כחלום יעוף

זכרונותיו של

חיים סנדרוביץ

CHAIM SENDROWITZ

כחלום יעוף

זכרונותיו של חיים סנדרוביץ

8 אפריל 1910 – 9 יוני 1992

כחלום יעוף

Like A Fleeting Dream

Memoirs of Chaim Sendrowitz

8 April, 1910 - 9 June, 1992

Printed in Israel 2017 • ISBN 978-965-572-219-2

כחלום יעוף

זכרונותיו של חיים סנדרוביץ

8 אפריל 1910 – 9 יוני 1992

סיפור חיי: מהעיר ורשה פולין, רוסיה הסובייטית,
תקופת השואה ומלחמת העולם השנייה החזרה לפולין,
מחנות דפי׳ (עקורים) באוסטריה, והעליה לארץ ישראל

כתב היד העברי של חיים סנדרוביץ (שלושה כרכים) שנכתב כמזכרת זיכרון עד
לילדיו משה וברכה סנדרוביץ, שלא ישכחו את מסע התלאות שחוו בשואה
חיים ובתיה סנדרוביץ

כרך ג׳

תוכן העניינים חלק שלישי

חלק שלישי – חזרה לפולין – אוסטריה מחנות דפי', עליה לארץ ישראל

חלק שלישי

חזרה לפולין אוסטריה מחנות דפי' והעליה לארץ ישראל

על אדמת פולין

מתחילה תקופה חדשה ואנו קצת נרגשים לקראתה. סוף כל סוף התגשמה השאיפה לצאת מברית־המועצות ואמנם יצאנו ואנחנו כבר נמצאים על אדמת פולין.

הרבה זמן חיכינו לרגע זה וברגע שזה התגשם, לא הרגשתי כל שמחה. השקט בסביבה היה מוזר מאוד. אף אחד, לא מהשלטון ולא מגוף ציבורי בא לקבל אותנו, לומר מילה או לתת הסבר כלשהו. הדממה האילמת חנקה. כל ניצוץ של סיפוק שחזרנו לארץ שם נולדנו וחונכנו, לא התעורר בי.

הכול היה כל כך מוזר וזר בתחנה זו עד כדי טשטוש המחשבות על המציאות. בפנים נשבר... כמו קפיץ בשעון שהפסיק ללכת והשתתק.

מְהשלוֹן (רכבת) הוציאו אותנו שוב תקתוק הגלגלים שהתרגלנו אליהם, וזה עורר אותנו לפעילות שגרתית מוגבלת בתוך ארבעה כותלי הקרון.

השכן שלנו, איש ששמו קנובל, שהיה צנום וגבוה מבקש מקראוזה העבדקן שיחזיר לו את הסידור שנתן לו לפני כמה שעות בזמן שהרכבת היתה עוד בגבולות רוסיה הסובייטית. קראוזה מושיט לו את הסידור ומתכרבל בפינתו כאילו רוצה לישון.

פתאום נשמעה בקרון זעקת שבר בקולי קולות של קנובל. "געוואלד א גנב, הוא שחט אותי", וכחיה טורפת הוא מסתער על קראוזה שהיה חצי שוכב וחצי נשען בפינתו על דופן הקרון.

אנשי הקרון סוחבים את קנובל בחזרה, מרגיעים ושואלים אותו: "מה קרה? איזה גניבה? מה אתה רוצה מקראוזה?"

קנובל נרגש מאוד, עד שקשה בתחילה להבין במה מדובר. מסתבר, שקנובל החביא בין דפי סידור התפילה שטרות של דולרים בסכום הגון. בדבק הדביק את הדפים וככה חשב להעבירם לפולין.

כשנכנסו שומרי הא.נ.ק.וו.ד. והזהירו שלא להבריח מטבע חוץ, נפל פחד על קנובל והוא נתן את סידור התפילה עם הכסף לקראוזה שיחזיק בו, כי חשב שאצל יהודי עם זקן גדול, זה יותר בטוח ושלא יחפשו אצלו.

כנראה כשקראוזה דפדף בסידור גילה בין הדפים את הכסף ושלשל לכיסו כמציאה כשרה. קנובל כלל לא סיפר לו על הכסף וסיכן אותו ביודעין, על כן לקח את הכסף במצפון נקי.

קנובל עשה צעקות והתחיל לגדף את קראוזה על הגניבה. אבל הבחור הזה, קראוזה, היה די פיקח, הוא היתמם ורק שאל איזה כסף, אתה נתת לי כסף להחזיק? אני חייב לך משהו? נתת לי סידור להחזיק ואני החזרתי לך. יותר אני לא יודע. מה נטפלת אלי? לא לקחתי ממך שום דבר ותסתלק ממני. הוא התכרבל בפינתו מבלי להוציא הגה.

קנובל ראה שנפל בפח. אין לו מה להשיב על דברי קראוזה, על כן פנה לאנשים בקרון שיתערבו וישפיעו על קראוזה שיחזיר לו לכל הפחות חלק מהכסף.

אבל אנשי הקרון לא רצו להתערב בעניין הזה. כל אחד הצדיק את קראוזה. מה היה קורה לו גילו את הכסף בסידור? קראוזה בטח היה הולך למאסר. גם אז קנובל היה טוען שהכסף שלו? בטח היה מתנער מכל זה וקראוזה יכול היה להיות קרבן שווא. ושום טענות לא היו עוזרות.

אנשים בקרון התחמקו מלהיות מתווכים בין קראוזה לקנובל ובליבם היו מרוצים מכל העסק ולא ריחמו על קנובל על אבדן כספו, כי קשה היה לתאר מה היה קורה לבחור השקט והמנומס, לו מצאו אצלו את הדולרים. הוא כבר לא היה חוזר לפולין והיה נשלח לארץ גזרה להרבה שנות מאסר.

האירוע הזה היה לשיחת היום בין יושבי הקרון, שדיברו בשקט על העניין. אף אחד לא גינה והאשים את קראוזה והצדיקו את מעשיו. אחדים התבדחו ואמרו שקראוזה התפלל טוב בסידורו של קנובל וקיבל שכר בעד תפילתו. לאט לאט השתתק העניין והלחישות פסקו. הרכבת שלנו המשיכה בינתיים בדרכה, עד שהגענו לעיר שהיתה מוּכּרת לי עוד קודם. שמה של העיר היה קובֶל. אני ביקרתי שם בהיותי בעיר בריסק ועכשיו הייתי סקרן לראות איך היא נראית עכשיו.

הרכבת נעמדה לא רחוק מבית הנתיבות ואני מקבל אינפורמציה שהיא תעמוד פה כמה שעות ומחליט לצאת העירה ולחטוף מבט.

בתיה נשארה עם הילדים בקרון ואני עם עוד כמה יהודים מהרכבת הולכים העירה. אני מזהה את הרחוב הראשי, אבל אז כשהייתי פה, ראיתי כמעט רק יהודים מסתובבים ברחוב הלוך ושוב, ברעש ובתנועה.

עכשיו אתה לא רואה פנים יהודיים, כולם גויים־פולנים. אני מחפש דמות יהודית אבל נתקל במבטים זרים, עיני גויים ואפים אחרים...

איפה נעלמו היהודים תושבי העיר הזאת? אני יודע לאן הם נעלמו; לתאי הגזים. בכל זאת אינני יכול להשלים עם הרעיון הזה. אני רוצה לקלוט

את המלל של הלשון היהודית אבל פטפוט אחר מגיע לאוזני, ובדרך כלל, התנועה ברחוב יותר דלילה ושקטה. נדמה היה לי שמסתכלים עלי בתימהון ובחשד ואני מרגיש זר ואבוד בסביבה זו, רוצה כבר לרוץ בחזרה לרכבת, שם אני מרגיש יותר טוב ובטוח.

הגעתי למגרש גדול ונזכרתי שפה באיזה צד צריך להיות בית־כנסת גדול של העיר. לא טעיתי. אני מזהה קיר של חזית הבניין המפואר עם החלונות הגבוהים, החצי עגולים. עכשיו כל החלונות מנופצים והקיר שרוף, שחור ומפויח. מהמבנה נשארה ערימה גדולה של לבנים, הרס וחורבן ניכר על כל השטח.

לא רחוק משם נמצא השוק של העיר. עומדים שם דוכנים היכן שהרוכלים מוכרים כל מיני סחורות וגם בשר, לרוב בשר חזיר שומני. גם ישנם מוצרי חלב וירקות.

כל הרוכלים בשוק הם גויים וגויות, הגברים חובשים כובעים כחולים עם מצחיות מבריקות והנשים עם מטפחות כמו איכרות מהכפר. אף אחד לא שׂם לב אלינו כי לא עלה בדעתם שמסתובבים פה כמה יהודים. אבל כשנתקלתי מקרוב פנים אל פנים עם איזה גוי, הוא לטש עיניים בתימהון, כמו מי שרואה איזה רוח מעולם אחר.

הטיול הקצר בעיר הספיק לי, כמובן שרק עברתי ברחוב הראשי ולא בסמטאות צדדיות. באופן אינסטיקטיבי התחלתי להרגיש פחד ומהר חזרתי לתחנת הרכבת, נכנסתי לקרון ושם הרגשתי כמו בבית וביתר ביטחון.

הרכבת שוב יצאה לדרך ואנחנו מגיעים לעיר לובלין. לובלין היתה מלפני המלחמה עיר מפורסמת, במיוחד עם הישיבה הגדולה בשם "ישיבת חכמי לובלין". שם למדו תורה מאות בחורים יהודים. לפני הכיבוש הגרמני היו בלובלין חמישים אלף יהודים, קהילה גדולה ומבוססת של דורי דורות. היא היתה גם מפורסמת עם בתי הדפוס שבהם הדפיסו הרבה ספרי קודש.

אנחנו יורדים מן הקרון ומסתובבים קצת לאורך הרכבת. כבר ברור לנו שיהודים לא נפגוש פה, כולם נלקחו לטרבלינקה והושמדו.

ליד הבניין החצי הרוס הסתובבו מעט אנשים, אבל כולם פולנים. אני שמעתי מקרוב הערה שהרתיחה את דמי. גוי בגיל העמידה אמר לאישה, אולי זו היתה אשתו, תראי, תראי! מאיפה פתאום הופיעו כל כך הרבה יהודים? חשבתי שהם כבר אינם, אז פתאום הם יוצאים מחוריהם כמו עכברים, זה לא יאומן..."

הדיבור הזה הביא אותי לדיפרסיה וחזרתי לקרון מאוכזב וממורמר.

הרבה זמן לא עמדנו בלובלין. שוב מסתובבים הגלגלים ואנו ממשיכים

הלאה. לאן? אנחנו כבר לא שואלים. מה זה משנה? הלא אין יהודים בפולין, אולי יותר טוב שניסע ככה עד אין סוף, כי כשנצטרך לצאת מהקרונות המציאות תהיה יותר כואבת ומאכזבת. אני כבר מאבד את הקשר עם החיים מחוץ לקרון הקודר הזה ואין לנו כל תכנית ליום המחר. אדישות אופפת אותי והכול סביבנו בלתי ברור. אין בידינו רצון להחליט על משהו, הכול נשאר פתוח וגורלנו לא ידוע.

שמועות מהלכות שמובילים אותנו מערבה, לשטחים שנכבשו מידי הגרמנים. אנחנו לא יודעים אם זה טוב או רע עבורנו. נשארה לנו ברירה אחת, לחכות בסבלנות. אבל אנחנו מתוחים מתלאות הדרך והאווירה מחוץ לקרון עוינת...

אנשים מקרונות אחרים סיפרו שזרקו עליהם אבנים וגידפו אותם. תיארנו לעצמנו את בואנו חזרה למדינת פולין לגמרי אחרת, אבל האכזבה גדולה מאוד. איבדתי את חוש הזמן וכבר לא יודע כמה ימים נסענו.

ערב אחד השאלון נעמד באיזו תחנה גדולה. פותחים את הדלת ואני לא יודע איפה אנו נמצאים. אבל ישנם אנשים בתוך הרכבת שמזהים את המקום ואומרים שנמצאים בעיר לודז'. הרבה יהודים, במיוחד רווקים שאין להם מטען רק איזו חבילה קטנה, קופצים מהקרונות ונעלמים לכיוון העיר.

לודז' היתה העיר השנייה החשובה והגדולה אחרי ורשה והרבה פליטים היו מעיר זו. לכן העיר הפכה שוב לריכוזים של הרבה פליטים־חוזרים יוצאי עיר זו. גם במקומות אחרים השלטון הפולני החדש לא היה מעוניין שיהודים יחזרו לשם והשתדל שכל הרכבות עם הרפטרואנטים ייסעו למערב, משם גירשו את האוכלוסייה הגרמנית מהרבה ערים והוא היה מעוניין ליישבם מחדש.

שמעתי ששמרו על הרכבת שלנו, אבל הרבה יהודים ובמיוחד יהודים מלודז' הצליחו "להתפלח" העירה ונשארו שם.

אני גם הייתי מסכים לרדת מהקרון לעיר זו. ראשית כול היא קרובה לורשה, שם השתוקקתי לבקר ושנית חשבתי שבעיר גדולה החיים יותר בטוחים ובעיקר קל יהיה להסתדר באיזו עבודה. אבל כל זה לא ריאלי עבורי. ראשית, לא אוכל להתחמק עם שני ילדים קטנים ועם לא מעט חבילות וכלים, והעיקר לאן אני אלך כשאני לא מכיר את העיר? על כן הצטרכתי לוותר על כל הרעיון הזה כי עבורי זה היה לא מעשי ובלתי אפשרי.

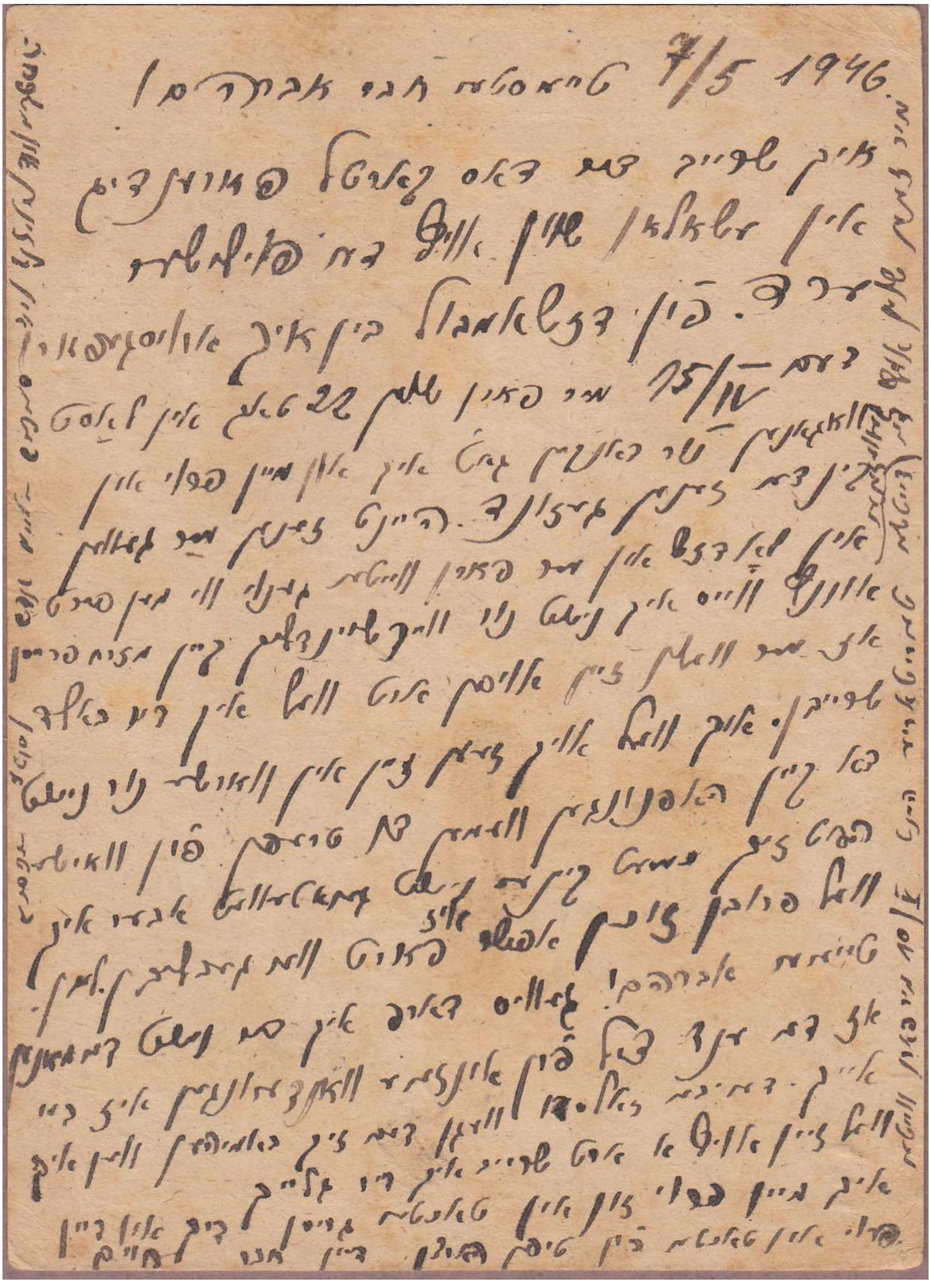
אחרי עמידה במשך כל הלילה, הרכבת שוב יצאה לדרכה. נסענו מלודז' הרבה זמן מבלי להתעכב. אני כבר הפסקתי להסתכל החוצה דרך סדק של הדלת הפתוחה, יותר טוב לנמנם על הדרגש ולהקשיב למשק הגלגלים המונוטוניים.

גלויה שנשלחה לאברהם לנגלבן מחיים סנדרוביץ ב־7.5.1946, אחרי המלחמה במעבר לפולין בתחנת רכבת

גלויה שנשלחה לאברהם לנגלבן מחיים סנדרוביץ ב־7.5.1946, אחרי המלחמה במעבר לפולין בתחנת רכבת

כלל לא ראיתי את הקיץ הפולני והנוף הכפרי, החורשות, היערות והטבע העטוף בירוק. הכול היה לי לזרא, וכבר לא רציתי לראות איך נראית אדמת פולין.

באחת התחנות כשהרכבת נעצרה לזמן מה, קניתי גלויה וכתבתי לחברי אברהם לתל־אביב.

7.5.1946 – חברי היקר אברהם!

אני כותב לך את הגלויה בזמן הנסיעה ברכבת על אדמת פולין.

מד'זמבול יצאנו ב־15.4.46 ואנחנו כבר נוסעים עשרים ושניים יום בקרונות משא.

אבל תודה לאל שאני, אשתי והיקרים בריאים. היום היינו בעיר לודז' אנחנו ממשיכים לנסוע הלאה, לאן מובילים אותנו, אינני יודע, אבל כנראה למזרח פרוסיה. כשנהיה במקום אני מיד אכתוב לך. אשתדל גם להיות בורשה. אבל אין תקווה לפגוש מישהו? מורשה כמעט אין ניצולים, אבל אנסה לחפש, אולי בכל זאת מישהו נשאר בחיים? אברהם יקירי! חושבני שמיותר להזכירך שסוף הדרך של נדודי זה אצלכם, על כן כשאהיה כבר באיזה מקום ואכתוב לך, שתעשה ותשתדל בעניין זה. אני, אשתי בני ובתי שולחים לך ד"ש מקרב לב. גם לזוגתך ובתכם.

חברך חיים.

פ.ס. אנחנו כבר על הטריטוריה הגרמנית לשעבר ונוסעים לשטֶטִין. היום כבר 10.5.46 ואנו נוסעים הלאה, כמעט עברנו 7 אלפים קילומטרים ואנחנו עייפים מאוד אבל ב"ה בריאים.

(את הגלויה הזאת מצאתי אצל לנגלבן אחרי הרבה שנים).

הנסיעה נמשכת ואני לא יודע מתי תיגמר. באין בכוחי להחליט לבד, נהפכתי לפַטליסט והשארתי הכול על הגורל העיוור. לאן? ומתי תהיה סוף הדרך ומה מחכה לנו כשיגידו לצאת מהקרונות? כל זמן שנוסעים לא חושבים איך זה ייגמר.

לאחר שעות ארוכות הגענו לעיר הגדולה והחשובה במערב פולין – פוזנָן. פעם היתה פה קהילה יהודית גדולה ועשירה מושרשת מדורי דורות, עכשיו אין פה אף יהודי אחד.

אני יורד מן הקרון ומטייל לאורך הבניין הגדול של בית הנתיבות. המדרכה מאוד רחבה וכל מיני אנשים מסתובבים פה, רק לא יהודים.

פתאום אני רואה פולני צעיר עם סל נצרים עומד ומכריז בקול "מידלו ז'ידובסקֶה", כלומר סבון יהודי. כנראה הפולני הזה יודע שעוברות פה רכבות עם יהודים והוא בא לעשות מסחר עם סחורה שעצם שמה מביא לפלצות. הגוי הזה בטוח שהיהודים יקנו את סחורתו.

אני ניגש אליו ושואל: איזה סבון אתה מוכר? והוא מסביר לי בקול שקט: אדוני רואה, כתוב על הסבון RIF - "ריף" פירושו, ריין יודען פעץ" - שומן יהודי טהור... הגרמנים המיתו את היהודים ומשומן של הגופות עשו את הסבון הזה. הוא מדבר באדישות כאילו היה משבח את סחורתו. הייתי מזועזע מדבריו וקניתי שתי חתיכות סבון "ריף", שמתי בכיסי וחזרתי לקרון שלי. אינני יודע אם באמת היה זה סבון משומן של גופות היהודים המושמדים, אבל על הצוררים הגרמנים אפשר להאמין כי הם היו מסוגלים לכל זוועה והיו יסודיים בניצול כל דבר שיכול היה להיות בשימוש ולהביא תועלת אפילו מיהודים אחרי המוות.

(כעבור שנים כשהייתי כבר בישראל מסרתי חתיכות סבון למוזיאון של קיבוץ לוחמי הגיטאות. מנהל המוזיאון שֶׁנֶר אמר לי שידוע לו על הסבון הזה וכנראה שהגרמנים השתמשו בגופות של יהודים על מנת לעשות סבון.

הרבה שנים החזקתי את שתי חתיכות הסבון האפורות במגירה ובזמן שנתקלתי בהן עלו בראשי כל מיני מחשבות עגומות, עד שמצאו בהזדמנות את דרכן למוזיאון השואה בלוחמי הגיטאות).

אנו נוסעים הלאה. הפעם זוהי המטרה הסופית. היעד שלנו הוא העיר שצ'צ'ין, עיר נמל גדולה על יד נהר אודרה שנשפך לים הבלטי. העיר בחלקה הרוסה מהמלחמה, אבל השלטון הפולני מגרש משם את כל האוכלוסייה הגרמנית, ומיישב אותה בפולנים, ועכשיו מביאים לשם את החוזרים היהודים מרוסיה הסובייטית.

אחרי נסיעה של הרבה שעות הגענו בסוף לעיר זו. הרכבת נעצרה במרחק מהתחנה במסילה צדדית ופה סוף הדרך. בעיר זו אנחנו צריכים להיקלט וליהפך לתושבי המקום.

עובר יום ועוד יום ואף אחד לא בא להגיד לנו מה לעשות ולאן ללכת. היהודים ברכבת המונה בערך אלפיים איש מתחילים להתעצבן. כמה זמן יכולים לחיות בקרון? צריכים פעם לבוא לאיזה מנוחה ופתרון.

ואני מקבל החלטה שאין תועלת לשבת בחיבוק ידיים, צריכים לקחת את היוזמה ביד ולא לחכות שיבוא מישהו לעזור לנו. באם לא נעזור לעצמנו, מי יודע, מתי יבוא עבורנו איזה פתרון.

אני מארגן קבוצה קטנה מאנשי הקרון שלנו וגם מאחרים ויוצאים העירה לראות מה יש בה ובאם אפשר לקבל איזו דירה ששם ניתן להשתכן.

אנחנו לא יודעים שום דבר על העיר ורחובותיה ומתחילים ללכת בלי לדעת לאן. לא ידענו היכן נמצא מרכז העיר ואם יש שם איזה מוסדות. סתם הלכנו והגענו לאיזה פרבר. הרבה בתים מוטלים הרוסים, ערימות של לבנים, גרוטאות וחול, אבל הכבישים כבר נקיים ואנחנו רואים פה ושם נשים המנקות את המדרכות ומטאטאות את הפסולת בצידי הרחובות.
הרחובות שוממים, אין כל תנועה, רק באמצע הרחוב הראשי אליו הגענו באקראי, מונחים פסי ברזל של חשמלית וחוטי חשמל תלויים מעמודים בצידי הכביש, זכר שפעם נסעו חשמליות מפרבר זה למרכז העיר.

אנחנו הולכים ומסתכלים על האנשים שעובדים בסילוק הפסולת מהרחוב שהם שרידים מאוכלוסייה גרמנית שנשארו עוד בעיר. כנראה הם קיבלו פקודה לנקות את הרחוב והם מצייתים בהכנעה הגרמנית למלא פקודות.

הלכנו לאורך הרחוב השומם וההרוס ופתאום הגענו לבית של ארבע קומות - בית בסגנון האירופאי הישן, עם חלונות גבוהים וכרכובים מעל החלונות. הבית שלם לגמרי, זגוגיות החלונות היו שלמות. פלא איך נשתמר הבית הזה בלי כל נזק? אנחנו מסתכלים בפליאה על הבית ולא רואים בו כל סימן של חיים. אף אחד לא מסתכל משם ושער העץ הגדול סגור.

אנחנו דופקים בשער, אף אחד לא עונה. הבית ריק מאדם. אבל האנשים מהחבורה שלנו לא מתקדמים הלאה, למרות שבקרבת מקום רואים עוד בתים שלמים שעומדים על תילם.

אנו מוכרחים לדעת מה יש בבית הזה שנראה כבית רפאים. האם הוא נטוש לגמרי, או מישהו גר שם? אני מחפש איזו פרצה איך לחדור לשם ואני רואה שחלון אחד בקומת הקרקע קצת פתוח. מישהו צריך לקפוץ לשם ולראות מה יש בפנים.

בקבוצה שלנו היו אב ובנו, צעיר כבן שש־עשרה. בחור קל וצנום. הוא עולה על גב של מישהו, דוחף ופותח את החלון ונכנס פנימה. כעבור כמה דקות הוא פותח לנו את השער שהיה מאובטח במוט עץ ארוך שאי אפשר היה לפותחו מבחוץ. מי סגר באופן כזה את השער, זוהי חידה עבורנו. אבל אין זמן לחשוב, כולנו נכנסים בשער. בצד אחד חדר מדרגות ואנו עולים במדרגות. בכל קומה שלוש דלתות לדירות של שני חדרים גדולים ומטבח גדול. בכל החדרים היתה ערבוביה של כל מיני רהיטים וכלים, נראה היה שלא מזמן משתכני הדירות האלה עזבו את הבית. מטלטלים או בגדים לא היו שם, כנראה בבית זה ביקרו כבר "השַבּרובניקים" שנקראו בפולנית אנשים שעושים ביזה. שמענו עוד בדרך שהרבה פולנים נוסעים למקומות שהגרמנים עזבו, או שמגרשים אותם מבתיהם לעשות שֶבֶּר בבתים העזובים ומתעשרים מזה.

כנראה שבבית הזה עשו כבר את השֶבֶר, אבל נשארו הרהיטים, כלי מטבח וכלים שונים שלא יכלו לקחת.

עבורנו הרפטראנטים, כל מה שנשאר עוד היה אוצר בלום. הקבוצה הקטנה שלנו מתייעצת מה לעשות ואנחנו מחליטים שחוזרים לרכבת ומביאים לכאן את המשפחות שלנו ונשתכן בבית הזה. בו במקום אנחנו מתחלקים עם הדירות, אני לוקח לי דירה בקומה הראשונה לחזית הרחוב. גם אחרים קובעים את מקומם. כולנו יוצאים לרחוב, הבחור הצעיר סוגר מאחורינו את השער עם המוט, נכנס לדירה בקומת הקרקע ויוצא החוצה מהחלון. אנחנו כאילו סוגרים את החלון, כדי שמישהו אחר לא יתפוס את הבית וחוזרים דרך הרחובות הריקים לתחנת הרכבת.

אינני זוכר איך ומי. אחד מהקרון שלנו השיג עגלה עם סוס. העגלון היה גרמני ישיש שדיבר גם פולנית ואנו, כל אנשי הקרון, לוקחים את מטלטלינו ושמים על העגלה. אני עוד מספיק להודיע לכמה מכרים מהקרונות האחרים שבאם ירצו להצטרף אלינו יש מקומות מגורים עבורם. טמקין ולינדנבוים מצטרפים אלינו ואנו יוצאים עם העגלה לרחוב שם עמד הבית השומם.

לפי הסימנים שעשינו ידענו בדיוק את הדרך והגענו לשם עם כל המטלטלים שהעמסנו על העגלה. כל הגברים והנשים הלכו ברגל אחרי העגלה, חוץ מהילדים שישבו בתוכה.

אחת־שתיים אנו פותחים שוב את השער ונכנסים פנימה. הראשונים תופסים את הדירות כפי שהסכמנו. אין כל ויכוח. יש דירות לכולם. בקומות הקרקע ובקומות העליונות נשארו עוד כמה דירות ריקות.

אנחנו מתחילים להסתדר בדירה החדשה שלנו. הכול נראה לי מוזר כי כבר הרבה שנים לא ישבנו בדירה אמיתית. אמנם צריכים פה קצת לעבוד קשה להביא לאיזה סדר מינימלי. החשמל לא פועל, אבל המים זורמים בברזים וזה הדבר הכי חשוב. בדירה שלי מצאתי ארון בגדים ומיטה כפולה בלי מזרון, שידה עם הרבה מגירות וכל מיני כלי מטבח: סירים, צלחות ותבניות אפייה.

בחדר היו זרוקים כל מיני רהיטים. הלכתי לחפש ומצאתי את המזרונים של המיטה. הבאתי כל מיני דברים מהחדר וגם מהדירות העליונות שטרם נתפסו. כמה ימים ניקינו את הדירה ולבסוף היתה לנו דירה פחות או יותר מסודרת עם שולחן וכיסאות. בכיריים במטבח יכולנו להבעיר אש על גחלים. הדלקנו אש מקרשים וחלקי ריהוט שבורים שבערו היטב. מצאתי בדירה או במזווה בפרוזדור כל מיני כלי עבודה, ואחר כך כשסקרנו את המרתף מצאתי גם פחמים וגם מכונת תפירה תקינה הבאתי משם.

כמה ימים היינו עסוקים בשיקום הדירה ובחיפוש אחר כל מיני דברים

בבית סמוך שעמד גם כן עזוב. מצאתי כריות של נוצות וכל מיני פריטים שיכולים להביא תועלת במשק הבית.

לאנשי הרכבת שלנו נודע שהסתדרנו בדירות והם באו לחפש בתים פנויים שנמצאו בסביבה.

כל יום נראו עגלות או אפילו משאיות שהביאו את האנשים מהרכבת, שהסתדרו לבד, מבלי לקבל כל הדרכה או אישור מאיזה גוף ציבורי או מהשלטון הפולני. הכול עשו הרפטראנטים היהודים על דעת עצמם ולפי יוזמתם.

החידה מיהו שסגר את השער, נפתרה אחרי יומיים כשגילינו אדם מוזר ונפחד בעליית הגג בקומה העליונה. על השאלה מה הוא עושה פה? הוא ענה שהוא רוצה "להתפלח" לקבוצה גרמנית שחוזרת לגרמניה והם עוברים דרך הרחוב הזה לנמל. הוא הבטיח שבעוד יום הוא יעזוב את הבית וביקש מאיתנו לא לגרשו. לא חקרנו אותו הלאה ולא נודע לנו מי ומה הוא ומדוע הוא מתחבא. למחרת הוא נעלם ולא ראינו אותו יותר.

אחרי שהסתדרנו קצת בדירה שתפסנו, התחלנו לסייר קצת בסביבה. לא רחוק גילינו חנות מכולת בבעלותו של זוג פולני. הכסף הרוסי היה במחזור כמטבע עובר לסוחר וקנינו שם כל מיני מוצרים שהיו בחנות.

בעלי החנות, זוג צעירים, היו דברנים וסיפרו שבעיר ישנם כבר הרבה יהודים וקיים קומיטֶט של יהודים שנותנים עזרה. הם בעצמם באו מסביבות ורשה. הם שמעו שפה בעיר הזאת אפשר לחיות יותר קל, על כן באו הנה, חיפשו ומצאו חנות.

הסביבה נקראת גולנדין־ז'לֶכוב. ופעם הפרבר הזה הסמוך לנמל היה מאוכלס מאוד, עכשיו כמעט שאין פה גרמנים. ישנם מעט מאוד פולנים וטוב שבאים היהודים, כי עד עכשיו היו מעט קונים ועכשיו עם בואם של היהודים משתפר המצב.

שמענו שהיהודים מקבלים עזרה מאמריקה ולנו הפולנים אין מי שידאג. טוב שתפסתי את החנות הזאת. הגרמני שהיה כאן נסע לגרמניה והשאיר מעט סחורה בחנות ואנחנו ממשיכים במסחר. באם יהיו יותר קונים אביא יותר סחורה. הכול עולה היום ביוקר אבל אפשר לקבל הכול בכסף.

האינפורמציה שיש בעיר ארגון יהודי, היתה עבורי תגלית חשובה והחלטתי לצאת למרכז העיר ולראות מה יש שם ומה טיבו של הוועד היהודי. חשבתי באם ישנם שם הרבה יהודים, אולי אפגוש מישהו מהמשפחה או ממכרים מורשה. אלך לחפש את העבר, הלא הכול אפשרי...

נדברתי עם כמה אנשים מהבית, שיוצאים העירה לחפש את הארגון היהודי.

אנחנו צריכים ללכת ברגל כי אין תחבורה, אבל אנשים סיפרו שלבד ראו שמתקנים כבר את חוטי החשמל הקרועים, ובזמן הקרוב יפעילו את החשמליות

שעומדות בגרז׳ ולא רחוק בסביבה שלנו תהיה לנו תחבורה מהירה למרכז העיר.

אני מוציא מהתרמיל שלי את החליפה הכחולה וגם כתונת ועניבה יש לי. אני מיישר ומגהץ עם מגהץ ישן על גחלים את החליפה שהיתה מקומטת, אחרי שנים שהיתה חבויה בתרמיל. אני לובש בפעם הראשונה את החליפה אחרי הרבה שנים. את ״הפופייקה״ ואת המכנסיים מצמר גפן המלוכלכים אני זורק על ערימת האשפה בחצר.

אני מסתכל בראי הגדול שבארון הבגדים ולא מכיר אותי. הבגד מעצב את האדם ואני נראה לגמרי אחר. אני צריך להסתגל בחזרה לצורה שהיתה לי קודם לפני המלחמה. אני מרגיש סיפוק והרגשה טובה בל תשוער.

יצאנו כמה אנשים העירה, קיבלנו תדריך מבעל החנות הפולני ובלי קשיים מגיעים למרכז העיר.

העיר מאוד גדולה, עם בתים גבוהים ויפים. פה לא מכירים כל כך את עקבות המלחמה. רוב הבתים שלמים ותנועה של אנשים וכלי רכב קיימים ברחובות העיר.

אנו מגיעים לרחוב בו נמצא הוועד היהודי, פוגשים יהודים והם אומרים לנו את מספר הבית של הוועד.

אני מגיע לשער הבית. יש שם התקהלות של הרבה יהודים. כל הבית תפוס על ידי הוועד. על המדרגות למשרדים המאולתרים צפיפות גדולה. פה עומדים בתור לרישום הבאים החדשים. בחדר אחד עומדים לקבל עזרה בכסף ובמקום אחר מקבלים טַלונים לארוחות. המולה ורעש עומדים באוויר.

בשער ישנם כל מיני הודעות שאנשים תלו, בהן מחפשים קרובים ומכרים, מבקשים להודיע לוועד, מי מכיר ומי יודע על פלוני ואלמוני.

אני מסתובב שם מבלי לדעת מהיכן להתחיל במשהו לפעול. פתאום אני רואה מודעה עם אותיות גדולות בזה הנוסח:

״כל מי שהיה חבר מפלגת פועלי ציון, צ.ס. מתבקש לבוא לאסיפה בשעה 12 בחדר מספר....

על סדר היום: ארגון המפלגה בעיר שצֶ׳צ׳ין״.

משהו זז בקרבי, הלא הייתי הרבה שנים חבר מפלגת פועלי ציון צ.ס. בורשה והייתי מפעילי הסניף הוורשאי. הכרתי כמעט את כל חברי המפלגה וגם הם הכירו אותי. פעם בשבוע בשבת אחרי הצהריים הדרכתי את חוג עובדי הטקסטיל והרציתי על שאלות אקטואליות שקרו במשך השבוע. החיים הפוליטיים והחברתיים במפלגה הוורשאית שמקומם היה ברחוב גנשה מספר 14 היו מאוד אינטנסיביים ואני ואחי טוביה השתתפנו באופן פעיל בחוגי המפלגה.

נחשבנו לחברים נבחרים והיינו מקובלים ככאלה גם בין חברי המרכז.

השעה היתה עוד מוקדמת. אבל החלטתי לחכות ולהיות נוכח באסיפה

שעומדת להתקיים. סקרן הייתי לדעת מי אלה המארגנים. בדרך כלל, אחרי הרבה שנים שנותקתי מכל פעילות חברתית, היה העניין של האסיפה משהו חדש ומעניין. האם באמת אנו חוזרים לצורת חיים שלפני המלחמה עם מפלגות, ארגונים ואסיפות? כל זה היה עבורי הפתעה ובקוצר רוח חיכיתי לאסיפה.

הסתובבתי בינתיים קצת בעיר. ראיתי שהפולנים הספיקו כבר לשנות את כל השמות של הרחובות וגם על פנסי הבתים היו כבר שמות בפולנית. הפולנים רצו מה שיותר מהר למחוק כל סימן של גרמניוּת ולהטביע חותם פולני על העיר כולה. השם של העיר גם הוחלף משטטין לשצֶ׳צ׳ין.

באיזו גינה קטנה בכיכר הגדולה משַקמים אנדרטה ישנה. עכשיו בולט שם הנשר הפולני שכנראה היה מחוק ומחדשים אותו וגם את האותיות בפולנית.

בשעה היעודה אני נמצא בחדר בבית של הוועד היהודי. נמצאים שם בערך עשרים וכמה איש. אני מסתכל וסוקר את הנאספים ובינתיים אני לא מגלה שום פרצוף מוּכּר.

מארגני האסיפה מתיישבים על יד שולחן קטן. לרוב האנשים בחדר אין כיסאות והם עומדים.

פתאום היה נראה לי שפנים של אחד מיושבי השולחן מוּכּרים לי, אבל לא הייתי בטוח. אחד מהם פותח את האסיפה ומתחיל לספר שבעיר לודז׳ כבר יש מרכז של המפלגה שאחד מראשיה הוא יצחק צוקרמן, שהיה ידוע בזמן הגיטו בשם אנטק. הוא מדבר על הצורך של התארגנות סניפי מפלגה בכל המקומות היכן שהיהודים מתיישבים מחדש והוא מבקש מחברים שהיו פעם חברי המפלגה להזדהות, כדי שיהיו פעילים בוועד היהודי המתארגן לפי הדוגמה של הקהילות היהודיות מלפני המלחמה מכל הזרמים ומכל המפלגות בחיים היהודיים.

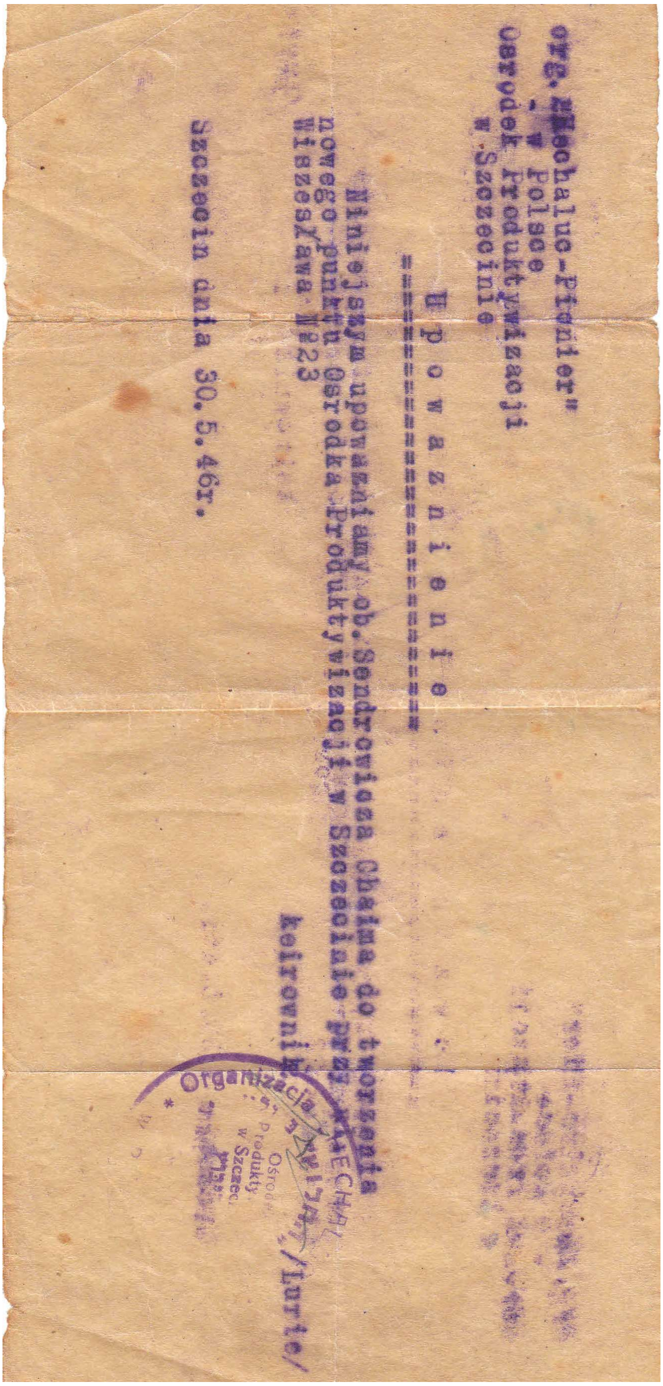
אחרי הפתיחה, מדברים בקצרה עוד כמה מהנאספים, כל אחד אומר את שמו ושם משפחתו ומאיזו עיר הוא. גם אני רוצה להגיד כמה מלים; אני מזדהה בשמי אבל לא אומר מאיפה מקום מוצאי. לא זוכר בדיוק מה שדיברתי אבל כן זוכר שדיברתי משהו על השואה ועל ההשמדה של היהודים בפולין ושאני מטיל ספק שעל בית הקברות הגדול הזה אפשר להקים חיים חדשים ולבנות עתיד ליהודי פולין. ארגון המפלגה מחדש צריך להיות רק אמצעי לחפש דרכים לעלות כמה שיותר מהר לארץ ישראל, כי בעבר ועכשיו עוד יותר, זו תמצית של האידיאולוגיה של מפלגת פועלי ציון.

הרחבתי את דברי ודיברתי מספיק זמן. כשגמרתי מחאו לי כפיים, כנראה שדיברתי בלהט ובהתלהבות, כי הנושא על השואה כאב לי מאוד.

אני רואה שהחברים מאחורי השולחן מתלחשים ביניהם והבחור שפניו היו לי מוּכּרות פונה אלי ושואל: האם אתה חיים סנדרוביץ מורשה שהיית חבר במפלגה ברחוב גנשה? אני אומר כן, זה אני וגם אתה מוּכּר לי, אבל

יפוי כוח

בזה אנו מייפים את כוחו של האזרח סנדרוביץ חיים לארגן ולפתוח נקודה חדשה של מרכז פרודוקטיוויזציה בשצֶ'צ'ין ברחוב ווישלסלבה 23, 30.5.1946

Org. "Hechaluc-Pionier"
w Polsce
Osrodek Produktywizacji
w Szczecinie

U p o w a z n i e n i e
=====================

Niniejszym upowazniamy ob. Sendrowicza Chaima do tworzenia nowego punktu Osrodka Produktywizacji w Szczecinie przy ulicy Wieszesława №23

Szczecin dnia 30.5.46r.

kierownik
/Lurie/

שכחתי את שמך. הוא אומר לי את שמו: אכטונג־דיאמנט. תיכף נזכרתי בו, אמנם לא היינו כל כך מיודדים אבל מספיק הכרנו אחד את השני.

בין הנאספים בחדר קם גם אחד, איש נמוך ומכריז שהוא מכיר אותי מורשה וגם הכיר את האבא שלי. התברר שהוא היה אחד מהסוחרים שהיה לנו קשר איתו בעבודות הרִקמה. שמו היה שויצה. היה גר בכיכר מורנובסקי והרבה פעמים ביקר בביתנו. הוא שפך לפני את מר ליבו. בנו יחידו התגייס לצבא הפולני. אשתו עזבה אותו והוא איש שבור ורצוץ. לאסיפה זו הזדמן באקראי והוא שמח שפגש מישהו מוּכר מורשה.

רושמים את הנאספים והאסיפה נגמרת. רק אותי מבקשים להישאר. על כל מיני שאלות שלהם אני מתאר להם את המצב ומספר להם איך תפסנו בית בפרבר העיר והלאה אני לא יודע מה לעשות, איך נתקיים וממה נחיה ומה יהיה גורלן של כל המשפחות שהתיישבו בבית הזה ומי ידאג להן.

בו במקום הם מחליטים שצריכים לפתוח בפרבר ז'לכוב־גולנדין נקודת סעד ליהודי המקום. האמצעים לכך כבר ישנם וההסתדרות "החלוץ" מרכזת וממונה על עבודת הסעד כגוף מוּכר על ידי השלטון הפולני.

היות שהם כבר מכירים אותי ויודעים שאני חבר ותיק של המפלגה, הם מטילים עלי את התפקיד להיות המרכֵּז והאחראי לעבודה הזאת.

אני קצת המום מהצעה זו ולא יודע אם להסכים או לסרב. אבל כולם לוחצים עלי וטוענים שאין להם אדם אחר שאפשר למסור לו תפקיד אחראי כזה. בהיסוס אני מסכים ובו במקום מדפיסים לי אישור בשפה הפולנית שהשתמר אצלי עד היום הזה. וזה תוכנו:

הסתדרות החלוץ־פיונר בפולין
מרכז פרודוקטיווּיזציה בשצֶ'צין
יפוי כוח.

בזה אנו מייפים את כוחו של האזרח סנדרוביץ חיים לארגן ולפתוח נקודה חדשה של מרכז פרודוקטיווּיזציה בשצֶ'צ'ין ברחוב ווישלסלבה 23

שצֶ'צ'ין יום 30.5.1946
מנהל לוריה
וחותמת של החלוץ והקיבוץ בשצֶ'צ'ין
(בעברית ובפולנית)

באותו יום חזרתי ברגל הביתה למשפחתי ובידי האישור לארגן את הנקודה החדשה לסעד בפרבר העיר.

האישור הזה הטביע את חותמו על מהלך החיים שלי ונתן לי כיוון שבכלל לא חשבתי וחלמתי עליו אף פעם.

התחלתי לפעול בענייני ציבור כעסקן מפלגתי וזה נמשך כמה שנים. זאת היתה תקופה מיוחדת בחיי, פרק מאוד מעניין בו הכרתי הרבה אנשים והרבה אנשים הכירו אותי. נסחפתי על גלי ההתרוצצות הבין מפלגתית ובעיות החברה החדשה שקמה בחזרה לתחייה אחרי השואה הגדולה, עם כל תכונותיה החיוביות והשליליות. והכול לפי המתכונת הישנה מלפני המלחמה.

שוב המפלגות השונות והישנות, ההשקפות, המריבות הסותרות אחת את השנייה. החיים היהודיים הציבוריים התחילו להתארגן מחדש. במיוחד מאלה היהודים שחזרו לפולין מברית המועצות. כמובן הכול היה בזעיר אנפין, אבל בכל גווני הקשת המפלגתיים כמו: "בונד", "פועלי ציון", שמאל וימין, ציונים כלליים ושני פלגי הדתיים, "המזרחי" ו"אגודת ישראל". חוץ מהקומוניסטים היהודים, שהשתחלו בתוך המפלגה הקומוניסטית הפולנית, כל המפלגות שהשתייכו לפלג הציוני ראו את עצמן כאורחים זמניים על אדמת פולין כבדרך מעבר לצאת לעולם הגדול או לארץ ישראל.

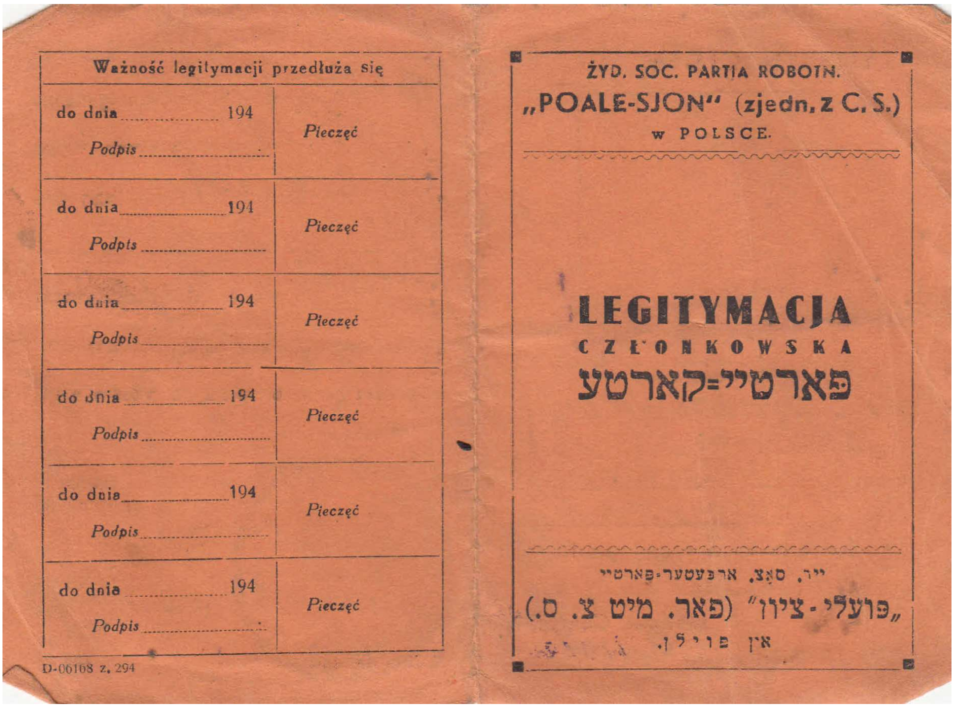
אינני יודע עד היום אם הדרך לעסוק בענייני ציבור היתה הדרך הנכונה והמתאימה עבורי. האם זכיתי בזה או הפסדתי בבניית החיים שלי על סף השיקום, בצעדים הראשונים על אדמת פולין?

ייתכן, לו הלכתי בכיוון אחר בשטח היוזמה הפרטית הייתי מגיע להישגים כלכליים יותר טובים ואפילו לרכוש פרטי ניכר. תמיד שאפתי להיות עצמאי והייתי בעל יוזמה בכמה שטחים. אולם נתקלתי בצעדי הראשונים על אדמת פולין עם הפיתוי להיות עסקן ציבורי בעמדה הנותנת לך יתרון ביחס לאחרים, ומבלי להתאמץ יותר מדי הלכתי בדרך היותר קלה, בנתיב החיים החדשים וקשה עכשיו לשפוט האם היה טוב או רע. את הנעשה אין להשיב וגם לא להצטער...

למחרת כבר ישבתי עם כמה חברים ממרכז החלוץ שהגיעו אלי הביתה ועיבדנו בקווים כלליים דרכי פעולה בפרבר הזה הנקרא ז'לכוב.

כעבור יום קראתי לאסיפה של דיירי הבית וסיפרתי להם שאני ממונה מטעם מרכז החלוץ לארגן נקודת סעד ושבמחסני הוועד היהודי נמצאים בגדים משומשים שהביאו מאמריקה וגם מצרכי מזון בקופסאות ובשקים שנחלק לכל אחד. אבל מי שרוצה יכול להצטרף לקיבוץ שנארגן פה בבית הזה ויהיה מטבח משותף. אבל כל אחד יצטרך לשתף פעולה בעבודה ולעזור כפי יכולתו בחיים המשותפים.

הרווקים והזוגות בלי הילדים התלהבו מהרעיון של הקיבוץ כי לא רצו לנהל משק בית לבד וככה יותר קל, בלי כל דאגות. בו במקום נבחר ועד

Ważność legitymacji przedłużą się

do dnia .... 194 Podpis	Pieczęć
do dnia .... 194 Podpis	Pieczęć
do dnia .... 194 Podpis	Pieczęć
do dnia .... 194 Podpis	Pieczęć
do dnia .... 194 Podpis	Pieczęć
do dnia .... 194 Podpis	Pieczęć

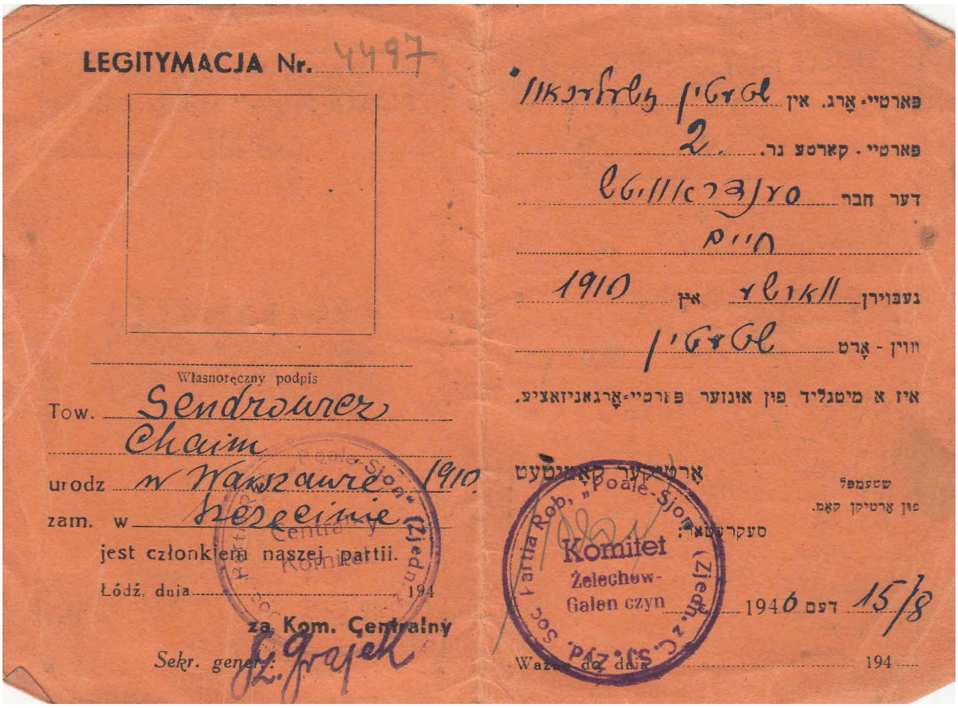
D-06108 z. 294

ŻYD. SOC. PARTIA ROBOTN.
„POALE-SJON" (zjedn. z C. S.)
w POLSCE.

LEGITYMACJA
CZŁONKOWSKA
פארטיי=קארטע

ייד. סאָצ. ארבעטער-פארטיי
„פועלי-ציון" (פאר. מיט צ. ס.)
אין פוילן.

כרטיס חבר שחיים סנדרוביץ קיבל עם הקמת גרעין "המפלגה פועלי ציון"
בעיר שצ'צ'ין עם חזרתו לפולניה מרוסיה

LEGITYMACJA Nr. 4497

Własnoręczny podpis

Tow. Sendrowicz
Chaim
urodz w Warszawie 1910
zam. w Szczecinie
jest członkiem naszej partii.
Łódź, dnia 194
za Kom. Centralny
Sekr. gener.

פארטיי-אָרג. אין שטעטין זשעלעכאוו
פארטיי - קארטע נר. 2
דער חבר סענדראוויטש
חיים
געבוירן ווארשע אין 1910
וואוין - אָרט שטעטין
איז א מיטגליד פון אונזער פארטיי-אָרגאניזאציע.

ארטיקער קאָמיטעט
סעקרעטאַר:
שטעמפל פון ארטיקן קאָם.
דעם 15/8 1946
Ważne do dnia 194

שיעסוק בארגון הקיבוץ ויעמוד בקשר הדוק עם הקיבוץ של החוץ במרכז העיר, שרוב חבריו היו צעירים מניצולי השואה שניצלו בדרך נס במנזרים או אצל איכרים, בכפרים או במחבואים, ביער ואצל פרטיזנים.

כמעט בכל יום נוספו חברים חדשים לקיבוץ בעיר והיו כמה חברים יותר מבוגרים שהצטיינו במרצם הרב לעלות על עקבות של צעירים שהיו אצל גויים והביאו אותם בחזרה לחיים יהודיים בחברה החדשה של הקיבוץ.אחדים מפעילים אלה התחילו לבוא לבית ברחוב ושיסלבה 23 שם גרנו והתחילו לארגן את הקיבוץ והרצו לפני האנשים שהיו רחוקים מתנועה כלשהי על נושאים ציוניים וסוציאליים. לאט־לאט התחילה להתגבש איזו מסגרת של תנועה ציונית חלוצית בתוך הערב רב של הפליטים החוזרים מרוסיה הסובייטית.

אני עם כמה חברה התחלנו לסייר בסביבה, לבקר בבתים עזובים בכדי למצוא דירות מתאימות, שם אפשר יהיה לסדר מטבח לבישול ארוחות חמות וגם לאכסן את הדברים בלבוש ובמזון בכדי לחלקם בין יהודי הפרבר שנרשמו כבר במשרד המאולתר באחד הבתים.

בעלי מלאכה כמו מסגרים וכמה נגרים הבריחו את הדירות האלה בדלתות ובמנעולים טובים שלא יפרצו לשם. מצאנו כל מיני כלים לסידור המטבח, דודים וסירים בכל מיני מקומות, לרוב גם ריהוט כמו שולחנות וספסלים. כמה קבוצות של אנשים פשטו בבתים הריקים והביאו משם כל מה שנחוץ.

אני מיניתי לתפקידים שונים במטבח ובמחסן את כל אנשי הקרון שלי וגם אנשים שהכרתי מקרונות אחרים. לינדנבוים וטמקין קיבלו תפקידים חשובים ואני בעצמי הייתי פתאום איש מרכזי חשוב, שכל אחד ביקש את קרבתי.

כעבור כמה ימים הביאו במשאית גדולה הרבה שקים עם כל מיני לבוש עבור גברים ונשים. הבגדים האלה היו קצת משומשים, אבל כולם טובים. הבעיה היתה רק להתאים לאנשים את מידותיהם. מיניתי כמה אנשים שיעשו עבודה זו. כשנודע הדבר בפרבר שהביאו בגדים, אנשים התייצבו בתור לקבל משהו מהדברים האלה שחילקנו לפי רשימה לכל דורש.

המפתחות של המחסנים היו בידי. כמעט כל יום הגעתי למחסן שכלל כמה חדרים שעל האצטבות היו מסודרים כל מיני מצרכים מתוצרת אמריקה. לפי רשימה וחישובים הוצאתי למטבח שנפתח את כמות המזון שקבענו בשביל כמה מאות ארוחות צהריים. הפרודוקטים היו לרוב בקופסאות פח וקל היה לחלקם. במחסן זה עבדו כמה עוזרים שאני הייתי הבוס שלהם. כמובן שהרבה אנשים השתדלו להתקבל לעבודה זו.

פשר הדבר נתגלה לי אחר כך, אחרי כמה חודשים שמסרתי את מפתחות המחסן וספרו את המלאי.

לקבלת דברי לבוש עמדו בתור ולפי רשימה. כל מי שצריך היה לקבל היה צריך להופיע אישית ונתתי הוראה להשתדל להתאים את כל פריטי הלבוש לצרכיו ומידותיו של המקבל.

פתאום מבלי כל כוונות, עמדתי במרכז עבודה מסועפת ציבורית עם סמכות, לפי שיקול דעתי ונהייתי איש חשוב ומקובל.

בחרנו ועד של סניף המפלגה פועלי ציון צ.ס. בז׳לכוב ואני מטעמו הייתי הנציג בוועד היהודי הבין מפלגתי שם השתתפו יתר המפלגות כמו הציונים־הכלליים, הדתיים, הבונד ואפילו הקומוניסטים היהודים. כמובן שהיו ניגודים בקבלת החלטות בוועד הזה. אבל הצד הציוני בוועד זה היה הרוב ותמכו זה בזה כנגד הבונד והקומוניסטים. פחדנו מפני הלשנות, במיוחד מפני הקומוניסטים היהודים.

אני זוכר מקרה שהיה פעם משהו כמו בחירות ארציות וקראו לאוכלוסייה להצביע בעד השלטון "שלוש פעמים כן". גם בפרבר ז׳לכוב קראנו לאסיפה רבתי באולם גדול והודיעו לנו כוועד היהודי להשתתף באסיפה זו. השליח טעה ואמר לי שעה יותר מאוחרת וככה הודעתי. כשמארגני האסיפה ראו שאנשים לא באים, חשבו שזה מין חבלה נגד השלטון ושלחו שליח אחר לחקור מדוע אנשי הקיבוץ מחרימים את האסיפה.

ראיתי שזה מעשה חמור מאוד, שיכולים לפרש שאנו מתנגדים לשלטון. מיד הזעקתי את כל האנשים בבית וכולם הלכו מהר לאסיפה. הסברתי שהיתה טעות, שלא בי האשמה, רק השליח טעה. ביקשתי אחר כך רשות דיבור ונאמתי נאום פטריוטי. הסברתי מדוע צריכים ללכת לבחירות ולהגיד "שלוש פעמים כן" בעד המשטר החדש. קיבלתי מחיאות כפיים וכפי ששמעתי, שהמלשינים מצד הקומוניסטים היהודים שהסיתו כבר נגדי, השתתקו וסגרו את פיהם. לא היה סוד שהם מתחנפים לשלטון בהלשנות נגד חבריהם היהודים בוועד היהודי.

המצב הפוליטי בפולין עוד לא היה יציב ומבוסס. כנופיות מזוינות התנפלו על רכבות והרגו מאנשי המשטרה החשאית הנקראת "או.ב". במיוחד הם חיפשו יהודים ברכבות, הורידו אותם בדרך וירו בהם. הרבה יהודים נפלו קרבנות כבר אחרי השואה והם מניצולי המחנות וגם מהחוזרים מרוסיה הסובייטית.

מהתוכנית שלי לנסוע לורשה לא יצא כלום. היה מאוד מסוכן לנסוע ברכבת ובמיוחד עם פרצוף יהודי מובהק כמוני. לאור המצב הזה ויתרתי על נסיעה לורשה, לחפש את העבר ואת קרובי שלא קיימים עוד. המצב הוחמר עוד עם פרעות אנטישמיות בכל מיני מקומות. יהודים שבאו לעיירות ורצו לקבל בחזרה את רכושם שהשאירו אצל הגויים או קברו באדמה, מצאו את מותם על ידי שכניהם לשעבר.

שיא ההתפרעות האנטישמית היה הפוגרום בעיר קילץ, שם חזרו כמה מאות יהודים ממחנות ההשמדה והם התאכסנו בכמה מקומות. המון מוסת על ידי הכנופיות הרצחניות התנפל על הבית שם גרו היהודים והרג עשרים וכמה איש. נשק להגנה לא היה להם וככה נִספו עוד יהודים, כבר לא על ידי הגרמנים, רק על ידי פולנים נוצרים שרצו להשלים את המלאכה לרצוח את שרידי העם שנשארו בחיים אחרי השואה.

הידיעה הזאת התפשטה מהר בכל ריכוזי היהודים ובאופן ספונטני קמה צעקה והפגנות בכל המקומות. הידיעות האלה התפשטו גם בעולם הגדול והשלטון הפולני תחת פיקוחם של הרוסים התחיל לדכא את שרידי המרד הפנאטי־קומוניסטי והאנטישמי.

אינני יודע מאיזה מקורות הקיבוצים היהודים התחילו לקבל נשק להגנה. אקדחים וגם רובים לקיבוץ שלנו ברחוב ויסשלבה 23 הביאו תחת שקי קמח, שני רובים עם שישים כדורים. אני חתמתי על הרובים והחבאתי אותם מתחת לארון הבגדים בחדר שלי.

התחלתי ללמוד איך מפעילים רובה. הם היו רובים גרמניים מסוג מאַוזר. אני עשיתי תרגילים כמובן בלי כדורים. אבל בבית שלנו היו כמה אנשים שהיו פעם חיילים בצבא הפולני וידעו להשתמש ברובה. את הנשק הביאו לנו כאמצעי הגנה על חיינו בזמן הצורך והרגשנו יותר בטוחים שיש לנו כמה כלי נשק להגנה עצמית.

כנראה היינו מתוחים מכל השמועות שעברו מפה לאוזן על התנפלויות של חוליגנים ואנטישמים בכל מיני מקומות וגם בעיר שצֶ׳צ׳ין גופא. קשה היה לאמת את הדברים, כי עיתונים יהודיים לא היו וגם רדיו לא היה לנו. את כל השמועות קיבלנו דרך הוועד היהודי המרכזי בעיר, שהיה לו קשר הדוק עם העיר לודז׳, שם התרכזו מרכזי המפלגות וקצת מהמנהיגים משארית הפליטה מיהדות פולין.

זכורני שבאחד הלילות בשעה מאוחרת דפקו אצלי בדלת וירדתי לראות מי זה. זה היה השכן ישראל שטיינמן שהיה נפחד ומבולבל, וביקשני שאתן לו רובה עם כדורים, כי הוא שמע רעשים מוזרים וצעדים במדרגות ובחצר הבית.

סירבתי ולא מיהרתי לתת לו רובה. אמרתי לו ראשית כול צריכים לבדוק היטב מנין הרעש ובאם השער סגור אין מה למהר. ירדתי איתו במדרגות וראינו שהשער היה סגור ופתאום ראינו בחור מוּכר שהיה גר בקומה למעלה יורד במדרגות.

הסתבר שזה היה הוא שירד כמה פעמים ועלה בחזרה על המדרגות בגלל כאבי בטן חזקים וחשב שכך יוטב לו. צחקנו על המקרה ושטיינמן נרגע.

אחרי כמה ימים וזה היה באמצע היום, אירע מקרה עם שוטר פולני

שלמזלנו נגרמה לי תקלה רצינית. מאז שהתחילו המאורעות האנטישמיים ברחבי פולין ואחרי הפוגרום בקילץ, קבענו שמירה בשער הבית. הדלת בשער הבית היתה סגורה והשמירה הקפידה על כל מי שיוצא ונכנס הביתה.

באותו יום בא איזה שוטר פולני ורצה להיכנס לשער. שאלו אותו מה הוא רוצה והוא התחיל לפטפט ולהתחכם עם כל מיני ביטויים אנטי יהודיים ולא יכול היה להסביר מה הוא באמת רוצה. כנראה הוא שתה כוסית מיותרת והיה בגילופין.

שמר על השער באותו הזמן אחד - חבר קיבוץ ששמו היה גיטֶלֶס. הוא היה בחור חזק ואמיץ ופעם היה נהג וגם שירת בצבא הפולני. הוא ביקש מהשוטר הפולני שהיה במדים שילך לדרכו ושאין לו מה לחפש בבית הזה. השוטר התעקש ודווקא רצה להיכנס לשער. גיטלס לא נתן לו אבל בזמן שמישהו מהבית יצא החוצה השוטר דחף בכוח את גיטלס ונכנס לתוך השער והתחיל לעלות במדרגות.

סגרו את השער וגיטלס התחיל לדבר בטוב עם השוטר שיסתלק. השוטר שהיה עוד צעיר עשה תנועה והוציא את האקדח מנרתיקו ואיים על הבחורים שסובבו אותו.

גיטלס לא איבד את עשתונותיו ובתרגיל זריז סובב את היד של השוטר ובמכה הוציא את האקדח מידו. אחר כך סחב את השוטר מהמדרגות לתוך השער, פתח את הדלת והעיף אותו החוצה לרחוב והוא נפל באמצע הכביש ואת השער סגרו.

זה היה מעשה נועז וקצת מסוכן. בכל זאת זה היה עניין עם המשטרה ופירוק מנשקו האישי.

השוטר בחוץ קם על רגליו ותיכף התפכח. ואז ניגש לשער והתחיל להתחנן שיחזירו לו את האקדח והוא ילך לדרכו ויותר לא יטריד אותנו.

בהתחלנו גירשנו אותו בזלזול, אבל השוטר לא הִרפה וביקש סליחה. רק שיחזירו לו את הנשק, כי הוא לא יכול להופיע בתחנה שלו בלי האקדח. הוא יכול לקבל עונש גדול. אני הייתי בעד להחזיר לשוטר את נשקו אבל לא כל כך מהר. צריכים למתוח אותו שילמד לקח. וככה היה. אחרי כמה שעות פתחו את השער. אבל ראשית כול הוצאנו את כל הכדורים מהאקדח. השוטר נכנס בהכנעה והודה כמה פעמים כשקיבל בחזרה את אקדחו. הוא אפילו לא בדק אם הכדורים ישנם והוא הסתלק מהר. יותר לא ראינו אותו.

החיים היום־יומיים בפרבר הזה ז׳לכוב לא היה מעניינים כלל. האנשים היו בדרך כלל כבר לבושים במלבושים טובים שחילקנו לכולם, בין שהיו חברי הקיבוץ או לא. אוכל היה מספיק. הקיבוצים שניהלו מטבח משותף קיבלו מצרכי מזון וגם יתר האוכלוסייה קיבלה כמעט כל שבוע כל מיני מצרכים וגם

קופסאות שימורים שבאו ממקורות "הדז'וינט" מאמריקה כתמיכה לשארית הפליטה של יהודי פולין.

היו קצת יהודים שהסתדרו בכל מיני עבודות כבעלי מקצוע, והיו כאלה שהתחילו לסחור בשוק או בעיר בכל מיני דברים ואפילו עם מטבע־חוץ, דולרים ומטבעות של זהב מימי הצאר.

עלי הטבק שקניתי בדרך ברכבת ברוסיה היו ל"אוצר בלום". חתכנו אותם דק־דק ועם מכשיר מיוחד שקניתי בחנות עשינו סיגרטים שבתיה מכרה במחיר טוב בחנות המכולת של הפולנים. אינני זוכר בדיוק כמה, אבל זכורני שהרבה כסף רוסי ופולני קיבלנו בעד הסיגריות ובעד הטבק שהיה מאיכות טובה וזה היה מאוד מבוקש בפולין, שם המשק לא היה מסודר והכלכלה משובשת לחלוטין.

גם בשצ'צ'ין היה מין שוק, כדוגמת הטולצ'וק ברוסיה הסובייטית. אני אף פעם לא ביקרתי בשוק זה, פשוט לא היה לי זמן, כי הייתי מאוד עסוק בעניינים שלי כנציג בוועד היהודי, כמנהל המחסנים עם הפרודוקטים והלבוש וחבר פעיל ביותר בסניף המפלגה של פועלי ציון.

רק בתיה מזמן לזמן הלכה לראות מה יש בשוק הזה. פעם אחת היא באה מהשוק ובידה מפית של חלות עם אותיות עבריות "לכבוד שבת ויום־טוב" עם כתר ואריות רקומות על בד לבן. היא ראתה שגויה מוכרת כל מיני דברים, בטח הכול היה פעם רכוש יהודי. כשראתה את מפית החלות היא מצאה לנכון לפדות את זה מידי גויים וקנתה בכמה זהובים את הזֵכר ממשפחה יהודית שהלכה לאבדון. עד היום הזה המפית אצלנו ומשתמשים בזה בערבי שבת לכסות את החלות.

באקראי היא פגשה פעם בחורה פולנייה, שיקסה מורשה שבתיה הלכה איתה לבית הספר העממי וגרה באותו בית. השיקסה לטשה עיניה הבולטות עליה וצעקה: "פשיַא קְרֶב"! בשקה את חיה?! איך זה קרה? היא היתה מבוהלת ולא ענתה. רק בתיה שאלה אותה באם היא יודעת משהו על הוריה ועל אחיותיה, הלא היא הכירה אותם היטב. בכן היא ענתה, בנימה של אכזריות ובלי כל השתתפות באיזה צער. את כולם־כולם הוציאו, כמו עכברים מחוריהם, אף אחד לא נשאר, כולם הלכו לאומשלַק פְּלַץ. כל היהודים...

בתיה היתה המומה מדברים אלה וכמעט פרצה בבכי ודמעות בעיניה חזרה הביתה בלי להגיד שלום לפולנייה מהחצר שלה.

לאמיתו של דבר עוד לא תפסנו את גודל האסון שקרה. האם באמת נכון הדבר שכולם הושמדו ולא נשאר זכר או מישהו מהמשפחות הגדולות והמסועפות? היו לנו עוד אשליות שנפגוש באיזה מקום מישהו מהמשפחה הקרובה. הלא פה ושם נשאר מישהו בחיים. אפילו בדרכי ניסים ומדוע

המישהו הזה לא יכול להיות אחד ממשפחתך? עוד לא הגענו להכרה שהניצול היה אחד מרבבה שהצליח להישאר בחיים והדבר היה כרוך בהרבה סבל ומזל. כל סיפור כזה הוא אפופיה של מעללי גבורה שרק יחידים יכלו לעמוד בזה.

במציאות האפורה של פולניה בלי יהודים, הלכנו כחולמים שאנו נתקלים פתאום עם בני משפחותינו הקרובות ביותר. גם לי זה קרה, ולא פעם אחת שהלכתי ברחוב ראיתי איש או אישה שמרחוק נדמה היה לי שזה אחי או אמי והתחלתי לרוץ, ובהתקרבי לדמות ההולכת, התאכזבתי. זה היה מישהו אחר והתרחקתי מהר מהדמות הזאת.

פעם אחת הלכתי ברחוב בשצ'צ'ין וראיתי דמות אדם יהודי עם זקן. ראיתי רק את הכתפיים והבגד הארוך וההליכה הזכירו לי את אבא של בתיה. הלכתי אחרי האיש מאחור במרחק לא גדול והייתי כמעט בטוח שזה האיש. אבל ליבי אמר לי לא להיחפז כי מחכה לי אכזבה. בסוף הגברתי את צעדי ועברתי את האיש והסתכלתי בפניו. פנים לגמרי אחרים היו לפָניו וכמעט ברחתי משם מלא אכזבה ויאוש.

התחלתי לכתוב לוועד היהודי בורשה ולוועד בעיר לודז' שאני מחפש את קרובי. רשמתי את השמות. מורשה לא קיבלתי כל תשובה. אבל מעיר לודז' קיבלתי מכתב כתוב ביידיש מבת דודתי מצד אבי רחל רוזנברג מעיירה סטופניץ שהיא נשארה בחיים והיתה במחנה עבודה אצל הגרמנים והיא נשארה יחידה מכל המשפחה וגרה עכשיו בלודז'. היא גם הודיעה לי שנשארו עוד בחיים שני בני דודים. בני אחות של אבא - הדודה חסיה - וגם הם נמצאים בלודז'. שמם שטיינפלד.

איך היא קיבלה את הכתובת שלי אינני יודע בדיוק. כנראה היתה רשימה של החוזרים מרוסיה בוועד היהודי בעיר לודז' היכן שכתבתי וביקשתי שאני מחפש קרובים והיא מצאה את שמי ברשימה זו.

רחל רוזנברג היא עכשיו רחל פוטרמן וככה מצאנו אחד את השני.

המשכתי להיות עסוק בענייני ציבור. כל יום הלכתי לכמה שעות למחסנים. חשדתי שהעוזרים שלי לא כל כך ישרים ומסלקים כל מיני דברים שיש להם ערך. אבל לא יכולתי לעשות שוב דבר. הרגשתי שהם פוחדים קצת ממני שלא אתפוס אותם בקלקלתם. כמה פעמים כשנכנסתי פתאום למחסן ראיתי שמישהו זורק מתחת לשולחן דברים שלא הספיק להחביא.

עשיתי את עצמי שאני לא רואה, כי כל העניין היה לי לזרא ולא רציתי להיכנס לעימות עם חברי לעבודה והתחלתי כבר לחשוב איך להיפטר מכל העסק הזה שלא היה לפי רוחי. במיוחד כשהמצב הכלכלי היה לא ברור והשלטון לא השתלט במלואו על סדרי החיים במדינה. כנופיות של שרידי

מתנגדי השלטון עשו מפעם לפעם התנפלויות על רכבות ועל אנשים בודדים והיו מקרים של שוד וביזה.

פעם, באחד הימים בשעות הבוקר המוקדמות מצאו לא רחוק מהבית שלנו באמצע הרחוב אדם שנהרג מכדור אקדח. לא ידענו מי האיש ומדוע הרגו אותו, אבל פחד התפשט בין יושבי הפרבר.

למרות מצב בלתי ברור זה, באו כמעט כל יום רכבות עם רפטרואנטים מרוסיה, כמובן הרוב היו יהודים שחיפשו דירות היכן להשתכן.

באותו הזמן עזבו גם שרידי הגרמנים שהיו עוד בעיר ונסעו לגרמניה. כמעט כל יום עברו ממחנות גרמנים אנשים, נשים וטף, עם תרמילים וחבילות את הרחוב שלנו שהובילו ישר לשערי הנמל המסועף, לתעלות הרחבות שם עמדו ספינות להעביר את האנשים לגרמניה.

באותו הזמן התחילה לפעול "הבריחה", המוסד החשאי היהודי מארץ ישראל להוציא ולהעביר את היהודים מפולין למרכזים בגרמניה, אוסטריה ואיטליה.

עם זרם המחנות הגרמנים שעברו כל יום לנמל, "הבריחה" העבירה גם יהודים מוסווים לגרמנים. כמובן שגם שוחד שולם וכולם עברו בלי תקלה, כי דרך שצ'צ'ין למחנות בגרמניה הדרך היתה קצרה ביותר.

בעומדי פעם לפני השער בוישסלבה 23 נעמד פתאום לפני אוטו משא מלא יהודים ששאלו אותי איפה נמצאים עוד בתים ריקים. התחלתי להסביר להם, כאשר פתאום ראיתי בין האנשים את שרה אקשטיין, חברה בתנועת הנוער "גדוד קרן קיימת" בורשה, היחידה שהיתה במקרה בחתונה שלי אצל הרב שהיה שכן שלהם.

הדבר היה מצחיק עד דמעות כשהיא התחילה לצעוק אלי מתוך ערימת החבילות והמזוודות שהאוטו היה מלא בהן. היא אמרה לי שהיא ביחד עם בעלה והם מחפשים דירה לגור.

בבית שלנו היו בקומה העליונה עוד כמה דירות ריקות ואמרתי לה שהיא יכולה לקבל דירה לבד בבית שלנו ואני מסכים שישתכנו שם. סוניה ובעלה קובא שמחו מאוד ותיכף התחילו להוריד מהאוטו את רכושם, כמה מזוודות וחבילות. האוטו נסע הלאה והם השתכנו בדירה בקומה השלישית והיו מאושרים שבקלות מצאו דירה וגם חבר מורשה.

כעבור כמה ימים שמעתי מאנשים שבאו מהעיר שהגיעה רכבת מקזחסטן מהעיר אוסט־קאמינוגורסק והרכבת עודנה בתחנה. בתיה הפצירה בי שאלך לתחנת הרכבת, אולי בין החוזרים נמצא רפאל שלא שמענו עליו כבר כמה שנים. רק היה ידוע לנו שהוא נשלח לאוסט־קאמינוגורסק. שמעתי בקולה והלכתי לתחנת הרכבת. שאלתי אם יש אשלון עם רפרטרואנטים מעיר זו וענו לי שכן. הלכתי לחפש על המסילות את הרכבת ובסוף הגעתי אל הרכבת

עם הרבה קרונות משא "הקופסאות האדומות". הם עמדו במסילה צדדית רחוק מאנשים, הסתובבו מסביב הקרונות הפתוחים ואני התחלתי ללכת לאורך הקרונות. לכל קרון שהגעתי שאלתי את האנשים באם נמצא פה אדם בשם רפאל יעקב דובז'ינסקי. עברתי הרבה קרונות וקיבלתי תשובות שליליות.

החלטתי ללכת עד סוף כל הקרונות. פתאום הופיע אדם צעיר בדלת הקרון ואמר כי הוא מכיר את יעקב דובז'ינסקי והוא נמצא הלאה בקרון מסוים ואמר לי את מספרו. מעודד מהתשובה המשכתי ללכת ולכל קרון שדלתו היתה פתוחה צעקתי בקול רם: דובז'ינסקי! דובז'ינסקי!

פתאום, מקרון אחד יורד רפאל ובראותו אותי מרחוק רץ לקראתי. התחבקנו זמן רב כי היינו שנינו נרגשים מאוד על הפגישה.

החלפנו שאלות ותשובות. סיפרתי לו שיש לנו גם בת. על השאלות מדוע לא כתב לנו הוא אמר שכתב לקולחוז קזשיבורול ולא קיבל תשובה. את הכתובת שלנו מד'זמבול לא ידע וגם הוא דאג לנו כל הזמן ולא ידע איך לאתר אותנו.

סיפרתי לו שאנו גרים כבר כמה חודשים בעיר שצ'צ'ין, ואני תופס תפקיד מרכזי חשוב בין החוזרים מברית המועצות, והוא גם יכול לבוא לגור אצלנו ובאם הוא רוצה אתן לו דירה לחוד, כי אני בעמדת מפתח והרבה דברים אני קובע לפי שיקול דעתי. רפאל אמר שהוא התחתן ואשתו איתו וגם משפחת אשתו נמצאת בקרון הזה.

הוא התחיל לקרוא: רוזה! רוזה! בואי הנה. מהקרון ירדה אישה שממבט ראשון נדמה היה לי שהיא הרבה מבוגרת מרפאל וקצת קשה היה לי לעכל שזאת צריכה להיות אשתו.

כמובן לא אמרתי שום דבר. רפאל הציג אותי לפניה שאני גיסו. נראה היה שהיא שמחה מאוד. כנראה היא כבר ידעה עלי ועל בתיה הרבה ודיברה ביידיש בקולניות מופרזת בעגה הליטאית.

התרשמותי מהאישה הזאת לא היתה חיובית במיוחד, אבל אדם לא נמדד רק בחזותו החיצונית אלא גם באופן הדיבור ותגובותיו החיצוניות, בתנועותיו, בדיבורו ובשיקול דעתו, והם מטביעים את חותמו על אופיו. ראיתי לפני אישה שכל חזותה היתה עצבנות ופזיזות, הן בדיבור והן בתנועותיה שהיו בניגוד גמור לשיקול דעתו המדודה לאט ובמתינות של רפאל יעקב.

הוא תיכף נאחז בהצעתי לבוא לגור אצלי, כי כבר כמה ימים הם נמצאים בתחנת הרכבת ובינתיים אין איש שיבוא לייעץ להם מה לעשות ואני הופעתי בזמן הנכון.

הפעם לא היה קשה למצוא איזו עגלה, כי הרבה פולנים עשו כבר פרנסה מהובלת החוזרים מהרכבת לכל המקומות העירה.

העמיסו את המטען שהיה להם ונסענו לבית ברחוב וישלסבה 23. הכנסתי אותם, את רפאל ואשתו לדירה שלו ואמרתי להם שהם יכולים לגור בחדר האמצעי הגדול, עד שנמצא איזה פתרון אחר.

לא הייתי עד לפגישה של אשתו של רפאל רוזה, עם בתיה. אינני זוכר במה הייתי עסוק באותו הזמן, אבל היינו עדים למריבה קולנית שפרצה בין הזוג כעבור כמה שעות שהגיעו אלי הביתה. הדבר קרה בגלל מקרה שלא היתה צריכה להיות אמתלה לריב קולני זה.

בזמן שאכלנו ארוחת צהריים, בתיה כיבדה גם אותם. סיפרתי לרפאל ששרה הוכמן עם בעלה גרים למעלה בבית הזה ואני הכנסתי אותם לגור פה. רפאל שהכיר את שרה הוכמן (עכשיו אקשטיין) עוד מורשה, הביע את רצונו לראות אותה, כי משמח לראות אדם שלא ראינו אותו הרבה שנים בפרט אחרי זמנים קשים כאלה אחרי זמן המלחמה.

אחרי האוכל, אני ורפאל עלינו אליהם לדירתם בקומה השלישית. הפגישה היתה מאוד חמה ושעה ארוכה היינו עסוקים בשיחה ובהחלפת רשמים. סוניה או שרה היתה מטבעה בעלת מזג טוב ובדרנית והיה נעים להחליף שיחה איתה. גם בעלה קובא היה איש לבבי ובחור אינטליגנטי מאוד שאפשר לדבר איתו על כל נושא. זה ולא יותר היה התוכן של הפגישה הזאת.

אבל כשירדנו בחזרה לדירה שלי, נדהמתי להחריד. לא הבנתי מה הסיבה לצעקותיה הקולניות, הזלזול ודברי השטות שנפלו על ראשו של רפאל מאשתו. היא כלל לא התביישה בהלבנת פני בעלה בנוכחותנו, במיוחד בשעות הראשונות להיכרותנו.

לא יכולתי להבין האם סקנדל הביש הזה היה תגובה שרפאל נעדר יותר משעה או זה היה המשך והצטברות של קטטות עוד בהיותם בדרך או בקרון על התחנה?

איך שלא יהיה, קלסתר פניו של רפאל הוכלמו מבושה וניכר היה שהוא מתאפק להגיב כמוכה בהלם.

אני ובתיה לא שאלנו שאלות, רק שתקנו. השמחה של הפגישה עם רפאל אחרי כמה שנים של פירוד, התקלקלה.

אחרי כמה ימים שהם התאכסנו בדירתנו, הם הצטרפו לקיבוץ. כנראה רפאל עשה את זה במתכוון בכדי שלא נהיה עדים למריבות ביניהם. רפאל הבין שאנו לא רווים נחת מזה. חוץ מזה הוא התבייש נוכח המצב שקרה לו. החשבנו אותו לחכם במשפחה ותמיד שאלנו את עצתו. ופה נפל בפח... אנחנו לא נתנו לו שום עצות כי ידענו שהוא מספיק נבון לפתור את הבעיות שלו. במקום להתקרב אלינו, הוא התרחק. שתקנו, כי חשבנו שלאור המצב הקיים ביניהם, יותר טוב ככה, וככה נשאר.

מפרבר ז'לכוב כבר הופעלו החשמליות שנסעו בזמנים קצובים למרכז העיר. הוזמנתי מפעם לפעם לישיבות במרכז החלוץ בעיר, היכן שדיברו על כל מיני נושאים מפלגתיים משם קיבלתי כל מיני ידיעות שהגיעו מלודז' על התרחשויות בארץ ישראל.

נודע לנו על השבת השחורה, בזמן שאסרו את כל מנהיגי היישוב הפעילים שפעלו נגד השלטון המנדטורי האנגלי, נגד סגירת שערי הארץ בעד הפליטים היהודים שהגיעו בספינות רעועות לחופי הארץ וגורשו משם בחזרה או נאסרו במחנות הסגר באי קפריסין.

קיבלנו הוראות וקריאות מהפדרציה הציונית מהעיר לודז' לקרוא לאסיפות מחאה נגד המאסרים של מנהיגי הציונות בארץ. הכוונה היתה לעורר זעקה ומחאה בעולם ובמיוחד בתוך שארית הפליטה של העם היהודי. הבינונו שזה לא יכול להשפיע על האנגלים, אבל לצורכי פנים, לגיבוש ולחיזוק הרוב הציוני בקרב שארית הפליטה ולחיזוק הרעיון להברחת הגבולות באירופה בכדי להתקרב יותר לגבולות הארץ, נחוץ היה לקרוא לאסיפות מחאה בכדי לעורר את העם למעשים ולגבש עמדה אחידה נגד ממשלת אנגליה המתנהגת ברשעות ובקשיחות נגד פתיחת שערי ארץ ישראל בעד הפליטים שרידי החרב אחרי השואה הגדולה.

אחרי שחזרתי מאסיפה זו קראתי לישיבה את כל הנציגים של המפלגות הציוניות בפרבר ז'לכוב. מסרתי להם את חדשות היום והצעתי על אסיפה רבת עם בפרבר הזה - נגד המאסרים של מנהיגי היישוב בארץ ישראל. עשיתי כמה פלקטים ביידיש ופולנית ואנשי הקיבוץ מסרו מפה לאוזן על אסיפה שתתקיים ביום מסוים בשעות אחרי הצהריים באולם גדול שהיה בסביבה שלנו. הכנסנו שמה כיסאות וספסלים שהחברה הביאו מכל הבתים החצי הרוסים מרחובות סמוכים.

בשעה היעודה האולם היה מלא בכמה מאות איש. על הבמה ישבו נציגי כל המפלגות הציוניות. מישהו פתח את האסיפה וסיפר על המעשים האנטי יהודיים שהאנגלים עושים בארץ ישראל. אחר כך דיברו הנציגים של כל המפלגות הציוניות בוועד היהודי בז'לכוב.

אני דיברתי בשם מפלגת הפועלים פועלי־ציון צ.ס. דיברתי על התהליך הסטיכי של היהודים בכלל ובפרט של שארית הפליטה אחרי השואה לגבולות ארץ ישראל. אין שום כוח בעולם אשר יעצור את התהליך הזה ואנחנו שרידי יהדות פולין עומדים מאחורי מנהיגי היישוב ודורשים לאלתר את שחרורם.

מעשי התעתועים של האנגלים לא יעזרו להם. להיפך, זה יחזק את שארית הפליטה להעפיל אפילו בכוח לארצנו המיועדת ליהודים להיבנות שמה מחדש אחרי המלחמה האיומה. כמו שהעולם החופשי התגבר על הנאצים

הצוררים, ככה גם נתגבר על האנגלים האנטישמים. דיברתי בלהט ופתוס וכשגמרתי קיבלתי מחיאות כפיים. כל הנאומים נאמרו בשפת היידיש. לא היה בקהל זה אף פולני אחד והנציגים מהבונד ומהקומוניסטים הרגישו מבודדים כאילו מחוץ למחנה.

החלטת מחאה נכתבה בשם כל המפלגות והציבור ונשלחה למרכז הפדרציה היהודית לעיר לודז'.

אחרי האסיפה הזאת הרגיש הציבור היהודי יותר מגובש ופטריוטי. במשך השנים בהיותנו ברוסיה הסובייטית, התרופף הרגש הלאומי כי לא היתה כל מסגרת חברתית יהודית. עכשיו התעוררו כמו מתרדמה הרגשות הרדומים והנסתרים בכל יהודי, איש ואישה והנושא היה לשיחת היום. הרעיון של ארץ ישראל דחק הצידה את תיאוריו של ה"בונד" שצריכים להתחיל לבנות שוב את החיים הפוליטיים והתרבות היהודית על אדמת פולין.

כל הדיבורים האלה היו דברים בעלמא שאין להם אחיזה בחיים, כי כל פולין היהודית היתה בית עלמין גדול שאין בה אפילו קברי מתים שנעלמו ועלו השמימה בעשן המשרפות.

רק המפלגה הקומוניסטית הפולנית עשתה חיל בין החוזרים מרוסיה שהיתה פעם קומוניסטית וקסם להם הרעיון שעכשיו הם יכולים לעשות קריירה ולהתקדם בחיים במסגרת מפלגת השלטון שנשענת על כתפיהם של הרוסים והקומוניסטים הפולנים.

הצטרפו אליהם גם חלק מהיהודים המתבוללים שדיברו לרוב רק פולנית ולא קיבלו כל חינוך יהודי לאומי או דתי.

חלק מהם התחיל לשרת במשטרה החשאית הפולנית שנקראת או.ב. ראשי־תיבות, מחלקת הביטחון ואלה היהודים התחילו לרחרח בין חברי יתר המפלגות ובלשו אחריהם בכדי לתופסם באיזו עבירה ציבורית או פרטית. הצד הציוני שהיה הרוב, התרחק בסלידה מאנשים אלה שניסו להסתיר את פעולתם וזהותם.

בימים אלה הייתי מוזמן פעם לסניף החלוץ בעיר, שם התקיימה אסיפה בנושא הבעיות של מפלגת העבודה בארץ ישראל. היה שם איש, שליח מיוחד שבא מלודז' להרצות על נושא הפילוג של מפלגת "מפא"י" בארץ, שממנה התפלג חלק חשוב הנקרא סיעה ב'. בכדי להסביר את עניין הפילוג בא לפולין במיוחד שליח מארץ ישראל בכדי לעשות נפשות עבור הפילוג הזה שהיה ב"מפא"י".

באסיפת קיבוץ במרכז העיר התאספו בערך שלושים חברים מפעילי התנועה והשליח מלודז' הרצה על הנושא של הפילוג וביקש מהחברים להזדהות עם הקבוצה שהתפלגה והכריזה על עצמה כתנועה לחוד בשם

"לאחדות עבודה". כל העניין הזה עם הפילוג היה עבורי תמוה מאוד. ראשית כול לא היו ברורים לי חילוקי הדעות המהותיים של ההשקפות שזו יכולה להיות עילה עד לפילוג מוחלט.

כמובן בכל תנועה דמוקרטית יכולים להיות כל מיני דעות, יותר מתונות ויותר קיצוניות וזה דבר לגיטימי בכל תנועה חופשית, אבל לא יכולתי בשום פנים ואופן להבין שההבדלים כל כך גדולים שצריכים להתפלג ועוד בשם אחדות העבודה.

ביקשתי רשות דיבור ואמרתי: רבותי, מה אתם רוצים מאיתנו שרידי החרב ושארית הפליטה של העם היהודי בפולין? האם אין לנו עכשיו בעיות ודאגות יותר חשובות מאשר פילוג במפא"י? שאף אחד לא מבין למה ומדוע זה צריך להיות ככה. אנחנו, כל שאיפותינו לבוא כמה שיותר מהר לארץ ישראל ולהקים שמה מדינה יהודית, צריכים עכשיו לשחק בענייני פילוגים ופיצול הכוח המרכזי מפלגת העבודה הישראלית? הבה נשאיר את הבעיה הזאת כשכולנו נהיה שם ואז נוכל להגיד את דברינו.

עד לפני המלחמה המפלגה שלנו היתה קשורה אידיאולוגית ומעשית עם מפלגת העבודה הישראלית. כך זה נשאר עד שנבוא ונעלה ארצה ואז כל אחד מאיתנו יחליט לאן הוא משתייך.

קשה לי ובכלל אין צורך להזדהות עם איזה פלג או חלק מהמפלגה, נפתור ראשית את הבעיה העיקרית - עניין ההעפלה ארצה ונשאיר את "המשחק הזה" לתושבי וחברי המפלגה בארץ.

חוץ מזה, אני סולד מכל רעיון של פילוגים בזמנים הגורליים בשביל העם היהודי והיישוב בארץ ובפרט בין שארית העם הניצולים מהשואה והמלחמה.

זה היה בערך התוכן שבדבַרַי לחוג המתאספים. אחרי דברים אלה שרר שקט בחדר. אף אחד לא ניסה להתווכח איתי. דברי נפלו כמו אבני בליסטרה על ראשם של הנאספים, אבל הרגשתי היתה כבדה. למרות שהרגשתי שדבַרַי עשו רושם על הנאספים, בכל זאת חשבתי שהם לא קיבלו אותם ומשהו כמו התנגדות אילמת לעמדתי עמדה בחלל החדר.

הלכתי משם במצב רוח קודר וקשה.

החיים היום־יומיים בשכונה זו זחלו לאט. "הבריחה" היהודית עשתה כבר עבודה במחתרת והעבירה דרך הנמל שבצ'צ'ין שיירות קטנות של יהודים שרצו לעזוב את פולין.

יום אחד רפאל אמר לנו שהוא יוצא עם קבוצה מהקיבוץ לגרמניה ובלי כל שהיות נעלם עם אשתו באחד הימים מהבית. ידענו רק שהוא נסע לגרמניה עם ספינה דרך התעלות בנמל של שצ'צ'ין ואיבדנו כל קשר איתו להרבה זמן.

האווירה בכל הבית בווישסלבה 23 התחילה להיות מתוחה ומחושמלת,

כשבאחד הבקרים מצאנו שוב איש בלי רוח חיים שרוע באמצע הכביש ברחוב. האיש שנהרג מכדור אקדח בלילה היה פולני. אמרו שהוא איש מהבולשת וזה עוד הוסיף יתר חרדה בין תושבי השכונה שמנו כבר כמה מאות איש. אנשים סיפרו שבסביבה גרה חבורה של מתנגדי השלטון, או סתם שודדים. כל מיני שמועות התפשטו וגרמו לחרדה ופחד.

באחד הימים יצאתי בשעות הבוקר בתשע בערך לנקודה אחת בסביבת ז'לכוב. היו שם כמה בתים מאוכלסים עם יהודים, וגם מאפיית לחם שפתחנו באגף הרוס שהיה פעם בית חולים. הלכתי לשם בעניין סידור הספקת מזון ודברים עבור הנקודה הזאת.

הצטרכתי לעבור רחוב הרוס מבתים. הכביש עם המדרכות היה לגמרי נקי רק מצד אחד. מהרחוב היה מדרון שגדלו שם עצים, כנראה שהיה שם פעם גן ציבורי. הרחוב היה שומם ולא נראה איש בסביבה.

פתאום שמעתי צעדים המתקרבים מולי וראיתי שני חיילים רוסים ההולכים לקראתי. עשיתי תנועה לפַנות להם את הדרך, אבל החיילים הרוסים התחילו לדבר אלי ונעמדתי. הם שאלו אותי ברוסית אם אני רוצה לקנות שעון זהב ואחד מהם הוציא את השעון ונענע אותו מול עיני ואמר: תקנה חבר את השעון, נמכור אותו בזול, רק ליטר וודקה. זו היתה באמת מציאה גדולה, שעון זהב ששווה כמה מאות רובלים, זה כמעט חינם.

אבל אחזני פחד סמוי, באופן אינסטינקטיווי הרגשתי שיש פה סכנה עבורי ואסור להראות להם שיש לי כסף.

אין לי כסף, עניתי. באמת שעון יפה והייתי קונה אותו, אבל מה לעשות, אין לי פרוטה ואני מצטער מאוד. השתדלתי לשכנע אותם שבאמת אין לי כסף ועשיתי מאמץ לא לגלות את הפחד שאחזני מפניהם, מבלי לדעת מדוע זה קרה לי פתאום.

הם הסתכלו בתמיהה אחד בשני וקצת היו נבוכים. אחד מהם עשה תנועה והוציא מתחת סגינו זוג מגפיים ודחף אותו מולי. אז תקנה את המגפיים, תן כמה שאתה רוצה! זה עוד הגביר את מבוכתי ואני בשלי. צסנָה־סְלוּבוֹ - תאמינו לי, אין לי כל פרוטה. אמרתי להם "סְפַּסיבוֹ", ז"א תודה והתחלתי ללכת בהשאירי אותם קצת נבוכים ומבלי להסתכל אחורנית הלכתי בכדי להתרחק כמה שיותר מהר מהחיילים הרוסים, שמבלי הסבר הגיוני הפילו עלי פחד.

הגעתי למקום בו הצטרכתי לסדר כמה עניינים. כעבור שעה בערך חזרתי באותה דרך והגעתי הביתה. לא סיפרתי לאף אחד על הפגישה עם החיילים הרוסים בכדי שלא יגידו שאני פחדן והחמצתי לקנות מציאה גדולה, שיכולתי להרוויח מזה הרבה כסף.

למחרת בבוקר שמעתי שישנה תסיסה בבית והתקהלות על המדרגות.

בשער הבית ישנה הסתודדות ואז נודע לי שאתמול בבוקר יצא את הבית ראש המשפחה של משפחת קנובל. זהו אותו הקנובל שסיפרתי כבר עליו ועל המעשה עם הדולרים בקרון הרכבת בעוברנו את הגבול. האיש הזה עם משפחתו תפסו דירה בבית שלנו והוא התחיל לסחור בכל מיני עסקים, במטבעות זהב ודברים אחרים. אני בכלל לא התעניינתי בו וכמעט לא ידעתי על עסקיו.

מסתבר שהוא לא חזר כל היום והלילה לדירתו. המשפחה שידעה לאן הוא הלך הלכו לשאול עליו והתברר שבכלל לא היה שם. הדאגה עליו אחזה את כל דיירי הבית.

ואז סיפרתי שבבוקר פגשתי חיילים רוסים שרצו למכור לי שעון זהב וגם מגפיים. אשתו של קנובל אמרה שהוא ענד שעון זהב וגם נעל מגפיים והתחילה לבכות בקול ספזמטי.

כל הגברים מהבית ומהקיבוץ יצאו לסמטה היכן שהיה המדרון עם השיחים. הם ירדו למטה ומצאו שם את גופתו של קנובל בין השיחים. הוא נדקר בסכין למוות, שעונו ומגפיו נשדדו וגם ארנקו שהכיל הרבה כסף נלקח ממנו.

ללא ספק החיילים הרוסים שפגשתי בבוקר, היו הרוצחים והשודדים של קנובל ותיכף אחרי הרצח כשפגשו אותו רצו להיפטר מהשלל ואולי גם לשדוד אותי...

הפחד מפני החיילים שנדלק בי כנורה אדומה המבשרת סכנה, לא היה פחד שווא, אלא אינטואיציה פנימית עמוקה שאי אפשר להסבירה בשכל ישר והיגיון צלול.

לאחר המקרה הזה ירדה מועקה נפשית מתוחה על דיירי הבית ברחוב וישסלבה 23. העבודה שלי חדלה לעניין אותי. ראיתי איך הוציאו את קנובל הנרצח ממורד ההר ושמו אותו על משאית שנסעה העירה. המראה עמד נגד עיני וקשה היה לי להשתחרר מהמחשבה שגם אני אולי הייתי בסכנה גדולה.

ברור שלא גילו את הרוצחים, כי הרבה צבא רוסי היה בעיר ואף אחד לא טרח להתעסק בחקירה מסוג זה.

חיי אדם היו אז הפקר ומקרים של שוד ורצח קרו בעיר כמעט כל יום. השלטון היה חלש ובמיוחד לא היתה כל שליטה על רשויות הצבא הסובייטי שהיו השליטים האמיתיים ברחבי פולין.

אני ובתיה התחלנו באופן רציני לחשוב לעזוב את פולין. הסיבה לכך לא היתה כלכלית, כי למעשה חיינו לאין ערוך יותר טוב מאשר ברוסיה הסובייטית. ואני, חוץ מכל מני פרודוקטים ולבוש, קיבלתי גם משכורת מהוועד היהודי. אבל ההרגשה היתה רעה כי לא ראינו כל עתיד בשביל היהודים, שארית הפליטה בפולין.

החיים היהודיים נמחקו עד הסוף באופן פיזי ורוחני. פריטים של רכוש יהודי התגלגל אצל הגויים הפולנים, שלפעמים לא ידעו משמעותו של הדבר ולמה הדבר היה בשימוש.

קרה מקרה וזה היה כמה ימים לפני הירצחו של קנובל. הלכנו כמה אנשים הביתה ברחוב וישסלבה. היום היה קיצי, השמש זרחה ואווירה נעימה בחלל. אנחנו הולכים ומשוחחים בינינו ומולנו התקרבה אישה פולנייה צעירה שדחפה עגלה עם תינוק.

עגלת התינוק היתה מכוסה עם שמיכה של אריג לבן עם פסים שחורים. משהו נדלק בי ואמרתי לחברה שהלכו ביחד איתי: תסתכלו, נדמה לי שזה טלית. כשעמדנו כבר סמוך לעגלת התינוק ראינו שמארבעת הצדדים תלויות ציציות. לא היה לנו כל ספק שהכיסוי של התינוק הוא טלית. טלית יהודית שבעליה בטח הושמד בתנורי הגזים באיזה מחנה השמדה.

זעזוע עבר עלינו. ירושת היהודים מתגלגלת ברחובות. דברי קודש ותשמישי קדושה מחוללים ומבוזים בפרהסיה.

עמדנו מזועזעים לפני האישה עם התינוק בעגלה ולא נתנו לה להתקדם. כל אחד מאיתנו וכולנו ביחד דיברנו אל האישה הצעירה וחקרנו אותה בקשר לטלית שהיא משתמשת בה כשמיכה לילד.

האישה באמת היתה נפחדת ואמרה שהיא קיבלה את השמיכה כמתנה מחברה. אינני זוכר מי זה היה, אבל אחד מהיהודים שהלך איתנו אזר אומץ ובמשיכה אחת הוריד את הטלית מהעגלה.

האישה התחילה לצעוק, אבל השארנו אותה עומדת ברחוב מבוהלת וצועקת. מסופקני אם האישה הצעירה הפולנייה הבינה את פשר הדברים ובטח חשבה שבריונים יהודים או שודדים התנפלו עליה.

אנחנו התרחקנו מהמקום ונעלמנו בשער הבית.

הגיעו אלינו שמועות לא מבוקרות שהרבה יהודים עוזבים את פולין ומבריחים את הגבולות לגרמניה, אוסטריה ואיטליה, שם מתרכזים במחנות ומחכים להגירה לארץ ישראל, או לאמריקה והם מקבלים עזרה מהשלטונות האמריקניים בארצות אלה.

למרות שהתחזיות על מה שמתרחש מעבר לגבול היו מעורפלות ובלתי ברורות, הגעתי למסקנה שאין מה לחכות. עכשיו עדיין קיץ ויותר קל לנדוד במזג אוויר יפה, במיוחד עם שני ילדים קטנים. צריכים להחליט ולא לאחר את המועד.

החלטתי: אנו מתקפלים מכאן. אין מה לחכות. מהחלום באספמיה לפגוש מישהו מהמשפחה התייאשתי ומהעבר לא נשאר כלום...

ההווה מלא פחדים והעתיד בפולין בשביל יהודי, אין למה לצפות ממנו לשקם חיים יהודיים על בית הקברות הגדול הזה? זוהי תוחלת נכזבת. על כן אין מה להפסיד...

ושוב צריכים לקחת את מקל הנדודים ולצאת לדרך עם התקווה שנגיע בסוף לחוף מבטחים...

פניתי לוועד היהודי וראשי הקיבוץ ואמרתי להם שאני מתפטר מתפקידי ורוצה לעבור את הגבול ולהגיע לאיזה מחנה באחת מארצות אירופה, שם מתרכזים יהודים.

לא היתה כל התנגדות לכך. להיפך, המפלגות הציוניות מכל הזרמים היו מעוניינות להוציא את היהודים מפולין ולהעבירם למחנות שנקראו "דֶפּי". זאת היתה מדיניות מכוונת מהמוסדות המרכזיים בארץ ישראל, מההסתדרות הציונות והסוכנות היהודית. ביצוע עבודה זו נמסר למוסד החשאי הנקרא "הבריחה" שהורכב מבחורים צעירים נועזים, מארץ ישראל וגם משארית הפליטה.

מסרתי לממונים את מפתחות המחסנים והם עשו ספירת מלאי של המצרכים וגם של הביגוד. התברר שהיו חסרים פריטים ממחסן הבגדים וכמה זוגות גרביים נעלמו. הם הורידו לי סכום הגון מהמשכורת שהיה מגיע לי.

כמובן שידי "העוזרים" שלי במחסן היו בדבר, אבל אני כאחראי על המחסן ותכולתו שילמתי בעד החסר.

קיבלתי מ"הבריחה" אישור לנסיעה והוראות לדרך. אפילו לא שאלתי לאן מובילים אותנו. מה זה משנה, העיקר לעבור את הגבול ולצאת מפולין. ארזתי רק שני תרמילים על הגב. השגתי עגלת ילדים ישנה בשביל בתנו ברכה שהיתה בת חצי שנה. משה היה קרוב לשלוש שנים. חוץ משני התרמילים ועגלת הילדים וסיר לילה כחול וכמה שמיכות, לא לקחנו דבר. כל החפצים, כלי המיטה והכלים נשארו בדירה ולא היה איכפת לנו ולא שאלנו מי יירש אותם.

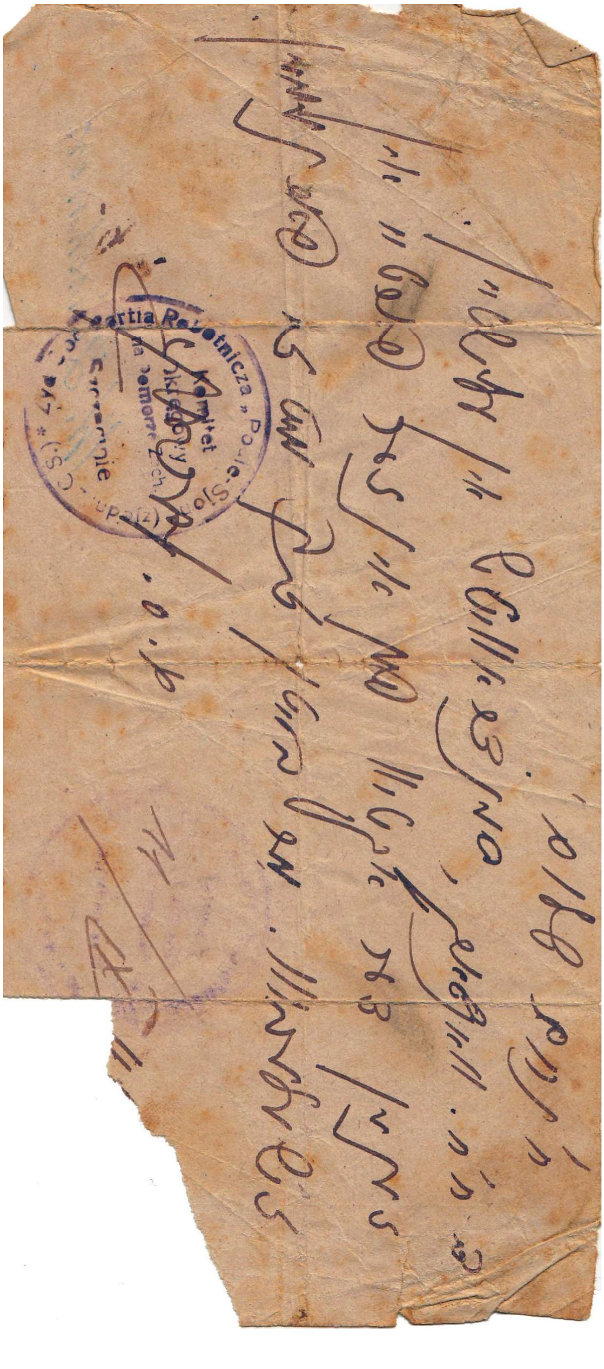
מהשכנים בבית נסעו איתי עוד כמה משפחות ואני כאילו הייתי האחראי על הקבוצה הזאת. קיבלתי פתק מהקיבוץ שאנחנו פעילי המפלגה פועלי־ציון צ.ס. מז'לכוב שצ'צ'ין, והם מבקשים ממוסדות המפלגה לעזור לנו.

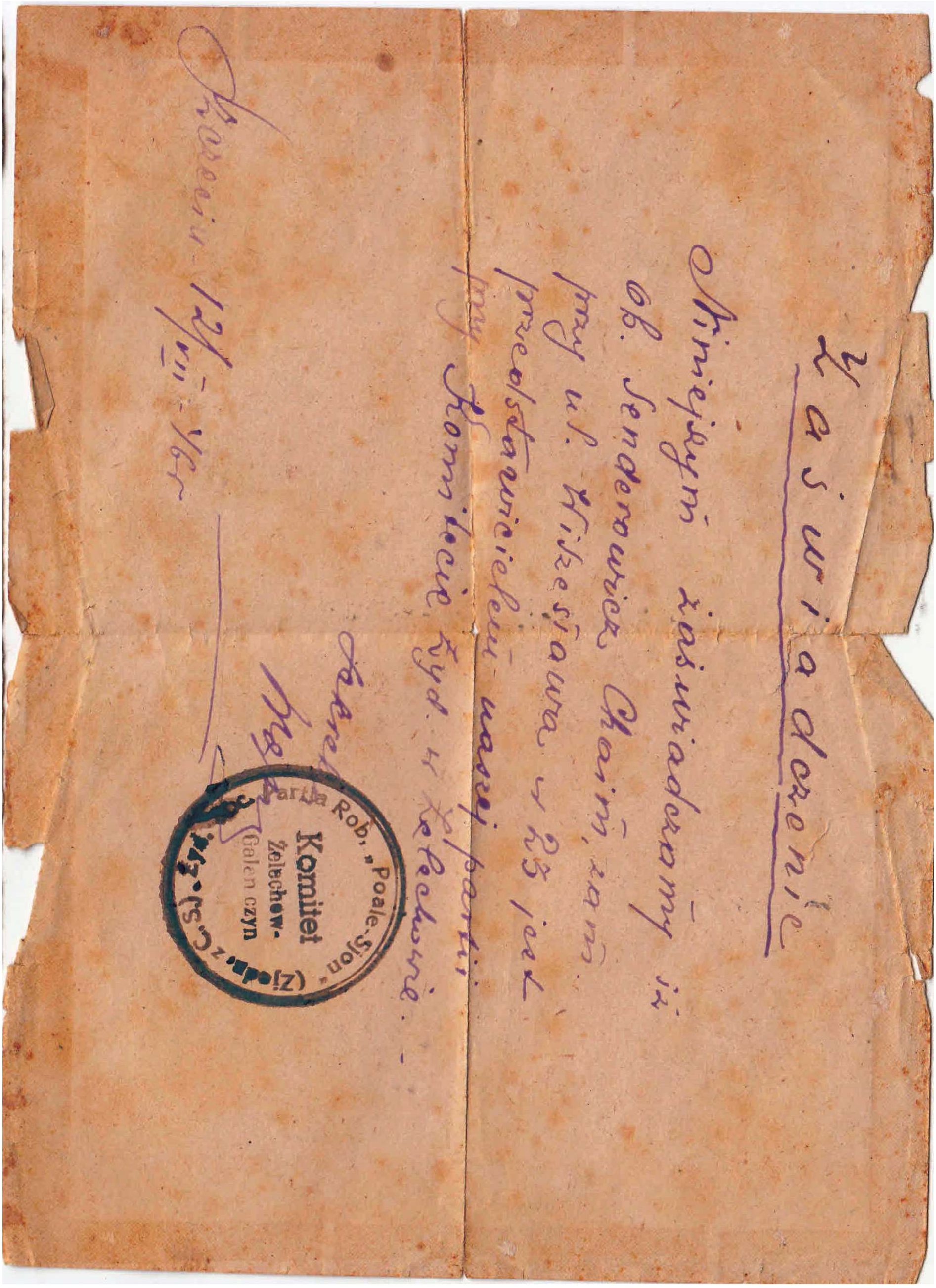
לפנות ערב בא אוטו משא אשר הוביל אותנו לרכבת. קיבלנו כרטיסים ונכנסנו לקרונות נוסעים. הרכבת היתה מלאה עם יהודים שבאו מכל מיני מקומות. מי האחראים על היהודים ברכבת שנסעו איתנו לא ידענו, אבל הרגשנו שיד נעלמת מובילה אותנו ועיניים בלתי נראות משגיחות עלינו בסתר.

לא שאלתי לאן נוסעים. בקרון היה חושך ונרדמנו על המושבים. ברכה'לה ישנה בעגלה ומשה'לה על ידנו על הספסל מכוסה בשמיכה קלה שהוצאנו מהעגלה.

הח' סנדרוביץ פעיל מפלגת פועלי־ציון צ.ס.

קיבלתי פתק מהקיבוץ שאנחנו פעילי המפלגה פועלי־ציון צ.ס. מז'לכוב שצ'צ'ין, והם מבקשים ממוסדות המפלגה לעזור לנו

Zaświadczenie
Niniejszym zaświadczamy iż
ob. Senderowicz Chaim, zam.
przy ul. Widzesława w 23 jest
przedstawicielem naszej partii
przy Komitecie Żyd. w Żelechowie.
Sekretarz
Szczecin 12/VII-46r

אנחנו מאשרים בכך שמ"ר חיים סנדרוביץ' (Chaim Senderowicz),
המתגורר ברחוב וידזסלבה (Widzeslawa) מס' 23,
משמש כנציג של המפלגה שלנו בוועדה היהודית בז'לכוב (Żelechów).
[חותמת של מפלגת 'פועלי ציון' בז'לכוב וחתימה של מזכיר המפלגה]
שצ'צין (Szczecin), ביום 12 ביולי שנת 1946

כך נסענו כל הלילה בלי הפסקות ועברנו כמה מאות קילומטרים עד שהגענו למחרת לגבול הצ׳כי־סלובקי שנקרא קוצ׳ובה.

ירדנו מהקרונות והתחלנו ללכת בכביש די טוב לעבר הגבול. המחזה היה נדיר מאוד. לאורך הכביש הלכה שיירה של כמה מאות איש ואישה עם ילדים על הגב ובעגלות. לכל אחד היתה רק חבילה אחת או תרמיל. כך היו ההוראות שקיבלנו, שאסור לקחת הרבה דברים בכדי לא להקשות על המעבר של הגבול. זה עשה רושם, כאילו העם יוצא מארץ מצרים ומחכה לקריעת ים־סוף...

לא ראינו שום חייל פולני ליד הגבול הזה, כאילו בלעה אותם האדמה. כמובן שכולם היו משוחדים והסתתרו שלא נראה אותם וגם הם שלא יראו אותנו. כל זה נודע לנו אחרי זמן מה.

הלכנו כך אולי שעה עד שהגענו למחסום. עמדו שם כמה חיילים צ׳כוסלובקים. המחסום הורם ואנחנו עברנו את הגבול. התרכזנו במגרש גדול, שם חיכינו לבדיקה אישית ובדיקת התרמיל, באם חלילה אין לנו דברים אסורים לפי התקנות של המדינה הזאת.

כל אחד נכנס לביתן. הבדיקה היתה שטחית מאוד. אמרו לנו לפתוח את התרמיל והסתכלו בו. על הגוף לא חיפשו ויצאנו בדלת מהצד השני, רק אצל כמה אנשים החרימו קרטונים של סיגריות שהיו להם למעלה מהמותר. בדרך כלל הבדיקה היתה קלה ומהירה. כעבור כמה דקות היינו כבר בצ׳כוסלובקיה וחיכינו להוראות חדשות - מה לעשות ואיך להמשיך בדרך.

הבדיקה של כל השיירה נגמרה מהר ושוב מובילים אותנו כברת־דרך עד שהגענו לפסי רכבת.

אנו עולים על רכבת משא לקרונות האדומים המוּכּרים לנו היטב, מסתדרים איך שהוא על רצפת הקרון והרכבת הארוכה יוצאת לדרך לגבול האוסטרי.

מהמסע הזה לא נשארו לי כל זיכרונות. היינו נורא עייפים ולא שמנו לב מה מתרחש סביבנו. הרצון היחיד היה לישון, אפילו על הרצפה הקשה של הקרון שהפעם לא הייתה דחוסה באנשים והיה מספיק מקום לכולם לשכב על הקרשים.

זכורני רק שבכמה תחנות הביאו לנו מים חמים או קפה לשתות, ואיזה סנדוויצ׳ים או לחם לאכול. רעבים לא היינו כי היה לנו עוד משהו לאכול שלקחנו איתנו כצידה לדרך. אבל מישהו לאורך הדרך דאג לנו וכשהגענו לעיר ברטיסלבה, קרוב לגבול האוסטרי, קיבלנו גם פירות, תפוחי עץ ותפוזים שאנשים בלתי מוּכּרים לנו הביאו לקרונות לדלתות הפתוחות.

בקרון שלנו נסע בחור צעיר שדיבר רק פולנית והתנהגותו עוררה בי חשד שהוא לא יהודי. הוא עשה רושם טוב ובנימוסיו ניכר היה שהוא בעל השכלה.

היו לו שערות שחורות, אבל אפו היה קצת סולד. הוא לא עשה רושם של טיפוס יהודי שמן. כמו כן לא עשה רושם של סְלָוִי־פולני. משהו בלתי מוגדר היה בחזותו.

נראה היה כבן עשרים וכמה ולא היתה לו שום חבילה או דברים, רק הבגדים שהיו עליו, זוג מכנסיים ירקרקים צבאיים, חולצה וסווטר וז׳קט אזרחי חדש. הייתי כמעט בטוח שהבחור הזה ערק מהצבא הפולני והתפלח עם שיירת הפליטים לחוץ לארץ.

שמתי לב שהוא רוצה להתקרב לאיזה משפחה בכדי לא למשוך אליו תשומת לב, על כן ניסיתי להיכנס איתו לשיחה. שאלתי אותו מה שמו ושם משפחתו והוא אמר לי ששמו הוא חיים שטורם והיה גר עם סבו בורשה. הוא הזכיר שם של רחוב שהיה מוכר לי וזה היה ברובע פולני טהור. בדרך כלל הבחור שתק ולא דיבר הרבה. אני לא האמנתי למה שאמר לי, כי השם חיים שטורם כלל לא היה מתאים לו, אבל לא אמרתי שום דבר. שהוא לא פליט ולא חזר מרוסיה, בזה הייתי בטוח. אבל מי הוא באמת? ולמה הוא בורח מפולין? זו היתה עבורי תעלומה וחשבתי, אולי הוא מניצולי היהודים שחיו על ניירות אריים בזמן המלחמה וכך ניצלו. אבל, אם הוא אפילו שייגץ פולני שמנסה להתחבא בין יהודים, גם זה לא היה איכפת לי, שיתנסו גם גויים לחיות עם זהות לא שלהם, שירגישו גם הם את הטעם הזה.

בזמן מאוחר יותר, כבר בהיותנו באוסטריה, גיליתי עליו הרבה דברים, אבל לאמת הנכונה לא הגעתי, כי הוא נכנס לקיבוץ וכנראה נסע איתם לארץ ישראל ובאופן בלתי ליגאלי עם עלייה ב׳.

מברטיסלבה נסענו לאוסטריה, לווינה. הגיעה אלינו שמועה שאנחנו צריכים להשמיד כל תעודה על הזהות שלנו ובאם ניעצר על הגבול על־ידי הרוסים, נגיד להם שאנו יוונים, ״הֶליאָס״ ונוסעים הביתה ליוון. שמעתי את כל זה אבל לא עלה בדעתי להשמיד את תעודת הזהות הפולנית ששמרתי כל הזמן איתי ברוסיה והחבאתי אותה בתוך המגף ולא חשבתי להיפטר מזה. הרבה אנשים השמידו את כל התעודות שהיו להם ואני אפילו פתק אחד לא זרקתי. קיוויתי שהכול יעבור בשלום ולא יחפשו אצלנו. לתעודות ישנות יכולה להיות חשיבות גדולה בזמן הצורך. וככה באמת היה, אף אחד לא בא לחפש אצלנו והגענו בשלום לווינה.

אני רוצה להדגיש פה, שארגון המסע הזה היה מאורגן להפליא. מבית הנתיבות בווינה לקחו אותנו לנסיעה בחשמלית. בחורים בלתי מוכּרים עזרו לנו לסחוב את התרמילים והחבילות המעטות. נסענו ברחובות בלתי מוכּרים והגענו לבניינים גדולים, שנאמר לנו שזה בית החולים ע״ש רוטשילד. הכניסו אותנו לאולמות גדולים, שם עמדו מיטות לבנות עם מצעים וכריות ללינת לילה.

הילדים קיבלו חלב חם וביסקוויטים וגם הגדולים קיבלו משהו לאכול. עייפים ולאים שכבנו על המיטות הנקיות הלבנות וישנו שנת ישרים.

רק לילה אחד בילינו בבית החולים רוטשילד ויישרנו קצת את העצמות מהמסע בקרון על הקרשים.

למחרת באו שוב הבחורים שדיברו עברית ויידיש ושוב הסיעו אותנו עם החשמליות בחזרה לרכבת. עכשיו כבר נסענו בקרונות נוסעים שיצאו להדרכה על אדמת אוסטריה לעיר שטאַיֶר.

למרות שהיינו צריכים לעבור איזור שהיה תחת הכיבוש הסובייטי, לא קרתה שום תקלה ועיכוב. לפנות בוקר הגענו לשטאיר, עיירה טיפוסית אוסטרית לא גדולה באיזור העיר ליַנץ.

אוסטריה – במחנות דפי'

(דיספלֵייסט פֶּרסאָנס)

במחנה רייטהופר לאגר 101

בתחנת הרכבת חיכו לנו כבר משאיות של צבא כיבוש האמריקאי שהובילו אותנו מתחנת הרכבת לקומפלקס בתים שהיה פעם בית חרושת למוצרי גומי. בזמן המלחמה היה שם מחנה עבודה של שבויי מלחמה.

נכנסנו לשער ברזל גדל ובפנים היו חצרות ארוכות עם מבנים של שתי קומות בשני הצדדים, עם אולמות גדולים שהיו מחולקים בקירות אסבסט. במבנים היו חלונות גדולים וגם פרוזדורים ארוכים.

המבנים היו ריקים לגמרי, לא היו שם שום מכונות. כנראה השלטונות האמריקאים הכשירו את המבנים האלה למחנה דפ"י עבור הפליטים היהודים.

השם של המחנה הזה, היה "רייטהופר" לאגר 101". במחנה הזה התחילו חיים חדשים ללא דאגות. הכול היה מחושב עבורנו: הדיור, האוכל והלבוש. בראשונה לא ידענו מי דואג לנו אבל התברר לנו אחר כך שיש ארגון שמתכנן הכול ביחד עם השלטון הצבאי האמריקאי הנקרא "אונר"א".

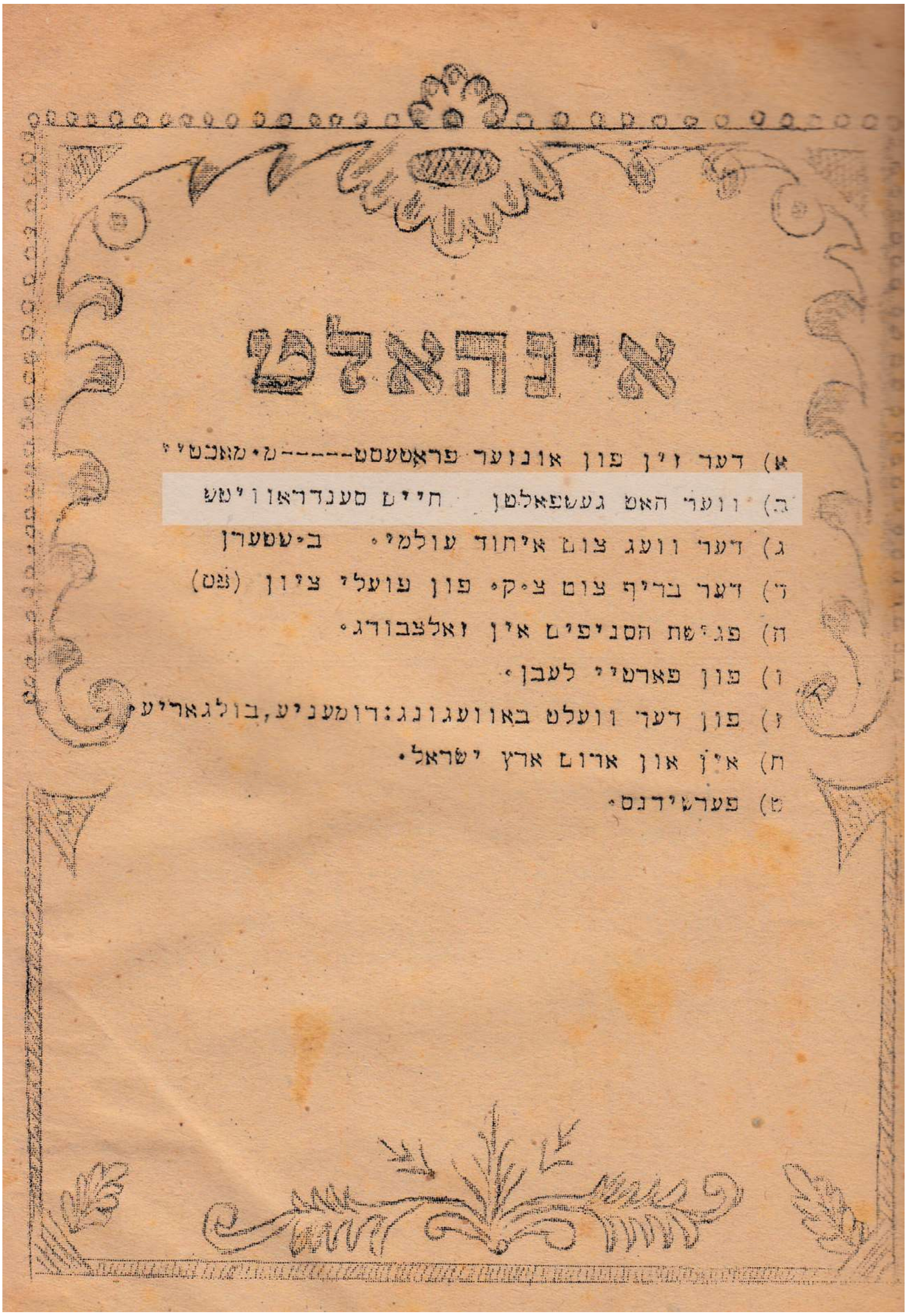
גם "הבריחה" לקחה חלק בארגון המחנה והם מינו מנהל מחנה שהיה מטעם "הבריחה" ברייטהופר לאגר 101. שלחו למנהל למחנה בחור צעיר בן עשרים וכמה ששמו היה שמוליק. שם משפחתו לא היה ידוע. רק שמוליק וכך קראו לו.

באיזה זכות שמוליק זה הפך לראש המחנה, אינני יודע. לא היה בו משהו מיוחד, רק נער גדול פשוט עם פנים סימפטיים שכמה אנשים מבוגרים מתוך הפליטים נהפכו לאפוטרופסים עליו והיו יועציו.

מאמרים, שירים ונאומים
שכתב חיים סנדרוביץ בעברית וביידיש שפורסמו בעיתונות
היידיש בלינץ אוסטריה בשמו המלא ובשם הספרותי בן-דוד
(על שם אביו דוד סנדרוביץ)

עיתון "ידיעות", פועלי ציון באוסטריה מהדורה ראשונה לינץ
אלול התש"ז - אוגוסט 1947 **שחיים סנדרוביץ יזם והדפיס**
(עיצוב העטיפה ע"י הצייר צבי זילברמן, חברו הטוב)

אינהאלט

רשימת הכתבות בעלון "ידיעות"
כתבה שפורסמה ונכתבה ביידיש בעלון ע"י חיים סנדרוביץ
(שורה שניה בתוכן החוברת)

* *
*

די לאגע אין דער שארית הפליטה, אין ציוניזם און ארץ ישראל.

די לעצטע געשעהעניסן אין אונזער פארטיי ווען א טייל חברים האבן פארלאזן אונזער באוועגונג און אפגעשוואכט איהר, פאדערן פון אונז אלע מער וואכזאמקייט און קאנטאקט.

מיר האבן באשלאסן ארויסגעבן פון צייט צו צייט בולעטינען, אין וועלכע סוועלן אויסגעקלערט ווערן אלע פראבלעמען פון אונזער פארטיי און סוועלן געגעבן ווערן ידיעות פון ארץ ישראל און פון אונזער וועלט באוועגונג.

מיר וועלן אין דעם בולעטין פראפאגירן די אידעע פון א פאראייניקטער ארבעטער באוועגונג אין ארץ ישראל און אין גלות.

אונזער בולעטין וועט פירן א קאמף מיט דעם טעראריזם און זיינע אונטערשטיצער.

מיר וועלן אין אים פארטיפן דעם געדאנק פון חלוציש ציוניזם און סאציאליסטישער אויסגעהאלטנקייט.

הכתבה "מי פילג" שפורסמה ונכתבה ביידיש בעלון "ידיעות"העיתון הראשון ע"י חיים סנדרוביץ אוגוסט 1947 בינדרמיכל לינץ אוסטריה

ווער האט געשפאלטן?

דאס יידישע פאלק איז פון דער לעצטער מלחמה ארויס צעקלאפט..און צעשמעטערט.פון די מיליאנען פוילישע יידן, זענען מיר געבליבן א הייפעלע אין ראטן-רוסלאנד.צוריק-קומענדיק קיין פוילן האבן די צוריקוואנדע-רער פון רוסלאנד דערזען דעם שרעקליכן חורבן.פון יידישן פאלק אין פוילן-איז געבליבן איין גרויסער בית עולם. און יעדער פון זיי האט זיך געפילט נאך מער פאריתומט.און יעדער האט פארשטאנען אז אויף קברים קאן מען ניט לעבן און בויען ווייטער א עקזיסטענץ.און די צוריקוואנדערער האבן מאסנווייס גענומען שטראמען אין די ציוניסטישע פארטייען; וואס האבן זיי געדארפט ברענגען גענטער קיין א"י.

אויך אונזער פארטיי די פועלי ציון (פ"ס) האט גענומען וואקסן. מהאבן זיך אפגעזוכט און דערקענט אלטע חברים פון אמאליקן אקטיוו. וועטעראנען און אלטע טוער מיט פארטייאיש-געזעלשאפטליכן סטאז האבן זיך געווארפן אין דער פארטייאישער טעטיקייט און דערהויבן אונזער פארטיי צו דער מדרגה, אז זי איז ווידער געווארן די גרעסטע און אנגעזעהענסטע באוועגונג אויף דער יידישער גאס.

די פארטיי פועלי ציון (פ"ס) האט ווייטער פארגעזעצט איר לעבנס טעטיקייט, בלייבנדיק געטריי איהרע אלטע פרינציפן און ריכט ליניען שפינענדיק ווייטער די פעדים פון די הערליכע פועלי ציון (צ"ס) טרא-דיציעס, זעהענדיק זיך ווייטער אלס אינטעגראלער טייל פון דעם אלוועל-טליכן ציוניסטיש-סאציאליסטישן פארבאנד(איחוד עולמי).אלע חברים פון דער באוועגונג האבן פארשטאנען און געפילט, אז אין א"י ווארט אויף אונז די פאראייניקטע א"י ארבעטער פארטיי, ווי א געטרייע מאמע אויף איהרע קינדער, צו וועלכער מיר האבן זיך דערצויגן און געלאזן אין 1939 אלס אונזער איינציקע פארטיי אין א"י.

און פלוצים האט ווי א דונער אין מיטן העלן טאג אונז געטראפן די ידיעה, אז די מפאי, אונזער מפאי, האט זיך געשפאלטן.לכתחילה האבן מיר ניט פארשטאנען, וואס איז פארגעקומען.נאכער איז קלאר געווארן:עס איז אוועק א גרופע, א גאנץ קליינע, וואס האט סעפאראטיסטישע נייגונגען און טענדענצן.ביז היינטיקן טאג איז נאך ניט גענצלאך קלאר די סיבות פון דער שפאלטונג און אידעאלאגישער אונטערשיד.דאקעגן איז יא קלאר די צילן און ריכט-ליניען פון די לינקע פועלי ציון מיט וועלכע די

שפאלטערס האבן זיך פאראייניקט, און עס פרעגט זיך א פראגע? צו וואס
די סיעה ב" נישט געקאנט אין די ראמען פון דער מצאי וואס איז געבויט
אויף דעמאקראטישע יסודות און פרינציפן, פארטיידיקן און אגיטירן, און
אויך איבערצייגן פאר אירע פאדערונגען און פאסטולאטן, אויב זי האט
אינעלבע בכלל-במעט זיין יעדער דעמאקראטישער פארטיי עקזיסטירט דאך נאר
פארשידענע מיינונגען, און דאך איז מען אין איין ארגאניזאציאנעלער ראם.
די סיעה ב" אין דעם טרויעריגסטן פעריאד פון דער יידישער גע-
שיכטע, אין דער צייט ווען אזוי וויכטיק איז דער אחדות פון יידישן
פאלק און גאר מער פאר דער יידישער ארבעטערשאפט, וואס זי איז פאקטיש
די פעראנטווארטליכע קעמפערשאפט פארן ישוב, און במילא אויך פארן ווייטערדיקן קיום און אויפבוי פון דער יידישער היים. אין דער צייט ווען
מיר פירן דעם געראנגל מיטן אויסערליכן און אינערליכן שונא. האט זי
די סיעה ב", געהאלטן פאר נויטיק אויסצוברעכן זיך פון דער איינהייט-
ליכער ארבעטער באוועגונג, וועלנדיק איהר צושפליטערן און צוברעכן.
טרויעריקער טרויעריק איז דער דאזיקער פאקט, און די ציוניסטיש-
סאציאליסטישע באוועגונג וועט דעם דאזיקן פאררעטערישן שריט נישט
מוחל זיין.

דער דאזיקער פאקט איז פאר דער פועלי ציוניסטישער מאסע געווען א
שמארקער קלאפּ, און איז איצט פארגעקומען ווילד פרעמד. די פועלי ציון (צס)
באוועגונג וואס איז געבויט אויף טראדיציעס פון פערמאנענטער פארטיי-
און פרעטענדירנדיק צו זיין א פאלקס באוועגונג פאר די ברייטע מאסן,
איז איר פרינציפ געווען ארונטערנעמען אונטער איר השפעה און ווירקונג
וואס גרעסערע קרייזן פון פאלק, און דערפאר איז פאר דער פועלישער
פארן קריג געשטאנען דאס פראבלעם פון פאראייניקן זיך מיט דער ארבעטער
פארטיי התאחדות.

די דאזיקע פרינציפּן האט אויך אנגענומען די עטאפרינזיטע פ.צ. (צס)
באוועגונג, וואס אירע באשלוסן וועגן דער דאזיקער פראגע זענען איינ-
הייטליך געפאסט געווארן אויף אלע כנוסים פון דער פארטיי אין עסטרייך
און ק"מנטה, שרייבט אין פארטיי ביולעטין 6 „יעדער פון אונז ווייסט,
וואס עס באדייט פאר אונז דער איחוד עולמי, און עס איז שווער זיך
פארצושטעלן אונז ניט געהערן צו אים"

אין דער אנגענומענער רעזאלוציע פון 4-טן פארטיי כנוס, לויטעט
(אין פונקט 2) „די פערזע פארטיי : ... קאנפערענץ פון פ.צ (צס) אין

עס רייך שטעלט פעסט אז מיר זיינען א גרופאנזי-טייל פון איחוד עולמי
אבער אין דער צייט, ווען די חברים, די אנהענגער פון מפא"י האבן זיך באר...
גן ערליך צו די באשלוסן פון כנוס און אנגענומען דעם ניימראליטעט,
האט די תנועה געשיקט אירע שליחים אין דער פארטיי און זיי האבן
אנגעהויבן צו פירן א הינטערקוליסן שפיליעס זענען עלימינירט געווא-
רן געוויסע ניט געוואונטשענע פאר זיי עלעמענטן, פון פראנטווארטליכע
פארטיי פונקציע עס פערהאלטנדיק אפילו תאר זיך אין רעזערוו געוויסע
חברים וואס האבן געארבעט און געהאט אלע קוואליפיקאציעס צו גיין אויף
עליה ב"·
געשטארקט אין דער הינטערקוליסן ארבעט דורך דער ליגות הקשר, האט
מען צוגעגרייט דעם 5-טן פארטיי צוזאמענפאר ספעציעל מיט דער אויפגא.
בע ארויסצוטרעטן פון איחוד עולמי·אויף וויפל די מפאי'טע חברים אין
צ·ק·האבן געערווארט דאס שטעלן דעם פונקט אויף דעם סדר היום פון כנוס
אפווענדן, אגוויינדיק אויף די פאלגן ... ידאפון, האט דאס אנגעטראפן
אויף א טעמפער עקשנות מצד די חברים פון ט"ה ב" אין צ·ק·
דאס צוגרייטן די דעלעגאטן צום כנוס איז אויך געמאכט געווארן מיט
פיל פלאנט'········
אויף דעם כנוס, ווען נאך לאנגע אונטערהאנדלונגען, ביי וועלכע
די אנהענגער פון מפא"י זענען געגאנגען אויף די ווייטגייענדסטע קרבנות
אבי דערהאלטן די גאנצקייט פון דער פארטיי און איינגעגאנגען אויף א
פלאטפארמע רעזאלוציע, אין וועלכער יעדער צד זאל קאנען לייענען וואס
ער וויל, האט מען אינספירירט א שאלה-ותשובה אז די רעזאלוציע באדייט
גאר דאס ארויסטרעטן פון איחוד עולמי·
פרעגט זיך: ווען איז דאס אלעס נויטיק געווען? און פאר וואס אויף
דעם 4-טן כנוס האט מען זיך ניט געקאנט פארשטעלן דאס אוועקגיין פון
איחוד עולמי און יעצט איז דאס געווארן א לעבנס נויטווענדיקייט? האט
מען דען ניט געהאט אין דער איצטיקער גורל'שער שעה פאר יידישן פאלק, ווען
ספעציעל אין קאן אונזער גאנצע צוקונפט, צו באהאנדלען אויף א פארטיי
... פראבלעמען ווי מאבק און העפלה? ווען איז דאס נויטווענדיק
געווען?
צוקוק נריק זיך צו דער שפאלטונגס פאליטיק פון דער „תנועה"
ווערט דאס קלאר·דאס איז א באוווסטזיניקע דיפלאמאטיע פון איר שעפיק"ט·
זי וויל צונעמען די איינהייטליכע ארבעטער באוועגונג, איינשלינגען די
פארטיי מאסע און אוועקפירן איהר אין דער טיעה און זייערע לינקע
פועלי ציוניסטישע שותפים·
סאיז כדאי צו דערמאנען דעם צירקולאר נר·14, וואס א ...

מינדערהייט פון צ.ק. האבן ארויסגעלאזט ניט אנטרעגענדיק זיך די
מערהייט מיטגלידער פון צענטראל קאמיטעט, ברענגענדיק אין איר קאמענ-
טארן צו דער רעזאלוציע פון כנוס צו וועלכן זיי זענען בטעות אויפן
ניט בארעכטיקט. זיי האבן זיך דערלויבט צו מעלדן אז די געוויילטע
מיטגלידער פון צ.ק., אנהענגער פון דער מפא"י, זענען ניט מער קיין
פארשטייער פון פועלי ציון (צ"ס). עס פרעגט זיך נאך וואס האט מען
זיך א גאנצן טאג געאמפערט וועגן דער פארם פון דער רעזאלוציע,
און ענדליך געקומען צו א געגנזייטיקן הסכם, כדי דערנאך מיט א
„שאלה-ותשובה"-צושטערן די לעצטע בריק פון איינהייט?

דעם תירוץ ווייסן אם בעסטן די חברים פון דער „תנועה".

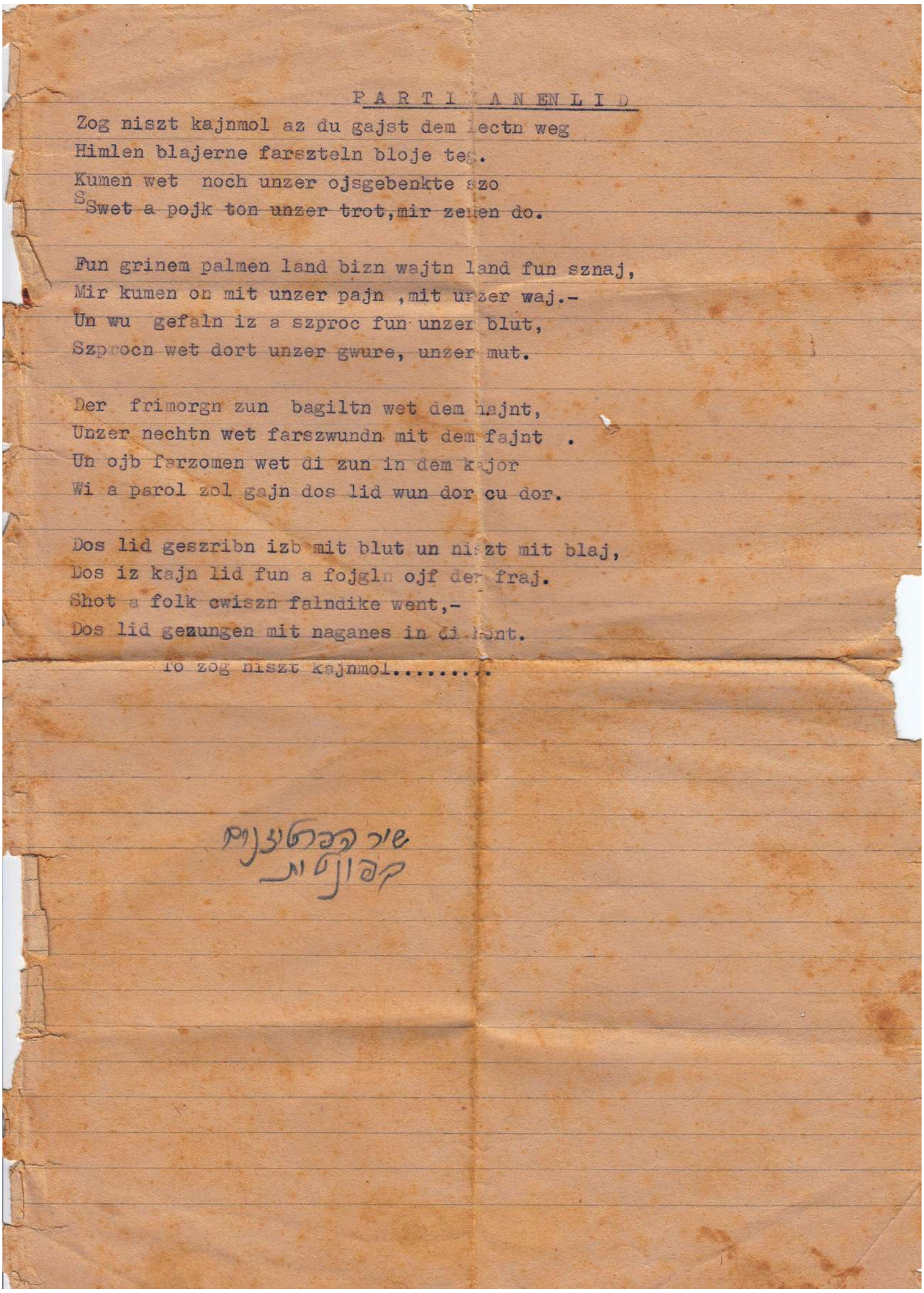
מיר זענען פעסט איבערצייגט אז די ברייטע פארטיי מאסע וועט פאר-
שטיין ווער עס זענען די ברעכער פון דער פארטיי און זיין גאנצקייט.

מיר גייען אריבער צו דעם טאג אורדענונג איבער די דאזיקע
געשעהענישן. מיר בלייבן די זעלבע פועלי ציון (צ"ס) פארבונדן מיט
די טראדיציעס פון ציוניסטיש-סאציאליסטישן קאמפף פאר דער פולשטענ-
דיקער באפרייונג פון יידישן פאלק אין א באזונדער ארץ ישראל.

חיים סענדעראוויץ

זאל לעבן דער
אחוד עולמי.

שיר הפרטיזנים ביידיש פונטית כפי שהודפס ע"י חיים סנדרוביץ

PARTIZANENLID

Zog niszt kajnmol az du gajst dem lectn weg
Himlen blajerne farszteln bloje teg.
Kumen wet noch unzer ojsgebenkte szo
SSwet a pojk ton unzer trot,mir zenen do.

Fun grinem palmen land bizn wajtn land fun sznaj,
Mir kumen on mit unzer pajn ,mit unzer waj.-
Un wu gefaln iz a szproc fun unzer blut,
Szprocn wet dort unzer gwure, unzer mut.

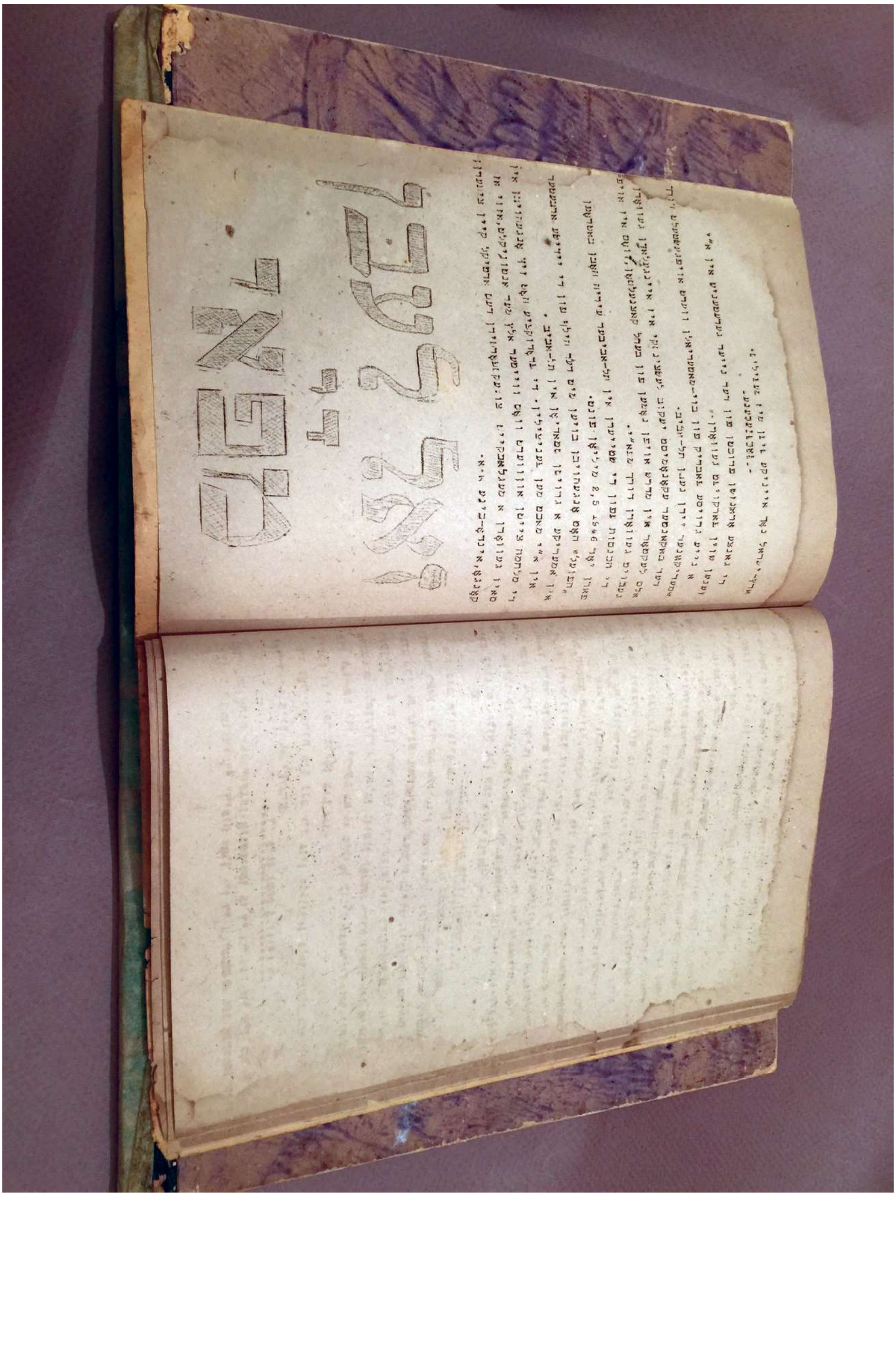
Der frimorgn zun bagiltn wet dem hajnt,
Unzer nechtn wet farszwundn mit dem fajnt .
Un ojb farzomen wet di zun in dem kajor
Wi a parol zol gajn dos lid wun dor cu dor.

Dos lid geszribn izb mit blut un niszt mit blaj,
Dos iz kajn lid fun a fojgln ojf der fraj.
Shot a folk cwiszn falndike went,-
Dos lid gezungen mit naganes in di hent.

To zog niszt kajnmol.........

שיר הפרטיזנים
קפונטית

"תחייה מפלגת מפאי" (יידיש)

אצל גיבורי החנוכה (עברית)

אצל גבורי החנוכה

כשקבלתי התפקיד ממערכת עתונינו "הסופגניה" לראיין את גבורי וסמלי חג החנוכה , נרתעתי מגודל המשימה, אבל התגברתי ,אזרתי עוז והלכתי לחפש אותם ברחבי מדינתנו הקטנטונת.

ראשית כל רציתי לחטוף ראיון אצל המכבים אולם לצערי אף אחד מהם לא מצאתי בסביבות שלנו ונודע לי שהם יושבים רחוק ברחבי הנגב ובאזורי הספר ובגלל הזמן המוגבל החלטתי לבקר בראשונה אצל נרות החנוכה.

עליתי לבירת המדינה והלכתי לכנסת. על הסף פגשתי את השמש,הוא נראה חור ומלא דאגה.. שלום אדוני השמש פניתי אליו, מה שלומך? ומה שלום חבריך נרות החנוכה? הוא שלח בי מבט עצוב וחיוך קל נראה על שפתיו.

חברי ? – חזר במרירות ,פעם היינו כולנו חברים טובים. כולנו חיינו באותם התנאים ובאותם הדאגות ולא היתחה בינינו קנאה ושנאה ומטרתינו היתה להביא ולהפיץ אור,וזיקי תקוה בחשכת בית ישראל.- למרות זה שאני בדרגת שמש עמדתי בראש כולם ושרתתי אותם בנאמנות כל השנים וחברי האריכו את עבודתי.

אבל עכשיו בימנו אנו השתנה המצב, חברי לא רוצים עכשין להכיר ולהעריך את עבודתי הקשה ,המרחק בינינו הולך גדל ,הם שכחו שבלעדי לא ימשיכו לבעור, כי רק בי האש אשר מחממת ומדליקה אותם, ראשיהם הסתחררו ועוד מעט לא ירצו אף לעמוד אתי בשורה אחת בותק ובזכויותי לא מכירים והשאירוני ליד הדלת התמרמר השמש.

האוכל לראות את יתר נרות החנוכיה? שאלתיו.

– קשה אפילו להגיע אליהם אמר השמש, עסוקים הם מאד וטענתם התמידית היא שאכן רק לי הם דואגים.. אולם אעשה לך טובה .- הוא פתח מעט הדלת המובילה לאולם הישיבות, הצצתי פנימה וראיתי הרבה נרות מכל מיני צבעים: כחולים, לבנים, אדומים, ואדמדמים ואף צהובים היו שם. כמו כן כמה נרות שחורים וכולם התחממו והתלבו באשו של וכוח יוקד. קולות וצעקות בקעו החוצה.

רואה אתה העיר לי השמש , אלה נרות החנוכיה רובם עוד בוערים במלוא כוחם וחלקם דועכים ולא יבעירו עוד. רואה אתה את הנר האדם העבה מחליף צבעים הוא.פעם היה כחול-לבן , אחר כך אדום ועכשיו יש לו גון אחר ומי יודע איזה צבעים הוא עוד יחליף ? ראה את הנר הצהב עם הפסים השחורים – הפתילה שלו איננו בסדר ומעלה ריח רע שקשה לעמוד בקרבתו, ואלה האדומים שבאדומים מסוכנים מאד ומוסרחים לעקוב אחריהם מפני שעלולים לעשות שריפה בבית הזה.

פתאום קמה בין הנרות שערוריה גדולה, להבות אש פרצו מפיהם, השמש עזב אותי ומיהר לעזרה ואני הסתלקתי משם החוצה.

חזרתי לתל-אביב והלכתי לחפש את הסמל השני את הסביבון. הרבה לא טרחתי לחפשו, מצאתיו ברחוב לילנבלום. – מה שלומך אדוני הסביבון-אמרתי בקול רם. הוא הצטחק בקול ואמר:

– בסדר גמור אדוני,אני מסתובב פה ועושה חיים. לפני זמן מה הסתובבתי במשרדי הסוכנות , בקריה ובכל מני מוסדות . ונכשלתי מעט וכמעט נפלתי... אבל אל-דאגה! לא קרה לי שום דבר, קמתי על רגלי ועכשיו אני מסתובב פה, – וברוך השם אני עושה פרנסה. אתה יודע ! הסתובבתי כבר כמה פעמים שמה ירה מחוץ לארץ, והלואי שתרויח מה שלא הפסדתי בזה... אתה יודע.

ילוסופיה משלי. – כדור הארץ שלנו מסתובב, והשליחים שלנו מסתובבים,

יסות, והמטבע שלנו ממכונת הדפוס לכיסי הערח , ומשמה –

- לאוצר ומס הכנסה ואני בתוכם... מדוע אני צריך להיות יוצא מן הכלל?...

ועכשיו יש לי רעיון חדש. - בדעתי להסתובב לאמריקה, למען האמת, אני עושה פה די פרנסה, אבל נמאס לי להסתובב בשטח צר, אני מעדיף מרחב גדול.

- שלום אדוני ! אין לי זמן, הזמן זה כסף,..והוא התחיל להסתובב בקצב מהיר ונעלם לקצה הרחוב השני.

עכשיו מהרתי לתפוס ראיון אצל כד השמן. אולם לא כל כך קל היה לי למצוא אותו , הלכתי לרחוב ברנר, למסעדות הקואופרטיביות ולמקומות אחרים ושאלתי עליו ,אבל אף אחד לא ידע איפה הוא,- לבסוף נודע לי שהוא אוחז במשרה גבוהה במשרד גדול וחשוב.

אחרי ריצה ועליה במעליות נכנסתי לחדרו. מאחורי שלחן -כתיבה מלא ניירות ישב בכורסה מרופדת מר כד השמן וממולו על יד מכונת כתיבה מזכירה צעירה עם שערות מסולסלות.

הוא כמעט לא הסתכל לעברי ובקול קריר שאל לחפצי.

כשאמרתי לו שאני מבקש מכבודו הסברה ובירור על המצב הכללי הקיים בארץ, שאלת מדיניות השכר וירידת רמת החיים של צבור העובדים - ועל יחסו לדרגא המקצועית - למש עלי עיניו, פניו החווירו ובקול צלול ובנימה של החלטה השיב:

על כל

- אין לי אפילו זמן לשמוע ולענות שטויותיך, דע לך שחלפו הזמנים, מתפקידנו לעשות קמוצים ולהדוק את החגורה...ולא לבזבז את כספנו למותרות. מי אמר לך שאתה צריך דוקא פרדזיטר, וגז ומכונת כביסה ושטיח ומיקסטר ופירסייד וכל מיני המותרות הללו שלא ידענו אודתם בימים ההם, בזמן שעבדנו בכבישים , בחצץ ובסתיבת זיפזיף... כן היו זמנים... ועכשיו שכח הפועל את מקומו ויעודו במדינה ואת תפקידים המוטלים עליו.

מר כד השמן נכנס באקסטזה של דבור והחל להטיף מוסר לאזרחי המדינה ולציבור העובדים וגם להראות בקיאות בעניני כלכלה.

דבריו , כשמן זית זך נטף מפיו. לפתע הטלפון צלצל. -

מר כד השמן הרים את השפופרת - חיוך רחב הציף את פניו, ובנימה של שמחה ענה.

" כן. - ברמת-אביב , ב 9 בערב,- אהיה בדיוק. "

עוד לא הספיק להניח את השפופרת ומי שהוא נכנס והודיע.-

" הגברת מחכה למטה . היא בקשה שתרד, אבל מיד, - אמרה שיש לה היום הרבה קניות דחופות וגם פייף בשעה ארבע. המכונה בסדר.

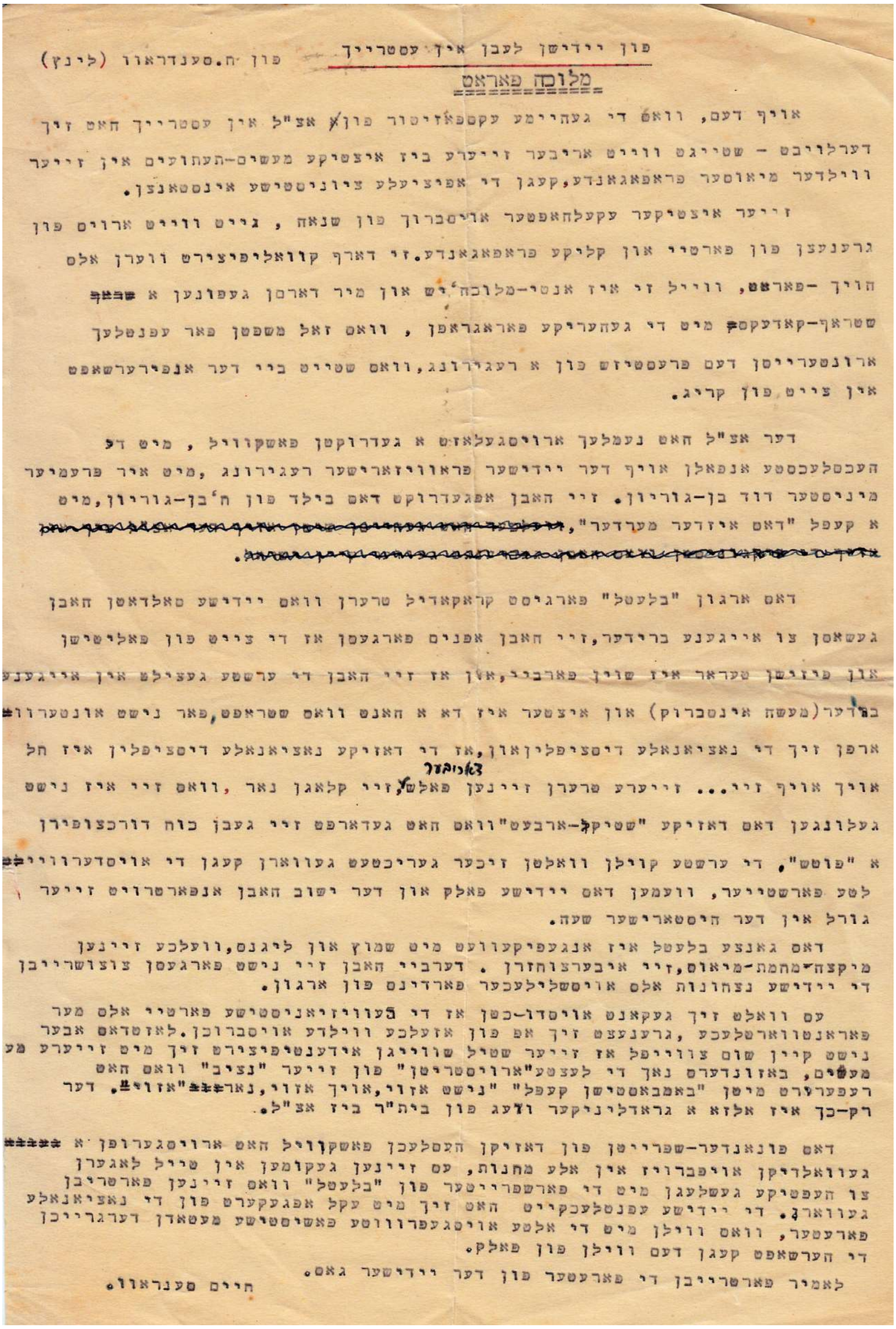
מר כד השמן הזדקף, יישר את העניבה, העיף מבט למזכירה הבלונדינית עם הצפורניים האדומות ומבלי להצטדק ולהביט לצדי יצאה בצעדים זריזים ממשרדו.

כשירדתי אחריו עוד הספקתי לראות את גבו בקדילק המבריק שנעלם במהירות לאורך הרחוב הסואן

בהרהורים קודרים חזרתי למערכת .

ח. סנדרוביץ.

החיים היהודיים באוסטריה לינץ (יידיש)

פון ח.סענדראוו (לינץ)

פון יידישן לעבן אין עסטרייך

מלוכה פאראט

אויף דעם, וואס די געהיימע עקספאזיטור פון אצ"ל אין עסטרייך האט זיך דערלויבט – שטייגט ווייט אריבער זייערע ביז איצטיקע מעשים-תעתועים אין זייער ווילדער מיאוסער פראפאגאנדע, קעגן די אפיציעלע ציוניסטישע אינסטאנצן.

זייער איצטיקער עקעלהאפטער אויסברוך פון שנאה, גייט ווייט ארויס פון גרענעצן פון פארטיי און קליקע פראפאגאנדע. זי דארף קוואליפיצירט ווערן אלס הויך-פאראט, ווייל זי איז אנטי-מלוכה'יש און מיר דארפן געפונען א שטראף-קאדעקס מיט די געהעריקע פאראגראפן, וואס זאל משפטן פאר עפנטלעך ארונטערייסן דעם פרעסטיזש פון א רעגירונג, וואס שטייט ביי דער אנפירערשאפט אין צייט פון קריג.

דער אצ"ל האט נעמלעך ארויסגעלאזט א געדרוקטן פאשקוויל, מיט די העכסלעכסטע אנפאלן אויף דער יידישער פראוויזארישער רעגירונג, מיט איר פרעמיער מיניסטער דוד בן-גוריון. זיי האבן אפגעדרוקט דאס בילד פון ח'בן-גוריון, מיט א קעפל "דאס איזדער מערדער", [illegible]

[illegible].

דאס ארגון "בלעטל" פארגיסט קראקאדיל טרערן וואס יידישע סאלדאטן האבן געשאסן צו אייגענע ברידער, זיי האבן אפנים פארגעסן אז די צייט פון פאליטישן און פיזישן טעראר איז שוין פארביי, און אז זיי האבן די ערשטע געצילט אין אייגענע ברידער (מעשה אינסברוק) און איצטער איז דא א האנט וואס שטראפט, פאר נישט אונטערווארפן זיך די נאציאנאלע דיסציפלין און, אז די דאזיקע נאציאנאלע דיסציפלין איז חל אויך אויף זיי... זייערע טרערן זיינען פאלש, זיי קלאגן נאר, וואס זיי איז נישט געלונגען דאס דאזיקע "שטיקל-ארבעט" וואס האט געדארפט זיי געבן כוח דורכצופירן א "פוטש", די ערשטע קוילן וואלטן זיכער געריכטעט געווארן קעגן די אויסדערוויילטע פארשטייער, וועמען דאס יידישע פאלק און דער ישוב האבן אנפארטרויט זייער גורל אין דער היסטארישער שעה.

דאס גאנצע בלעטל איז אנגעפיקעוועט מיט שמוץ און ליגנס, וועלכע זיינען מיקצה-מחמת-מיאוס, זיי איבערצוחזרן. דערביי האבן זיי נישט פארגעסן צוצושרייבן די יידישע נצחונות אלס אויסשליסלעכער פארדינס פון ארגון.

עס וואלט זיך געקאנט אויסדו-כטן אז די רעוויזיאניסטישע פארטיי אלס מער פאראנטווארטלעכע, גרענעצט זיך אפ פון אזעלכע ווילדע אויסברוכן. לאזטדאס אבער נישט קיין שום צווייפל אז זייער שטיל שווייגן אידענטיפיצירט זיך מיט זייערע מעשים, באזונדערס נאך די לעצטע "ארויסטריטן" פון זייער "נציב" וואס האט רעפערירט מיטן "באמבאסטישן קעפל" "נישט אזוי, אויך אזוי, נאר "אזוי". דער רק-כך איז אלזא א גראדליניקער וועג פון בית"ר ביז אצ"ל.

דאס פונאנדער-שפרייטן פון דאזיקן העסלעכן פאשקוויל האט ארויסגערופן א געוואלדיקן אויפברויז אין אלע מחנות, עס זיינען געקומען אין טייל לאגערן צו העפטיקע געשלעגן מיט די פארשפרייטער פון "בלעטל" וואס זיינען פארטריבן געווארן. די יידישע עפנטלעכקייט האט זיך מיט עקל אפגעקערט פון די נאציאנאלע פארעטער, וואס ווילן מיט די אלטע אויסגעפרווטע פאשיסטישע מעטאדן דערגרייכן די הערשאפט קעגן דעם ווילן פון פאלק.

לאמיר פארטרייבן די פארעטער פון דער יידישער גאס.

חיים סענראוו.

אני ראיתי את זה שטאייר, אוסטריה, 1947 (יידיש)

חיים מענד ראוויטש

איך הער דאס געזאנג

איך הער דאס געזאנג קול פון דעם אקער וואס רופט,
די שטים פון דער ערד, – פארלאזן און וויסט.
עס בעט זיך די ערד, רייסט זיך פון גליווער און פרובט, –
לעבן מיין דורשט, באגריסט מיך באגייסט.

איך הער דאס געשריי פון דעם מדבר ביי נאכט,
וואס וועקט זיך פון שלאף, צוויי טויזנט יאריקער דרימל,
ווי עס קלאפן די טריט, פון דעם שומר וואס וואכט, –
ביים שטורם און מויער, אונטער ביינאכטיקן הימל.

איך הער דאס געזאנג פול מיט האפנונג און גלויבן,
וואס רייסט זיך פון ברוסטן, מוטיק און שטארק.
"סוועט קיינער די האפנונג, אונז די לעצטע נישט רויבן, –
ס'איז פעסט אונזער ווילן, ווי א פעלזיקער בארג".

איך הער דעם געפ-ליסטער פון ים ביי די ברעגן,
ווי עס שווענקן די כוואליעס, דעם זאמדיקן ראנד.
ווי עס גייען חלוצים, אויף פארלאזענע וועגן, –
און בויען א היים, – אויף זומפ און אויף זאמד.

איך הער דאס געקלאפ, פון הערצער פעזונגען,
אויף שיפן – מעפילים, ביי נאכט אין א שטורם.
דורך געטאס, קאצעטן, דאך לידער עס קלינגען,
און מוטיק אנטשלאסן צו גיין ביזן תהום.

שטייער 1947.

מהרצל עד ביאליק (יידיש)

הערצל און ביאליק - די בויער פון דער יידישער מדינה

צו זייערע יאר צייטן כ׳ - כ״א תמוז

פון חיים סענדראוויטש.

ווי צוויי ליכטיקע שטערן אויפן טונקעלן יידישן האריזאנט, האבן אויפגעשטראלט די געשטאלטן פון הערצל און ביאליק. זיי זיינען געקומען מיט "שטורם און דראנג" און באלד באהערשט די יידישע נשמות, אריינגעדרונגען טיף אין דער יידוסערישם און באצווינגען מיט זייער געטליך ווארט און טאט; די יידישע הערצער וואס האבן גענומען קלאפן מיט אנדערן ריטם און טאקט.

הערצל און ביאליק, זיינען אן ספק אין אונזער נייער געשיכטע, די באנייער פון נביאהשן-גייסט, וואס ציט זיך ווי א גאלדענער פאדים פון די "ראשונים און אחרונים" - פון יענע יידישע מענער, וואס האבן געלייגט די יסודות פון יידישן מלוכה׳שן לעבן, איר געפורעמט און אויסגעשמידט די זעלבשטענדיקייט פונם פאלק ישראל אין זייער צוגעזאגטן לאנד, - געשטראפט און געמוסרט און אויך געטרייסט, וועקנדיק דאס פאלק פון זיין פארגלייווערטקייט, רופנדיק צו העכערע און שענערע אידעאלן.

הערצל און ביאליק, זיינען געווארן די ווירדיקע נאכפאלגער פון די יידישע נביאי-האמת, מיט זייער ווארט און טאט, האבן זיי זיך דערהויבן צו יענע העליקסטע הויכקייטן - וואס שטראלט אויספון זייער טיפזיניקע חכמה און נביאישן גייסט. אין אונזער דור זיינען זיי די גרונדשטיינלייגער פון דער באנייטער יידישער זעלבשטענדיקייט, כאטש זיי ביידע קומען פון צוויי באזונדערע וועלטן פון פארשיידענעם לעבנס-שטייגער און דערציאונג, זיינען זיי אין טיפסטן תוך די, וואס ביידע צוזאמען האבן זיי פארמאגט אלע אטריבוטן פון א געזונטן פרוכטבארן קערן, וואס פאלנדיק אויפן צעאקערטן באדן, פון אונזער צוויי-טויזנט-יעריקער מארטירער-געשיכטע, - האט גענומען שפראצן א געזונטער בוים, וואס פון זיינע פרוכטן געניסן מיר שוין ביזן היינטיקן טאג.

§§ § §§

דר' טעאדאר הערצל, איז געקומען צו אונז פון דער פארפרעמדעטער אסימילאטארישער גאס, מיט גרויסן סודונג און גרויסצוגיקע פלענער פון א ווירקלעכן שטאטסמאן, ער האט פארמאגט אין זיך אלע איינגנשאפטן פון א ווירדיקן פארשטייער און דיפלאמאט, מיט זיין מאיעסטעטישער געשטאלט האט ער באווירקט אויף קעניגן און מלוכה-מענער און אומעטום דערוועקט אכטונג און פארא[...] פאר זיינע אידייען.

אויף דער יידן-פראגע האט הערצל געקוקט מיט א קאמפראמיסלאזן קריטעריום, ער האט געשטעלט דעם דיאגנאז אז דער באציל וואס רופט ארויס די אלע יידישע צרות, ווי: דעם אנטיסעמיטיזם, פאגראמען און פארפאלגונגען - הייסט 'גלות'. דארף מען דעריבער דעם גלות ליקווידירן, געבן דעם באדנלאזן פאלק צוריק זיין היים, זיין באדן און זעלבשטענדיקייט, דאן וועט דאס פאלק גענעזן ווערן.

און הערצל האט מיט יידיש הארץ און טעמפעראמענט גענומען לייגן די יסודות פון זיין אויסגעטרוימטן יידנשטאט, בויענדיק אלט כלי-מכשיר די אלוועלטלעכע ציוניסטישע ארגאניזאציע. הערצל האט מיט נביאישער אינטואיציע פאראויסגעזאגט דעם טערמין פון דער אנטשטייאונג פון דעם יידישן שטאט און זיין נבואה איז פינקטלעך מקוים געווארן.

דאס וואס לאנגע דורות האבן געטרוימט און אויסגעוויינט אין תפילות איז געווארן ווירקלעכקייט. הערצלס יידנשטאט עקזיסטירט און דער גייסט פון גרעסטן פון זיינע טרוימער וועט אייביק שוועבן און באלייכטן דעם וועג פון די בויער, וואס וועלן פארטיידיקן מיט ליב-און-לעבן זיין יידנשטאט די מדינת ישראל.

§ § §

חיים נחמן ביאליק, דער שטילער בעסיידענער יידישער מתמיד, איז געקומען צו דער העברעישער ליטעראטור מיט זיין ערשטן דעביוט דאס ליד "אל הצפור" וואס איז דורכגעוועקט מיט צער און ווייטאג איבער דעם פינצטערן יידישן לעבן, אבער מיט פיל הארציקער בענקשאפט פאר דעם נאנט-ווייטן לאנד ציון. זיין דיכטערישער פאנטאזיע פארטראגט אים צו די פעלדער, בערג און טאלן פון יידישן היימלאנד און ער וויל ווי דער פויגל זיך אויפהויבן און פליען צום אויסגעבענקטן לאנד.

3

מען קאן זאגן, אַז מיטן דאזיקן ערשטן אבער פולשטענדיק דיכטעריש רייפן ליד, האט זיך ביאליק אויסגעשטעלט אין דער ערשטער ריי פון די נאציאנאלע דיכטער. ער האט באלד מיט זיין ספרודלדיקן טאלאנט, געצויגן די אויפמערקזאמקייט פון די ברייטסטע יידישע קרייזן, וואס האבן זיך געקוויקט מיט זיינע דיכטערישע שאפונגען אין דער יידישער און העברעישער שפראך.

אבער נישט בלויז ווי א ציון טרויערער איז ביאליק געקומען צום יידישן פאלק, זיין פיינפילנדע נשמה, וואס בענקט נאך גאטס שיינער נאטור, נאך בוים און פעלד, + זעט דאס קרענקלעך פארקריפלטע לעבן פון דערי דעמאלסדיקער יידישער יוגנט, וואס זיין איינציגער תכלית איז, דאס קוועטשן די באנק אין דער ישיבה... אט עסן "טעג". און ביאליק אין זיין בארימטער פאעמע דער "מתמיד" רופט די דאזיקע יוגנט ארויסצוקריכן פון "שטיראיק-פארשימלטן זומפ" און זען די אפענע פרייע ליכטיקע וועלט.

און דער שטילער טרוימער, ווערט אויך אפטמאל צארניק און דונערט מיט א מעכטיקער לייבן-שטימע. אין זיין ליד "דאס לעצטע וואָרט", הערן זיך טענער פון אמתן נביאישן פאטאס, ביאליק דערהויבט זיך דא צו א מעכטיקער געשטאלט, וואס קוקט אראפ צו אונז פון א הויכן אלימפ. אין זיין "שחיטה שטאדט", פארפאנצערט זיך ביאליק זיין איידל הארץ מיט שטאל און אייזן און ער ווייזט אונז דעם גאנצן גרויל פון א יידישן פאגראם. אבער ביאליק באקלאגט נישט, מיט א קאלטער אכזריות ווייזט ער אונז אלע סוידערלעכע ווינקעלעך פון דער יידישער טראגיק, און ער רופט צו ווידערשטאנד, צו רעוואלט. ער פארדאמט דאס גאנצע דיזע טעמפן צו דער שחיטה און ער שרייט אויס, "א פויסט ווו איז? וואס זאל זיך אפרעכ-נען פאר אלע דורות".

ביאליק וואקסט אזוי ארום אויס, צום גייסטיקן-פאטער פון יידישן-זעלבסשוץ פון דער יידישער "הגנה" און קעמפער פון געטא. ער איז געווען דער, וואס האט מיט זיין מעכטיק ווארט געבראכט דער ערשטער דעם גייסט פון "הגנה" צו דער יידישער יוגנט אין אונזער דור.

ביאליק איז אן אומאויסשעפבארער קוואל, וועלכער ספרודלט מיט פרישע קלארע-וואסער. ער נעמט שטעלונג אין זיינע שאפונגען צו אלע פראבלעמען אין יידישן לעבן. ער בויט און סטיליזירט די העברעישע שפראך וואס ווערט ווידער געבוירן און וואקסט אויף אין אלט-נייעם לאנד, ער שאפט ווונדערבארע פאלקסטימ-לעכע קינדער לידער און דערציילונגען אין וועלכע ער לייגט ארויין זיין הארץ און נשמה, ער קוויקט זיינע צוהערער מיט זיין תורה סבל-פה אויף די בארימטע עונגי שבת וואס ער פראוועט אין בית-עציון תל-אביב. ביאליק איז אזוי ארום ניט נאר דיכטער פון אייגענע ד'-אמות, ער איז א פאלקס-טריבון, א נאציאנאלער גייסטיקער רבי וואס וועט לייכטן אויף אייביקע צייטן ביים יידישן פאלק ווי א הייליקער נר תמיד.

הערצל און ביאליק, - צוויי ריזן געשטאלטן אין דער יידישער רענעסאנס עפאכע, צוויי פאקעלן וואס באלייכטן דעם וועג צו א בעסערן מארגן אין דיזער אויסגעטרוימטן לאנד ווו דאס יידישע פאלק וועט ווייטער פארזעצן זיין קיום.

תהי זכרם ברוך ! !!.

מלוכה (יידיש)

ה.סענדראוו.

מלוכה פאראט

אויף דעם, וואס דער אצ"ל אין עםטרייך האט זיך די לעצטע צייט זערלויבט – שטייגט ווייט אריבער זייערע ביז איצטיקע מעשים–תעתועים אין זייער ווילדער מיאוסער פראפאגאנדע קעגן די אפיציעלע ציוניס טישע אינסטאנצן.

זייער איצטיקער שקלאפטער אויסבראך פון שנאה גייט ווייט ארויס פון די גרענעצן פון פארטיי – און קליקע–פראפאגאנדע. זייער לעצטער אויפטריט אלס אן אנטי–מלוכה'שער דארף קוואליפיצירט ווערן אלס הויך–פאראט און געמשפט ווערן פאר עפנטלעך ארונטערייסן דעם פרעסטיזש פון א רעגירונג, וועלכע שטייט ביי דער אנפירערשאפט אין צייט פון קריג.

דער אצ"ל האט נעמלעך ארויסגעלאזט א געדרוקטן פאשקוויל מיט זיי העסלעכסטע אנפאלן אויף דער יידישער פראוויזארישער רעגירונג מיט איר פרעמיער מיניסטער דוד בן–גוריון. זיי האבן אפגעדרוקט דאס בילד פון ח' בן–גוריון מיט א קעפל "ד א ס א י ז ד ע ר מ ע ר ד ע ר"

דאס אירגון–"בלעטל" פארגיסט קראקאדיל טרערן אויף דעם, וואס יידישע סאלדאטן האבן געשאסן צו אייגענע ברודער. זיי האבן אפגיט פארגעסן אין זייערע אייגענע "מעסים–טובים", ווי מעשה אינסברוק און טיל אנדערע ברודער –מארדן אויסגעאיבט דורך זיי אין לאנד און אין גלות. זיי מאכן זיך ניסט ווייסנדיק פון דעם פאקט, אז ס'איז טוין היינט דא א האנט, וואס שטראפט פאר ניסט ארונטערווארפן זיך די נאציאנאלע דיסציפלין און, אז די דאזיקע נאציאנאלע דיסציפלין איז חל אויך אויף זיי...

דאריבער זיינען זייערע טרערן פאלש. זיי קלאגן נאר, וואס זיי איז ניסט געלונגען דאס דאזיקע "שטיקל ארבעט" פון אריינשמוקלען די סוף מיט געווער, ווייל דאס האט זיי געדארפט געבן כוח דורכצופירן א "פוטש". די ערסטע קוילן וואלטן זיכער געריכטעט געווארן קעגן די אויסדערוויילטע פארשטייער, וועמען דאס יידישע פאלק און דער ישוב האט אנפארטרויט זייער גורל אין דער היסטארישער שעה.

דאס גאנצע בלעטל איז אנגעפיקעוועט מיט חמוץ און ליגנס, וועלכע זיינען מוקצה מחמת מיאוס זיי איבערצוחזרן. דערביי האבן זיי ניסט פארגעסן צוצושרייבן די יידישע נצחונות אלס אויסשליסלעכער פארדינסט פון ארגון.

עס וואלט זיך געקאנט אויסדוכטן, אז די רעוויזיאניסטישע פארטיי אלס מער "פאראנטווארטלעכע", גרענעצט זיך אפ פון אזעלכע ווילדע אויסברוכן. ווייזט זיך אבער ארויס, אז ס'איז יא דא א שייכות צווישן אצ"ל, הצ"הר און בי"תר. דער בולטער באווייז דארויף זיינען די לעצטע אויפטריטן פון דעם "נציב" בית"ר אין עסטרייך, וועלכער האט רעפערירט אין לאגער בינדערמיכל אונטערן "באמבאסטישן קעפל" "ניסט אזוי, אויך אזוי, נאר אזוי" דער רק–כך איז אלזא די געמיינזאמע שפראך פון בי"תר און אצ"ל.

דאס פונאנדער-שפרייטן דעם דאזיקן העסלעכן פאשקוויל האט ארויסגע= רופן א געוואלדיקן אויפברויז אין אלע מחנות. עס איז געקומען אין טייל לאגערן צו העפטיקע געשלעגן מיט די פארטשפרייטער פון "בלעטל", וואס זיינען פארטריבן געווארן.

. די יידישע עפנטלעכקייט האט זיך מיט עקל אפגעקערט פון די נאציאנאלע פארעטער, וואס ווילן מיט די אלטע אויסגעפרווופטע פאשיסטישע מעטאדן דערגרייכן די הערשאפט קעגן דעם ווילן פון פאלק.

לאמיר פארטרייבן די חפקר–יונגען פון דער יידישער גאס!

אחרי האקציה (יידיש)

נאך דער אקציע

אויסגעלאשן האט זיך דער טאג,
מיט בלוטיק רויטע שקיעה.
סהאט דער ייד, - ווי אן אבל אין זיין קלאג...
געריסן זיינע שמאטעס קריעה.

זיינע טייערע אקערש נור אוועק,
געטריבן מיט שפיצרוטן און נאגאנעס.
ווי א סטאדע שאף, מיט גרויל און שרעק,
געטרעטענע פון שטיוול- טאראקאנעס...

עס האט דער ייד געהאט דאס"גליק",
ביי דער "אקציע" דא צו בלייבן.
ווי ביי א מת פארגליווערט איז זיין בליק,
מיט וועמען זאל ער איצטער ריידן?...

אויסגעליידיקט איז דער הויף אצינד,
דירות ווי קברים - שטייען אפן.
נישטא שוין מער דאס וויב און קינד.
נישטא פאר וועמען נאך צו האפן...

אויגעלאשן האט זיך דער טאג,
מיט בלוטיק רויטער שקיעה.
סהאט דער ייד ווי אן אבל אין זיין קלאג,
געריסן זיינע שמאטעס קריעה...

חיים. סנדר.

סיפור ביידיש

חיים סענדראוויטש.

א ס"יוועלע צו בעווינען

פעליעטאן

ר' משה איז א ייד פון די פשוטע לאגער-יידן וואס מישן זיך נישט צופיל אין די קהלה'שע-געשעפטן: ווי קאמיטעטן, מאגאזינען און קאמיסיעס. ער זאגט תמיד, "לאזט מיך צו רו, איך מיש זיך נישט, סאיז אלץ "קלייניקייטן" איז ער מגין, יידן דארפן דאך פרנסה, און א צווייטער וועט זיין בעסער?....

אבער אז ס'געשעט שוין עפעס א גרויסע עולה, דא ווי מען רירט אן דעם יידישן כבוד, דאן איז ר' משה פון די ערשטע וואס שרייען, ספייטש ? און נאכאמאל ספייטש ?...

דערהערט אז מען שרייבט בריוועלעך צו בעווינען, אפענע און פארמאכטע, סיי פון גוים און סיי פון יידן, און אלץ וועגן אונזער עולה וואס ווערט באגאנגען לגבי אונז אין ארץ ישראל . האט ר" משה לענגער נישט געקאנט ווארטן און אנגעשריבן צו אים אליין, בכבודו ובעצמו, כמאי לישנא:

צו זיין האכהייט, מיניסטער פון זיין קעניגלעכער מאיעסטעט, מיסטער בעווין !

איך משה בן ישראל "א ייד פון א גאנץ יאר", וואס געפינען זיך צוליב דיין שולד אויף געהאקטע צרות אין איינעם פון די פליטים לאגערן פון גלות עסטרייך-דייטשלאנד , טו דיר אזוי שרייבן :

וואס האסטו זיך אנגעטשעפעט אינם פאלק ישראל אים צו דערקוטשען און אנטועןצרות ? וואלסט זיך כלעבן געמעגט אנקוקן אין שפיגל און זען וואסער פנימדו האסט אין דער וועלט .אויב דו מיינסט אז מיט די אלע קונצן דיינע וועסדו דערגרייכן דעם לארדן-טיטל, האט עס דאך דיין פארגעגנער מאקדאנאלד געמאכט פשוטער, ערלעכער און מיט ווייניקער בייז בלוט.

און אויב נאך אלעם ווילסטו דאך פארבלייבן א כשרער ארבעטער פירער, טא זאג-זשע אדוני "חבר" בעווין, אין וועלכן "שלחן-ערוך" האסטו געלערנט [redacted] און האלסט זיך פאר א " הונדערט פראצענטיקן סאציאליסט, טא ווי קומסטו זאלסט זיך חברין מיטן בלוטיקן מופטי, דעם הויפט פון פינסטערן קלעריקאליזם. און וואס זיין חברשאפט מיט אונזער אלעמענס שונא, מיט היטלערן, קאן קיינער נישט אפלייקענען.

מילא, דיין קעניג, אז האסט ליב , קאן איך נאך אביסל פארשטיין. (כאטש על-פי טעאריע האסאציאליזם והמארקסיזם פארשטיי איך נישט ווי ס'פארט זיך) נו ! איז עס דאך דיין קעניג... אבער פון ווען אן ביסטו געווארן א שטארקער חסיד, ממש אהבת-נפש, מיט א מאריאנעטן "קייסער" מיטן שייך פון די פאסטוכער פון עבר-הירדן, וואס דיינע פארגעגנערחאב האבן אים געזאלבט און אנגעטועך א קרוין. פע ! און נאכאמאל פע! ווי איז ארבעטער סאלידאריטעט ? אנשטאט זיך צו חברן מיט דער "הסתדרות" וואס האט אין אירע רייען א צווייהונדערט-טויזנט קעפיקע ארבעטער מחנה, וואס שטרעבן דאך געווים צו

1

\- 2 -

דעם וואס "דו שרעבסט"...

ווערסטו גאר א "ידיד" מיט א קלעריקאל-פעדאאל- אימפעראטאר און "פאסטוך-קעניג".

אז אונדזערע חלוצים האבן עפעס אויפגעטוען אויפן וועג פון סאציאליסטישער-בוירונג, האסטו מיסטער בעווין אודאי געהערט ? אויב נישט, האט זיך אוויילע אראפ אין "עמק" אדער אין גליל און ווי די ווילסט נאר, וועסטו זעען אז מיר האבן זיך נישט מיט וואס צו שעמען פאר דער געשיכטע מיט אונזע פראגרעס, לגבי שטארקערע פון אונז.

טא ווי קומט עס, מיסטער בעווין, וואס דיינע באמבעס "מעיד אין ענגלאנד" צעשטערן דאס וואס מיר האבן מיט בלוט און שווייס געשאפן ?

ביסט דאך עפעס א ארבעטער, דוכט זיך פון דער "קוילן בראנזשע" ווייסטו דאך געוויס וואס ארבעטער שווייס איז. געדענק זשע, דעם "קוילן" פלעק וועסטו נישט קענען אפוואשן...

דו האסט געוויס געהערט, (אזוי גלויב איך) פון דער לאזונג " פרייהייט,-גלייכהייט און ברודערלעכקייט". אלס סאציאליסט איז דאך דאס דיין ערשטער "אני-מאמין". טא ווי, שיקט זיך עס, וואס דוקא אונזער פאלק, וואס האט געגעבן דער מענטשהייט די ערשטע סאציאלע געזעצן און די אוממשטערבלעכע "ביבל" אין וועלכע דו קוקסט אויך פון צייט-צו-צייט אריין, לאסטו נישט ווערן קיין פריי און גלייך פאלק צווישן פעלקער ?.

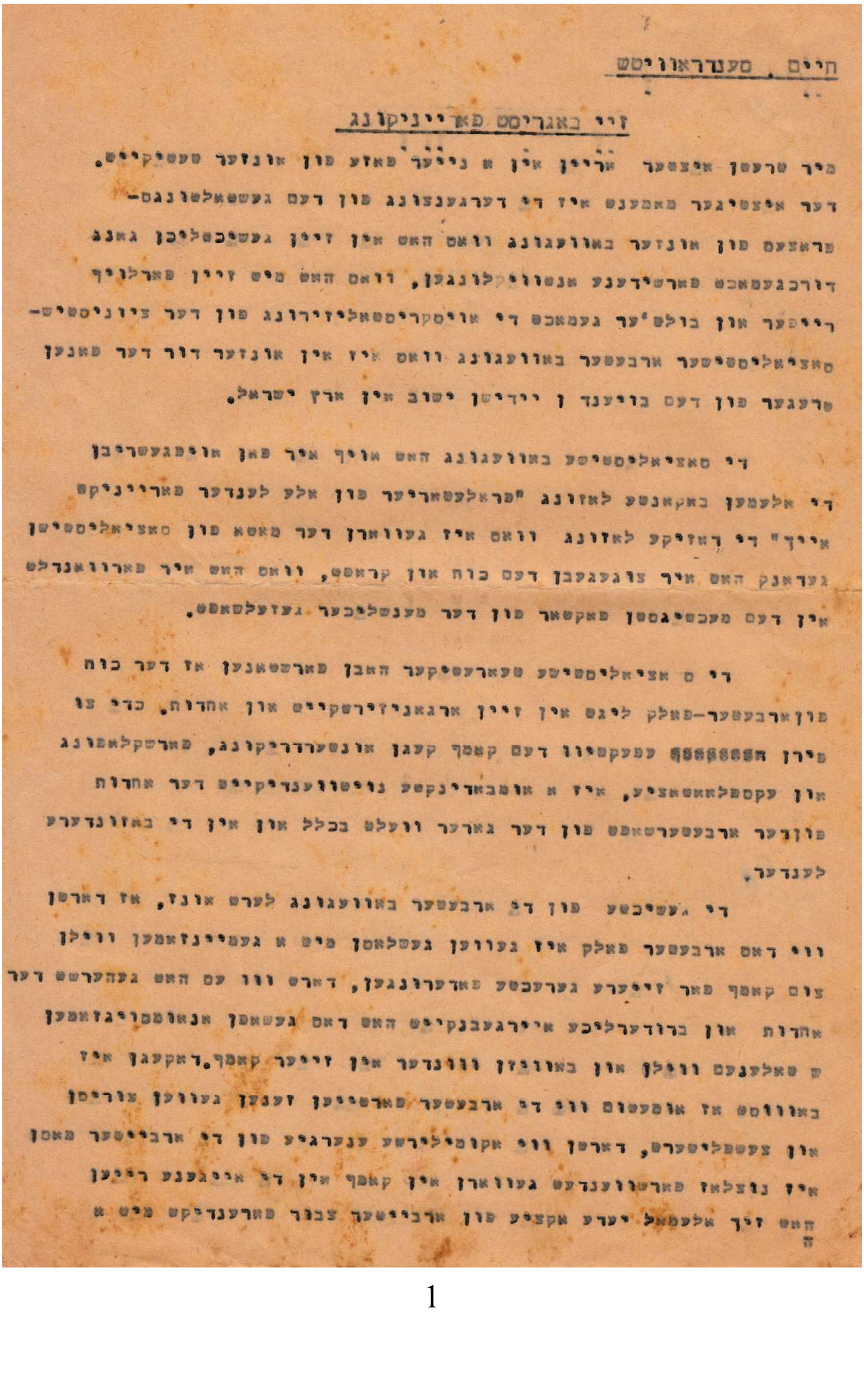
אז מיר זיינען מסוגל אליין צו באשטיין "אונזער שטעטל" און דיין השגחה, זעען דאך אלע בעשיינפערלעך. איז ממה-נפשך, ביסטו א סאציאליסט ? דארפסטו זיך אויסלערנען די אלע פסוקים און חלכא'ס פון סאציאליסטישן "שלחן-ערוך" , אלא נישט, טא וואס האקסטו א טשייניק און דרייסט א ספאדעק... זאג אפן, כוויל ווערן א "לארד" אדער א "מארקיז" און מיינע "פשיאטשעלעס" זיינען לויטער גרויסע לייט: ווי מופטים , עמירן, פאשאס און קאליפן.

האבן מיר דאך דאס רעכט צו פאדערן פון א ענגלישן מיניסטער א ביסל ערלעכקייט.

נור זיי וויסן מיסטער בעווין, אז איר אונזער געשיכטע וועסטו פארשריבן ווערן אלס דער סנבלט נומער 2. און סוועט דיר גארנישט העלפן, א מלוכה , מיט א יידישער רעגירונג, מיט אן ארמיי און א פרייע עליה , וועלן מיר זיכער באשטימט האבן. און מיר האבן זיי שוין טאקע. אויף צופיקעניש אונזערע שונאים וואס וועלן איינעמען א מפלה. ווי עס ווונטש דיר מיט גרויס כבוד.

אני הקטן משה בן ישראל.

ברכות (יידיש)

חיים , סענדראוויטש

זיי באגריסט פאראייניקונג

מיר טרעטן איצטער אריין אין א נייער פאזע פון אונזער טעטיקייט. דער איצטיגער מאמענט איז די דערגאנצונג פון דעם געשטאלטונגס-פראצעס פון אונזער באוועגונג וואס האט אין זיין געשיכטליכן גאנג דורכגעמאכט פארשידענע אנטוויקלונגען, וואס האט מיט זיין פארלויף רייפער און בולט'ער געמאכט די אויסקריסטאליזירונג פון דער ציוניסטיש-סאציאליסטישער ארבעטער באוועגונג וואס איז אין אונזער דור דער פאנען טרעגער פון דעם בויענד ן יידישן ישוב אין ארץ ישראל.

די סאציאליסטישע באוועגונג האט אויף איר פאן אויפגעשריבן די אלעמען באקאנטע לאזונג "פראלעטאריער פון אלע לענדער פאראייניקט אייך" די ראזיקע לאזונג וואס איז געווארן דער מאטא פון סאציאליסטישן געדאנק האט איר צוגעגעבן דעם כוח און קראפט, וואס האט איר פארוואנדלט אין דעם מעכטיגסטן פאקטאר פון דער מענטשליכער געזעלשאפט.

די ס אציאליסטישע טעארעטיקער האבן פארשטאנען אז דער כוח פון ארבעטער-פאלק ליגט אין זיין ארגאניזירטקייט און אחדות, כדי צו פירן עפעקטיוו דעם קאמף קעגן אונטערדריקונג, פארשקלאפונג און עקספלואטאציע, איז א אומבאדינגטע נויטווענדיקייט דער אחדות פון דער ארבעטערשאפט פון דער גארער וועלט בכלל און אין די באזונדערע לענדער.

די געשיכטע פון די ארבעטער באוועגונג לערט אונז, אז דארטן ווי דאס ארבעטער פאלק איז געווען געשלאסן מיט א געמיינזאמען ווילן צום קאמף פאר זייערע גערעכטע פאדערונגען, דארט ווו עס האט געהערשט דער אחדות און ברודערליכע איירגעבנקייט האט דאס געשאפן אנאומטטריגזאמען ש טאלענעם ווילן און באוויזן וווּנדער אין זייער קאמף. דאקעגן איז באוווסט אז אומעטום ווו די ארבעטער פארטייען זענען געווען צוריסן און צעשפליטערט, דארטן ווי אקומולירטע ענערגיע פון די ארבייטער מאסן איז נוצלאז פארשוווענדעט געווארן אין קאמף אין די אייגענע רייען האט זיך אלעמאל יעדע אקציע פון ארבייטער צבור פארענדיקט מיט א
ה

- 2 -

צוזאמענברוך און דורכפאל, און דערמיט זיינען געשטארקט געווארן אלע פיינטלעכע און רעאקציאנערע כוחות אין דער וועלט.

דער פועל-יוצא איז ; דער אחדות אין דער ארבעטער באוועגונג איז ~~[illegible]~~ דער שליסל צום דערפאלג פון דעם סאציאליסטישן געדאנק און זיין פארווירקליכונג.

אויף דער יידישער ארבייטערשאפט ליגט א טאפלטע אויפגאבע.

א) קעמפן פאר דער יידישער נאציאנאלער זעלבשטענדיקייט און דאס אויפריכטן פון דער יידישער מדינה אין ארץ-ישראל.

ב) קעמפן פאר דער סאציאלער באפרייאונג פון די ארבייטנדע יידישע מאסן און בויען די יידישע מלוכה אויף סאציאליסטישע יסודות.

די דאזיקע צוויפאכע אויפגאבע באלאסטעט די יידישע ארבייטער-שאפט מיט א טאפלטע, פאראנטווארטלעכקייט; זייענדיק דער חוט השדרה פון דעם בויענדן און קעמפנדן ישוב איז די ארבייטערשאפט די אמייסטן פאראנטווארטלעכע קערפערשאפט לגבי דעם יידישן פאלק אלס גאנצעס, און לגבי דער יידישער ארבייטערשאפט וואס איז דער אוואנגארד פון יידישן פאלק אין דעם אויפבוי-פראצעס פון לאנד.

דעם דאזיקן עול פון פאראנטווארטלעכקייט האט אויף זיך גענומען די מפלגת פועלי ארץ ישראל. טריי זייענדיק די פרינציפן פון איינהייט און דעמאקראטיע, שטייט די מפא"י בראש פון קאמף פאר נייע לעבנס פארמען אין דער געזעלשאפט, פירנדיק אויך דעם העלדישן געראנגל פאר ד ער אויפריכטונג פון דער יידישער מדינה.

נאך קיינמאל מער ווי איצט פאדערט זיך פון ד י יידיש ע ארבייטערשאפט ן אין דער שארית הפליטה די פולשטענדיקע איינהייט און צוזאמענ-ארבעט, ~~פאלקסער~~ [יוגנט] ש לייטן די רייען און ~~מבלן~~ [שוואכן] דעם צוזאמענבונד מיט דער פארטיי, וואס וואקסט אויס צו א דאמינירנדיקן מלוכהשן פאקטאר, וואס וועט אין ד ער ~~[illegible]~~ יידישער מלוכה שפילן די ~~ערשטע פידל~~ [הויפט ראל].

אין אנבליק פון די גרויסע געפארן אויף דעם ציוניסטישן-אויפבוי ווערק אין " וואס לויערן פון דרויסן, און פון די אינערלעכע

- 3 -

געפארן פון די פורשים און אנדערע שעדיקערפון אינעווייניק , מוזן מיר מאבליזירן אלע כוחות פון דער ציוניסטישער ארבייטער מחנה כדי געמיינזאם אפקלאפן די אטאקעס וואס באדראען אונזערע פאזיציעס.

דעריבער זענען מיר קעגן יעדע, אפגעריבענע פארטיי-דאגמע , וואס בלייבנדיק פארגליווערט און ארטאדאקסאל ווערט זי פארשימלט און פארקריפלט.

אונזער היינטיקע תקופה איז פון געוואלדיקער דינאמיק, מען דארף קאנען נאכלויפן די אלע אנטוויקלענדיקע זיך געשעענישן, אבער גלייכצייטיק באלאנסירן אזוי, אז מען זאל זיך ניט אויסגליטשן.

אונזערע קעגנער אין דער ציוניסטישער ארבעטער באוועגונג פרואוון פארשרייען אונזער אפארטוניזם און אפנויג פון די קלאסן-אינטערעסן. ווייסן מיר באמת ניט, אין וואס באשטייט דער מכלומרשטער "אפנויג" און אין וואס באשטייט די "רעוואלוציאנערע" מעשים פון די "פאטענטירטע-רעוואלוציאנערן".

מיר פארשטייען דעם ציוניסטישן סאציאליזם אלס סינטעטישער דואליזם, מיר געבן ניט קיין פרימאט וועלכע טאיז טייל פון אונזער ציוניסטישן סאציאליזם. בויענדיק ארץ ישראל בויען מיר גלייכצייטיק דעם סאציאליזם און סוועט קיינער ניט אפלייקענען דעם פאקט אז די סאציאליסטישע דערגרייכונגען אין א"י קען זיין א מוסטער פאר אנדערע , סוועט אויך קיינער ניט לייקענען, אז אין דער דאזיקער סאציאליסטישער בויאונג האט די מפא"י דעם גרעסטן חלק.

דעריבער באטראכטן מיר ווי א פארברעכן יעדער פרווו פון ברעכן די מפא"י, מיר באטראכטן דאס פון נאציאנאלן און ארבייטער-שטאנדפונקט ווי א שעדיקונג פון ציוניסטיש-סאציאליסטישן געדאנק און דירעקט שטאנענדיק דעם אויפבוי-פראצעס אין ארץ ישראל.

די פאריייניקונג פון דער פועלי-ציון (צס) פארטיי מיט דער צ.ס. "התאחדות" אין עסטרייך דארף באטראכט ווערן אלס וויכטיקסטע געשעעניש אין דער קאנסאלידאציע פון אלע שעפערישע כוחות וואס שטייען

\- 4 -

דער מפלגת פועלי ארץ ישראל, וואס שפיצן זיך אין דעם שווערן געראנגל פאר דעם ווידערגעבורט פון דער יידישער מלוכה.

פאר נייע לעבנס פארמען, און איבערשיכטונג פון די יידישע פאלקס מאסן.

פאר דער אויסלעזונג פון די אויסגעוואָרצלטע יידן פון דער שארית הפליטה.

פארן ציוניזם און סאציאליזם.

זיי באגריסט פארייניקונג!!!

000000000
0000

תמונות ומסמכים ממחנה שטאייר / בינדרמיכל מחוז לינץ, אוסטריה 1946–1947

מחנה שטאייר מחוז לינץ - אוסטרייה, חיים ובתיה סנדרוביץ'

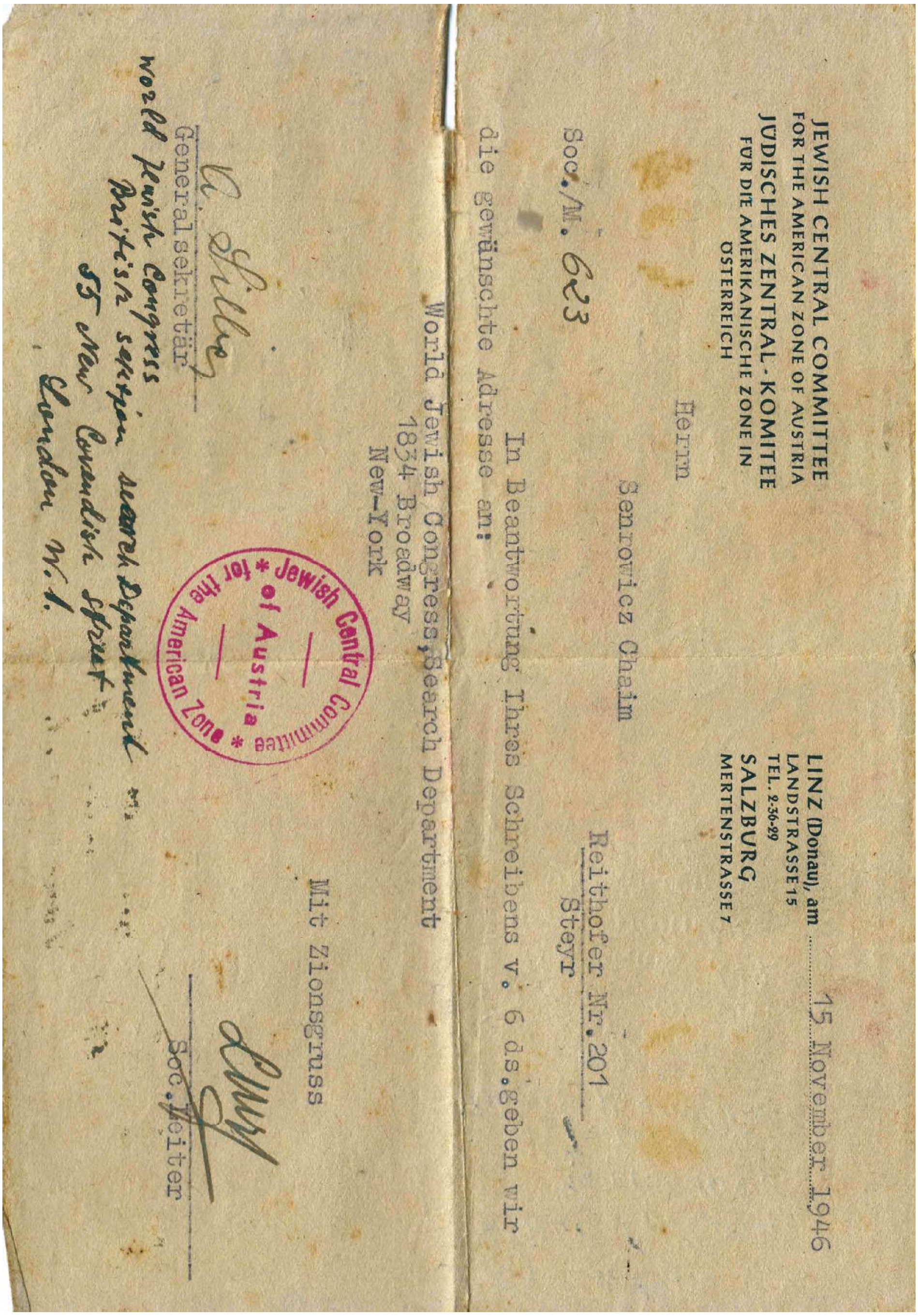
מחנה שטאייר מחוז לינץ - אוסטריה, חיים, בתיה, משה וברכה סנדרוביץ

מחנה שטאייר מחוז לינץ - אוסטריה, 1947
משפחת סנדרוביץ: חיים, בתיה, משה וברכה

בקשה מחיים סנדרוביץ (עם הגעתו למחנה ראייטהופר מס' 201 שטאייר אוסטריה) לחיפוש קרובים ומשפחה מהמקונגרס היהודי העולמי - ניו יורק, ארצות הברית 15.11.1946

JEWISH CENTRAL COMMITTEE
FOR THE AMERICAN ZONE OF AUSTRIA
JÜDISCHES ZENTRAL-KOMITEE
FÜR DIE AMERIKANISCHE ZONE IN ÖSTERREICH

LINZ (Donau), am 15 November 1946
LANDSTRASSE 15
TEL. 2-36-29
SALZBURG
MERTENSTRASSE 7

Herrn
Senrowicz Chaim
Reithofer Nr. 201
Steyr

Soc./M. 623

In Beantwortung Ihres Schreibens v. 6 ds. geben wir die gewünschte Adresse an:

World Jewish Congress, Search Department
1834 Broadway
New-York

Mit Zionsgruss

Soc. Leiter

Generalsekretär

World Jewish Congress
British section search Department
55 New Cavendish Street
London W.1.

Jewish Central Committee for the American Zone of Austria

תמונות ומסמכים ממחנה שטאייר / בינדרמיכל מחוז לינץ, אוסטריה 1946–1947

(תמונות של ברכה, משה, חיים ובתיה סנדרוביץ)

ברכה

משה וברכה

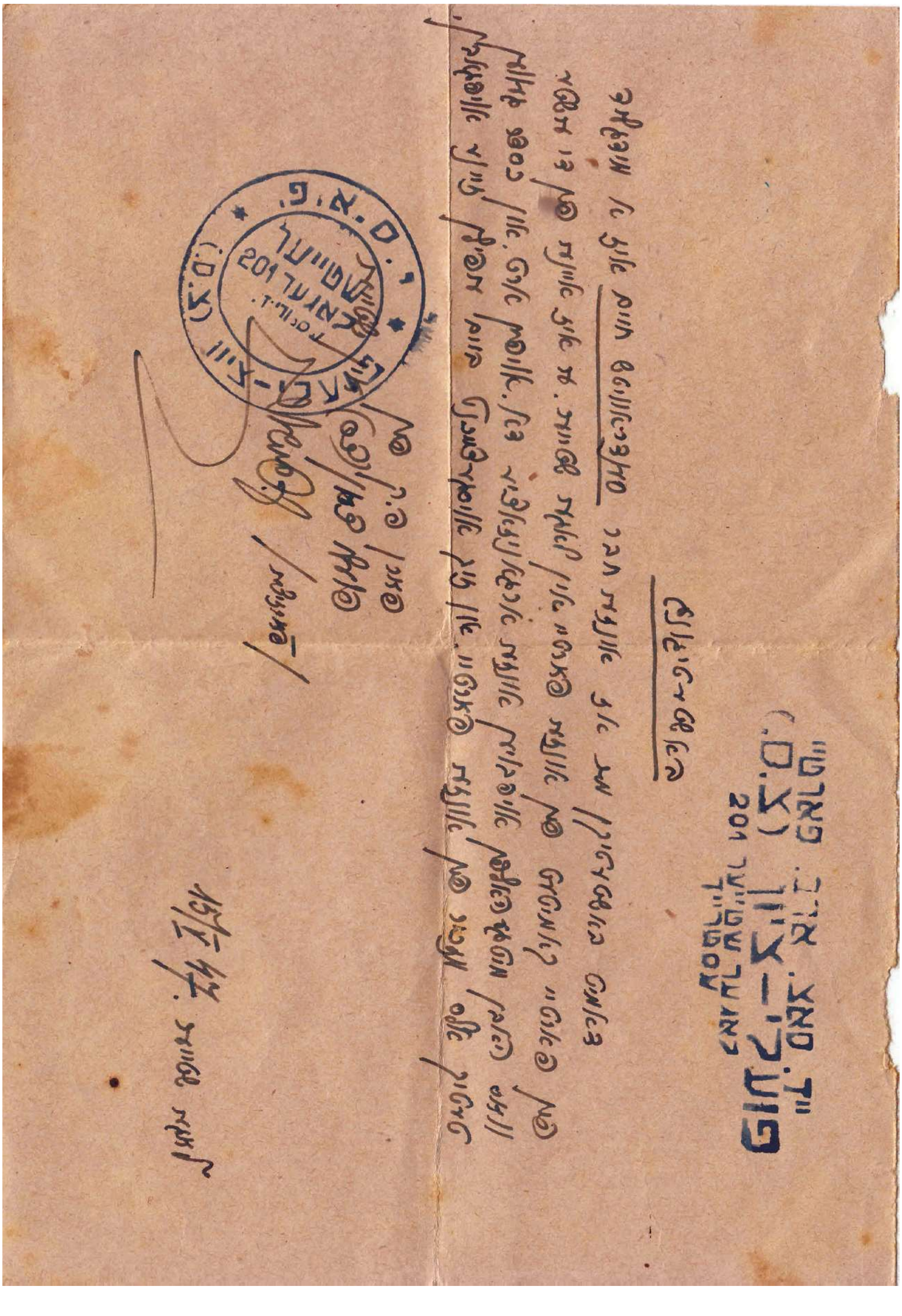

בתיה

חיים ובתיה סנדרוביץ

אישור שהחבר חיים סנדרוביץ הוא חבר במזכירות במפלגת פועלי ציון (צ. ס.) מחנה שטאייר, ממלא תפקידיים אירגוניים במפלגה ומזכיר המפלגה 15.5.1947

כנס מפלגת "פועלי ציון" באוסטריה 26-25.7.1947 במחנה ווגשייד
בהשתתפות פעילי המפלגה (חיים סנדרוביץ כמזכיר המפלגה)

כרטיסי החבר - מפלגת פועלי ציון, מחנה וואגשייד-אוסטריה. של חיים ובתיה סנדרוביץ, 1947

פארטיי־קארטע נומ. 0669

אונטערשריפט

חבר סנדרוביץ חיים

דאטע פון געבוירן 1910

אָרט פון געבוירן פולין

וואוינאָרט וואגשייד 3

גילטיק ביז 1947 16/X

פון צענטראל־קאמיטעט

גענ. סעקר.

שטעמפל פון צ.ק.

פארטיי־אָרג. אין וואגשייד 3

דער חבר סנדרוביץ חיים

געבוירן 1910

אין פולין

וווין־אָרט וואגשייד 3

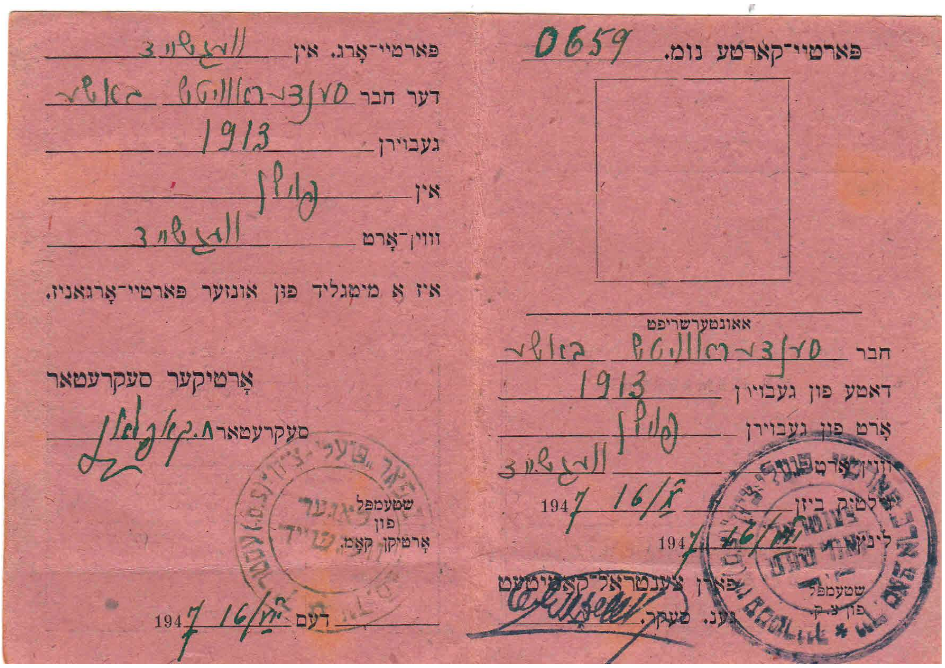
איז א מיטגליד פון אונזער פארטיי־אָרגאניז.

אָרטיקער סעקרעטאר

סעקרעטאר

שטעמפל פון אָרטיקן קאָמ.

דעם 16/VIII 1947

פארטיי־קארטע נומ. 0659

אונטערשריפט

חבר סנדרוביץ בתיה

דאטע פון געבוירן 1913

אָרט פון געבוירן פולין

וואוינאָרט וואגשייד 3

גילטיק ביז 1947 16/X

פון צענטראל־קאמיטעט

גענ. סעקר.

שטעמפל פון צ.ק.

פארטיי־אָרג. אין וואגשייד 3

דער חבר סנדרוביץ בתיה

געבוירן 1913

אין פולין

וווין־אָרט וואגשייד 3

איז א מיטגליד פון אונזער פארטיי־אָרגאניז.

אָרטיקער סעקרעטאר

סעקרעטאר

שטעמפל פון אָרטיקן קאָמ.

דעם 16/VIII 1947

ב"ה עצרת הכנסת ספר תורה לבית הכנסת במחנה לינץ ווגשייד אוסטריה
שנת התש"ז יום א' דר"ח תמוז 18.7.1947

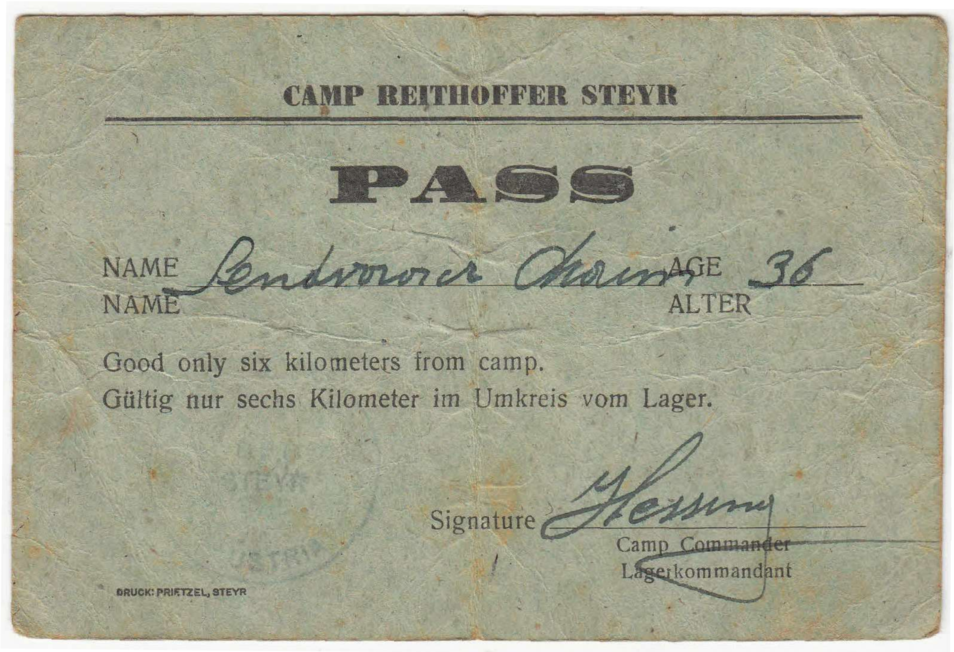

בתחנת הרכבת חברי פועלי ציון במחנה שטאייר במעבר לעלייה לארץ ישראל.
בתיה וחיים סנדרוביץ 25.3.1947

מחנה שטאייר חברי פועלי ציון, 1947 חיים סנדרוביץ בעיגול

אישור יציאה PASS לחיים סנדרוביץ בן 36 באזור מחנה ריטהופר-שטאייר לפרמטר של 6 ק"מ ממרכז המחנה מהשלטונות האמריקאים

CAMP REITHOFFER STEYR

PASS

NAME Sendrowicz Chaim AGE 36
NAME ALTER

Good only six kilometers from camp.
Gültig nur sechs Kilometer im Umkreis vom Lager.

Signature [illegible]
Camp Commander
Lagerkommandant

DRUCK: PRIETZEL, STEYR

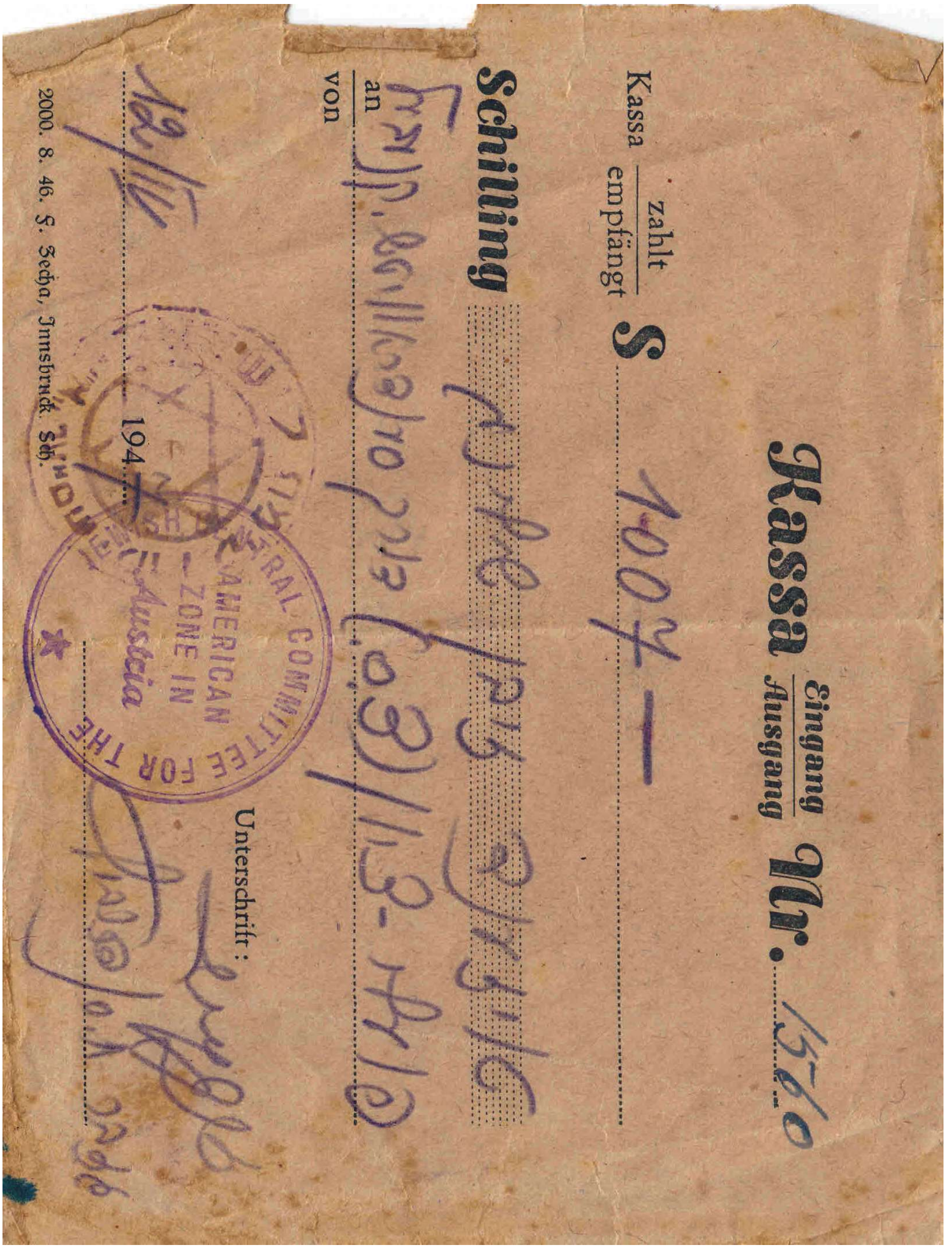
תעודה-אישור שהונפקה מחנה שטאייר 1947 לחיים סנדרוביץ שהוא ומשפחתו מתגוררים במחנה 201 בשטאייר אוסטריה

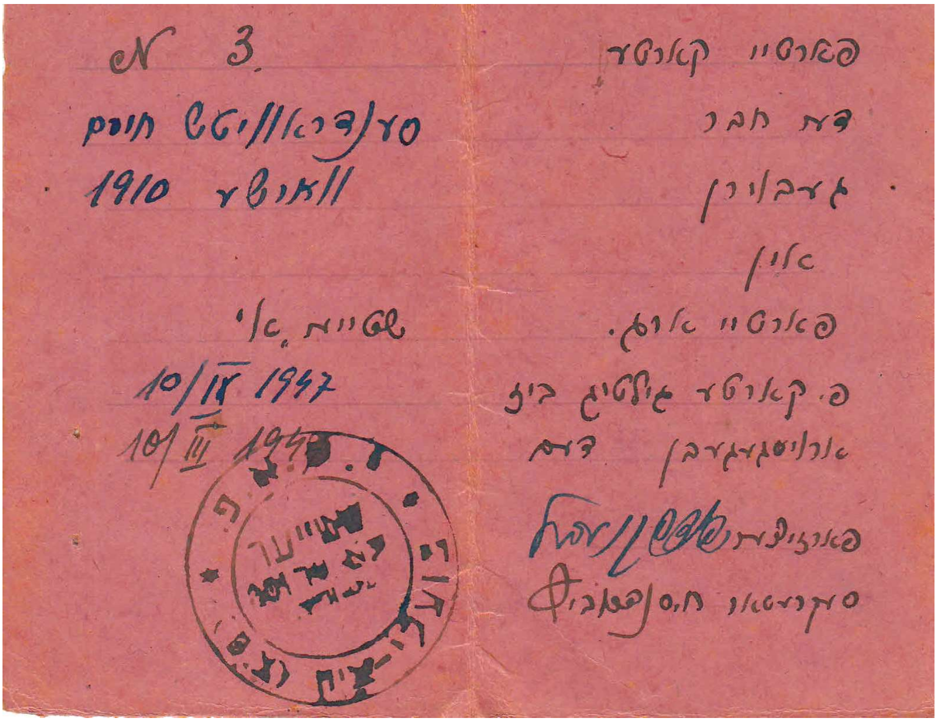
Steyr [illegible]/V 1947.
BESCHEINIGUNG
Hiemit wird bestätigt das Herr. Sen-
Sendorowicz Chaim
geboren am J. 1910 in Warszaw
nach dem Befund der Aerztekommission
des Reithofferlagers Camp 201 als
Kriegsinvalide Gruppe III anerkannt
wurde.
Die Aerztekommission:
Dr. Wallach. m.p.
Dr. Wohak. m.p.
Dr. Lewina. m.p.

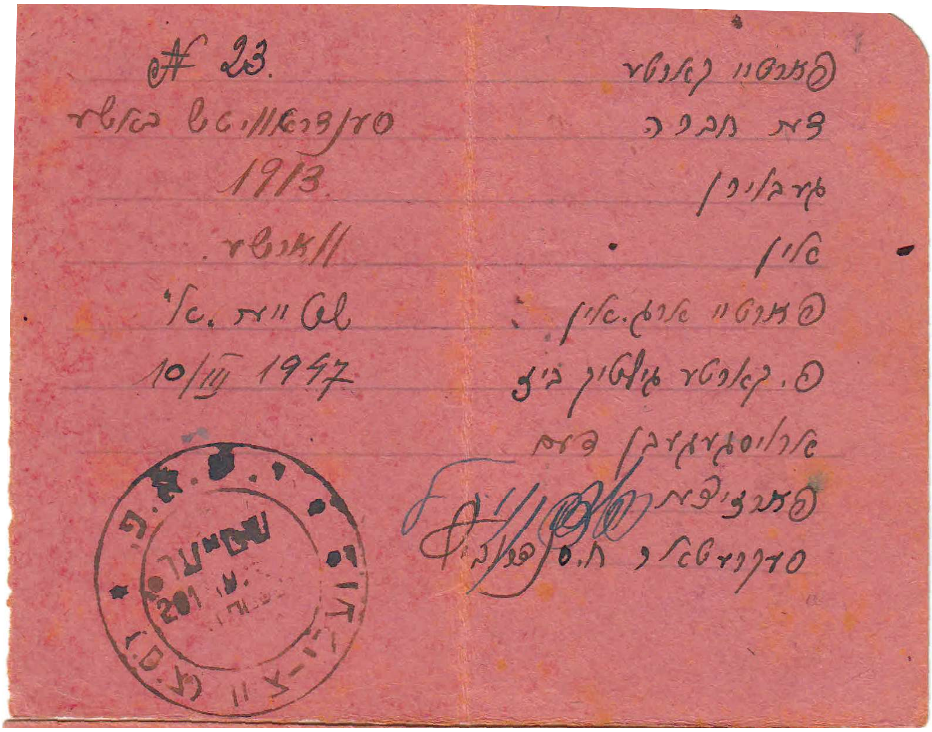
The Camp Commander
D.P. CAMP 201 STEYR AUSTRIA
Capt. Inf.

תרומה למפלגת פועלי ציון (צ.ס.) במחנה שטאייר על סך 1007 שילינג אוסטריים חתום על הקבלה ע"י הגיזבר ומזכיר המפלגה חיים סנדרוביץ 12.4.1947

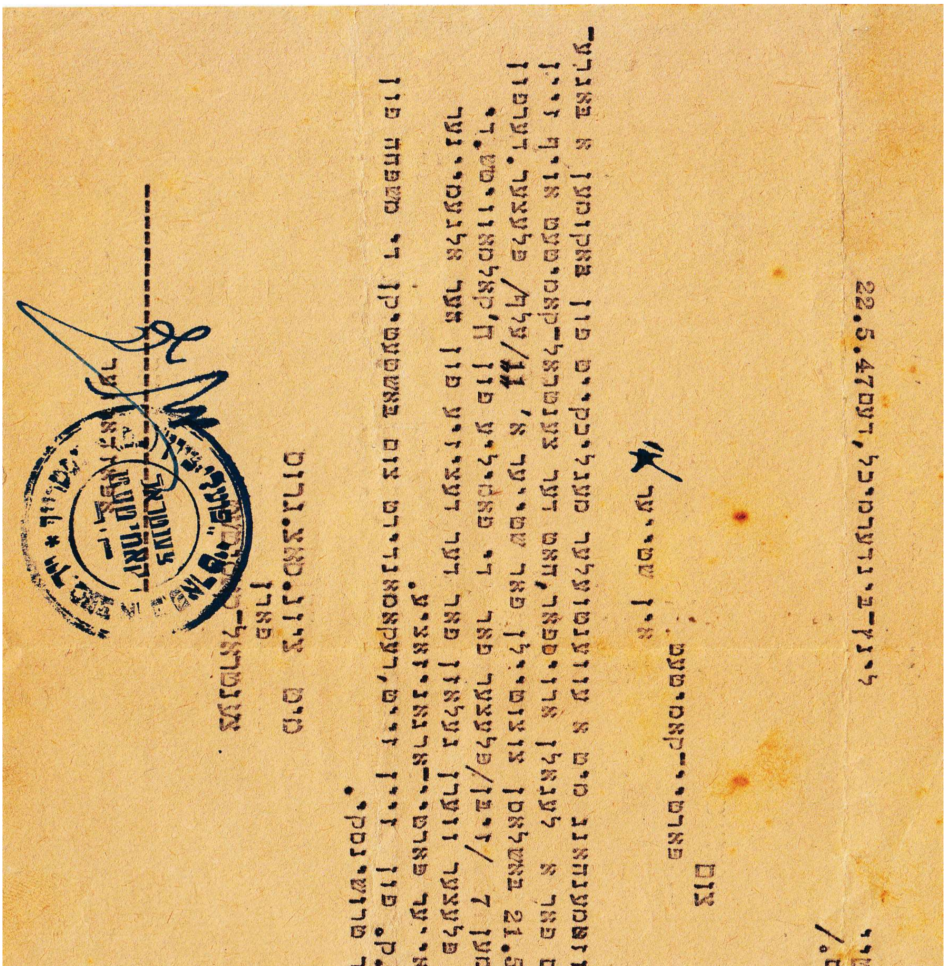

כרטיסי חבר - מפלגת פועלי ציון במחנה שטאייר, אוסטריה
של בתיה וחיים סנדרוביץ, 1947 חתומים ע"י מזכיר המפלגה חיים סנדרוביץ

הזמנה לאסיפת מפלגת פועלי ציון צ. ס.
במחנה שטאייר אוסטריה 22.5.1947

ייד.סאצ.ארב.פארטיי
פועלי־ציון/צ.ס./
אין עסטרייך
צענטראל־קאמיטעט
№: 120 L.B

לינץ־בינדערמיכל, דעם22.5.47

צום
פארטיי־קאמיטעט
אין שטייער

ל.חברים!

אין צוזאמענהאנג מיט א עווענטועלער מעגליכקייט פון באקומען א באגרע־נעצטע צאל וויזעס פאר א לעגאלן ארויספאר, האט דער צענטראל־קאמיטעט אויף זיין זיצונג פון 21.5.47 באשלאסן צוצוטיילן פאר שטייער א' 11/עלף/ פלעצער. דערפון ווערט אראפגענומען 7 /זיבן/פלעצער פאר די פאמיליע פון ח'קאלמאוויטש. די איבריקע 4 /פיר/ פלעצער ווערן געלאזן פאר דער דעציזיע פון דער אלגעמיינער פארזאמלונג פון אייער פארטיי־ארגאניזאציע.

דער צ.ק. פון זיין זייט, רעקאמאנדירט צום באשטעטיקן די משפחה פון ח' וואנסיאק אדער טרושינסקי.

מיט ציונ.סאצ.גרוס
פארן
צענטראל־קאמיטעט

סעקרעטער

תמונות ומסמכים ממחנה בינדרמיכל לינץ אוסטריה

ברכה ומשה סנדרוביץ אוסטריה מחנה בינרמיכל - לינץ, 1947
(התמונה נצבעה בצבע וצוירה ע"י חברו הנאמן של חיים סנדרוביץ צבי זילברמן תשי"א תל־אביב)

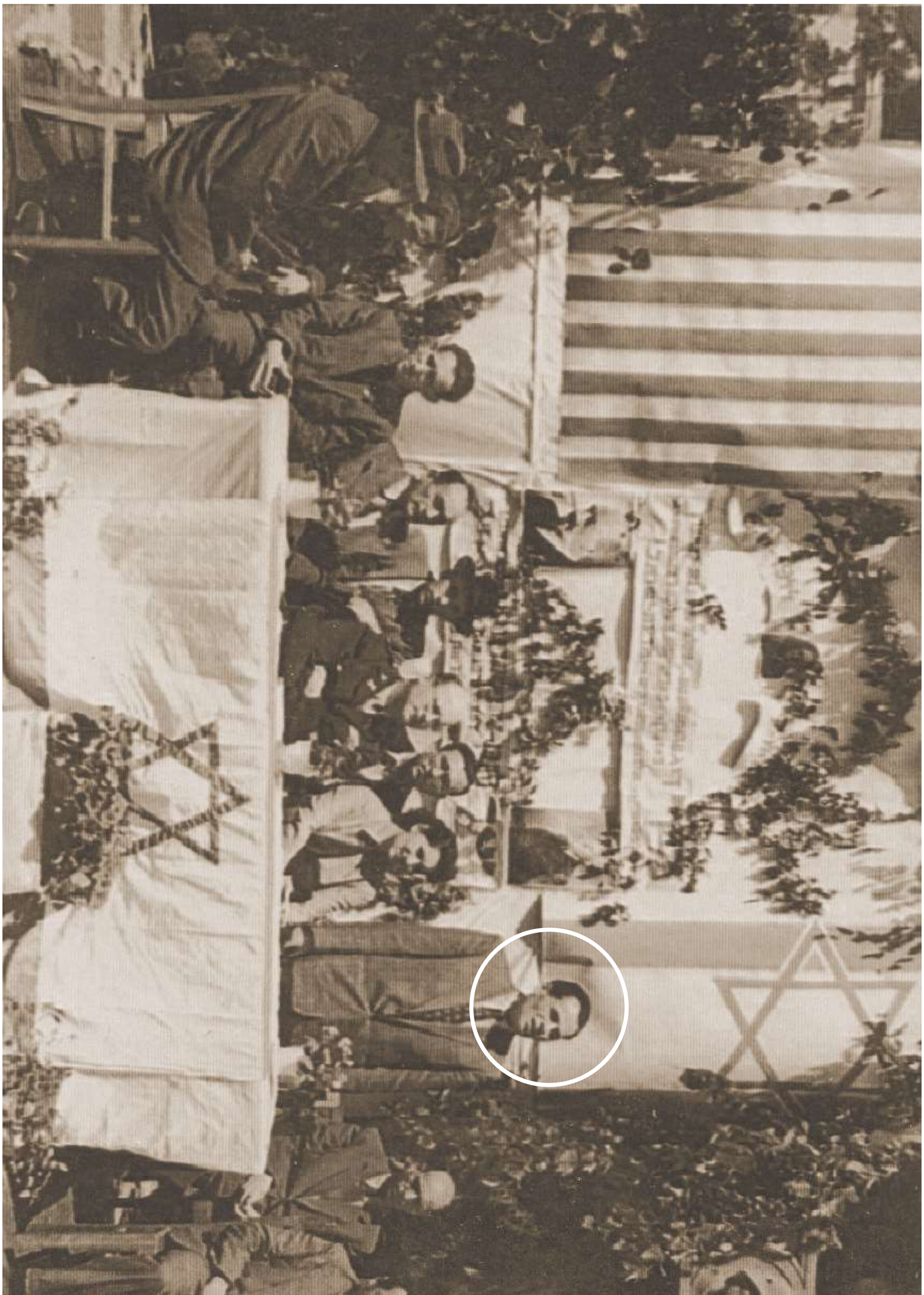

חיים, בתיה, ברכה ומשה סנדרוביץ מחנה בינדרמיכל - לינץ אוסטריה, 1947

יום הכרזת המדינה
מחנה בינדרמיכל -
לינץ, 1948
חיים, בתיה, משה
וברכה סנדרוביץ

רפאל (פולה) דובז'ינסקי נואם כמפקד מחנה מעבר וצלאר בגרמניה, 1947

חיים ובנו משה סנדרוביץ,
במחנה בינדרמיכל-לינץ,
1948

חיים ובתו ברכה סנדרוביץ
מחנה בינרמיכל-לינץ, 1947

ביום הכרזת הקמת מדינת ישראל, במחנה בינדרמיכל-לינץ, אוסטריה, 1948
(בהשתתפות חיים סנדרוביץ)

חיים בתיה וברכה סנדרוביץ **בהכרזת הקמת מדינת ישראל**, במחנה בינדרמיכל, אוסטריה, 1948

בחתונה במחנה בינדרמיכל-לינץ אוסטריה, 1948. חיים ובתיה סנדרוביץ, צבי ואניה אייזנשטט

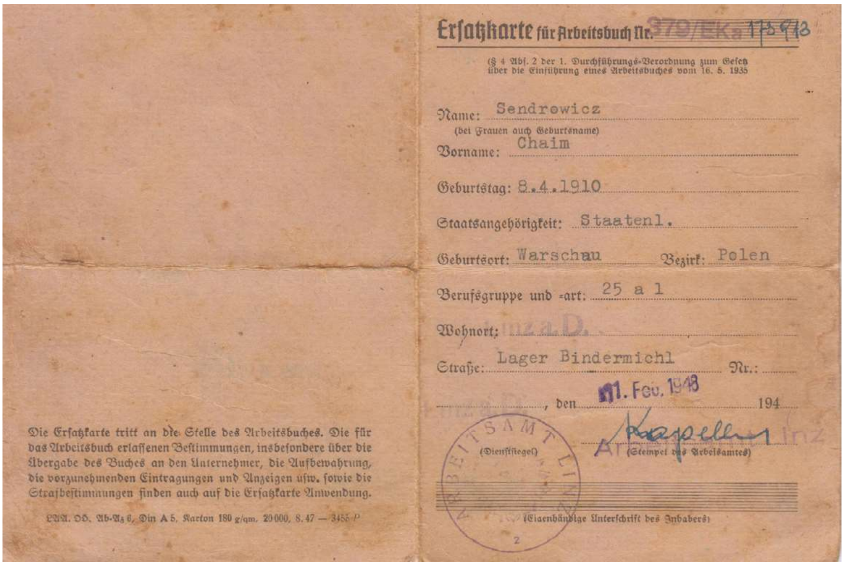

בחתונה. מימין: צבי אייזנשטט ואניה אישתו, בתיה וחיים סנדרוביץ

חיים סנדרוביץ (מימין) בוועידת כנס-מפלגת פועלי ציון מפא"י במחנות באוסטריה, 1947

Die Ersatzkarte tritt an die Stelle des Arbeitsbuches. Die für das Arbeitsbuch erlassenen Bestimmungen, insbesondere über die Übergabe des Buches an den Unternehmer, die Aufbewahrung, die vorzunehmenden Eintragungen und Anzeigen usw. sowie die Strafbestimmungen finden auch auf die Ersatzkarte Anwendung.

LAA. OÖ. Ab-Az 6, Din A 5, Karton 180 g/qm. 20000, 8.47 — 3455 P

Ersatzkarte für Arbeitsbuch Nr. 379/EKa 175918

(§ 4 Abs. 2 der 1. Durchführungs-Verordnung zum Gesetz über die Einführung eines Arbeitsbuches vom 16. 5. 1935

Name: Sendrowicz
(bei Frauen auch Geburtsname)

Vorname: Chaim

Geburtstag: 8.4.1910

Staatsangehörigkeit: Staatenl.

Geburtsort: Warschau Bezirk: Polen

Berufsgruppe und -art: 25 a 1

Wohnort: Linz a.D.

Straße: Lager Bindermichl Nr.:

, den 11. Feb. 1948 194

(Dienstsiegel) Arbeitsamt Linz 2

(Stempel des Arbeitsamtes)

(Eigenhändige Unterschrift des Inhabers)

אישור עבודה שניתן לחיים סנדרוביץ לעבוד במחנה בינדרמיכל אוסטריה 1948

גלויה שנשלחה לחיים סנדרוביץ (בגרמנית) ע"י Simon-שמעון שטיינפלד ללינץ בינדרמיכל למחנה העקורים 1.3.1948 אוסטריה

Garmich-Part. 1/III 48. Haus Keinrenkel.
„Liebe Kusein"
Ain grossen dank für deine
Karte was mein bruder Chaim
mir hier riebergschikt. Ich bin
jetz auf ain 4 wochige erholung
in die schenste gegend Dautschlands.
Liebe Kusein ich hob schon gewist az
Du bist in Estreich nor ich wuste
Keine adrese. Mein schwester Bella
is in Paris gestorben. Schraib
mir bitte ob du etwas waist
won Onkel Chaskiel Sendrowicz
un zeine Kinde Nadria und
Moniek, und ale andere verwante.
Wie geit es Dir mit parnuse
und alem. Bleib gesund un
gegrüsst und hofe aine schnelle
Antwort. Simon.

An
Ch. Sendrowicz
Linz-Bindermichl
Uhlangasse 45-24-5.
Ober-Östreich
U.S. Zone

בן דוד יקר

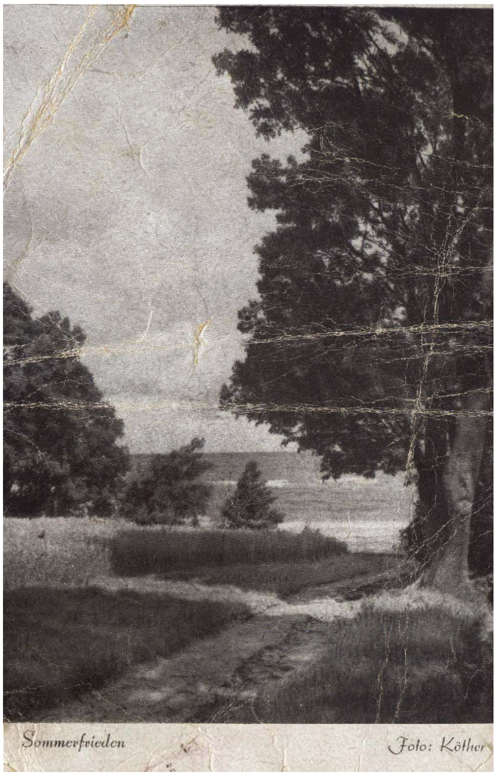
תודה רבה על הגלויה שלך שאחי חיים (שטיינפלד) שלח אלי לכאן. אני נמצא כרגע בפינה הכי יפה של גרמניה, בחופשה בת 4 שבועות.

בן דוד יקר, ידעתי שאתה באוסטריה אבל לא הייתה בידי כתובת. אחותי בלה נפטרה בפריז. בבקשה תכתוב לי אם אתה יודע משהו על דוד (חזקיאל) סנדרוביץ והילדים שלו נדריה ומוניק וכל קרובי המשפחה האחרים.

איך אתה עם הפרנסה (pernuse) והכל?

תשאר בריא, ברכות ומקווה לתשובה מהירה

סימון (שטיינפלד)

גלויה שנשלחה לבתיה סנדרוביץ ע"י חיים סנדרוביץ (בפולנית) מזלצבורג בדרך לביקור אצל הגיס רפול יעקב דובז'ינסקי בגרמניה בואצלר 18.6.1948

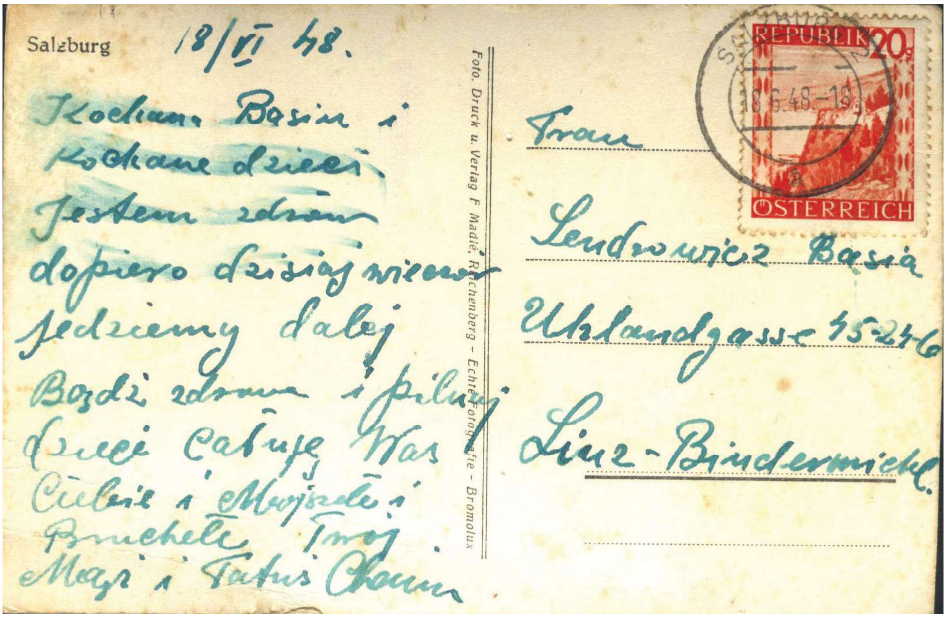

Salzburg 18/VI 48.
Kochana Basiu i
Kochane dzieci
Jestem zdrów
dopiero dzisiaj wieczór
jedziemy dalej
Bądź zdrowa i pilnuj
dzieci Całuję Was
Ciebie i Mojżeszka i
Bruchele Twój
Mąż i Tatuś Chaim

Foto. Druck u. Verlag F. Madlé, Reichenberg – Echte Fotografie – Bromolux

REPUBLIK 20g ÖSTERREICH

Frau
Sendrowicz Basia
Uhlandgasse 45-24-6
Linz-Bindermichl

נמען: בסיה סנדרוביץ' (Basia Sendrowicz)
רחוב אוהלנדגסה 45–24–6 לינץ–בינדרמיכל (Linz-Bindermichl)

בסיה היקרה,
וילדים אהובים, אני בריא. היום בערב אנחנו יוצאים לדרך וממשיכים את נסיעתנו.
תהיי בריאה ותשמרי על הילדים. נשיקות בשבילך ובשביל משה וברכה.
בעלך, חיים

פיקניק ביער בעיר לינץ, אוסטריה משפחת סנדרוביץ עם משפחת שטינמן
וצבי זילברמן (עם משקפיים)

משה וברכה סנדרוביץ, חורף 1947 במחנה בינדרמיכל-לינץ, אוסטריה

מזכיר המפלגה חיים סנדרוביץ בכנס "מפלגות פועלי ציון צ.ס. - התאחדות"
במחנה בינדרמיכל-לינץ, אוסטריה

בחירות של ראשי המפלגות במחנה בינדרמיכל ליינץ אוסטריה 1947
(חיים סנדרוביץ נבחר כמזכיר המפלגה)

כנראה הוא היה מהראשונים של קבוצה קטנה של צעירים יהודים שתפסו והכשירו את המחנה לקבלת הפליטים ואנשי הבריחה שלא היו להם אנשים טובים יותר, וכך מינו אותו לראש המחנה.

אינני בטוח אם הרבה הבין בעניינים של בעיות ציבור ועסקנות, אבל בזמנים ההם, הכול היה אפשרי. לא היתה עוד כל מסורת של חיים מאורגנים ומסודרים, הכול היה חדש וזמן של מעשה בראשית...

התחלנו לחיות לפי תקן כמעט צבאי. ראשית כול קיבלנו מיטות מתקפלות של בד עבה שהיה מקובל בצבא ארצות הברית וגם קיבלנו שמיכות צבאיות להתכסות. זה היה הכי חשוב בכניסתנו למחנה זה. היה כבר איפה להניח את הראש ולנוח מתלאות הדרך.

בימים הראשונים קיבלנו אוכל מוכן שבישלו בדודים גדולים. אבל אחר כך פתחו מחסנים ולפי רשימה של נפשות קיבלנו מצרכים, לרוב היה זה קונסרבים: בשר, נקניקיות, שעועית עם מיץ עגבניות, חלב ממותק וביסקוויטים.

המצרכים היו רב גווניים ובכמות מספקת, ככה שאי אפשר היה להגיד שיש מחסור באוכל. להיפך, אנשי המחנה התחילו למכור בחוץ כל מיני קופסאות של קונסרבים וקנו או החליפו במוצרים אחרים. הנשים התחילו לבשל בעצמן על התנורים שעמדו בחדרים לחימום מפני הקור, כי החורף כבר התקרב.

התחלנו לחיות חיים בלי שום דאגות פרנסה. כל יום הביאו משאיות צבאיות עם כל מיני מצרכים שאוכסנו במחסנים ואחר כך עמדו בתור וכל אחד קיבל את המנות לכל משפחתו.

כמובן, שכל העבודות של חלוקת המזון נעשו על ידי אנשי המחנה ופה התחילו לפעול האינטרסים של כל מיני מפלגות פוליטיות שהיו מעוניינות לתפוס עמדות מפתח בניהול המחנה.

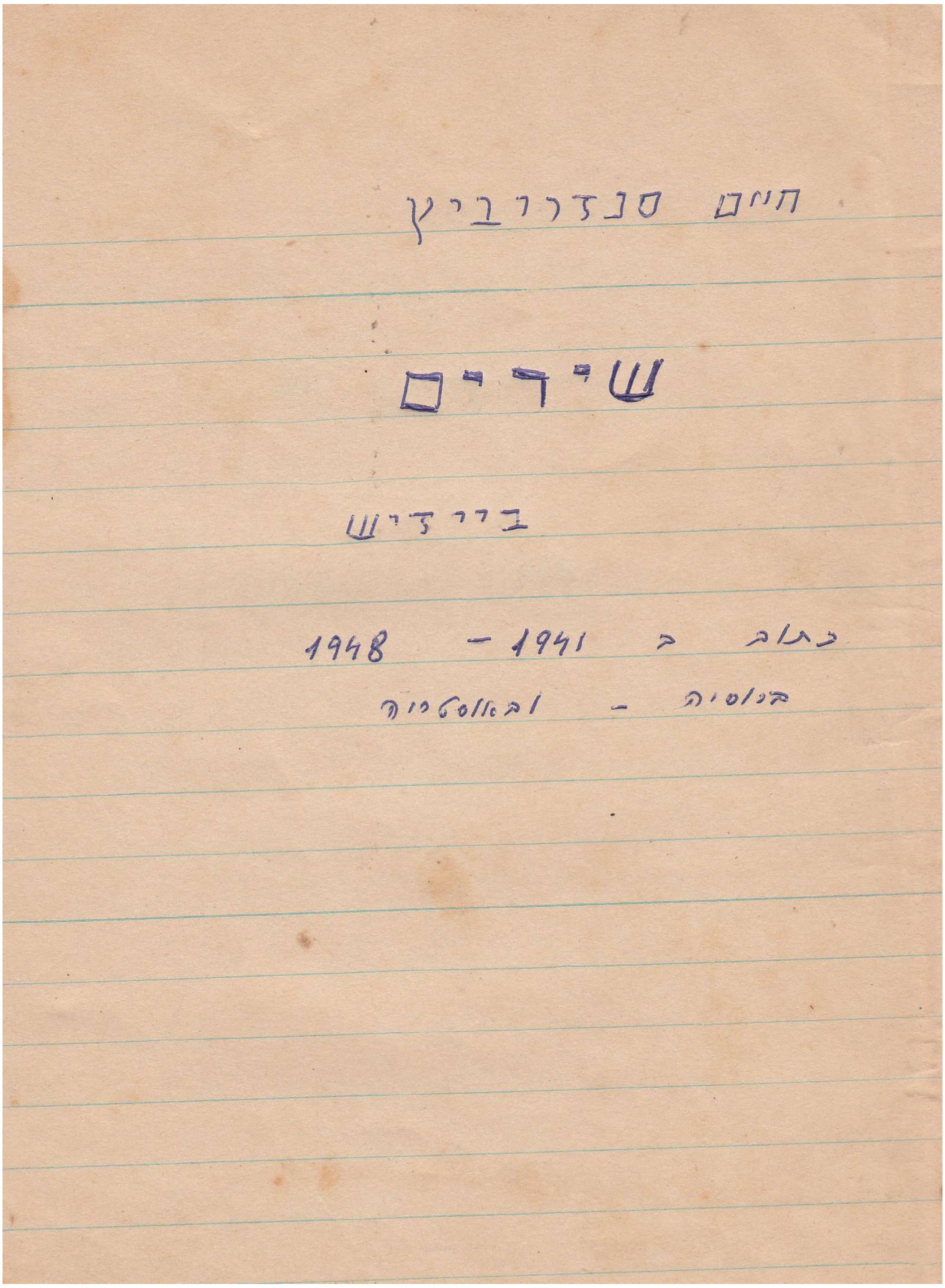
התחילה התחרות של המפלגות מכל הקשת המפלגתית. מספיק היה שהיו כמה פעילים מאיזה פלג מפלגתי והם התחילו לעשות נפשות ולארגן את החיים הציבוריים שבראשם עמד ועד המחנה המורכב מכל הזרמים, שהתחיל להיות הקובע בכל אשר התרחש בשטח. מן השלטון סבורני, שצריכים היו לציית להחלטותיהם שנתקבלו באופן דמוקרטי ברוב קולות.

במחנה שטאיר היה מין שלטון מקומי, שגם החליטו לארגן מיליציה מקומית ולשמור על הסדר במחנה, שמירה בשער על היוצאים והנכנסים ולבצע את החלטות הוועד שלא לאפשר את הסחר עם האוסטרים, שגילו שבמחנה אצל היהודים אפשר לקבל מצרכי מזון שהיה בהם מחסור גדול בעיר ובכלל בכל אוסטריה, שם החיים הכלכליים היו מעורערים אחרי מפלת הרייך הגרמני.

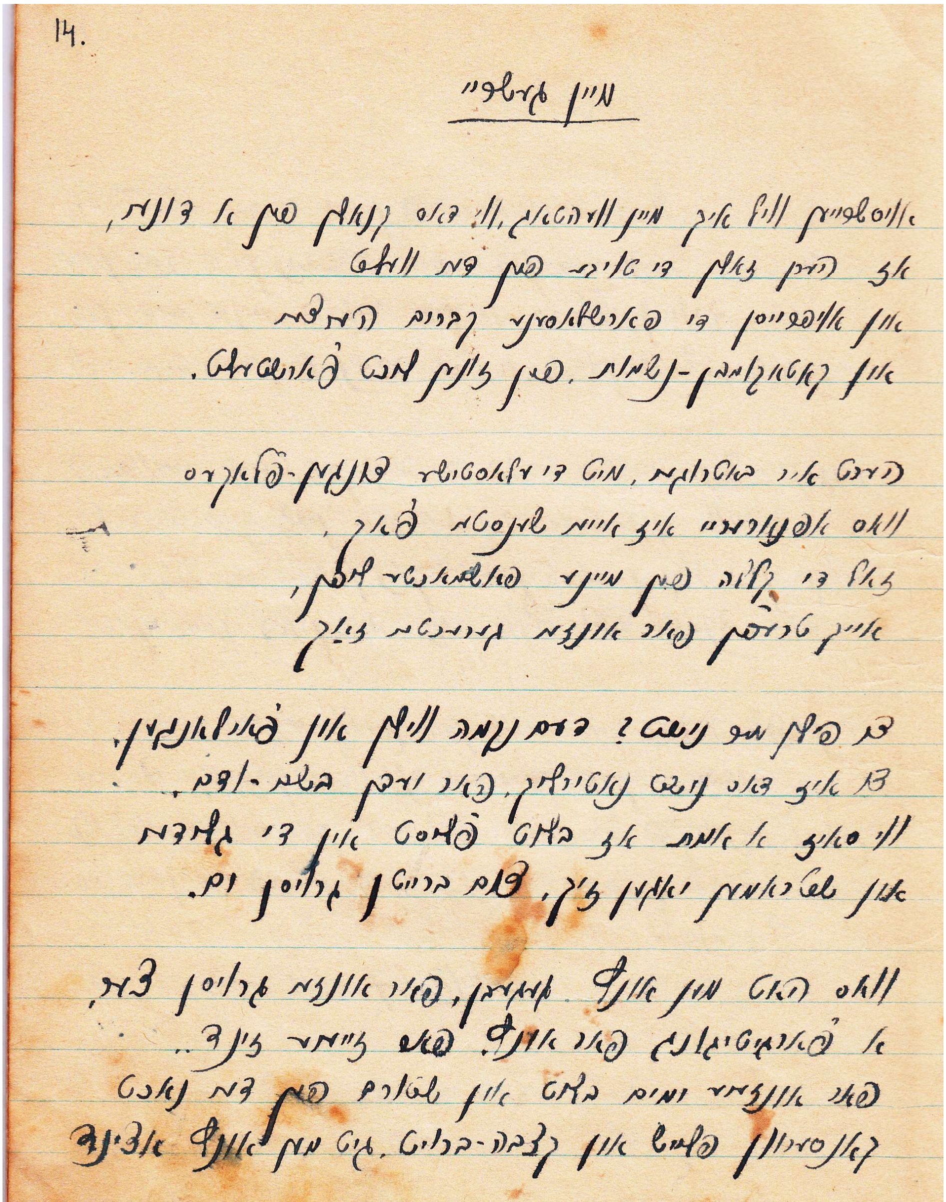
קובץ שירים (לידער)

שכתב חיים סנדרוביץ ביידיש והשתמרו במחברות
מ־1941 עד 1948 ברוסיה ובאוסטריה

(המשך השירים מ־10.2.1947 שטאייר אוסטריה)

"הצעקה" מחנה שטאייר 10.2.1947 (יידיש)

14.

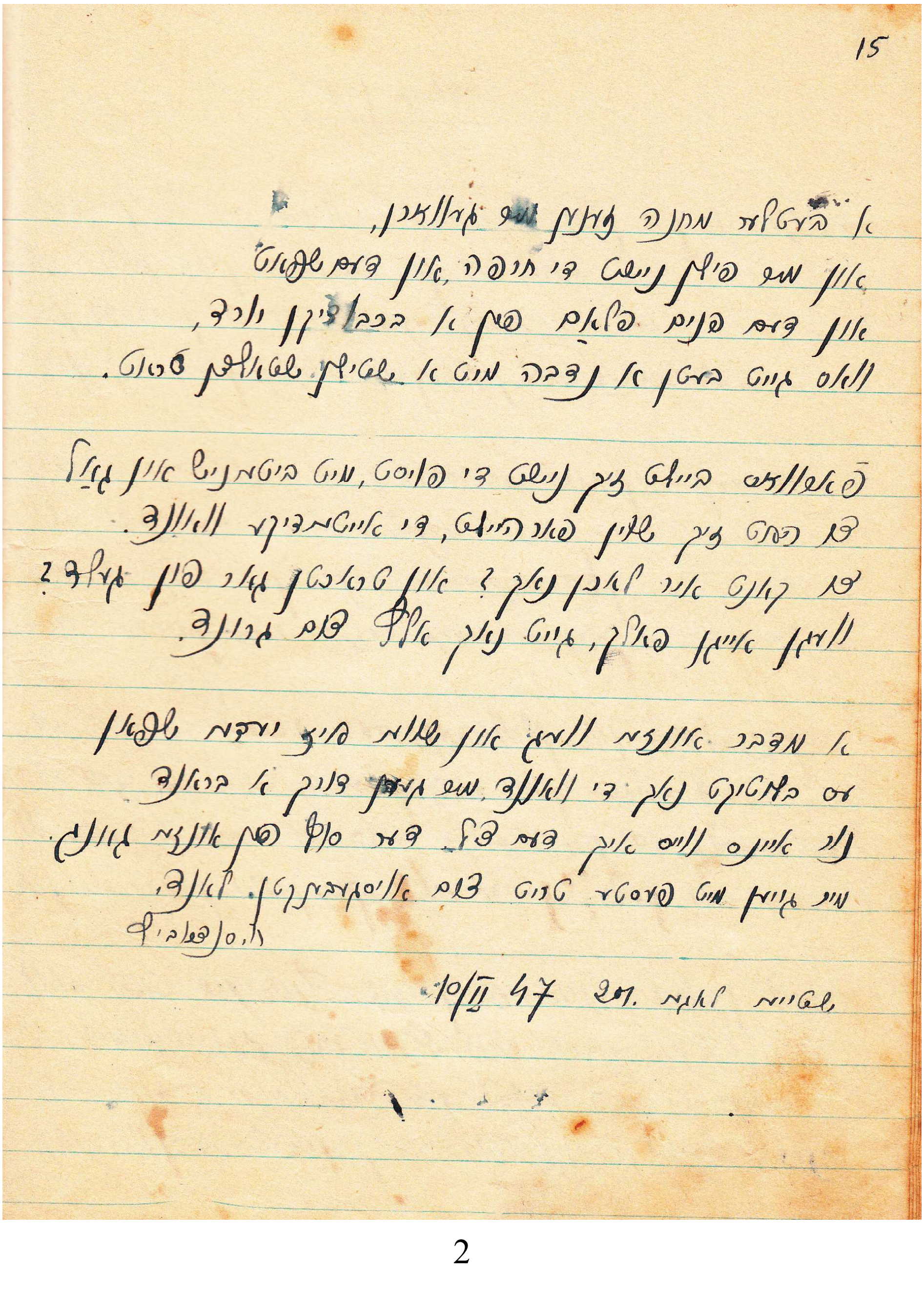
מיין געשריי

אויסשרייען וויל איך מיין ווייטאג, ווי דאס קנאלן פון א דונער,
אז הערן זאלן די טויבע פון דער וועלט
און אויפוועקן די פארשלאפענע קברות השמדה
און קאטערגעהן-נשמות. פון זייער טויט פארשאלטן.

הערט איר באטריבטע, מיט די [illegible] [illegible]-[illegible]
וואס אפגעריסן איז אייער שענסטע [illegible],
זאל די קלאגע פון מיינע פארשמאכטע ליפן,
אייך טרייסטן פאר אונזערע גמרדעטע [illegible]

צו פעלן מיר ווערטער? דעם נקמה וויין און פארלאנגען,
צי איז דאס נישט נאטירלעך, פאר ווערן בשר-ודם.
ווי ס'איז א אמת אז באלד פאלסט אין די [illegible]
און שטראמען יאמערן זיך, פון דער ברויזן גרויסן ים.

וואס האט פון אונז גענומען, פאר אונזער גרויסן צער,
א פארגעטיגונג פאר אונז. פאר זייער זינד..
פאר אונזערע ווייטיק באלד און שטורעם פון דער נאכט
קאנסערווען פלייש און קצבה-ברויט, גיט מען אונז איצטערט

15

אַ בעטלער מחנה פֿון אונדז געוואָרן,
און מע פֿילט נישט די חרפּה, און דעם שפּאָט
און דעם פּנים פֿלאַם פֿון אַ בכבֿודיקן ווערד,
וואָס גייט בעטן אַ נדבה מיט אַ שטילן שטאָלצן טראָט.

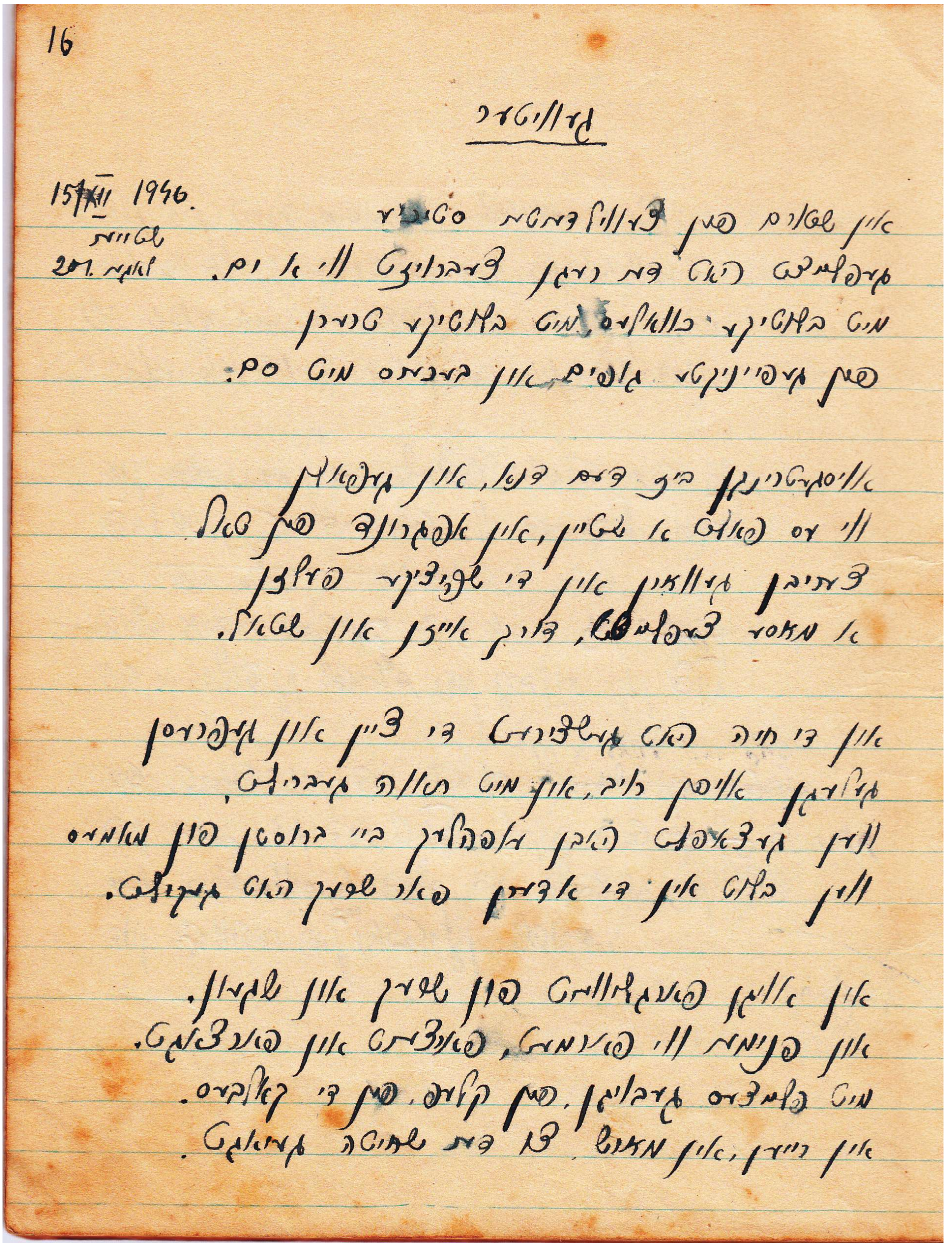
פֿאַרשווּנדן ביילט זיך נישט די פֿויסט, מיט ביטערניש און גאַל
דער האַס זיך שוין פֿאַרהוילט, די אויסגעדיקטע וואַנד.
צו קענען מיר לעבן נאָך? און טראַכטן גאָר פֿון געלד?
ווען אייגן פֿאָלק, גייט נאָך אַלץ צום גרונד.

אַ מדבר אונדזער וועג און שווער פֿיס ווערן שטיין
עס באַמערקט נאָך די וואַנד. מע גייען דורך אַ בראַנד
נאָר איינס ווייס איך דאָס ציל. דער סוף פֿון אונדזער גאַנג:
מיר גייען מיט פֿעסטער טריט צום אויסגעבענקטן לאַנד.

ר. ראָסנפֿעלד

שטייער לאַגער. 20. 10/XII 47

"המשך המסע" 15.12.1946 שטאייר אוסטריה (יידיש)

16

געוויטער

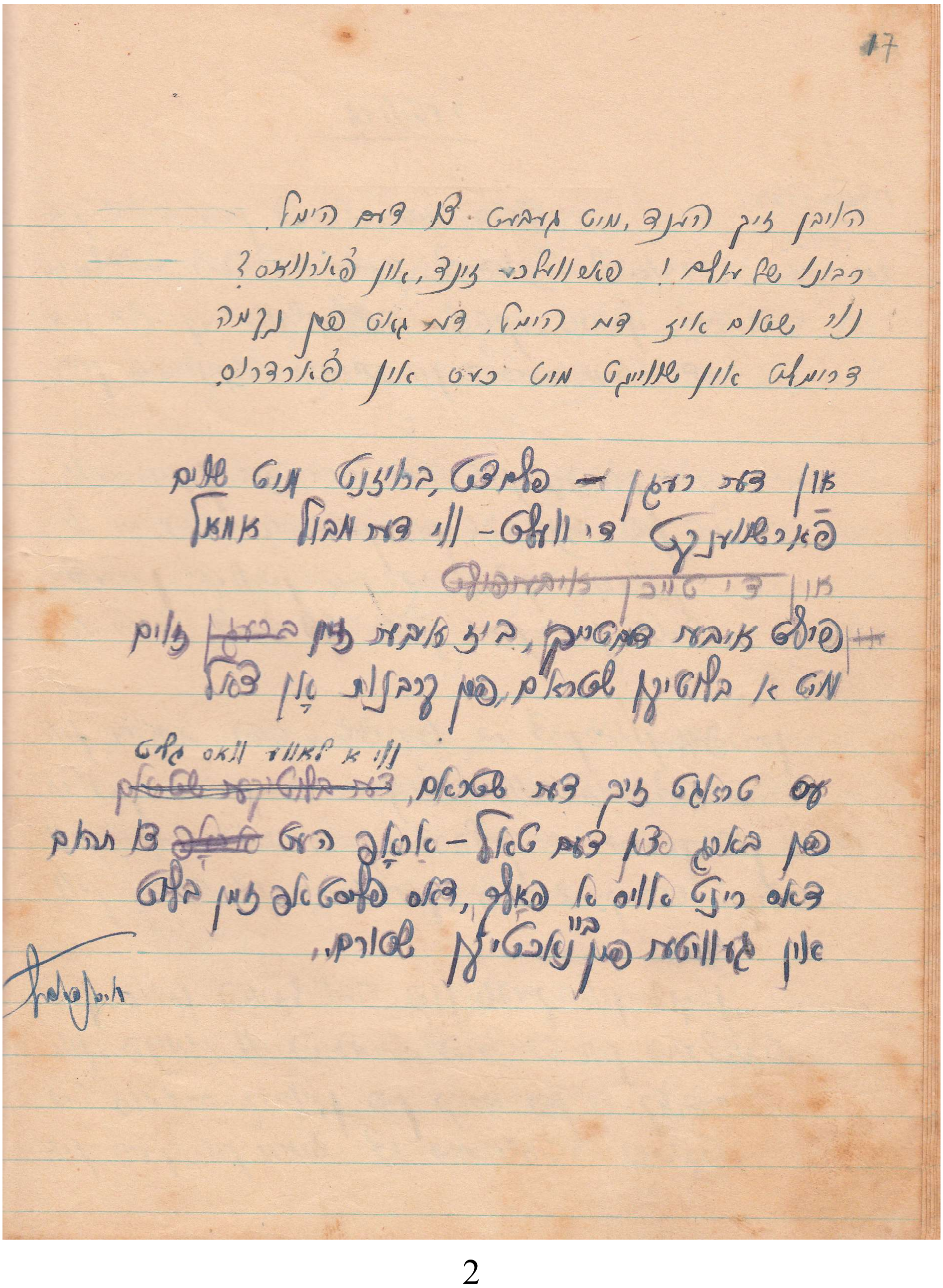
15/XII 1946.
שטייער
20.י זאַמ

אין שטורעם פֿון פֿרילינגדיקע סטיכיע
געפּלאַצט האָט דער רעגן צעבראָכן ווי אַ ים.
מיט בליציקע כוואַליעס, מיט בליציקע טראָפּן
פֿון געפּײַניקטע גופֿים, און בײַנאַנד מיט סם.

אויסגעטריקנט ביז דעם דנאָ, און געשפּאָלטן
ווי דאָס פֿאָלט אַ שטיין, און אָפּגעריסן פֿון טאָל
צעריבן געוואָרן און די שפּיציקע פֿעלזן
אַ מאָל צעפּלאַצט, דורך אײַזן און שטאָל.

און די חיה האָט געשפּיצט די צײַן און געפֿרוירן
געלעגן אויפֿן רוקן, און מיט תאווה געברילט.
ווען געצאַפּלט האָבן וואַסער בײַ ברוסטן פֿון מאַמעס
ווען בלוט און די אָדערן פֿאַר שרעק האָט געקוואָלט.

אין אַלע פֿענצטער פֿון שרעק און שלאָגן.
אין פּנימער ווי פֿענצטער, פֿאַרצווייפֿלט און פֿאַרצויגט.
מיט פּלאַצער געבליבן. פֿון קלומפּ. פֿון די קאַלבערס.
אין רייען, און מענטש. צו דער שחיטה געיאָגט.

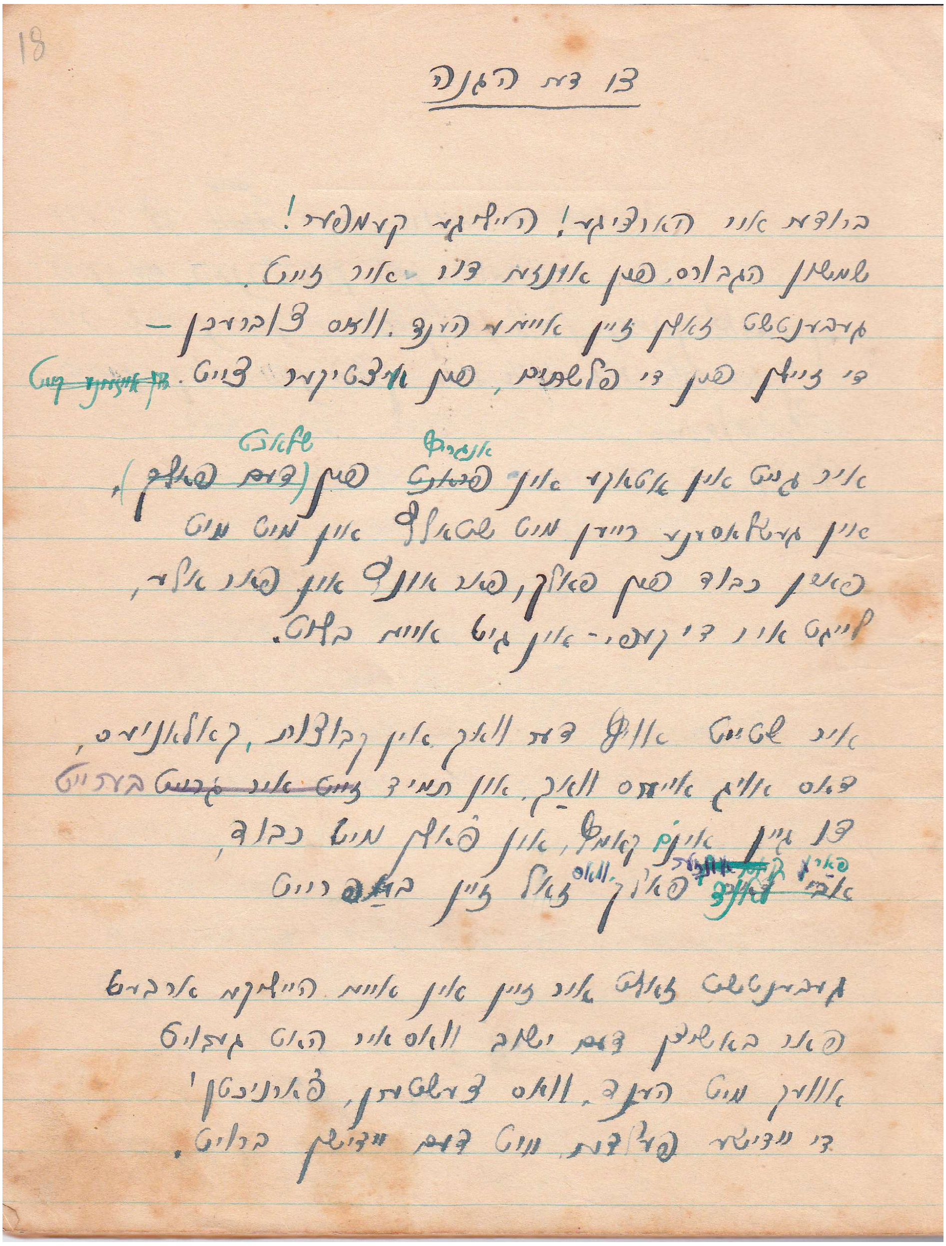

הויבן זיך הענט, מיט געבעט צו דעם הימל.
רבונו של עולם! פאַרוואָס זינד, און פאַרוואָס?
נאָר שטום איז דער הימל, דער גאָט פון נקמה
דרימלט און שווייגט מיט כעס און פאַרדרוס.

און דער רעגן — פּלאַפּלט, ברומענדיק מיט שוים
פאַרשווענקט די וועלט – ווי דער מבול אַמאָל
שפּילט איבער פּאַטעטיק, ביז איבער דעם ... פון
מיט אַ בלוטיקן שטראָם, פון קרבנות אָן צאָל

ווי אַ לאַווע וואָס גליט
עס טראָגט זיך דער שטראָם,
פון באַרג צו דעם טאָל – אַרויף הויך ... צו תהום
דאָס רינט אַלץ אין פאַלט, דאָס פליסט אַלץ צוזאַמען בלוט
און געוויינט פון נעכטיקן שטורעם.

"ההגנה" 15.2.1947 שטאייר–אוסטריה

18

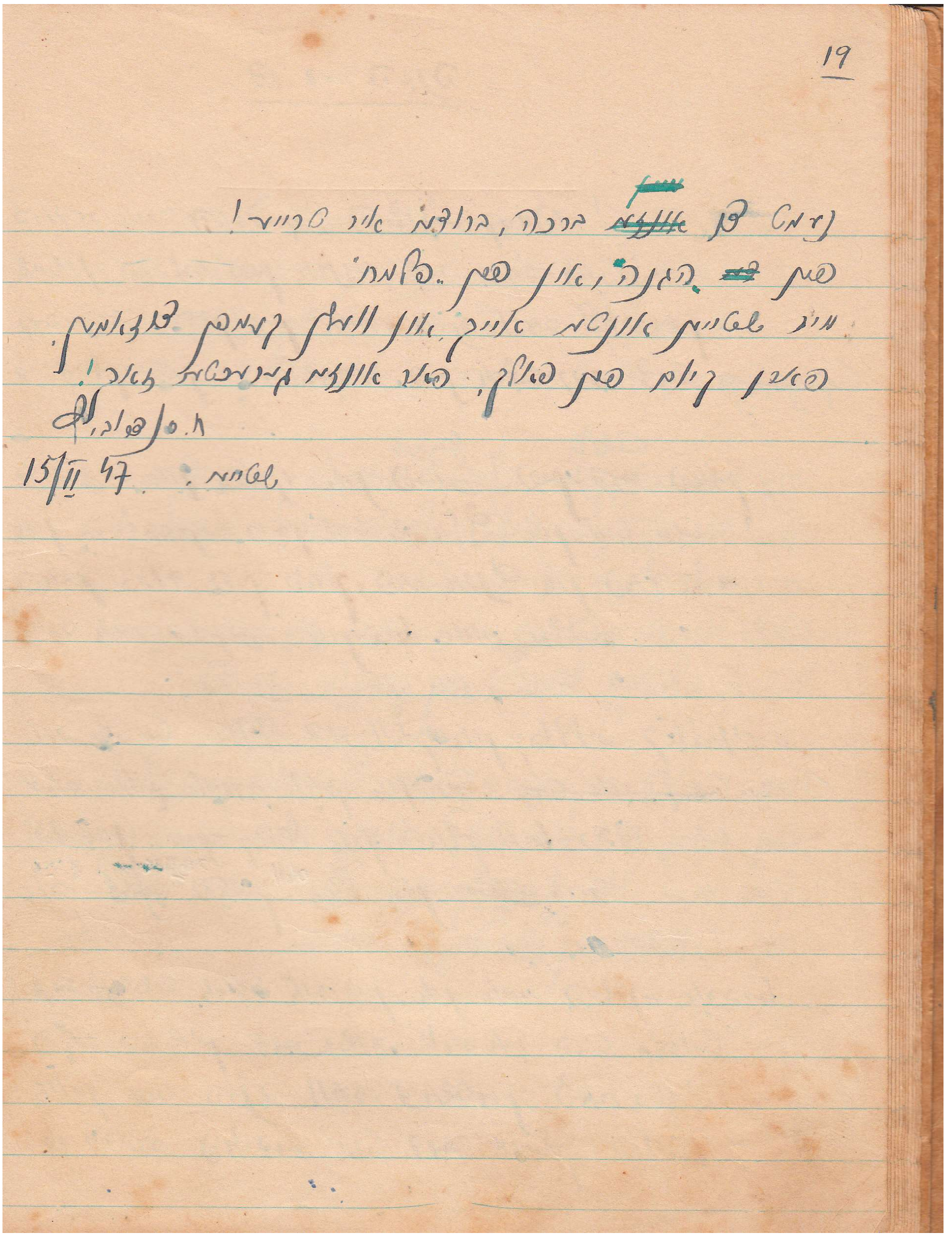
צו דער הגנה

ברודער אונזערע! העלדישע קעמפער!
שמשון הגבורס, פון אונזער דור איר זייט.
געבענטשט זאלן זיין אייערע הענט. וואס צעברעכן —
די קייטן פון די פלשתים, פון איצטיקער צייט. פון אונזער צייט

שלאגט אנגריף
איר גייט אין אטאקע און פארטרייבט פון (דעם פאלק),
אין געשלאסענע רייען מיט שטאלץ און מיט מוט
פאר'ן כבוד פון פאלק, פאר אונז און פאר אלע,
ליגט איר די קעפ — און גיט אוועק בלוט.

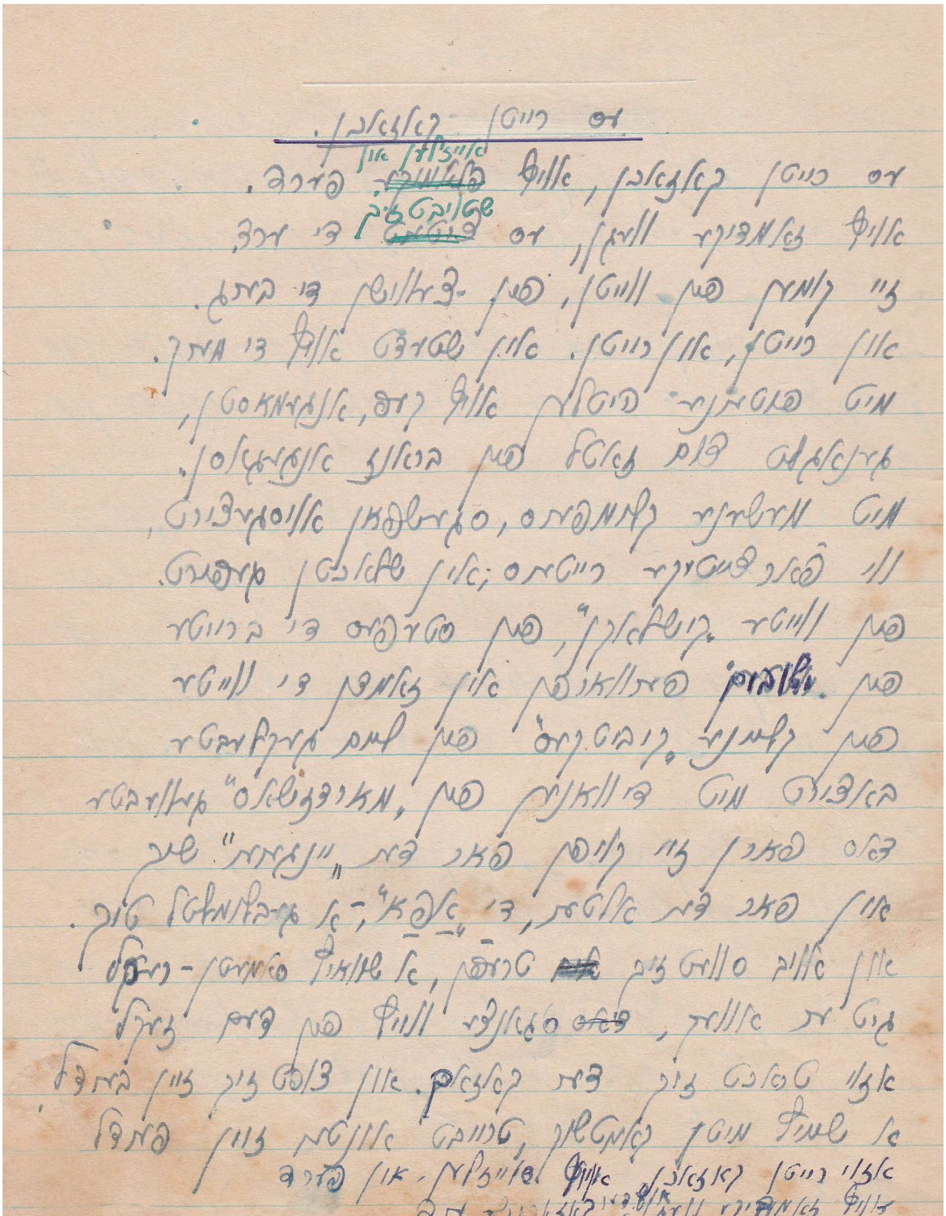
איר שטייט אויף דער וואך אין קבוצות, קאלאניעס,
דאס אייגן אייערס וואך, און תמיד זייט איר גרייט בערייט
צו גיין אין קאמף, און פאלן מיט כבוד,
אבי דאס פאלק זאל זיין באפרייט

געבענטשט זאלט איר זיין און אייער העלדישע ארבעט
פאר'ן בויען דעם ישוב וואס איר האט געטון
אלעס מיט הענט. וואס צעשטערן, פארניכטן
די מערדער פעלדער, מיט דעם יידישן ברויט.

19

נעמט פון ~~אונזער~~ ברכה, ברודער איר טרייער!
פון ~~די~~ "הגנה" און פון "פלמח"
מיר שטייען אונטער אייך, און וועלן קעמפן צוזאמען
פאר'ן קיום פון פאלק. הער אונזער גערעכטע [illegible]!
ח. סנפוב
שטחה: 15/II 47

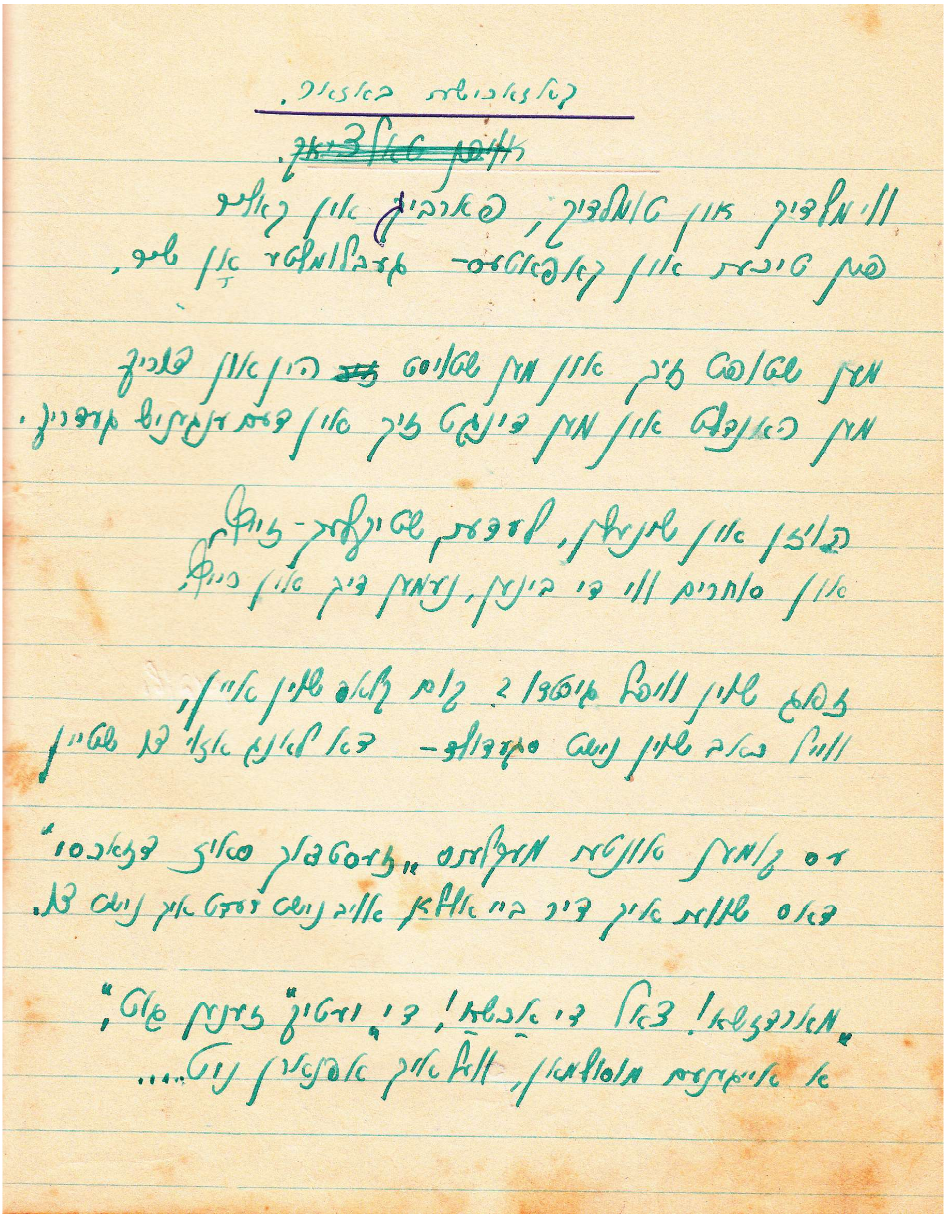
״זה נכתב בקאזאכית״

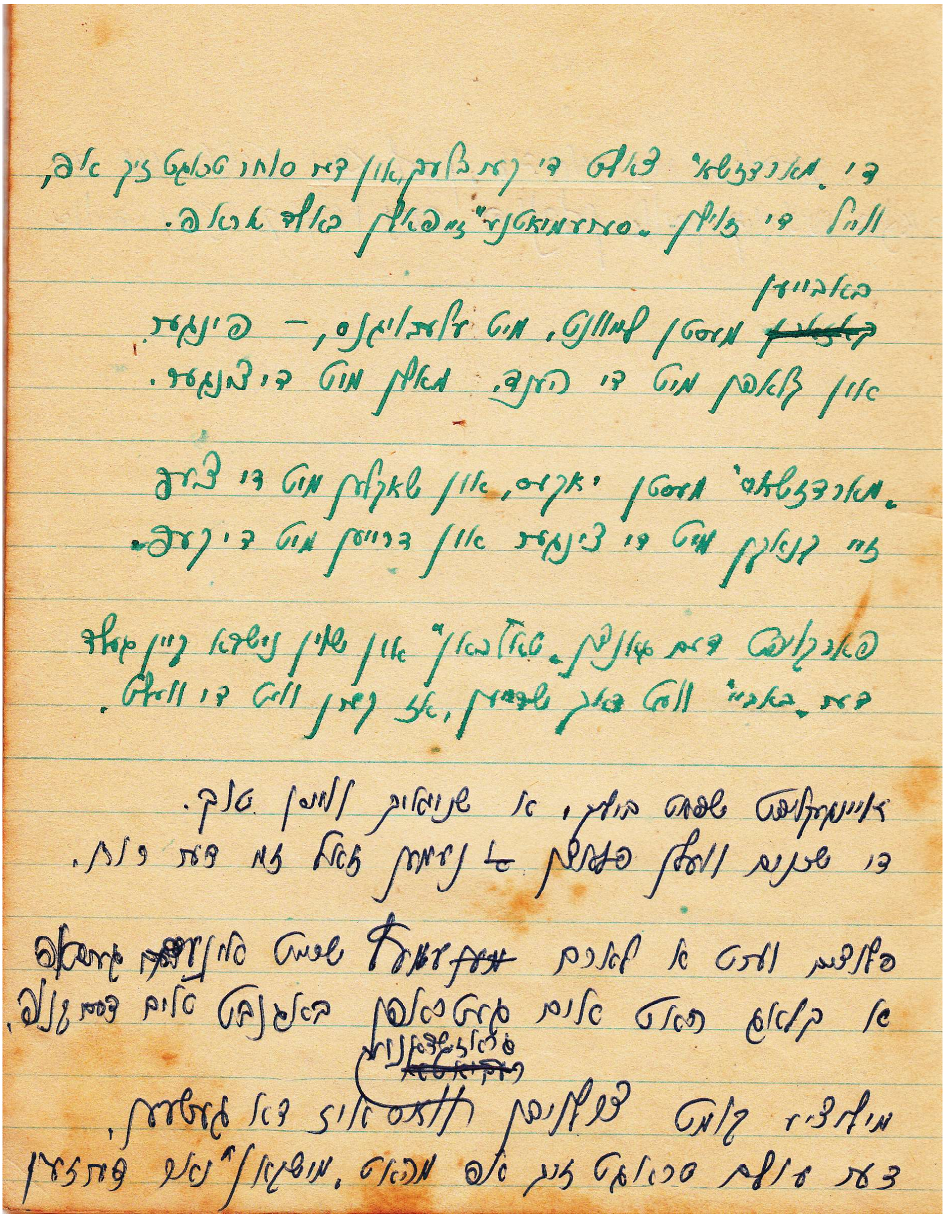

דאס רייטן קאזאכן.

דאס רייטן קאזאכן, אויף ווילדע און שטאלצע פערד.

1

"בזאר קזאכי"

קאזאכישער באזאר.
ווימלדיק און טומלדיק, פארביק און [illegible]
פון [illegible] און [illegible] אין [illegible].
מען שטופט זיך און מען שטויסט הין און צוריק
מען האנדלט און מען [illegible] זיך [illegible]
הויזן און שיך, [illegible]
און סוחרים ווי די בינען, [illegible] זיך און [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

די „מאָרדעכײַס" צאָלן די רעכענונג, און דאָס סחור טראָגט זיך אַליין,
ווײַל די פּויערן „פּראָדוקטאָרן" צאַפּלען באַלד גרויס.

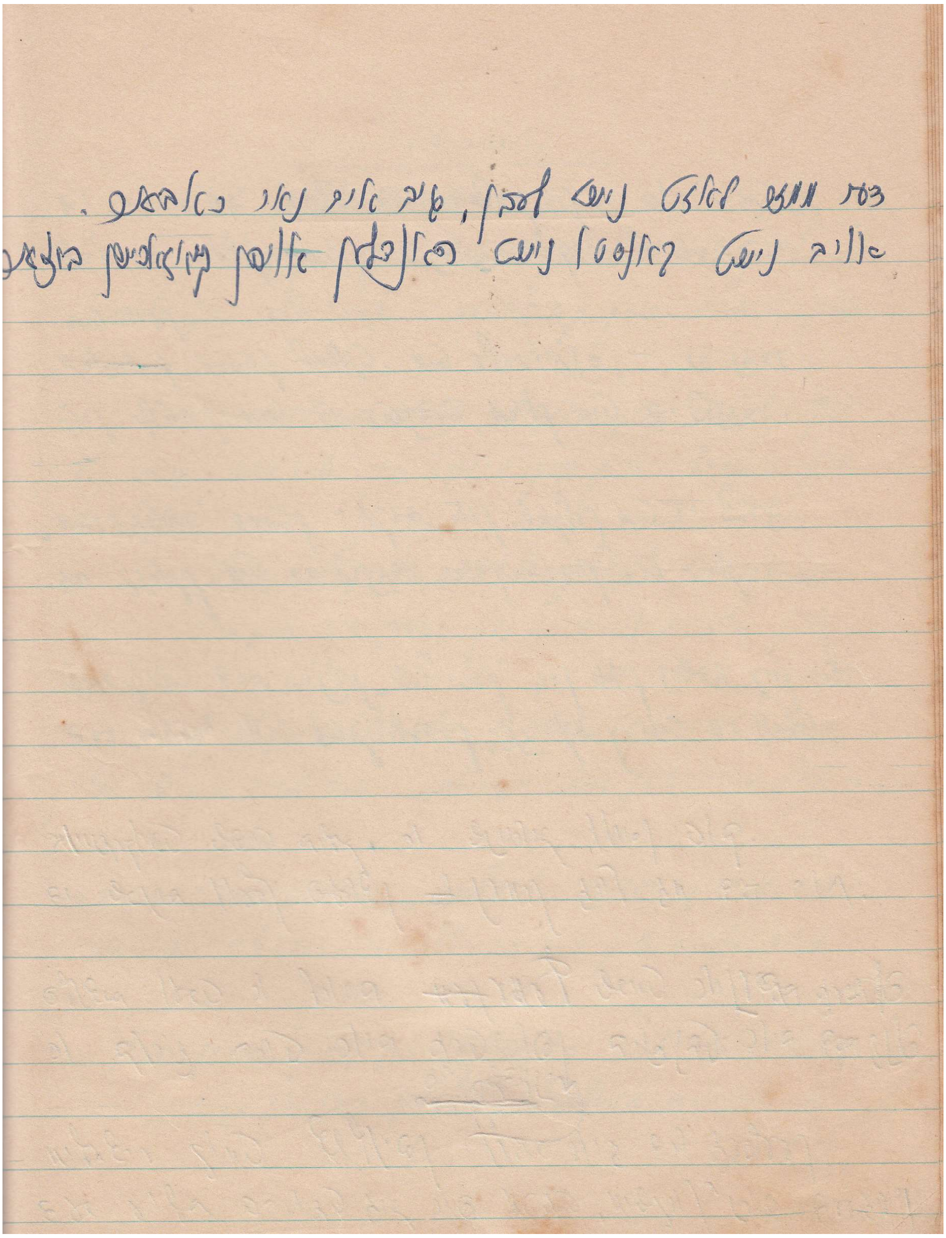
באַלויערן
[illegible] מוזן שמועסן, מיט דעמאָגאָגן, — פּינקט.
און קלאַפּן מיט די הענט. מאַכן מיט די פֿינגער.

„מאָרדעכײַס" מוזן יאָגן, און שלאָגן מיט די פֿויסט
צו רײַסן מיט די ציינער און דרייען מיט די קעפּ.

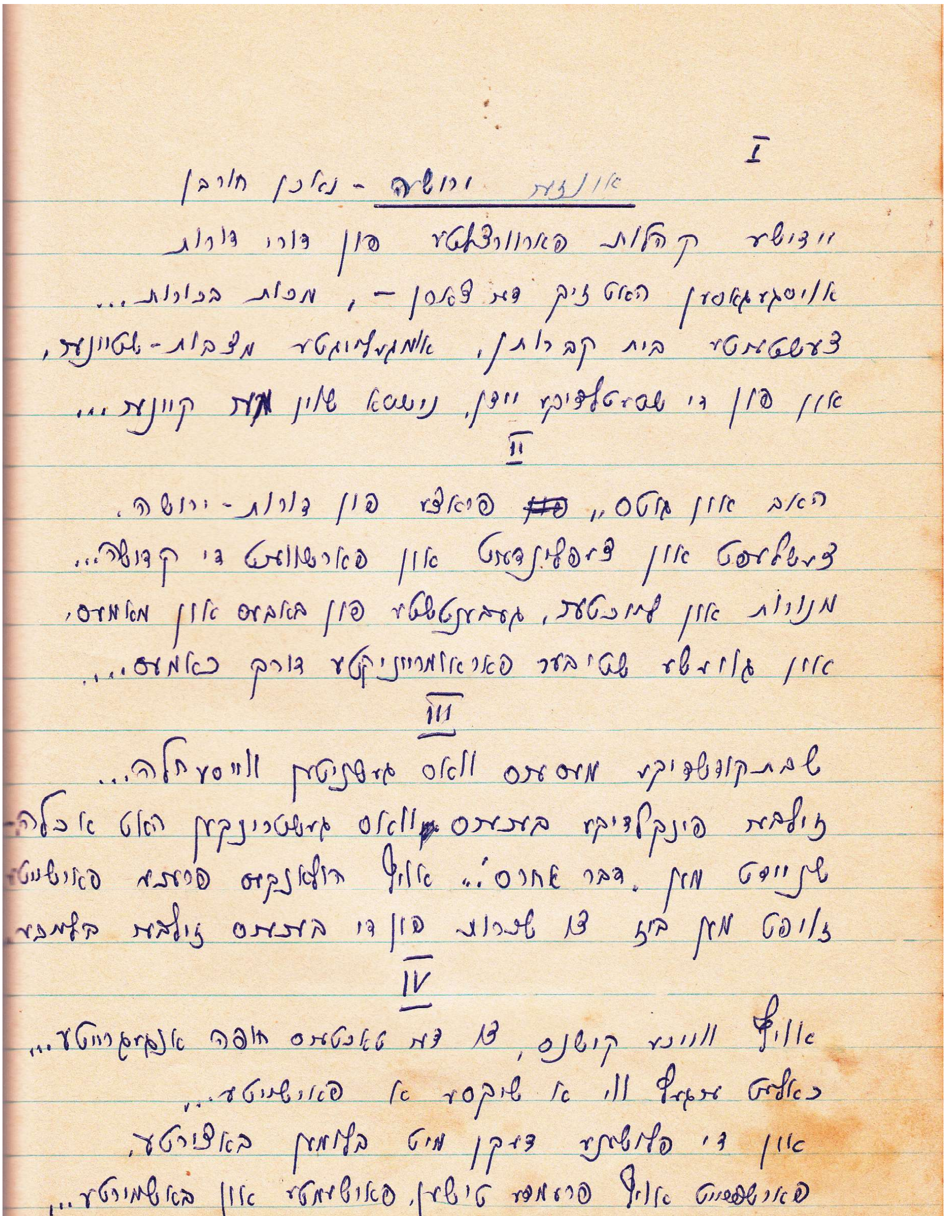
פֿאַרקויפֿן דאָס [illegible] „[illegible]" און שיין [illegible]
דאָס „[illegible]" ווען [illegible], אַז [illegible] ווען די [illegible].

[illegible] שטאָט הויזן, אַ שניידער ווי מען טוט.
די שניידער וועלן [illegible] די נײַע [illegible] צו [illegible].

[illegible] אַ [illegible] [illegible] שטאָט [illegible] [illegible]
אַ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible]
מיליאָנער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] טראָגט זיך [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

הירושה אחרי החורבן 1948 בינדרמיכל אוסטריה

I

אונזער ירושה - נאכן חורבן

יידישע קהלות פארוויסטעטע פון דורי דורות

אויסגעגאסן האט זיך דאס בלוט —, מכות בכורות...

צעשטערטע בית קברות, אומגעווארפענע מצבות-שטיינער,

און פון די שטעטלדיקע יידן, נישטא שוין קיינער...

II

האב איך געזען, פיצלעך פון דורות-ירושה,

[illegible] און [illegible] די קדושה...

מנורות און [illegible], [illegible] פון [illegible] און [illegible],

און [illegible] דורך גוים...

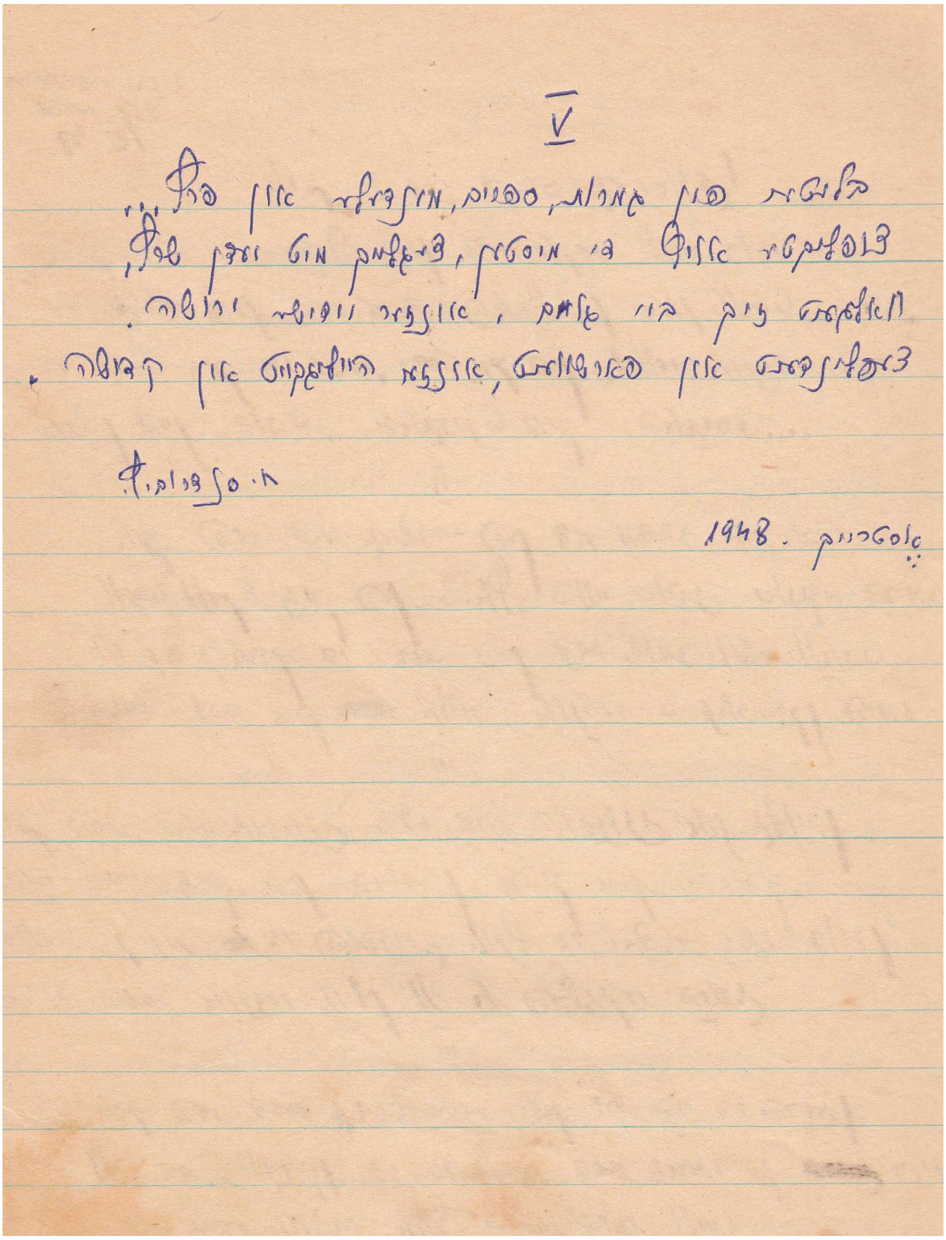
III

שבת-קודשדיקע [illegible]...

[illegible]

IV

[illegible]

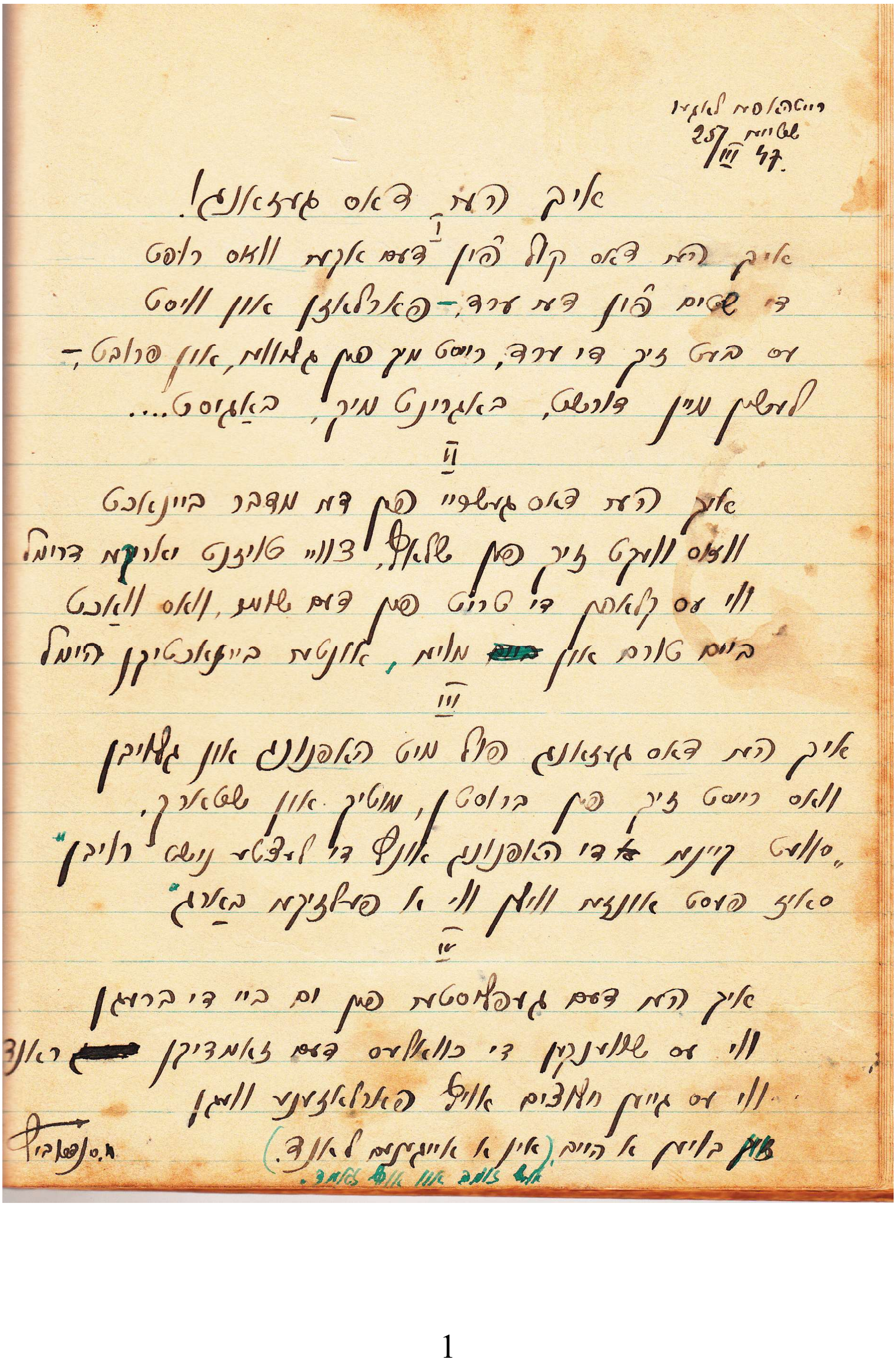
V

בלעטער פֿון גמרות, ספֿרים, מחזורים און תּפֿלות,
צעפֿלאַטערט איבער די מיסטן, צעטראָטן מיט זייערע שיך,
[illegible] זיך ביי גאָט, אונזער [illegible] ירושה.
צעפֿלאַנצטע און צעשווענטע, אונזער הייליקייט און קדושה.

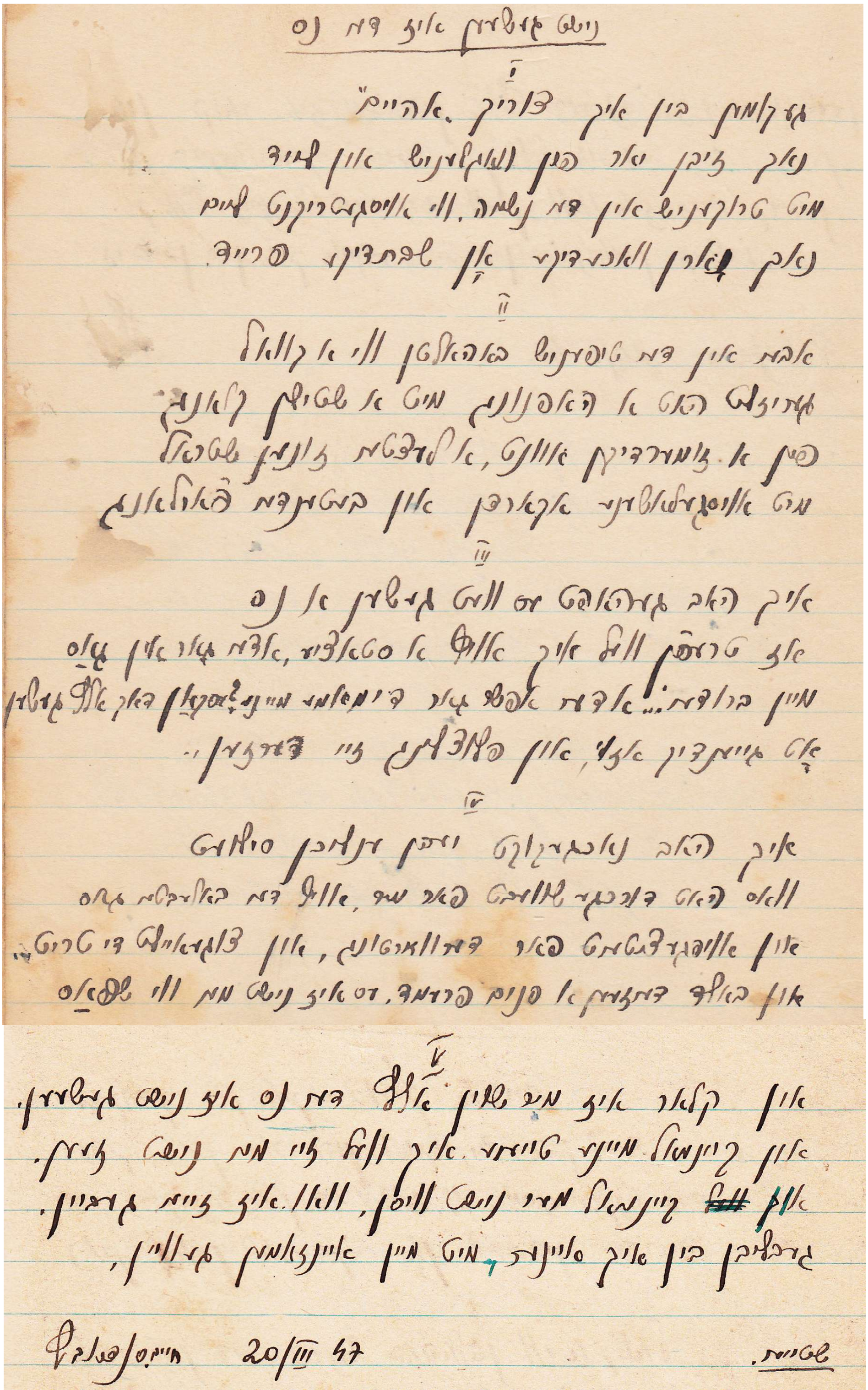
ח. סגל פּראָפּ.

[illegible]. 1948

"אני שרתי לך" 25.3.1947 שטאייר אוסטריה

"הנס" 20.3.1947 שטאייר אוסטריה

ניט געשען איז דער נס

א

געקומען בין איך צוריק "אהיים"
נאך זיבן יאר פון וואגלעניש און לייד
מיט טרוקעניש אין דער נשמה. ווי אויסגעדריקנט שוין
נאך יארן וואנדערדיקע אין [illegible] פרייד.

ב

אבער אין דער טיפעניש באהאלטן ווי א קוואל
געווען האט א האפענונג מיט א שטילן קלאנג
פון א [illegible] [illegible], א [illegible] [illegible] שטראל
מיט אויסגעלאשענע אקארדן און [illegible] [illegible]

ג

איך האב געהאפט אז וועט געשען א נס
אז טרעפן וועל איך [illegible] א [illegible], אדער [illegible]
[illegible]
[illegible]

ד

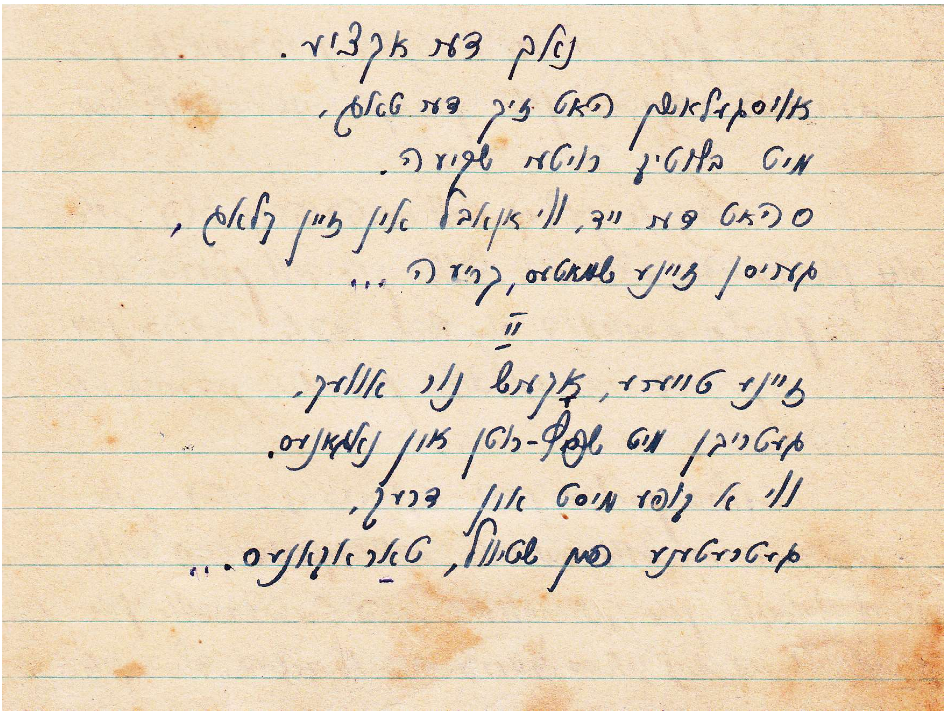
איך האב [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ה

און קלאר איז מיר שוין אלץ דער נס איז ניט געשען.
און [illegible] מיינע טרערן. איך וועל זיי מער ניט [illegible].
און [illegible] מיר ניט וויסן, [illegible] איז [illegible] געווען.
געבליבן בין איך [illegible], מיט מיין איינזאמען געוויין.

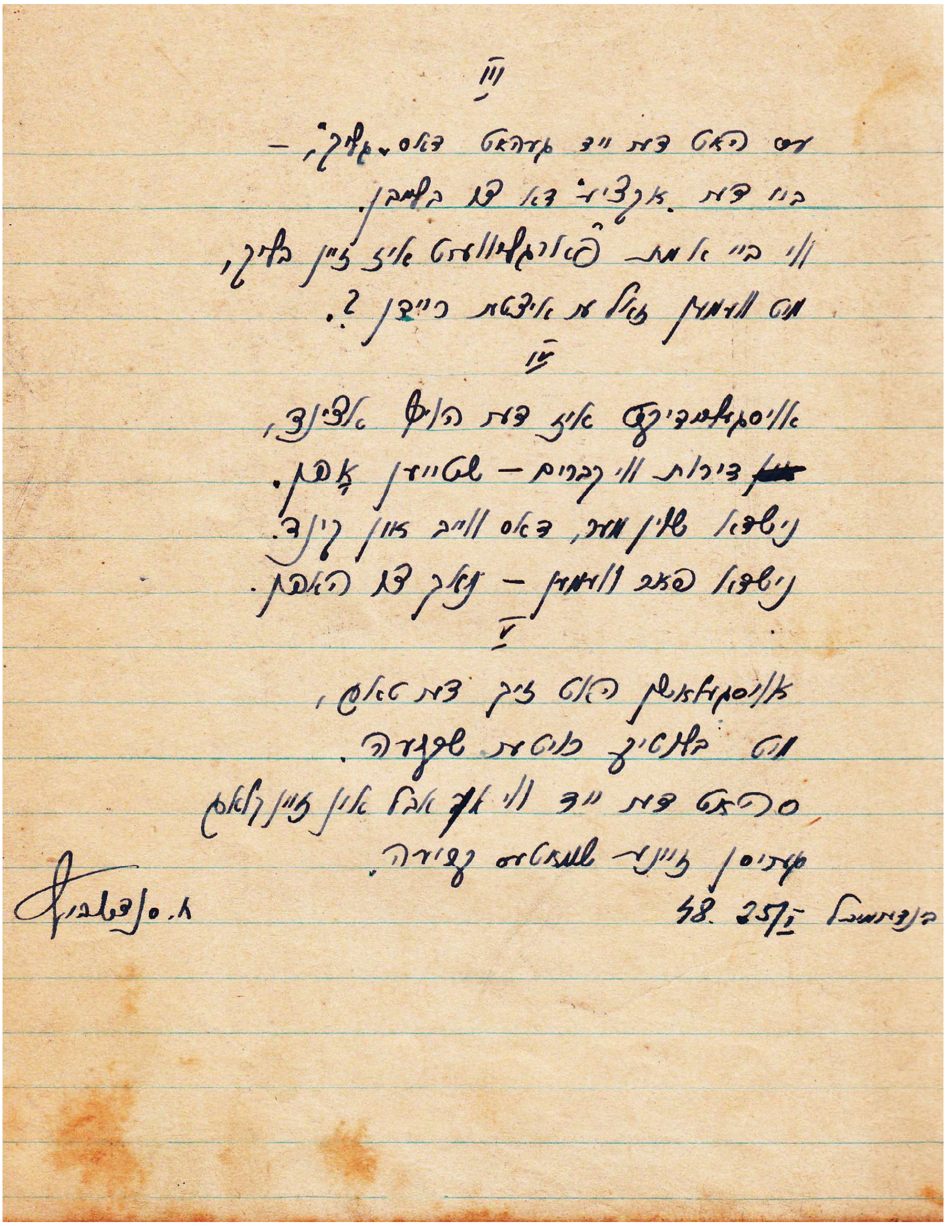
שטייער. 20/III 47 חיים [illegible]

"אחרי האקציה" 25.1.1948 בינדרמיכל אוסטריה

נאך דער אקציע.
אויסגעלאשן האט זיך דער טאג,
מיט בלוטיק רויטע שפורן.
ס'האט דער ייד, ווי [illegible] און מיין קלאג,
[illegible] מיינע שמאכטס, קריעה...

II

מיינע טרערן, [illegible] נור אוועק,
געטריבן מיט שפאס-רויטן און [illegible].
ווי א גלפר מיסט און דרעק,
געטרעטענע פון שטיוול, טארטורנים...

III

ווען האָט דער ייִד געהאַט דאָס גליק, –
בײַ דער „אגודה" דאָ צו בלײַבן.
ווי בײַ אַלע פֿאַרגעוועזטע איז זײַן בליק,
וואָס וועמען וויל ער אויפֿשרײַבן ?.

IV

אויסגעפּוצעדיקט איז דער הויף אַלצינד,
דירות ווי קברים – שטייען אָפֿן.
ניטאָ שוין מער, דאָס ווײַב און קינד.
ניטאָ פּאַפּע וועמען – נאָך צו האָפֿן.

V

אויסגעלאָזט האָט זיך דער טאָג,
און באַלויכטיק לויסט שפּרודה.
סטראַשט דער ייִד ווי אַ אין זײַן געשלאָג
פֿאַרזוכן מײַנע שלאָפּעס געווּדרה.

בענדערמעל 25/V 48.
ח. ס. נפּתלבוים

אנחנו נכנסנו לגור בחדר אחד עם משפחת ישראל שטיינמן שבאנו ביחד איתם מעיר שטטין בפולין.

לישראל שטיינמן ואשתו חיה היו שתי בנות קטנות, בלה וריזל'ה. שטיינמן שבמקצועו היה נגר, היה איש פשוט וישר ותמיד חיוך על שפתיו, היה מקבל בהבנה וגם היה מספיק פיקח לסדר את ענייניו. אשתו חיה היתה אישה נעימה וּותרנית, ככה שלא היו בינינו כל ויכוחים בנוגע לחיים המשותפים בחדר אחד.

להיפך, עזרנו אחד לשני והיחסים היו חברותיים מאוד, בניגוד למה ששמענו וראינו אצל השכנים שלנו שלא פעם היו מריבות בין משפחות שגרו ביחד.

באחד הימים בא למחנה שלנו אדם ששמו היה אהרן הנדלמן. הוא בא מהעיר לינץ לחפש אם ישנם פה חברי מפלגת פועלי ציון צ.ס. באיזה שהיא דרך נודע לו עלי שהייתי נציג המפלגה בעיר שטטין והוא מצא אותי בחדרי.

הוא סיפר לי שהוא בא מטעם מרכז המפלגה שנמצא בלינץ ויש לו תפקיד: לארגן במחנה שטאיר סניף מפלגה.

סיפרתי לו על התפקיד שלי בשטטין והוא ביקש והטיל עלי לארגן פה את חברי המפלגה.

בו במקום ציירתי פלקט באותיות גדולות, שכל חברי מפלגת פועלי ציון צ.ס. הנמצאים במחנה שיבואו לאסיפת חברים ולהירשם. תליתי את הפלקט על יד המחסנים, שם עמדו בתור לקבלת חלוקת המזון.

אולמות ריקים היו מספיק במחנה. בשעה היעודה באותו יום באו כמעט מאה איש. חוץ מהפעילים מעיר שטטין היו עוד חברים פעילים שבאו מערים אחרות מפולין, ביניהם היו כמה חברים ותיקים מתנועת פועלי ציון צ.ס. מלפני המלחמה.

אהרון הנדלמן פתח את האסיפה וביקש מהחברים הפעילים להזדהות בכדי להתארגן לסניף חזק בתוך המחנה הזה. זה נוגע לאינטרסים של כל אחד ואחד להיות מאורגן וגם לתפוס עמדות במחנה גופא.

העניינים המעשיים נגמרו מהר. בו במקום נבחר ועד של סניף המפלגה ואותי בחרו בתור מזכיר הסניף, כי כבר הוכחתי את עצמי בארגון האסיפה הראשונה שעברה בהצלחה.

בתור נציג בוועד המחנה, נבחר חבר ותיק מהתנועה, יהודה קְנֶבֶל. הוא היה הכי מבוגר מאיתנו והיה כבר לפני המלחמה בארץ ישראל, שם היה לו בית בתל־אביב. קנבל היה יהודי חכם ומעשי. לפני המלחמה היה איש עשיר ובכל זאת היה שמאלני. הוא הראה לי תמונות משותפות עם מנהיגי התנועה בפולין. אני ועוד חברים חשבנו שהוא איש אמיץ מאוד וכאדם פיקח הוא

אניה איזנשטט וברכה סנדרוביץ
ת"א-ישראל

צבי איזנשטט ואישתו אניה
ת"א-ישראל

THE CURATORIUM
OF THE JEWISH SCHOOLS
in the American Zone of Austria

No 74.

Certification

Mr. Chaim Senderowicz

Place of work Hebrew school in Steyr I

Position

Signature of the receiver

In the name of the Curatorium:

Salzburg, on 12.V. 1947

הקורטוריון היהודי באזור האמריקאי
באוסטריה.

מס׳

כרטיס=חבר

החי׳ חיים סנדרוביץ

עובד(ת) בביה"ס העברי העממי
במחנה שטייר I

בתור מזכיר ביה"ס

בשם הקורטוריון:

זלצבורג, יום

כוחו יפה עד

כוחו יפה עד

בשם הקורטוריון:

יום

תעודת חבר שהונפקה ע"י הרשות האמריקאית באוסטריה.
חיים סנדרוביץ כמזכיר בית הספר "יצחק קצנלסון" מחנה שטאייר אוסטריה

ראוי לייצג את המפלגה בוועד המחנה. וכך היה. יהודה קנבל הפך לאישיות מרכזית במחנה שטאיר רייטהופר לאגר 101.

בין יתר החברים היו פעילים ותיקים כמו: מרדכי מכטיי מהעיר סטויבץ, צבי אייזנשטט מהעיר פינסק וטוביה טרושינסקי מורה ותיק ועוד חברים.

על טוביה טרושינסקי הוטל התפקיד מטעם ועד המחנה לארגן בית ספר עברי בשביל ילדי המחנה. היו מספיק ילדים בשביל כמה כיתות מכל הגילאים לבית ספר יסודי ואי אפשר היה להשאיר את ילדי המחנה בלי בית ספר בו צריכים לקבל את החינוך היסודי, שנותק בגלל טלטולי הדרך מרוסיה לפולין ועכשיו במחנות אוסטריה.

טרושינסקי היה מארגן למופת. בין פליטי המחנה היו כמה מורים מקצועיים וסתם בחורים בעלי השכלה שיכלו לשמש כמורים לכיתות יותר נמוכות. טרושינסקי ארגן את כל צוות המורים.

במבנה ריק הוקם בית הספר. לכיתות הוכנסו ספסלים, שולחנות ולוחות שהביאו מהעיר בעזרת השלטון האמריקאי.

היו ארבע כיתות ותלמידים היו בערך שישים. צוות המורים היו עשרה ואני האחד־עשר שהיה לי תפקיד של מזכיר בית הספר שנקרא על שם המשורר העברי יצחק קצנלסון שהושמד באחד המחנות והשאיר הרבה כתבי יד ואת השיר המפורסם, "שיר על העם היהודי שנהרג". השיר הזה מזעזע בעוצמת הביטוי על הטרגדיה הגדולה שקרתה לעם היהודי בימי המלחמה תחת שלטון הרוצחים הנאצים הגרמנים.

חוץ מבתי־הספר הוקם גן ילדים שהודרך על ידי גננות מקצועיות שידעו עברית. אחת – אישה מבוגרת בשם רבינוביץ, השנייה צעירה. ילדים בגן היו בערך עשרים וחמישה והם היו עסוקים שם כמה שעות במשחקים ובשירים שלימדו אותם.

גם משה'לה שלנו הלך לגן הזה ונשארו עד היום תמונות מבית הספר וגן הילדים.

המחנה היה מלוכה בזעיר אנפין עם מוסדות כגון: ועד המחנה, בית הספר, גן ילדים, משטרה יהודית ובית משפט לשיפוט פנימי ומחסנים לחלוקת המצרכים. כמובן שבכל המוסדות היו נציגים של כל גוני המפלגות הציוניות, חוץ מהקומוניסטים בונדיסטים שלא יצאו מפולין ונשארו שם. כל פלגי המפלגות השתדלו לתפוס עמדות בניהול המחנה שגם מבחינה מעשית זה היה הישג עבור האנשים שבאיוש עמדות עבודה במחנה קיבלו גם כל מיני הטבות בצורת מצרכים וסיגריות. אני רוצה פה לציין שסיגריות אמריקאיות היו נחשבות כמו כסף עובר לסוחר. אנשים שילמו בסיגריות לפי ערך הכסף האוסטרי – השילינג. לסיגריות האמריקניות היה מחיר גבוה וקנייה ומכירה

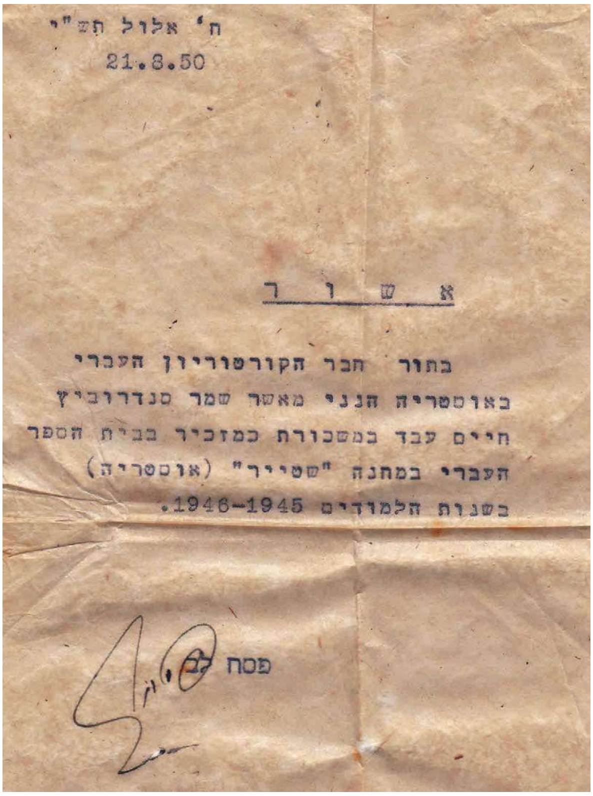
משה סנדרוביץ בגן ילדים במחנה "שטאייר" מחוז לינץ - אוסטריה, 1947

משה ואבא חיים סנדרוביץ, צילום ילדי הגן, מחנה שטאייר-לינץ, אוסטריה, 1947

חיים סנדרוביץ (מימין) מזכיר בית הספר שנקרא על שם המשורר
"יצחק קצנלסון" במחנה שטאיר אוסטריה 1945-1946

ח' אלול תש"י
21.8.50

א ש ו ר

בתור חבר הקורטוריון העברי
באוסטריה הנני מאשר שמר סנדרוביץ
חיים עבד במשכורת כמזכיר בבית הספר
העברי במחנה "שטייר" (אוסטריה)
בשנות הלמודים 1945-1946.

פסח

אישור לחיים סנדרוביץ שהיה
מזכיר בית-הספר "יצחק
קצנלסון" במחנה שטאיר
אוסטריה 1945-1946

התנהלו לפי ערכן של הסיגריות וזה נמשך כמעט כל זמן שהותנו באוסטריה.

גם אני מטעם העבודה שלי כמזכיר בית הספר קיבלתי כתשלום כמות סיגריות ובזה קניתי אצל אחרים מה שהיה נחוץ לנו להשלים את החסר.

ברחוב לפני המחנה, על יד השערים, התחיל מין שוק שחור. אנשים התחילו לקנות כל מיני מצרכים, קופסאות שימורים, גרעיני קפה שיושבי המחנה קיבלו והיו להם מיותרים ומכרו את זה לאוסטרים, שגילו שבמחנה הפליטים אפשר לקבל מזון שלא היה בנמצא בעיר. הם שילמו בכסף אוסטרי או בדברי ערך. אחרי המלחמה היה מחסור גדול במזון, "הסוחרים" היהודים ניצלו את המצב והם דרשו מטבעות זהב או יהלומים ופרוות שהיו אצל האוסטרים ממקורות מפוקפקים. אולי זה משוד של קלגסי הגרמנים ששלחו מכל הבא ליד למשפחותיהם הביתה.

ואמנם, אוסטרים רבים הביאו דברי ערך ותכשיטים בכדי לקבל חצי קילו קפה או סיגריות אמריקניות.

היהודים במחנה אנשי השוק השחור ידעו את הערך וניצלו את ההזדמנות של המחסור בכל מיני דברים בעיר והתעשרו מסחר מכר זה.

אנשי הוועד של המחנה התחילו ללחום נגד תופעה פסולה זו ואנשי המיליציה של המחנה קיבלו פקודה לאסור את המסחר לפני שער המחנה.

ראשית כול השערים נסגרו ומי שרצה לצאת החוצה קיבל תעודה מיוחדת, מין פספורט יציאה. והיו גם מאסרים לכמה שעות או ליום. אבל זה מעט מאוד עזר. הסוחרים במחנה מצאו תחבולות איך להערים על המיליציה.

שורת בתים עמדה על יד סימטה שהיתה ליד נחל. היו שם הרבה חלונות. דרך החלונות הם העבירו את המצרכים החוצה ושם קיבלו אותם השותפים או בני המשפחה. דרך השער הם יצאו בידיים ריקות והמשטרה במחנה לא הרגישה במאומה.

החדר שבו גרתי היה בדיוטה הראשונה וגם החלונות של חדרנו יצאו לסימטה זו. אז באו אלי יהודים שסחרו עם האוסטרים וביקשו ממני שארשה להם להוריד כל יום חבילה לסימטה. לא בחינם. הם ישלמו לי בעין יפה בסיגריות או במצרכים, רק שאתן להם להוריד בחבל את החבילה.

כמובן שלא הסכמתי לזה וגירשתי אותם. הם אמרו שאני טיפש. ולמה באמת איכפת לי שהם מרוויחים? ייתכן שהם היו צודקים, כי באמת התנהגתי בתמימות וחשבתי את המסחר הזה כעבירה.

החיים במחנה שטאיר היו ללא דאגה. קיבלנו מזון די מספיק, בעיקר לילדים לא היה חסר כלום והתחלנו להסתגל לחיים כמו בכוורת. היה גם במה להתעסק. כמזכיר סניף המפלגה הייתי עסוק בפעילות ביחד עם עוד חברים. קראנו לאסיפות שדיברו על ציונות וארץ ישראל.

הידיעות מהארץ לא היו ברורות. שמענו על המאבק של היישוב בעד עלייה גדולה וייסוד מדינה עצמאית.

אבל הכול היה לוט בערפל וחיינו עם תקוות בלתי ברורות מבלי לדעת מתי נבוא לארץ תקוותנו.

ביום אחד קרה מקרה שזיעזע את מהלך החיים הרגילים במחנה. פתאום התפשטה שמועה שמטעם השלטונות האמריקאים באו כמה שוטרים צבאיים שקראו להם מ.פ. ורוצים לאסור את ראש המחנה שמוליק. החטא שלו היה שהוא חתם על מסמך שברייטהופר לאגר 101 נמצאים כמה מאות איש יותר משהיו באמת. לא ידוע איך נודע הדבר לשלטונות. אולי זו היתה הלשנה?

הדבר כנראה נעשה לפי יוזמת כל הוועד, שרצו לקבל עבור המחנה יותר מנות ובזה לשפר את חיי הציבור.

לכן הם יצאו בכל המרץ להגן על שמוליק, כי הוא מילא את כל החלטות הוועד ועשה כרצונם. מבחינה מוסרית הוועד היה אחראי על מה שיכול לקרות לשמוליק.

חיש מהר הזעיקו את כל אנשי המחנה והתאספו סביב המשרד של הוועד יותר מאלף איש ולא נתנו לשוטרים למלא את הפקודה שקיבלו להביא את שמוליק לחקירה בפני השלטונות הצבאיים בעיר.

קרתה כמעט תגרה עם המ.פ. וכמה חבר׳ה הצליחו לשחרר מידם את שמוליק והחביאו אותו במחנה.

השוטרים הזעיקו תגבורת, אבל שום דבר לא עזר למשטרה הצבאית. האנשים עמדו כחומה ולא נתנו לשוטרים לעשות חיפושים. שמוליק נעלם וכל אנשי המחנה התגודדו מסביב לשוטרים והקימו צעקות. זה לקח כמה שעות, עד שבא קצין גבוה מהשלטון שהתחיל במשא מתן עם אנשי הוועד. אבל הם אמרו לו שבשום פנים ואופן לא ייתנו את שמוליק לידיהם, ובאם הוא רוצה הוא יכול לאסור את כולם. כנראה שזה השפיע על הקצין שלא רצה להיכנס לעימות עם פליטי המחנה והוא נסוג עם אנשיו מחוץ לשערי המחנה.

את שמוליק הבריחו ויותר לא חזר. במקומו נתמנה בחור אחר, צעיר ששמו היה ישראל.

מחנה רייטהופר חגג את ניצחונו נגד השלטון האמריקאי אולם הניצחון הזה עלה בחיסול המחנה.

כעבור זמן קצר התפשטה שמועה שמעבירים אותנו למחנה דפ״י אחר והמחנה רייטהופר 101 מתחסל. האם זה היה מעשה נקמה מטעם השלטון האמריקאי בגלל המעשה עם שמוליק, לא היה ברור. אחרי בערך חצי שנה שהתרגלנו לחיות כאן, אנו צריכים שוב לטלטל את עצמנו למקום אחר, אולי

בתנאים יותר גרועים. זה לא היה מהדברים הנעימים ביותר בחיינו.

ושוב אנו עולים למשאיות צבאיות עם קצת יותר מטלטלים שהצטברו אצלנו במשך הזמן.

אנו נוסעים לעיר לינץ אבל לא לתוך העיר. לא רחוק מעיר זו ישנו מחנה גדול עם הרבה צריפים שחורים גדולים. פה היה מחנה ריכוז של אסירים ושבויי מלחמה. מסביב לשטח הענקי ישנם עוד גדרות תיל דוקרני ועומדים מגדלי השמירה העזובים, אבל השערים פתוחים לרווחה. הצריפים השחורים שעומדים בשורות, ברווחים אחד מהשני, מפילים על האדם מרה שחורה. על כל צריף יש מספר בצבע לבן שמזדקר מרחוק. לתוך המחנה הזה ששמו היה ווגשייד הביאו אותנו והמשאית נעמדה על ידי צריף מספר 46 ואמרו שעלינו לרדת.

אני זוכר שמאוד קשה היה לי להיכנס לצריף הזה ולהשתכן שמה. הצריף הגדול שמשני צדדיו היו תאים קטנים עם מחיצות של קרשים דקים וחלק עם ברזנטים, היה מאוד עלוב ועשה רושם מדכא. נכנסנו למצב רוח קודר וחסר ישע.

אנחנו קיבלנו תא בפינת הצריף ושוב מתחילות הריצות למחסנים לקבל מיטות מתקפלות של הצבא והליכה למטבח המחנה לקבל מנות אוכל ומרק מבושל וקונסרווים. לעומת המחנה בשטאיר, היו בווגשייד התנאים יותר פרימיטיביים ועלובים, ממש חיי קסרקטין של אנשים עקורים משוללים מכל פרטיות והכול גלוי לעיני כול. במילה אחת, חיים עלובים.

אבל אנחנו לא היחידים במצב הזה. המחנה גדול ויש פה כמה אלפי אנשים כמונו. חלק עם ילדים קטנים. המחנה הזה קיים כבר מזמן ואנשים כבר התרגלו לחיות בו.

כל פעם שעוברים ממקום למקום, מוכרחים שוב לעבור תקופת טירונות של הסתגלות למקום החדש.

זה לא כל כך נעים, אבל אנחנו עוד צעירים ומקווים להתגבר ולהסתגל. יש לנו כבר מספיק ניסיון בעניינים האלה.

החיים במחנה ווגשייד היו מאוד אפורים. אבל הפעולות המפלגתיות הכניסו קצת תוכן וגיוון במציאות הקודרת.

בחודש יוני 1947 קוים במחנה הכינוס החמישי של פועלי ציון צ.ס. באוסטריה. לכינוס זה באו נציגים של הסניפים מחמישה־עשר מחנות פליטים שהיו מפוזרים באוסטריה אשר היתה מחולקת לאזורים תחת שלטונות צבאות ארצות־הברית, אנגליה וצרפת וגם ברית המועצות, ששם לא היו מחנות דפ"י.

שליחים מארץ ישראל, מסיעה ב' - אחדות העבודה ניהלו כבר מזמן תעמולה בעד הפילוג וניתוק הקשרים עם האיחוד העולמי של מפלגת פועלי

איחולים לועידת המפלגה "פועלי ציון" הכינוס החמישי באוסטריה ע"י חיים סנדרוביץ (המאמר הממוסגר הודפס)

לאנדעס-קאנפערענץ
פון מפלגה פועלי-ציון (צ.ס.) — התאחדות אין עסטרייך

חיים סנדרוביץ בכנס המפלגות, כנס "דרור" במחנה שטאייר / בינדרמיכל-מחוז לינץ, אוסטריה, 1947 (מימין חיים סנדרוביץ, משמאל צבי אייזינשטט)

ציון, ועשיית נפשות בעד הסיעה ב' בין חברי המפלגה שהיו פליטים ועקורים במחנות של שארית הפליטה באוסטריה ובגרמניה.

זה היה פרק עכור בחיים הציבוריים בתקופה זו.

בכנס בווגשייד הצליחו השליחים וראשי מרכז המפלגה שהושפעו עוד בפולין טרם שיצאו לדרך למחנות, להעביר החלטה על ניתוק עם מפא"י בארץ והאיחוד העולמי בגולה, שמרכזו היה בארצות הברית וחלקו בשוויצריה.

נגד החלטה זו היה מיעוט של חברים שלא יכלו להיות אדישים לעקרונות שהיו בניגוד למצפונם והשקפת עולמם.

החברים האלה שבראשם עמדו מרדכי מכטיי, צבי אייזנשטט, יהודה קנבל, יעקב פלאט ואחרים, החליטו לפרוש מהמפלגה ולהמשיך בדרך כמו בעבר, קשורים למפא"י בארץ ישראל ולאיחוד העולמי בגולה.

עמדָתי בסוגיה זו היתה ברורה, כי עוד בפולין הייתי נגד הניתוק ממפא"י ודחיתי לקבל החלטה לזמן כשאהיה בארץ. כלל לא היו לי ברורים הנימוקים לניתוק הזה וראיתי ביוזמי הפילוג הזה קנוניה ועניין אישי.

במידה מסוימת היתה לי השפעה על חוג חברים שבאו ביחד איתי מפולין והם הצטרפו למיעוט נגד ההחלטה בכנס הזה.

מרדכי מכטיי שהיה חבר נעורים עם זלמן רובשוב עורך "דבר" בארץ, פיתח קשרים הדוקים עם שליחי מפא"י באוסטריה וגם סכום מסוים של "סטפנים" – שם נרדף לדולרים להוצאות ולהקים מרכז חדש של המפלגה הקשורה למפא"י.

ואז התחילה הפעולה הנמרצת לשכנע חברים להצטרף למרכז החדש שקיבל את השם פועלי ציון צ.ס. הקשור עם "האיחוד העולמי".

בלהט ובמרץ נכנסתי גם אני לעבודה זו. הצלחנו במידה גדולה לשכנע הרבה חברים שלא ידעו ברורות עם מי ללכת ולאיזה מסגרת מפלגתית להצטרף.

אבל ראשית כול היינו צריכים להקים את המרכז החדש בעיר לינץ היכן שהשתכנו כל מרכזי המפלגות ואחר כך לארגן את הסניפים במחנות.

מרדכי מכטיי הציע לי להיות מזכיר המרכז החדש ובגלל תפקידי ישתדל שאקבל דירה במחנה "בינדרמיכל" בעיר לינץ.

היססתי מאוד כי לא הייתי בטוח שזה דרכי בחיים להתעסק באופן רציני בפעילות מפלגתית. אבל מאידך רציתי מאוד לצאת ממחנה עלוב זה הנקרא ווגשייד – והסכמתי.

המחנה "בינדרמיכל" בעיר לינץ היה קומפלקס של חצרות גדולות שמסביב היו מבנים של ארבע קומות ובהם דירות מגורים של ארבעה חדרים. שערים פתוחים הובילו מחדר לחדר ובאמצע החצרות היו גם מבנים קטנים של עץ.

בכל הבתים האלה גרו מקודם משפחות גרמניות שבעליהם היו עסוקים

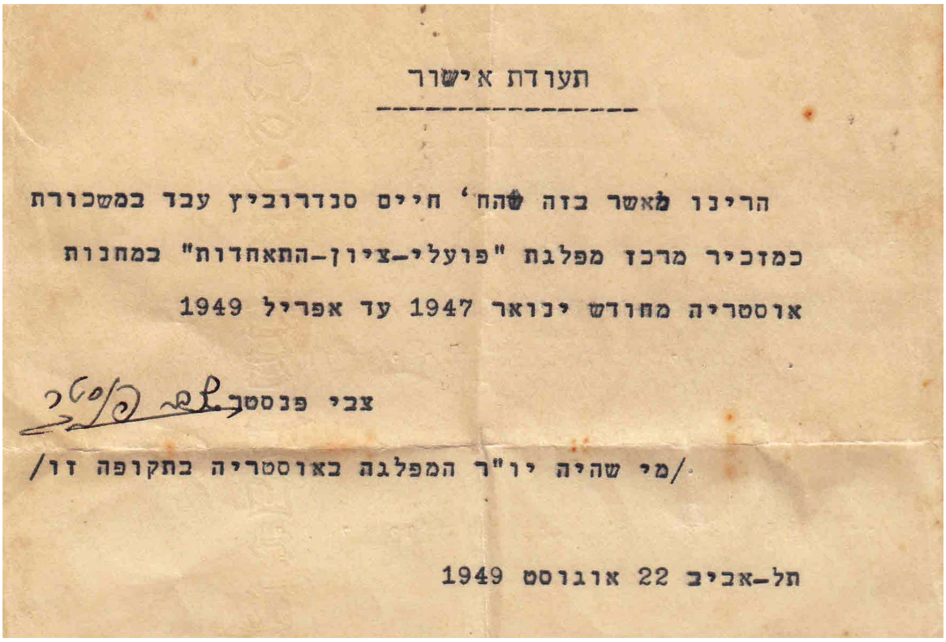
חיים סנדרוביץ בכינוס הראשון של סניפי "דרור"
במחנה שטאייר / בינדרמיכל- מחוז לינץ אוסטריה 1947

פעילי מחנה בינדרמיכל-לינץ אוסטריה 1947
(מימין צבי פנסטר, משמאל חיים סנדרוביץ מזכיר המפלגה עם החבר ברוך קמינר מישראל)

צבי פנסטר (מימין) וחיים סנדרוביץ משמאל בכנס המפלגה פ.ס. - התאחדות, במחנה בינדרמיכל-לינץ, אוסטריה, 1948

תעודת אישור

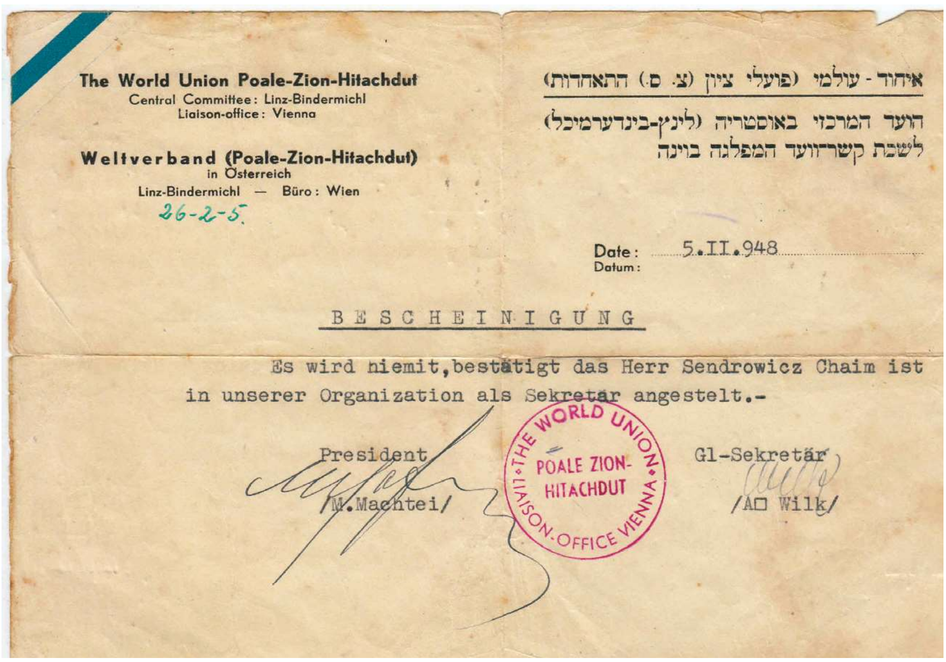
הרינו מאשר בזה שהח' חיים סנדרוביץ עבד במשכורת
כמזכיר מרכז מפלגת "פועלי-ציון-התאחדות" במחנות
אוסטריה מחודש ינואר 1947 עד אפריל 1949

צבי פנסטר

/מי שהיה יו"ר המפלגה באוסטריה בתקופה זו/

תל-אביב 22 אוגוסט 1949

אישור על עבודותו כמזכיר מרכז מפלגת "פועלי ציון-התאחדות" במחנות באוסטריה, 1947-1949. חתום ע"י צבי פנסטר יו"ר המפלגה

The World Union Poale-Zion-Hitachdut
Central Committee: Linz-Bindermichl
Liaison-office: Vienna

Weltverband (Poale-Zion-Hitachdut)
in Österreich
Linz-Bindermichl — Büro: Wien

26-2-5.

איחוד - עולמי (פועלי ציון (צ. ס.) התאחדות)
הועד המרכזי באוסטריה (לינץ-בינדערמיכל)
לשכת קשר-וועד המפלגה בוינה

Date:
Datum: 5.II.948

BESCHEINIGUNG

Es wird hiemit, bestätigt das Herr Sendrowicz Chaim ist
in unserer Organization als Sekretär angestelt.-

President
/M. Machtei/

THE WORLD UNION POALE ZION-HITACHDUT LIAISON-OFFICE VIENNA

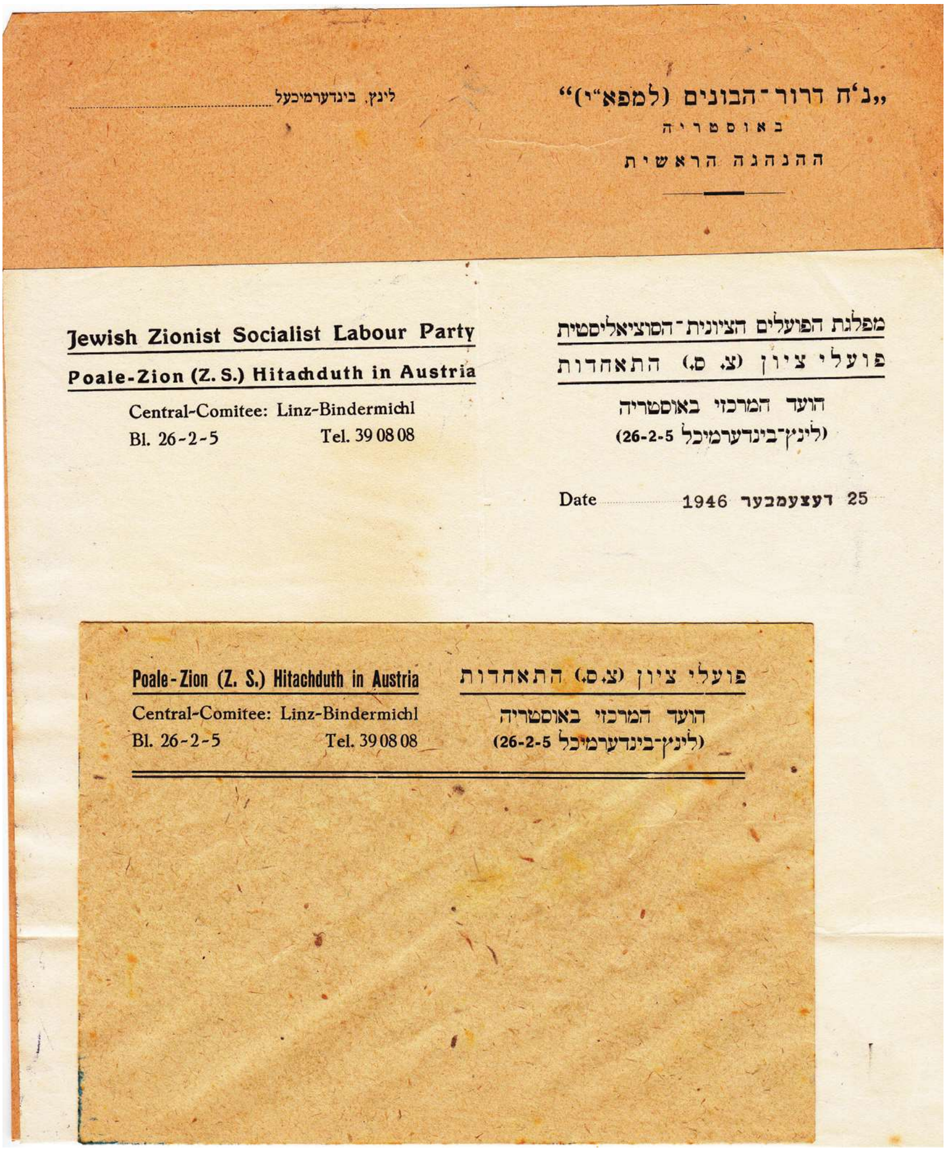
Gl-Sekretär
/A. Wilk/

אישור שהחבר חיים סנדרובץ שהוא חבר במפלגת פועלי ציון וממלא תפקיד כמזכיר המפלגה 5.11.1948 לינץ, אוסטריה

כנס ארצי במחנה בינדרמיכל-לינץ אוסטריה 1948 של
"מפלגות פועלי ציון צ.ס. - התאחדות"
(מימין חיים סנדרוביץ, משמאל צבי פנסטר עם החבר יונה כסה והפטר מישראל)

ניירת של מפלגת פועלי ציון באוסטריה

„נ'ח דרור־הבונים (למפא"י)"
באוסטריה
ההנהגה הראשית

לינץ. בינדערמיכעל

מפלגת הפועלים הציונית־הסוציאליסטית
פועלי ציון (צ. ס.) התאחדות
הועד המרכזי באוסטריה
(לינץ־בינדערמיכל 26-2-5)

Jewish Zionist Socialist Labour Party
Poale-Zion (Z. S.) Hitachduth in Austria
Central-Comitee: Linz-Bindermichl
Bl. 26-2-5 Tel. 39 08 08

Date 25 דעצעמבער 1946

פועלי ציון (צ. ס.) התאחדות
הועד המרכזי באוסטריה
(לינץ־בינדערמיכל 26-2-5)

Poale-Zion (Z. S.) Hitachduth in Austria
Central-Comitee: Linz-Bindermichl
Bl. 26-2-5 Tel. 39 08 08

חותמות של מפלגת פועלי ציון באוסטריה
שנשתמרו אצל חיים סנדרוביץ כמזכיר המפלגה

איחוד־עולמי (פועלי ציון צ. ס. – התאחדות)

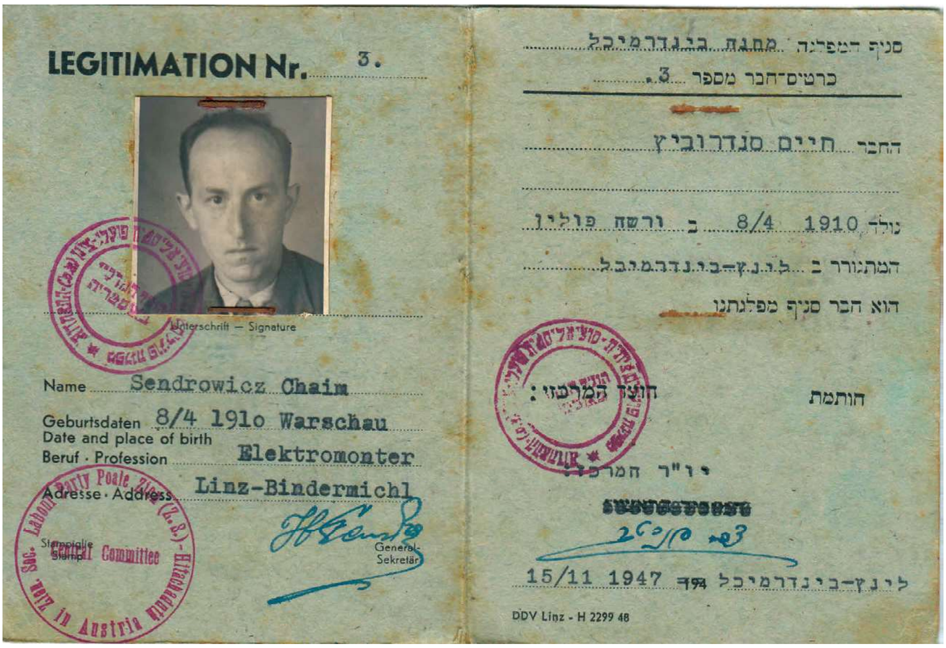
כרטיס־חבר
LEGITIMATION

המפלגה הציונית־הסוציאליסטית
פועלי ציון (צ. ס.) – התאחדות
הועד המרכזי באוסטריה

THE WORLD UNION POALE-ZION-HITACHDUT
AUSTRIA

WELTVERBAND POALE-ZION HITACHDUT

כרטיסי חבר של מפלגת פועלי ציון, מחנה בינדרמיכל אוסטריה.
של חיים סנדרוביץ (נחתם ע"י יו"ר המפלגה צבי פנסטר) 15.11.1947

LEGITIMATION Nr. 3.

Unterschrift – Signature

Name Sendrowicz Chaim
Geburtsdaten / Date and place of birth 8/4 1910 Warschau
Beruf · Profession Elektromonter
Adresse · Address Linz-Bindermichl
Stampiglie / Stamp
General-Sekretär

סניף המפלגה מחנה בינדרמיכל
כרטיס־חבר מספר 3
החבר חיים סנדרוביץ
נולד 8/4 1910 ב ורשה פולין
המתגורר ב לינץ־בינדרמיכל
הוא חבר סניף מפלגתנו
חותמת
הועד המרכזי
יו"ר המפלגה
15/11 1947 לינץ־בינדרמיכל
DDV Linz - H 2299 48

כרטיסי חבר של מפלגת פועלי ציון, מחנה בינדרמיכל אוסטריה.
של בתיה סנדרוביץ (נחתם ע"י מזכיר המפלגה חיים סנדרוביץ) 15.11.1947

בתעשייה הצבאית על שם גֶרינג וֶורקע שהיה בנמצא בסביבה הקרובה.

בכמה חצרות היו סימנים של התקפות מהאוויר ונראו אגפים הרוסים מפצצות, אבל בדרך כלל, לעומת מה שהיה קיים, ההרס היה מועט מאוד בהשוואה לגודל החצרות ומאות דירות נשארו לגמרי שלמות.

הדיירים הקודמים הוצאו על ידי שלטונות הצבא האמריקאי וכל החצרות והמבנים בהם נהפכו למחנה של פליטים יהודים, תחת חסותם של "אונר"א" והצבא האמריקאי בשם מחנה "בינדרמיכל".

בינדרמיכל היה מחנה דה לוקס. בכל דירה היה חדר אחד גדול ושניים או שלושה חדרים יותר קטנים. חדר המטבח היה החדר הכי גדול בכל הדירה והיו שם כיריים ותנור גז ומים בברזים, וגם חדר רחצה עם אמבטיה ושירותים והכול במצב תקין.

כשביום אחד קיבלתי את הרשות לעבור למחנה בינדרמיכל והוכנסתי לדירה של ממש, זה היה החדר הכי גדול בדירה של ארבעה חדרים. יצאנו מחושך לאור גדול... ההבדל היה כל כך דרסטי שלא האמנו שזו מציאות. עכשיו היתה לנו פינה משלנו בדירה אנושית והוקל לנו מאוד כי אנו חזרנו לחיים יותר אנושיים ונורמליים.

אנחנו מסתדרים בדירה החדשה. רהיטים אין לנו אבל מיטות מתקפלות ישנן. ויש מקום לישון ברווחה. המטבח הוא משותף לכל שוכני הדירה, אבל הם בכלל לא באים לשם. במטבח עומד שולחן גדול וגם כיסאות ואפשר לאכול כבני אנוש. גם קצת כלים מצאנו שם ואנו מבשלים על גז שבא מצינורות מחוברים לתנור המשוכלל שעומד במטבח.

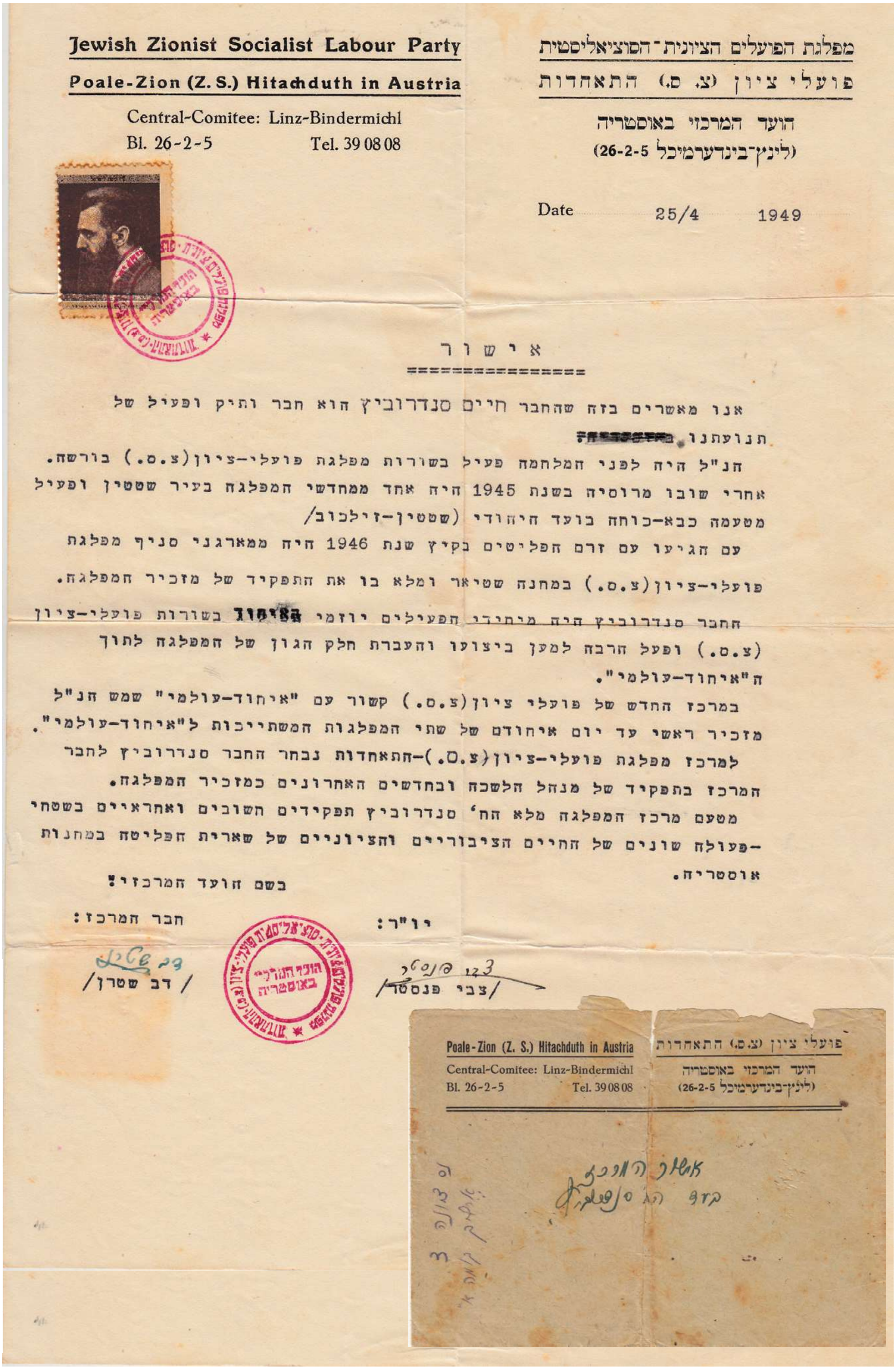
כבר עברו שנים שלא חלמתי על זה. הבישול הוא אחד מהעבודות הקשות והמסורבלות במקומות ברוסיה שם הייתי, ופה בדירה זו חזרה למתקנים של הציוויליזציה האירופית של המאה העשרים שמקילים את חיי האדם על האדמה.

לקח כמה ימים עד שהסתדרנו בדירה החדשה. את השכנים שתופסים חדרים שדלתותיהם יוצאות לפרוזדור הגדול, כמעט שלא מרגישים. בחדר אחד גרים בני זוג שמסתגרים מאחורי הדלת ורוב הזמן הם נעדרים מהבית. בחדר שני יושב זוג, הוא יהודי פולני, שמו ספקטור אַדַש. אבל אשתו, זה התברר לנו אחרי זמן, היא גויה אוסטרית. היא צעירה אבל שמנה ומגושמת. מאיפה ולמה גרה גויה במחנה דפ"י, לא ידענו.

אבל הרבה דברים נודעו לנו אחרי זמן מה והסיפורים מאוד מעניינים ופיקנטיים. בעוד חדרון קטן יושב רווק, שמו שמעון רומֶר. בחור גדול ויפה עם שפם מטופח, במקצועו הוא ספר ועובד במחנה במספרה.

עליהם אספר אחר כך, כי אלה היו מקרים חריגים. הוברר לי שבמחנה בינדרמיכל לא כולם פליטים חוזרים מרוסיה. ישנו חלק גדול מניצולי מחנות

מכתב הערכה לפועלו של חיים סנדרוביץ באירגון הציוני בשורות מפלגת פועלי ציון (צ. ס.) - בורשה פולניה ואחרי שובו מרוסיה, במחנות העקורים באוסטריה כמזכיר המפלגה

Jewish Zionist Socialist Labour Party
Poale-Zion (Z. S.) Hitachduth in Austria
Central-Comitee: Linz-Bindermichl
Bl. 26-2-5 Tel. 39 08 08

מפלגת הפועלים הציונית־הסוציאליסטית
פועלי ציון (צ. ס.) התאחדות
הועד המרכזי באוסטריה
(לינץ־בינדערמיכל 26-2-5)

Date 25/4 1949

א י ש ו ר
================

אנו מאשרים בזה שהחבר חיים סנדרוביץ הוא חבר ותיק ופעיל של תנועתנו ב[illegible]
הנ"ל היה לפני המלחמה פעיל בשורות מפלגת פועלי-ציון(צ.ס.) בורשה. אחרי שובו מרוסיה בשנת 1945 היה אחד ממחדשי המפלגה בעיר שטטין ופעיל מטעמה כבא-כוחה בועד היהודי (שטטין-זילכוב/
עם הגיעו עם זרם הפליטים בקיץ שנת 1946 היה ממארגני סניף מפלגת פועלי-ציון(צ.ס.) במחנה שטיאר ומלא בו את התפקיד של מזכיר המפלגה.
חחבר סנדרוביץ היה מיחידי הפעילים יוזמי האיחוד בשורות פועלי-ציון (צ.ס.) ופעל הרבה למען ביצועו והעברת חלק הגון של המפלגה לתוך ה"איחוד-עולמי".
במרכז החדש של פועלי ציון(צ.ס.) קשור עם "איחוד-עולמי" שמש הנ"ל מזכיר ראשי עד יום איחודם של שתי המפלגות המשתייכות ל"איחוד-עולמי".
למרכז מפלגת פועלי-ציון(צ.ס.)-התאחדות נבחר החבר סנדרוביץ לחבר המרכז בתפקיד של מנהל הלשכה ובחדשים האחרונים כמזכיר המפלגה.
מטעם מרכז המפלגה מלא הח' סנדרוביץ תפקידים חשובים ואחראיים בשטחי-פעולה שונים של החיים הציבוריים והציוניים של שארית הפליטה במחנות אוסטריה.

בשם הועד המרכזי:

יו"ר: חבר המרכז:

/צבי פנסטר/ /דב שטרן/

Poale-Zion (Z. S.) Hitachduth in Austria
Central-Comitee: Linz-Bindermichl
Bl. 26-2-5 Tel. 39 08 08

פועלי ציון (צ.ס.) התאחדות
הועד המרכזי באוסטריה
(לינץ־בינדערמיכל 26-2-5)

ההשמדה או מאנשי הפרטיזנים ואנשים שיצאו ממחבואים ביערות, כל אחד עם סיפורו הדרמטי, איך נשאר בנס בחיים והשלטונות הצבאיים של ארצות הברית הכניסו אותם למחנה בינדרמיכל.

המרכז החדש פועלי ציון צ.ס. קשור עם האיחוד העולמי והוא עובדה קיימת. מרדכי מכטיי וצבי אייזנשטט עושים תור בכל מחנות הדפ״י באוסטריה. בכל מחנה נמצאים חברים שמצהירים על הצטרפותם למרכז החדש. אני נשאר בבינדרמיכל וקיבלנו גם חדר לסדר את המשרד.

לרשותי מכונת כתיבה ומכשיר להדפסה בסטנסיל. אנחנו מחליטים להוציא עלון הסברה מודפס על סטנסיל.

צבי זילברמן שהיה צייר כשרוני והתחיל לצייר במחנה עבור כל המפלגות פלקטים וכרוזים, צייר עבורנו את העטיפה לעלון על שעוונית את דיוקנו של בר־בורוכוב. העלון נקרא בשם ״ידיעות״ והגיליון הראשון יצא באוגוסט 1947 ונשלח לכל סניפי המפלגה במחנות באוסטריה. את ההדפסה על המכונה וההעתקה על סטנסיל ביצעתי במו ידי. כמו כן כתבתי בין היתר מאמר בכותרת: ״מי פילג?״

והנה תוכן המאמר, מתורגם משפת יידיש שהודפס בעלון מס׳ 1 ״ידיעות״:

המאמר ״מי פילג״

ח. סנדרוביץ.

עיתון "ידיעות", פועלי ציון באוסטריה מהדורה ראשונה אוגוסט 1947 שבו פורסם המאמר "מי פילג" ביידיש

מי פילג?

העם היהודי יצא מהמלחמה האחרונה מוכה והרוס. ממיליוני יהודים נשארו מתי מעט ושארית הפליטה שחזרו מברית המועצות לפולין ראו את החורבן האיום - בית עלמין גדול שנשאר מהעם על אדמת פולין.

הרוב מהם הרגישו שעל קברים אי אפשר לחיות ולבנות מחדש קיום והחוזרים התחילו לזרום ולהשתלב במפלגות הציוניות על מנת לבוא יותר קרוב לגבולות ארץ־ישראל.

גם מפלגתנו פועלי ציון (צ.ס.) התחילה לגדול. נמצאו והתוועדו חברים ותיקים, פעילים לשעבר, עסקנים עם ותק מפלגתי עם ניסיון בענייני ציבור - התמסרו בעבודה מפלגתית והשקיעו הרבה מכוחם להעלות את המפלגה למדרגה ששוב היתה לתנועה גדולה וחשובה בין יתר התנועות של שארית הפליטה.

מפלגת פועלי ציון צ.ס. המשיכה הלאה את דרכה ופעולתה נשארה נאמנה לעקרונות וקווי היסוד הישנים ומסורת מפלגתית, בראותה את עצמה שלמה ולא נפרדת מהתנועה העולמית הציונית הסוציאליסטית "האיחוד העולמי".

כל חברי התנועה הבינו שבארץ ישראל מחכה להם התנועה המאוחדת של הפועלים, כמו אם מסורה לבניה, שגידלה אותם והשארנוה בשנת 1939 כמפלגה היחידה בארץ.

ופתאום, כמו ברק ביום בהיר, פגעה בנו הידיעה "שמפא"י" המפלגה שלנו התפלגה.

לכתחילה לא הבינונו מה קרה, אבל אחר כך התברר לנו שקבוצה קטנה עם נטיות בדלניות פרשה מהמפלגה והתארגנה בגוף נפרד.

עד היום עוד לא ברורות לגמרי הסיבות של פילוג זה והרקע האידיאולוגי. לעומת זאת, כן ברורות המטרות ולאן חותרת פועלי ציון שמאל, שאיתם התאחדו הפורשים.

נשאלת השאלה האם סיעה ב' לא יכלה במסגרת מפא"י הנבנית על יסודות ועקרונות דמוקרטיים, להגן ולעשות תעמולה וגם לשכנע עבור דרישותיה ודעותיה אם היו לה כאלה?

בכל תנועה דמוקרטית ישנם כל מיני דעות וסברות ובכל זאת נמצאים במסגרת ארגון אחד.

הסיעה ב', דווקא, בזמן העגום והקשה בתולדות העם היהודי, בזמן שהאחדות בעם כל כך חשובה ובפרט בתנועות העבודה, שהיא הגוף האחראי בעד היישוב בארץ ובמילא להמשך הקיום ובינוי הבית הלאומי בזמן שאנו צריכים לנהל את המאבק עם השונאים מבחוץ ומבפנים, סיעה ב' מוצאת לנכון לחרוג מאחדות התנועה ולפצל אותה.

עובדה זו מצערת מאוד והתנועה הציונית הסוציאליסטית לא תמחל על צעד בוגדני זה. זו היתה מהלומה קשה על תנועת העבודה שנבנית על מסורת של איחוד הפועלים המקיפה תחת השפעתה חוגים רחבים של העם. לפני פרוץ המלחמה עמדה בפני המפלגה בפולין הבעיה של האיחוד עם מפלגת הפועלים "התאחדות".

עקרונות אלה שמרה גם תנועת פועלי ציון צ.ס. באוסטריה שהחלטותיה בנידון זה נתקבלו פה אחד בכל הכינוסים של המפלגה באוסטריה.

החבר מנשה, כותב בחוזר מס' 6 "כל אחד מאיתנו יודע מה משמעותו של 'האיחוד העולמי' וקשה לתאר לא להשתייך אליו".

בין ההחלטות של הכינוס הרביעי של המפלגה בסעיף השני נאמר: "הכינוס הרביעי של פ.צ. צ.ס. באוסטריה קובע שאנו חלק בלתי נפרד של האיחוד העולמי".

אבל בו בזמן שאוהדי "מפא"י" התייחסו ברצינות להחלטות הכנס ושמרו ניטרליות, סיעה ב' שלחה שליחים לאוסטריה והם התחילו לנהל משחק מאחורי הקלעים. דחו מעמדות מפתח אנשים לא רצויים עבורם וגם עיכבו את עלייתם של חברים מסוימים שהצטרכו לפי כל הנתונים ללכת עם עלייה ב'.

מחוזקים מעבודתם מאחורי הקלעים על ידי לשכת הקשר, הכשירו את הכנס החמישי במיוחד עם המגמה להינתק ולצאת מהאיחוד העולמי.

החברים אוהדי מפא"י ניסו למנוע מלהעמיד על סדר היום בעיה זו על הכנס בהראותה על התוצאות השליליות בסוגיה זאת, אבל כל המאמצים נתקלו בעיקשות סתומה מצד החברים של סיעה ב' במרכז.

על הכינוס, אחרי משא ומתן ארוך, כשאוהדי מפא"י הלכו לוויתורים מרחיקי לכת בכדי לשמור על שלמות המפלגה והציעו החלטה גמישה שכל צד יוכל לראות בה מה שרצוי לו, אנשי סיעה ב' יצרו שאלה מסיתה פומבית שהכוונה היתה ברורה והתשובה עליה היתה ניתוק מן האיחוד העולמי שאושר על־ידי רוב הנציגים בכנס.

נשאלת השאלה למי היה נחוץ כל זה? למה על הכנס הרביעי אי אפשר היה לתאר ולחשוב על ניתוק מהאיחוד העולמי, ועכשיו בכנס החמישי זו שאלת חיים?

האם לא היה בשעה גורלית זו לעם היהודי לברר שאלות של ההעפלה והמאבק בארץ מאשר ניתוק עם התנועה בתפוצות? למי היה זה נחוץ?

בהסתכלות על מדיניות הפילוג של "התנועה" מתברר שזה קו מנחה ביודעין של פעילותה: לשבור את תנועת העבודה, להרדים את חברי המפלגה ולהעבירם לסיעה שלהם, ביחד עם שותפיהם של פועלי ציון שמאל.

כדאי להזכיר את חוזר מס' 14 שהמיעוט במרכז הוציא מבלי לשאול את חברי הרוב במרכז.

בחוזר זה הם מודיעים שהחברים שנבחרו למרכז המפלגה אוהדי מפא"י אינם יותר נציגים של המפלגה.

ואני שואל - למה יום שלם התווכחו על צורת ההחלטה כדי לשבור בבת אחת את הגשר של אחדות?

התירוץ, יודעים הכי טוב החברים של "התנועה" - אנחנו משוכנעים חזק, שחברי המפלגה יבינו מי אלה ההורסים והמפלגים של המפלגה ואיחודה.

אנו עוברים לסדר היום על המאורעות הללו. אנו נשארים אותה המפלגה - פועלי ציון צ.ס. הקשורה עם המסורת של הציונות הסוציאליסטית הלוחמת בעד השחרור של עם ישראל בארץ ישראל המשוחררת.

ח. סנדרוביץ

המרכז החדש פועלי ציון צ.ס. קשור עם האיחוד העולמי והתקיים עוד כמה חודשים. הספקנו עוד להוציא חוברת "ידיעות" מס' 2, גם בה השתתפתי במאמר פולמוסי עם המרכז פ.ס. צ.ס. בחוברת זו ניתנה תשובה הולמת על החוזר שם הודיעו לסניפי המחנות שהחברים מכטיי, אייזנשטט, טרושינסקי וסנדרוביץ, הוצאו מהמפלגה בגלל מעשה חתירה נגד המפלגה.

כמובן שלא לקחנו ללב הודעה כזאת, כי למעשה הח' מכטיי, אייזנשטט ואחרים שהיו חברים במרכז, עזבו אותם מרצונם והדיבורים על הוצאה מהמפלגה היו רק לטשטש את העובדות. בעלון שהוצאנו הבהרנו את העובדות. כמו כן ביקרנו ברוב סנפי המחנות, שם הרבה חברים הביעו דעתם לטובת המרכז החדש כנציגים של המפלגה פ.צ. צ.ס.

באותו זמן באו שליחים ממפא"י מארץ ישראל, ביניהם ברוך קמינקר וחיים שורשר שזירזו את האיחוד עם מפלגת "התאחדות" תחת השם "פועלי ציון צ.ס. - התאחדות".

בתאריך 2.6.1947 קוימה ישיבת המרכז בהשתתפות החברים: מ. מכטיי, יעקב פלאטץ, צבי אייזנשטט, דב שטרן וחיים סנדרוביץ. היה נוכח גם השליח מארץ ישראל ברוך קמינקר. על סדר היום היה: א) חיסול המרכז של פ.צ. צ.ס., קשור לאיחוד העולמי. ב) בדיקת החשבונות. ג) שונות.

נרשם פרוטוקול כדלקמן:

א) אחרי בדיקת כל החשבונות והקופה נשאר מהכסף $500 שנתקבל $45 סלדו, הכסף יימסר למרכז המאוחד וכל החשבונות יושמדו.

ב) הוחלט להעביר את הארכיון של המפלגה ביחד עם החותמת והריהוט למזכירות המפלגה המאוחדת.

חתמו: מ. מכטיי, צ איזנשטט, חיים סנדרוביץ, דוד שטרן, יעקב פלאט וגם השליח ברוך קמינקר.

בזה תם ונשלם פרק בתולדות המפלגה במחנות דפ"י באוסטריה.

במפלגה המאוחדת פועלי ציון צ.ס. התאחדות, נכנסו למרכז כל החברים של המרכז מהמפלגה המתחסלת. כיושב ראש של המרכז המאוחד נבחר צבי פנסטר מוותיקי תנועת "התאחדות" בפולין. אדם בעל שאר־רוח, אציל ומלומד. מזכיר המרכז היה אריה וילק מוותיקי "התאחדות" שבניגוד לצבי פנסטר לא הצטיין באופי נוח לבריות והיה מחוספס בהתייחסות לאנשים. הוא היה תקיף בדעתו ובלתי פשרני. עם צבי פנסטר תיכף מצאתי שפה משותפת ובמשך הזמן נהיינו לחברים טובים מאוד.

במרכז החדש התחלתי לעבוד בתור מנהל הלשכה, גם כעובד טכני בעבודות המשרד, כתיבה במכונה ועבודות שכפול ובמשך הזמן הקצר השתלטתי על עבודות אלה.

מצאתי תעסוקה מלאה וגם קיבלתי סיפוק נפשי כאשר מילאתי כל מיני תפקידים מטעם המרכז בתוך המחנות ובפגישות עם חברים שבאו לביקור ללינץ.

באחת ההרצאות של המרכז פועלי ציון צ.ס. התאחדות כתבתי מאמר שאושר על ידי חיים שורר ממערכת "דבר" בישראל, שבא כשליח לאוסטריה. להלן המאמר שנכתב ביידיש ותורגם לעברית על־ידי.

יבורך האיחוד

אנו נכנסים עכשיו לתקופה חדשה של פעולותנו. מתגבש עידן חדש בתנועתנו אשר בדרכה ההיסטורית עברה כל מיני התפתחויות, שבמשך הזמן הבשילו והבליטו את התהליך של התנועה הציונית הסוציאליסטית אשר בדורנו היא נושאת הדגל של היישוב היהודי הנבנה בארץ ישראל. התנועה הסוציאליסטית חרתה על דגלה "פועלי כל הארצות התאחדו". הפתגם הזה שהיה לסיסמה של הרעיון הסוציאליסטי, הוסיף לה כוח להיות הגורם החשוב בחברה האנושית.

התיאורטיקנים של הסוציאליזם הבינו שהכוח של המוני העם העובד נמצא באחדותו וארגונו. ובכדי להוביל באופן יעיל את המאבק נגד הדיכוי, שעבוד וניצול, נחוצה כתנאי בל יעבור, האחדות של הפועלים בעולם ובמדינות שונות.

תולדות תנועת הפועלים מלמדת אותנו שבמקומות היכן שהיו הפועלים מאוחדים ברצון משותף עבור דרישותיהם הצודקות, היתה מסירות חברית הדדית, נוצר רצון ברזל שהכריע במאבקם והתחוללו פלאים וניצחון.

ולהיפך, היכן שהעם העובד היה מפוצל וקרוע, הכוחות הפועלים שהצטברו בוזבזו חינם על מאבק בשורותיהם. אזי כל פעולה מטעם העובדים נגמרה בתבוסה וכישלון והכוחות הריאקציוניים התחזקו וניצחו.

למדים אנו מזה שהאחדות של תנועת הפועלים היא המפתח לקידום של עם העובד והגשמת הרעיון הסוציאליסטי.

על תנועת הפועלים היהודית רובצת משימה כפולה: א) להילחם בעד הקיום הלאומי והקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. ב) להילחם לשחרור סוציאלי של המוני העמלים ולבנות את מדינת היהודים על יסודות סוציאליסטיים.

המשימה הכפולה הזאת מעמיסה על תנועת הפועלים אחריות כפולה. בהיותם חוט השדרה של היישוב הלוחם והבונה ובזאת גם הגוף האחראי ביותר כלפי העם היהודי כולו ולגבי תנועת הפועלים היהודית, הם מהווים את החלוץ של העם היהודי בתהליך מפעל בניין הארץ.

את העול של האחריות הזאת לקחה על עצמה מפלגת פועלי ארץ ישראל, שנשארה נאמנה לעקרונות של האיחוד והדמוקרטיה. מפא״י עומדת בראש המאבק בעד צורת חיים חדשה ומנהלת את מאבק הגבורה למען הקמת המדינה היהודית.

אף פעם כמו עכשיו לא נדרש מהציבור וחברי המפלגה בין שארית הפליטה האיחוד המלא והשיתוף ההדדי להדק את השורות ולתגבר את הקשר עם המפלגה אשר גדלה ומהווה גורם מדיני עיקרי, אשר במדינת היהודים משחק את התפקיד הראשי.

לאור הסכנות הגדולות על המפעל הציוני הנבנה ועל אלה שאורבים מבחוץ, והסכנות של דורשים ומזיקים אחרים בפנים, מוכרחים אנו לגייס את כל הכוחות של העובדים במחנה הציוני בכדי לסכל את ההתקפות שמסכנות את העמדות שלנו.

לפיכך, אנו גם נגד כל מחשבה דוגמטית מפלגתית שנשארת קפואה ושמרנית וסופה להיות מעוותת ומתעַבשת.

תקופתנו היא מאוד תוססת ודינמית וצריכים לדעת איך להדביק את המאורעות המתפתחים. אולם, באותה עת גם להחזיק את שיווי המשקל החברתי בכדי לא להתחלק...

מתנגדינו בתוך תנועת העבודה הציונית מנסים להדביק בנו את הכינוי של אופורטוניסטים מהאינטרסים של המעמדות, ו״בסטייה״ מהדרך.

אנו באמת כבר לא יודעים במה מתבטאת "הסטייה" ובמה מהווים מעשיהם "המהפכניים" של המושבעים.

אנו מבינים את הציונות הסוציאליסטית כדואליזם וסינתזה ולא נותנים עדיפות לאיזה שהוא חלק של הציונות הסוציאליסטית בבניית הארץ. אנו בונים באותו הזמן את הסוציאליזם ואף אחד לא יכחיש את העובדות שההישגים הסוציאליים בארץ ישראל יכולים להיות לדוגמא בשביל אחרים וגם אי אפשר להכחיש, שבבנייה זו יש למפא"י חלק גדול. על כן אנו רואים כפשע כל ניסיון לשבור את מפא"י.

מבחינה לאומית ופועלית אנו רואים מעשים כאלה כמזיקים לעניינים הלאומיים ולתהליך בניית הארץ.

האיחוד של פועלי ציון צ.ס. עם מפלגת התאחדות באוסטריה צריך להיחשב למאורע חשוב בהתגבשות כל הכוחות היוצרים שעומדים מאחורי האיחוד העולמי ומפלגת פועלי ארץ ישראל, המסייעים במאבק הקשה בעד הקמתה של מדינת היהודים.

בעד דרכי חיים חדשים של העם היהודי ובעד שיקומם המלא של היהודים העקורים - שארית הפליטה.

בעד הציונות והסוציאליזם יבורך האיחוד.

ח. סנדרוביץ

כבר עברו 36 שנים מאז שכתבתי את המאמר הזה. הייתי אז שקוע ראשי ורובי בעניינים המפלגתיים שהאמנתי והחשבתי אותם שהם הבעיות המרכזיות בחיינו. עכשיו אחרי המרחק הגדול שעברתי מהזמן הזה אני מסתכל על כל העניינים האלה לא בביטול אלא בבת צחוק שעולה על שפתי. אני מהרהר על הנאיביות ששלטה בנו, על אמונתנו הכנה שאנו עוסקים במשהו, בדברים גדולים. לאור המצב של היום במפלגות, בחברה ובמדינה, נראים הפרובלמות במחנות בין שארית הפליטה, כדברים מגוחכים וקטנים. בהרבה דברים שהאמנתי אז, מזמן כבר התאכזבתי. המילה סוציאליזם נשמעת גרוטסקית לאור האכזבות בעולם הקדמה ובנושא דגלה. אבל אינני מתחרט שעסקתי בעניינים האלה.

אני יכול רק להגיד שתקופה זאת בחיי היתה מאוד מעניינת, כי היינו צעירים ומלאי אמונה במה שאנו עושים. מאז, הרבה מים כבר זרמו. התבגרנו ואולי הזדקנו? גם המדינה התבגרה ובעיות חדשות נולדו. וגם עכשיו עוסקים צעירים בדברים, שלאחר שנים ייראו באור אחר. העיקר השלשלת נמשכת, "דור הולך ודור בא" והעיקר שהמדינה תישאר לעד.

מחנה בינדרמיכל היה המחנה הכי גדול באוסטריה, שם גרו כמה אלפי יהודים ניצולי מחנות השמדה ושארית הפליטה שחזרו מערבות סיביריה, מהצפון הרחוק ומארצות אסיה התיכונה.

במחנה זה התרכזו כל המרכזים של המפלגות וכל מיני מוסדות כמו: קרן היסוד, קרן קיימת, ׳הג׳וינט׳ ועוד.

בראש המחנה עמד ועד שנבחר מכל המפלגות. ראש המחנה היה אחד בשם ספוקויני שהיה מניצולי השואה ואיש מקובל אצל השלטון הצבאי האמריקאי.

במחנה היתה גם לשכה של כמה רבנים שעסקו בענייני דת בין שארית הפליטה במחנות וגם בענייני גיור.

היו הרבה מקרים שניצולי השואה נשאו גרמניות ופולניות והחוזרים מרוסיה הביאו נשים רוסיות. איך ומדוע זה קרה? קשה לתת תשובה ברורה ואחידה. כל אחד עם הסיפור שלו; איך צעירה נוצרייה הצילה את חייו. או שאחרי השואה אחד מצא מקלט אצל משפחה כפרית ונשאר שם, לבסוף התחתן עם אחת הבנות של האיכר ונשאר מבלי לדעת שקיימים שוב ריכוזים של יהודים.

אחר כך כשנודע לו על מחנות הדפ״י, כבר היה מאוחר ולא יכול היה להיפרד מהגויה ושניהם באו לחיות במחנה, כי החיים פה היו יותר קלים ובלי מאמץ פיסי ובמחנה התעוררה הבעיה מה יהיה גורלם.

ברוב המקרים האלה נמצא פתרון, הנשים הזרות היו מוכנות להתגייר וכאן התחילו הבעיות.

הרבנים במחנה בינדרמיכל היו אורתודוקסים קיצוניים שהקפידו בתהליך הגיור לפי כללי ההלכה, ולא פעם היו מקרים טרגיים וקומיים בין הזוגות האלה.

כפי שהזכרתי, בחדר אחד בדירה שלנו גר זוג. הוא יהודי ואשתו גרמנייה אוסטרית. היא היתה עוד צעירה אבל מאוד מגושמת ושמנה. היהודי מניצולי מחנות ההשמדה לא היה כבר צעיר. שמו היה אדם ספקטור.

מזמן לזמן הוא נסע לווינה אל הורי אשתו, העביר לשם כל מיני קונסרווים ובקבוקי ויסקי והביא בחזרה ארנבות צלויות ובשר. פעם אחת באו הוריה: האב האוסטרי הטיפוסי עם מגבעת הלבד הירוקה עם נוצה בצד וחליפה עם חגורות ואבזמים. האמא גם אישה גוצה, שהשקפת חייה היתה לפטם את הגוף במאכלים דשנים. הם ישבו בחדרם הלא גדול וכל היום בישלו ארוחות על פתילת פרימוס.

היהודי הזה, ספקטור, קיבל כמעט במלואו את אורח חייהם של האוסטרים, התלבש כאוסטרי עם המגבעת והחליפה והתחיל לדבר רק גרמנית. אנשים

עצרת עם - הכרזת הקמת מדינת ישראל, במחנה העקורים
בינדרמיכל-לינץ אוסטריה מאי 1948 (בהישתתפות חיים סנדרוביץ)
(תמונת השער של הספר)

נשיאות העצרת

מחנה בינדרמיכל-לינץ מאי 1948 יום הכרזת המדינה - מדינת ישראל

משה וברכה סנדרוביץ בעצרת **ביום הכרזת הקמת מדינת ישראל**,
במחנה בינדרמיכל-לינץ, אוסטריה, 1948

הפגנת הזדהות של שארית הפליטה במחנה בינדרמיכל-לינץ אוסטריה בזמן
מלחמת השיחרור בארץ ישראל 1947

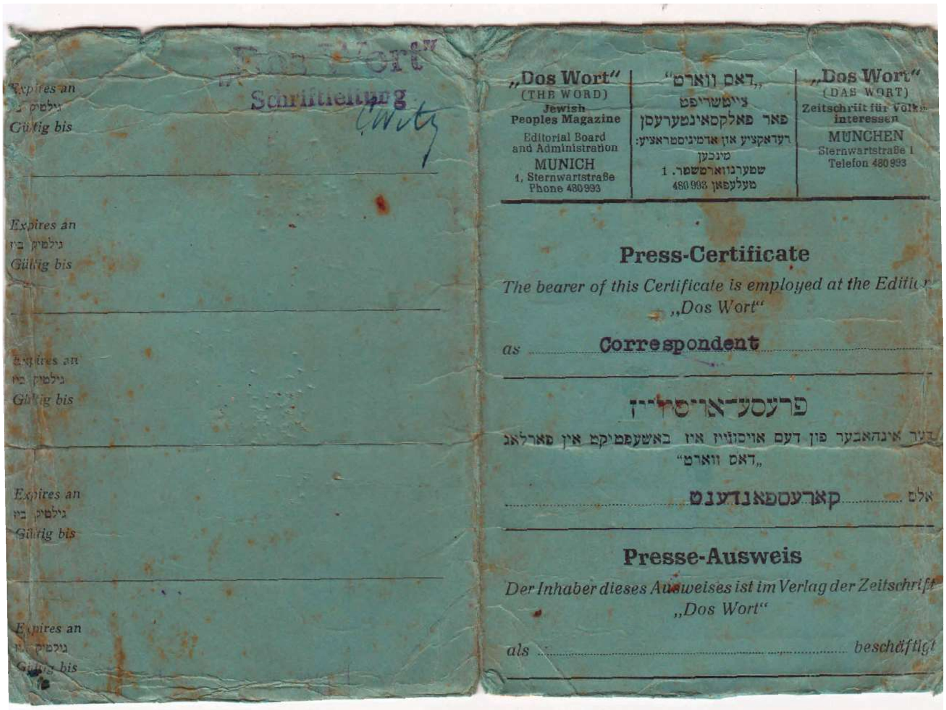
תהלוכת הזדהות של שארית הפליטה במחנה בינדרמיכל-לינץ אוסטריה

תהלוכת הזדהות של שארית הפליטה במחנה בינדרמיכל-לינץ אוסטריה

חיים סנדרוביץ (בעיגול) בעצרת עם לרגל הכרזת מדינת ישראל מאי 1948
במחנה בינדרמיכל-לינץ אוסטריה

„Dos Wort" (THE WORD) Jewish Peoples Magazine Editorial Board and Administration MUNICH 1, Sternwartstraße Phone 480993

„דאס ווארט" צייטשריפט פאר פאלקסאינטערעסן רעדאקציע און אדמיניסטראציע: מינכען שטערנווארטשטר. 1 טעלעפאן 480993

„Dos Wort" (DAS WORT) Zeitschrift für Volksinteressen MÜNCHEN Sternwartstraße 1 Telefon 480993

Press-Certificate

The bearer of this Certificate is employed at the Edition „Dos Wort"

as Correspondent

פרעסע־אויסווייז

דער אינהאבער פון דעם אויסווייז איז באשעפטיקט אין פארלאג „דאס ווארט"

אלס קארעספאנדענט

Presse-Ausweis

Der Inhaber dieses Ausweises ist im Verlag der Zeitschrift „Dos Wort"

als .... *beschäftigt*

Expires an / גילטיק ביז / *Gültig bis*

Expires an / גילטיק ביז / *Gültig bis*

Expires an / גילטיק ביז / *Gültig bis*

Expires an / גילטיק ביז / *Gültig bis*

Expires an / גילטיק ביז / *Gültig bis*

„Dos Wort" Schriftleitung

תעודת עיתונאי - בעיתון DOS WORT דאס-ווארט,

לינץ-בינדרמיכל, אוסטריה. חיים סנדרוביץ 1945-1946

Identification-Card
פערסאנאל־באשרייבונג Nr. 33
Personal-Beschreibung

Name / נאמען / *Name*: חיים סענדראוויטש / Sendrowicz Chaim

Domicil / וווינארט / *Wohnort*: לינץ־בינדערמיכל. עסטרייך / Linz a/D Upper Austria

Address / אדרעס / *Adresse*: לינץ־בינדערמיכל / Linz-Bindermichl Uhlandgasse 24 Bl.45-6

Date of birth / געבורטסדאטום / *Geburtsdatum*: 8.4 1910 *at* / אין / *in* ווארשע / Warsaw

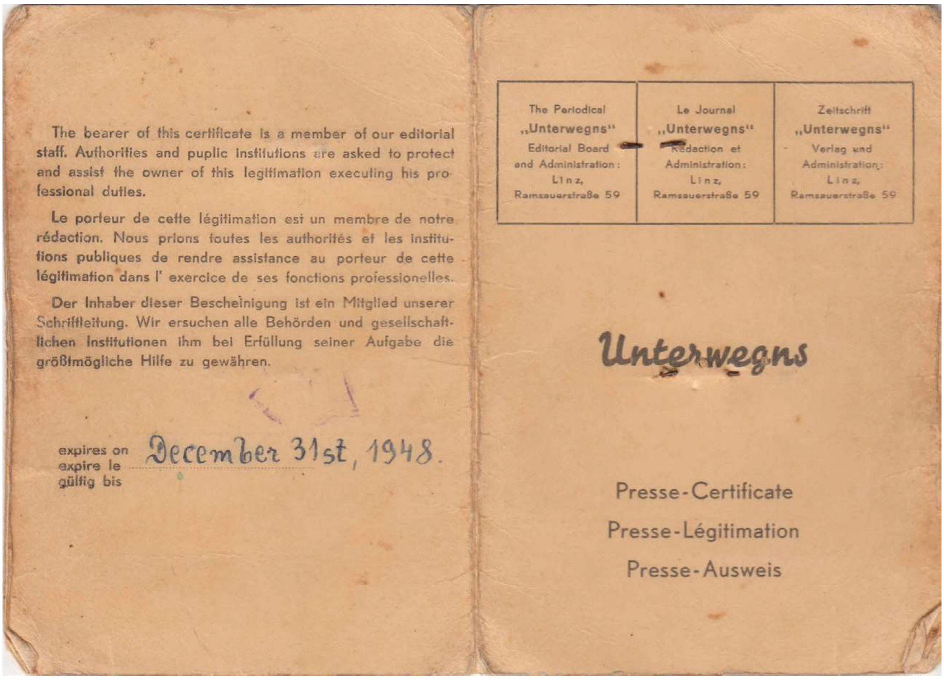
Signature / אונטערשריפט / *Unterschrift*

Authorities and Public Institutions are asked to assist the bearer of this certificate executing his professional duties

אלע אמטן און געזעלשאפטלעכע אינסטיטוציעס ווערן געבעטן דעם אינהאבער פון דעם אויסווייז צו העלפן ביי דער דורכפירונג פון זיינע בארופלעכע פליכטן.

Alle Behörden und öffentlichen Anstalten werden gebeten, dem Inhaber dieses Ausweises bei der Ausübung seiner beruflichen Pflichten behilflich zu sein.

„Dos Wort" Schriftleitung

The bearer of this certificate is a member of our editorial staff. Authorities and puplic institutions are asked to protect and assist the owner of this legitimation executing his professional duties.

Le porteur de cette légitimation est un membre de notre rédaction. Nous prions toutes les authorités et les institutions publiques de rendre assistance au porteur de cette légitimation dans l' exercice de ses fonctions proiessionelles.

Der Inhaber dieser Bescheinigung ist ein Mitglied unserer Schriftleitung. Wir ersuchen alle Behörden und gesellschaftlichen Institutionen ihm bei Erfüllung seiner Aufgabe die größtmögliche Hilfe zu gewähren.

expires on / expire le / gültig bis December 31st, 1948.

The Periodical „Unterwegns" Editorial Board and Administration: Linz, Ramsauerstraße 59	Le Journal „Unterwegns" Rédaction et Administration: Linz, Ramsauerstraße 59	Zeitschrift „Unterwegns" Verlag und Administration: Linz, Ramsauerstraße 59

Unterwegns

Presse-Certificate
Presse-Légitimation
Presse-Ausweis

תעודת עיתונאי, בינדרמיכל, אוסטריה. חיים סנדרוביץ

Nr. 5

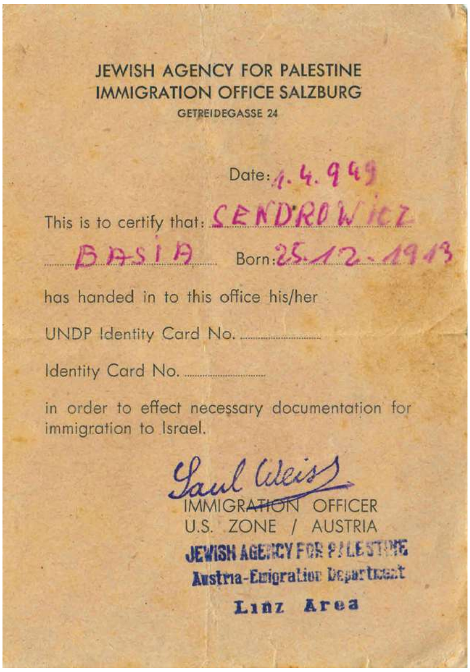
Identification Card
Personnalité
Personalbescheinigung

Name / Nom / Name	CHAIM Senderowicz
Date of Birth / Date de Naissance / Geburtstag	April 8th, 1910
Residence / Domicile / Wohnsitz	JEWISH SETTLEMENT Bindermichl
Employment / Emploi / Beschäftigung	Correspondent

Signature / Signature / Unterschrift

Date / Datum JULY 1-st 1948

Chief Editor / Direktor

JEWISH AGENCY FOR PALESTINE
IMMIGRATION OFFICE SALZBURG
GETREIDEGASSE 24

Date: 1.4.949

This is to certify that: SENDROWICZ
BASIA Born: 25.12.1913

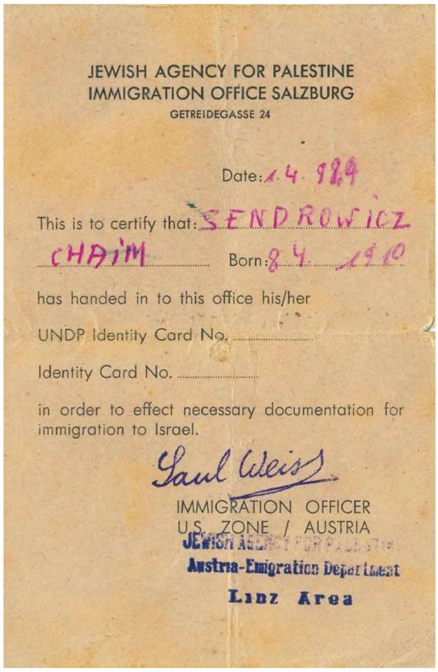
has handed in to this office his/her

UNDP Identity Card No. ....

Identity Card No. ....

in order to effect necessary documentation for immigration to Israel.

Saul Weiss
IMMIGRATION OFFICER
U.S. ZONE / AUSTRIA
JEWISH AGENCY FOR PALESTINE
Austria-Emigration Department
Linz Area

JEWISH AGENCY FOR PALESTINE
IMMIGRATION OFFICE SALZBURG
GETREIDEGASSE 24

Date: 1.4.949

This is to certify that: SENDROWICZ
CHAIM Born: 8.4.1910

has handed in to this office his/her

UNDP Identity Card No. ....

Identity Card No. ....

in order to effect necessary documentation for immigration to Israel.

Saul Weiss
IMMIGRATION OFFICER
U.S. ZONE / AUSTRIA
JEWISH AGENCY FOR PALESTINE
Austria-Emigration Department
Linz Area

אישור כרטיסי עליה לפלשתינה (ישראל) ע"י הסוכנות היהודית לעליה
זלצבורג אוסטריה 1949 (אזור השליטה האמריקאי באוסטריה)

עליה לארץ ישראל ממחנה בינדרמיכל אוסטריה 1948

סיפרו שאשתו צריכה היתה ללדת ונסעה להוריה לווינה וילדה שם ילד. הבריקו לו מברק "דֶר פֶּטֶר קומט" והוא נסע לווינה אבל הילד חי רק כמה ימים ומת.

אַדַש ספקטור ענד פס שחור על השרוול והשתתף בכל טקס בכנסייה ואחר כך בבית הקברות הנוצרי.

יהודים אחרים, שגם להם היו גויות, קִנטרו אותו בשל כך וצחקו ממנו. אבל על ספקטור זה לא השפיע והוא המשיך בדרכו בחיים ביחד עם אשתו שקראו לה הִילדה.

קשה היה להבין מה האיש הזה ראה בשיקסה הבלונדינית הגוצה שהיתה רחוקה מלהיות יפהפייה. ספקטור בכלל לא עשה שום דבר לקרב אותה ליהדות. סופו לא ידוע לי.

בדלת ממול היה גר זוג מעורב, שמו היה מולקוב והיה לו כבר בן גדול שגר במקום אחר באותו מחנה. הוא היה כבר בגיל החמישים אבל היה בריא וזריז. במקצועו היה חרש ברזל בעשיית דודים. הוא היה אדם פשוט ודיבר יידיש וגם לו אישה גרמנייה קרוב לארבעים ודווקא היא היתה חטובה ויפה. היא היתה אחות ועבדה באחד מבתי החולים בעיר לינץ. למה היא הלכה לגור איתו היה חידה. אבל פה, היה היחס הפוך לגבי אדם ספקטור.

שניהם עשו מאמץ בכדי שהיא תתגייר ותהפוך ליהודייה. אבל הרבנים במחנה בינדרמיכל התנהגו בחומרה ועשו לה כל מיני קשיים אבל על הכול היו מתפשרים. רק כשהרבנים פסקו שהיא צריכה לגלח חלק משערות ראשה הבלונדיני השופע, לזה מולקוב לא הסכים ודיבר בגסות על הרבנים במחנה. על כן הוא שלח אותה בעניין הגיור לעיר וינה כי שם הרבנים לא התנהגו בחומרה רבה והקלו בכל מיני דינים.

אצלי בחדר המגורים התקינו טלפון לצורכי המפלגה. על כן מולקוב דיבר מחדרי עם אשתו הגיורת כמעט בכל יום ותמיד שאל איך היא מתקדמת עם לימודי הדינים.

פעם הייתי עד לשיחה כשהוא צעק בטלפון: "ראש גויי מטומטם! עוד לא הספקת ללמוד את הברכות בעל פה את רוצה להיות יהודייה? את צריכה ללמוד, באם לא, לכי לאדמה!"... ככה במילים אלה דיבר איתה. וכנראה היא לא נעלבה ועשתה כרצונו. בסוף הם התחתנו לפי דיני ישראל ועלו ארצה. אני ובתיה תמיד צחקנו כשנזכרנו בשיחה זו.

שתי הגרמניות האוסטריות, אלזה והילדה, היו בראשונה כמעט חברות ואחת נכנסה לשנייה לבלות ולדבר. מאיזו שהיא סיבה ושתי הנשים התחילו לריב בקולי קולות. אחת קראה לשנייה בכל מיני דברי לעז והזכירו שהיו נאצים והרגו יהודים, עד שהתחילו להרביץ אחת לשנייה ומרטו בידיהן את שערות ראשיהן.

ואז התחילו לצעוק בקולי קולות עד שכמה שכנים יהודים הפרידו בקושי ביניהן. הן לא יכלו להירגע וניסו להסתער שוב ואז הוציאו את אלזה מהדירה וסגרו את הדלת ועוד הרבה זמן הן גידפו וצעקו עד שנרגעו. זה היה מחזה שהשכנים היהודים, במיוחד הנשים, רוו מזה נחת נחת רוח. המקרה היה לשיחת היום באגף של הבית שבו גרנו.

בחדר קטן בדירה שלנו גר איש יחיד, שמו היה שמעון רומר. הוא היה גבר גדול וסימפטי עם שפם מטופח. הוא התנהג בנימוס ודיבר בקול שקט ואדיב. במקצועו הוא היה ספר ובמחנה בינדרמיכל היתה לו מספרה מסודרת והרוויח לא רע.

פעם אחת כשהוא לא היה בבית הופיעה בחורה צעירה לבושה יפה ושאלה עליו. לבתיה אמרה שהיא אשתו והיא מחפשת אותו.

לא היו צריכים לשאול. לפי דיבורה הגרמני ותווי פניה ראו שהיא גרמנייה אוסטרית. היא סיפרה לבתיה שהם חיו בכפר אצל אביה כמעט שנתיים ופתאום הוא נעלם והיא מחפשת אותו, עד שנודע לה שהוא נמצא בלינץ במחנה בינדרמיכל. היא חיכתה לו כמה שעות עד שהוא בא.

הם הסתגרו בחדרו וישבו שמה כמה שעות. לאוזננו הגיע בכי חרישי מהשיקסה האוסטרית. לבסוף הוא ליווה אותה החוצה. כעבור שעה הוא חזר והסתגר בחדרו מבלי לתת כל סימן של חיים.

למחרת הוא בא לחדרנו והתחיל לשפוך את מר ליבו וסיפר לנו את סודו הכמוס שאף אחד לא ידע.

וזהו סיפורו בקיצור. הוא נלקח על־ידי הגרמנים למחנה השמדה כסַפָּר. הוא עבד בגזיזת שערות של הקורבנות להשמדה. הוא דיבר בהתרגשות גדולה ואמר שהוא לא יכול לספר את כל מה שראה במו עיניו והוא ראה הרבה זוועות שקשה לתאר.

הודות למקצוע שלו שהיו זקוקים לו, הוא נשאר בחיים ולא הגיע לדרגת מוזלמן.

כשצבאות ארצות הברית כבשו את אוסטריה הוא שוחרר ויצא את המחנה. כמה שבועות נדד ממקום למקום עד שפעם הגיע לאיזה כפר אוסטרי. הוא נכנס לחווה וביקש מבעל הבית להרשות לו ללון באיזה מקום. האיכר האוסטרי שהיה אדם טוב ריחם עליו ונתן לו מקום לנוח, וגם הבנות שלו הביאו לו אוכל.

כעבור כמה ימים הוא התאושש ובהיותו חרוץ ולא עצלן התחיל לעזור במשק בכדי לגמול לאיכר על נדיבות ליבו.

אחת מבנותיו של האיכר, הכי יפה מכולן, התיידדה איתו ועזרה לו הרבה.

במשך הזמן התפתחה אצלם אהבה והוא נשאר לגור עימה כבעל ואישה ועבד בחווה של אביה, כי בנים לא היו לו.

שמעון רומר הסתגל לסביבה החדשה וכמעט לא שם לב לעולם החיצון ומה מתרחש מחוץ לחווה. אלו היו, הוא אומר, הזמנים הכי טובים בחייו. הוא רצה לשכוח את העבר ואת זוועות מחנה ההשמדה שעברו עליו. וכך הוא חי בשלווה כמעט שנתיים ובכלל הוא לא ידע שמתרכזים שוב חיים יהודיים במחנות דפ"י של ניצולי שארית הפליטה, שם מקבלים עזרה מאמריקה, ויש קשר הדוק עם ארץ ישראל שתושביה היהודים לוחמים בעד הקמת מדינה יהודית עצמאית.

על כל זה כלל לא ידע ולא היה לו שום מגע עם יהודים. אחרי הזוועות שעבר, הוא חשב שבכלל לא קיימים עוד יהודים. עד שביום אחד הוא נתקל באמריקאי יהודי שסיפר לו על המתרחש מחוץ לתחום הכפר שבו הוא נמצא ושבעיר הקרובה לינץ יש מחנה גדול שיושבים בו כמה אלפי יהודים, שחיים חיים עצמאיים בפיקוחם של השלטונות האמריקאים.

משהו זז בקרבו. הגעגועים ליהודים התחזקו בו ולא הרפו. והוא ביום אחד החליט לנסוע ללינץ ולראות מה הולך שם במחנה היהודי.

כשבא למחנה בינדרמיכל, התרשם מאוד מהדינמיות של המחנה והאנשים הגרים בו. כמעט ממשל יהודי בזעיר אנפין, עם מוסדות ומפלגות וגם האנשים חיים בלי דאגות קיום פיזי, כי הכול מספק הצבא האמריקני השולט בעיר ובסביבה.

אחרי לבטים רבים החליט שהוא צריך לחזור לסביבה יהודית וגם צריך לחפש קשר עם אחיו הנמצא באמריקה. הוא פנה לוועד המחנה וסיפר את סיפורו. הוא קיבל תיכף רשות לגור באחד החדרים שהיו פנויים וגם הרשו לו לפתוח מספרה במחנה.

רומר חזר לחוות האיכר וביום אחד ניתק בכאב את התקשרותו לבחורה הכפרית שהוא באמת חיבב ואולי אהב ונעלם מהחווה מבלי להגיד שלום. הוא לא לקח דבר ובא למחנה בינדרמיכל, שם התחיל לחיות כמו כל היהודים משארית הפליטה.

במשך הזמן קיבל דרך המוסדות היהודיים את כתובתו של אחיו בניו־יורק והוא התכונן לנסוע אליו. אבל בינתיים פתח מספרה. הוא היה ספר טוב והתחיל גם להרוויח כסף. קשה להגיד אם העניין עם בת הכפר רבץ על מצפונו, כי תמיד היה מסוגר והסתייג מאנשים.

אבל בזמן שהוא כבר ידע שאנחנו יודעים על אשתו הכפרית והיינו עדים למפגש הדרמטי בפרוזדור של הדירה, יותר לא הסתייג מאיתנו. להיפך, תמיד כשהיתה לו שעה מתאימה הוא נכנס אלינו וסיפר לנו כל מיני סיפורים מחייו במחנה ההשמדה. אבל, נדמה היה לי שהרבה דברים הסתיר. הנסתר

מרטה ובעלה לוי בוימאייל חברים
מאוסטריה מחנה בינדרמיכל

חיים סנדרוביץ מתגלח אצל הספר
שימעון רומן באוסטריה 1947

מרטה בוימאייל הביאה לחיים סנדריביץ **כוסות שמפניה** מווינה כמזכרות מבית אביה, שמונה כוסות של קריסטל (נשארו 6 כוסות אצל משה סנדרוביץ)

היה יותר מהנגלה אבל אף פעם לא לחצנו עליו, כי ידענו שקשה לו לספר על הרבה דברים שאדם רוצה לשכוח ולא לגלותם לאחרים.

בסופו של דבר רומר נסע אחרי תקופה קצרה לאמריקה לאחיו. אותנו הוא החשיב לידידים והשאיר לנו את תמונתו וגם כמה יחידות מריהוט קל ומגולף שהיו לו בחדרו. את היחידות האלה שאפשר היה לפרקן לחלקים, הבאנו ארצה והשתמשנו בהן הרבה שנים.

ועוד זוג אחד היה גר בחדר בדירה שלנו. שמם היה לוי ומרטה בוימאייל. הזוג הזה היה עבורנו תעלומה, כי לא ידענו בהתחלה מי הם ובדרך כלל הם לא חיפשו קשר עם השכנים והסתגרו בחדרם שהיה כמעט ריק. רק מיטת ברזל עמדה שם ושולחן קטן עם שני כיסאות וכמה מזוודות. את זה הספקנו לראות, כשבמקרה הדלת היתה פתוחה.

חוץ מאמירת שלום בזמן שנפגשנו בפרוזדור, לא היה איתם שום קשר וזה היה תמוה מאוד, כי בדרך כלל אנשים במחנה חיפשו קִרבה והם שניהם היו ההיפך ונראו תימהונים.

אבל במשך הזמן נפשר קצת הקרח והסיבה היתה הילדים: משה וברכה. כנראה שניהם אהבו ילדים ומרטה בחורה גבוהה עם שערות שחורות כפחם ותווי פנים יהודיים בולטים שדיברה רק גרמנית, השתדלה לקרב אליה את הילדים, במיוחד את ברכה׳לה היא לקחה איתה לחדרה וסיפרה לה סיפורים בשפה הגרמנית. האם ברכה הבינה כל מה שמרטה דיברה אליה, אני לא בטוח, אבל כנראה היא הרגישה שאוהבים אותה, על כן צייתה לה והתקרבה אליה.

במשך הזמן נודע לנו שמרטה היא ניצולת שואה ומוצאה מווינה. כל משפחתה נִספתה בשואה והיא נשארה בחיים בגלל שאביה היה רופא בווינה והעביר אותה לידיד שלו בכפר קטן ושם היא עברה את שנות המלחמה כנוצרייה. נשאה צלב על הצוואר והלכה לכנסייה הפרוטסטנטית. לא חשדו בה שהיא יהודייה וחשבוה כבת משפחה של ידיד אביה. כשהוא בא לכפר היא כבר היתה בת חמש־עשרה ושמרה בליבה את זהותה היהודית.

כשהמלחמה נגמרה, מרטה היתה בת קרוב לעשרים שנה. היא חזרה לווינה לחפש את משפחתה, אבל לא מצאה אותם.

בווינה התארגנה תנועת נוער מניצולי השואה ומרטה נכנסה לתנועה זו.

משכני הוריה נודע לה שלקחו אותם למחנה השמדה ומדירתם הגדולה היא אספה פריטים קטנים: כמו כוסות קריסטל ועוד מיני כלי מטבח והספרים שהיא לקחה מבית הוריה למזכרת.

היא היתה בין הראשונים של עליית הנוער שנסעו בדרך בלתי לגלית והגיעה לארץ ישראל. כעבור שנה בערך היא חזרה לאוסטריה וגרה במחנה בינדרמיכל עם לוי בוימאייל.

מי הוא לוי? לא ידענו. הוא בכלל לא דיבר על עצמו, אבל נוכחתי לדעת שהוא מדבר עברית טובה ומרטה לומדת לתואר ראשון באוניברסיטה בווינה ומפעם לפעם היא נוסעת לשם כדי לשמוע הרצאות או למסור חומר לבחינות.

הם רוב הזמן הסתגרו בחדרם ונשמע משם רק תקתוק של מכונת כתיבה שמרטה כתבה עליה.

הזוג הזה היה עבורנו חידה. על מרטה ידענו קצת, כי מזמן לזמן היא נכנסה אלינו והחלה לדבר עם הילדים, אבל על בעלה לוי לא ידענו שום דבר, חוץ מדבר אחד שהפליט פעם, שיש לו אח בארץ ישראל.

עם אנשים אחרים במחנה הם לא יצרו קשר ובכלל התרחקו מאנשים וזה היה מוזר מאוד.

באחד הימים, לוי ומרטה נכנסו אלינו ואמרו שהם רוצים לדבר איתי על דבר שיישאר בסוד והם מבקשים ממני טובה שאולי אוכל לעשות עבורם. אמרתי להם שהם יכולים לדבר ובאם זה יהיה אפשרי אעזור להם.

הדבר היה שהיות שהם יודעים שאני עובד במרכז מפלגה שיש לה קשרים עם "הבריחה" שמעבירה אנשים מאוסטריה לגרמניה או איטליה, הם מבקשים ממני שאני אעזור להם לעבור את הגבול לגרמניה. כי בטח יש לי קשרים עם האנשים שעוסקים בזה והם חושבים שמגרמניה הם יוכלו יותר מהר להגיע בעלייה ב' ארצה.

על זה שמרטה היתה בארץ וחזרה משם לאוסטריה, עוד לא ידעתי. הרבה דברים הוברו לי אחרי שנים כשהייתי כבר בארץ. כדי שהסיפור יהיה מלא, אספר פה את התרחשויותיהם של מרטה ולוי כשנודעו לי אחרי שנים ולא לפי הסדר הכרונולוגי.

לתומי חשבתי שהם באמת רוצים לעלות ארצה בהקדם, על כן ניצלתי את סמכותי כמזכיר המרכז ונתתי להם מכתב לחבר מסוים בזלצבורג שהיה מאנשי "הבריחה" לעזור לזוג מרטה ולוי בוימאייל לעבור את הגבול לגרמניה.

המכתב היה רשמי עם חותמת של המרכז.

לזוג בוימאייל לא היה כמעט כל מטען, רק שתי מזוודות קטנות ולפני נסיעתם לגרמניה מרטה הביאה לנו מווינה כמה מזכרות מבית אביה, כמו שמונה כוסות של קריסטל, מטחנה של קפה ועוד דברים קטנים. הם מאוד הודו לי על העזרה שהגשתי להם וברגע האחרון לוי השאיר לי מין תעודה עם תמונה שלו ונתן לי גם את הכתובת של אחיו בארץ ואמר לי שהאח שלו שלח מתנה למרטה, תיק עור יקר והוא מבקש ממנו כשנקבל לדירה את ההזמנה מהדואר לחבילה, שאני אלך עם התעודה שלו לדואר ואקח את החבילה.

הוא מאמין שבאיזו דרך המתנה תגיע אליהם ובאם לא, שאני אקח את זה ארצה ואמסור בחזרה לאחיו.

הם הבטיחו שיכתבו לנו מגרמניה. מרטה ולוי נעלמו ממחנה בינדרמיכל ואף אחד לא שאל עליהם. כל ידיעה לא נתקבלה מהם ולא ידענו על גורלם. ככה עברו חודשים רבים והם נעלמו כמו במצולות הים.

זמן קצר אחרי שנסעו מהמחנה הגיעה מהדואר הודעה ע״ש לוי בוימאייל שיבוא לקבל חבילה. אני הלכתי לדואר, הושטתי דרך האשנב את התעודה וקיבלתי את החבילה, אבל הצטרכתי לשלם איזה סכום של שילינגים אוסטרים כדמי מכס עבור החבילה. שילמתי וקיבלתי תלוש ובאתי עם החבילה הביתה.

בפנים היה תיק יפה מעור טוב ושישה זוגות גרבי משי לנשים עם מכתב מצורף של האח, שלרגל קבלת תעודת הגמר של האוניברסיטה הוא שולח לה את המתנה.

ארזתי את התיק בחזרה ושמתי בין החפצים שלי, מבלי לדעת איך המתנה הזאת תגיע ליעדה.

אני רוצה פה להשלים את הסיפור של לוי ומרטה והעניין עם התיק.

כשבאנו ארצה בשנת 1949, לקח יותר משנה עד שהסתדרנו בדירה בתל־עריש, היום תל־גיבורים בחולון.

ואז התחלתי לחפש את האח של לוי בוימאייל לפי הכתובת שהיתה לי. שלחתי מכתב והוא חזר שהנמען עזב את המקום ולא ידועה להם כתובתו. אז שוב כתבתי מכתב להסתדרות המורים, כי לוי אמר לי שהוא מורה. אבל גם מהם קיבלתי תשובה שאכן אדם כזה עבד בנס־ציונה, אבל כעת לא יודעים היכן הוא.

בלית ברירה הפסקתי לחפשו - אבל החבילה עם התיק נשארה בארגזי הבגדים שלנו.

וכך עברו כמעט עוד שנתיים ושכחתי מהעניין. פעם בעומדי לתור באוטובוס בתל־אביב עמד לידי אדם צעיר. בראשונה לא שמתי לב אליו אבל כשהתבוננתי בו הוא היה לי מאוד מוכּר, כי הוא דמה מאוד ללוי בוימאייל, השכן ממחנה בינדרמיכל.

אבל זה לא זה. כי הוא קצת יותר גבוה, אבל בכל זאת הפרצוף כמעט זהה. התחלתי לסקור אותו פעם ועוד פעם ולא יכולתי להשתחרר מן ההרגשה שבכל זאת הוא כמעט לוי בוימאייל.

האיש שעמד לידי שם לב שאני מסתכל ומתבונן בו ושאל אותי: אדוני! למה אתה מסתכל בי כל כך, האם אני מוּכּר לך? ואז הפלטתי: אתה מאוד דומה לאיש שגרתי איתו באוסטריה. ואז האיש נעשה דרוך ושאל - איך

קראו לאיש הזה? מה זה חשוב עניתי, כבר עבר הרבה זמן, מה חשוב לך שמו של אלמוני?

אבל בכל זאת תגיד איך קראו לאיש הזה? הוא לא גר במקרה בעיר לינץ במחנה בינדרמיכל?

כן! כן! בדיוק, שמו היה לוי בוימאייל ואתה מאוד דומה לו. באם זה כך, ענה האיש בהתרגשות, אני הוא אחיו, אילן בוימאייל ואתה בטח חיים סנדרוביץ. ועכשיו אני נוסע אליך הביתה, כי נודעה לי דרך הסוכנות כתובתך.

שנינו היינו נרגשים וקצת מבוהלים והתחלתי לספר לו שחיפשתי אותו לפי הכתובת שהשאיר אחיו והחבילה עם המתנה שלו נמצאת אצלי עד היום ולא נגעתי בה. ואיפה אחיך? עד שעזבתי את אוסטריה לא קיבלתי ממנו שום אות חיים ומאוד דאגתי לו. ועכשיו תיסע איתי הביתה ותקבל את מתנתך בחזרה. אבל תספר לי על לוי ועל מרטה, איפה הם נעלמו ומדוע לא כתבו לי.

אני צריך קצת להירגע ואספר לך את כל הסיפור. לוי כתב לי שהוא משוכנע באם ימצאנו שאקבל את התיק בחזרה כי יש לו דעה טובה עלי, ועכשיו לוי ומרטה נמצאים באמריקה והוא התרפא כבר ממחלתו.

איזו מחלה, שאלתי. חכה קצת, נהיה בביתך ואספר לך הכול. זה באמת סיפור מרתק.

הגענו לביתי בתל־עריש. הדירה עוד לא היתה לגמרי מסודרת, כי לא היו לי עוד רהיטים. הוצאתי מהארגז הגדול שעמד בפינה את החבילה שבה היתה המתנה. החבילה היתה באריזתה המקורית כמו שהוא שלח לאוסטריה.

לא היו בפיו מילים להביע את התפעלותו שכמעט 3 שנים החזקנו את המתנה שלו ולא נגענו בה. הוא הוציא מהחבילה 2 זוגות גרבי משי ונתן לבתיה כמתנה ואחר כך סיפר לנו את הסיפור עליו ועל אחיו.

מסתבר שאחיו לוי, היה הוותיק ותושב הארץ עוד לפני פרוץ המלחמה. והוא בעצמו עולה חדש שבא ארצה אחרי המלחמה אחרי הרבה תלאות באופן בלתי לגאלי.

אחיו לוי בא ארצה כחלוץ ואחר כך למד וגמר אגרונומיה בבית־הספר החקלאי מקווה־ישראל.

אבל הוא נתפס לרעיון הקומוניסטי והיה אחד מחבריו הפעילים. מרטה שבאה אחרי השואה, גם באופן בלתי לגאלי בעליית הנוער, הכירה במקרה את לוי והם התאהבו והתחתנו. לוי השפיע גם עליה ברעיון הקומוניסטי.

בסוף הם החליטו לצאת את הארץ ולנסוע לרוסיה, ה"גן־עדן" הסוציאליסטי לפי השקפתם.

שניהם הגיעו לאוסטריה ובינתיים הסתדרו במחנה הדפ"י בלינץ־

בינדרמיכל. את זהותם ומהיכן הם באו שמרו בסוד, על כן לא באו בשום מגע עם אנשי המחנה.

הם קיבלו את הסיוע שמקבל כל פליט ומזה התפרנסו וחיו. בינתיים מרטה התחילה ללמוד באוניברסיטה בווינה והתוכנית להגיע לרוסיה נדחתה.

הוא, אילן בוימאייל, הגיע ארצה עוד לפני שלוי עזב את הארץ בתור מורה, התחיל לעבוד בכל מיני מוסדות נוער. עם אחיו שעזב את הארץ עמד בקשר מכתבים והוא מאוד הצטער וסבל מזה, שאחיו, דווקא בזמן שהתחיל המאבק על המדינה, עזב את הארץ, אבל הוא לא יכול היה להשפיע עליו, כי לוי היה שרוף לאידיאל הקומוניסטי.

כשמרטה גמרה את הלימודים הם החליטו שהגיע הזמן לנסוע לברית המועצות, היכן שיתגשמו כל שאיפותיהם.

לשם כך יצטרכו לעבור לגרמניה המערבית ומשם הם יתפלחו לצד המזרחי ששם כבר קיים משטר קומוניסטי. בתומם האמינו שמשם יעבירו אותם לברית־המועצות ויקבלו אותם כגיבורים שערקו ממדינה קפיטליסטית בכדי לחיות את חייהם בארץ ששולט מעמד הפועלים והקומוניזם.

אני בתומי חשבתי שמרטה ולוי רוצים לעלות ארצה ועזרתי להם לעבור לגרמניה, מבלי לדעת לאן הם רוצים להגיע.

לוי ומרטה בכלל לא ידעו על המציאות הסובייטית. הם הגיעו בשלום לגרמניה המערבית ומשם עברו בקלות לצד המזרחי שבשליטת הרוסים.

כנראה שהם פנו לשלטונות הצבאיים וגילו את מבוקשם ופה הם נפלו בפח, מבלי לדעת על חשדנותם של הרוסים ותוצאותיהם.

ראשית כול הרוסים אסרו את שניהם והחזיקו אותם בכלא. כעבור כמה שבועות הם שִחררו את מרטה אבל את לוי הם החזיקו במאסר וחקרו אותו הרבה שבועות כי חשדו שהוא מרגל אנגלי. הוא ישב במאסר יותר מחצי שנה וסבל הרבה בתנאים קשים. מרטה הסתדרה באיזו עבודה בבית חרושת בכדי שתוכל לקיים את עצמה ורק כמה פעמים ביקרה את לוי בכלא.

לבסוף לוי שוחרר. אבל ביחד עם השחרור הוא השתחרר מהאמונה בצדק הרוסי והקומוניזם ושניהם החליטו להסתנן שוב לצד המערבי, אחרי סכנות גדולות בעוברם את חומת ברלין החצויה.

למרטה היו קרובים באמריקה והיא מצאה קשר איתם והם קיבלו רשות להגר לאמריקה.

עכשיו הם נמצאים באמריקה ואחיו התרפא כליל ממחלת הקומוניזם והם הסתדרו שם לא רע. ככה גמר אחיו של לוי את סיפורו.

נפרדנו בידידות מאילן בוימאייל והוא הבטיח לי שיכתוב עלינו לאחיו.

כעבור זמן קצר קיבלנו מכתב מאוד חם ממרטה ומלוי - כתוב בעברית ובגרמנית וגם שלחו לנו תמונה.

בזה נפתרה התעלומה של הזוג בוימאייל וכדאי היה לספר את כל זה כסיפור חיים אמיתי שהתחלתו במחנה דפ"י בינדרמיכל וסיומו כבר במדינת ישראל העצמאית.

החיים במחנה בינדרמיכל היו רב גוונים. בחצרות הגדולות היתה תמיד תנועה של אנשים שהלכו לבושים טוב. בשערי החצרות הסתובבו סוחרים מאנשי המחנה שסחרו בכל מיני דברים: קונסרבים, בדים ומטבע חוץ, במיוחד דולרים והרבה אוסטרים היו באים לקנות ולמכור כל מיני דברים. חיילים אמריקאים לבנים וכושים באו לקנות משקאות, במיוחד ברנדי וגם שוקולד. הם שילמו בדולרים והיו מקרים שהחיילים האמריקאים מכרו רכב "דזופרם" שגנבו מהקסרקטינים ואחר כך צבעו אותם בצבע אחר.

להרבה אנשים במחנה היה כבר רכב כזה ולאף אחד לא היה איכפת. השלטונות האוסטרים בכלל לא באו למחנה ולא היתה להם כל השפעה על החיים שם.

במחנה היו מחסנים, שם האוכלוסייה קיבלה לפי טַלונים את האספקה לפי מספר אנשי המשפחה. ילדים קיבלו הרבה תוספות וגם היו מזמן לזמן חלוקות בגדים שאפשר היה לקבל לפי מספר הנקודות שחילקו לכל משפחה.

אבל אנשי המחנה לא חיו רק מהמנות שקיבלו. כל אחד עשה משהו, חלק עבדו בשירותים במחנה, במשרדים ובמחסנים וקיבלו גם משכורות בכסף. המוסדות הציבוריים, כמו אנשי הוועד של המחנה והמרכזים, העסיקו את חבריהם הפעילים בעבודות המרכז ובמוסדות בתשלומים, אבל הרוב במחנה היו להם כל מיני פרנסות.

בהרבה דירות של שוכני המחנה היו מכולות של כל מיני מצרכים ואנשים באו לקנות שם באופן חופשי, לא רק תושבי המחנה, אלא גם אוסטרים, נשים וגברים מהעיר באו לקנות מצרכים שהיה בהם מחסור.

היו גם כל מיני בעלי מקצוע, כמו חייטים וסנדלרים שעבדו בדירותיהם וגם היו ידועים סוחרים גדולים שהביאו קרונות עם סחורה במסווה של תשורות עבור מרכזי המפלגות, כאילו לחלק אותן בין החברים.

היו סוחרים שהביאו משלוחים של שוקולד משוויצריה. אני זוכר שסוחר כזה איש המחנה בא למרכז המפלגה שלנו והציע כמה אלפי דולרים עבור אישור מהמרכז שאנו קונים שוקולד בשביל חברי המפלגה. אישור כזה היה צריך לעשות את העסק לגאלי בפני השלטונות האוסטרים והאמריקאים.

ילדי בית הספר והגנים בתהלוכה **משה סנדרוביץ בעיגול** לרגל מלחמת
השיחרור במחנה בינדרמיכל-לינץ אוסטריה 1947

צבי פנסטר, שהיה יושב ראש המרכז, לא רצה להיכנס לעסקים עם האנשים האלה, כי ראה בזה ביזוי לתנועה והשיב בשלילה על קבלת הכסף עבור אישור כזה.

גם יתר חברי המרכז הסכימו איתו. מה עשו סוחרי השוק השחור האלה? הם הדפיסו טפסים מזויפים של המרכז וגם זייפו חותמת, הדפיסו אישור בשפה הגרמנית והביאו קרון משא מלא חפיסות שוקולד.

איך נודע הדבר? ביום אחד הגיע לכתובת המרכז מכתב ממשרד המכס בזלצבורג לבוא לקבל את המשלוח שהגיע משוויצריה. הבינונו תיכף שמשהו פה לא בסדר, שיש איזה טריק ורמאות מצד הסוחרים שהכרנו.

פנסטר, עם המזכיר וילק, נסעו לזלצבורג והעסק של הרמאות של הסוחרים היה ברור. הם חיכו כבר בזלצבורג אבל לא יכלו לשחרר את קרון הסחורה. נכנסו למשא ומתן עם פנסטר וגם היו איומים כי הם היו כנופיה שלמה.

הסוף היה שהם שילמו לפנסטר אלפיים דולר עבור המרכז והם קיבלו את השוקולד. הכסף חולק בין חברי המפלגה כתמיכה לנצרכים.

אז ראינו את כל העִסקה הזאת כמעשה חריג שלא מביא כבוד לתנועה. לאמיתו של דבר, עניין זה לא הביא כל נזק והיה לתועלת להרבה חברים.

אבל כל תקופה עם אמות מידות שלה על טוב ורע ודעות המשתנות במשך הזמן.

באוסטריה, התארגנה פדרציה של כל המפלגות הציוניות שהוועד המרכזי ישב בעיר זלצבורג. יושב הראש של הפדרציה היה ד״ר זרח שטראוך.

הפדרציה הנהיגה את החיים הפוליטיים בכל המחנות של הפליטים באוסטריה והכניסה בה רוח חיים.

היישוב בארץ ישראל נכנס למלחמה עם מדינות ערב השכנות שהתנפלו עליו אחרי הכרזת המדינה העצמאית, מדינת ישראל, על־ידי בן־גוריון.

מחנות הפליטים ברחבי אוסטריה, הציונים וגם אלה שמחשבתם לא היתה קשורה בעלייה לארץ ישראל, רק להגר לאמריקה או ארצות אחרות, כולם עמדו מאחורי היישוב הלוחם נגד צבאות ערב.

במחנות התחיל גיוס של נוער להעפלה שנקרא עלייה ב׳. כלומר, עלייה בלתי לגאלית ואלה הבלתי מוגדרים תרמו סכומי כסף לקרנות, להשקיט את מצפונם.

בבינדרמיכל התקיימה עצרת עם גדולה וביום הכרזת המדינה התקיימה תהלוכה גדולה בהשתתפות ילדי בית־הספר והנוער המתבגר.

קומפלקס החצרות הגדולות היו מקושטות בדגלים ובסיסמאות על בדים ארוכים בשפות העברית והיידיש. גם בחצרות נתלו תמונות ענקיות של

עצרת עם של שארית הפליטה במחנה בינדרמיכל-לינץ אוסטריה

מנהיגי היישוב, הקימו בימות וראשי המרכזים הציוניים וגם מנהיגי איגוד הפרטיזנים נשאו נאומים פטריוטיים וציינו את חשיבות המאורע והשעה הגדולה לעם היהודי.

אני רוצה פה להזכיר את חלקו באירועים אלה של הצייר צבי זילברמן שהתיידדתי איתו והיינו לחברים טובים. הוא צייר בכשרון רב את כל הסיסמאות והתמונות שקישטו את המחנה הגדול. לפי דעתי, חלקו היה גדול באווירה החגיגית ששררה במחנה, הודות לקישוטיו ותמונותיו הגדולות בהם צייר את אישי היישוב שנתנו צביון חגיגי למאורעות חשובים אלה.

באותו הזמן פעל באוסטריה שליח וראש "הבריחה" מארץ ישראל בשם "ארטור" (הוא אשר בן נתן שהיה אחר כך שגריר ישראל בגרמניה).

סביב השם "ארטור" היה מסתורין גדול ובסביבות פעילי המרכזים הילכה שמועה שהוא האיש אשר תפקידו הראשון והחשוב הוא לתפוס את הצורר אדולף אייכמן, מתכנן השמדת יהדות אירופה.

במקביל לחיפושיו אחרי אייכמן היה קיים משרד לדוקומנטציה של פשעי הנאצים שבראשו עמד שמעון ויזנטל שהתפרסם אחרי שנים כ"צייד הנאצים" ותמיד אהבתי לשמוע את הרצאותיו.

אצל ויזנטל עבד במשרדו הקטן שהיה בעיר לינץ אחד בשם מרדכי או מוטיה שור. הייתי מיודד איתו וגם עם משפחתו, אחיו, אחותו וגיסו. הוא היה אדם שקט ומנומס, כבר די מבוגר, בשנות החמישים, עליו אפשר להגיד שהיה תולעת ספרים ואספן של חומר דוקומנטרי. הוא תמיד בא אלי למשרד של המרכז כדי לאסוף כל מיני חוברות, סטנסילים ופלקטים ששלח למוסד "איווא" לאמריקה. הוא ידע גרמנית וכתב בצורה קליגרפית, על כן העסיק אותו ויזנטל במיון ותיוק החומר הרב שהגיע לידיו, בכל מיני דרכים. כנראה "ארטור" היה בקשר הדוק עם ויזנטל בחיפושיו אחרי עקבות אייכמן.

לאביו של אייכמן היתה חנות גדולה של מוצרי בית וברזל ברחוב המרכזי בלינץ, "לאנדסשטראסע" וכל משפחתו גרה בלינץ לכן "ארטור" הציב את בלשיו סביב מגורי משפחתו, כי אז עוד באוסטריה רצו לחטוף אותו ולהביאו ארצה.

מרדכי שור היה בעניינים וידע על המאמצים והבילוש אחריו כי אנשי המעקב ראו אותו כמה פעמים בסביבה והוא תמיד נעלם, כמו בלעה אותו האדמה.

כשראיתי את שור, הוא תמיד המתיק לי סוד, שלא ייקח עוד הרבה זמן ואייכמן יהיה בידינו, שכבר עלו על עקבותיו וזו שאלה של זמן קצר וייתפס.

מרדכי שור עבר את השואה והרבה סבל ובריאותו היתה רופפת. אבל הוא תמיד היה אופטימי ואמר לי, שעל "ארטור" אפשר לסמוך. אבל מכל הניסיון

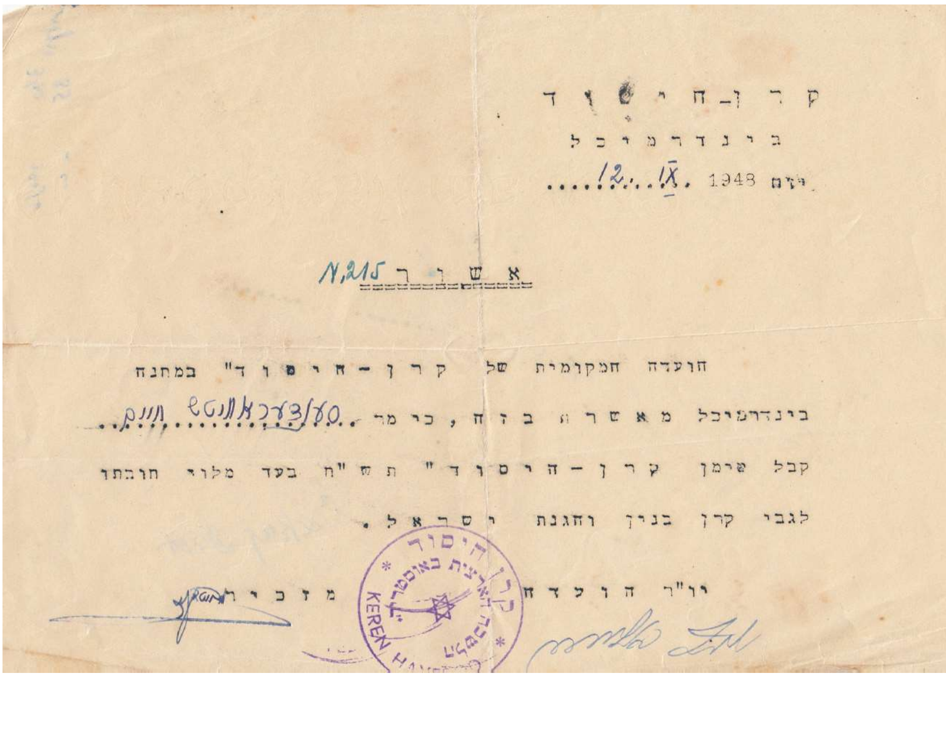
ועידת קרן היסוד של הפדרציה הציונית באוסטריה מחנה בינדרמיכל-לינץ
(צבי פנסטר)

כנס המפלגה "פועלי ציון צ.ס. - התאחדות" באוסטריה 1948
מחנה בינדרמיכל-לינץ החבר יונה כסה נואם בכנס המפלגה (במרכז) בנשיאות
מימין לשמאל: צבי פנסטר יו"ר המפלגה, חיים סנדרוביץ מזכיר המפלגה

קרן היסוד אוסטריה תש"ח
אישור N215 לחיים סנדרוביץ **על מילוי חובתו לגבי קרן בנין והגנת ישראל**
תש"ח 12.9.1948 קרן היסוד בינדרמיכל אוסטריה

קרן-היסוד
בינדרמיכל
יום 1948 ....12...IX

אשור N,215

הועדה המקומית של "קרן-היסוד" במחנה בינדרמיכל מאשרת בזה, כי מר [illegible] קבל סימן "קרן-היסוד" תש"ח בעד מלוי חובתו לגבי קרן בנין והגנת ישראל.

יו"ר הועדה   מזכיר

לחטוף את אייכמן לא יצא שום דבר והוא הצליח להתחמק עד שנעלם משטחה של אוסטריה.

בית כנסת מאולתר היה קיים בבינדרמיכל. זה היה צריף גדול לשם הכניסו ספסלים וכיסאות והיו הרבה יהודים שהתפללו בשבתות ובחגים.

לקראת ראש השנה חילקו לכל דורש טלית וגם מחזור תפילה, חצי עברית וחצי גרמנית. זה נשאר ירושה מהקהילה היהודית בעיר לינץ שכמעט לא נשאר ממנה זכר והושמדה.

רק כזכר ליהודי לינץ, נשאר בית עלמין עתיק, עם הרבה מצבות וקירות של שיש, עם אותיות עבריות וגם גותיות, רק עזובה וצמחי פרא גדלו בין המצבות הרבות.

נפטר במחנה אחד ממנהיגי הפרטיזנים והיתה לו הלוויה המונית לבית הקברות היהודי. היתה לי הזדמנות לראות שבעיר לינץ, עירו של הצורר אייכמן, היתה פעם קהילה מפוארת ובדרך נס לא הושמדה ונהרסה מזכרת היהודים, בית העלמין העתיק.

הסתובבתי בין המצבות וקשה היה להאמין שבעיר הזאת היו פעם חיים יהודיים שאינם עוד.

מרגש היה בחג ראש השנה ויום כיפור. לפני התיבה התפלל החזן ששמו היה ספושניקוב. היה לו קול אדיר והביא את המתפללים לבכי של ממש, בזמן שעשה את הזכרת הנשמות עבור חללי השואה במחנות ההשמדה.

הוא התפלל בכל כך הרבה רגש ובנימה דרמטית, שאנשים קשוחים מיררו בבכי, ולא רק הנשים בחלק השני של בית־הכנסת.

זו היתה חוויה עמוקה כי הפצע ועקבות השואה היו עוד טריים ותפילתו של ספושניקוב היתה מאוד מרשימה. הוא היה פעם משורר במקהלה של הסינגוגה בורשה וליווה בשירתו את החזנים המפורסמים סירוטה וקוסוביצקי.

כאחד מניצולי שארית הפליטה שעבר את המלחמה ברוסיה, בחר להיות חזן והוא עם קול הבאס החזק וידיעותיו בליטורגיה היה ראוי לתפקיד זה.

שמעתי עליו שהוא נמצא באמריקה והוא שם חזן מפורסם.

באמצע חצר המחנה עמד צריף גדול ששימש כאולם קולנוע וגם לאסיפות המוניות. באולם קולנוע זה הציגו כמעט כל יום סרטים ותמיד היו אנשים שבעד תשלום קטן יכלו לראות סרטים טובים.

באחד הימים אחר־הצהריים, משה׳לה שלנו ירד לשחק בחצר ואמר שיחזור במהרה.

כשעברה יותר משעה והוא לא חזר, ירדנו לחצר לחפשו, אבל הילד איננו.

חגיגות שמחת תורה במחנה בינדרמיכל אוסטריה ב־1948

כנס הרבנים האורטודוקסים במחנה בינדרמיכל אוסטריה

הלכתי להורים של ילדים בגילו אבל הם אמרו שראו אותו אבל הוא נעלם.

הלכתי מחדר לחדר, קראתי בקול, יצאתי דרך השערים החוצה, איפה שהיו מגרשים ריקים, אבל לא ראיתי אותו. התחלתי להיות מודאג, כי בינתיים התחיל להיות חשוך, הלילה ירד והילד איננו.

חשבתי, אולי בינתיים הוא חזר הביתה ורצתי לדירה שלנו אבל משה'לה לא היה שם וגם בתיה ירדה שוב לחפשו. לא ידענו מה לעשות. זה כבר שלוש שעות שהוא נעדר. חיפשנו אותו בכל המקומות היכן שעלה על הדעת ואנחנו מיואשים מאוד.

פתאום נזכרתי בקולנוע. ניגשתי לכניסה ואמרתי לסדרן שעמד על הסף שאני רוצה להיכנס לא להצגה, רק לחפש ילד שנעדר הרבה זמן, אולי הוא נמצא בפנים.

הורשיתי להיכנס. היה שם כמעט חשוך, רק על האקרן היה אור מהתמונות שהקרינו וזה החזיר קצת אור לאולם. אני עובר את כל האולם ומסתכל לצדדים על שורות הכיסאות ולא רואה אותו עד שהגעתי ממש עד במת האקרן ואני רואה את משה'לה יושב לבד בשולי הבמה ומסתכל על הסרט.

לא רציתי להפחידו ולהוציא אותו משם בכוח. הסרט בין כך עמד להיגמר ואני חיכיתי בצד.

זה היה סרט אימים מפורסם בשם "מַזֶּפָּה", שם ראו בן אדם בדמות קוף או חיה מכוערת. הספקתי לראות את הסוף. כשהדליקו את האורות לקחתי את משה'לה ביד והלכנו הביתה. הוא סיפר לי שהוא התפלח פנימה בין האנשים שהלכו דרך הכניסה ואף אחד לא עצר בעדו.

כמובן ששמחתי שמצאתי אותו ולא גערתי בו. עד היום משה זוכר את הסרט של איש הקוף שראה בבינדרמיכל בקולנוע המאולתר של המחנה ובכל הזדמנות שאנו מדברים על זה, אנו צוחקים איך הוא התפלח פנימה.

היה עוד מקרה שמשה נעלם מהמחנה והלכתי לחפשו. הוא ועוד כמה ילדים יצאו את המחנה והלכו רחוק, אולי כמה קילומטרים, שם בנו גשר גדול שראו מרחוק, כי סביב המחנה היו שדות פתוחים. כשלא מצאתי אותו במחנה וזה היה עוד בשעות המוקדמות (לפני הצהריים), עלה במחשבתי אולי הוא הלך בכיוון הגשר, כי תמיד רצה ללכת לשם.

חציתי את השדות והגעתי לאיזור הבנייה של הגשר. מרחוק ראיתי כמה ילדים והכרתי את משה. פה לא יכולתי להתאפק וצעקתי עליו על שהוא התרחק מהמחנה. הלא יכול היה ללכת לאיבוד ויכולים לחוטפו - כך רציתי להפחידו. הוא הבטיח שיותר לא ילך רחוק ואמנם יותר לא הלך לנו לאיבוד.

מרפאל לא שמענו הרבה זמן ולא היה לנו שום קשר. גם הוא לא ידע שאנחנו נמצאים באוסטריה, כי יצאנו מפולין אחריו.

ידעתי שהוא נמצא בגרמניה באיזה מחנה. אבל באיזה? על כן התחלתי לכתוב לפדרציה הציונית בגרמניה, למרכז החלוץ ולעיתונות שהופיעו שם בשפת יידיש מטעם שארית הפליטה.

את הכתובות האלה ידעתי וביקשתי לאתר את יעקב־רפאל דובז׳ינסקי. כנראה שהיה קיים איזה מדור של חיפוש קרובים, כי אני לא הייתי היחיד, הרבה אנשים חיפשו קרובים במחנות.

הכתיבה שלי נשאה פרי. באחד הימים קיבלנו מכתב מרפאל - המכתב היה רגשי מאוד ומלא געגועים. הוא הודיע לנו שהוא ואשתו רוזה נמצאים במחנה דפ״י בעיר וֶצלַר במחוז של פרנקפורט־אמיין. הוא עלה לגדולה והוא ראש המחנה הדפ״י ועסוק מאוד בענייני ציבור. הוא מופיע כראש המדברים באסיפות במחנה ובכל מיני כינוסים של שארית הפליטה.

את הכתובת שלנו הוא קיבל בהיותו במינכן במרכז המפלגה שלשם כתבתי.

על חייו הפרטיים נתן כמה רמזים, שהבינונו שלא הכול כל כך שפיר, אבל לא יותר מזה.

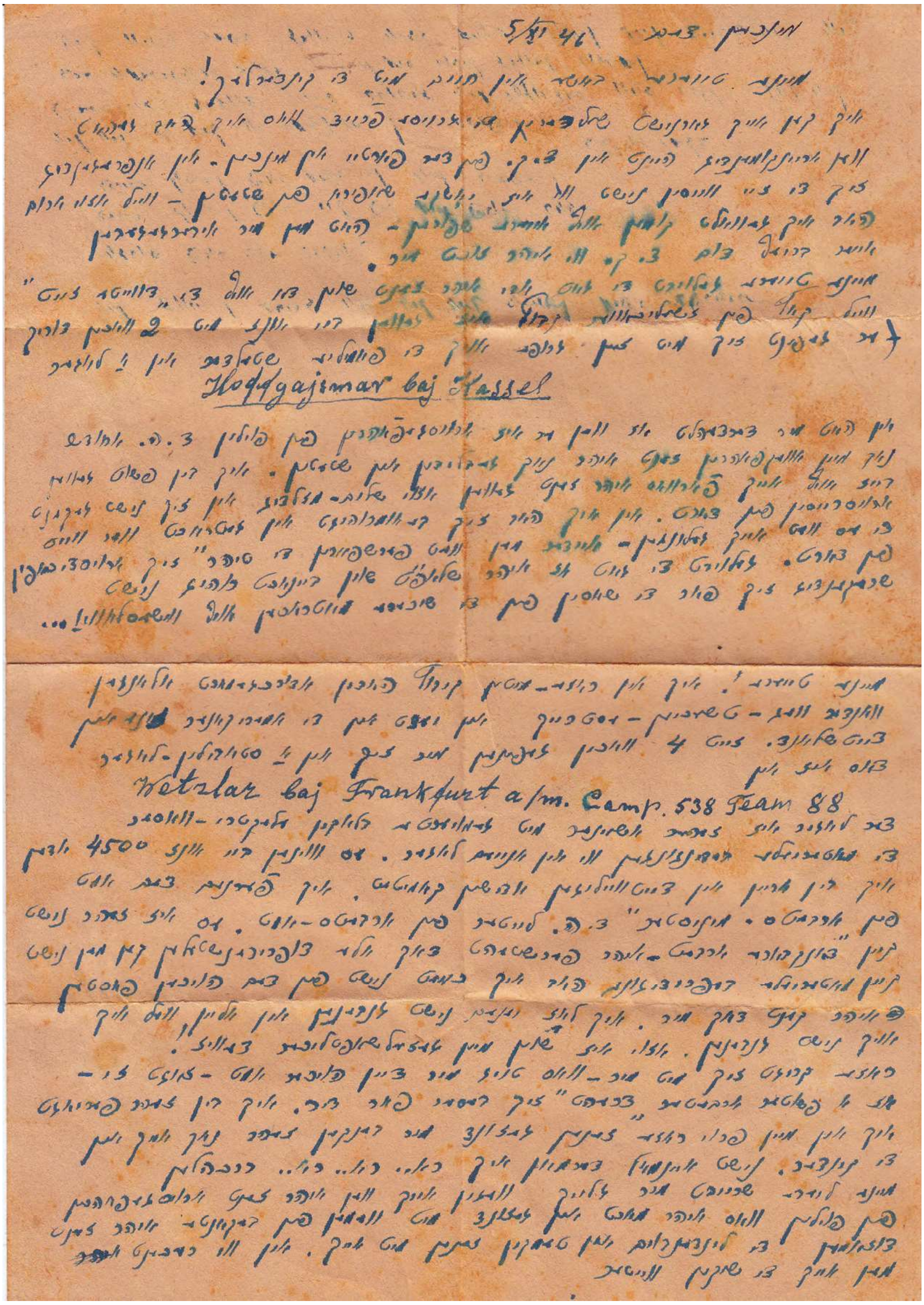
עברה כמעט יותר משנה שלא התראינו ובתיה מאוד רצתה להיות במחיצתו של אחיה. כתבתי לו: ״האם לא כדאי לעבור לגור למחנה בגרמניה והאם הוא כראש המחנה יכול להשיג עבורנו רישיון״.

לא עבר זמן רב וקיבלנו מכתב מרפאל, בצירוף מכתב רשמי מהשלטונות האמריקאים, שאנחנו רשאים לעבור ולבוא למחנה וצלר, בהיותנו המשפחה הקרובה של ראש המחנה רפאל דובז׳ינסקי.

התחלתי לעשות הכנות בכיוון הזה למרות שלא כל כך קל לעקור ממקום למקום, במיוחד עם ילדים קטנים.

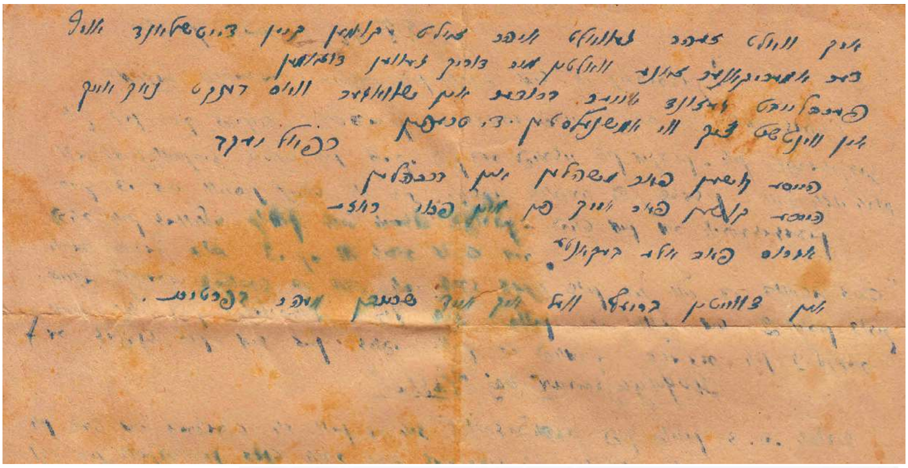
סיפרתי על זה במרכז המפלגה ששם עבדתי, אבל לא קיבלתי סיוע בנידון, להיפך, נתבקשתי להישאר באוסטריה והשליח מארץ ישראל, חיים רוקח דיבר איתי והבטיח לי שיעשה הכול בכדי שאקבל סרטיפיקט לעלות ארצה בזמן הקרוב. אז מדוע לי להיטלטל עם משפחתי לגרמניה? שם לא מכירים אותי ופה באוסטריה יש לי עמדה ויש לי סיכויים כמעט בטוחים לנסוע לארץ ישראל.

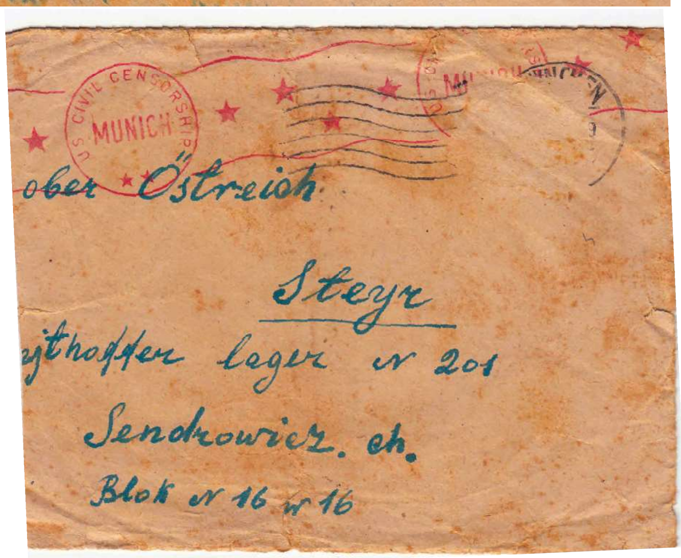
הגעתי למסקנה שהם צודקים ודחיתי לזמן תקופת החורף את נסיעתי לגרמניה.

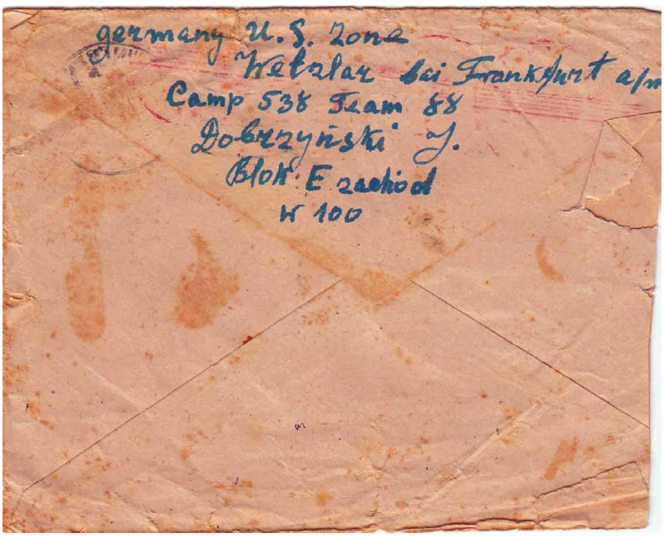

Hofgajsmar baj Kassel

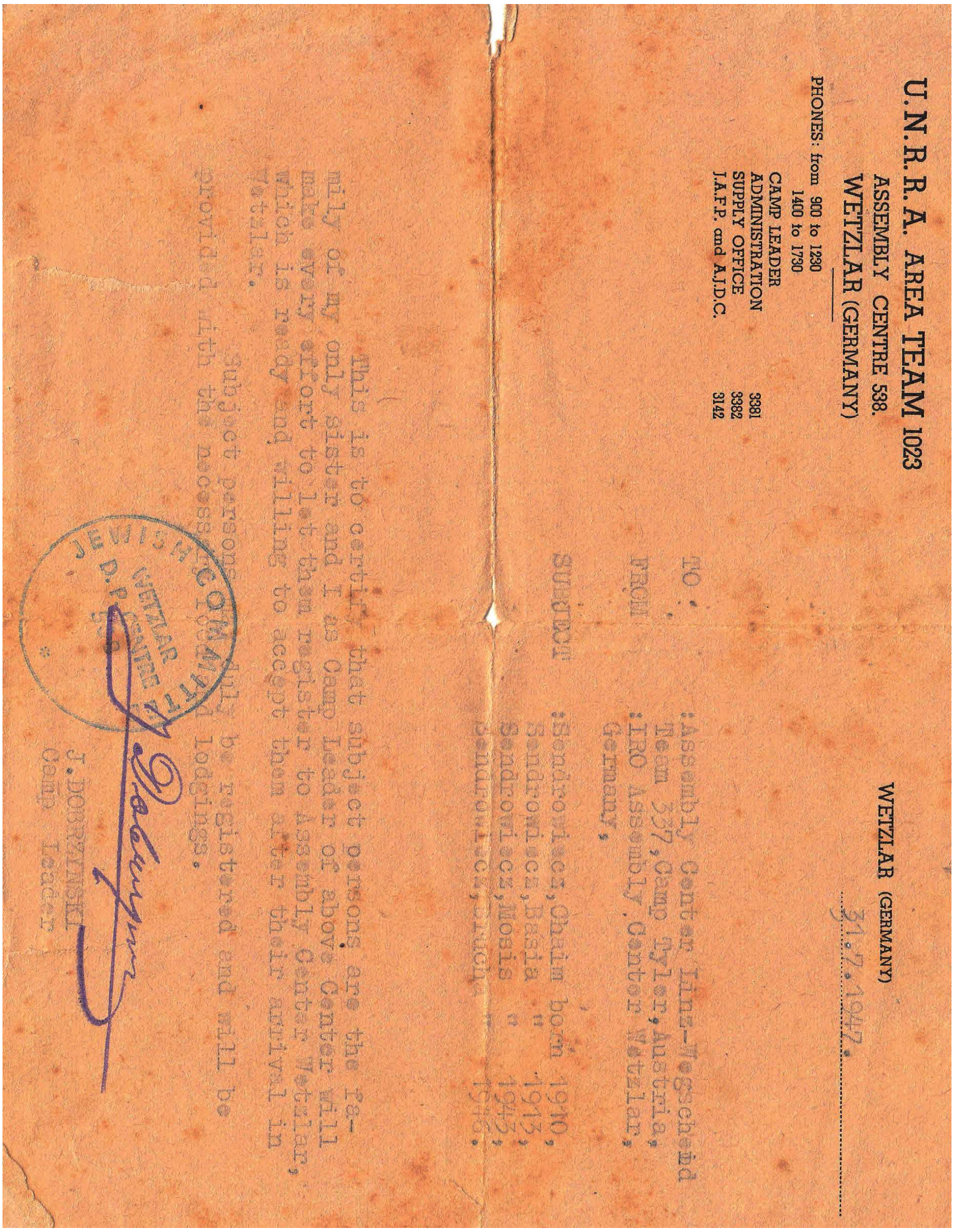
Wetzlar baj Frankfurt a/m. Camp. 538 Team 88

מכתב של רפאל יעקב דובז'ינסקי, אח של בתיה סנדרוביץ (דובז'ינסקי)
שנשלח לחיים ובתיה סנדרוביץ לאוסטריה למחנה שטאייר באוסטריה ב־1946
עם בקשה כמפקד מחנה וצלאר גרמניה להבאת משפחת סנדרוביץ לגרמניה
(ראה מסמך בקשה)

US CIVIL CENSORSHIP
MUNICH
ober Östreich
Steyr
ythoffer leger № 201
Sendrowicz. ch.
Blok № 16 № 16

germany U.S. Zone
Wetzlar bei Frankfurt a/m
Camp 538 Team 88
Dobrzyński J.
Blok E zachod
№ 100

U.N.R.R.A. AREA TEAM 1023
ASSEMBLY CENTRE 538.
WETZLAR (GERMANY)

PHONES: from 900 to 1230
140 to 1730
CAMP LEADER 3381
ADMINISTRATION 3382
SUPPLY OFFICE
I.A.F.P. and A.J.D.C. 3142

WETZLAR (GERMANY) 31.7.1947.

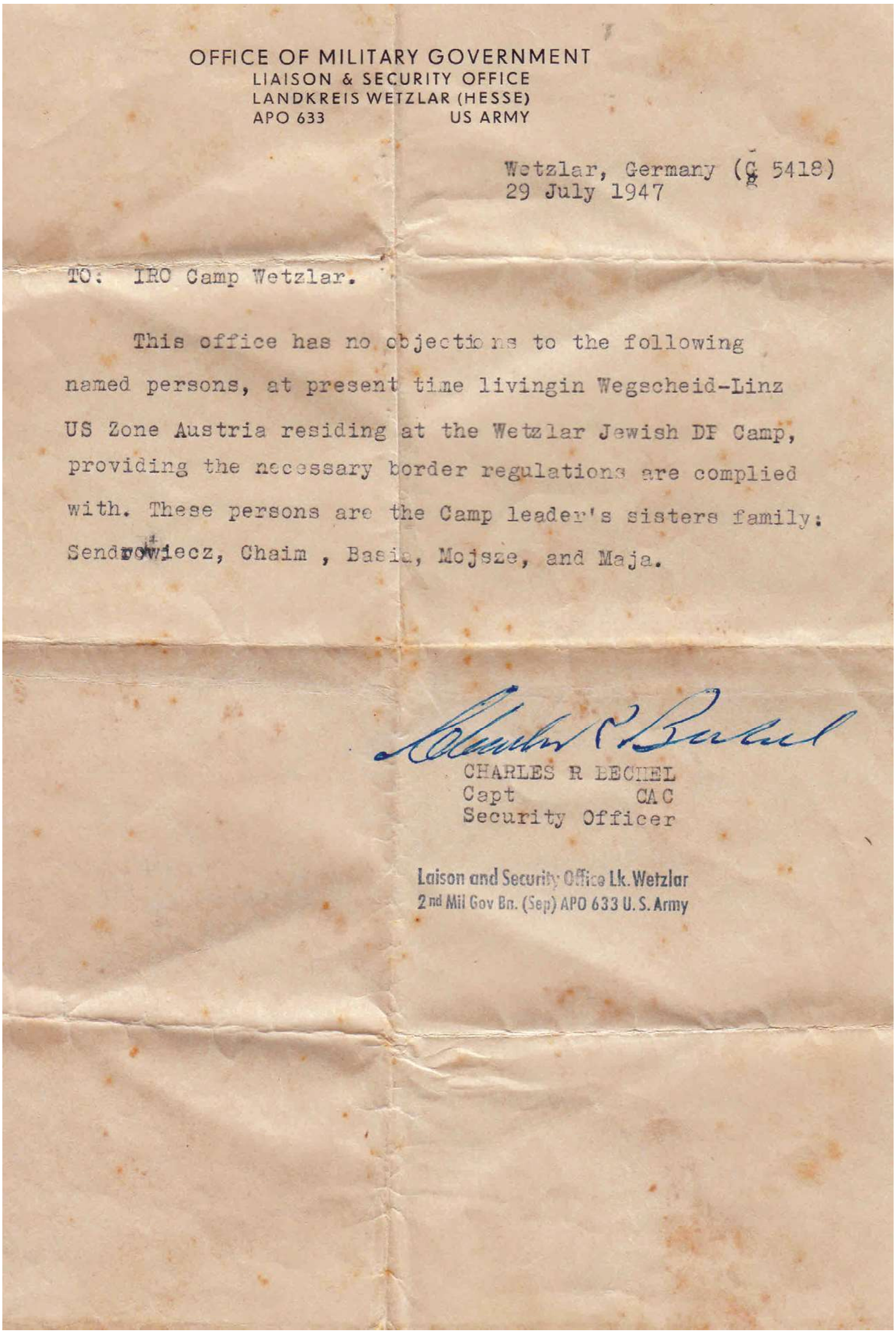
TO : Assembly Center Linz-Wegscheid Team 337, Camp Tyler, Austria.
FROM : IRO Assembly Center Wetzlar, Germany,
SUBJECT : Sendrowicz, Chaim born 1910,
Sendrowicz, Basia " 1913,
Sendrowicz, Mosis " 1943,
Sendrowicz, Dinch " 1946.

This is to certify that subject persons are the family of my only sister and I as Camp Leader of above Center will make every effort to let them register to Assembly Center Wetzlar, which is ready and willing to accept them after their arrival in Wetzlar.

Subject persons will duly be registered and will be provided with the necessary food and lodgings.

J. DOBRZINSKI
Camp Leader

אישור בקשה של רפאל יעקב דובז׳ינסקי, אח של בתיה סנדרוביץ (דובז׳ינסקי)
בהיותו מפקד מחנה עקורים-פליטי שואה בעיר וצלאר גרמניה
להבאת משפחת סנדרוביץ לגרמניה מאושר ע״י השלטונות האמריקאיים

OFFICE OF MILITARY GOVERNMENT
LIAISON & SECURITY OFFICE
LANDKREIS WETZLAR (HESSE)
APO 633 US ARMY

Wetzlar, Germany (G 5418)
29 July 1947

TO: IRO Camp Wetzlar.

This office has no objections to the following named persons, at present time livingin Wegscheid-Linz US Zone Austria residing at the Wetzlar Jewish DP Camp, providing the necessary border regulations are complied with. These persons are the Camp leader's sisters family: Sendrowiecz, Chaim , Basia, Mojsze, and Maja.

CHARLES R BECHEL
Capt CAC
Security Officer

Laison and Security Office Lk. Wetzlar
2nd Mil Gov Bn. (Sep) APO 633 U. S. Army

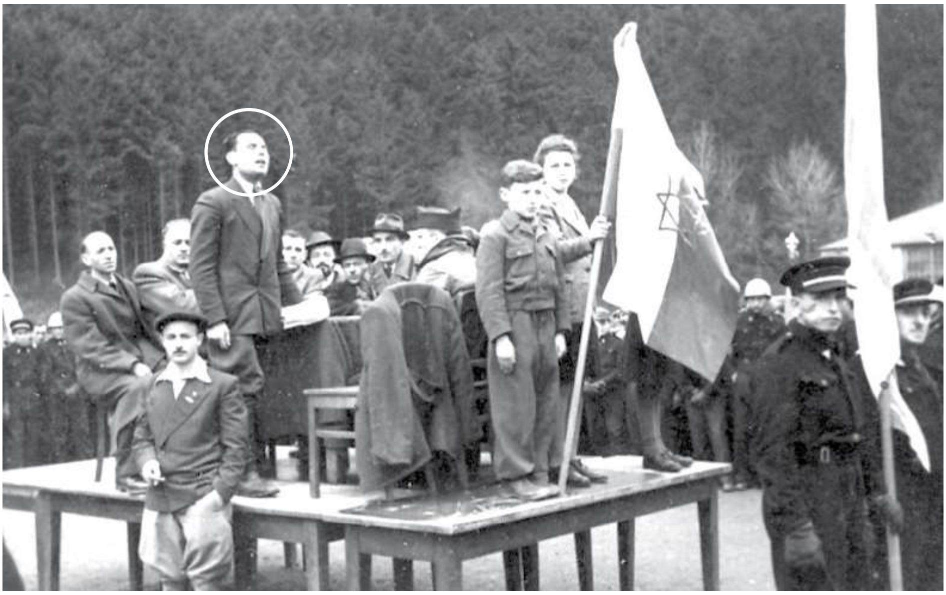
אישור שהייה ע״י השילטונות האמריקאיים במחנה וצלאר גרמניה
למשפחת סנדרוביץ (חיים, בתיה, משה, ברכה)

תמונות ממחנה וצלאר גרמניה (השטח אמריקאי) הדוד רפאל (פולה) דובז'ינסקי מפקד מחנה העקורים וצלאר 1946-1949

רפאל דובז'ינסקי נואם כמפקד מחנה מעבר וצלאר בגרמניה, 1946

רפאל (פולה) דובז'ינסקי מפקד מחנה וצלאר נואם בעצרת עם
לרגל הכרזת מדינת ישראל 1948

רפאל (פולה) דובז'ינסקי מפקד מחנה וצלאר בעצרת עם
לרגל הכרזת מדינת ישראל 1948 עם המפקדים האמריקאיים

מימין: חיים סנדרוביץ בביקורו במחנה וצלאר גרמניה
אצל רפאל-פולה דובז'ינסקי מפקד המחנה וצלאר 1947

אורח לרגע

רשמים של חיים סנדרוביץ מביקורי בגרמניה אצל יעקב רפאל דובז'ינסקי
1947 (רפאל דובז'ינסקי מפקד מחנה וצלאר, גרמניה)

חיים סענדראוויטש.

א גאסט אויף א ווייל

איינדרוקן פון א קורצן באזוך אין דייטשלאנד

די היינטיקע עפאכע איז די עפאכע פון קפיצת-הדרך. עס ווערט וואס שטארקער פארפולקאמט די טעכניק פון דערגרייכן א מאקסימאלע געשווינדקייט, און די וויסנשאפטלייט ריידן שוין שטארק וועגן פארן אדער פליען מיטדער [...] שנעלקייט פון א שטראל. אבער אין דעם געוועזענעם לאנד פון דער טעכניק און וויסנשאפט – דייטשלאנד פון 1948 איז דאס איצטער נישט חל.

איינשטייגנדיק אין דער באן,– באד-רייכענהאל – מינכן, שפירסטו באלד דאס צעפארנקייט און רעגרעס פון דער דייטשישער קאמוניקאציע. מיט א געוועגלעכן צוג פלעגט מען די דאזיקע שטרעקע דורכפארן אין 3 שעה, איצטער בין איך געפארן דעם זעלבן וועג מיט א שלעפ צוג מער ווי 6 שעה. די וואגאנען שטארק אנגעשטאפטע מיט מיט דער "ריינער דייטשער ראסע" וואס שפרינגט אין וואגאנען דורך די פענסטער, מיט רוק-זעק און קיישלעך און שטופן זיך גאנץ געשמאק וואס פאסט גיכער פאר"אסט-מענטשן" פון נידעריקערן יחוס.

וואס פארן דאס אזוי פיל דייטשן אויף די באנען? זיכער איז, אז זיי פארנעמען זיך נישט מיט טוריסטיק, זייערע טשעמאדאנען, רוקזעק און קוישן, זיינען דער בעסטער עדות, אז די מלאכה פון שלייכהאנדל איז זיי נישט פרעמד.

אויף א געוויסער סטאציע, האבן זיך די באן קאנדוקטארן ארומגעזען, אז דער צוג איז צופיל איבערלאסטעט מיט מענטשן, ווייל מ'איז געשטאנען אין די ארייגנגען און געהאנגען אויף די טרעפלעך. זיי באטראכטן די רעדער און רעסארן און בעטן דעם הענגנדן עולם ארפגיין פון צוג, ווייל עס קאן געשען א קאטאסטראפע. נאר קיינער הערט זיי נישט און גייט נישט ארא פון צוג. דער סטאציע-שעף רופט ארויס פאליציי. ענדלעך קומט אן א יונגער יעקע מיט א גומענער פאלקע און רעוואלווער ביים זייט, נאר דער עולם ווערט קנאפ וואס דערשראקן. עס הערן זיך פראטעסט געשרייען און זידלערייען אין ביירישן דיאלעקט, אבער דער סטאציע-שעף וויל ווייזן אז די מאכט איז ביי אים און האלט אויף דעם צוג כמעט 2 שעה.

‡‡

אויפנהויפט וואקזאל אין מינכן. דער צוג איז פארפארן אונטער דער צעקלאפטער אייזערנער האלע וואס איז אמאל אינגאנצן באגלאזט געווען. איצטער גיסט דארט א שטארקער רעגן וואס ווייקט דורך ביזן ביין. נאר טראץ דעם איז [...] דארטן א שטארקע באוועגונג פון טויזנטער מענטשן וואס טאפטשען אין די גרויסע קאלוזשעס וואסער און לויפן היין און צוריק אויף די צענטליקער פעראנען.

עס איז א טאג פאר דער"וועררונג" און די באפעלקערונג נוצט אויס דאס לעצטע געלט כדי איינצוכאפן א ביליקע רייזע. מיט סכנות-נפשות האב איך זיך קוים ארייגעפאקט אויף דער פלאטפארם פון וואגאן, וווּ איך בין געשטאנען א צוזאמענגעדריקטער ווי א הערינג אין פאס אויף "איין פיס" די גאנצע 11 שעה פון דער רייזע קיין פראנקפורט-אמיין. די וואגאנען זיינען נישט באלויכטן און מען קריגט

2

זיך אין דער פינסטער פאר א צענטימעטער פלאץ. ס'גיסן אויך "פראגישע" מאמענטן ווען נאך גרויסע שווערי־קייטן שטופט זיך עמיצער אדורך צום אבארט, אבער מען קאן דארטן נישט אריין, ווייל ער איז "פארשטאפט" מיט פעק און מענטשן. איך ווינטש נישט קיין גוטן פריינט צו זיין אין יענעם מדרגה...

=&=

אין א יידישן ד.פ.-לאגער אין פראנקפורטער קרייז.

די באפעלקערונג לעבט איבער די נייע געלט רעפארם. ביים גרויסן לאגער קלוב, א [illegible] לאנגע רייע פון יידן וואס ווארטן צו טוישן אויף די קאנקעגדיקע "רויטע פאפירלעך", עולם קריגט נאר צו 40 מארק אויף א קאפ, די רעשט געלט וואס זיי האבן הייסט מען דעפאנירן און "שפעטער וועט מען זעען"... אבער עולם אײלט זיך נישט מהאט צייט...

אויף דער לאגער בערזע איז [illegible] "טויט". צו קויפן קריגט מען גארנישט, מען ווייסט נאך נישט קיין פרייז, און שפעקולאנטן באקלאגן זיך שוין וואס ס'איז נישטא קיין פרנסה. א דייטשער מארק מיט וועלכן מהאט זיך פריער איגנאנצן נישט גערעכנט, איז איצטער אויסגעוואקסן צו א טייערער מטבע און עולם ציטערט איבער אים ווי להבדיל א ענגלישן פונט.

אין רעדערע באקלאגן זיך די פריזירערס, אז קיינער קומט זיך נישט ראזירן. מען זעט טאקע אין לאגער א סך יידן מיט נישט ראזירטע פנימער.

אויף א אנגעזעענעם ארט אין לאגער הענגט א "נעקראלאג" וועגן עטלעכע דעזערטערן פון "גיוס" . מענטשן קומען לייענען איבער ,ווארפן צו א באמערקונג און גייען אוועק . מען קאכט זיך היינט ווייניקער ווי אלעמאל. וועגן די קאמיטעט לייט און זייערע מעשים רעדט מען אויך קנאפער, עולם האט אנדערע זארגן. האסטו געהאט ווייניק, נאדיר א פריש אנשפקעניש, "ווערונג"...

=&=

איך פאר אין א קליין דייטשישער שטעטל. ס'וווינען דארטן איצטער ביי א 50 יידישע נפשות. אויף דער הויפט גאס ווישן די אלטע געמויערטע הייזער וואס שטייען שוין הונדערטער יארן, פלאטערט אויף א איינשטאקיג הייזל א בלוי־ווייסע פאן. דא איז דאס יידישע געמיינדע הויז וואס די יידן האבן צוריק אפגענומען. אין פארטער צוויי גרויסע צימערן מיט שטולן ביי די ווענט, אבער פון די ווענט קוקן אראפ די פארטרעטן פון [illegible] ציוניסטישע מנהיגים. געווען זיינען זיי אמאל דא נישט געהאנגען, אבער אנדערע צייטן זיינען היינט, און [illegible] אנדערע יידן אויך.

פון די אמאליקע עטלעכע הונדערט דייטש־יידישע משפחות איז היינט דאר נאר 1 ייד... די רעשט זיינען יונגעלייט פון פוילן, וואס האבן זיך באפרייט פון די [illegible] דייטשע קאצעטן, לעצטנס זיינען אויך צוגעקומען עטלעכע יידישע משפחות פון רומעניען.

ווי אזוי לעבט מען דא צווישן די דייטשן? אויף דעם איז קיין קלארער

3

נישטא. יידן זיינען דאך יידן...מען הדייט זיך ווי סאיז...אבי אדורכצושטופן וואס שטיקל צייט וואס איז באשערט דא צו זיין. קיינער האט נישט בדיעה דא זיך איינצווארצלען או באזעצן, זאל נאר זיין א וועג, וועלן אלע אוועקפארן. דערווייל דארף מען ווי סאיז לעבן...

דאס יידישע געמיינדע הויז איז דער איינציקער צענטער וואס איז דער טרעף-פונקט פון די יידן וואס וווינען צעווארפן איבערן שטעטל. דארט קומט מען זיך צונויף, מען הערט נייעס, מען קיבעצט,אדער אין א רעגנדיקן טאג מאכט מען גאר א"קערטל" . דאס איז דאס יידישע געזעלשאפטלעכע לעבן אין א דייטשיש שטעטל ווי עס געפינט זיך אויך א אלטערטימלעכע יידישע מקוה פון קנאפע פויזנט יאר - א גיגאנטיש אויסגעמויערטער ברונעם מיט געדרייטע שטיגן און א מאסיווער אייזן געקאוועטער באריערע, וואס פירט עטלעכע שטאק ארונטער. דארטן האבן זיך געטובלט די אמאליקע פרומע לייט און צדיקים וואס זייערע איינ־קלעך זיינען געגאנגען אין דער "באד" און אין די קאלך אויוונס פון דער מלכות הרשע.

אויף דעם אלטן מקוה הויז הענגט א שילדל אין דייטש; "היסטארישעס באד" און ווי מען דערקלערט מיר איז דאס שוין נישט טעטיק 200 יאר. איצטער ווויינען אין דער געביידע איבער דער מקוה יידן פון רומעניען.

אין שטעטל איז אויך געווען א פרעכטיקע יידישע סינאגאגע. איצטער איז דארטן א ליידיקער פלאץ, היטלערס משרתים האבן אים אויפגעריסן און דער דייטש וואס האט דאס שטיקל ארבייט דורכגעפירט,וווינט נאך אין שטעטל און קיינער טשעפעט אים נישט.

אויפן וועג צוריק, א קאלאסאלע ענדערונג. פאר-שיינען באקוממטר אן שווערי־קייטן , נישט גויסיק שוין קיין צולאסונגס-קארטע,ביי דער קאסע איז פאסט פוסט, דער פעראן איז ליידיק, נאר געציילטע מענטשן דרייען זיך ארום. אין וואגאן שפאצירטער ארום ווי א פריץ און זוכסט א באקוועמערן קופעי ווי זיך צו צולייגן שלאפן אויף ביינאכט.

די רייזע צוריק קאסט זער טייער, מצאלט די זעלבע סומע אבער אין גייע מארקן. די עטלעכע יידישע פאסאזשירן וואס קלייבן זיך צוזאמען וויצלען זיך, "סקאסט אפילו טייער ,אבער סאיז ווערט" די געשפרעכן זיינען דורכגעפלאכטן מיט א יידישן קרעכץ און א זארג אויף ווייטער. וא די יעקעס הייבן אויף די קעפ, די "ווערונג" איז אויך זייער לטובה, דער יידישער "דעפינעק" וועט פון דעם זיכער [illegible] גארנישט געניסן און מען דארף פון דאנען אנטלויפן כל-זמן ס'איז נאך נישט צו שפעט...

תמונה למזכרת ששלח רפאל (פולה)
דובז'ינסקי עם סגל המחנה (האמריקיים) עם
רפאל דובז'ינסקי מפקד מחנה וצלאר לאחותו
וגיסו חיים סנדרוביץ עם הקדשה 20.7.1947

נואמים בעצרת עם במחנה וצלאר-גרמניה יושב בשולחן הנשיאות רפאל (פולה)
דובז'ינסקי מפקד המחנה

רפאל (פולה) דובז'ינסקי מפקד מחנה ואצלאר - גרמניה נואם בעצרת עם למען ארץ ישראל 15.5.1947. התמונה נשלחה עם הקדשה לאחותו בתיה סנדרוביץ (דובז'ינסקי)

ברכה לראש השנה אוקטובר 1948 ואצלר תשרי תש"ט ששלח
רפאל (פולה) דובז'ינסקי לאחותו בתיה סנדרוביץ (דובז'ינסקי) ומשפחתה

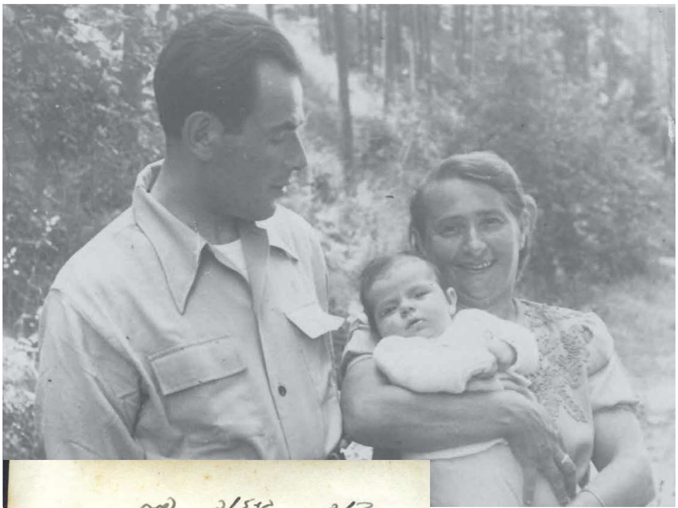

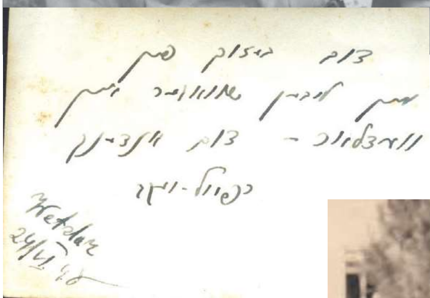
רפאל-פולה דובז'ינסקי

מזכירות מחנה וצלאר עם מפקד המחנה רפאל דובז'ינסקי

רפאל-פולה
דובז'ינסקי ואשתו
רוזה ובתו אסתר
התינוקת שנולדה
ב־28.2.1948

(תמונה עם הקדשה
24.6.1948)

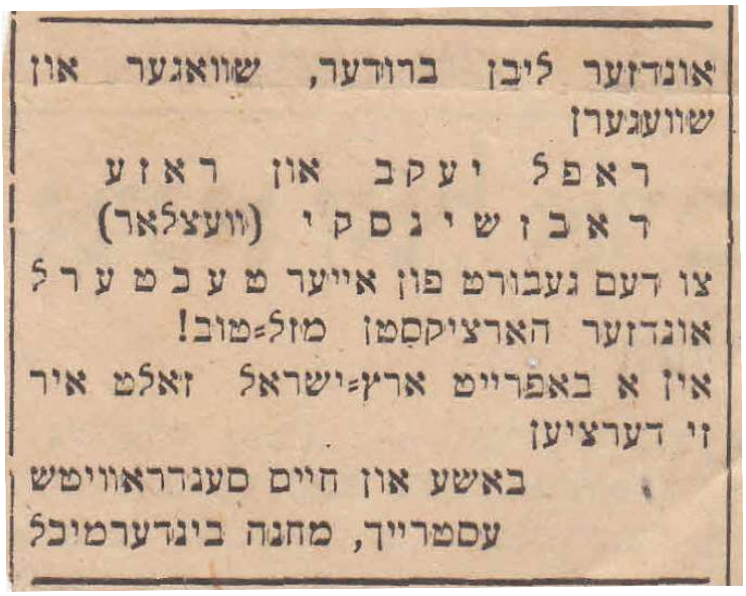
רוזה דובז'ינסקי (קפלן)
נפטרה יא אלול תשכ"ז
16.9.1967
(בית עלמין חולון)

רפאל-פולה, אשתו
רוזה אסתר דובז'ינסקי
(התינוקת בעגלה)
וחיים סנדרוביץ בביקור
במחנה וצלאר - גרמניה
24.6.1947

תהלוכה במחנה וצלאר גרמניה בהשתתפות רפאל דובז'ינסקי

אונדזער ליבן ברודער, שוואגער און
שוועגערן
ראפל יעקב און ראזע
ראבזשינסקי (וועצלאר)
צו דעם געבורט פון אייער טעכטערל
אונדזער הארציקסטן מזל-טוב!
אין א באפרייט ארץ-ישראל זאלט איר
זי דערציען
באשע און חיים סענדראוויטש
עסטרייך, מחנה בינדערמיכל

ברכות לאח רפאל-יעקוב (פולה) והגיסה רוזה להולדת אסתר דובז'ינסקי במחנה וצלאר, גרמניה, מאחלים חיים ובתיה סנדרוביץ'

אסתר ואבא רפאל
(פולה) דובז'ינסקי
ביום חתונתה

(מימין) יוליאן ואסתר
שטנגל (דובז'ינסקי)
וברכה בירן (סנדרוביץ)

ביום חתונת אסתר ויוליאן שטנגל דובז'ינסקי 14.11.1971

עומדים מימין לשמאל: רפאל דובז'ינסקי, אבא של אסתר, ברכה בירן, בתיה וחיים סנדרוביץ, אניה וינר (איזנשטט), לוטה פנסטר יושבים יולי ואסתר שטנגל

(חיים ובתיה סנדרוביץ התחתנו בתאריך 14.11.1939)

משפחת אסתר (דובז'ינסקי) ויוליאן שטנגל והילדים

אסתר (דובז'ינסקי) שטנגל
23.2.1948

יוליאן שטנגל
1.1.1945

אסתר (דובז'ינסקי) שטנגל, רחלי,
קובי 15.11.1973 ורעיתו יפית

רחלי (דובז'ינסקי) שטנגל
16.5.1972

הראל (דובז'ינסקי) שטנגל 25.10.1977 ואסתר

מכתבים מאברהם לנגלבן מארץ ישראל-פלשתינה לאוסטריה

בהיותי במחנות דפ"י באוסטריה: בשטאיר, ווגשייד ובינדרמיכל התחלתי שוב להתכתב עם חברי אברהם לנגלבן בארץ ישראל.

להלן צרור מכתבים שקיבלתי ממנו. הם נותנים ביטוי למצבנו במחנות ובארץ ישראל והם חשובים להשלמת סיפור חיי. תִרגמתי אותם משפת יידיש.

המכתב הראשון שקיבלתי במחנה שטאיר - רייטהופר לאגר 101 אוסטריה.

תל־אביב - 10.11.46

חיים היקר,

שמחתי גדולה כשנודע לי שאתה עם בני ביתך עברתם לצד השני של "הסמבטיון". במשך כמה שבועות שלא היה לי מכתב ממך פחדתי שמא לא תספיקו לעבור לצד השני כי היו ידיעות שזמנית נסגרו הדרכים.

בקבלי את מכתבך עם הבשורה שעברת בשלום, הוקל לי על הלב. כל הזמן חשבתי עליך והתפללתי שתצליח לעשות את הצעד המכריע בכיוון העלייה ארצה.

אני שמח מאוד שאתה כבר נמצא בדרך למטרה. אני מתאר לי את התנאים הקשים שאתה ואשתך וילדך נמצאים במחנה. בלי כל נוחיות ומזון מצומצם. אבל בטוחני שהסבל הזמני יש להם מטרה וסוף כל סוף ייקח קץ לחיי השעה הקשים.

אני משוכנע ומאמין שהיהודים הנמצאים במחנות בגרמניה, אוסטריה ואיטליה, שכולם יהיו בארץ ישראל. המצוקה שבהם הם נמצאים אין לה פתרון אחר אלא עלייה. וזה סוף כל סוף יבקיע את החומה והאכזריות של אלה המחזיקים את מפתחות השערים של ארץ ישראל. בעוד כמה חודשים והם מרצון או מאונס ייאלצו לתת מאה אלף סרטיפיקטים ואחר כך הלאה....

הריכוז של היהודים במחנות, זה הצעד הראשון לגאולה, על כן אני שמח שאתה ובני ביתך נמצאים ביניהם.

חיים! אחרי כל כך הרבה שנים של פירוד שהיית עקור מביתך, נע ונד בצרות צרורות, אנחנו נהיה ביחד בארץ ישראל.

פה כבר יהיה לך בית משלך לתמיד. כמו כל העמים שיש להם בית.

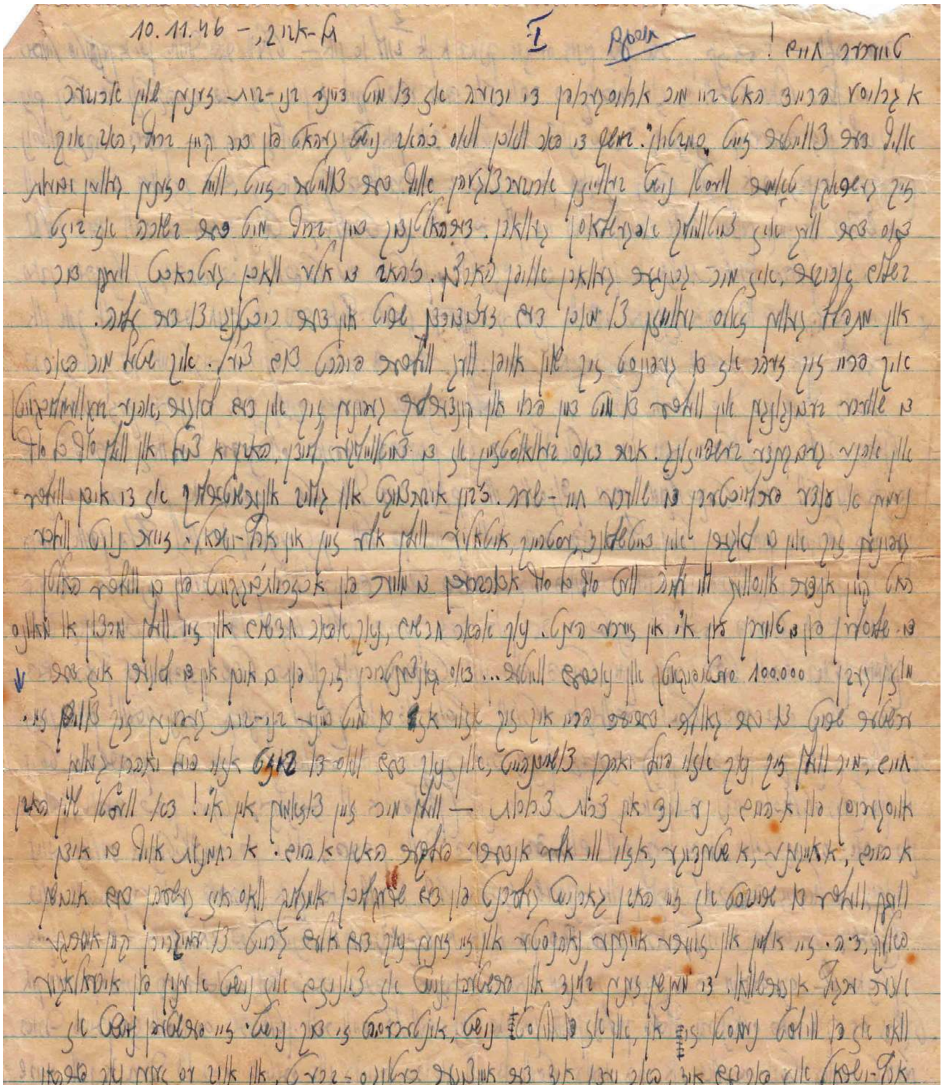
רחמנות על אלה היהודים שאתה כותב עליהם, שלא למדו לקח מהשואה האיומה שקרתה לעם היהודי, שהם למרות הכול מוכנים להגר לאמריקה או לארצות אחרות.

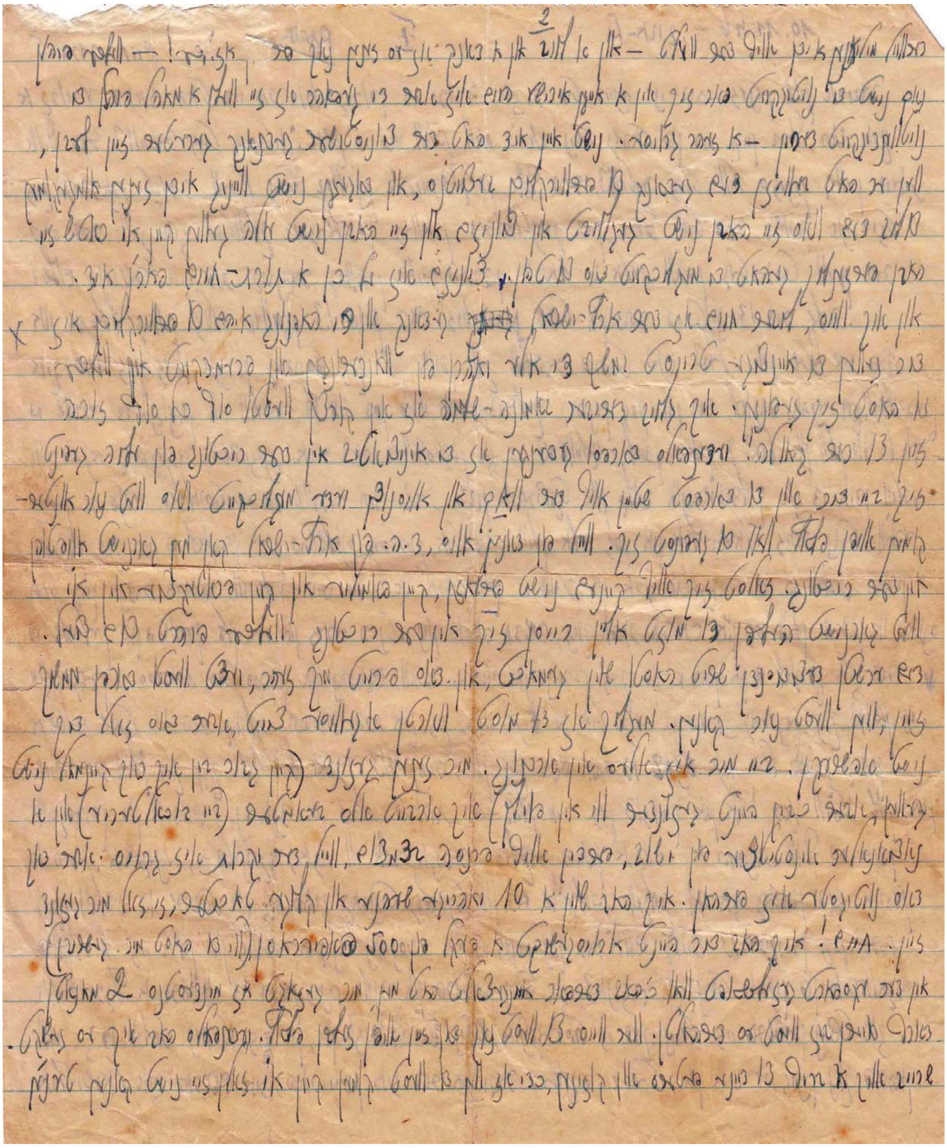
האנשים האלה הם סומים והם לא מבינים שציונות זה אידיאולוגיה. באם

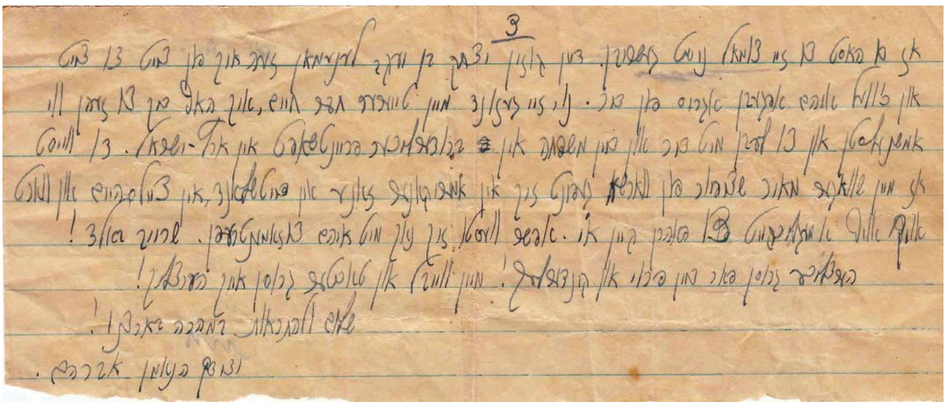
מכתבים שנשלחו לחיים סנדרוביץ מארץ ישראל-פלשתינה לאוסטריה מחברו הטוב אברהם לנגלבן

מכתב ראשון שקיבלתי מאברהם לנגלבן ששלח למחנה שטאייר אוסטריה לחיים סנדרוביץ 10.11.1946

10.11.46

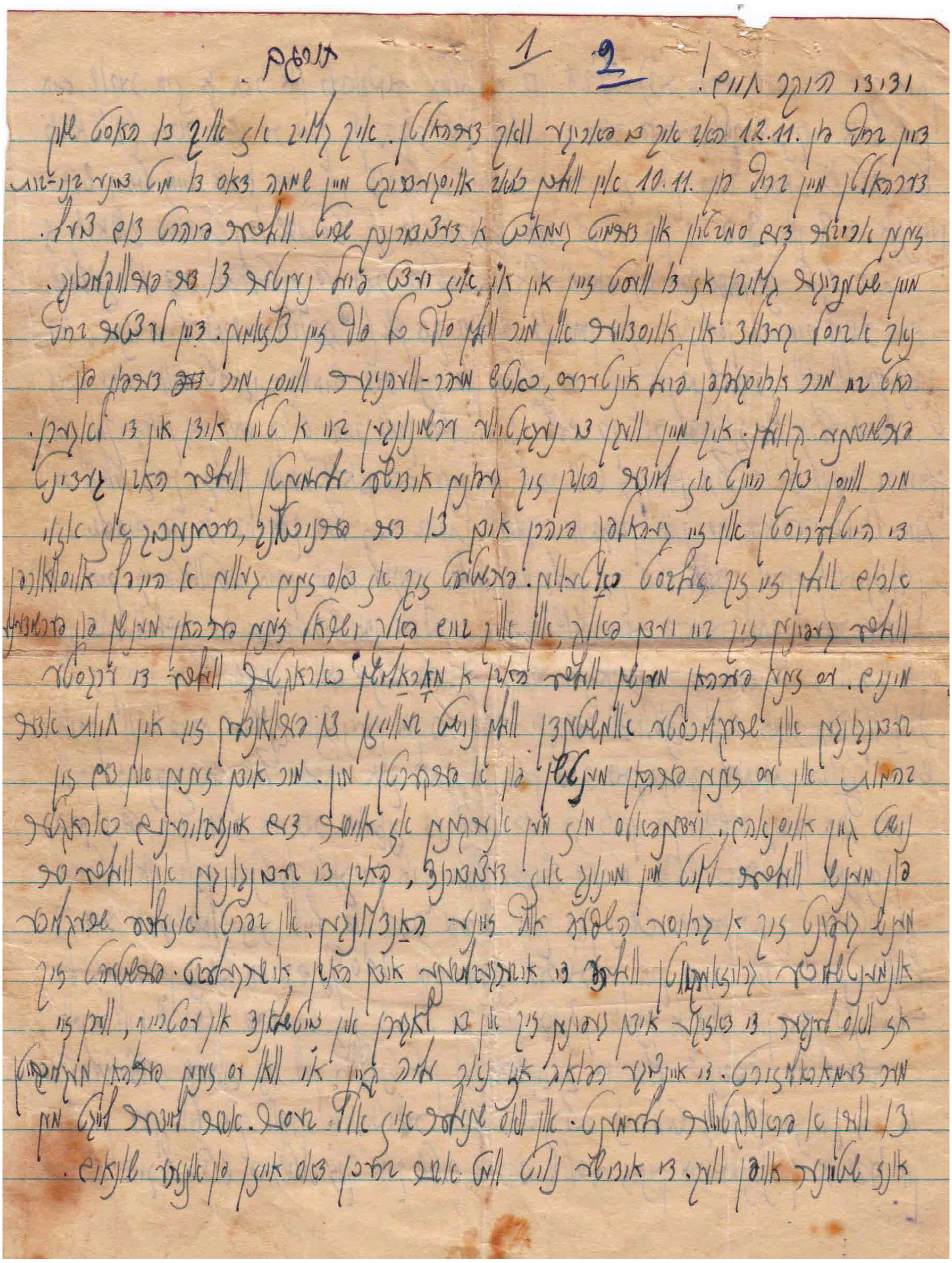

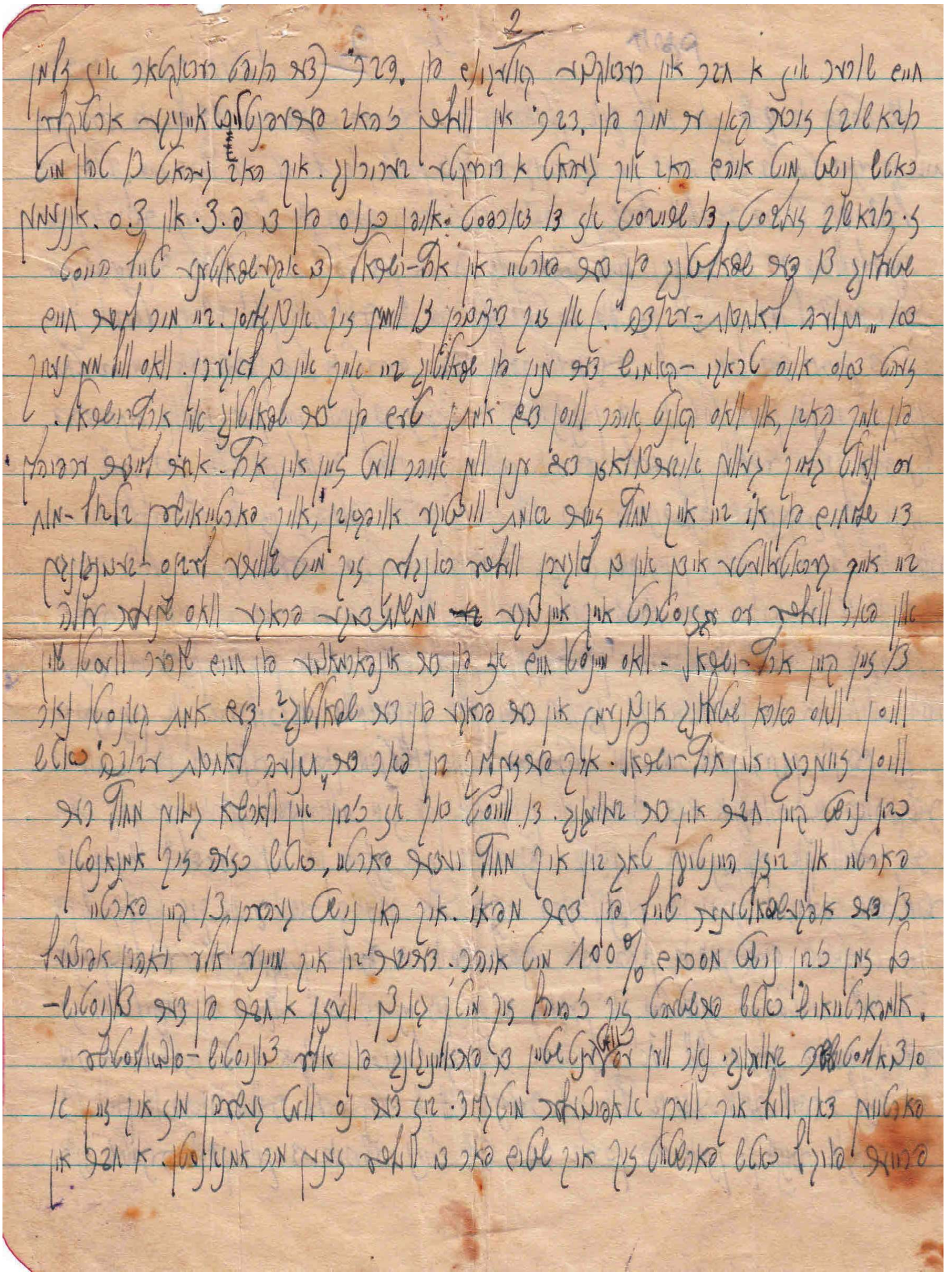
2

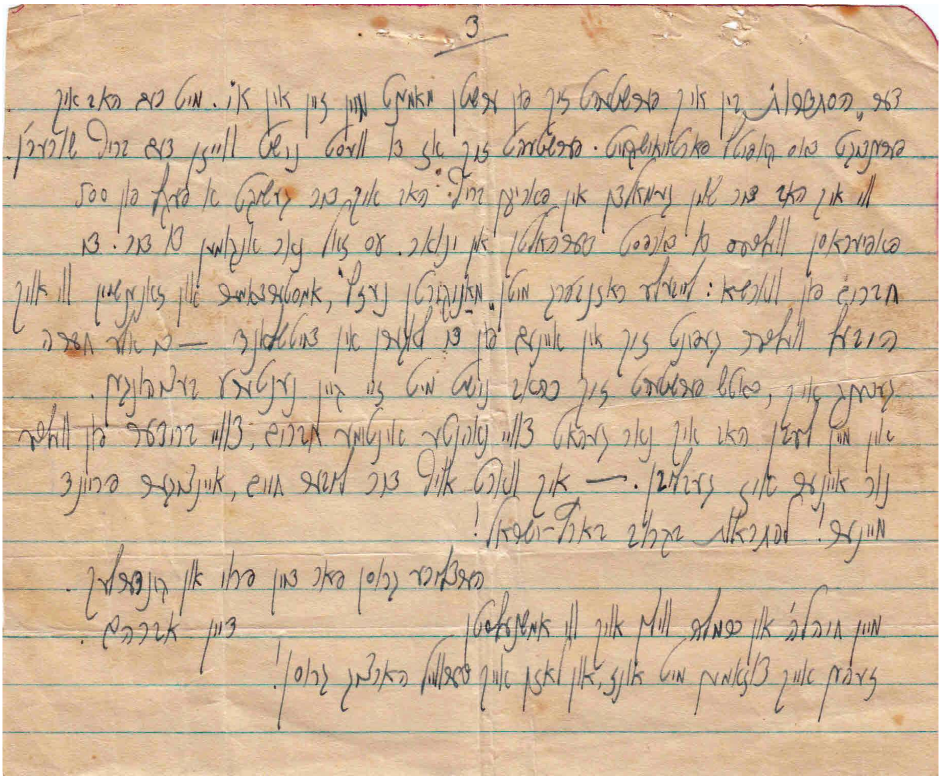

3

מכתב שני מאברהם לנגלבן, בלי תאריך נתקבל
למחנה שטאייר-אוסטריה 1947

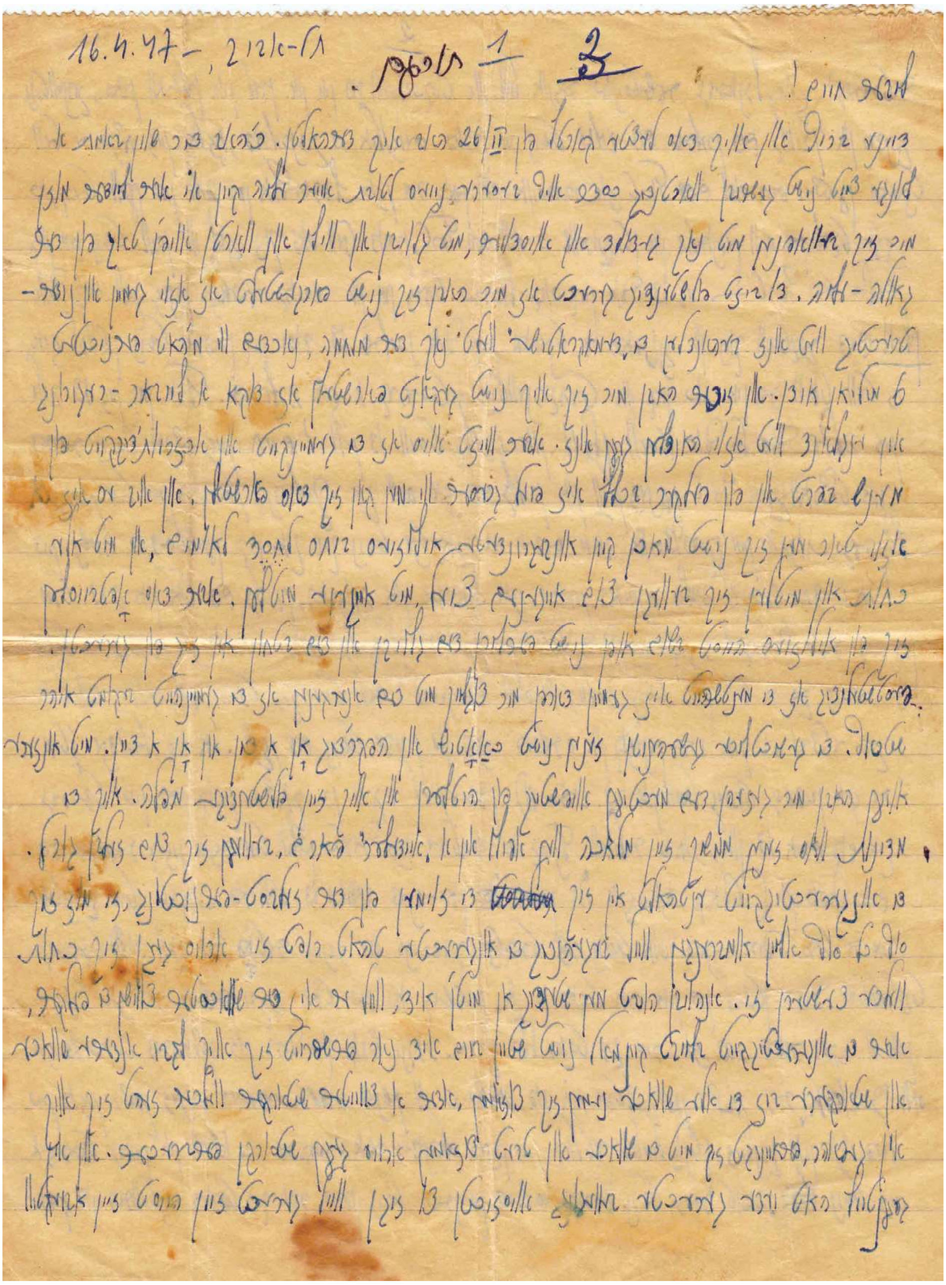

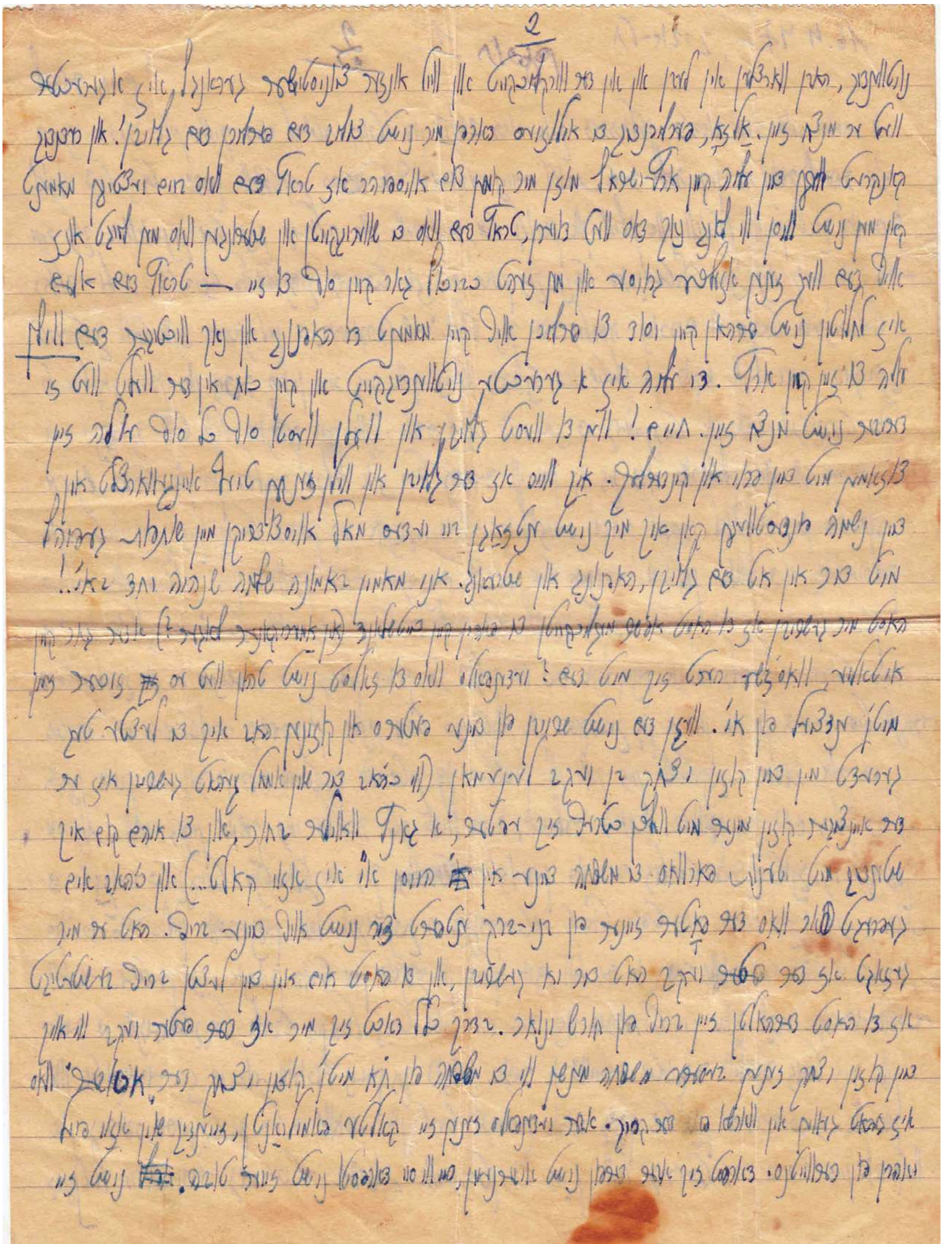

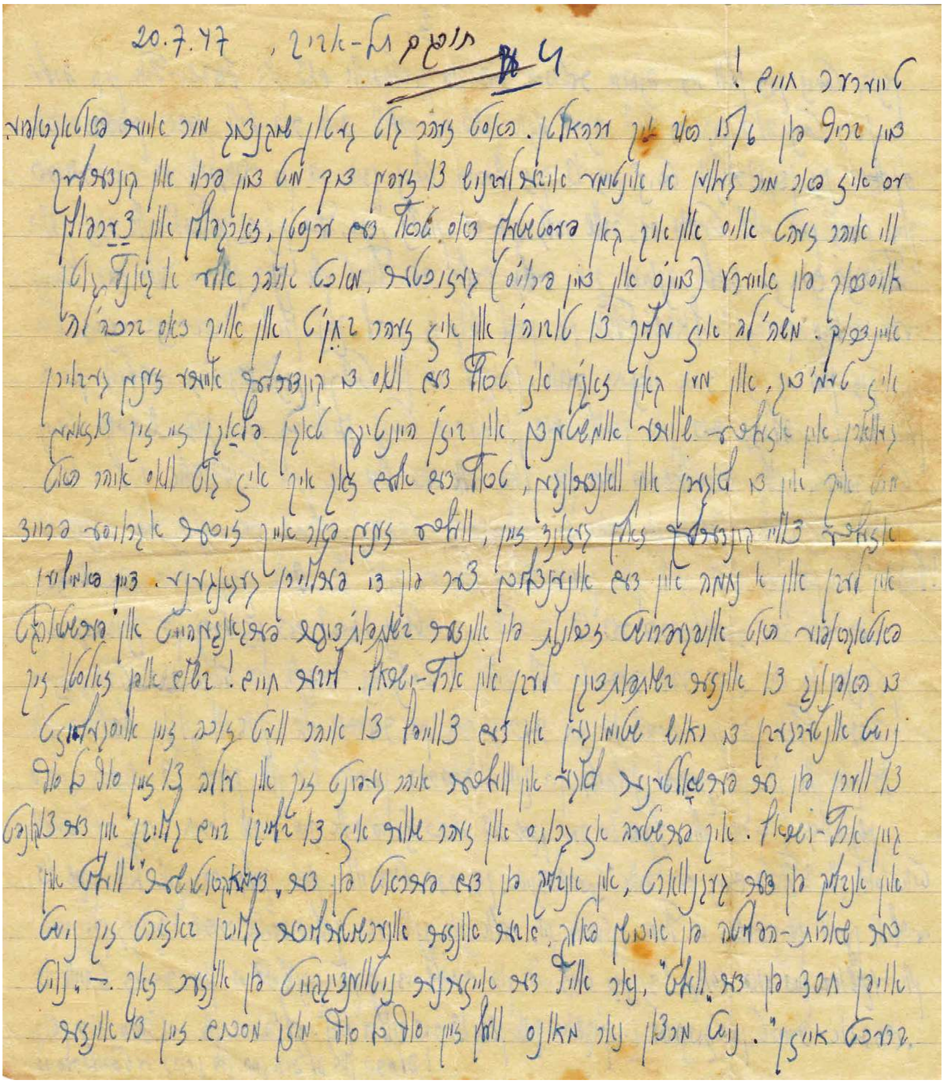
דיין אברהם.

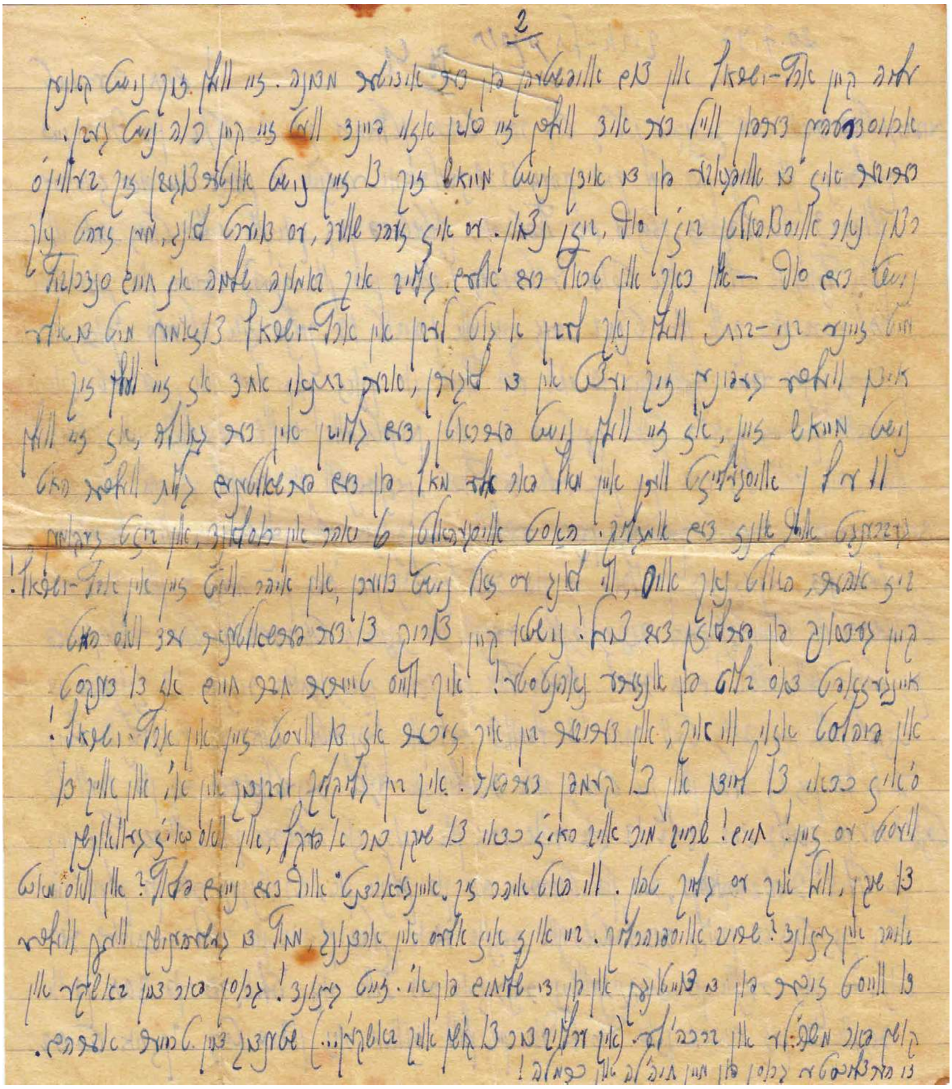
מכתב שלישי שקיבלתי מאברהם לנגליבן למחנה בינדרמיכל בעיר לינץ 16.4.1947

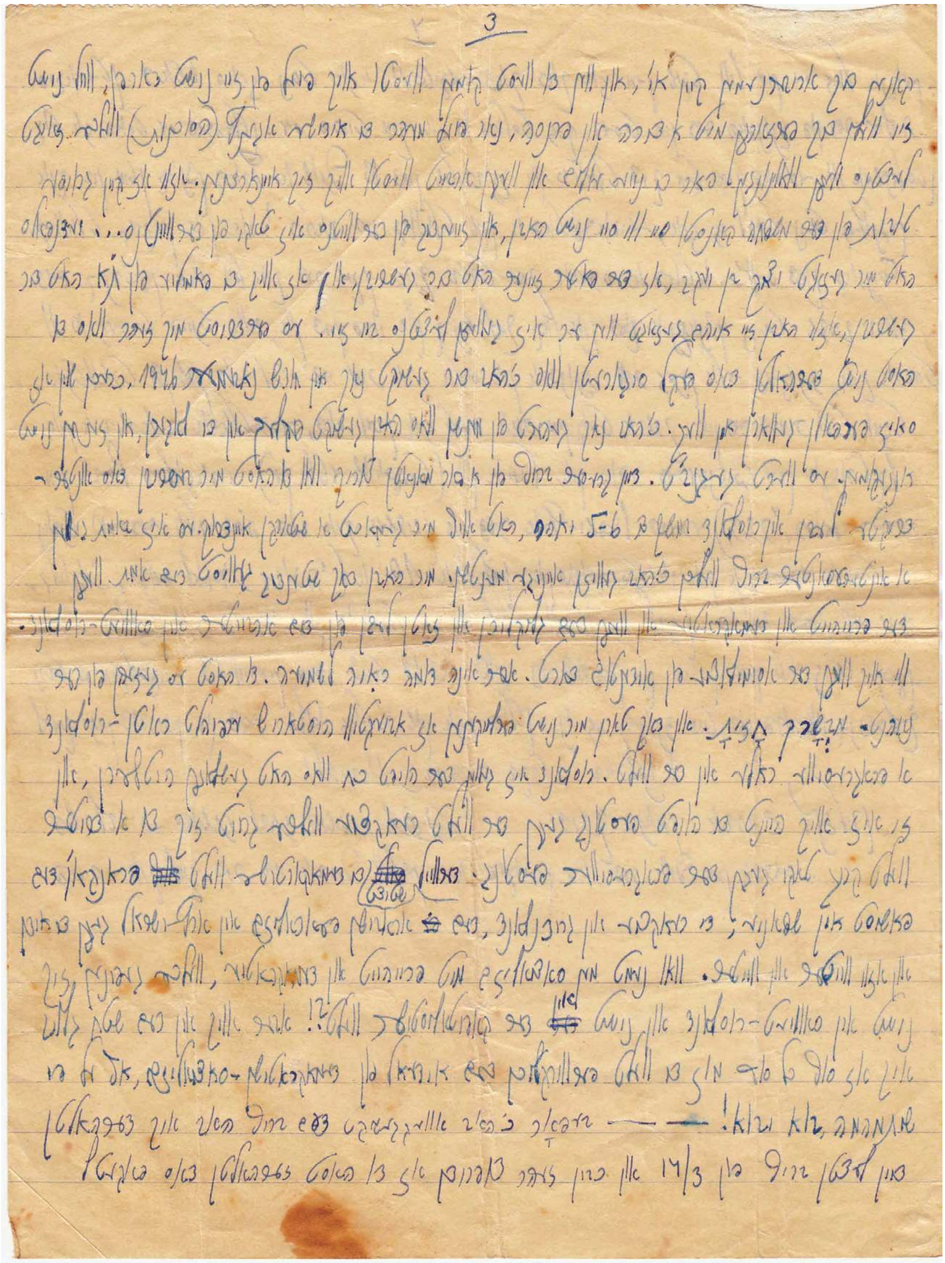

16.4.47 – לינץ

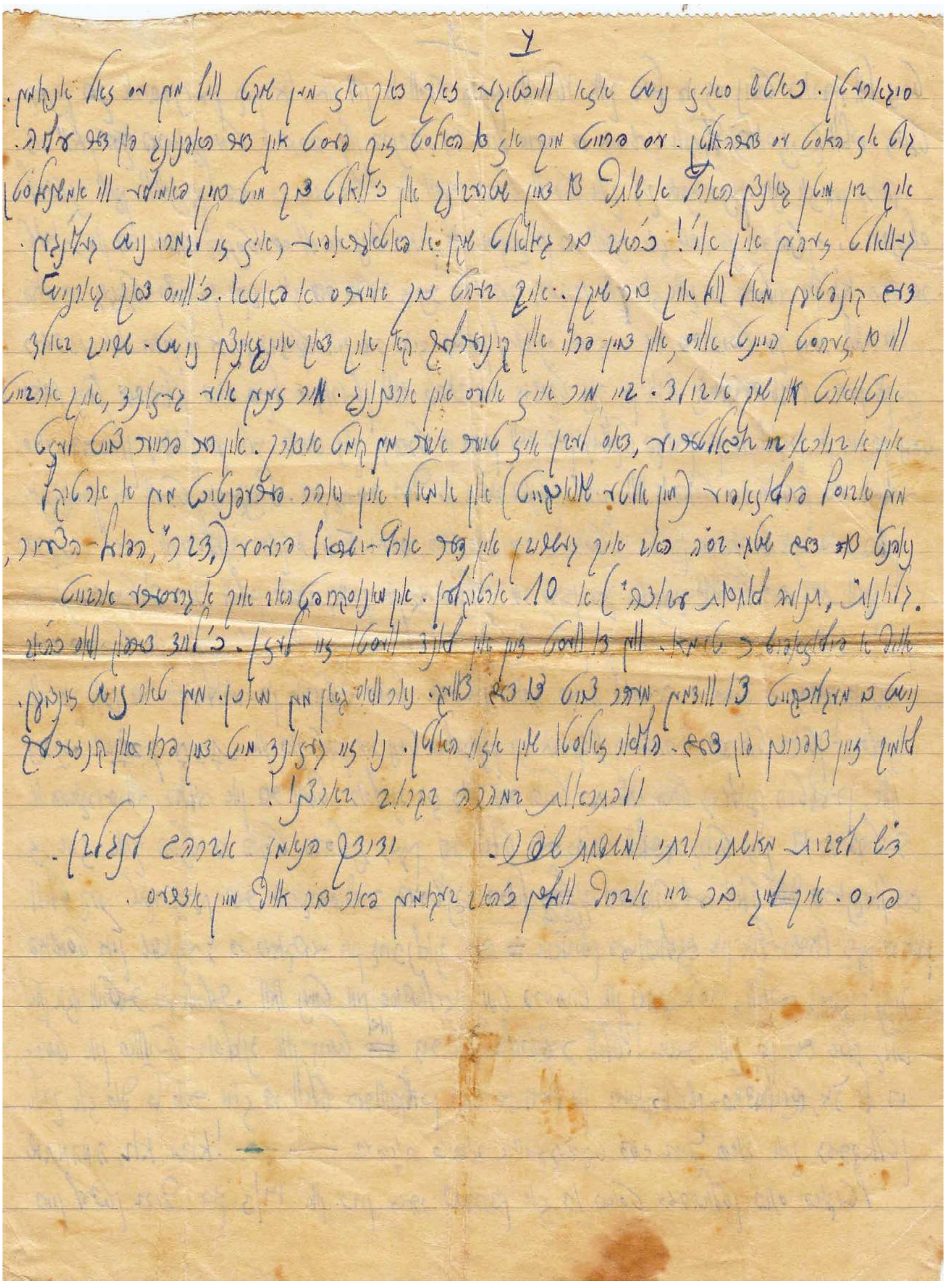

מכתב רביעי שקיבלתי מאברהם לנגליבן למחנה בינדרמיכל בעיר לינץ 21.7.1947

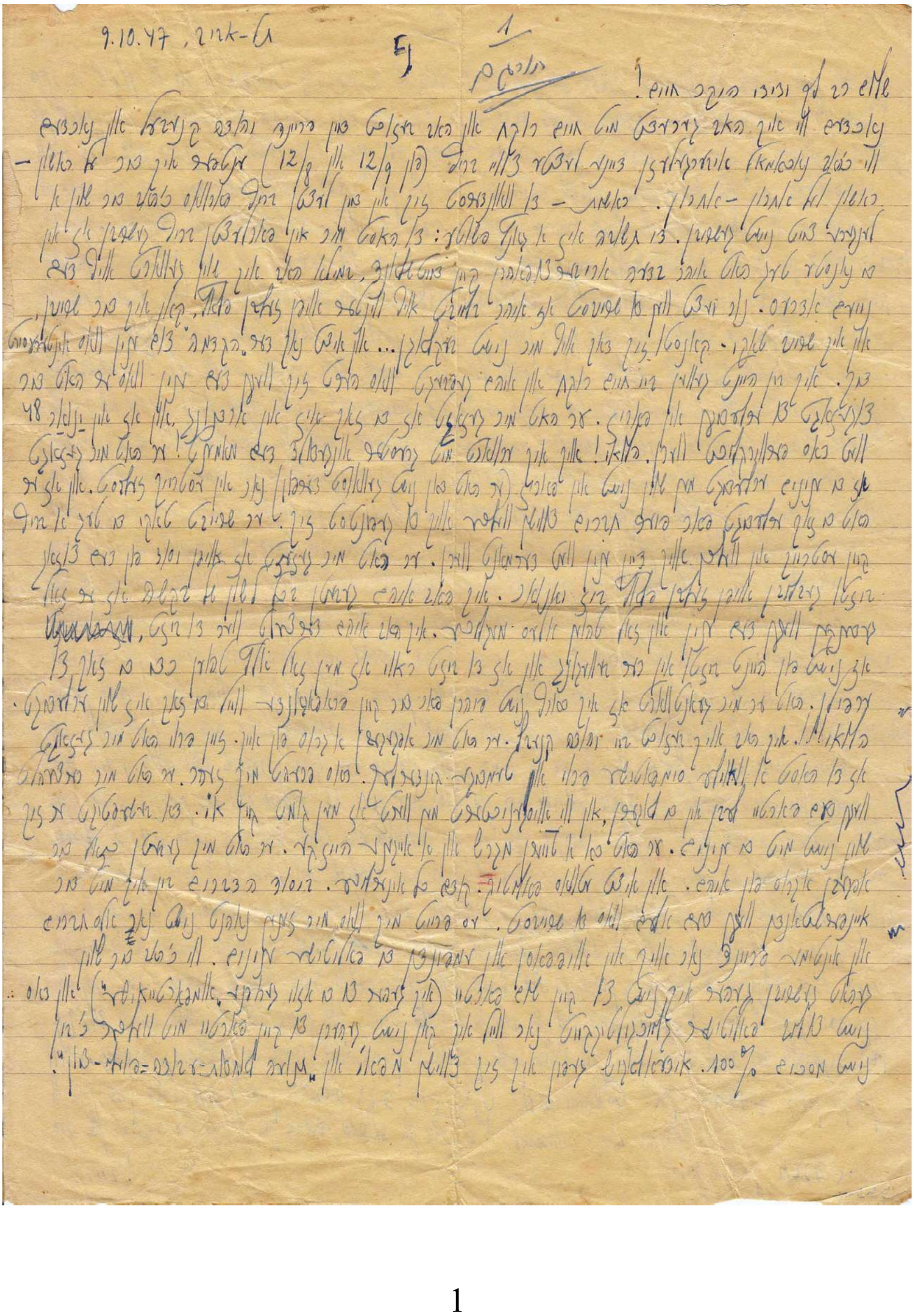

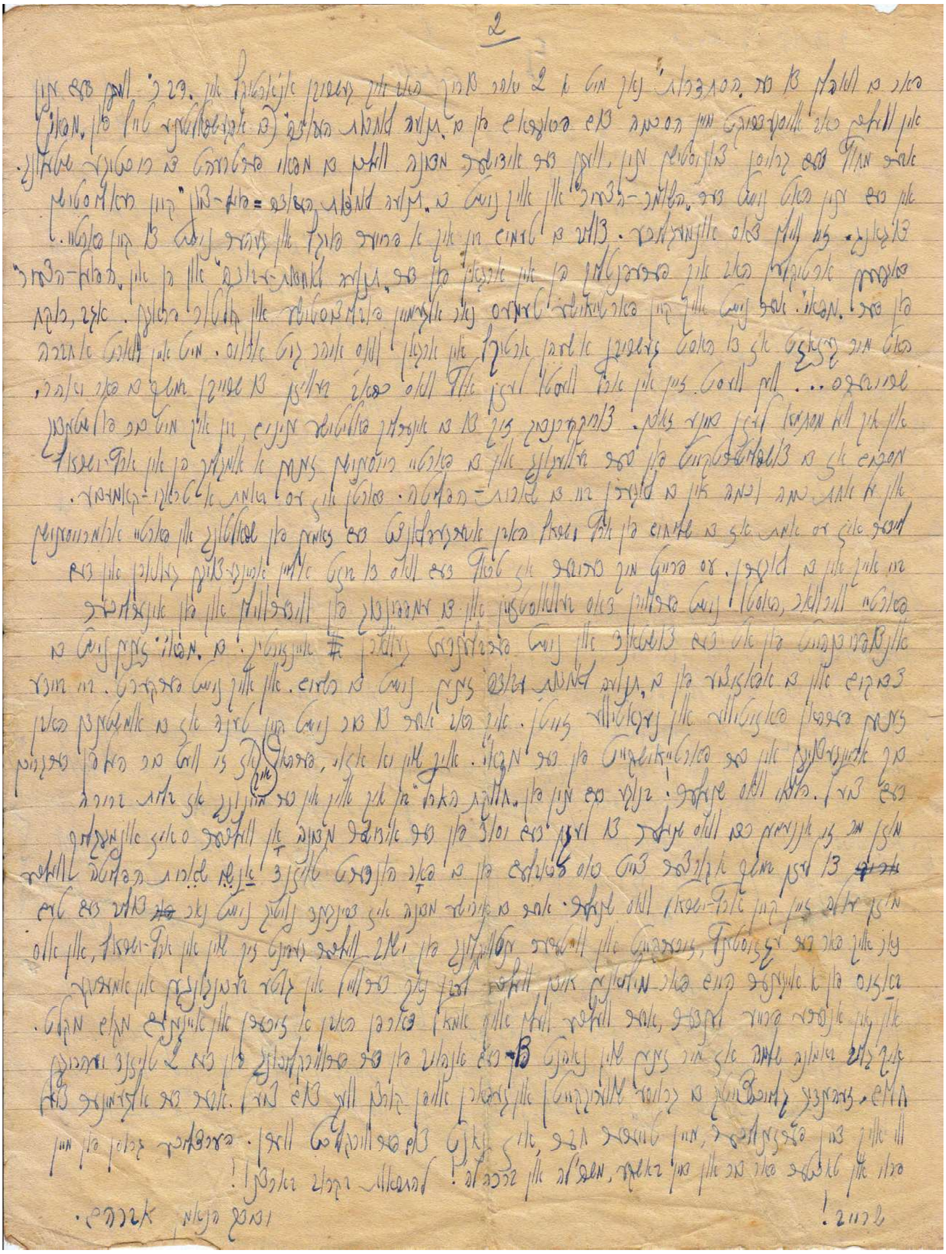

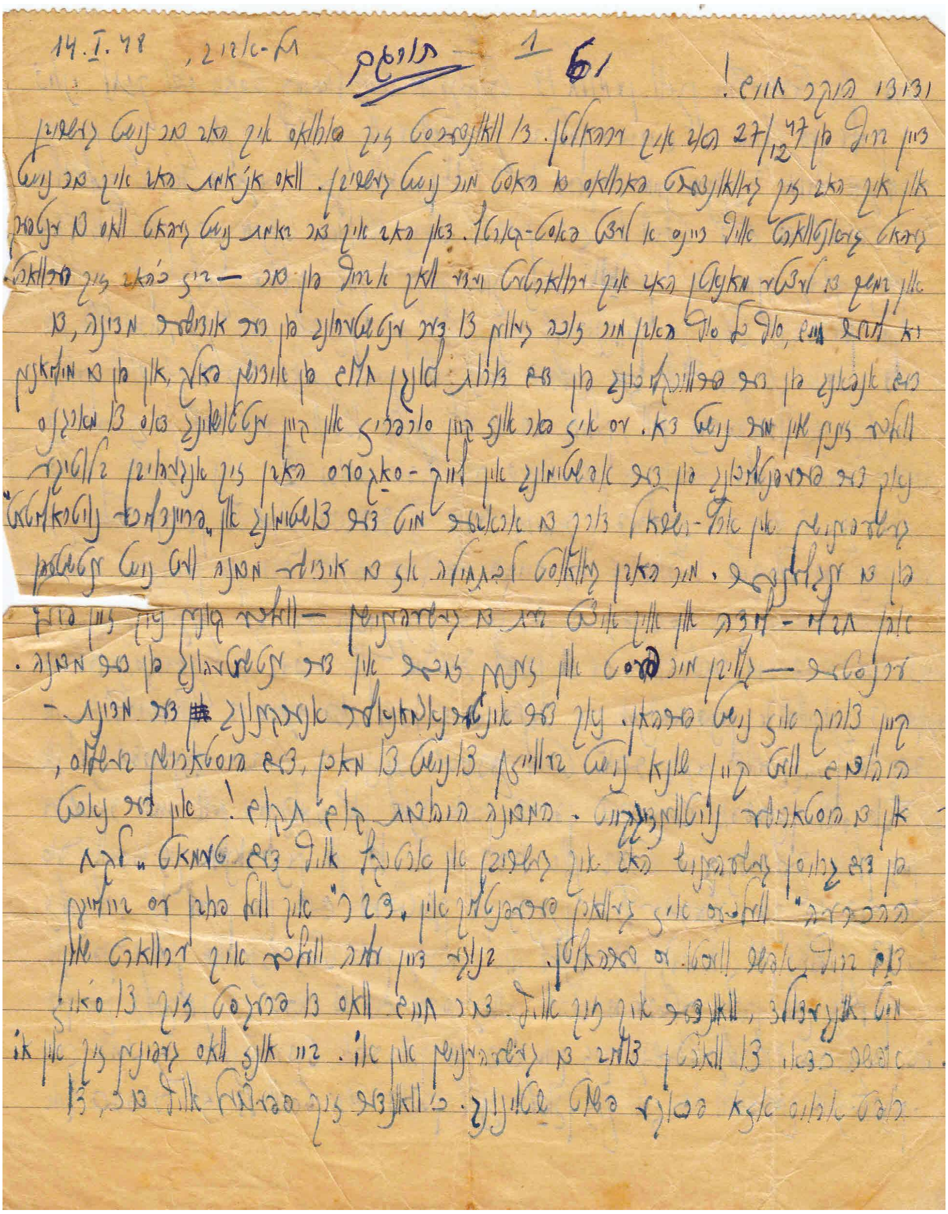

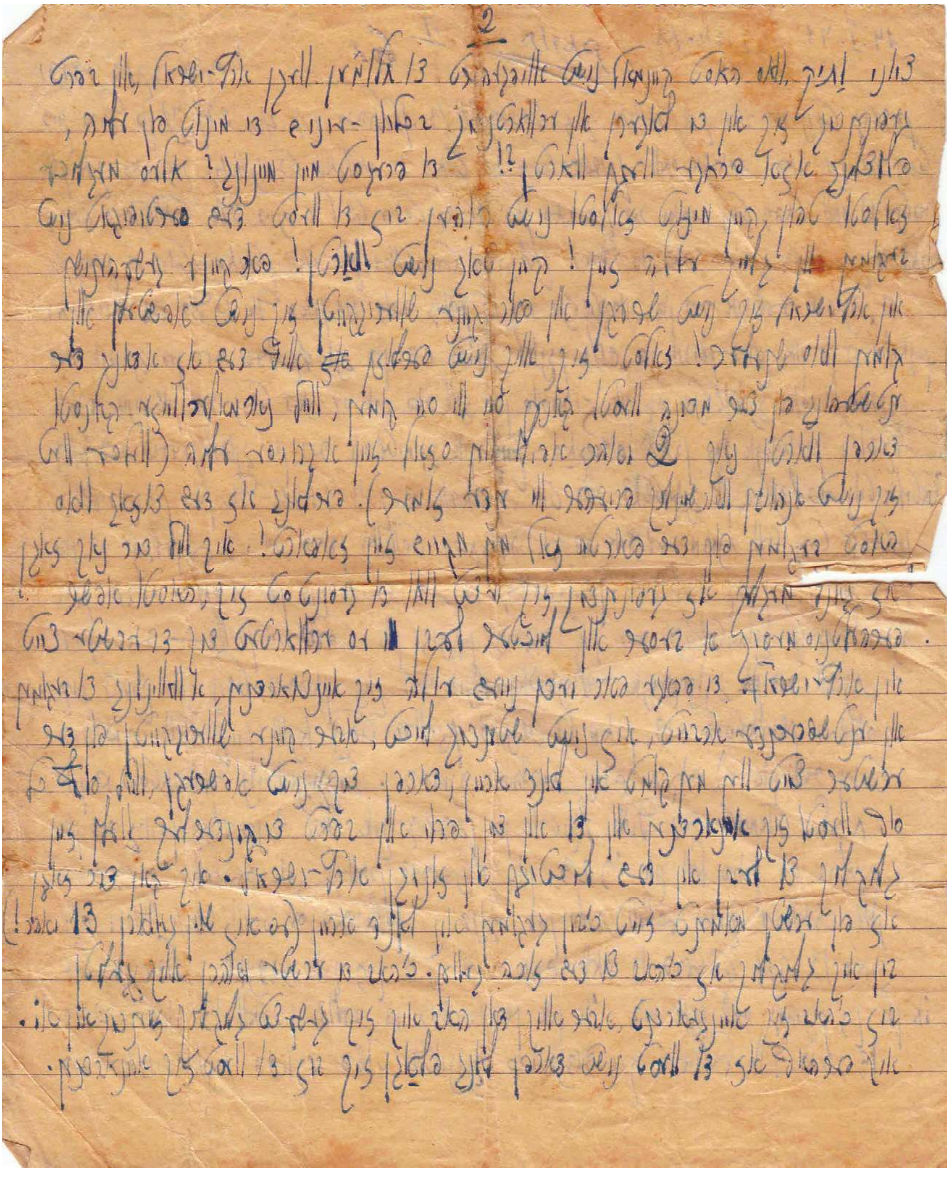
מכתב חמישי שקיבלתי מאברהם לנגליבן למחנה בינדרמיכל בעיר לינץ 9.10.1947

9.10.47

מכתב שישי שקיבלתי מאברהם לנגליבן למחנה בינדרמיכל בעיר לינץ 14.1.1948

אתה רוצה אתה מקבל אותה ואם לאו, זה לא מעניין ונוגע לך.

הם לא מבינים, שארץ ישראל, היא קרש ההצלה היחיד, ובאם ישנם עוד מיליוני יהודים בתפוצות, שלא מרגישים את הצורך בבית יהודי עצמאי, קיימת בכל זאת האפשרות שפעם ירגישו בנחיצות הדבר. הסכנה קיימת ולא יהודי אחד הציל את חייו הודות למעשיו להגשמת הרעיון הציוני ולהיפך, לא מעט יהודים נספו בגלל שלא האמינו ברעיון הציוני ולא עלו ארצה, למרות שהיתה להם האפשרות לעשות את זה.

על כן, ציונות זו תורת חיים עבור היהודי. ואני יודע חיים היקר שרעיון ארץ ישראל והתקווה להגשמתו, היתה הנחמה היחידה במשך כל השנים של נדודיך בנכר. לפיכך אני מאמין באמונה שלמה שבקרוב תזכה לגאולה.

בכל זאת, עליך לזכור שהיוזמה לכיוון העלייה נמצאת בידך. אתה צריך לעמוד על המשמר ולנצל כל אפשרות שתזדמן במקומך החדש. לעת עתה, מכאן אין אפשרות לעשות משהו בנדון.

שלא תסמוך על אף אחד, משפחה ופרוטקציה בא"י לא יעזרו כלום. אתה לבד צריך להסתער בכיוון המוליך למטרה. את הצעד הראשון אתה כבר עשית וזה משמח אותי מאוד, עכשיו אתה צריך להמשיך בכל מיני דרכים. ייתכן שתצטרך לחכות זמן מה, אבל זה לא יפחיד אותך.

אצלי הכול בסדר, אנחנו בריאים ואני עובד כפקיד במוסד לאומי של היישוב, מרוויח לפרנסה בצמצום כי היקרוּת גדולה אבל את הנחוץ יש לנו. יש לי כבר בת - בת עשר, יפה וחכמה שתהיה בריאה. שלחתי לך חבילה עם סיגריות - 500 מאות במספר.

אני פוגש מזמן לזמן את בן דודך יצחק בן יעקב לנמן, אמסור לו ד"ש ממך. תהיה בריא חברי חיים ואני מקווה לראותך במהרה.

גיסי מאיר שצ'יפיור נמצא בגרמניה, גם הוא מחכה לאפשרות של עלייה.

ד"ש חמה לאשתך וילדיך, אשתי ובתי מאחלים לכם כל טוב.

שלום ולהתראות במהרה בארצנו - ידידיך הנאמן אברהם.

מכתב שני מאברהם לנגלבן, בלי תאריך נתקבל למחנה שטאייר-אוסטריה

ידידי היקר חיים

מכתבך מ־12.11.46 קיבלתי. אני מקווה שמכתבי מ־10.11.46 כבר קיבלת. במכתבי זה הבעתי את שמחתי שהצלחת לעבור את הגבול שמוביל אותך למטרה. עוד קצת סבלנות והבלגה, ונהיה סוף כל סוף ביחד.

מכתבך האחרון היה עבורי מעניין מאוד. אם כי פחות או יותר אנו יודעים

ממקורות שונים אודות התופעות השליליות בין חלק של היהודים במחנות.

לדאבוננו, ידוע לנו היום, שהיו יהודים מסוימים ששירתו את הנאצים ועזרו להם להוביל יהודים להשמדה בחושבם שככה הם יצילו את עצמם. כמובן שאלה היו קומץ של בני בליעל. נבלים שנמצאים בין כל העמים וגם בעם היהודי. ישנם כל מיני אנשים, ישנם כאלה בעלי רמת מוסר גבוהה, שהתנאים הגרועים ביותר ובמצבים נוראים, לא יעלה להופכם לחיות או בהמות. וישנם אנשים ממין ההפוך. אנו היהודים איננו במובן הזה יוצאים מן הכלל.

אמנם מוכרחים להכיר בעובדה, שחוץ מהאופי הטבעי המושרש באדם, שזהו לפי דעתי, הגורם המכריע להתנהגותו, ישנם גם הגורמים של התנאים שבו האדם חי וזה גם משפיע על התנהגותו. ובפרט, הזוועות האכזריות שעברו על היהודים שנשארו בחיים.

כמובן, מה שיותר זמן, היהודים שוהים במחנות בגרמניה ואוסטריה מביא להשחתת המידות. התרופה היחידה למצב זה היא רק עלייה לארץ ישראל, איפה שישנן האפשרויות ליהפך ליסוד יצרני פורה. ומה שיותר מהר זה יותר טוב.

אתה כותב לי שאתה צריך להחליט בכנס המפלגה לאיזה צד להצטרף, לנאמני מפא״י או לאחדות העבודה.

אצלי, חיים היקר, נראה כל העניין טראגי־קומי, עם הפילוג במחנות. מה בעצם רוצים מכם? היה יותר טוב להשאיר את העניין לזמן שאתם תהיו בארץ.

אבל לדאבוני, ממלאים השליחים מארץ ישראל, מחוץ לתפקידם החשוב, גם בלבול מוח מפלגתי. לפניכם קיימת שאלה אחת - איך יותר מהר לעלות ארצה.

אני עד היום מחוץ לכל מסגרת מפלגתית. אם כי אני יותר קרוב לחלק שהתפלג. בזמן שיתקיים איחוד מלא של כל הפלגים, אחליט להיות בו חבר. אני חבר בהסתדרות מהרגע הראשון שבאתי ארצה ועם זה גמרתי פרק במפלגתיות שלי.

את החברים מורשה, זוננשטיין, אמסטרדמר, רוזנברג וגם היבל, אני זוכר אותם היטב למרות שלא הייתי קרוב איתם. בחיים שלי היו לי רק שני חברים קרובים, שני אחים שרק אחד מהם נשאר... אני מחכה לך חברי הטוב ולהתראות בקרוב בארץ ישראל.

דרישת שלום לבבית עבור אשתך וילדך.

שלך אברהם.

מכתב שלישי שקיבלתי למחנה בינדרמיכל בעיר לינץ אוסטריה.

תל־אביב, 16.4.1947
חיים היקר!

מכתבך ב־26.2.47 כמו כן גלויה קיבלתי.

אתה לגמרי צודק שלא פיללנו ליחס כה משפיל מהעולם ה"דמוקרטי", שלאחר המלחמה בה הושמדו 6 מיליון יהודים, קשה היה לדמיין שדווקא ממשלת הלייבור באנגליה תתייחס ככה כלפינו.

כנראה שהאכזריות וההשפלות של האדם בפרט ועמים בכלל, יותר גדולה מאשר חשבנו. ובאם זה כך, אסור לנו לעשות חזיונות ביחס לחסד לאומים. רק בכוחות עצמאיים לנוע למטרות שלנו. אבל ההתנערות מאשליות לא אומרת בשום אופן לאבד את האמונה והביטחון בניצחון של הצדק.

בפסיקה שהאנושות היא מושחתת, צריכים אנו להאמין שכל מעשה רע ומושחת, מקבל את עונשו.

תהליכי ההיסטוריה אינם תוהו ובוהו והפקר. בלי דין ודיין. במו עינינו ראינו את קומו ועלייתו של היטלר וגם מפלתו המוחלטת.

המדינות שממשיכות בדרכו, אפילו בצורה "עדינה" יותר, מתקרבות לאותו הגורל.

האי־צדק שנעשה מכיל בתוכו את הגרעינים של השמדה עצמית. בעשיית מעשים לא צודקים, קמים בתוכם כוחות שישמידו אותם.

במכתבך הגדול שכתבת על החיים המדוכאים ברוסיה במשך השנים שהיית שם, עשה עלי רושם חזק, זה באמת היה מכתב מעניין שהראיתי לכמה אנשים. הלא תמיד ידענו על "החופש והדמוקרטיה וחיי השובע של הפועל בברית המועצות", וגם על ההתבוללות של היהדות שם. אולם, אינה דומה ראייה לשמועה. אתה ראית זה מקרוב מבשרך חזיתָ. אבל לא יכולים להכחיש ללא משא פנים שברית המועצות מילאה תפקיד חיובי בתקופה זו בעולם. היא היתה הכוח העיקרי שלחם בהיטלר.

איפה לוקחים סוציאליזם עם חופש ודמוקרטיה, שאינו בנמצא לא בברית המועצות ולא בעולם הקפיטליסטי?

אבל גם בשטח זה אני מאמין שסוף כל סוף יתגשם האידיאל של הסוציאליזם הדמוקרטי. אף על פי שיתמהמה בוא יבוא.

הנני מבקש לשלוח לי תמונה שלכם.

אצלי הכול בסדר, אני קורא קצת פילוסופיה ולעיתים רחוקות, מפרסם מאמר ב"דבר" והפועל הצעיר.

תהיו בריאים אתה ואשתך וילדיך ולהתראות במהרה בקרוב בארצנו.

ידידך הנאמן אברהם לנגלבן.

מכתב רביעי שקיבלתי מאברהם לנגליבן למחנה בינדרמיכל בעיר לינץ 15.6.1947

חיים היקר!

מכתבך ב־15.6.47 קיבלתי. טוב עשית ששלחת לי את תמונתכם. זו היתה עבורי חוויה אינטימית לראות אותך עם אשתך והילדים.

אני יכול לקבוע, שלמרות מראה פניכם הרציניים הנסוך במבט של צער ודאגות, אתם עושים כולכם רושם די טוב.

התמונה המשפחתית שלכם העלתה מחדש זיכרונות של העבר המשותף שלנו וחיזקה את התקווה לחיים משותפים בארץ ישראל.

חיים היקר! בשום אופן אל תגיד נואש במצבים של פקפוק וספקות. להיגאל מהמציאות של המחנות ולאור הבגידה של העולם הדמוקרטי בשארית הפליטה של העם היהודי.

אולם האמונה הבלתי מעורערת שלנו, לא מבוססת על החסד של "העולם", רק על נחיצות קשה כברזל של העניין. באם לא מרצון, אז מאונס, הם יצטרכו להסכים לעלייה לארץ ישראל ולהקמת מדינת היהודים. הם לא יוכלו להתחמק מזה, כי לא ניתן לעולם מנוחה.

לפיכך, תפקידם של היהודים לא להתייאש ולהיכנע לרצון של בווין, רק להבליג עד הסוף של הניצחון. אכן, זה מאוד קשה - זה נמשך הרבה זמן ולא רואים את הסוף, אבל למרות הכול אני מאמין באמונה שלמה שחיים סנדרוביץ עם משפחתו יזכו לחיים טובים בארץ ישראל ביחד עם יתר היהודים הנמצאים עדיין במחנות. אבל בתנאי אחד, שהם לא יאמרו נואש ולא יבגדו באמונה של הגאולה וייגאלו פעם ולתמיד מהגלות שהביאה עלינו את האסון הגדול.

אני יודע חיים שאתה חושב ומרגיש כמונו. על כן אני בטוח שתהיה בארץ ישראל. כדאי עוד לסבול ולהיאבק עבור זה. אני מאושר לחיות בארץ ישראל וגם אתה תהיה פה.

על המאורעות אצלנו אתה בטח יודע מהעיתונים ומהשליחים מא"י. תהיו בריאים, ד"ש לבתיה שלך ומשה'לה וברכה'לה, ד"ש מחיה'לה שלי ומבתי כרמלה.

לתמיד שלך הנאמן, אברהם!

מכתב חמישי שקיבלתי מאברהם לנגליבן למחנה בינדרמיכל בעיר לינץ 9.10.1947 נתקבל למחנה בינדרמיכל.

תל־אביב, 9.10.1947

שלום רב לכם ידידי היקר חיים.

לאחר שדיברתי עם חיים רוקח וביקרתי את ידידך יהודה קנבל ולאחר שקראתי עוד פעם את שני מכתביך מ־12.9.47 ומ־12.8.47, אני עונה לך על ראשון־ראשון ועל אחרון־אחרון.

ראשית, אתה מתפלא במכתבך האחרון למה לא כתבתי לך זמן ממושך. התשובה היא פשוטה – אתה במכתבך לפני האחרון כתבת שבימים הקרובים בדעתכם לעבור לגרמניה.

במילא כבר חיכיתי לכתובת החדשה.

כעת כשאתה כותב לי שאתם נשארים לזמן החורף באותו מקום, עלי לכתוב לך שאני באמת כותב אליך. ועכשיו אחרי ההקדמה לעניין שמעניין אותך.

היום הייתי אצל חיים רוקח ושאלתי אותו מה נשמע עם העניין שהבטיח לך לסדר בפריז.

הוא אמר לי שהדבר סודר ושבינואר 1948 הדבר יתגשם. הלוואי! ואני מחכה בקוצר רוח לרגע זה. הוא אומר לי שעניינים אלה כבר לא מסדרים בפריז רק באוסטריה גופא והוא סידר רשיונות עלייה בעד ארבעה חברים ואתה בתוכם. בימים אלה הוא יכתוב מכתב לאוסטריה שעניינך גם יוזכר בו.

הוא אמר לי שעל יסוד הבטחתו נשארת במקום עד ינואר. ביקשתי אותו בכל לשון של בקשה שהוא יזכור אותך ויעשה מה שביכולתו. סיפרתי לו מי אתה, ושלא מעכשיו אתה בתנועה ואתה ראוי שיעשו הכול למענך. אז הוא ענה לי שאני לא צריך לעשות עבורך תעמולה כי העניין כבר מסודר. הלוואי!

אני גם ביקרתי אצל יהודה קנבל, הוא מסר לי ד"ש מכם. אשתו אמרה לי שיש לך אישה סימפטית וטובה, ויש לכם ילדים מוצלחים. זה משמח אותי מאוד.

הוא סיפר לי אודות החיים המפלגתיים במחנות ואיך מתפכחים כשבאים לארץ ישראל. פה הוא כבר לא עוסק בעניינים אלה.

יש לו פה מגרש יקר ובית בתל־אביב. הוא ביקש אותי למסור לך ד"ש ממנו.

ועכשיו, קצת פוליטיקה – קודם כול פנימיים. ביסוד הדברים אני תמים־דעים איתך על הכול מה שאתה כותב. משמח אותי שאנחנו קרובים לא רק כחברים וידידים, אלא גם כן בהבנה וראיית הדברים הפוליטיים.

כפי שכתבתי לך, אינני משתייך לשום מפלגה. יען כי אינני יכול להיות במפלגה שאינני מסכים במאה אחוזים לפרוגרמה שלה. באופן אידיאולוגי, אני נמצא בין מפא"י ו"תנועת לאחדות העבודה" - פועלי ציון, ובינתיים אני שייך לאלה שקרואים "בלתי מפלגתיים".

לפני הבחירות להסתדרות כתבתי מאמר ב"דבר". בעניין זה גם פרסמתי מאמרים בהוצאת "תנועת לאחדות העבודה" וגם ב"הפועל הצעיר" של "מפא"י", אבל לא על נושאים פוליטיים רק על עניינים כלליים ושאלות תרבותיות.

אגב, רוקח אמר לי, שאתה כתבת מאמר טוב בהוצאת המפלגה באוסטריה. במילה אחת, חברה של כתבנים...

כשתבוא ארצה תוכל לקרוא הכול מה שכתבתי.

אנו תמימי דעים איתך, שהפיצול המפלגתי של תנועת העבודה וחילוקי הדעות הם אסון בארץ ישראל ועל אחת כמה וכמה במחנות של שארית הפליטה. שם זה באמת טרגי־קומדיה. לדאבוני, זו אמת שהשליחים מארץ ישראל העבירו ושתלו את גרעיני הפיצול והמחלוקת אצלכם במחנות לכן אני שמח שלמרות שנסחפת בקלחת המפלגתית לא איבדת את ההכרה והתחושה להתנגד למצב זה ולא סונוורת באופן חד־צדדי.

"המפא"י" לא הצדיקים, והאופוזיציה של תנועת לאחדות עבודה, גם לא הרשעים, וגם לא להיפך.

אצל שניהם ישנם דברים חיוביים ושליליים. אין לי טענה אליך שהתנאים משכו אותך למפלגתיות של מפא"י.

ובאם זה כך, הנני תקווה שזה יעזור לך להגיע למטרה, הלוואי יותר מהר.

בנוגע לעניין של חלוקת הארץ, אני בדעה שבלית־ברירה צריכים אנו לקבל את זה בכדי מה שיותר מהר להניח את היסוד של מדינת היהודים, שבלי זה, בלתי אפשרי לפתור בזמן הקצר את הבעיה של כמה מאות אלפים אנשי שארית הפליטה, שצריכים בהקדם האפשרי לעלות לארץ ישראל.

המדינה היהודית חשובה גם לקיום היישוב והביטחון בארץ ישראל, וגם להתפתחות היישוב כבסיס לקליטת מיליונים של יהודים, שחיים לעת־עתה בתנאים טובים באמריקה ובארצות אחרות, אבל יכול לבוא הזמן שיצטרכו בית בטוח ומקום מקלט.

אני מאמין באמונה שלמה שאנו כבר קרובים להגשמת החלום בן אלפיים השנים. בבת אחת אני רואה את הקשיים והסכנות בדרך להגשמת המטרה.

אבל המטרה הכללית, כמו כן המטרה שלך, היא קרובה לפתרון.

ד"ש חמה מאשתי ובתי לך ולבתיה, משה'לה וברכה'לה.

ידידך הנאמן אברהם.

מכתב שישי מאברהם לנגלבן למחנה בינדרמיכל - אוסטריה.

תל־אביב - 4.1.1948

ידידי היקר חיים!

מכתבך מ־27.12.1947 קיבלתי. למען האמת, לא עניתי לך על גלויה שכתבת ובמשך החודש האחרון ציפיתי למכתב עד שקיבלתי.

כן חיים יקירי! סוף כל סוף זכינו להקמת המדינה היהודית, להתחלה של התגשמות והגשמת חלום של הרבה דורות של העם היהודי ושל המיליונים שלא קיימים עוד ואינם.

זה לא הפתעה עבורנו או אכזבה שלמחרת אחרי פרסום ההצבעה בלייק־סקסס התחילו מאורעות דמים בארץ ישראל על ידי הערבים בהסכמת ידידותם הניטרלית של האנגלים.

ידענו מלכתחילה שמדינה יהודית לא תקום בלי חבלי לידה. ועכשיו בעת המאורעות שיכולים להיות עוד יותר חמורים, אנחנו בטוחים בהקמתה של המדינה היהודית. דרך חזרה - אין.

אחרי ההכרה הבין־לאומית במדינת היהודים, שום שונא לא יעיז לבטל את ההסכמה ההיסטורית - המדינה היהודית קום תקום!

בליל של המאורע הגדול, כתבתי מאמר על הנושא "לקח ההכרעה" שפורסם ב"דבר". אצרף את זה למכתבי.

בנוגע לעלייה שלך, אני מחכה באי־סבלנות ואני מתפלא על שאלותיך האם כדאי עוד קצת לחכות. מה פתאום שאלה כזאת? תעשה הכול מה שאפשר כשתקבל את הסרטיפיקט ולא לחכות אף רגע אחד בכדי לעלות.

מפני המאורעות בארץ ישראל, אין לפחד ולבוא מה שיותר מהר. שלא תסמוך על זה שעם הקמת המדינה תוכל בין כך לעלות ארצה, כי באופן נורמלי אתה יכול לחכות שנתיים.

אפילו שתהיה עלייה גדולה, זה לא יהיה מוקדם מאשר סוף הקיץ. תדרוש שההבטחה שקיבלת מהמפלגה תתקיים ולאלתר.

אני רוצה עוד להגיד לך, שאולי במצבים שאתם נמצאים עכשיו, יש לכם חיים יותר קלים במה שמחכה לכם בזמנים הראשונים בארץ ישראל.

השאלה בפני כל עולה חדש, להסתדר בדירה ועבודה מתאימה, לא תמיד קלה. אולם, שום קשיים של הזמן הראשון כשבאים ארצה לא צריכים להפחיד אותך. כי סוף כל סוף, אתה תסודר ואתה ואשתך וילדיך תהיו מאושרים לחיות בארץ ישראל של השמש והאור.

אני יכול להגיד לך, שמהרגע הראשון שבאתי ארצה וזה כבר 13 שנה, אני מאושר שזכיתי לכך.

בשנים הראשונות גם סבלתי, עד שהסתדרתי, אבל גם אז הייתי מאושר להיות בארץ.

אני תקווה שלא ייקח הרבה זמן ותבוא ותסתדר.

ידידך הנאמן אברהם!

גלויה אחרונה מאברהם לנגלבן שקיבלתי למחנה בינדרמיכל בעיר לינץ אוסטריה.

תל־אביב, 23.2.1948

ידידי חיים היקר!

גלויתך קיבלתי וכמו שאתה מבקש אני עונה מיד. אבל מדוע אתה כותב כל כך מעט, פשוט באופן כמברק? לא עשית אפילו הערה בקשר למאמר של העיתון, העניין צריך לעניין אותך.

בנוגע לעלייה שלך, יש לי באמת עוגמת־נפש שהסיכויים לסרטיפיקט לעת־עתה קלושים. מה קרה עם ההבטחות של חיים רוקח וההתחייבויות של המפלגה? פשוט רימו אותך? כנראה היתה אי־הבנה אודות הסתייגותך לעלייה. אני חשבתי שאתה שואל בנידון בזמן שיש לך סיכוי לסרטיפיקט, אבל אם מדובר באופן אחר של עלייה בלתי לגלית, אז אני כבר לא יכול לייעץ לך שתעשה בכיוון הזה.

בוודאי העניין חמור וקשה. כשיש לכם שני ילדים קטנים, חושבני שתצטרך לחכות עד שתקבל סרטיפיקט.

האם אתה עוד פעיל בעבודה מפלגתית? ומה שלומכם בכלל ובפרט, תכתוב הכול בפרוטרוט. אצלנו שומעים בלי הפסק יריות והתפוצצויות, למרות הכול, המדינה תקום!

אנחנו ב"ה בריאים, ד"ש מחיהל׳ה וכרמלה ד"ש לבתיה, למשה׳לה וברכה׳לה

ידידך הנאמן, אברהם.

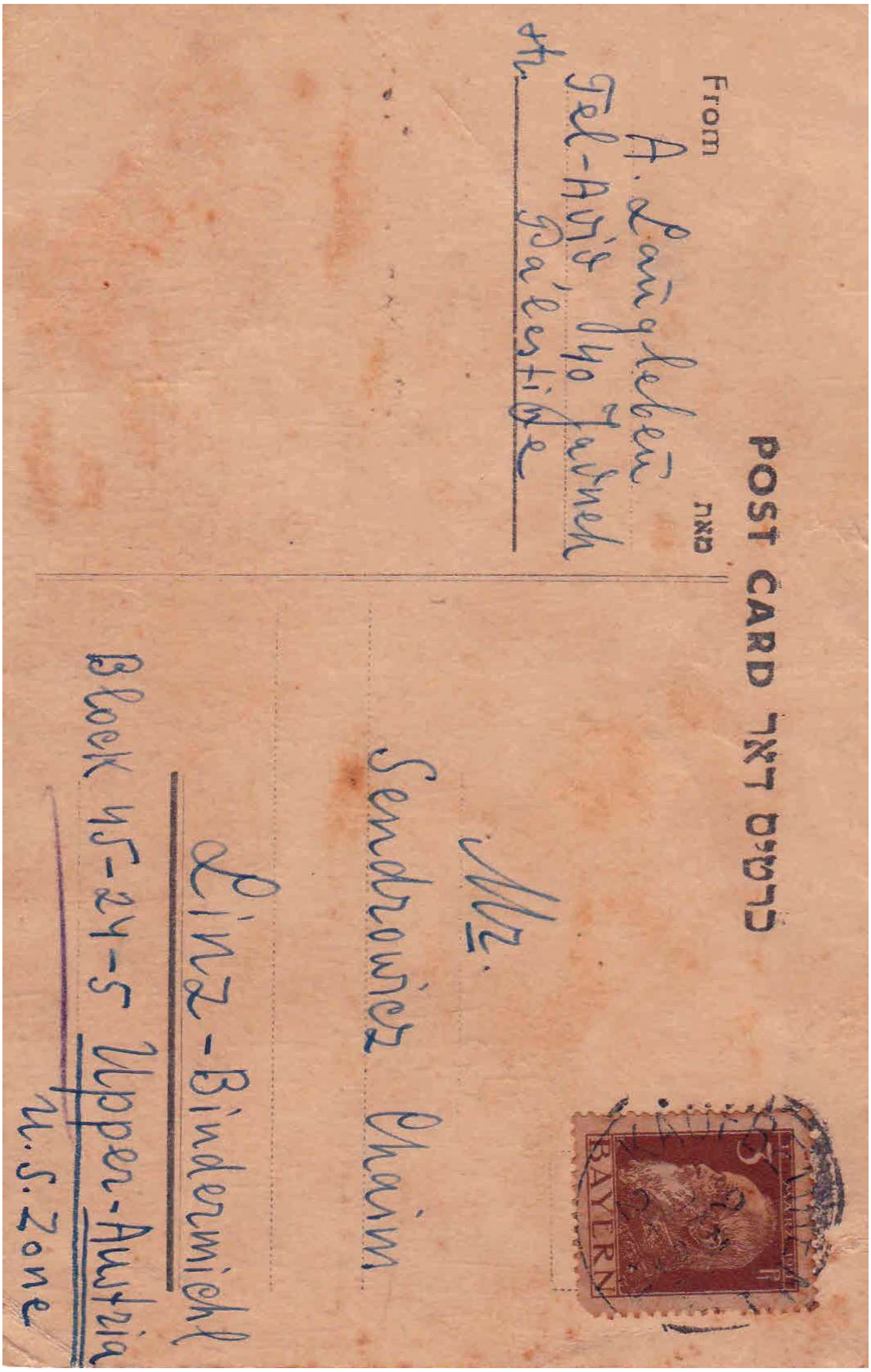
מצאתי לנכון, להכניס לזיכרונותי את המכתבים של אברהם לנגלבן שנשתמרו אצלי, שהם תשובות על המכתבים שכתבתי אליו. חבל שלא מצאתי את המכתבים שכתבתי, אז אפשר היה לקבל תמונה שלמה על ההתרחשויות במחנות ובמיוחד התרחשויות בענייני הפרטי שלי.

בכל זאת, מכתבים אלה משקפים פרק זמן מחיי במחנות דפ"י. התקופה הזאת בדרך למדינת ישראל, רבבות יהודים עקורים משארית הפליטה ישבו על חשבון העולם, "אונר"א". מעט מאוד נכתב על הזמן הזה ועל הפעולות של המפלגות והארגונים השונים, ועדי־המחנות, "הקומיטֶטים", ארגוני הפרטיזנים, ה"פת"ח", מוסדות הציוניות והבריחה.

גלויה אחרונה שנשלחה לחיים סנדרוביץ

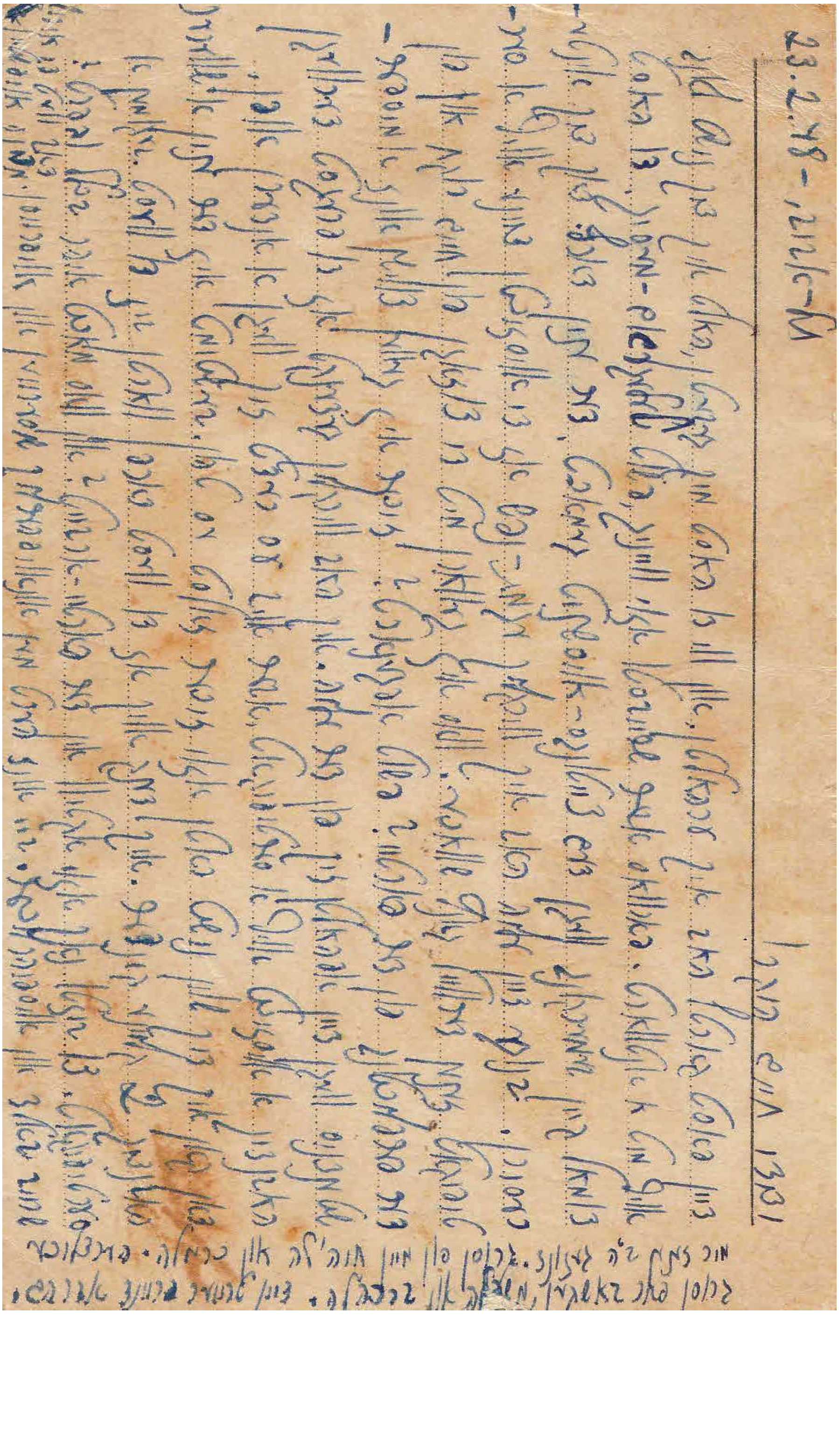
מחברו הטוב אברהם לנגלבן מפלשתינה (ארץ ישראל)

שקיבלתי ללינץ-בינדרמיכל, אוסטריה, 23.2.48 (תורגם מיידיש לעברית)

גלויה אחרונה שנשלחה לחיים סנדרוביץ

מחברו הטוב אברהם לנגלבן מפלשתינה (ארץ ישראל)
שקיבלתי ללינץ-בינדרמיכל, אוסטריה, 23.2.48 (תורגם מיידיש לעברית)

ועל השיקום בזעיר־אנפין של קהילות יהודיות במיוחד בווינה היכן שהתרכזו מעט מאוד יהודים ילידי אוסטריה וחשבו על שיקום של החיים שנגדעו עד השורש.

היהודים שהתרכזו בחמישה־עשר מחנות ברחבי אוסטריה ניהלו חיים אינטנסיביים כקהילה יהודית מובהקת שהשתקף בה החיוב בשיקום באופן ארעי, ערכי תרבות לפי הדוגמא הישנה.

כמו כן המסחר השחור עם האוסטרים, שבוודאי היו בין אלה שעזרו בפועל או בהסכמה אילמת להשמדת העם היהודי.

חלק מהיהודים לא למדו את הלקח ההיסטורי וחיפשו דרכים להגר לכל מיני ארצות מחוץ למדינת היהודים שהיתה צריכה לקום, והחלק המכריע בין יהודי המחנות היו בטוחים שתקום בזמן הקרוב.

בחודשי הקיץ האחרונים בשנת 1947 באו מגרמניה לביקור במחנה בינדרמיכל סוניה וקובא אקשטיין שהזכרתי אותם בפרק הזיכרונות מפולין בעיר שטטין.

סוניה וקובא באו לחפש במחנה בת דודה שלהם ואמנם מצאו אותה. אני זוכר ששמה היה פייגה'לה, ובעלה היה אחד מהסוחרים במחנה שעשו ביזנס עם האמריקנים והיה נחשב לעשיר.

הזוג הזה גר באותה הכניסה שם היו המשרד של המרכז שלנו. ככה נפגשנו עם האקשטיינים ומאוד שמחנו על הפגישה ונשארה לנו מאותו הזמן תמונה משותפת עם הילדים.

קובא וסוניה לא השתהו הרבה זמן במחנה ועמדו לחזור לגרמניה למחנה בקרבת העיר מינכן.

עבר כבר הרבה זמן שלא קיבלנו מכתבים מרפאל ממחנה וצלר איפה שהיה. ממכתב אחד שקיבלנו מזמן, קראנו בין השורות שהמצב המשפחתי אצלו לא שפיר.

הוא כתב במליצה על עננים שחורים והרגשנו שהוא מצוברח מאוד. לכן בתיה רצתה שאסע אליו לראות מה העניינים והאם כדאי לעבור במצב כזה אליו למחנה, איפה שהוא היה מנהל. על כן החלטנו בהסכמה, שאני אנצל את ההזדמנות שגם קובא וסוניה חוזרים לשם, שניסע ביחד ולא ארגיש בודד בנסיעה.

לקחתי רק תיק קטן וסיגריות שנחשבו כמו כסף עובר לסוחר. מעט דולרים הכנסתי לחגורה לשעת הצורך ואנחנו שלושתנו עלינו על הרכבת ונסענו לזלצבורג.

זלצבורג היתה קרובה לגבול הגרמני ומשני הצדדים הלכה תנועה של חברים. בעזרת הבריחה היהודית, שהם נתנו את הפרול - הסיסמה לעבור את הגבול למקום הנקרא בַד־רִיכנהַל.

טיול בהלבון זלצבורג, אוסטריה

(משמאל לימין) חיים סנדרוביץ עם קובה אקשטיין בטיול בהלברון - זלצבורג,
אוסטריה, 1947

במסיבה. מימין: חיים, משה, ברכה ובתיה סנדרוביץ,
סוניה וקובה אקשטיין (משמאל) חברים

מימין לשמאל: קובה וסוניה (שרה הוכמן) אקשטיין, בשה (בתיה) וחיים
סנדרוביץ במחנה בינדרמיכל-לינץ אוסטריה, 1947
שרה הוכמן-סוניה הייתה עדה בחתונה של חיים ובתיה סנדרוביץ בורשה 1939
יום לפני הבריחה מפולין ושרדה את השואה ברוסיה

בתוך העיר זלצבורג היה מחנה פליטים בשם "בית ביאליק". נסענו לשם כי שם היו לי חברים שהיו חברי המפלגה והיו מראשי המחנה שהיה להם קשר עם אנשי הבריחה.

קיבלו אותי בתור איש המרכז בסבר פנים וגם מקום ללינת לילה קיבלנו בשביל שלושתנו. ביקשתי אפשרות לעבור את הגבול לגרמניה. וגם לקובא וסוניה. קיבלתי הבטחה שהעניין יסודר בעוד יום או יומיים.

לא היה לנו בינתיים מה לעשות אלא לחכות להזדמנות המעבר. לכן החלטנו לעשות כמה טיולים וסיורים בזלצבורג ובסביבה. זלצבורג היא עיר עתיקה מאוד ויש בה ארמונות וטירות מימי הביניים. באמצע העיר נמצא על הר גבוה מבצר של כמעט בן אלף שנה ענקי מאוד.

הלכנו לשם והתחלנו לעלות למעלה בסימטאות צרות, בין חומות גבוהות ופיתולי דרך משופעים. הטירה הזאת עושה רושם כביר, אתה חש את העבר של מאות השנים אשר נותנות את חותמן על אבני הגזית הכהות, המתנשאות למעלה בצור חומות ומגדלים עם שערים גבוהים של עץ עתיק עם פרזול של ברזלים, צירים ובריחים מסיביים של ברזל שחור שהיו צריכים לעמוד בפרץ נגד אויבים, במלחמות האין סופיות בזמנים קדומים.

בין החומות החזקות אתה רואה את האשנבים והחריצים מהם ירו בקשתות חיצי ברזל, או השליכו אבנים על חיילי האויב שהלכו בשריונים ולחמו בגרזנים או ברומחים.

המבצר הזה היה בשימוש פעיל במלחמת שלושים השנים במאה השש־עשרה והרבה קרבות קשים התנהלו בין החומות של טירה עתיקה זו.

הרבה זמן ומאמץ עד שהגענו למעלה לאולמות הגדולים של הארגון הגדול. ראינו שמה הרבה כוכי מגן וחדרי מאסר ועינויים, איפה שהיו עוד מתקני עינויים וסַדים מימי הביניים.

שומרי המקום נתנו הסברים מפורטים על המקום וחיל המצב, ועל האבירים שהגנו על הטירה העתיקה הזאת שהיה לה תפקיד חשוב בהיסטוריה של המלכים והרוזנים בממלכת אוסטריה.

הביקור הזה נחרץ בזיכרוני עד היום הזה.

בחזרה למטה ירדנו כבר בקרוניות מיוחדות על גלגלי שיניים שהתקינו בשביל התיירים והמבקרים באתר היסטורי זה.

הספקנו עוד באותו יום לעלות במעלית מיוחדת על הר גבוה באמצע העיר, שם היתה מסעדה בשביל תיירים. התיישבנו שלושתנו על יד שולחן והשקפנו על הפנורמה עוצרת הנשימה, ההרים והנהר המתפתל למטה בזיגזגים וקשתות הגשרים מעל הנהר הכחול. מרחוק נראתה הטירה העתיקה

עם המגדלים כמו אגדה של אלף לילה. האווירה שקופה, רוחות קלות מלטפות ומרגיעות ומצב הרוח מרומם.

המלצר החזיר אותנו למציאות כשהביא כרטיס מודפס עם תפריטים של כל מיני מאכלים. בחרנו בדג וסלט אבל כשהמלצר הביא לכל אחד דג שלם עם חסה ובראש הדג היה נעוץ דגלון שם היה רשום המחיר, איבדנו כבר את התיאבון. המחיר היה כל כך גבוה, כמעט חצי ממשכורתי החודשית. אבל האכזבה הגדולה עוד יותר היתה מהדג עצמו שהיה מבושל בלי כל טעם יהודי, בלי בצל ופלפל. ככה שבמקום ליהנות במסעדה מקורית ומפורסמת זו בקושי גמרנו את האכילה ונוסף לזה הרקנו את הכיסים ממרבית הכסף שהיה לנו. כנראה שלא בחרנו בתפריט הנכון כי דגים מבושלים על־ידי גויים אף פעם לא יהיה בטעם של דגים אצל היהודים.

אחרי לינת לילה במחנה על מיטה מתקפלת וארוחת בוקר שאכלתי אצל חבר, נשאר לנו זמן מספיק לעשות טיול.

קיבלנו הדרכה ונסענו בחשמלית למקום הנקרא הֶלברון. זהו אתר מפורסם באוסטריה שבאים לשם תיירים מכל העולם וגם מאוסטריה גופא. יש שם ארמון פלא, עם הרבה אולמות מקושטים עם ציורים עתיקים ותמונות של רוזנים ומלכים.

כשבאנו לשם הצטרפנו לקבוצה של אוסטרים צעירים ומבוגרים שבאו לביקור. היה מדריך שהסביר בדייקנות על כל תמונה ועל כל אולם. אני זוכר שהיינו באולם אחד שקוראים לו "אולם האימים", ובאמת, האולם הזה הביא לפחדים, כי היה כל כך בנוי שנדמה בבירור שעמודי השיש והקירות מתמוטטים ועוד מעט ייפלו על ראשך. ראיתי בעליל את הסדקים בתקרה וקירות העמודים שעומדים באלכסון, שעוד מעט הם יכסו אותך בערימה של לבנים ואבנים ומבלי לרצות יוצאת מפיך צעקה או קריאה של פחד ואימה.

המדריך הסביר שהנסיך פיפוקוס בנה במיוחד את האולם הזה בכדי להפחיד אורחים לא רצויים. היה גם אולם שם היתה בריכה קטנה ששטו אווזים ודגים מלאכותיים וציפורים הוציאו צפצופים ושירה.

המתקנים האלה הופעלו על ידי זרימת מים שהיתה מתוחכמת מאוד וגם על במות קטנות היו דמויות: כמו חיילים ובעלי מלאכה, שעשו כל מיני תרגילים ועבודות, הלכו ותרגלו תרגילי צבא, שקשה היה להאמין שזה רק בובות שמופעלות על ידי מנגנונים מסובכים המופעלים על ידי זרימת מים.

ראינו גם שם את הפַּאר - גן של הציידים ושולחן השיש הגדול עם ספסלי שיש. על השולחן הזה אכלו ציידי הנסיך את הארנבות והצבאים שצלו אותם קודם במתקנים שהיו בקרבת מקום וסבאו יינות ובירה מחביות.

כשהציידים וחבורת הנסיך היו כבר במצב של שכרות, אז לפי פקודה פתחו

איזה ברז ומאמצע כיסאות השיש שעליהם ישבה החבורה של אנשי החצר והציידים יצא זרם מים חזק שהרטיב את המסובים עד לשד עצמותיהם וכך התפכחו מהשיכרון.

זה היה מין משחק של הנסיך פיפוקוס שנהנה מזה מאוד. הסתובבנו בארמון ובחצר של הנסיך האגדתי וחזרנו משם מלאי חוויות ורשמים.

הגיע הזמן לעבור את הגבול לגרמניה. התיישבנו שלושתנו ועוד שני אנשים במכונית פיאט קטנה ונסענו לגבול. כפי שראיתי, הכול היה מוסכם מראש בלי כל בדיקות ושאלות במשך שלושת רבעי שעה. היינו כבר בצד הגרמני, במקום הנקרא בַד־רייכנהאל שהיה מקום מפורסם במעיינות הרפואה ובמקום קייט ותיירות.

בבאד־רייכנהאל היה מחנה קטן של שארית הפליטה ונקודה של אנשי הבריחה שעבדו על הגבול הגרמני־אוסטרי.

המקום מאוד ציורי ויפה, מוקף הרים שלאחדים מהם הובילו כבלים מחוברים לקרוניות תלויות באוויר שזזות בשני הכיוונים. מה נמצא על ההרים לא ראיתי, כי כבר היה לילה והלכנו לישון באיזה צריף על מיטה צבאית מתקפלת.

למחרת בבוקר הלכתי לצריף שם היה משרד קטן. בחור אחר שקראו לו יוסקה ביקשני לשבת, פתח מגירה והוציא קופסה עם ערימה של תעודות. מין כרטיסים של מחנות דפ״י. הוא כל פעם הסתכל עלי ועל התמונה בתעודה. הוא סקר הרבה תמונות עד שהחליט על התעודה שהיתה בה תמונה של בחור עם קרחת דומה לשלי. התמונה היתה בפרופיל, כך שלא רואים את כל הפנים וקשה לזהות בוודאות את האיש, במיוחד שהתמונה לא חדה.

זה הכי מתאים, אמר לי. רק תלמד בעל פה את השם ושם המחנה ותשתמש בזה רק כשלא תהיה לך ברירה ושלא תדבר הרבה. על כל פנים, אני חושב שלא תצטרך להשתמש בתעודה, אבל בחזרה לאוסטריה תמסור לי את התעודה.

הודיתי לבחור ואני, סוניה וקובא הלכנו לרכבת שנוסעת למינכן. כדאי להזכיר שמכרתי בבאד רייכנהאל קופסת סיגרטים והיה לי מרקים גרמניים בשווה ערך של שלושה סיגרטים. קניתי כרטיס נסיעה למינכן.

כשנכנסנו לקרון והתחלנו לנסוע, ראיתי מיד את הפיגור והאי־סדר במערכת הקומוניקציה הגרמנית. רכבת רגילה עשתה תמיד את הדרך במשך שלוש שעות. עכשיו נסענו באותה דרך יותר משש שעות.

הקרונות דחוסים מאוד, עם הגרמנים ״מהגזע הטהור״ שקופצים דרך החלונות עם תרמילי גב וסלים והם נדחקים חזק, שזה יותר מתאים לאנשי המזרח נחותי הדרגה והייחוס...

מה נוסעים כל כך הרבה גרמנים ברכבות? בטח שאלה לא תיירים. המזוודות הכבדות, התרמילים והסלים, מעידים שהמלאכה של השוק השחור לא זרה להם.

בתחנה מסוימת החליטו סדרני הרכבת שקרוני הנסיעה יותר מדי עמוסים עם אנשים שעומדים במעברים, מהאנשים התלויים ממש על המדרגות. הם בודקים את הגלגלים והקפיצים ומבקשים מהאנשים העומדים במדרגות לרדת מהרכבת כי יכול להיות אסון.

אבל אף אחד לא שומע בקולם ולא יורד.

מנהל התחנה קורא למשטרה - בא איזה גרמני צעיר במדים עם אלת־גומי ביד ואקדח בצד. אבל הקהל הזה לא מפחד ממנו. נשמעים קולות רמים וקללות מעליבות בדיאלקט באווארי.

מנהל הרכבת רוצה להראות כוח שלטון ומעכב את הרכבת בשעתיים.

אחרי נסיעה ארוכה הגענו לעיר מינכן.

הרכבת נכנסת מתחת לקונסטרוקציה של ברזל, זה הגג של בית הנתיבות שהיה פעם מכוסה עם פלטות של זכוכית. עכשיו התקרה הגבוהה פרוצה והרוסה ומלמעלה דולף ויורד גשם חזק שמרטיב את האנשים עד העצמות.

למרות זאת יש שם תנועה גדולה של אלפי אנשים שדורכים בשלוליות המים הגדולות ורצים הלוך ושוב על המסופים הרבים ואנשים נדחקים ליציאות העירה.

הערב בא ואנו מאוד עייפים, צריכים לנוח ומשהו גם לאכול. סוניה וקובא יודעים על מקום לינה בדירה פרטית אצל גרמנייה מבוגרת שמקיימת את עצמה מהשכרת החדרים לאורחים עוברים.

סוניה וקובא לנו שם בנסיעתם לאוסטריה. הם זוכרים את הכתובת ובחשמלית אנו מגיעים לרחוב הזה ועולים לדירה.

סוניה וקובא מדברים עם הגרמנייה הגוצה כמכירים ותיקים והיא אומרת שיש לנו מזל שבאותו יום התפנו כמה מיטות ויהיה לנו איפה ללון. גם זה מזל: יש איפה להניח את הראש בעיר זרה וחצי הרוסה.

למחרת נפרדתי מקובא וסוניה ואני מתכוון לנסוע הלאה לפרנקפורט־אמיין ומשם לוֶצלַר.

אין איתי שום חבילה, רק תיק קטן ביד ואני הולך לעשות ביקור לפי הכתובת שרשמתי למרכז המפלגה "פועלי־ציון - התאחדות". באתי שם, עוד היה מוקדם בבוקר וחוץ מאיש אחד חבר המרכז שהכרתי לא פגשתי יותר מכירים. אני שואל על חברים שידענו שהם צריכים להיות בסביבת מינכן. מתברר שהוא מכיר את בן־ציון הובל - חברי לשעבר מורשה והוא עכשיו במינכן עורך של ירחון ספרותי בשפת יידיש. אני מקבל את כתובתו והדרכה איך מגיעים אליו.

בלי קשיים מצאנו את מעונו, לא רחוק ממרכז המפלגה. בן־ציון שמח על בואי. הוא שמע כבר מאחרים שנשארתי בחיים והייתי ברוסיה. הוא גר עם אשתו שראיתי אותה פעם בורשה. עכשיו יש להם ילד קטן. הדירה היכן שגרים נמצאת באגף שלם של בית שבחלקו הרוס. החדרים גדולים, אבל שולט שם אי־סדר וערבוביה.

בחצי חדר מונחים על הרצפה ספרים, הם מאוד עתיקים, בכתב גותי וכריכות קשות מצופים באותיות דפוס של זהב.

בפינה אחרת עומד אוסף גדול של חנוכיות ופמוטים של פליז וגם מכסף בצורות שונות.

על שאלתי מנין לו כל החנוכיות והספרים העתיקים, הוא מספר לי שהוא קונה אותם בזיל הזול אצל גרמנים שמצבם נעשה קשה אחרי המלחמה. ואלה הספרים של מאות בשנים יהיו פעם שווים הרבה וגם החנוכיות הן נדירות ובאמריקה בטח שוות הון תועפות. הוא רומז לי בסוד כמוס ומחייך.

בן־ציון הזה יודע כנראה מה לעשות ומה לקנות מהגרמנים. הוא צריך רק את זה להביא למקום איפה ישנם בעלים לספרים עתיקים וחנוכיות נדירות ויגרוף מזה הון עתק.

אחרי שנים נודע לי שבן־ציון היבל נסע לאמריקה וניתק את הקשרים עם חבריו לשעבר.

מה היה גודלו של אוסף הספרים והחנוכיות לא ידוע לי. כן, כן, לא ידוע איפה הוא נעלם באמריקה הגדולה.

נפרדתי מבן־ציון היבל ואשתו והוא גם נתן לי חוברת שהוא היה העורך הספרותי ונסעתי ישר לתחנת הרכבת להמשיך בדרכי למחנה וצלר איפה שנמצא גיסי רפאל־יעקב.

בתחנת הרכבת במינכן שוררת אנדרלמוסיה גדולה, ממש תוהו ובוהו. זה בדיוק היום שמחליפים את הכסף הגרמני הנקרא "וֶרונג". האוכלוסייה הגרמנית מנצלת עוד את הכסף הישן לנסיעה זולה, כי מחר זה יעלה עשרת מונים.

על כן המהומה גדולה מרוב האנשים הנדחקים. הרכבת לפרנקפורט עומדת על המסילה, אבל קשה לעלות עליה. בסכנת נפשות נדחקתי לקרון שם הייתי לחוץ כמו דג מלוח בחבית ועמדתי כמעט "על רגל אחת" - אחת־עשרה שעות בדרך עד פרנקפורט.

כבר לילה והקרונות לוטים בחושך ונשים רבות בגלל סנטימטר אחד של מקום עמידה. ישנם גם מומנטים "טרגיים" שמישהו בקושי רב נדחק לבית השימוש אבל אי אפשר להיכנס לשם כי התא מלא בחבילות ואנשים. אינני מאחל לבן־אדם להיות במצב כזה...

בעומדי בחושך רחוק בין אנשים בלתי מוּכּרים, שמעתי שמדברים בלחש בשפה הפולנית. הייתי בטוח שאלה יהודים ואני הוצאתי מפי את המלה "עמך".

בזמנים ההם, המלה "עמך" היתה הסיסמה של היהודים של שארית הפליטה וסימן ההיכר של היהודי. באם קיבלת תשובה "עמך" היית כבר בטוח שזה יהודי ואין לך לפחד.

ואמנם, שמעתי בחזרה את הסיסמה. עמדו קרוב אלי שתי בחורות יהודיות שדיברו ביניהן בפולנית. הן סיפרו לי שהן נוסעות לפרנקפורט כי מצאו שם קרובים. את פניהן לא ראיתי, כי היה חושך גמור. רק בדיבורים הכרתי שהן נפחדות ודיברו בפולנית לא טובה, כי לא רצו שיכירו אותן בדיבורן בשפת היידיש.

הרכבת רצה בדרכה וכשהתחיל להיות יום ואור חדר דרך החלונות לקרון, הנשים שדיברו איתי נעלמו ואינני יודע מי היו ואיך נראו.

הצפיפות בקרון ובמעברים רפתה קצת, כי אנשים ירדו בתחנות בדרך והצלחתי לתפוס מקום על יד החלון וזה ממש הציל אותי כי לא יכולתי כבר לעמוד מרוב עייפות.

הסתכלתי החוצה וראיתי לאורך הדרך רק בניינים הרוסים וערימות לבנים וברזלים שנשארו מבתי החרושת והמפעלים שהיו פעם לאורך כל הדרכים בגרמניה.

סימני ההפצצות של האנגלים והאמריקאים היו כל כך חזקים ובולטים, שחשבתי שלא נשאר בית שלם אחד. לאורך כל הדרך ראיתי רק מבנים הרוסים וערימות של פסולת וברזלים.

כלל לא הצטערתי למראה הזה. ראיתי בזה שמץ של נקמה על מה שעוללו הגרמנים לעם היהודי במשך המלחמה.

סוף כל סוף הגעתי לפרנקפורט. את העיר לא ראיתי לגמרי כי מיד קניתי כרטיס לוֶצלר ולא חיכיתי הרבה זמן לרכבת. אינני זוכר כבר כמה זמן נסעתי כי הייתי מאוד עייף. שאלתי על המחנה של הדפ"י והגעתי לשם בלי כל קושי, כי זה היה מקום מוּכּר בין האוכלוסייה המקומית.

המחנה של היהודים משארית הפליטה היה עיירה שלמה עם הרבה מבנים מפוזרים על שטח גדול. הסתובבו שם הרבה יהודים שדיברו יידיש ועוד כמה שפות. שאלתי איפה נמצא ראש המחנה יעקב דובז'ינסקי והראו לי בניין שם היו כמה חדרי משרד. הגעתי לדלת ושם היה שלט שכתוב בו קֶמה־לִידר, כלומר מנהל המחנה. פתחתי את הדלת וראיתי את רפאל־יעקב יושב על יד שולחן ועסוק בחתימת ניירות.

הוא היה מופתע מאוד לראות אותי נכנס לחדרו, כי כלל לא ידע על בואי.

הפגישה היתה מרגשת מאוד כי כמעט שנתיים שלא התראינו. הלכנו הביתה. הוא היה גר בחדר אחד לפי הסטנדרט של כל יושבי המחנה. בחדר עמדו מיטות מתקפלות ושולחן קטן. על יד הקירות מזוודות עם החפצים האישיים שנצטברו במשך הזמן.

רוזה, אשתו של רפאל, קיבלה אותי בשמחה קולנית. במיטה קטנה בכתה בתם אסתר בת פחות משנה. זה היה המראה הכללי.

ישבנו ואכלנו ארוחת צהריים שרוזה בישלה והחלפנו שאלות ותשובות על מה שעבר עלינו במשך הזמן.

הוא סיפר לי שהוא מאוד מקובל במחנה ויש לו את המשרה הכי גבוהה. הוא מייצג את המחנה בפני השלטון האמריקאי, מדבר עם גנרלים אמריקאים כמו קולינס ואחרים. אפילו שהוא לא יודע אנגלית הוא בא במגע איתם כי יש מסביבו אנשים מתורגמנים ואנשים בעלי השכלה שמנהלים את ענייני המחנה והכול תחת פיקוחו ושליטתו.

גם אני סיפרתי לו על העניינים שלי במחנה בינדרמיכל ועל העניינים המפלגתיים. הלכנו לישון אבל דיברנו חצי לילה עד שנרדמנו.

למחרת יצאתי עם רפאל לסיור קטן במחנה. על יד המועדון הגדול של המחנה עומדים תורים ארוכים של יהודים ומחכים להחלפת הכסף, המרקים הישנים בחדשים.

אוכלוסיית המחנה עוברת את החוויה של רפורמת הכסף החדשה באכזבה גדולה כי מקבלים רק 40 מרקים חדשים לגולגולת. את יתר הכסף אומרים להם להפקיד בבנק ואחר כך נראה... אבל הקהל לא ממהר להפקיד את יתרות הכסף, יש להם זמן...

על ״הבורסה״ במחנה הוטל קיפאון מוחלט. לא מקבלים לקנות דבר וסוחרי השוק השחור מתלוננים שאין כבר פרנסה. מרק גרמני שלא נחשב וכמעט לא היה לו כל ערך, צמח עכשיו למטבע יקר כמו להבדיל השטרלינג האנגלי.

אני נכנס למספרה במחנה להתגלח, אבל גם שם שומם. לא באים אנשים והחלפת הכסף נותנת את אותותיה בכל המקומות במחנה.

על לוח מודעות גדול תלויה מודעה במסגרת שחורה על כמה ״עריקים״ מהגיוס לעלייה בלתי לגאלית ארצה. אנשים עוברים, זורקים הערה והולכים. היום פחות מדברים על אנשי הוועד ומעשיהם. ישנן דאגות אחרות. לא היה מספיק, הֵא לך צרה חדשה, החלפת המרק.

רפאל רומז לי על צרותיו האישיות. במשפחתו אשתו מאוד קנאית ובעד כל דבר קטן היא עושה לו סקנדלים. אפילו לפני אנשים במשרדו. הוא מאוד מתבייש וסובל, ובכדי למנוע קטטות הוא לפעמים לא בא הביתה לישון וישן על הספה במשרדו.

מה יש להגיד? אני מבין את המצב ושותק. אינני רוצה להיות גורם במצבו המשפחתי ולא מביע את דעתי בנדון. יש איתי את הכתובת של שני בני דודים שלי, האחים חיים ושמעון שטיינפלד מהעיר לודז׳, הם הילדים של דודתי חסיה אחותו של אבי.

מאיפה הם קיבלו את הכתובת שלי למחנה בינדרמיכל, לא ידוע לי בדיוק. אבל אני משער שאת כתובתי נתנה להם בת דודתי רחל מהעיר לודז׳ שהייתי איתה בקשר ואני קיבלתי גלויה של שמעון שטיינפלד מהעיירה פרידברג במחוז פרנקפורט.

אני שואל אנשים איפה נמצאת העיירה פרידברג ומתברר שזה לא רחוק מוצלר, בערך 30 קילומטר. אני מחליט לנסוע לשם להכיר את בני הדודים שלי שאף פעם לא ראיתים.

רפאל מבטיח לי שהוא יסיע אותי לשם ברכב של המחנה. ואמנם למחרת הוא מארגן טנדר קטן עם נהג ואנחנו שלושתו נוסעים לפרידברג.

מגיעים לעיירה פרידברג שהיא עיירה עתיקה מאוד. מסביב, המגרש הענקי באמצע העיירה מוקף בבתים ישנים בסגנון גותי, עם כרכובים ומגדלים קטנים, שגגותיהם האלכסוניים מזדקרים למעלה בצבע ירוק מעובש.

נכנסנו לעיירה דרך גשר צר, בתוך שער גדול וגבוה. אולי בזמנים קדומים זה היה שער העיר שאפשר היה לסוגרו ללילה לביטחונם של היושבים בעיירה.

עכשיו זמנים אחרים, אבל העיירה נשארה בצורתה הקודמת. עמוק לתוך הבתים התקינו את כל האביזרים של התקדמות הציביליזציה של התקופה החדשה. העיירה עושה רושם כמו של ימי הביניים, למרות שפה ושם ישנם מבנים יותר חדישים, אבל הם יותר רחוק בסמטאות צדדיות, מרוחקות מהמגרש המרכזי של העיירה.

אנו לא יודעים לאן לפנות, כי כמעט לא רואים אנשים. פתאום אנו רואים על מבנה של קומה אחת מתנפנף ברוח דגל כחול לבן עם מגן דוד באמצע. זה מפתיע אותנו מאוד והנהג מכוון את רכבו לכיוון הבית הזה.

אנו יורדים מהטנדר ונכנסים לבית. לא טעינו, ישנם שם יהודים. באולם גדול שעל הקירות הלבנים תולים תמונות של הרצל ושל עוד מנהיגים ציוניים.

מה זה כאן? אנו שואלים את הבחורים היהודים שנמצאים שם. כאן זה הבית שהיה שייך לקהילה היהודית שהיתה פעם בעיירה זו. עכשיו נמצא פה רק יהודי אחד מיהודי העיירה הזאת שחזר לכאן והיתר הם בחורים ניצולי שואה ומחנות השמדה. ישנם פה כחמישים נפשות. קיבלנו בחזרה מהעירייה את בית הקהילה ופה אנחנו נפגשים, זה המועדון שלנו.

מה אנחנו עושים? מסתובבים קצת במסחר השחור, קצת במלאכה, ישנם גם כמה משפחות מרומניה ופולין. איך אתם חיים בין הגרמנים?

על זה אין תשובה ברורה. אנו רוצים רק להעביר את הזמן, עד שיתברר לנו לאן לפנות. אף אחד לא חושב להשתקע ולהשתרש פה, בינתיים צריכים איך שהוא לחיות.

הבית הזה שהיה פעם שייך לקהילה היהודית זה המקום היחיד שנפגשים היהודים שמתגוררים בעיירה זו. באים ושומעים חדשות ומנהלים שיחות. בימי גשם משחקים גם בקלפים. אלו החיים הציבוריים בעיירה הגרמנית.

אני שואל על האחים שטיינפלד. הם מכירים אותם ונותנים לי את הכתובת שלהם. שני האחים גרים בנפרד.

אני הולך קודם לשמעון שטיינפלד שממנו קיבלתי את הגלויה לאוסטריה. אני עולה לקומה ראשונה ודופק בדלת. איש בגיל יותר מבוגר פותח לי את הדלת ושואל מה רצוני. אני אומר שבאתי לסימון שטיינפלד. הוא אומר לי שהוא גר כאן אבל הוא לא נמצא בבית. כעבור שעה בערך הוא יחזור.

אינני רוצה לחכות שם ואני אומר לגרמני שהוא מאוד אדיב, שהוא יגיד לו שבא בן דוד מאוסטריה ואני מחכה לו בטנדר במגרש המרכזי. הוא רושם את שמי ומבטיח שימסור לו רק כשיבוא.

אני יורד למטה והולך למגרש הגדול לרכב של רפאל. אני מתיישב בטנדר המכוסה בברזנט ומסתכל לתוך החלל של המגרש הגדול, שם התנועה מאוד קטנה של אנשים ורכב. אני מחכה לבן דודי שלא ראיתי אף פעם ואינני יודע איך אכירנו.

הזמן עובר ופתאום אני רואה מישהו הולך מרחוק, סוקר את המגרש ופונה בהליכה מהירה ישר לאוטו שלנו. אני מאמץ את הראייה שלי על האדם הצעיר המתקרב, סוקר מרחוק את פניו ואני אומר לרפאל שיושב לידי, זהו הבן דוד שלי. צורת פנים כאלה היו במשפחה של אבא שלי והוא מאוד דומה לדוד יחזקאל, אח של אבא שלי.

הבחור מתקרב לאוטו ואני קופץ למטה. הוא אומר, אני שמעון ואנחנו מתחבקים וקצת נרגשים מהפגישה הזאת.

שמעון מזמין אותי שאשאר שם ליום כי יש לנו הרבה לשוחח. זה לא על רגל אחת והוא מבטיח שיחזיר אותי למחנה וצלר.

אני ושמעון נפרדים מרפאל והוא נוסע בחזרה למחנה ואני נשארתי ללינת לילה בפרידברג.

הלכנו לאחיו חיים שקוראים לו גם אלכס. הוא גר בקומת קרקע בבית ישן. חיים הוא האח הגדול, אבל נראה לגמרי אחרת, יותר רזה ויותר גבוה. האחים לא דומים זה לזה.

הפגישה היתה די לבבית, ישבנו שלושתנו בדירה הקטנה ודיברנו על המשפחה ועל הדודה ברכה והדוד אהרון פרימן באמריקה. הם סיפרו לי שהדוד פרימן שילם להם ניירות ובאם הכול ילך חלק, הם ייסעו לאמריקה. התברר לי שהם כלל לא ציונים ואין בדעתם לנסוע לארץ ישראל.

בדירה הסתובבה בחורה בלונדינית צעירה ויפה שהכינה ארוחת צהריים והגישה בצלחות מרק חם שאכלתי בתיאבון. לא היה לי כל ספק שהבחורה היא גרמנייה, אבל לא שאלתי את חיים מה היא עושה בביתו וגם הוא לא סיפר לי עליה.

התופעה שגרמניות התחברו וגרות עם יהודים היתה ידועה ברבים בין שארית הפליטה בגרמניה ואוסטריה.

מה הם עושים בעיירה זו? שאלתי. מתברר שחיים היותר מבוגר עוסק קצת במסחר בכל מיני דברים, סיגריות וכל מיני מוצרי לבוש. הוא הצליח לקנות אוטו חדש, אבל אין לו רישיון ובינתיים הוא עומד בגרז' אצל הגרמני שהוא שותפו לייצור החליפות. הוא מרוויח את לחמו וחוסך קצת כסף אבל הכול זמני, עד שיגיע הזמן להסתלק מפה ולנסוע לאמריקה ושם להתחיל הכול מחדש.

שמעון הלך לסדר לי מקום לינה באיזה מלון הנמצא בכיכר הגדולה וגם אני יצאתי קצת להסתובב לראות את העיירה. אני מסתכל על הבתים הישנים הבנויים מאבנים מסותתות, הבנייה מסיבית והבתים יכולים עוד להחזיק מעמד מאות שנים.

פתאום אני רואה על מבנה מוזר מאוד עם חלונות וקמרונים עגולים שלט קטן כתוב גרמנית: "מרחץ היסטורי דתי". אני משער שהמבנה הזה הינו מקווה יהודי דתי ואני סוקר בסקרנות את המבנה. סמוך לבית זה עמד איש מבוגר מאוד, גרמני בלבוש פשוט עם כובע על הראש. אני שואל אותו, איזה מין בית זה שנראה מאוד עתיק.

הגרמני המבוגר היה כנראה להוט לדבר עם מישהו ובטח הכיר בדיבורי הגרמני שאני יהודי - התחיל לדבר אלי כאילו הוא מכיר אותי מזמן.

המבנה הזה הוא מאוד עתיק, הוא מתחיל לספר לי, אולי יותר מאלף שנים ומזה מאתיים שנה הוא לא בשימוש. היהודים שהיו וחיו כאן לא השתמשו במקווה זה. את המילה מקווה הוא ביטא במקור. הם בנו מרחץ דתי במקום אחר כי המרחץ הזה הוא ישן מאוד. רק על המבנה שמרה הקהילה היהודית כמבנה היסטורי מזמנים קדומים.

כן, היו פה הרבה יהודים ואני הייתי השומר של הסינגוגה שעמדה פה על המגרש הזה והוא מראה לי על מגרש ריק. בסמוך לבית העתיק הנאצים פוצצו את הסינגוגה והיהודים נלקחו מפה ונעלמו - דיבר הגרמני הזקן כאילו

בצער. עכשיו אין פה יהודים מקומיים, רק כמה אוסט יודן שאין להם קשר עם עיירה עתיקה זו והם בטח ייסעו מכאן בהזדמנות הראשונה. אני כבר זקן ומקבל גימלה מהעירייה. היו זמנים אחרים והוא מדבר בנוסטלגיה. ראיתי שהוא נהנה מזה שיש לו עם מי לדבר.

שאלתי את הזקן אם אני יכול לראות איך המקום נראה מבפנים. הוא אמר לי לחכות והלך לבית סמוך. כשחזר היה בידו מפתח גדול מאוד. הוא פתח את הדלת העבה בבית העתיק והזהיר אותי שאהיה זהיר באם אני רוצה לרדת למטה.

היה שם אולם גדול ומסביב ספסלים בנויים של אבנים מסותתות. באמצע האולם היתה באר עמוקה עם מדרגות אבן שהוליכו למטה.

אזרתי אומץ והתחלתי לרדת לתוך הבאר. מסביב למדרגות היה מעקה ברזל. הלכתי למטה על המדרגות המשופשפות ונאחזתי במעקה הברזל. זה היה מאוד עמוק. כשהסתכלתי למטה אחזני פחד מהמקום האטום, אבל, בכל זאת ירדתי עד למטה. היו שם עוד מים דלוחים, הסתכלתי למטה וראיתי באר ולמעלה אור בהיר. בזהירות עליתי בחזרה. התפלאתי איך העזתי לרדת לבור זה. אבל החוויה היתה גדולה ולא שכחתי אותה עד היום הזה.

נפרדתי מהֶיקה הזקן והלכתי לפגוש את שמעון שחיפש כבר אותי. סיפרתי לו על המקווה הישן שירדתי אליו והוא מאוד התפלא. אף פעם לא חשב לראות את המקום הזה.

הלכתי לבית המלון. התשלום היה מסודר על ידי שמעון והוליכו אותי לחדר לקומה עליונה.

החדר היה מרוהט במיטת עץ עתיקה וארון ישן. היה שם מתקן לקערה וכד גדול עם מים לרחצה. בכל החדר נדף ריח של נפטלין והווילונות הכבדים של בד עבה בצבע בורדו עוד הוסיפו קדרות לחדר הישן שקיים כבר בוודאי מאה שנה. המצעים במיטה היו נקיים, אבל היו בהם תיקונים בחוטים למאות.

איך שהוא עברתי את הלילה בחדר מלון עתיק זה. למחרת הלכתי לחיים הביתה. בא גם שמעון ודיברנו עוד על המשפחה ואיך עברו את המלחמה במחנות כפייה אצל הגרמנים ובנס הם נשארו בחיים. הם סיפרו לי שהבן של הדוד יחזקאל מאיר או מוניעק סנדרוביץ היה עמהם במחנה, אבל לקחו אותו למקום אחר והם יודעים ששלחו אותו לאושוויץ ושם נספה בתנורי המשרפות. זה היה ידוע להם מאנשים שהיו איתו ביחד והצליחו להישאר בחיים.

חיים שהבטיח שיסיע אותי בחזרה לוצלר עמד בדיבורו. היה לו תלת אופנוע מיושן. התיישבתי בסל האופנוע, נפרדתי מאחיו הצעיר שמעון ויצאנו לדרך למחנה וצלר.

האופנוע שהיה כבר ישן הפסיק לפעול בדרך ונעמדנו בצד וחיים שהיה מומחה לאופנוע שלו הפעיל אותו בקושי בחזרה. בסוף קרה תקר בגלגל. למזלנו היינו כבר קרוב למחנה וככה עם התקר נסענו לאט ואיך שהוא הגענו לוצלר. במחנה כבר לא היתה בעיה. התקר תוקן במוסך וחיים נפרד ממני ונסע בחזרה לפרידברג. מאז לא ראיתיו יותר עד היום הזה.

הסתובבתי עוד במחנה וצלר כמה ימים. מה שהצטרכתי לראות כבר ראיתי והתחלתי להשתעמם, אין לי כבר מה לעשות פה יותר ואני מחליט לנסוע בחזרה הביתה.

אני נפרד מרפאל, מאשתו רוזה ומאסתריקה הקטנה והולך לרכבת.

עכשיו ישנו שינוי גדול. כרטיס נסיעה מקבלים בקופה בלי תור כי אנשים לא נוסעים. רק יחידים מסתובבים שם בבית הנתיבות. הכרטיס עכשיו מאוד יקר, הוא עולה אותו הסכום כמקודם אבל זה במרקים החדשים.

מכרתי קרטון סיגריות, עשר חפיסות שקיבלתי כמתנה מהבן דוד חיים שטיינפלד וזה בקושי הספיק לצורכי נסיעה עד הגבול האוסטרי. הנסיעה עלתה מהגבול האוסטרי עד לוצלר, מרקים השווים פחות מקופסת סיגריות.

הקרונות ריקים כמעט. פה ושם יושב אדם בודד בתא. אני משתרע אפרקדן על ספסל וחוטף תנומה. מכיוון שלא היה לי כל מטען, אני עובר אחר כך מקרון לקרון. יהודים מכירים אחד את השני אפילו בלי הסיסמה "עמך". נפגשנו כמה בני "עמך" ויושבים ביחד ומתלוצצים. הנסיעה עולה ביוקר אבל זה שווה... נשמעה גם אנחה מיהודי מבוגר - מה יהיה הלאה? מה התכלית? "היֶקים" מרימים את הראש והחלפת הכסף וזה לטובתם. ומה מרוויח מזה היהודי במחנות? שום דבר - צריכים מהר לברוח מכאן, כל זמן שלא מאוחר.

הדרך למינכן עוברת מהר, בלי כל עיכובים על התחנות ואני עובר לרכבת שנוסעת לבַד־ריכנהאַל. ושוב אותו תהליך המעבר. בהגיעי למקום אני פונה למשרד הקטן שם יושב בחור ששמו יוסקה. אני מחזיר לו את התעודה שבכלל לא השתמשתי בה ומבקש שיעביר אותי בחזרה לאוסטריה. יש לך מזל, הוא אומר לי, בעוד שעה יהיה אוטו. עוברים לאוסטריה כמה שליחים ואני אצרף אותך.

לא עבר הרבה זמן ואני הייתי שוב בזלצבורג ובאותו יום בשעות הערב באתי ללינץ ברכבת והגעתי הביתה למחנה בינדרמיכל.

כשעשיתי עם בתיה את הסיכום של הנסיעה שלי לאחיה בגרמניה, הגענו לידי מסקנה שבכלל אין לנו מה להתאמץ ולעבור לשם למחנה של וצלר. למרות שרפאל־יעקב תופס שם עמדת מפתח מראש המחנה, לא נהנה מזה ולא יהיה לטובתנו בגלל היחסים המעורערים בינו לבין אשתו. יותר טוב יהיה לנו שנחכה פה באוסטריה עד שיגיע הזמן ונוכל לעלות ארצה ביחד עם

יתר היהודים של מחנה בינדרמיכל. ומה שיהיה עם "כל ישראל, יהיה גם ר׳ ישראל", נזכרתי וציטטתי את האימרה הזאת.

חזרתי שוב לעבודה שלי במזכירות המפלגה. כל יום הייתי שם כמה שעות. כתבתי מכתבים לסניפים, הדפסתי סטנסילים עם חוזרים לחברי המפלגה וגם התחלתי לכתוב פיליטונים לעיתון שהוציא הוועד המרכזי של היהודים באוסטריה בשפת יידיש בשם אונטרוועגענס (בדרך) שנדפס בעיר לינץ.

בהתחלה לא היה כתב עברי, זאת אומרת אותיות דפוס עבריות. על כן הודפסו כמה גליונות באותיות לטיניות בשפת יידיש. זה היה מאוד מוזר לקרוא בעיתון זה, כי זה היה לבוש זר לשפת היידיש והוא חלק בלתי נפרד מהאותיות העבריות הריבועיות. פתאום אתה רואה מין שעטנז שלא רגילים לזה אבל לכל דבר צריכים להתרגל. וזה היה יותר טוב מכלום. בכל זאת, אפשר גם בצורה כזאת לפתח רעיון ולהביע דעה.

הכתיבה הראשונה שלי שהודפסה ממש בבית דפוס היה פיליטון אקטואלי על החיים במחנות ועל שארית הפליטה שהודפס באותיות לטיניות בשפת יידיש ב־29 באפריל 1948 בעיתון בשם "אויפגנג" תחת הכותרת:

מאמרים ופיליטונים של חיים סנדרוביץ
התפרסמו בעיתונות היידיש (תרגום מיידיש לעברית)

יציאת מצרים במהדורה חדשה

ולהלן תרגומו:

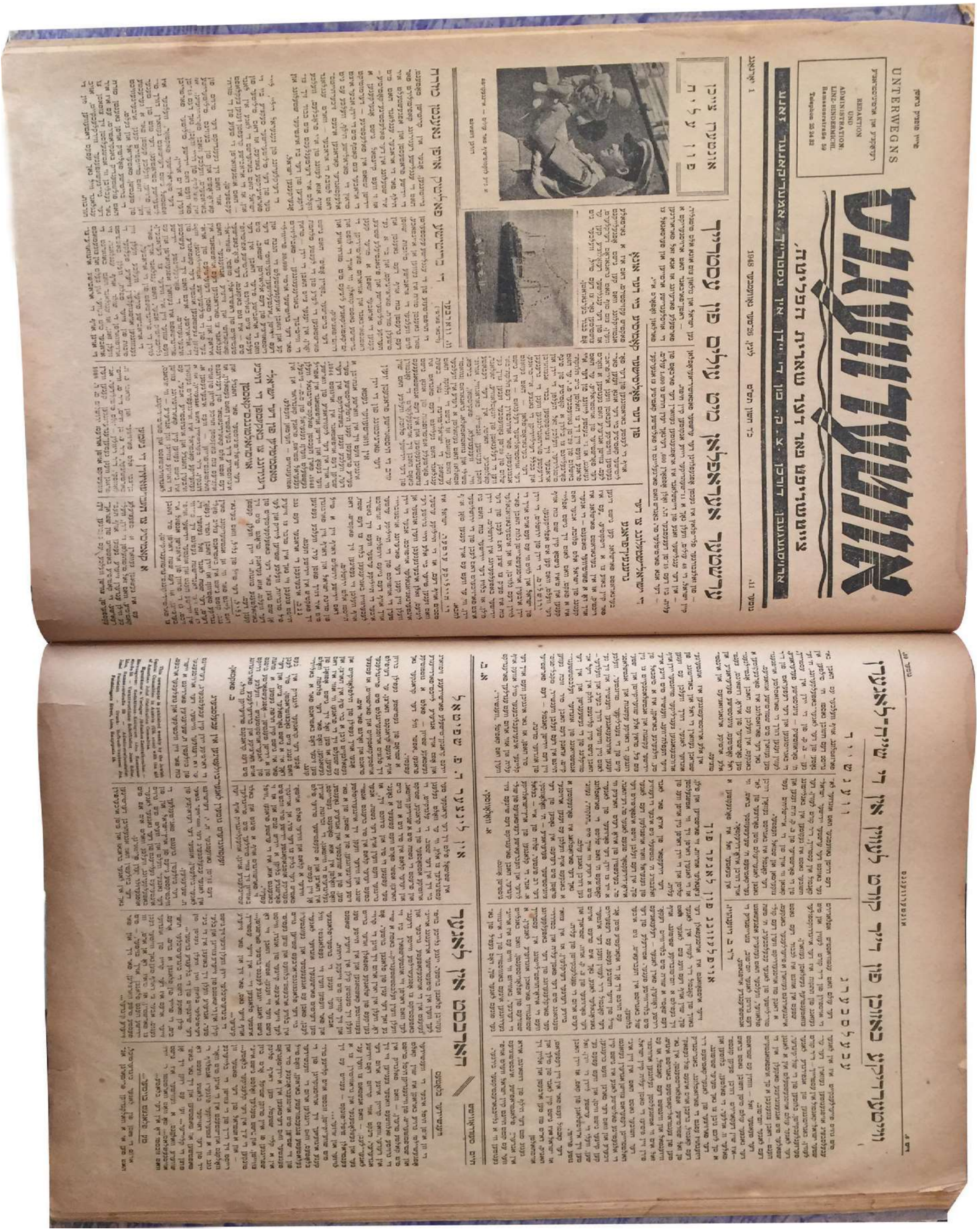
הסיפור של יציאת מצרים הוא כבר מאוד עתיק וזה קרה לפני אלפי שנים אבל תמיד עבור העם היהודי הוא אקטואלי וחדש.

כשאנו לוקחים להשוואה את המאורע ההיסטורי דאז עם ההתרחשויות העכשויות של חיי הגלות היום, אנו רואים שזה כמו "גלגל חוזר" שההיסטוריה חוזרת על עצמה ואנחנו עוברים עכשיו כמעט אותה יציאת מצרים רק במהדורה חדשה שנייה.

והסיפור הישן בלשון שלנו של היום נקרא ככה: בארץ כנען פרץ משבר כלכלי וחקלאי והיה רעב בארץ. נציגי השבט היהודי בני יעקב יצאו למרחקים לארץ מצרים בכדי לייבא משם תוצרת חקלאית למחיה.

בגלל מקרה שהיה עם אחיהם שבנס ניצל ובא למצרים, ושם עשה חייל והגיע לגדולה ולכבוד גדול.

מאמרים שפורסמו בעיתונות היידיש במחנות המעבר באוסטריה
ע"י חיים סנדרוביץ - בן דוד (שמו הסיפרותי)

עיתון דרכינו - "אונטערוועגנס" - אוסטריה

רסיסי עט (פעדער שפריצן) - חיים סנדרוביץ

וואס מיינט איר כ'בין נישט קיין פאטריאט?

— איך בעט אייך, זאגט מיר פאניע, ווו איז דא די סוכנות? — האט מיך אנומלט אנגע־כאפט דער הער שטעקלמאן, וועלכער איז שטארק באקאנט נישט נאר אין לאגער, נאר אויך אפילו ביי די עסטרייכישע שכנים...

האט עס מיך שטארק פאראינטריגירט, וואס איז די מעשה? וואס דארף עפעס אין מיטן דרינען דער הער שטעקלמאן די סוכ־נות? אז ס'איז דאך פאר קיינעם קיין סוד נישט, אז ער פארט קיין קאנאדע; ער האט עס דאך אליין געזאגט אז ער איז שוין רע־גיסטרירט...

רוף איך זיך אן:

— נאך וואס דארף א ייד ווי איר — די סוכנות?

ווערט שטעקלמאן נישט נתפעל און ער ענטפערט א ביסל מיט כעס, און די אויגן פינטלען ביי אים:

— וואס הייסט וואס איך דארף? איר מיינט, אז אלץ קומט א י י ך, אלע וויזעס מיט אלע סערטיפיקאטן? כ'בין אזא גוטער ציוניסט ווי איר... וואס מיינט איר, פאר דעם קריג האב איך נישט געשטיצט די חלו־צים? ווי איר קוקט מיך אן — גיט זיך שטעקלמאן א פאטש אין בויך — פלעג איך יעדן טאג אויפעסן צוואנציק יפו'ער פאמע־ראנצן... רעכנט אויס וויפיל חלוצים כ'האב דערמיט אויסגעהאלטן אין ארץ ישראל... און קרן קימת צאל איך נישט? און דער קרן היסוד האט מיך נישט געקאסט פינף „וויכע"? וואס מיינט איר, איך בין נישט קיין פאטריאט?..

— אבער פאניע שטעקלמאן — פרווו איך איינווענדן — איר פארט דאך קיין...

ער האט מיך נישט געלאזט ענדיקן און פארטרויליך גענומען מיר דערציילן:

— כ'האב זיך ארומגעזען, אז ס'וועט דער־פון גארנישט ארויסקומען... זיי האבן מיך שוין דול געמאכט מיט די קאמיסיעס זייערע. דאנקען גאט, די מעדיצינישע קאמיסיע אדורך בשלום, איז געקומען א נייע סדרה, — פאכ־מענישע קאמיסיע. איז טאקע געווען ביטער... ווייל ווי קום איך צו זיין א שניידער, אז כ'האב גאר געהאט א פאבריקל פון סאדע־וואסער? נאר אויף אלעם איז דא אן עצה... און כ'בין „בורכשעם" ד ע ם ים אויך ארי־בערגעשווומען... נו איז געקומען דאס סאמע „רעכטע־געדיכטע" — די פאליטישע קאמיסיע. און זעט איר, כ'בין נכשל געווארן. דא האב איך זיך עפעס „פארטשעפעט" און מען האט מיך דערקלערט פאר פסול, א שעדלעכער עלעמענט רחמנא לצלן... האב איך א שפיי געטאן אויף זיי — און כ'פאר נישט מער...

און מישטיינס געזאגט די גליקן דארטן, אז בסך הכל דארף מען ארבעטן דארטן אין שאפ און יאגן, אז מען קען דעם אטעם נישט כאפן... און ברייוועלעך קומען פון דארטן גאר נישט פויגלדיקע.

האב איך זיך בארעכנט, אז אזעלכע גליקן, וועל איך אין ארץ ישראל אויך האבן. און אויב ליידן, איז כאטש צווישן יידן... וואס זאגט איר, בין איך נישט גערעכט?...

יא, איך בעט אייך, זאגט מיר, ווו זיצט דא די סוכנות. כ'גיי זיך פארשרייבן קיין פא־לעסטינע. וואס מיינט איר, כ,בין נישט קיין פאטריאט?...

ח. סענדעראוויטש

מאמר שנכתב ע"י חיים סנדרוביץ 29.4.1948

Chaim Sendrowicz

Jecijas Micraim in a najer ojflage,

Aktueler feljeton

Di geszichte fun Jecijas Micraim iz szojn zer an alte, zi iz geszeen mit tojznter jorn curik, ober tomid iz zi farn jidiszn folk naj un aktuel. Wen mir nemen farglajchn jene historisze geszeniszn mit unzer hajntiker goles-geszichte, — zejen mir wi es iz a „gal-gal-hachozer", wi di geszichte chazert zich iber. Mir machn icter adurch kimat dem zelbn Jecijas Micraim, nor in a cwejter najer ojflage.

Un di alte geszichte, mit unzer hajntiker szprach lejent zich azoj: — —

In dem land Kanaan iz ojsgebrochn an ekonomiszer landwirtszaftlicher krizis, un s'iz geworn a hunger in land.

Di forsztejer fun jidiszn szejwet, di Bnej-Jakow hobn zich deriber awekgelozt in wajte lender, — in dem land Micraim kedej, fun dortn cu importirn produktn in zejer land.

Culib a majse wos iz geszehn mit zejers a bruder Jojsef, — wos iz durch a wunderlechn cufal gekumen kajn Micraim, zich dortn arojfgearbet un dergrejcht cum hechstn rum un wojlsztant.

Di Bnej-Jakow gefunendik zajer rajchn un baj der macht sztejendn bruder, hobn fun im gekrogn a materjele sztice un wertfule szpajz-paketn un andere matones.

Brengendik di ale matones a hejm, hot es ojf alemen gemacht a sztarkn ajndruk, wegn zejer bruders grojskajt hobn zej gehat fil cu dercejln un noch a langn iszuw-hadas hobn di Bnej-Jakow baszlosn cu emigrirn in dem „goldenem-land"...

Kumendik in dem najem land, hobn zej cum erszt genosn fun ale frajhajtn un birger-recht, zejer bruder Jojsef hot far zej ojsgepojelt nacjonale-personale-ojtonomie, un men hot wi s'iz gemacht a lebn...

Biz „wajokom melech chodosz" siz gekumen cu der macht a najer herszer, wos hot geendert dem meluche-rezszim, hot ongehojbn firn a anti-semitiszn meluche-kurs wos hot bislechwajs baszrenkt di jidisze recht, biz s'iz ojsgearbet geworn a totaler farnichtungs-plan farn jidiszn folk.

Di jidn zenen cum ersztn koncentrit geworn in a specjeln geto (Gojszn), un lesof hot men zej genumen in koncentracje-lagern wu zej hobn gemuzt tun di szwerste arbet in di ergste badingungen, kringdik derfar hunger-pajkes un ojch geszlogn on a farwos un farwen.

Pare, oder der amoliker Hitler, iz ojch gefaln ojfn gedank cu szafn a jidisze policej, wos hot niszt wincik cores ongetun zejere brider. Dos jidisze lebn iz geworn unertreglech un di jidn hobn gekrechct unter dem joch fun Micraim.

Biz s'iz gekumen Mojsze un ongehojbn firn dem bafrajungs-kamf farn jidiszn folk. Er, welcher iz der-cojgn geworn ojf der „ariszer-zajt" — hot gehat di meglechkajt cu kukn nichter ojf der jidiszer wirklechkajt. Er hot farsztanen, az ojb dos jidisze folk wil wajter ekzistirn, muz es cu-rikgejn in zejer land wos zej hobn farlozt, un nor dortn weln zej konen lebn a fraj zelbsztendik lebn.

Mojsze hot deriber organizirt dos folk, gefirt diplomatisze unterhandlungen mit Paren, zich farbundn mit ale faktorn wos hobn gesztict di jidn in zejer kamf (der Got Jehowa) un lesof farwirklecht zajn idej, arojsfirndik di jidn fun der micriszer knechszaft.

Genug szwerikajtn hot Mojze gehat firndik di jidn ojf „Hapala" kajn Erec-Isroel. Men hot gedarft szwarcn grenecn, durchrajsn zich dem jam, arum welchn di micrim hobn gemacht a blokade. Ober der sztarker drang cu „Hapala" hot gojwer gewen ale szwerikajtn.

Erszt szpeter in di farszidene lagern wu di jidn hobn zich opgesztelt ojf zejer wajterdikn weg, hobn zich ongehojbn farszidene partej rajserajen, m'hot zich gekrigt wegn „benklech in di komitetn" - (Kojrach mit zajn ejde) un a tejl fun unzere jidn wos s'iz zaj cugegesn geworn di tegleche szpajzracjes wos zaj hobn bakumen bechinem (der man), — hobn zich gewolt umkern curik kejn Micraim, hobndik pretensjes az men hot zej farfirt, fargesndik szojn fun dem antisemitizm un „Kelcer-pogromen" wos zaj hobn gehat ojscusztajn.

Zicendik in di lagern fun Machne-Jehuda, Refidim un Wegszajd, iz dos jidisze lebn geworn demoralizirt. Lajchtzinike jungelajt hobn genumen flirtewen un ojch chasene hobn mit di techter fun Amolekn un es hot gedrot mit a katastrofe.

In di same kritisze momentn zajnen di jidn gesztanen far antszajdene szlachtn arajncukumen kejn Erec-Jisroel. Mojsze hot deriber durchgefirt a „Gijus" fun der gancer jugnt un ongehojbn firn a milchome mit di felker wos hobn gesztert dem jidiszn folk cu kumen in zejer land.

Di milchome iz gewen a farbisene, ober di jidisze bafrajungs-armej wos iz gegangen in krig mitn festn glojbn in dem jidiszn nicochn, hot durchgebrochn ale szwerikajtn un dergrajcht di frajhajt un zelbsztendikajt fun folk.

Farglajchn mir di alte geszichte, mit unzer hajntikn Jecijas-Micraim, zeen mir, az mir, machn durch dem zelbn weg wos unzere ur-eltern amol.

Lomir deriber hofn, az mir weln ojch dergrajchn di frajhajt un zelbsztendikajt fun folk, in zajn ejgn historisz land.

"החיים היהודיים באוסטריה" (שני מאמרים) - חיים סנדרוביץ

פון יידישן לעבן און עסטרייך

פייערלעכע דערעפענונג פון דער מושבת-קיץ פון „גורדוניה“

זונטיק, דעם 2-טן אויגוסט ה. י. איז אין באד-אישל, פארגעקומען די פייערלעכע דערעפענונג פון דער מושבת-קיץ פון דער יוגנט-באוועגונג גורדוניה—מכבי-הצעיר אין עסטרייך.

די זומער-קאלאניע געפינט זיך אין א פרעכטיקער געגנט, ארומגערינגלט מיט בערג און אזיע רעס. אויף דער זומער-קאלאניע געפינען זיך בערך 60 קינדער אין עלטער פון 7 ביז 16 יאר, פון כמעט אלע לאגערן אין עסטרייך, און וואס זענען ארגאניזירט אין די קנים פון דער יוגנט-באוועגונג „גורדוניה“.

צו דער פייערלעכער דערעפענונג זיינען געקומען די פארשטייער פון מרכז פון פועלי-ציון (צס)-התאחדות, ציוניסטישע פעדעראציע, ארט, רזשאינט און פיל געסט.

די אימפאזאנטע פייערונג האט אויפן פארזאמלטן עולם פארשטייער און געסט, געמאכט א שטארקן איינדרוק און זיי האבן אויסגעדרוקט אנערקענונג פאר דער גוטער ארגאניזאטארישער ארבעט אין איינארדנען די קינדער-קאלאניע וועלכע טראגט דעם סימבאלישן נאמען „לאת ולחרב“ (צום אקער און שווערד).

הערצל און ביאליק אקאדעמיע אין ווין

דעם 24-טן יולי איז אין ווין פארגעקומען א גראנדיעזע הערצל-ביאליק אקאדעמיע, איינגעארדנט דורך פועלי-ציון (צ-ס)-התאחדות.

דערעפנט די אקאדעמיע האט חבר. הוגא לעווי, אן אינהאלטסרייכן רעפעראט איבער הערצלען האט געהאלטן דער גענ. סעקרעטאר פון דער וויענער פארטיי, ד"ר. פארהעס, וועלכער האט אל זייטיק באלויכטן די גרויסע פערזענלעכקייט פון הערצלען. דער רעפעראט איז ווארעם אויפגענומען געווארן דורך די פארזאמלטע.

איבער ביאליקן און זיין שאפן אין דער יידישער און העבראישער ליטעראטור האט געלערנט דער שליח פון ישראל דער ח' ברוך.

נאכן אפיציעלן טייל, איז פארגעקומען א מוזיקאלישער קאנצערט, אין וועלכן ס'האבן זיך באטייליקט באקאנטע ווינער קינסטלער וואס האבן אויסגעפירט פארשידענע נומערן פון מוזיק און אויך געזאנג פון א"י ליטער.

די אקאדעמיע איז אדורך מיט גרויס דערפאלג.

פארטיי-סעמינאר אין ווין

דער פארטיי-קאמיטעט אין ווין ארגאניזירט א פארטיי-סעמינאר פאר עולים פון די ווינער ... וואס האבן זיך רעגיסטרירט קיין ארץ-ישראל.

דער סעמינאר באצוועקט צו באקענען די ווינער עולים מיט אלע פראגן פון דער ארץ-ישראל ווירקלעכקייט און ציוניסטישער פראבלעמאטיק. מיטן סעמינאר וועלן אנפירן די ח"ח ד"ר. פארדעס, פראפ. הירשל, רעד. הוגא לעווי, בראוועה, מאנטל און דער א"י-שליח אפרים רייכפעלד.

ת. סענדראוו

16/7 48.

פון יידישן לעבן אין עסטרייך

„ניט אזוי, אויך אזוי, נאר אזוי“

(„אריגינעלע“ דרשות פון נציב ביתר אין לאגער בינדערמיכל)

דער „נציב“ פון בית'ר אין עסטרייך איז באקאנט מיט זיינע „אריגינעלע“ באמבאסטישע טעמעס פאר זיינע רעפעראטן (דאס איז א ירושה - זאך). לעצטנס האט ער רעפערירט אין לאגער בינדערמיכל אונטערן קעפל: „ניט-אזוי, אויך-אזוי, נאר אזוי!“. דער רעפעראט איז באמת געווען א „רעוואלוציע“, ווייל מיר האבן זיך דערוווסט אזעלכע זאכן, פון וועלכע מיר האבן ביז אהער קיין אנונג ניט געהאט.

דער רעפערענט האט נעמלעך אנגעהויבן אויסזאגן „סודות פון חדר“, וואס על-פי הגעזעץ פון קאנספיראציע הייסט דאס שוין באלד פאראט: ער האט דערציילט, אז „זיי“ (ד. ה. דער אצ"ל אדער בית"ר) האבן דערפונדן אזא מין „באמבע“, וואס איז א וונדער פון דער קריגסטעכניק, אבער דאס וויכטיקסטע פון דער זאך איז, וואס זייער שליח, דער ד"ר יוניטשמאן האט די דאזיקע דערפינדונג איבערגעגעבן צו די סאוויעטן אין טעהעראן און דערפאר האט דער ראטנפארבאנד געענדערט זיין שטעלונג צום ציוניזם און געשטיצט די יידישע מלוכה אין דער אונא...

אלזא, די גוטע באציאונג פון דעם ראטנפארבאנד צום ציוניזם איז אויסשליסלעך דער פארדינסט פון די רעוויזיאניסטן, און מיר האבן וועגן דעם גארניט געוווסט...

איצטער נאך א וואזשנער סוד: דאס פראקלאמירן פון דער יידישער מדינה איז אויסשליסלעך געשען נאר דערפאר, וואס דער אצ"ל האט דאס געפאדערט און געדראט מיט רעפרעסיעס אין פאל מ'וועט זי ניט פראקלאמירן — אזוי אז בן-גוריון און אלע אנדערע האבן זיך געמוזט אונטערן דרוק פון אצ"ל אונטערגעבן און „געצוואונגענערהייט“ פראקלאמירט די יידישע מדינה...

און דער „נציב“ האט, נעבעך, פארגאסן ביטערע טרערן אויף דעם יידישן פאלק וואס איז אין גלות ביי דער מפא"י, וועלכע האט פארכאפט די גאנצע מאכט און לאזט ניט די „פעאיקע“ עלעמענטן צו פירן די יידישע פאליטיק און די מלחמה. דערביי האט ער אין גרויס פארגעסנהייט גענומען „גלעטן“ די מפ"ם און דערציילט, אז בן-גוריון זאל כלומרשט האבן באזייטיקט זייערע אנפירער פון דער הגנה, און ער, דער „נציב“ פון עסטרייך אלס „דעמאקראט“ איז קעגן אזעלכע עולה'ס...

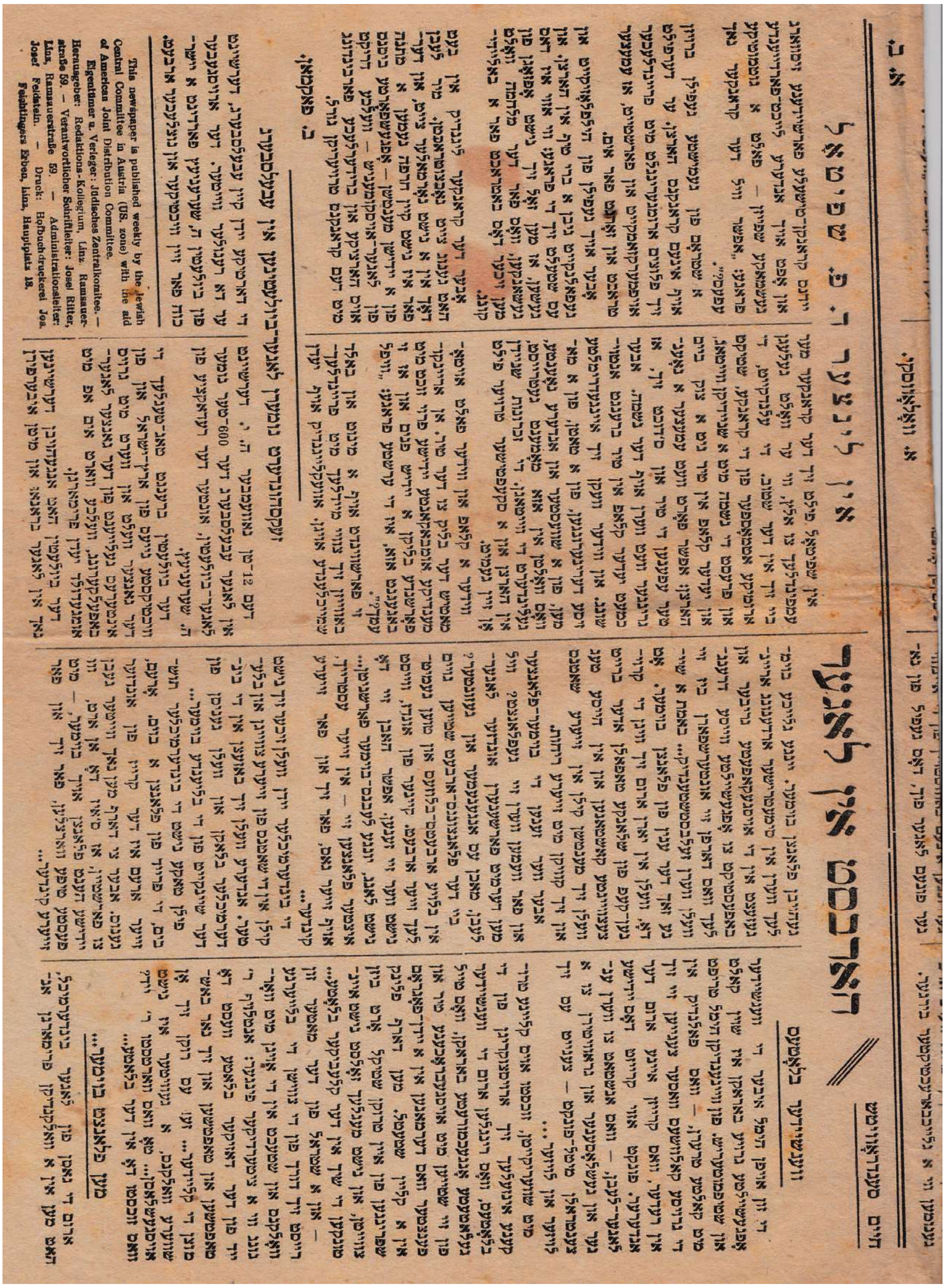
באמת טאקע, „גוטע פריינט“ קאן מען ניט דערשאצן...

זיין גאנץ פארביטערט הארץ האט דער „נציב“ בית"ר, וואס נאר ער אליינער ווייסט ווי אזוי מ'פירט מלחמה, אויסגעלאזט צו דער מפא"י און געקומען צום אויספיר, אז „ניט אזוי“, נאר טאקע „נאר אזוי!“

צי ס'וועט זיין „נאר אזוי!“ וועלן מיר טאקע זען...

Published under Eucom Civil Affairs Division, Authorisations Number UNDP 235. Publisher Shmuel Appelbaum, Munich, Agnes, Co. Responsible printer Gutfreund, Binjamin, Augsburg, Wiedersmanstr. 81. Frequency twice weekly. Circulation 9000 copies a week. Contributors: M. Uspitz, J. Brat.

"המחנה באוסטריה" ע"י חיים סנדרוביץ

This newspaper is published weekly by the Jewish Central Committee in Austria (US. zone) with the aid of American Joint Distribution Committee.
Eigentümer u. Verleger: Jüdisches Zentralkomitee. — Herausgeber: Redaktions-Kollegium, Linz, Ramsauerstraße 59. — Verantwortlicher Schriftleiter: Josef Ritter, Linz, Ramsauerstraße 59. — Administrationsleiter: Josef Feldstein. — Druck: Hofbuchdruckerei Jos. Feichtingers Erben, Linz, Hauptplatz 18.

רסיסי עט ע"י חיים סנדרוביץ

נומער 7.

גיט'ס אן עצה, וואס קויפט מען?...

ענדלעך האט זיך ר' משה בעזשניק דעציר־דירט. ווי לאנג נאך איז דער שיעור צו זיין נע־ונד און וואנדערן פון איין ליקווידירטן לאגער אין דעם צווייטן, ווי אין חומש שטייט – „ויסעו – ויחנו", מען מוז דאך קומען צו א שטיקל תכלית, מען ווערט דאך נישט יינגער, נאר עלטער און איידער מ'קוקט זיך ארום איז מען שוין „אפגעפארן".

נו, איז משה בעזשניק געקומען צו דער מסקנה, אז וואס פריער איז בעסער. א יידישע מלוכה האבן מיר, גאט צו דאנקען, מיט אייגן מיליטער, – מיט אלע „זיבן זאכן" און א וויזע קריגט מען אויך פון יידישן קאנסול, טאָ וואס איז דא צו ווארטן?...

איינגעפאקט דאס ביסל זאכן און היידא קיין ישראל...

האט זיך ר' משה בעזשניק גענומען פא־קעווען אין וועג אריין.

אבער ס'רעדט זיך נאר אזוי לייכט „פא־קעווען זיך", אז בסך־הכל איז ר' משה בעזשניק נישט קיין גרויסער גביר, מיט שפע־קולאציע האט ער זיך נישט פארנומען, והא־ראיה, ער פארט דאך טאקע קיין ארץ־ישראל...

נאָר עפעס פארמאגט ער, ווייל וועלכער ייד האט נישט „עפעס"?... – זאל זיין פון פארקויפטע פושקעלעך, פון א רעליף פון לאנדסלייט, אדער פון א מומע פון אמעריקע, וואס איז דער אונטערשייד, – ווי זאגט מען דאס – זאל זיין בלא, אבי ס'איז דא...

– איז דאך גוט, מ'קויפט זיך איין דאס גויטיקסטע און מ'פארט...

ווייזט זיך אבער ארויס, אז ס'איז נישט אזוי פשוט. ר' משה בעזשניק איז געבליבן שטיין פאר א דילעמע, וואס קויפט מען?... וואס איז גוט פאר ארץ ישראל?... הלמאי, ווען ער האט זיך רעפאטריאירט פון רוסלאנד, האט ער דעמאלט געפירט מיט זיך א זעקל „קיש־מיש" און דערפון נישט שלעכט גע־מאכט, דארף מען איצטער אוודאי און אוודאי קויפן דאס, וואס לוינט זיך.

1

רסיסי עט ע"י חיים סנדרוביץ (המשך)

דאס — זאל זיין בלא, אבי ס'איז דא...

— איז דאך גוט, מ'קויפט זיך איין דאס גוטיקסטע און מ'פארט...

ווייזט זיך אבער ארויס, אז ס'איז נישט אזוי פשוט. ר' משה בעזשניק איז געבליבן שטיין פאר א דילעמע, וואס קויפט מען?... וואס איז גוט פאר ארץ ישראל?... הלמאי, ווען ער האט זיך רעפאטריאירט פון רוסלאנד, האט ער דעמאלט געפירט מיט זיך א זעקל „קיש־מיש" און דערפון נישט שלעכט גע־מאכט, דארף מען איצטער אוודאי און אוודאי קויפן דאס, וואס לוינט זיך.

האט ר' משה בעזשניק גענומען זיך נאכ־פרעגן, וואס ס'איז גוט. האט אים איינער געזאגט, קויף א ראדיא, האט אים דערויף דער צווייטער געוויזן א בריוו פון „דארטן", וו ס'שטייט געשריבן בפירוש א ניי־מאשין. קומט צו לויפן זיין זינדל און זאגט: טאטע, נאר א מאטאציקל זאלסטו קויפן. אט פארט זיין חבר מענדל, קויפט זיין פאטער א מא־טאציקל.

גייט זיך ר' משה מישב זיין מיטן ווייב, וואס צו טאן; קיין סך געלט האט ער נישט, ער וואלט אוודאי וועלן קויפן אלץ, דארף מען האבן מיט וואס. טא אפשר גאר קויפן א שרייב־מאשין?... מ'זאגט דאך, אז ס'איז נישט שלעכט...

קומט זיין פלוניתטע מיט א פרישן פראָ־יעקט, אז נאר אן עלעקטרישן אייז־קאסטן... וואס טויגן איר שרייב־מאשינען מיט ראדיאס, אז דארטן זענען גרויסע היצן און וו וועט זי האלטן א שטיקל פלייש און א לעק פוטער? נאר אן אייז־קאסטן.

איז זי דאך גערעכט. לויפט משה בעזשניק זוכן אן אייז־קאסטן, ווייזט זיך ארויס, אז ס'איז נישט פאר זיין קעשענע. טראכט ער זיך, ס'בעסטע וועט זיין א ניי־מאשין. א מאַ־שין איז א פרנסה. הייבט ער זיך אן נאכ־פרעגן, ווערט ער געוווירער, אז ס'איז אן אויסכאפעניש אויף ניי־מאשינען, געשטיגן אין טאג אריין.

זאגט אים א באקאנטער, און מיט שכל: אז אלע וועלן ברענגען ניי־מאשינען, וועלן זיי דארטן קאסטן ביליקער ווי דא...

האט ער זיך שיעור נישט דעצידירט אויף א שרייב־מאשין, ווייסט ער נישט, וואס מעז טוט מיט איר, אז שרייבן אויף איר קען ער נישט, מ'דארף דאך עפעס זיין א מבין...

איז דאך שוין בעסער א ראדיא. קודם־כל איז פריילעך אין שטוב... איז דאך אבער די פראגע, ווי אזוי פירט מען אים, טאמער חס־וחלילה צעברעכן זיך די לאמפן, מעג ער אים ארויסווארפן, — איז פארט דאך בעסער א ניי־מאשין...

קומט ר' משה בעזשניק אהיים צום ווייב זיך אן עצה האלטן, האלט זי זיך ביי אירס, נאר א קאסטן... שרייט דער זון: א מאטא־ציקל. קומט פלוצים אריין א שכנה און לייגט פאר א פרישן פלאן: „באשטעק". אלע קויפן זילבער־באשטעק, דאס איז ס'בעסטע.

האט זיך ר' משהן פון דעם אלעם פאר־מישט דער קאפ, ער האט זיך געלייגט אין בעט אריין, זיך ארומגעוויקלט מיט נאסע האנטעכער און קרעכצט: געוואלד יידן, גיט'ס אן עצה וואס זאל איך קויפן...

וויל ווער פארדינען א מצווה? גייט'ס און גיט'ס א ריכטיקע עצה ר' משה בעזשניקן, וואס ער זאל קויפן, נאר שנעלער, ווייל מארגן גייט אפ דער טראנספארט...

ח. ס.

זאלן זיין די ענגלענדער.

פארז. (צום סעקרעטאר) שרייב איין: א באציונג פון אויסערגעוויינלעכער פארערונג און ליבע צו די ענגלענדער.

א דיאלאג מיט א צווייטן אראבער, אן עפענדי

פארז.: וואס איז דיין באשעפטיקונג?

עפענדי: איך בין אן ערדבאזיצער.

פארז.: וויפל דונאם האסטו?

עפענדי: ווען א פלינקער רייטער זאל רייטן שנעל אויף מיין פערד זיבן טעג און זיבן נעכט — וועט ער קוים דערלאנגען די גרענעץ.

פארז.: איך מיין, אז דאס איז ווייניק.

עפענדי: איך גלויב אויך אזוי, מיין הער.

פארז. (צום סעקרעטאר). שרייב איין, אז ער באקלאגט זיך אויף ערדלאזיקייט.

פארז.: דעם מופטי קענסטו?

עפענדי: איך קען אים און זיין גאנצע משפחה.

בהגיעם מצאו בני יעקב את אחיהם העשיר שעומד גם קרוב לשלטון והם קיבלו ממנו סעד כלכלי וחבילות יקרות של מזון וגם כל מיני הטבות ומתנות. בהביאם את כל המתנות הביתה, זה עשה רושם כביר על כולם ועל גדולתו ועושרו של אחיהם, ואחרי יישוב־הדעת, בני יעקב החליטו להגיר "לארץ הזהב".

כשבאו לארץ החדשה הם נהנו מהחופש וזכות האזרחות ואחיהם יוסף השתדל עבורם שיקבלו אוטונומיה לאומית פרסונלית והם עשו שם חיים למופת.

עד שבא משטר חדש, "ויקום מלך חדש". לשלטון עלה שליט ששינה את סדרי המלוכה והחוקים והתחיל לנהל מדיניות אנטישמית כלפי היהודים שבהדרגה חיסלו את זכויותיהם בכל השטחים. בסוף עיבדו תוכנית שלמה ומקיפה להשמיד את העם היהודי.

היהודים רוכזו בראשונה בגיטו הנקרא גושן ולבסוף לקחו אותם למחנות ריכוז, שם היו צריכים לעבוד עבודת פרך בתנאים מאוד קשים ובלתי אנושיים. מנות האוכל היו זעומות והם רעבו ובנוסף לזה קיבלו מכות רצח מהקלגסים על לא דבר.

פרעה, או ההיטלר בזמן ההוא, עלה בדעתו גם להפעיל משטרה יהודית שלא מעט צרות גרמו לאחיהם. החיים היו ללא נשוא והיהודים נאנקו תחת העול של מצרים.

עד שבא משה והתחיל לנהל את המאבק לשחרורו של העם היהודי. הוא אשר גדל וחי בצד הארי, היה ביכולתו להסתכל באופן מפוקח על המציאות היהודית. הוא הבין שאם העם רוצה להמשיך בקיום, הם צריכים לחזור לארצם שעזבוה, כי רק שם יוכלו לחיות חיים חופשיים ועצמאיים.

לפיכך ארגן משה את העם, ניהל משא ומתן דיפלומטי עם פרעה והתקשר עם כל הגורמים שתמכו ועזרו ליהודים במאבקם (האל יהוה) ולבסוף הגשים את שאיפותיו להוציא את היהודים מהעבדות המצרית.

הרבה קשיים היו למשה בהעבירו את היהודים להעפלה לארץ ישראל. הוא צריך להתפרץ דרך הגבולות, לעבור דרך הים שהמצרים עשו הסגר מסביבו.

אבל הרצון החזק להעפיל ארצה גבר על כל הקשיים. מאוחר יותר במחנות השונים שם היהודים נחו בדרכם, התחילו כל מיני סכסוכי מפלגות. רבו על עמדות וכיסאות בוועדים (קורח ועדתו) ולחלק מהם שנמאס האוכל היומי הקצוב שקיבלו בחינם (המן) רצו לחזור למצרים וטענו שרימו אותם והם שכחו את האנטישמיות והפוגרום בקילץ שעברו עליהם.

ביושבם במחנות של "מחנה יהודה" רפידים וּוֶגשמד, החיים היהודיים

התנוונו. בחורים קלי דעת התחילו לפלרטט וגם להתחתן עם בנות העמלקים וירדו מדרך הישר, עד שהמצב היה קריטי והיתה סכנה של התמוטטות והרס העם.

בזמנים קריטיים אלה, בני ישראל עמדו לפני מאבקים וקרבות גורליים לחדור לארץ המובטחת.

המנהיג משה ארגן גיוס כללי של כל הנוער היהודי והתחיל לנהל את המלחמה עם העמים שחסמו את הדרך והפריעו להתנחל במדינה היהודית.

המלחמה היתה מאוד קשה נגד האויבים המאורגנים. אבל צבא השחרור היהודי שהלך למלחמה עם האמונה בניצחון ישראל, התגבר על כל הקשיים והשיג את החופש והעצמאות של העם.

משווים אנו את המאורע ההיסטורי הישן עם היציאה של גלות המחנות של עכשיו. מתברר, שאנו עוברים אותה הדרך של אבותינו בימי קדם.

הבה נקווה שגם אנו נשיג את החופש והעצמאות של העם בארצנו ההיסטורית.

חיים סנדרוביץ

בעיתון "אונטֶרוֶוגנס" (בדרך) במדור בשם "רסיסי קולמוס" הודפס קטע הומוריסטי קל בשפת היידיש.

גיליון מס' 4 – 24 אוגוסט 1948

מה אתם חושבים, אני לא פטריוט?

במטותא! תגיד לי אדוני, איפה פה הסוכנות? אחז בי לפני זמן מה אדון מַקלוני, שמוּכּר מאוד לא רק במחנה אלא גם אצל השכנים האוסטריים.

סקרן אותי מאוד במה העניין. מה פתאום צריך מר מקלוני את "הסוכנות", הלא זה לא סוד לכולם שהוא נוסע לקנדה והוא בעצמו אמר שהוא כבר רשום...

על כן אני שואל אותו:

למה צריך יהודי כמוך את הסוכנות?

– אז מקלוני כלל לא בא במבוכה מדברי והוא עונה לי קצת ברתחה ועיניו ממצמצות...

– מה זאת אומרת למה אני צריך? אתה חושב שהכול מגיע לכם – כל הדרישות והסרטיפיקטים? אני ציוני לא פחות טוב ממך... מה אתה חושב? לפני המלחמה לא תמכתי בחלוצים?

כפי שאתה רואה אותי - ומר מקלוני נותן לעצמו טפיחה על בטנו, נהגתי לאכול כל יום 20 תפוזים יפואים... תעשה חשבון לכמה חלוצים עזרתי בארץ ישראל...

ולקרן קיימת אני לא משלם? וקרן היסוד לא עלתה לי חמישה "ירוקים"? מה אתה חושב, אני לא פטריוט?...

אבל אדון מקלוני, אני מנסה להסביר לו, הלא אתה נוסע ל.... הוא לא נתן לי לגמור, ובאופן אינטימי התחיל לספר לי. ראיתי שמכל העסק הזה לא ייצא כלום, הם כבר בלבלו אותי בלי סוף עם הוועדות שלהם.

תודה לאל, עברתי את הוועדה הרפואית. באה סדרה חדשה, ועדה מקצועית, אז באמת היה מר מאוד... איך אני בא להיות חייט, שעסקתי בעסק של גזוז וסודה.

אבל לכל דבר ישנה עצה... וברוך השם עברתי את הים הזה... נו! ואז בא העיקר, המנה השמנה והסמיכה, הוועדה הפוליטית. וכפי שאתה רואה, נכשלתי. משהו קרה לי, תקר בתשובות, והם פסלו אותי כאלמנט מסוכן רחמנא ליצלן.

אז ירקתי עליהם... ואני כבר לא נוסע יותר. ובעצם, מה שם היתרון והמזל? שבסך הכול צריכים לעבוד בשאָפ ולהזיע כהוגן שאי אפשר לנשום, ולבד ראיתי משם מכתבים שהגיעו, שזה לא כך אי, אי, אי...

הגעתי למסקנה שמזלות כאלה יהיה לי גם בארץ ישראל במדינה שלנו... מה אתה אומר, אני לא צודק?

כן, אנא, תגיד לי אדוני איפה יושבת הסוכנות?

אני הולך להירשם לנסוע לפלשתינה.

- מה אתה חושב, אני לא פטריוט?...

חיים סנדרוביץ

איפה עושים פרַקטיקה? - הומורסקה

כשהשעון שלי הפסיק לפעול נכנסתי לשכני נחום שפרינגפדר לשאול מה השעה.

נתקלתי שמה במהפכה שלמה. כמו אחרי רעידת אדמה... השולחן והכיסאות היו מפורקים לחלקים, והבן של שכני, עושה רעש, מנסר קרשים, עובד במקצוע ודופק בפטיש.

על המיטות בחדר היו מפוזרים ערימות של שמלות, חצאיות וחולצות עם תפרים פרומים ושרוולים מפורקים. אשתו של שכני הגברת

"מאיפה לקוחים פרקטיקה" ע"י חיים סנדרוביץ, פורסם בעיתון "דאסווארט"
הוצאה של שארית הפליטה באוסטריה לינץ,
3 בדצמבר 1948 א' כסלו תש"ט, גיליון מס' 5

OS WORT

osWort" (puplication for Jewish
placed Persons), authorized by
adquarters European Command,
il Affairs Division 235. Printed
Presse-Druck G.m.b.H.
gsburg, Ulmer Straße 160a,
ensed editor Appelbaum
nuel, Munich, Möhlstraße 16.

LEFON 458293

דאס ווארט

צייטשריפט פאר פאלקס־אינטערעסן

ארויסגעבער: פועלי־ציון (צ.ס.) – התאחדות אין דייטשלאנד ● מינכן, פרייטיק, 3 דעצעמבער 1948 – א' כסלו תש"ט

ווי נעמט מען פראַקטיקע?

(הומאָרעסקע)

בעת דער זייגער האָט זיך מיר געשטעלט און כ'בין אריינגעגאנגען צו מיין שכן נחום שפרינגפעדער זיך פרעגן ווי שפעט ס'איז — האָב איך דאָרט געטראָפן א גאנצע איבערקערעניש ווי נאָך אן ערד־ציטערניש: דער טיש און די בענקלעך ליגן צענומען אויף שטיק־שטיקלעך און שפרינגפעדערס יאט קלאפט, שניצט און זעגט.

אויף די בעטן ווידער, ליגן אָנגעוואָרפן פארשיידענע קליידער, ספודניצעס, בלוזקעס, אלע מיט אויפגעטרענטע נענט און ארויסגענומענע ארבל — און די פאני שפרינגפעדעראָווא שטייט מיט אן ארומגעבאנדאזשירט פנים, וואס נאָר די אויגן קוקן פון דאָרט ארויס. אין דער האנט האלט זי א צענטימעטער און א שער, שניידט און מעסט, איינקוקנדיק זיך אלע ווײלע אויף די פאפירענע פאָרמען וואס ליגן אָנגעוואָרפן אויף די בעטן.

און ביים פענצטער זיצט זיך מיין שכן אליין, נחום שפרינגפעדער, מיט א שפאקטיוול אויפן אויג און גראבלט עפעס מיט א „קאָרן־צווענגעלע" אין די אינגעווײדן פון א זייגער. נעבן אים אויפן פענצטער ליגן א קופע צענומענע רעדלעך, שרייפלעך און פרוזשינקעס. מיין שכן נחום איז אזוי אריינגעטאָן אין דער ארבעט, אז ער האט אפילו נישט געהערט מיין אריינקומען.

איך בין א ווײלע געבליבן שטיין צעטומלט און נישט פארשטאנען וואָס דאָ קומט פאָר.

— שרעקט אייך נישט פאניע שכן, וואס איר זעט מיך מיט א פארבונדן פנים — רופט זיך אָן צו מיר פרוי שפרינגפעדער. דאָס האט מיין טאָכטער סאלע אדורכגעפירט איר פראקטיקע. זי לערנט זיך אויף די קאָסמעטישע קורסן ביים „אָרט", מאכט זי אלע טאָג אויף מיר אירע קאָסמעטישע עקספערימענטן. וואָס טוט נישט א מאמע פאר א קינד?... נעכטן האט זי מיר „באזייטיקט" די וואָרצלען פון פנים, 30 יאָר ווי כ'האב זיי שוין... מיין טאָכטער האט געטענהט, אז ערשטנס איז נישט שיין צו טראָגן וואָרצלען און צווייטנס, ווו זאָל זי געבעך פראקטיצירן? נו האב איך איר צוליב געטאָן, און איצטער איז מיר דאָס פנים „אָנגעבלאזן" ווי א לופט־באלאָן...

ווי איר זעט פאניע שכן האלט איך, אז א פרוי דארף זיין „סאמאָדזשעלנע" נישט אָפהענגיק פון מאן, ווי ס'מאכט זיך אמאָל... האָב איך דעריבער באשלאָסן זיך צו לערנען פאר א שניידערין. ארבעט איך טאקע איבער אונדזער גאנצע גארדעראָבע, בכדי צו נעמען פראקטיקע... איר פארשטייט, פראקטיקע איז דאָס וויכטיקסטע ביי א פאך...

יאָ יאָ, רופט זיך שוין אָן איר מאן נחום, נישט אויפהערנדיק צו גראבלען אין א זייגערל — פראקטיקע איז דאס וויכטיקסטע... און דערווייל האט זי שוין צעשניטן און א תל געמאכט פון ביסל „שמאטעס", וואס מיינט זי, באלד קריגט מען אנדערע? ס'איז שוין אויס „דזשאינט"...

זיצט א ווײלע פאניע שכן — רופט זיך אָן די שפרינגפעדעראָווא — וועל איך אייך דערציילן וואס מיין מאן האט אפגעטאָן. אוי, אנטשולדיקט מיר, נישטאָ קיין בענקל אין שטוב — מיין שליאמעק לערנט זיך פאר א סטאליאר, ארבעט ער מיר איבער דאס „מעבל". שוין א גאנצע וואָך ווי ער האט מיר צענומען די בענקלעך מיטן טיש, מען דארף — זאגט ער — דאס אלץ מאכן אויף „פוגעס", ווי פאסט עס ביי א סטאָליאר. אין שטוב זאָלן די בענקלעך זיין אויף טשוועקעס... — קומט מארגן וועט איר שוין האבן אויף וואס צו זיצן — רופט זיך אָן שליאמעק מיט גדלות — און נעמט נאך פעסטער קלאפן מיטן האמער.

— פאניע שכן, ווארט נאך צו א ווײלע — רופט זיך אן די שפרינגפעדעראווא, באמערקנדיק, אז איך וויל שוין אוועקגיין — איר זעט, מיין מאן לערנט זיך פאר א זייגערמאכער, אויבעט אין „אָרט". נישט אלע מאל וועט מען קענען האנדלען, מ'דארף קלערן וועגן א תכלית, זאגט ער... און האט גענומען פראקטיצירן אויף די אייגענע זייגערס. דאס גאָלדענע זייגערל און דעם „טיסאָט" רעגולירט ער שוין א גאנצע וואך, — דוכט זיך מיר, מען מעג זיי שוין ארויסווארפן, עפעס פעלן דארט פארשיידענע שרייפעלעך. מיין טאָכטער האט אים שוין געמאכט א וויסטן סקאנדאל — איר פארשטייט, ער האט צענומען איר זייגערל און יעדן טאג זאגט ער „שוין — שוין", נאך א קלייניקייט פעלט... און אז די טאכטער שרייט צו אים „וואס האסטו געוואָלט פון מיין זייגער", טענהט ער צו איר, דער מאן מיינער, — אויב דו מעגסט נעמען פראקטיקע אויף מיין ווייבס פנים, מעג איך נעמען פראקטיקע אויף דיין זייגער... הא, וואס זאגט איר דערצו?...

פלוצים איז מיין שכן נחום אויפגעשפרונגען ווי אן אפגעבריטער און גענומען שרייען: „אוי דאס שפינדל, העלפט מיר זוכן דאס שפינדל!" אלע האבן זיך גלייך אויסגעלייגט אויף דער פאדלאגע, געצונדן שוועבעלעך — אבער א נעכטיקער טאג, נישטא דאס „שפינדל", ווי אין ים אריין.

— א בראָך האט מיך געטראָפן — האט זיך צעקוויטשעט מיין שכנטע, ער האט שוין דעם „שטאָפער" אויך „צורעכט" געמאכט... וואס זאגט איר נישט אויף מיין אומגליק, ער מאכט דאך אונדז פאר ארעמע לייט...

— און דו מעגסט צעשניידן ס'ביסל „שמאטעס" פארענטפערט זיך נחום שפרינגפעדער — און איך, ווו זאל איך נעמען פראקטיקע? סוף־כל־סוף דארף מען דאך קלערן א „תוך־זאך" איר פארשטייט, אלע לערנען זיך היינט פאכן, „יגיע־כפים איז א רואיק שטיקל ברויט", בין איך נישט גערעכט?...

— יאָ פאניע שכן — ווענדט זיך צו מיר נחום שפרינגפעדער — וויפל האלט דער זייגער? כ'דארף שוין באלד גיין אויפן „קורס"...

— ווי שפעט איז? ווער איך שוין אין כעס — דאס טאקע בין איך דאָך געקומען אייך פרעגן, און זאגנדיק א גוטן טאג בין איך אוועק ערגעץ אנדערש, זיך דערוויסן וויפל ס'האלט דער זייגער...

ח. סענדעראָוויטש

שפירנגפדר עומדת עם תחבושת עטופה על הפנים שרק רואים את העיניים שמזדקרות מתוכם. בידה היא מחזיקה מספריים וסרט מידה, גוזרת ומודדת, בהסתכלה כל פעם על גזרי דוגמאות הנייר שפזורים על המיטות.

ועל יד החלון יושב לו שכני נחום שפרינגפדר בעצמו, עם משקפת קטנה על העין ובמלקט הוא מטפל בפנים המנגנון של שעון. על ידו, על אדן החלון, מונחים מפורקים גלגלים וברגים קטנים וקפיצים שונים.

שכני כל כך שקוע בעבודה, שאפילו לא שמע שנכנסתי החדרה.

נעמדתי רגע מבולבל מבלי לדעת מה קורה שם. אל תפחד, אדון שכן, את מה שאתה רואה עם פנים כאלה, אומרת הגברת שפרינגפדר, זאת הבת שלי סַלֶה עשתה את הפרקטיקה שלה. היא לומדת בקורסים קוסמטיים באָרטִי אז היא עושה כל יום את הניסיונות הקוסמטיים עלי... מה אמא לא עושה בשביל ילדתה?...

אתמול היא סילקה לי את השורשונים מהפנים, זה כבר שלושים שנה שיש לי אותם... טענה בתי. ראשית כל, לא יפה לאישה שיש לה שורשונים ושנית איפה היא יכולה לעשות פרקטיקה? נו, אז נעתרתי לה, ועכשיו הפרצוף שלי נפוח כמו בלון.

כפי שאתה רואה אדון שכן, דעתי היא שאישה צריכה להיות עצמאית, לא תלויה בבעלה. איך שלא יקרה... לכן, החלטתי ללמוד להיות תופרת. ואני עכשיו מתקנת ומעצבת את כל המלתחה שלי בכדי לעשות פרקטיקה.

אתה מבין, פרקטיקה זה העיקר במקצוע. כן! כן! נשמע קולו של בעלה נחום מבלי להפסיק לטפל בשעון. פרקטיקה זה הדבר החשוב ביותר, ובינתיים היא כבר חתכה לחתיכות וקלקלה את מעט "השמאטס". מה היא חושבת שתיכף מקבלים אחרים? אין כבר "הג'וינט"...

שב לרגע אדון שכן, אומרת הגברת שפרינגפדר ואספר לך מה עולל בעלי. אוי סליחה, אין כיסא לשבת. זה בני שְׁלַמֶק לומד נגרות גם ב"אורט" והוא מתקן לנו את כל הרהיטים.

כבר שבוע שהוא פירק את הכיסאות ואת השולחן. לא מתאים, הוא אומר, לנגר שהכיסאות יהיו מחוברים עם מסמרים. הכול צריך להיות על "פינים", עם דבק כמו שצריך.

אדון שכן! תמתין עוד רגע, אומרת הגברת שפרינגפדר בראותה שבדעתי ללכת.

אתה רואה, בעלי לומד להיות שען, הוא אומר ושלא תמיד נוכל לסחור על "שחור", צריכים לחשוב על "תכלית" והוא עכשיו מתמחה ולוקח פרקטיקה על השעונים שלנו.

את שעוני הזהב ו"הטיסוט" הוא מכוון כבר שבוע שלם, דומני שאפשר כבר לזרוק אותם, חסרים כבר שם כל מיני ברגים וגם בתי עשתה לו שערורייה גדולה.

אתה מבין, הוא פירק את שעונה וכל יום הוא אומר, עוד מעט, כבר, כבר... רק דבר קטן חסר.

וכשהיא צועקת אליו מה רצית משעוני? בעלי טוען אליה, באם לך מותר לקחה פרקטיקה על הפנים של אשתי, מותר לי לקחת פרקטיקה על השעון שלך...

הא! מה אתה אומר לזה?

פתאום שכני נחום קפץ ממקומו, כמו שהתיזו עליו רותחים והתחיל לצעוק. אוי! אוי! ה"שפינדל" תעזרו לחפש את השפינדל (=קפיצון).

כולם תיכף נשכבו על הרצפה, הציתו גפרורים, אבל כיום אתמול, השפינדל איננו. נעלם כמו בים... אוי, שבר קרה לי! הצטרחה שכנתי, הוא כבר "סידר" את ה"סטאופר". מה אתה אומר על אסוני? הוא עושה אותנו לדלפונים...

ולך מותר לחתוך את מעט השמאטס, מצטדק נחום שפרינגפדר ואיפה אני אקח פרקטיקה? סוף כל סוף צריכים לחשוב על העניין ברצינות. אתה מבין. כולם לומדים היום מקצועות, איך אומרים, יגיע כפיים זה לחם בטוח, אני לא צודק?

כן אדון שכן! פונה אלי נחום שפרינגפדר, מה כבר השעה עכשיו? אני כבר צריך ללכת על הקורס...

מה השעה? אני עונה לו כמעט בכעס. את זה אני באתי אליך לשאול, ובאומרי שלום הלכתי משם מהר לשאול במקום אחר מה השעה.

חיים סנדרוביץ

הודפס בעיתון "אינטרווגנס" הוצאה של שארית הפליטה באוסטריה.

לינץ, 3 בספטמבר 1948, גיליון מס' 5.

תנו לי עצה מה קונים.

רסיסי קולמוס. התלבטויות יהודי במחנה

סוף כל סוף החליט ר' משה פליטמן: עד מתי אפשר להיות נע־ונד ולנדוד ממחנה מחוסל אחד לשני? כמו שכתוב בחומש "ויסעו ויחנו", צריכים לבוא איזה תכלית. הלא אנו לא נעשים יותר צעירים, אלא מזדקנים ואחת שתיים בלים...

ומשה פליטמן בא למסקנה, מה שיותר מוקדם, יותר טוב: מדינה יהודית יש לנו ברוך השם וגם צבא משלנו, כל שבעת הדברים הטובים... ויזה מהקונסול היהודי מקבלים, אז מה יש לחכות?

אורזים קצת את המטלטלים והיידה! לארץ ישראל... ור׳ משה התחיל לארוז לדרך.

אבל זה קל להגיד ״אורזים״. שבסך הכול ר׳ משה פליטמן לא עשיר גדול, עם שוק שחור הוא לא התעסק, והראיה, שהוא באמת נוסע לארץ ישראל.

אבל משהו יש לו. איזה יהודי אין לו ״משהו״? שיהיה מקופסאות קונסרבים שמכר מ״רֶליף״ של בני עירו, או מדודה מאמריקה, מה ההבדל. איך אומרים? ״ממים או מאש - העיקר שיש״.

אז זה טוב. קונים את הנחוץ ביותר - ונוסעים... מתברר שזה לא כל כך פשוט, ור׳ משה עמד לפני דילמה מה לקנות... מה טוב בשביל ארץ ישראל.

הלוואי, מתי חזר כרפטריאנט מרוסיה, הוא הוביל משם שק עם ״קיש־מיש״ ומזה הרוויח לא רע.

אז צריכים עכשיו בוודאי לקנות מה שמשתלם.

ור׳ משה התחיל לשאול ובירר מה זה טוב, אז אחר אמר לו, תקנה רדיו, בא שני והראה לו מכתב ״משם״, איפה שכתוב בפירוש שמכונת־תפירה זה טוב. בא במרוצה הבן שלו ואומר אבא רק אופנוע תקנה. אבא של חברו מנדל קנה אופנוע.

הלך ר׳ משה להתייעץ עם אשתו מה לעשות, כי הרבה כסף אין לו, בוודאי היה רוצה לקנות הכול, אז צריכים שיהיה עם מה... אולי היה כדאי לקנות מכונת כתיבה, אומרים שזה לא רע...

באה ״הפולנית״ שלו עם רעיון חדש. תיבת קרח־חשמלית, לשם מה לי מכונת כתיבה ורדיו ששם חם מאוד. איפה היא תחזיק חתיכת בשר וקורטוב חמאה? - אני רוצה רק מקרר!

אז היא צודקת. רץ ר׳ משה פליטמן לחפש מקרר. מתברר לו שזה לא לפי כיסו ועולה הון. אז הוא חושב, הכי טוב יהיה מכונת תפירה, מכונה זה פרנסה והוא התחיל לשאול. נודע לו, שחטפו את כל המכונות והמחירים עלו לשחקים.

אומר לו מכר - ובשכל - באם כולם יביאו מכונות תפירה הן יהיו שם יותר זול מפה...

אז כמעט החליט על מכונת כתיבה, אז הוא לא יודע מה יעשה איתה. לכתוב עליה לא יודע וצריכים להבין בדבר, אז כבר יותר טוב רדיו. קודם כול יהיה שמח בבית. נשאלת השאלה, איך מובילים רדיו בדרך באם חס וחלילה יישברו המנורות, הוא יכול לזרוק אותו. אז יותר טוב מכונת תפירה.

בא ר' משה פליטמן שוב הביתה להתייעץ עם אשתו. אבל היא מחזיקה בשלה - רק מקרר, צועק הבן, אופנוע - נכנסת פתאום שכנה ומציעה משהו חדש. "סכו"ם" כולם קונים סכום של כסף. זה הכי טוב.

מכל זה ר' משה קיבל סחרחורת בראשו, הוא נשכב במיטה ועטף את ראשו במגבות לחות ומתאנח - הוי יהודים רחמנים, תיתנו לי עצה מה עלי לקנות?

רצה מישהו לזכות במצווה? שילך מהר לתת לר' משה פליטמן עצה נכונה מה עליו לקנות, אבל מהר, כי מחר יוצא הטרנספורט.

חיים סנדרוביץ

הודפס בעיתון "אונטרוומגנס"
לינץ 1.10.1948, גיליון מס' 7
תורגם מיידיש

"מלאכים" פיליטון קטן

איזה יהודי לא יודע מה זה מלאכים? הלא אנחנו מאוד ממש קרובים, ידידי נפש עם המלאך גבריאל, רפאל ומיכאל וכו'. המלאך "דומה" הוא גם לנו, מוּכּר, שבעבורו כל יהודי צריך לדעת את פסוקו, באם לא, אז הוא אחרי מאה ועשרים חייב בנפשו...

איזה ילד יהודי לא למד את הסדרה בחומש "וישלח יעקב מלאכים"? מפרש רש"י: מלאכים ממש, הכלל מבחינה היסטורית אנו היהודים יש לנו שייכות חזקה עם מלאכים ושרפים.

הייתי יכול להביא מאה ציטטות על הקשר בין היהודים למלאכים.

יהודי לא הולך על האדמה כמו בשר ודם, הוא מרחף בעולמות העליונים כמו מלאך ועושה במרומים, "יריד".

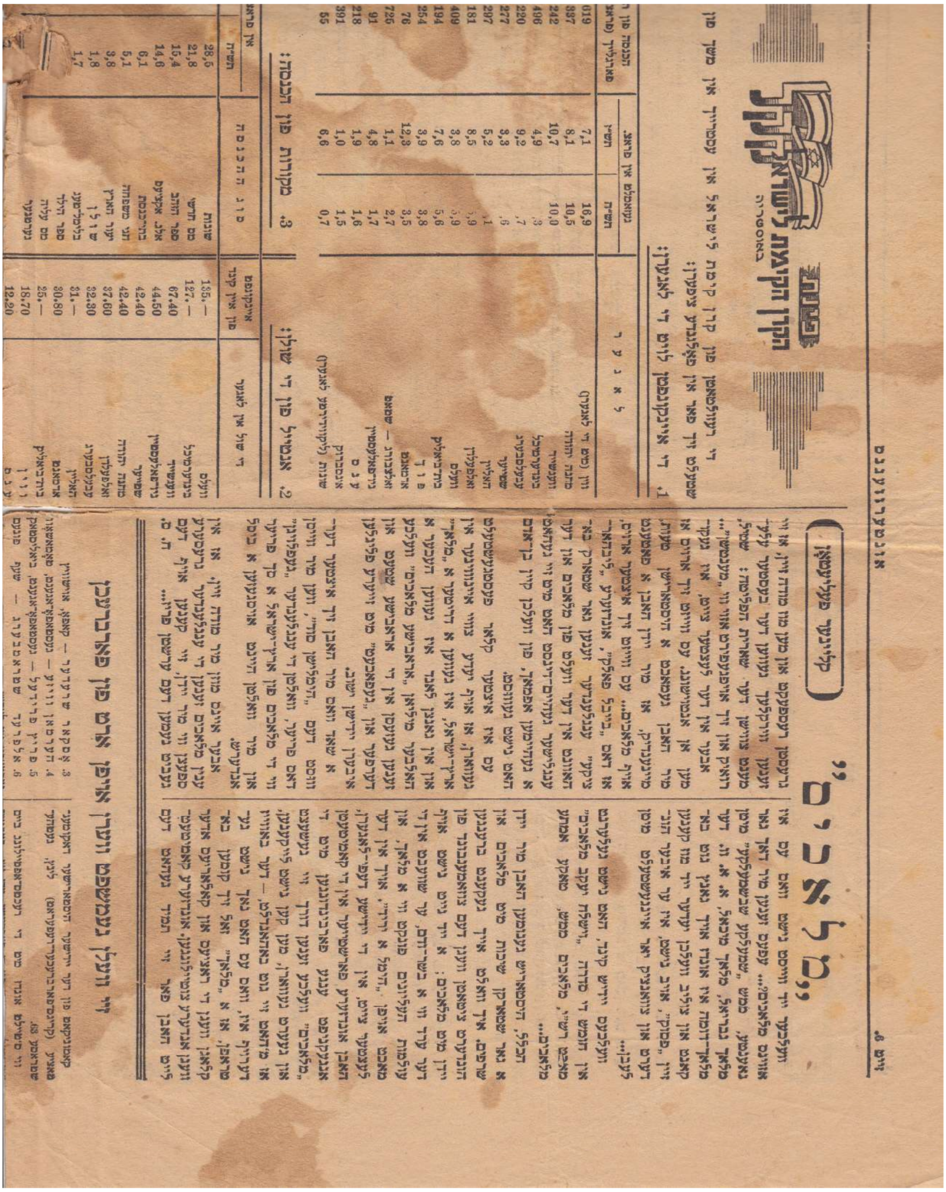
בזמן האחרון, גם במחנות הדפ"י של שארית הפליטה נתגלתה העובדה שהנציגים בוועדי המחנות קשרו יחסים הדוקים עם "המלאכים" אשר כובדו ואוהדו על־ידם. אי אפשר להכחיש שקיבלו יחס טוב והראיה, אף מלאך לא בא להתלונן אודות המנות והקלוריות, או חלוקה אחרת. חברי הקומיטטים התייחסו בדרך ארץ כלפיהם. ובאמת, הם היו האלמנט הטוב ביותר בין שארית הפליטה, שקטים, מנומסים, לא עשו רעש והתנהגו כמו "אנשים"...

אבל בזמן האחרון באה אכזבה. מסתבר שעשינו טעות היסטורית כשחשבנו שאנו היהודים יש לנו פטנט על "מלאכים".

"מלאכים" פיליטון קטן

הודפס ב"אונטרוועגנס" לינץ 17 אוקטובר 1948

גיליון מס' 8, בשפת היידיש

מתברר שהעם המעריץ את הבייבל, "ידידנו" האנגלים גם כן יודעים ומנוסים בעניין המלאכים.

לשירות האנגלי החשאי, היה חוזה שאף בן אדם לא ידע מזה. חבל שעכשיו לא גילינו את הסוד שבין האוכלוסייה הערבית היו הרבה מלאכים.

לו ידענו זאת מקודם, היו האנגלים עפים משם כמו מלאכים, עוד הרבה יותר מוקדם - ומצבנו היה פי כמה יותר טוב. אבל אחת אפשר להגיד שבעניין מלאכים, האנגלים יותר מומחים מהיהודים והם יכולים לקחת את הפרס הראשון.

חיים סנדרוביץ

1. "מלאכים" היה שם נרדף מוסווה ליושבי המחנות דפ"י שלא היו קיימים במציאות ונרשמו בכדי לקבל יותר מנות מזון מ"אונר"א".

2. בגמר הקרבות, אחרי שהרבה ערבים עזבו את הארץ, התברר שהאנגלים ניפחו במתכוון את מספר הערבים בפלשתינה.

הודפס ב"אונטרוועגנס"

לינץ 17 אוקטובר 1948

גיליון מס' 8, בשפת היידיש.

סתיו במחנה

ביצות בווגשייד

השמש בשמים, מעל הצריפים המקולפים האפורים בווגשייד, קרה כמו אמא חורגת...

מהשמים הבוכים מטפטפות דמעות קרות, שנופלות לתוך שלוליות מים גדולות שמתפשטות בעיגולים הסובבים אחת אחרי השנייה במעגלים סגורים.

ככה מסתובבים החיים היהודיים במחנה - שבמקום להיות יותר הדוק ומסוגר ולהמשיך לנקודה מרכזית הם מתפשטים חופשיים יותר.

בקושי הנך מוצא איים קטנים יבשים בכדי להיחלץ מן הרפש הסובב את הצריפים המטולאים והקודרים, שחלק מהם עומדים עם דלתות וחלונות שבורים ופרוצים, שמזכירים פוגרום על יהודים בעיירה קטנה.

בזריזות אתה צריך לקפוץ ממקום יבש לשני, בכדי שלא תלכלך את נעליך בבוץ הסמיך.

וקרן אור של שמש מתפרצת בין העננים האפורים, ודוקרת בעיניים באזהרה כמו באצבע רוטטת.

תברח ר׳ יהודי מהביצה הזאת, אתה פה תדרוך ותשקע - ורק תלכלך את בגדיך... תראה, מתקרבים עננים כבדים ואולי גם סופה, אז למה אתה מחכה ר׳ יהודי, מה אתה מחפש בביצה?...

שותלים עצים

מסביב ברחובות של מחנה ״בינדרמיכל״ התחילו בוקר מעונן אחד לשתול עצים.

עצים רכים ישרים, מוכנסים באופן סימטרי בבורות פתוחים ומחוזקים בכלונסאות חלקים מקולפים שצריכים לתמוך בהם עד שיהיו עצמאיים...

באמת, דבר יפה העניין של שתילת עצים. פה במקום הזה יתנוססו אחרי שנים צמרות של עצי לִבנה דקי גזרה, או עצי ערמון עבים עם הרבה ענפים מסועפים.

ובימים חמים אנשים יישבו בצילם ויהנו מריחם. אבל מי הם שותלי העצים ועבור מי נשתלים? האם רוצים בזה לכפות את חיינו במחנה ולעשות יותר בריאים ונעימים?

בעבודת השתילה עוסקים גויים בחולצות עבודה כחולות. הם עושים את מלאכתם במתינות. אף אחד לא יודע מי הם. אולי לא מזמן הם השמידו את חייהם של אילנות צעירים?...

עכשיו הם שותלים באוסטריה שלהם, ברחובותיהם, למענם ולמען ילדיהם.

יהודי ״בינדרמיכל״ בטח לא יתקררו בצל של ענפיהם וצמרותיהם. אחרים ישתכנו פה במבנים של בינדרמיכל וייהנו מיופים של העצים. דיירי מחנה ״בינדרמיכל״ לא ירגישו באמת את השמחה של שתילת עץ. מצומצם ודל הוא המעגל של העונג שלנו...

האם צריכים עוד להסביר, שיש מקום שם ידיים יהודיות שותלות עצים, עם שורשים חזקים ועמוקים, עבורם ועבור ילדיהם?

חיים סנדרוביץ

הודפס בעתון של שארית הפליטה
״אונטרוועגנסי״ לינץ, 12.11.48
גליון מס׳ 10

נקודות... פיליטון
דאגות חדשות של יהודי המחנה

מי לא שמע על הנשיא האמריקאי וילסון, שהתפרסם עם ה־14 נקודות שלו? העולם אז רתח, זה לא דבר זוטא היה ה־14 נקודות.

אבל אני משה, המחזיק בכיסי חבילה עם "נקודות" שיש לי מהן כאב בטן וצרות - אף אחד לא מסתכל עלי ולעולם לא איכפת כלל - כמו השלג דאשתקד.

כנראה שהיה לנו לא מספיק דאגות עם המוסדות שלנו, כמו הוועדים והפדרציות, אפרוביזציות ואורגניזציות, וכל מיני רגיסטרציות, אז נתברכנו עם "ולוטה" משלנו הנקראת "נקודות" "פונקטן" - בלעז...

מאיפה השם? שאדע מכל רע, אבל כנראה יש לזה איזו שייכות עם 14 הנקודות הלז, שיצא מזה בלוף, "הנקודות" שלנו גם הן המצאה אמריקנית.

הכלל, כשעמדתי כמה שעות בתור, קיבלתי בסוף חבילה מהכסף החדש - נרות ירוקים ארוכים, שמזכירים את "הירוקים" האמריקאים האמיתיים והלכתי למחסן לקניות.

אבל קל להגיד לעשות קניות, ששם ממש חושך. על יד הדלת עומדים צפופים "הר" עם אנשים שלוחצים ודוחפים אחד את השני. רותח ומזמזם כמו בכוורת...

רק התקרבתי לקהל על יד הדלת, התחילו מכל הצדדים לצעוק עלי למה אני מתפרץ ודוחף. בין כך היום לא אקבל, כי היום מקבלים רק אנשי משטרת המחנה.

מן הטבע אני יהודי שלא אוהב להידחף בתורים והלכתי הביתה. אני בא ולמחרת אותו הדבר. מה העניין? היום מקבלים פועלי המחנה.

בפעם השלישית, סיפור חדש. נותנים רק לעובדי המשרדים ולמורים, אז אני בא ביום רביעי - והנה סדרה חדשה. היום מקבלים אנשי הג'וינט והמרכזים.

ככה הלכתי שבוע שלם. וכל פעם יחסנים אחרים - עד שאזרתי אומץ ובכוח נכנסתי סוף כל סוף פנימה.

ואני כבר עומד ליד הדלפק והמחסנאי מתחיל לרשום את הפתק.

מה אתה רוצה דוד? הוא שואל, אבל תעשה את זה מהר.

תן לי בבקשה חליפה במידה גדולה.

אפילו לא קטנה, חליפות אין.

אז מעיל גשם, את זה אני צריך מאוד....

שם תלויה עוד אחת. הוא מראה לי, אתה יכול לקחת. אני מסתכל. זו מידה

"נקודות..." ע"י חיים סנדרוביץ הודפס בעיתון "אונטרוועגנסי" לינץ 28 בנובמבר 1948 גיליון 11, בשפת יידיש

דער „סוכנות".

ח. סענדראוויטש

פונקטן...

ו ער האט דאס נישט געהערט פונעם פרעזידענט ווילסאָן וואס איז בארימט געוואָרן מיט זיינע 14 פונקטן. עס האט דעמאלט די וועלט זיך נעשאָקלט מיט זיי, עפעס א קלייניקייט, די 14 פונקטן...

אבער, אז איך משה, טראג זיך ארום מיט א שפאר ביסל „פונקטן" אין טאש און האב פון זיי גרימעניש און צרות, — קוקט זיך קיינער אויף מיר נישט אום און דער וועלט ליגט עס אין דער לינקער פיאטע.

אפנים מיר האבן געהאט וויניק זארג מיט אונדזערע היימישע אינסטאנצן און אינסטיטוציעס, ווי: קאָמיטעטן, פעדעראציעס, אפראָוויזאציעס, אָרגאניזאציעס און פארשיידענע רעגיסטראציעס, האט אונדז גאט נאך געבענטשט מיט אן אייגענער וואליוטע, וואָס איר נאָמען איז „פונקטן".

פון וואנען איז דער נאָמען? זאָל איך אזוי וויסן פון בייז, נאר ווארשיינלעך מוז עס האבן א שייכות מיט יענע 14 פונקטן, פון וועלכע ס'האט זיך אויסגעלאָזט א בלאָף. די איצטיקע „פונקטן" זענען דאך אויך אן אמעריקאנער אויפטו...

הכלל, איך האב ענדלעך שטייענדיק א א פאר שעה אין אָגאָנעק, באקומען עטלעכע פעקלעך פון דער נייער וואליוטע — גרינע לאנגע פאפירלעך, וואס דערמאנען אין די אמתע אמעריקאנער „ווייכע" און כ'בין אוועק אין מאגאזין איינקויפן.

אבער עס רעדט זיך נאר אזוי גרינג ארויס איינקויפן, — אז ס'טוט זיך דארטן חושך. ביי דער טיר איז צונויפגעקוועטשט א בארג מענטשן, וואס דריקן זיך איינער אויפן אנדערן און עס קאָכט און זשומעט ווי אין א בינשטאק...

אז איך האב זיך נאָר א פרווו געטאָן דערנענטערן צו דער קופע מענטשן, האט מען פון אלע זייטן גענומען שרייען — וואס איך שטופ זיך און, אז כ'וועל היינט סיי־ווי־סיי נישט באקומען, ווייל היינט באקומט נאר — די לאגער־פאליציי.

בטבע בין איך א ייד, וואס כ'האב פיינט זיך צו שטופן, בין איך אוועק אהיים. קום איך צומארגנס — ווידער דאָס זעלבע, וואָס איז? היינט באקומען נאר לאגער־ארבעטער. אויפן דריטן טאג — א נייע געשיכטע, מ'גיט נאָר ביוראָ־אנגעשטעלטע. קום איך ווידער אמאָל, גייט א סדרה „דזשאָינטמאָוועצעס". אזוי בין איך געגאנגען א גאנצע וואָך, אלע מאל אנדערע „יחסנים", ביז ענדלעך כ'האב זיך אנגענומען מיט כוח און זיך סוף־כל־סוף ארייגעקריגן אינעווייניק.

ענדלעך שטיי איך שוין ביים טיש און דער מאגאזיניער נעמט שרייבן דעם צעטל.

וואָס ווילט איר פעטער? פרעגט ער מיך, נאר מאכט עס שנעלער!

ניט מיר אן אנצוג, נאר א גרויסע מאס, — אפילו נישט קיין קליינעם, אנצוגער זענען נישטאָ.

— טאָ גיט אהער א רעגן־מאנטל, דאָס דארף איך אמנוויטיקסטן,

— דאָרטן הענגט נאך איינער, ווייזט ער מיר אָן, נעמט אייך. איך גיב א קוק, דער רעגן־מאנטל וועט גוט זיין אויף א שול־יינגל און דערצו איז ע' צעריסן ביים קאלנער.

זאג איך צו אים, פאניע לעבן! גיט מיר אן אנדערן.

שוין נישטאָ.

— אפשר האט איר שיך?

— שטיוול האבן מיר.

— זאל זיין שטיוול, נאך בעסער.

ער קריכט ארויף אין דער הויך און דערלאנגט מיר א פאָר גומענע אפגעקראָכענע שטיוול.

— כ'בין נישט קיין קאנאליזאטאר, גיט מיר לעדערנע, זאג איך,

— זעט נאָר ווי ער ביט זיך אוים! איר וועט זיך באשטעלן וועט איר האבן.

— טאָ זאָל זיין טופלעס.

— אויך נישטאָ.

— גיט זשע מיר פאר מיין יינגל א פאר שיכלעך נומער 32,

— ס'זענען דא נאר קליינע נומערן.

— אפשר האט איר א פיזשאמע?

— יאָ, נאָר די בלויזע בלוזע.

— און די הויזן?

— אז מען וועט זיי ברענגען פון אמעריקע, וועלן זיי זיין.

— טא וואס דען האט איר, הייב איך שוין אָן רעדן העכער.

— שאט! נאר נישט געשריגן. דאָ שרייט מען נישט, איר קענט נעמען: צאָן־בערשטלעך, שיך־פאסטע, פינגערהוטן, קנעפלעך, „בעבע"־פודער, שיך־בענדלעך און וואס איר ווילט. און דאמען־זאכן דארפט איר נישט? איר האט דאָך א ווייב.

— יאָ גיט מיר טאקע דאמען־זאכן.

מיין מאגאזיניער האט פלינק גענומען אנווארפן א קופע מיט פארשיידענע שמאטקעס און צום סוף צוגעלייגט א גרויסן געשטעפטן שלאפראק. צוגענומען ביי מיר א העלפט פון מיינע „פונקטן" און מיך ארויסגעפירט דורך אן אונטערשטער טיר.

אז כ'בין ענדלעך געקומען אהיים, האט זיך ערשט אנגעהויבן די אמתע חתונה... מיין ווייב האט גענומען מעסטן, איז דאס קלייד צו קליין, „אויף דערנאז ארויף"; דאס העמד צו קורץ, און עפעס אנדערש — קען איך אליין אנטאָן; און יענץ, האט סתם א מיתה־משונה קאליר; און דעם שלאפראק זאגט זי, קען איך צוריקפירן צו די אוזבעקן, פאר זיי וועט עס גוט זיין, און בכלל נאך וואס האב איך דאס גענומען, אזעלכע שמאטעס ליגן

לנער של בית ספר ונוסף לזה, היא קרועה על יד הצווארון.

אני אומר לו, אדוני רב החסד, תן לי אחרת, אבל יותר גדולה.

– נגמרו המעילים, אין.

– אולי יש נעליים?

– מגפיים יש לנו.

– שיהיה מגפיים, עוד יותר טוב.

הוא עולה על סולם ומוריד זוג מגפיים של גומי דהויים.

– אני לא קנליזטור, תן לי של עור אני אומר.

– תראו! אחרת אתה לא רגיל, תזמין אצל סנדלר ויהיה לך.

– אז שיהיה סנדלים.

– גם כן אין.

– אז תן לי עבור בני נעליים מספר 32.

– ישנם רק מספרים יותר קטנים.

– אולי יש לך פיז׳מה?

– כן, רק החולצות.

– והמכנסיים?

– באם יביאו אותם מאמריקה, תקבל.

– אז מה יש לכם? אני מתחיל כבר לדבר בקול יותר גבוה.

שֶׁט! רק לא לצעוק, פה לא צועקים. אתה יכול לקחת מברשות שיניים, משחת נעליים, אצבעונים, פודר בֶּבֶּה, שרוכים, כפתורים, סיכות ומה שאתה רוצה...

– ומלבושי נשים אתה לא צריך? יש לך בוודאי אישה הוא אומר.

– כן, תן לי דברי נשים.

– המחסנאי התחיל בזריזות לזרוק לי ערימה של כל מיני סמרטוטונים ובסוף הוסיף חלוק עבה גדול, לקח ממני חצי חבילה "נקודות" והוביל אותי החוצה בדלת האחורית.

כשבאתי לבסוף הביתה, התחילה החתונה האמיתית... אשתי התחילה למדוד. אז השמלה קטנה, על האף... החולצה קצרה מדי, ומשהו אחר, היא אומרת אני יכולה בעצמי ללבוש... ולזה יש סתם צבע "מיתה משונה".

והחלוק היא טוענת שאני יכול להחזיר לאוזבקים, עבורם זה יהיה טוב, ובכלל למה לקחתי את כל זה. סמרטוטים כאלה מונחים בארגז שלם והיא התחילה לקנטר אותי.

מה להגיד לכם? ברחתי מהבית. אז אני שואל אתכם, לא היה לי מספיק דאגות? יש לי עכשיו חדשות. זה היה חסר לי.

צרה חדשה – "**נקודות**"

חיים סנדרוביץ

הודפס בעיתון "אונטרוועגנסי"
לינץ 28 בנובמבר 1948
גיליון 11, בשפת יידיש.

מצאתי לנכון להכניס לסיפור הביוגרפי שלי את הפיליטונים וההומורסקות שכתבתי בהיותי במחנה "בינדרמיכל" והודפסו בעיתון של שארית הפליטה "אונטרוועגנס" שהודפס בשפת יידיש בעיר לינץ.

הגיליון הראשון יצא ב־18.7.48 והאחרון ב־26.11.48. בסך הכול יצאו 11 עיתונים ועם התחלת חיסול המחנות באוסטריה העיתון שיצא כמעט כל שבועיים הפסיק להופיע.

חוץ מזיכרונות מזמן לפני המלחמה מעיר ורשה, כתבתי על נושאים אקטואליים של שארית הפליטה ששיקפו את ההווי והחיים של היהודים במחנות.

אני רוצה לציין שקלעתי למטרה והרבה אנשים שהכירו אותי הביעו לי אישית את הערכתם לגבי הנושאים שכתבתי עליהם, כי זה היה חלק מהחיים היום־יומיים של יהודי המחנות, לפיכך טרחתי ותרגמתי אותם.

חושבנו שהם מוסיפים להבין את התקופה שבה היו אלפי יהודים במחנות הדפ"י של אונר"א.

עם הקמת המדינה

המלחמה בארץ אחרי הכרזת מדינת ישראל ב־14.5.48 היתה בעיצומה.

יהודי המחנות, ובמיוחד החלק שהיו הרוב במחנות, החלק הציוני, חיו ממש עם האווירה המלחמתית שהיתה בארץ. המרכזים של המפלגות הציוניות קיבלו כל יום דיווחים מהקרבות בארץ, שנמסרו מפה לאוזן והתפשטו בין יושבי המחנות. הניצחונות בחזיתות היו ממלאים את לבנו בשמחה והכישלונות בחרדה גדולה - על היישוב ועל המדינה הצעירה.

המרכזים הכריזו על גיוס של הנוער המתבגר בכדי לשלוח אותם כתגבורת לצבא ההגנה הישראלי ויצרו אווירה בין יושבי המחנות, שזה הכרח השעה שעומד ברומו של עולם...

בכל מחנה התארגנו קבוצות של נוער בגיל הגיוס שיצאו במאורגן ארצה.

הלחץ בנידון היה די חזק. "הגיוס" היה המבחן של הגשמת הציונות והמרכזים היו מפקחים בעניין זה ועשו רשימות של רווקים מחויבי גיוס. כמובן שלא יכלו בכוח להכריח להירשם לגיוס, אבל לחץ מוסרי וחברתי

היה. היו כאלה שלא היה בדעתם לנסוע למלחמה והשתמטו מהגיוס. לרוב היו כאלה ממשפחות שנרשמו להגר לאמריקה או למדינות אחרות.

המרכזים פִּרסמו ברבים רשימות עם שמות של המשתמטים, אבל זה מעט עזר, למרות שלא הרגישו בנוח עם תו של משתמט כי זה הטביע חותם של עריק ופחדן...

רוב אנשי המחנות התחילו להתכונן לעלייה המונית. צבי פנסטר, יושב ראש המרכז פועלי ציון - התאחדות, נסע כנציג המרכז לביקור בארץ. הוא חזר מלא רישומים והתפעלות מהארץ. הוא הביא לי גם ד"ש חמה מחברי לנגלבן ואת רישומיו מביקורו בארץ פרסם בעיתון "אונטרוועגנס", ובמרכז המפלגה התחילו כבר לדבר על העלייה ארצה.

מכל מיני מחנות הדפ"י באו ללינץ פעילי המפלגה שביקשו אישורים וכתבי המלצות.

אני הייתי עסוק במשרד בהדפסת אישורים לחברים, שהיו פעילים בתנועה ועבדו גם למען הקרנות. אני וצבי פנסטר חתמנו על האישורים. ידוע לי שבהרבה מקרים זה עזר מאוד לחברים כשבאו ארצה והגיעו הודות ההמלצות של המרכז לעמדות מפתח. אפילו לעמדה של ראש עיר בלוד.

בעידן של מעשה בראשית, עם הקמת המדינה אחרי הניצחון של האויב ותפיסת יישובים וערים, היו צריכים להקים את מוסדות השלטון האזרחי והיו זקוקים לאנשים אמינים מוכרים.

השיטה הבין מפלגתית היתה "הפתקאות" וההמלצות. זה היה הפרוטקציוניזם הלגאלי המקובל למנות אנשים בעמדות חדשות ובמשרות ממלכתיות וחברתיות.

פעילי המפלגות במחנות וסתם "עמך" התחילו להתכונן לעלייה.

כל אחד ידע שעם העלייה ארצה נגמרים החיים הקלים של דאגות על פרנסה ודיור ושם צריכים להתחיל חיים חדשים, כל אחד בשביל עצמו, והבתי־עולים בזמן הראשון זה לא הפתרון, צריכים לבוא לאיזו תכלית - מי במקצוע שלו או באיזו משרה ולזה צריכים להתכונן. התחיל בולמוס של קניות. אנשים קנו מכל הבא ליד: מכונות תפירה, מכונות כתיבה, רדיו, אופניים וכלי מטבח, חרסינות, ריהוט וכו'.

כמובן שזה הכול היה לפי האפשרויות הכספיות. היו כאלה שקנו מכונות לנגרות ולעיבוד מתכות.

במחנה בינדרמיכל הקימו בתי מלאכה שעשו את הארגזים לאריזה. עבדו בהם יהודים וגם אוסטרים והרוויחו בזה הון תועפות.

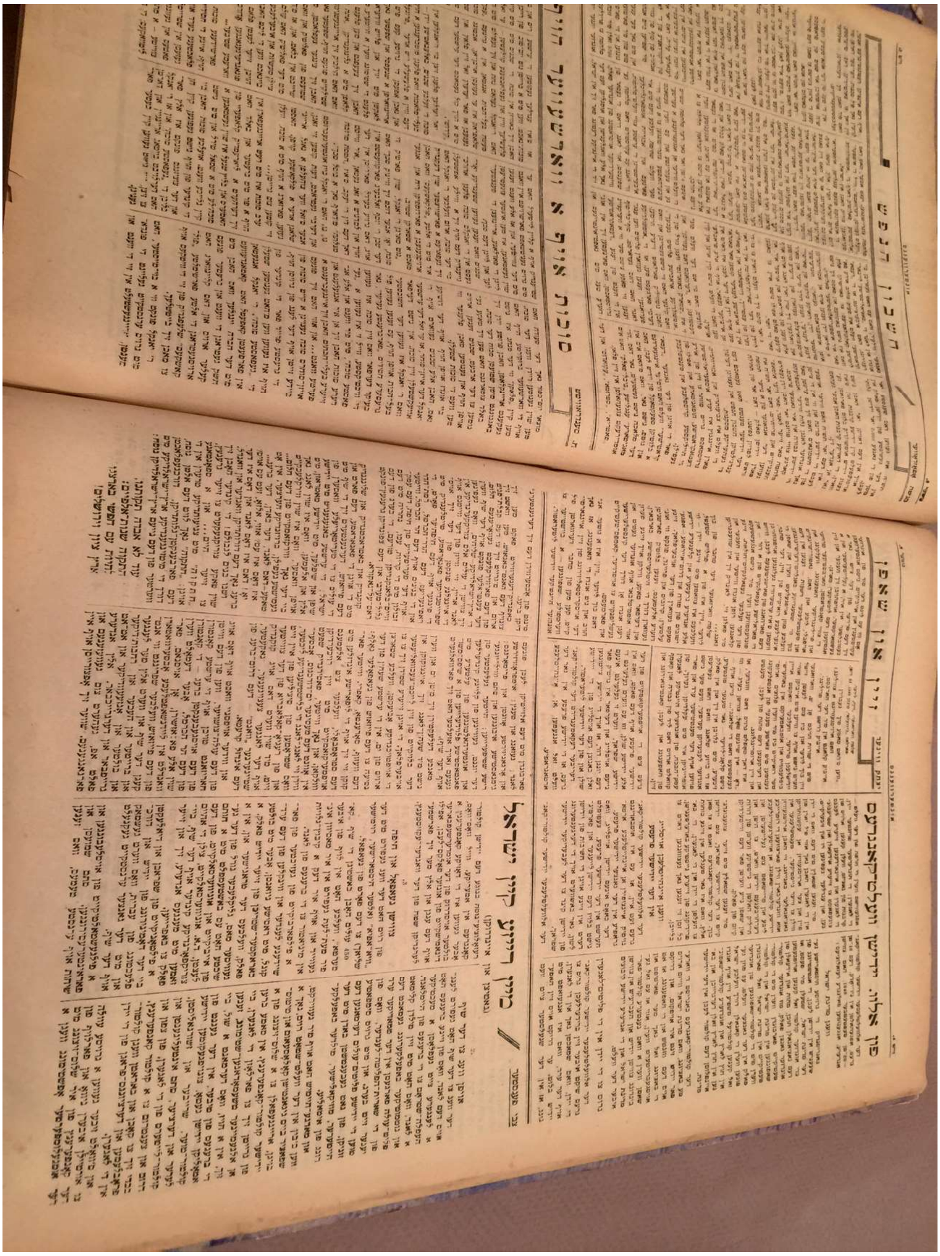
כמובן שהראשונים בקניות המסיביות היו אלה שעסקו במסחר בתוך המחנה ועם האוסטרים והמטבע שהיתה מצויה בכיסם.

רישומים והתפעלות מהארץ עם חזרתו שכתב צבי פנסטר
מביקורו בארץ כנציג המרכז מחנה בינדרמיכל, אוסטריה

נדפס בעיתון דרכינו "אונטערוועגנס"

של שארית הפליטה באוסטריה, 1.10.1948

רישומים והתפעלות מהארץ עם חזרתו שכתב צבי פנסטר
מביקורו בארץ כנציג המרכז מחנה בינדרמיכל, אוסטריה

נדפס בעיתון דרכינו "אונטערוועגנס"

של שארית הפליטה באוסטריה, 1.10.1948

החלק השני של יהודי המחנה שעבד בשירות המחנה, או חברי מרכזים שלא עסקו במסחר, יכלו רק לחסוך ממשכורתם הקטנה, או מעודפי המזון שקיבלו ומכרו אותם והם עשו קניות מוגבלות של דברים הכי חשובים, כמו רדיו וכלי בית והתלבטו על דברים מה עדיף לקנות.

אנשי המרכז שלנו, כמו צבי פנסטר, אריה וילק, קרול רוזנר ואנוכי, היינו אנשי המחנה מהקטגוריה השנייה ובאמצעים המוגבלים שלנו התחלנו גם להתכונן לעלייה ארצה.

אריה וילק שהיה מוותיקי מפלגת "התאחדות", עוד בפולין היה אדם "מחוספס" וקיצוני בדעותיו ואני למרות שעבדנו ביחד לא הייתי חבר־קרוב אליו והסתייגתי קצת ממנו. הוא פנה אלי באחד הימים וזה היה כבר בזמן שדיברנו כבר ברצינות על חיסול המרכז והעלייה ארצה - עם תכנית שנראתה בעיני מאוד מוזרה.

אתה יודע, סנדרוביץ, הוא אמר, שיש לי תכנית, צריכים משהו לעשות.

- איזה תכנית יש לך ומה אתה רוצה לעשות? אני שואל בתמיהה.

- את זה מה שכולם עושים, צריכים במשהו לסחור ולהרוויח כסף - את בוצ'קה אתה מכיר? הוא גם היה חבר מרכז של פועלי ציון שמאל והוא עזב הכול והתחיל לסחור עם בדים זה לא מכבר וצבר כבר הרבה כסף. לו מותר? ואנחנו נישאר קבצנים - וכה נבוא ארצה?

בוא נעשה שותפות, נסחור במה שלא יהיה וגם אנחנו נעשה כסף, לא נשאר הרבה זמן...

הייתי מאוד מופתע מדברי וילק. עליו לא פיללתי שהוא יגיע למדרגה זו. לירוק על הכול שהיה בחזקת עיקרון מקודש, לא לעסוק בשוק השחור.

הוא שתמיד התיימר להיות הקנאי והישר בשאלות עקרוניות של התנועה, הוא מדבר דברים כאלה?

הייתי ממש המום ועניתי לו: אינני יכול לירוק על התנועה ועכשיו כשעומדים כבר לפני הסוף, לבטל במחי יד את כל העקרונות המקודשים? אני מתבייש לעשות דבר כזה, תעשה מה שאתה רוצה, אני לא משתף פעולה.

וילק היה מאוכזב מתשובתי. כנראה לבד לא העיז לעשות את זה ורצה גם אותי להכניס בעניין שיהיה לו יותר קל. באם לא אנחנו, אז שהנשים שלנו תעשינה את זה, אנו רק נעזור - להן מותר ואף אחד לא יידע שאנו בעסק, זו ההזדמנות האחרונה להרוויח משהו.

גם על זה עניתי לו בלאו מוחלט. וילק היה מאוד מאוכזב מהסירוב שלי לעשות איתו עסקים בשוק השחור במחנה. גם אני הייתי מאוכזב מאריה וילק שהחליט וזה כבר בסוף תקופת מחנות הדפ"י, על סף העלייה, ללכת בדרך שהיתה פסולה לאיש מפלגה מובהק ובמיוחד כבעל עמדה כמזכיר המרכזי.

ראיתי בזה כמין בגידה בעקרונות והייתי איתן בדעתי - לא להיסחף אחרי הפיתוי לרווחים קלים. גם לא ראיתי את עצמי מוכשר להיות סוחר בשוק השחור.

כפי שהזכרתי כבר, היתי מיודד במחנה עם צבי זילברמן ומשפחתו. צבי היה צייר מאוד מוכשר שביטא את כישרונו בציור לא רק לשם אמנות גרידא, אלא גם כפרנסה על מנת להרוויח ובזה הצליח מאוד.

הוא צייר פלקטים והגדיל תמונות ועבד בשביל מרכזי המפלגות והפדרציה הציונית עבור ועד המחנה.

כל הציורים שיצאו מתחת מכחולו היו בטוב־טעם ובדייקנות. הוא אפילו חרט בגומי חותמות בכתב עברי והחותמת של המרכז היתה מעשה ידיו.

הוא גם עסק בהגדלות תמונות מצילומים ישנים וחותנו היה הסוכן שלו. אפילו בקרב האוסטרים שגרו בסביבות המחנה. אני לפעמים ישבתי אצלו שעות והסתכלתי איך הוא עובד ומצייר והרבה דברים בציור למדתי ממנו.

פעם בא אליו אוסטרי אחד שעבד בבית חרושת לחוטי חשמל ואמר לו שהוא רוצה למכור חוטי תיל סביב לתנורי חשמל וכיריים חשמליים לחימום ובישול. צבי ידע שאני מתמצא בעניין הזה, כי סיפרתי לו פעם שעוד לפני המלחמה עסקתי בייצור גופי חימום וכיריים חשמליים. על כן שאל אותי האם זה משהו שווה, אולי אפשר לעשות מזה איזה עסק.

בדקתי את החוטים ומצאתי שהם טובים לעשות מהם ספירלות לכיריים חשמליים.

הגעתי למסקנה שגם מספירלים כאלה אפשר להרוויח קצת כסף. זה לא היה פסול בעיני, כי צריכים להשקיע בזה עבודה ומחשבה. אני לקחתי על עצמי את התפקיד של ייצור הספירלים וצבי זילברמן ימכור אותם בין מכריו הרבים שהיו במחנה.

וכך היה -

אצל המכונאי האוסטרי שהיה "כלבויניק" הזמנו מכשיר עם מנוע קטן לליפוף הספירלים וזה עבד חיש מהר. במשך כמה שניות היתה הספירלה מוכנה.

זילברמן עשה קופסאות מקרטון. ארזנו 100 ספירלים בקופסה שהיתה מסומנת עם חותמת הוָולט־והוט של הספירלה. זילברמן היה מומחה למוכרם אצל היהודים במחנה שהתכוננו לעלייה ארצה והוא שיכנע אותם שזה דבר טוב ומבוקש בארץ.

אצל הגוי האוסטרי קנינו עשרות קילוגרמים של חוטי תיל שהיו מחומר כרום־ניקל שמייצרים מזה גופי חימום חשמליים.

מאיפה בא החומר הזה לאוסטרי שנראה כפועל פשוט - לא שאלנו. כמה

שבועות ליפפתי בבית את הספירלים וקיבלנו בעדם הרבה כסף, ככה שאני וזילברמן עשינו תכניות שכשנגיע לארץ נייצר כיריים חשמליים שעסקתי בהם עוד לפני המלחמה.

בעד הכסף שקיבלנו עבור הספירלים התחלנו לקנות בשותפות כל מיני מכשירים וכלים, גם מחרטה קטנה לעיבוד ברזל. קניתי מנועים חשמליים ומכונה לכיפוף פח וגם מכונה לעיבוד עץ. זילברמן גם קנה מכשירים לצבעות וזה הכול היה בשותפות.

הזמנתי בנגרייה ארגזים חזקים וארזתי את כל זה בהם. המטען שקל כמה מאות קילוגרמים, אבל כאיש מרכז מפלגה היתה לי הזכות לקחת מטען ללא הגבלה. כל המשלוח נשלח על שמי ללא תשלום וזה היה דבר גדול עבורנו.

מלבד המכשירים שקניתי בשותפות נשאר לי כסף לקנות דברים לעצמנו - קניתי מכונת תפירה ומכונת כתיבה, אמנם קצת משומשות אבל במצב טוב. לבן שלי משה'לה קניתי אופניים והתחלנו במלוא הרצינות להתכונן לעלייה ארצה.

הפעילות המפלגתית במרכז המפלגה מצטמצמת. אין כבר אסיפות בסניפים כי רוב החברים עסוקים בהכנות לעלייה. במחנות התחילו סדרה של בנקטים ונשפי פרידה לפעילי המפלגות והמרכזים שהחליטו לעלות. גם לנו אנשי המרכז של פועלי ציון - התאחדות עשתה הפדרציה הציונית ערב פרידה עם כיבוד ומשקה והודפסו הזמנות בזו הלשון:

בזה הנכם מוזמנים לבנקט הפרידה לרגל עלייתם של החברים מוועדת המצב והמרכזים: הרכבי, פנסטר, רובין, סנדרוביץ וברנשטיין שתתקיים ביום שני ב־5 באפריל באולם הפדרציה ברחוב לנדסשטראסע 15

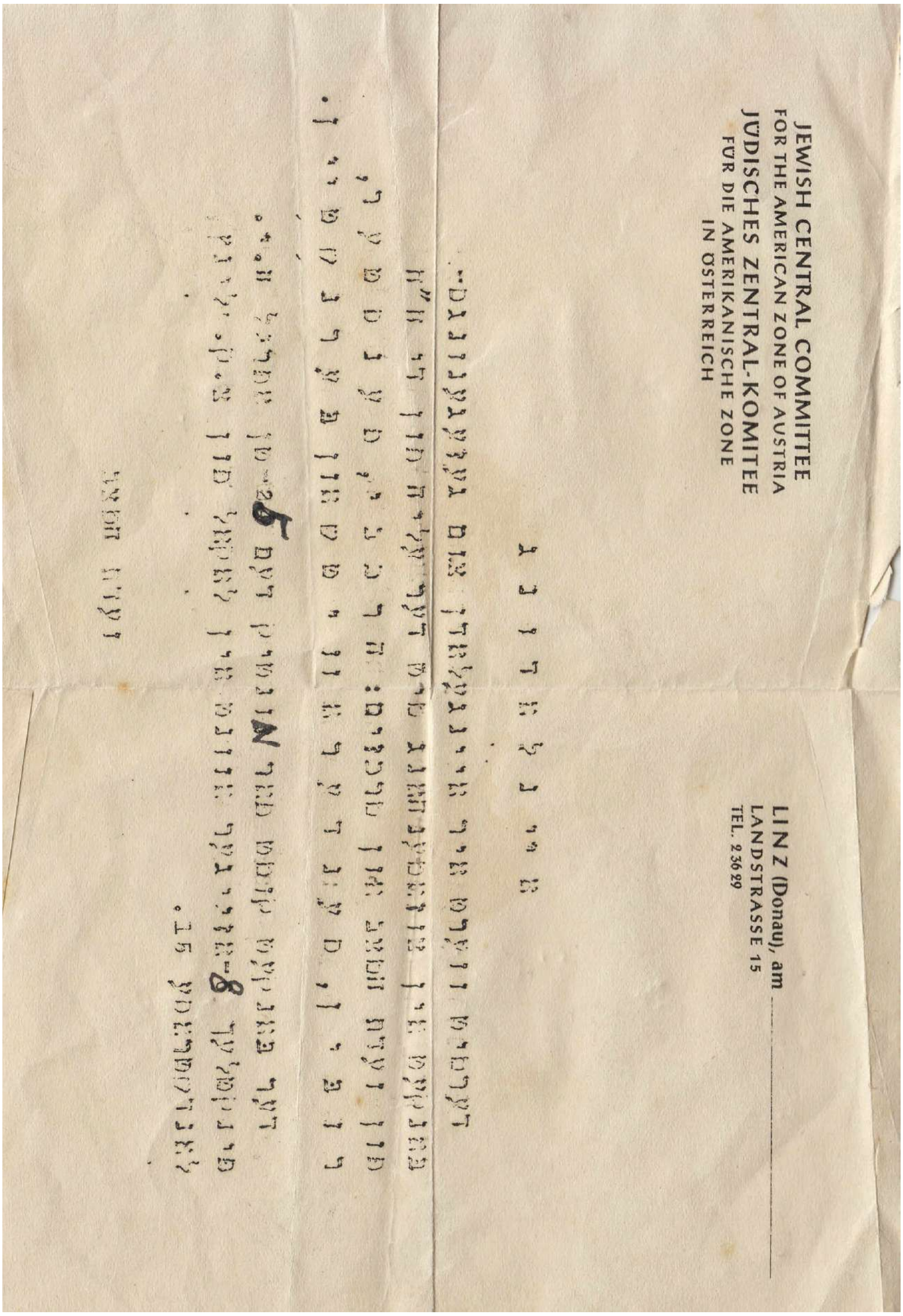
ועדת המצב.

בנשף הפרידה השתתפו בערך כחמישים איש, נשאו נאומים פטריוטיים ומצב־הרוח היה מרומם.

אבל בכל זאת היתה איזו דאגה לבאות, כי באקט העלייה אנו משנים את חיינו היום־יומיים בדאגה על סידורי קבע בארץ והעיקר הדאגה למגורים, ולעבודה כי כבר ידענו הכול על מחנות העולים בארץ שהם חיקוי למחנות הדפ"י בצורה יותר גרועה וקשה.

כל אחד מאיתנו דיבר משהו בנשף הפרידה. גם אני קיבלתי את רשות הדיבור. אינני זוכר מה שאמרתי, אבל זכורני עד היום שדִקלמתי קטע של שיר עממי יהודי, שבו נאמר כדלקמן:

הזמנה בזה הנכם מוזמנים לבנקט הפרידה לרגל עלייתם של החברים מוועדת המצב והמרכזים: הרכבי, פנסטר, רובין, סנדרוביץ וברנשטיין שתתקיים ביום שני ב־5 באפריל באולם הפדרציה ברחוב לנדסשטראסע 15 - ועדת המצב

JEWISH CENTRAL COMMITTEE
FOR THE AMERICAN ZONE OF AUSTRIA
JÜDISCHES ZENTRAL-KOMITEE
FÜR DIE AMERIKANISCHE ZONE
IN ÖSTERREICH

LINZ (Donau), am ____________
LANDSTRASSE 15
TEL. 2 36 29

א י נ ל א ד ו נ ג

ועד המצב

השיר ביידיש ע"י ח. סנדרוביץ

גאט־גאט! גרויסער גאט!
לאמור דאווענען מנחה.
אז יידן וועלן פארן קיין ארץ־ישראל
וועט זיין א גרויסע שמחה.
אופן וועגער שטייט א בוים,
שטייט ער איינגעבויגען
פארט א ייד קיין ארץ־ישראל
מיט פארוויינטע אוגען...

התרגום לעברית ע"י ח. סנדרוביץ

אלהי אלוהים, אל גדול
נתפלל נא תפילת מנחה.
כשהיהודים ייסעו לארץ־ישראל
גדולה תהיה השמחה.
על הדרך, עומד עץ,
ענפיו כפופים
נוסע יהודי לארץ־ישראל
עם עיניים בוכות...

דִקלמתי את השיר הזה ואחר כך שאלתי שאלה בקשר לרעיון ותוכן השיר שיש בו לכאורה סתירה מהותית. הקטע הראשון מדבר על יהודי שנוסע בשמחה לארץ ישראל, אולם בקטע השני מדובר כבר על דמעות ובכי שזה בניגוד לשמחה בנסיעה לארץ ישראל.

פירשתי והשוויתי את ניגודי השיר למצב שלנו, כשאנו עומדים על סף העלייה.

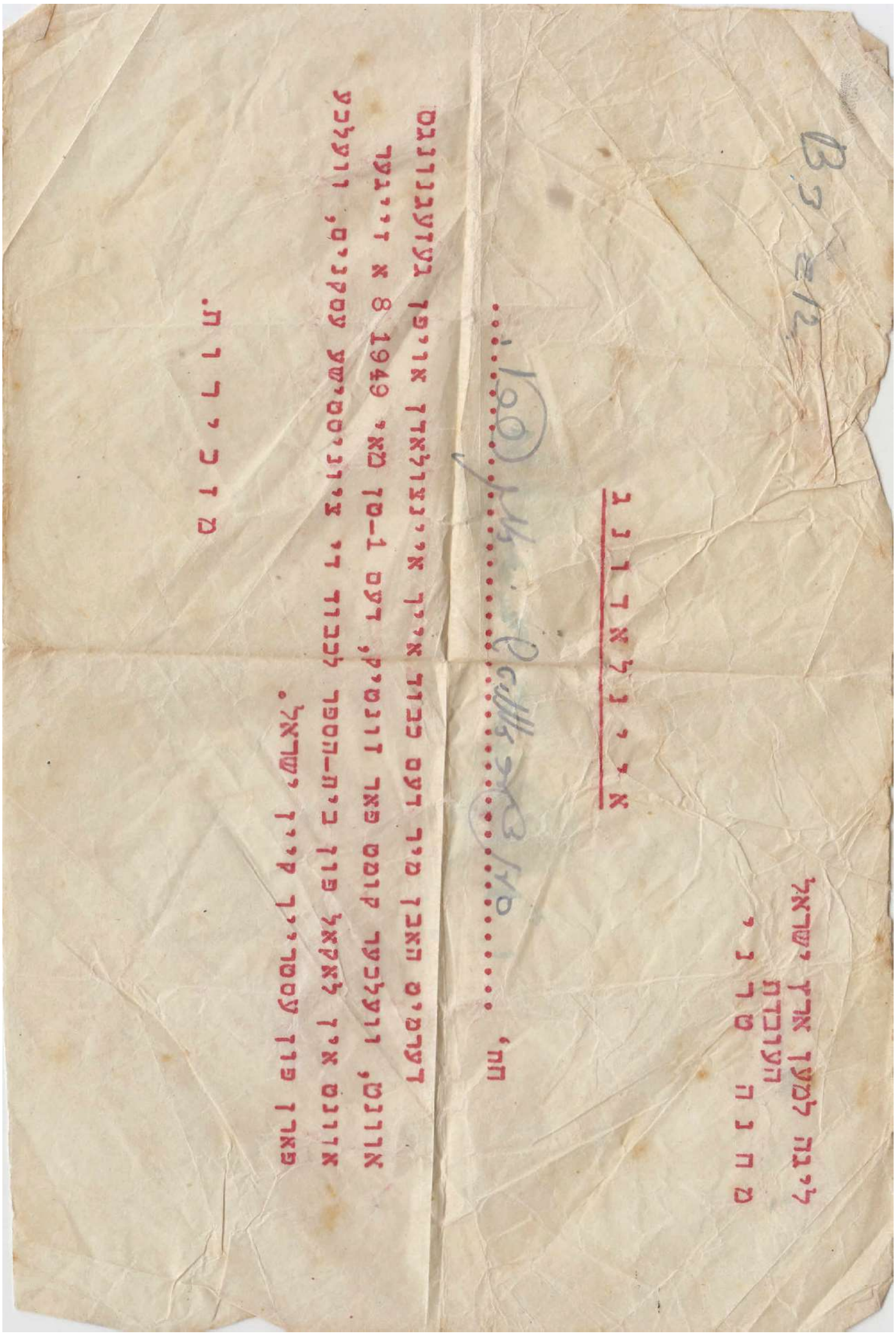
מחד גיסא, אנו היהודים משארית הפליטה, שזכינו לזמן המיוחל הזה – אנו שמחים ומאושרים, אבל מאידך גיסא, השמחה שלנו מעורבת גם עם דמעות על רוב העם שהושמד ולא זכו לכך מה שאנחנו זכינו למדינה משלנו עצמאית וריבונית ועל זה הדמעות בעינינו.

ואצל יהודים זה תמיד דמעות משמחה וגם דמעות מצער שתמיד השתלבו ביחד ולזה התכוון המחבר של השיר העתיק הזה.

דברי קלעו למטרה וקיבלתי מחיאות כפיים של הקהל.

התחלנו לחסל את המרכזים, את הכסף שהיה עוד בקופה חילקנו לחברים פעילים. גם את מכונות הכתיבה והספרים הלא מעטים שהיו בשפות עברית ויידיש שקיבלנו מאמריקה. רק את הארכיון, כל הפרטיקולים והסטנסילים מהישיבות והאסיפות הכנסתי לארגז ואני כמזכיר האחרון, לקחתי עלי את המשימה להעביר את הארכיון ארצה ולמסור לגניזה "לאיחוד העולמי" של מפלגת פועלי ציון צ.ס. – התאחדות בארץ. הארגז הזה הלך ביחד עם המטען שלי. בבוא הזמן בהיותי בארץ, מסרתי את כל החומר למרכז האיחוד העולמי בתל־אביב. היכן אוכסן הארכיון של המרכז באוסטריה, לא ידוע לי.

הזמנה לכנס מחנה טירני - איטליה עסקני מפלגה ממחנות העקורים באוסטריה למען ארץ ישראל העובדת 1.5.1947

ליגה למען ארץ ישראל
העובדת
מ ח נ ה ט ר נ י

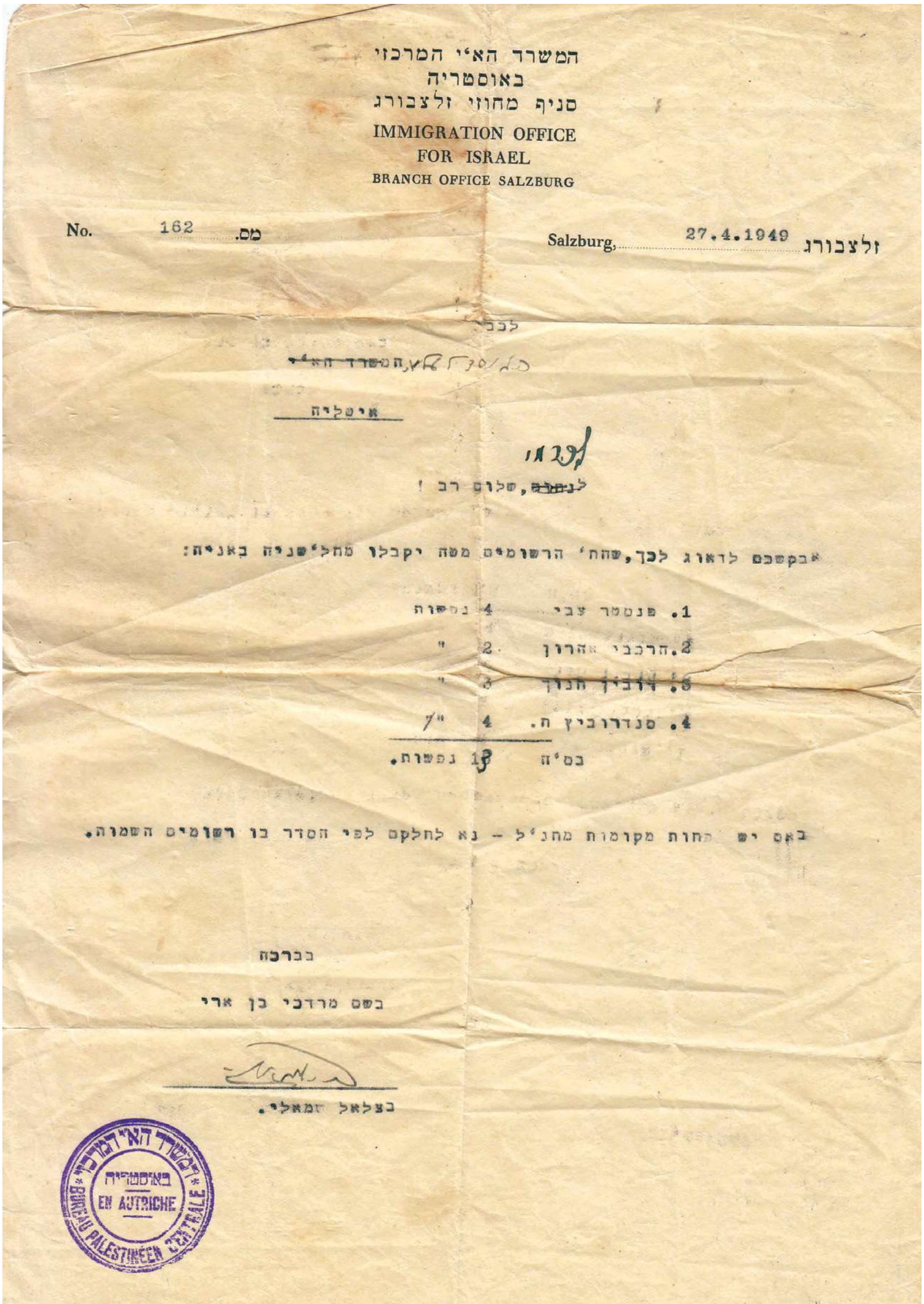
א י י נ ל א ד ו נ ג

חח' ....

דערמיט האבן מיר דעם כבוד אייך איינצולאדן אויפן געזעגנונגס אוונט, וועלכער קומט פאר זונטיק, דעם 1-סן מאי 1949 8 א זייגער אוונט אין לאקאל פון בית-הספר לכבוד די ציוניסטישע עסקנים, וועלכע פארן פון עסטרייך קיין ישראל.

מ ז כ י ר ו ת.

אישור הגירה ע"י המשרד הא"י המרכזי באוסטריה, סניף מרכזי זלצבורג 27.4.1949, שהונפק לחיים סנדרוביץ ומשפחתו לעלות לארץ ישראל איטליה באוניה "גלילה"

המשרד הא"י המרכזי
באוסטריה
סניף מחוזי זלצבורג
IMMIGRATION OFFICE
FOR ISRAEL
BRANCH OFFICE SALZBURG

No. 162 .מס

Salzburg, 27.4.1949 זלצבורג

לכב'
~~המשרד הא"י~~
איטליה

~~לנהלה~~, שלום רב !

אבקשכם לדאוג לכך, שהח' הרשומים מטה יקבלו מחל'שניה באניה:

1. פנטמר צבי 4 נפשות
2. הרכבי אהרון 2 "
3. רובין חנוך 3 "
4. סנדרוביץ ח. 4 "

בס"ה 13 נפשות.

באם יש פחות מקומות מהנ"ל - נא לחלקם לפי הסדר בו רשומים השמות.

בברכה

בשם מרדכי בן ארי

בצלאל זמאלי.

המשרד הא"י המרכזי באוסטריה
EN AUTRICHE
BUREAU PALESTINEEN CENTRALE

מינץ ישראל
מינקוביץ ברוך
מירון דב
מישלוב איסר
מישלוב ראובן
מכאוף אריה
מכבי נחמיה
מלמד דוד
מלנקי מאיר
מנדלוביץ שלמה
מנדלסון יעקב
מנוח ולנטין
מנוח זינה
מנור אלכסנדר
מעיין קלרה
מקוטינסקי אברהם
מרגוליס עמנואל
מרגשוילי גרשון
מרוקו אברהם
מרנץ שלום

מרקוב מרק
מרקוביץ אברהם
מרקוביץ ליאון
מרקוביץ עזרא
משיח שלמה

נאמן יעקב
נגלר נתן
נדיבי שבתאי
נוי יעקב
נחמיה מרדכי
נחמיה פאול
נחמן חיים
ניאגו נסים
ניב ברוך
נייהאוז ש.
ניסנבאום ציפורה
ניר יהודה
נגר יצחק

נפתלי מנשה

סורקין אהרון
סטולרסקי ישראל
סטשבסקי משה
סיטקוב צבי
סילבר נתן
סימוני ולטר
סיני יוסף
סלומון רם
סלמון מיכאל
סלפטר משה
סמולר משה
סנדרוביץ חיים
ספיבק מניה
סקלי אלכסנדר

אות הוקרה לחיים סנדרוביץ על פועלו הרב בתנועה הציונית בגולה לפני עליתו ארצה ב־1949

יו"ר הנהלת ההסתדרות הציונית העולמית

אריה ל. דולצין

מתכבד להזמינך לטקס חלוקת

אות הוקרה
לפעילי התנועה הציונית בגולה

שיתקיים ביום שלישי, ב' בכסלו תשמ"ד
8 בנובמבר 1983
בשעה 14.30 בתיאטרון ירושלים

בתום הטקס ייערך מופע אמנותי.

הזמנה זוגית

הטקס נערך בשיתוף מרכז ההסברה

הזמנה לטקס קבלת אות ההוקרה לפעילי התנועה הציונית בגולה 8.11.1983
הוענקה תעודה ההוקרה לחיים סנדרוביץ

שלום בינדרמיכל

המחנה שבו גרנו "בינדרמיכל" היה מפורסם כמחנה של אנשי השוק השחור. רוב דייריו נרשמו להגירה לאמריקה אבל אחרי הכרזת המדינה היהודית והניצחון על האויבים הערבים במלחמה שקראו לה מלחמת השחרור, משהו השתנה במחשבה של תושבי המחנה אשר ברובם לא היו ציונים. אולי היו אלה הקשיים שנערמו בפניהם.

המוסדות שקבעו בדבר הגירתם לאמריקה - או הפסיכוזה הכללית שאחזה ביהודי המחנות והשפעת המפלגות הציוניות, עשו לחץ פסיכולוגי על יהודי המחנות. התוצאות היו - "חזרה בתשובה" של רוב היהודים ובבלוקים של המחנה רתחו כמו בכוורת ההכנות לעלות ארצה, במיוחד כשאין עכשיו כל קשיים. הדרך והנסיעה הם לגאליים ועל חשבון הסוכנות היהודית, אז הרבה משפחות שנרשמו כבר להגירה עמדו שעות במשרדי העלייה ושמענו גם צעקות וטענות, כי כל אחד רצה להיות בין הראשונים בטרנספורט שהולך ישר מהעיר לינץ עד הנמל באַרי באיטליה ומשם באונייה למדינת ישראל.

הזמן רץ בהכנות ובאריזה. המטען הכבד, הארגזים שהיו מאובטחים בחישוקי ברזל וכתובות באותיות דפוס גדולות של שמי הפרטי והמשפחה ושֵם העיר חיפה, נלקחו על ידי סבלים למחסני הרכבת במשאיות גדולות. שם נשקלו ואני בתור חבר מרכז קיבלתי אישור על הארגזים ופטור מכל תשלום.

חיינו כבר במתח גבוה והתרגשנו בפני הבאות. ככה עברו כמה ימים עד יום רביעי 27 באפריל 1949.

בחוץ מטפטף גשם דק והשמים קודרים, אבל המחנה "בינדרמיכל" עומד כבר על הרגליים.

בדירות שמשם נסעו העולים היה "ליל שימורים". כולם ארזו כל הלילה את המזוודות ולהרבה דברים מכלי בית ולבוש לא היה מקום במזוודות - לכן השאירו אותם לשיקסות הגרמניות ששירתו כמעט אצל כל משפחה. גם עבורם היה זה יום גדול בקבלם פתאום אוצר בלום של דברים שהיה להם ערך וזה "מהאדונים והגברות" היהודים.

בחצרות הגדולות רעש והמולה של המשאיות הבאות לפתחי המדרגות. בחיפזון מתחילים להוריד מהמדרגות את המזוודות והחבילות - מטען היד של כל משפחה ונדחקים לעלות על המשאיות.

עוד מספיקים להיפרד באיחולים משכנים ומכרים שעדיין לא נוסעים עם איחולים ש"בקרוב להתראות בארץ".

אני, בתיה, משה'לה וברכה'לה, כבר למעלה על האוטו ומתיישבים על

המזוודות. מבט אחרון על הבתים והחצרות של המחנה הגדול והאוטו מתחיל לנסוע ויוצא דרך השער לרחובות העיר.

שלום מחנה בינדרמיכל! שלום לעולמים, יותר לא ישכנו בבתיכם נפשות יהודים עקורים - נשמות נצחים, גופות שרופות באש הקאצטים ומחנות השמדה. רפטריאנטים חוזרים מיערות רחוקים ברוסיה מקיביטקות החימר העלובות של האוזבקים וקזחים באסיה התיכונית ופרטיזנים מיערות פוליסה ומהביצות, שישכנו הלאה בבתיכם, בדירותיכם המרווחות "הגרטים והאדולפים" משבטי העמלקים...

אנחנו מוחלים להם את הבניינים של פיתום ורעמסס הנבנו על שיעבוד של אחרים והשמדתם, יישאר תמיד אות קין על מצחם, כאיזכור לעולם ועד, ככה חשבתי בעוזבנו את המחנה הזה...

באיטליה

הגענו לתחנת הרכבת. רכבת נוסעים ארוכה עומדת על המסילה וקולטת לתוכה את האנשים המובאים עם המשאיות ביחד עם המטען הקל מזוודות וחבילות. אחרי זמן מה הרכבת יצאה לדרכה דרך אוסטריה לאיטליה.

מנסיעה זו כמעט לא נשארו זיכרונות. זכורני רק כי באיזו תחנה באיטליה קניתי דרך חלון הקרון בקבוק יין איטלקי שהיה בתוך סל קטן של קש קלוע יפה.

נסעתי לאורך המגף האיטלקי אולי יממה. הנוף השתנה, עברנו מקומות ותחנות שטופי אור ושמש ובתחנות שמענו קולות רמים בשפה האיטלקית הבלתי מובנת.

האנשים פה מתנהגים אחרת. הם יותר פתוחים וקולניים מאשר האוסטרים והגרמנים ולפי דעתי הם יותר דומים ליהודים...

הרכבת נעצרה בסוף בעיר ששמה טֶרַנִי. בתחנת הרכבת מחכים לנו בחורים יהודים מאנשי הבריחה ועכשיו כבר באופן חופשי מובילים אותנו למחנה מעבר בעיר זו. ושוב מיטות מתקפלות ושוב הולכים למטבח לקבל מרק ומנות. זה כבר לא עושה עלינו רושם, אנו רגילים לזה.

אנחנו מסתדרים על המיטות המתקפלות של הצבא האמריקאי. אנו תופסים ארבע מיטות בצריף גדול וגם שמיכות צבאיות ירוקות אנו מקבלים. את המזוודות שלנו אני תוחב מתחת המיטות וראשית כול הולכים לנוח אחרי המסע המתיש במשך יומיים. המיטות עומדות באולם גדול עם חלונות גבוהים ויש הרבה אור. רוצים רק לישון ולנוח.

התברר לנו למחרת שלא כל אנשי המחנה שנמצאים שם נוסעים כמונו ארצה. ישנן הרבה משפחות יהודיות שנמצאות שם הרבה זמן, ובינתיים הם

עסוקים בכל מיני עבודות במחנה עצמו וגם עושים עסקים במכירת כל מיני דברים לעולים ארצה.

היה לי עוד קצת כסף אוסטרי שהחלפתי במחנה לכסף איטלקי. הלכנו לחנויות בעיר. הרחובות בשעות הצהריים היו שוממים. בחוץ כמעט ולא היו אנשים וכל החלונות סגורים עם תריסים. עושה רושם כאילו העיר כולה נפלה בתרדמה.

בחנות אחת ראינו קולימים (שטיחים) צבעוניים וגם שמיכות מבריקות לכסות את המיטות. קנינו כיסוי למיטה צהובה ומבלי לדעת את השפה עמדנו על המקח והורדנו קצת מהמחיר. האיטלקים הם סוחרים מנוסים ויודעים איך להתפשר.

העיירה הינה טיפוסית ים־תיכונית. לפנות ערב כשהחום נחלש, ראיתי במגרש שם עמדו ספסלים וגדלו עצי נוי - קהל של גברים יותר מבוגרים שהתווכחו ביניהם בקולי קולות ועשו תנועות בידיים, על מה היו הוויכוחים לא ידעתי, אבל הם היו משולהבים מאוד.

גם במחנה בטראני היו יהודים שדיברו יידיש ומכרו וקנו מה שניתן. קנינו אצלם שתי ציפות גדולות וכמה קילוגרם של פוך לבן. ארזנו את זה בחבילה וחיכינו במחנה לזמן הנסיעה הלאה לישראל.

אחרי כמה ימים ניתן האות. שוב אנו אורזים ושוב אנו עולים לרכבת ונוסעים לעיר הנמל באַרי, לא רחוק מטראני. אחרי נסיעה של שעה הגענו לעיר הנמל בים האדריאטי. ושוב אנו במחנה מעבר בשלטון בחורים יהודים־ישראלים.

למחרת כבר נסענו בקבוצות קטנות לנמל. ברציף הנמל היתה קשורה אונייה לא גדולה, דגל כחול לבן התנוסס על התורן ועל דפנות האונייה כתובת בעברית "גלילה".

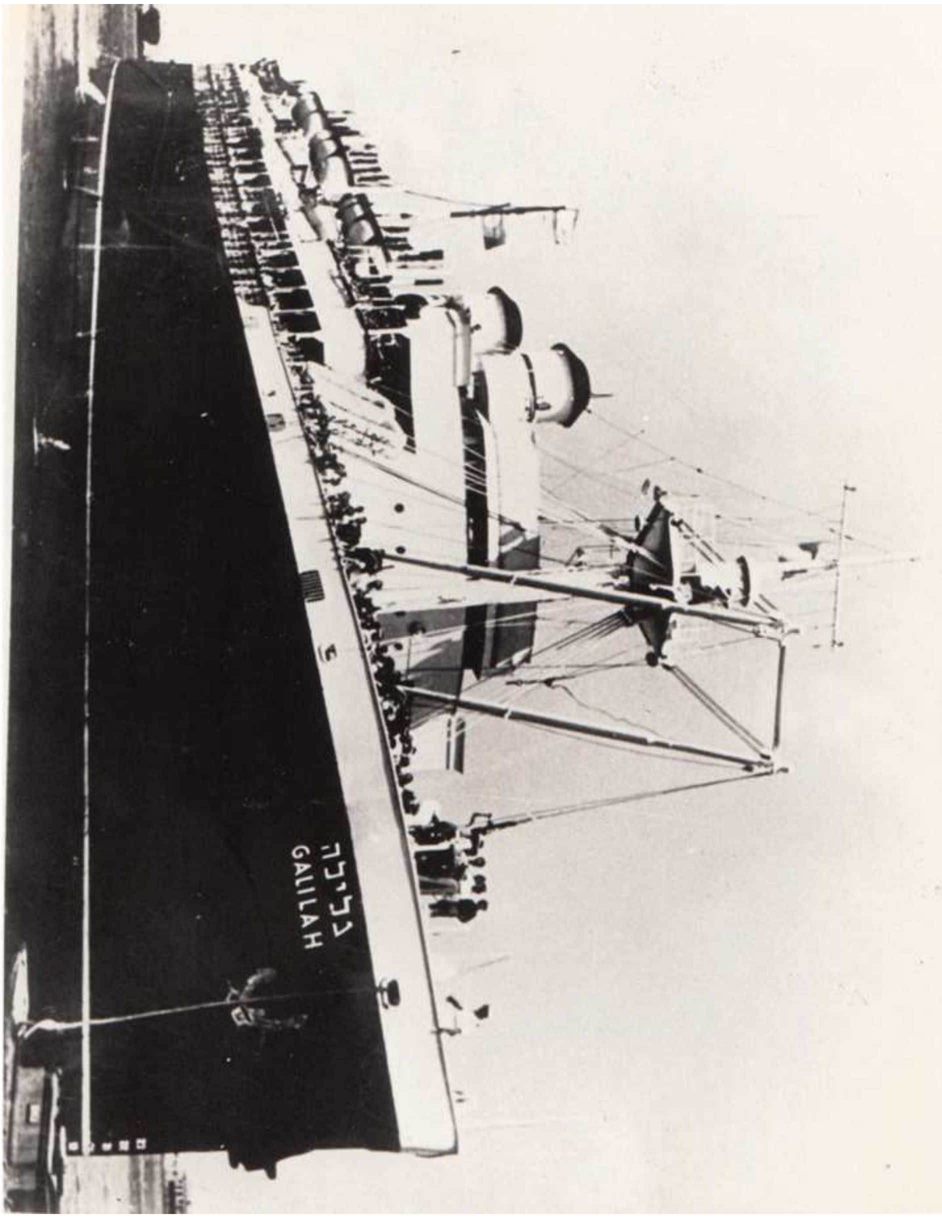
אנחנו כולנו מתוחים ומרוגשים. עוזרים לנו לסחוב את המזוודות ואנו עולים במדרגות על הספינה שהיתה פעם ספינת מעבורת צרפתית. יורדים לירכתי האונייה שם נמצא אולם גדול. עומדות צפופות שורות של מיטות ברזל אחת מעל השנייה בשלוש שורות.

כל המיטות מתמלאות עם אנשים והאור קצת דחוס וקשה. אבל אין ברירה, אנחנו כבר בשלב האחרון של נדודינו.

על האוניה "גלילה" ההפלגה לארץ ישראל

ועכשיו צריכים להיות חזקים עד שנגיע למחוז חפצנו. האונייה "גלילה" מוכנה להפלגה. כבר נדחסו לתוכה קרוב לאלפיים עולים, גברים, נשים

ההפלגה לארץ ישראל על האוניה "גלילה" הגענו לחיפה ב־6.5.1949*

* באדיבות ארכיון צים: מאוסף התמונות של בלומה פויר ובני ברנשטיין.

והרבה ילדים. הרוב כבר הסתדרו כמו סרדינים בקופסה על המיטות שעומדות בשורות צפופות עם מעברים צרים.

חלק מהעולים עוד מסתובבים על הסיפון, שם רצים שוב והנה מלחים - בחורים שמדברים עברית ועושים את ההכנות האחרונות להפלגה.

הלילה יורד. מרחוק מנצנצים אורות העיר ונשמע משק הגלים החובטים בדפנות הספינה.

אני יורד למטה, קצת חשוך באולם, אבל פה ושם דולקות מנורות חשמל. אני משתרע על המיטה שנמצאת בשורה השלישית למעלה מתחת לתקרה. מתחתי נמצאים המצעים של בתיה והילדים. הייתי עייף ונרדמתי. באמצע הלילה התעוררתי. הרגשתי שהספינה מתנדנדת, עולה ויורדת על הגלים וחותרת קדימה.

הראש קצת מעורפל, אבל אני יודע שאנחנו נמצאים כבר באמצע הים וכל רגע מקרב אותנו לחוף מבטחים למדינת ישראל.

ביום הראשון של ההפלגה עוד הרגשתי בסדר, עליתי על הסיפון, הסתכלתי למרחקים האין־סופיים, למעלה שמים כחולים ומסביב לספינתנו קצף הגלים.

הספינה משאירה מאחוריה שובל לבן של קצף וחותרת קדימה. כמה ציפורים גדולות לבנות מלוות אותנו ואני מתפלא איך הן יכולות להחזיק מעמד ולהיות באוויר כל הזמן.

ברמקולים נשמעים קולות בכמה שפות שמזמינים את העולים לבוא לחדר האוכל לאכול. כל הזמן מכריזים על צבע הכרטיסים, כל פעם צבע אחר. חדר האוכל לא יכול לקלוט בבת אחת את כל הנוסעים, אז חילקו את העולים לפי צבעים. פעם מזמינים את אלה שיש להם כרטיסים כחולים, ואחר כך כרטיסים אדומים וכו'.

רואים שיש סדר בספינה והכול מתוכנן כראוי. אף אחד לא מתלונן, הספינה כבר נמצאת בטריטוריה של מדינה חדשה וכל זה חדש עבורנו.

ביום השני של הנסיעה התחלתי להרגיש בסחרחורת ובחילה. נודע לי שאנחנו מתקרבים לאי קֶרֶטָה ופה הים תמיד סוער. הספינה התחילה להיטלטל חזק, כמו קליפת אגוז על נחשולי הים.

בקושי הגעתי למקום ששכבתי, עליתי על המיטה ונמצאתי כמו על נדנדה שעולה ויורדת. בפנים האולם שומעים את חריקת הדפנות וכותלי הספינה ורעש של הגלים.

בכל האולם הדחוס אנשים שומעים קולות ואנחות של האנשים שנתקפו במחלת הים.

אנשים אכלו הרבה ועכשיו הם מקיאים באנחות וצריחות. כמה נשים

מקבלות היסטרה ומתחילות לבכות, האווירה קשה ומחניקה ואנשים אוכלים לימונים, כי אמרו שזה משקיט את ההקאות.

ראשי היה סחרחר ונשכבתי על המיטה מבלי לנוע. משירדתי לשירותים, כמעט נפלתי ובקושי חזרתי למקומי.

בתיה החזיקה מעמד וכמעט לא סבלה ממחלת הים. היא טיפלה בילדים והביאה אוכל מהמטבח. אני לא אכלתי ולא שתיתי, רק שכבתי אפרקדן כמו בול עץ.

מצב זה נמשך יום וחצי עד שספינתנו עברה את השטח בין יון והאי קרטה, שם הים היה סוער ואט־אט נרגעו הגלים והסובלים ממחלת הים גם הם נרגעו וירדו ממיטותיהם.

יצאתי לסיפון ונשמתי לרווחה. כאבי הראש עברו והרגשתי שאני רעב וצמא. סימן שמחלת הים עברה והתחלתי להתאושש.

התחלתי לסייר על הסיפונים ופגשתי ידידים וחברים שגם נסעו בטרנספורט הזה. החלפנו רישומים על הנסיעה, עד שביום הרביעי לשהותנו בספינה, בחמישי למאי 1949, היינו כבר במים הטריטוריאליים של מדינת ישראל והתקרבנו לנמל חיפה.

עמדתי בחרטום הספינה והתרגשתי מאוד בראותי מרחוק את פס ההרים של הכרמל והבתים הלבנים של העיר חיפה.

זה התגשם - חלום שחלמתי מימי נעורי ונתפסתי לרעיון הציוני, ועכשיו הארץ מונחת לפניך, פתוחה לרווחה לקבל אותנו כעולים וגם כבנים השבים לארץ אבותיהם.

בספינה התרוצצו אנשי הצוות הלוך ושוב ועשו כל מיני הכנות להיכנס לנמל.

ברמקולים נשמעות פקודות של הקברניט לצוות האונייה. העולים נדחקים למעלה על הסיפונים ומסתכלים לכיוון פס האדמה שבולט יותר ויותר עם התקרבות הספינה לחוף.

ברמקולים נשמעים גם שירים מוּכּרים, שירי ארץ ישראל שמכניסים את העולים למצב רוח מרומם וחגיגי.

העולים מתחילים לאסוף את מטלטליהם ומכניסים אותם בחזרה למזוודות ושקים. כולם עולים על הסיפון ומסתכלים בכיוון החוף.

הספינה מתקרבת לאט לכיוון הנמל. עכשיו כבר הבתים והמבנים יותר בולטים ורואים כבר מרחוק גם אנשים.

הראות שקופה מאוד והשמש זורחת, קרניה מלטפות את הגוף ורוח קרירה נושפת לך בפנים.

פתאום נפסקו השירים. אנו כבר קרובים לרציף ומהרמקולים בוקעים הצלילים המוּכּרים של ההמנון היהודי "התקוה".

באופן ספונטני כולם עומדים דום ומתחילים לשיר את "התקוה". רוב האנשים נרגשים מאוד ואצל הרבה עמדו דמעות בעיניים מהחוויה החגיגית הזאת.

הספינה התקרבה לרציף הנמל ונקשרה בחבלים ושרשראות. מורידים מדרגות ואנשי משמר החופים עולים על הספינה. העולים מסתדרים עם המזוודות והחבילות לפי סדר פקודות שמכריזים ברמקולים ומחכים בהתרגשות לירידה אל החוף. אף אחד לא דוחק את השני, בסבלנות מחכים העולים לרגע המיוחל.

תורנו הגיע. אני, בתיה והילדים שאנו מחזיקים אותם בידיים יורדים במדרגות. אנו לוקחים רק שתי מזוודות קטנות. יתר המזוודות אמרו לנו להשאיר והן יבואו אחרינו. על כל מזוודה רשום בכתב בולט השם והמשפחה ואנחנו לא מפחדים שילכו לאיבוד. יש לנו אמון במדינה שלא תיקח את רכושנו.

אנחנו כבר על האדמה המוצקה ומתחילים ללכת בשורה עד שמגיעים לאולם גדול.

פה מרססים אותנו באבקה לבנה, זה - די.די.טי., אמצעי יעיל נגד טפילים. העניין לא כל כך נעים, אבל מקבלים את זה בהבנה.

אני עומד בתור לרישום ולקבלת תעודת עולה. זה הולך מהר, כי הרבה פקידים יושבים ורושמים את העולים. נגמר הרישום ואנו יוצאים מהאולם הגדול ובחוץ מחכות לנו משאיות. עוזרים לנו לעלות עליהן וכעבור זמן קצר אנו נמצאים כבר במחנה גדול במבואות חיפה הנקרא "שער-עלייה".

במחנה עומדים צריפים גדולים וגם אוהלים. מכניסים אותנו לאוהל של ברזנטים ירוקים. עומדות שם מיטות מתקפלות של הצבא וגם מביאים לנו שמיכות להתכסות.

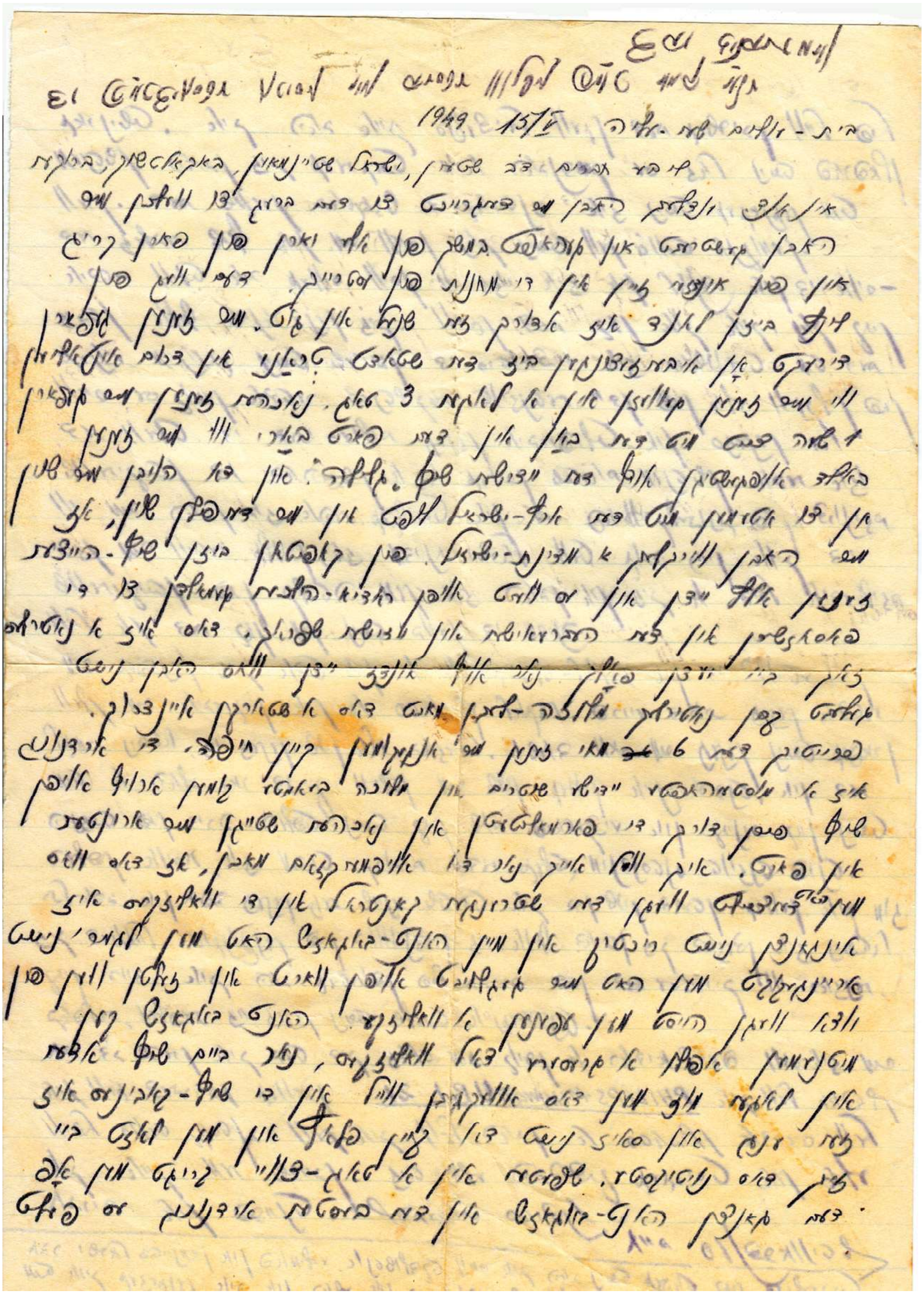
סידור זה לא כל כך משמח, אבל אומרים לנו שמחר נעבור לצריף.

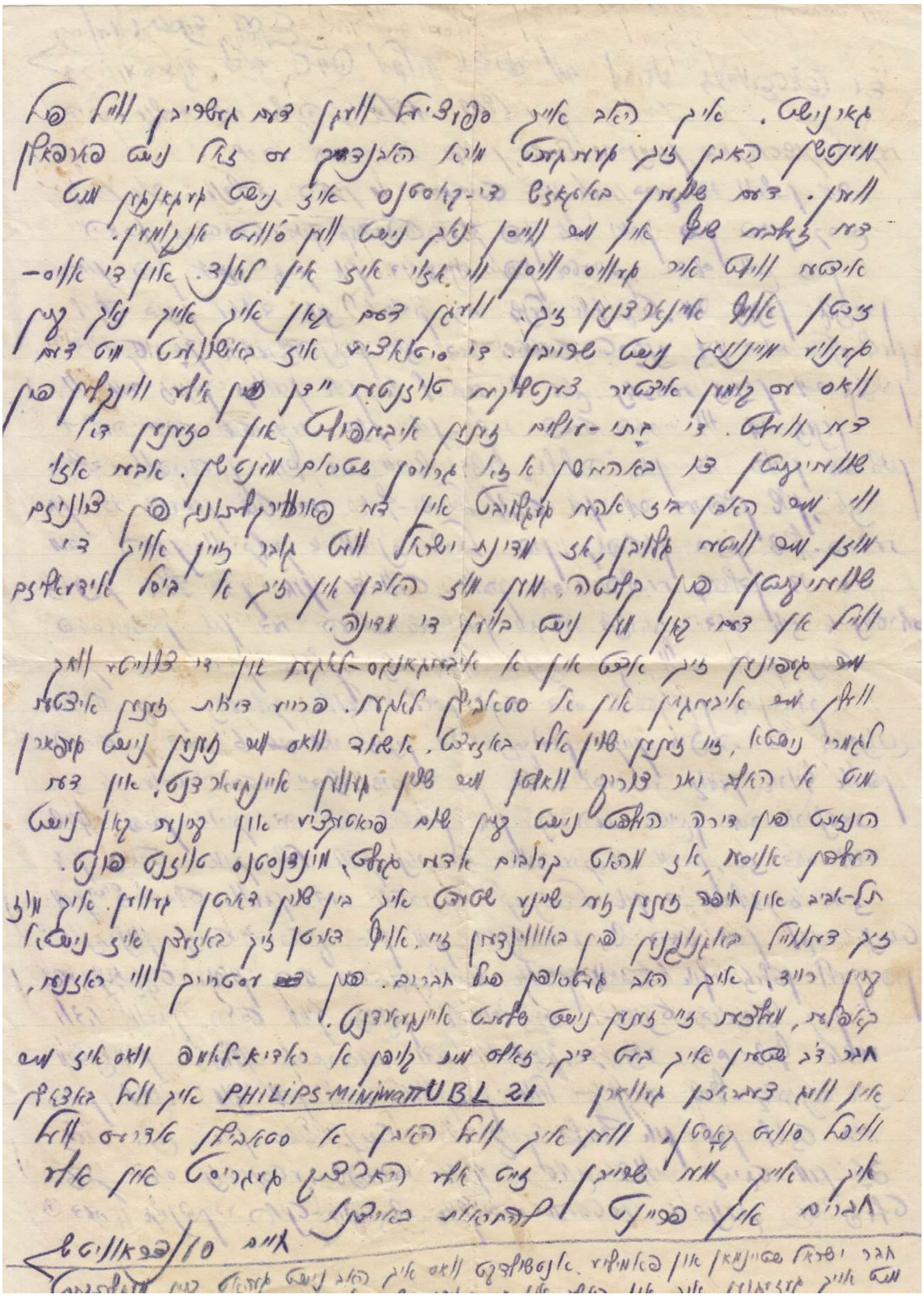
זה הצעד הראשון על אדמת המולדת. אבותינו שיצאו ממצרים גם ישבו בסוכות במדבר בדרך לארץ המובטחת ואנחנו יושבים גם באוהלים.

אני לא מיואש, כי אני יודע שזה סידור זמני, העיקר שהגענו בריאים עד הלום ותקוותנו שהמחר יהיה יותר טוב.

בזה התגשם החזון לשוב לארץ אבותינו ונגמרה הגלות שנמשכה אלפיים שנה מאז שאבותינו הוגלו מארצם, ועכשיו אנחנו שבים בכדי להיות עם חופשי בארץ ציון וירושלים.

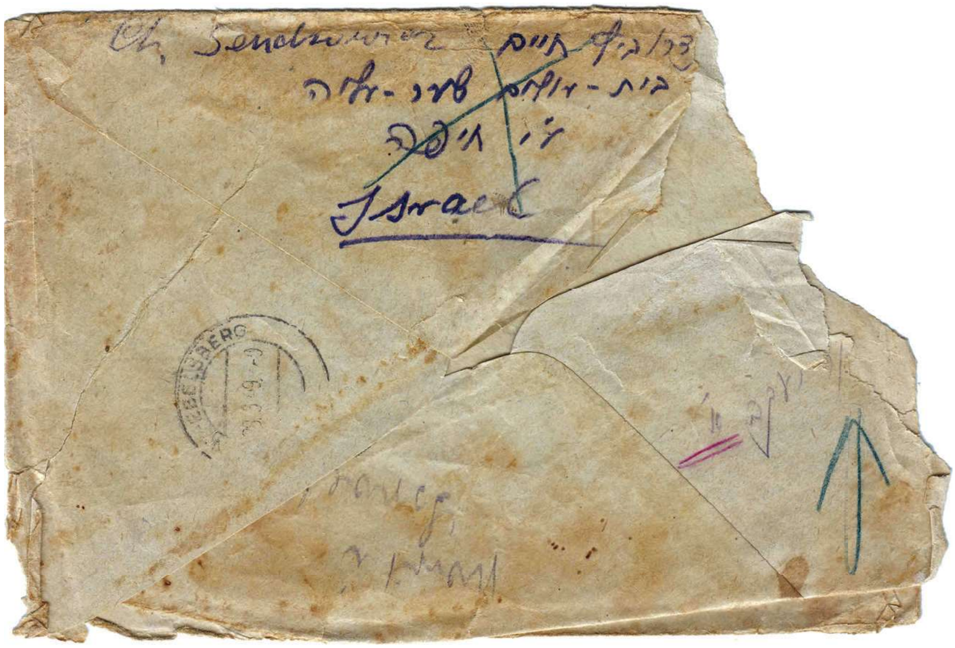
מכתב מרתק שכתב ביידיש ונשלח ע"י חיים סנדרוביץ מבית העולים "שער העליה" חיפה עם עליתו ארצה 15 למאי 1949 לחבריו דב שטרן וישראל שטיימן שעדיין נשארו במחנה בינדרמיכל אוסטריה

גאָרנישט. איך האָב אײַך ספּעציעל וועגן דעם געשריבן ווײַל פֿיל
מענטשן האָבן זיך געוווּנדערט ווי האַנדלען עס זאָל ניט פֿאַרפֿאַלן
ווערן. דעם שלאָגן [illegible] די-קאָסטנס איז ניט [illegible] מיט
דער [illegible] שיף און מע וויסן נאָך ניט ווען ס'וועט אָנקומען.
אויסער וועלט איר קאָנען וויסן ווי אַזוי איז אין לאַנד. און די אויס-
זיכטן אַלע אינטערעסירן זיך. וועגן דעם קען איך אײַך נאָך קיין
קאָנקרעטע מיינונג ניט שרײַבן. די סיטואַציע איז באַשטימט מיט דעם
וואָס עס קומען איבער צענדליקער טויזנטער ייִדן פֿון אַלע ווינקלען פֿון
דער וועלט. די ביתי-עולים זײַנען איבערפֿולט און ספּעציעל די
שוועריקייטן צו באַהאַלטן אַ צאָל גרויסע משפּחות מענטשן. אָבער אַזוי
ווי מע האָבן ביז אַהער קאָנטראָלירט און דער פּראָוויזאָרישע פֿון [illegible]
מוזן מע וואַרטן גלויבן, אַז מדינת ישראל וועט גובר זײַן אויך די
שוועריקייטן פֿון קליטה, מען מוז האָבן אין זיך אַ ביסל איבערצײַגונג
וועל אין דעם קאָן מען ניט בויען די מדינה.
מע געפֿינען זיך איצט אין אַ איבערגאַנגס-לאַגער און די [illegible] ווען
וועט מע איבערגיין אין אַ סטאַבילן לאַגער. פּרטים דירות זײַנען איבעראַל
לגמרי ניטאָ, צו צענטן שוין אַלץ באַזעצט. אַ שאָד וואָס מע מוזן ניט קומען
מיט אַ האָלץ וואָס דאַרף וואַרטן מע שוין געוואָרן אײַנגעאָרדנט! און דער
הויפּט פֿון דירה האָט ניט קיין שום פּראָטעקציע און קענען קען ניט
האַלטן אַנוסים, אַז ווײַט קרובים אָדער געלט, מיר דאַרפֿן טויזנט פֿונט.
תל-אביב און חיפה זײַנען מיר שיינע שטעט איך בין שוין דאָרטן געווען. איך מוז
זיך דערווײַל באַגנוגן פֿון באַוווּנדערן זיי. אויף דאָרטן זיך באַזעצן איז ניטאָ
קיין רייד. איך האָב געטראָפֿן פֿיל חברים. פֿון עסטרייך ווי ראַנזמן,
קאָפּלאָוויץ, וואָלפֿאָוויץ זיי זײַנען ניט שלעכט אײַנגעאָרדנט.
חבר ד"ר [illegible] איך בעט דיך [illegible] מע קויפֿן אַ ראַדיאָ-לאָמפּ וואָס איז מע
אין וואַג [illegible] געוואָרן PHILIPS-MINIWATT UBL 21 איך וועל באַצאָלן
ווײַל [illegible] קאָסטן. ווען איך וועל האָבן אַ סטאַבילן אַדרעס וועל
איך אײַך מער שרײַבן. גריס אַלע האַרציקע [illegible] און אַלע
חברים און פֿרײַנט להתראות בקרוב!
אײַער [illegible]

חבר ישראל שפּיגלמאַן און פֿאַמיליע. אַנטשולדיקט וואָס איך האָב ניט [illegible]
[illegible]

המעטפה של המכתב המרתק שנכתב ביידיש שנשלח ע"י חיים סנדרוביץ מבית העולים "שער העליה" חיפה עם עליתו ארצה 15 למאי 1949 לחבריו דב שטרן וישראל שטיימן שעדיין נשארו במחנה בינדרמיכל אוסטריה

במדינת ישראל 6 במאי 1949

אנו כבר על אדמת ישראל. בידי תעודת עולה שבה רשום כי אני ובני משפחתי הגענו ארצה עם האונייה "גלילה" בתאריך 6 במאי 1949 ואני בסך הכול בן 39, זאת אומרת שחצי חיים כבר מאחורי.

עברתי כילד את מלחמת העולם הראשונה ואחר כך את תקופת פולין העצמאית, עם נפילתה שוב תחת הכובש הגרמני.

במלחמת העולם השנייה ב־1939 ברחתי מורשה על סף הקמת הגיטו. עשר שנות נדודים בלי בית ומולדת ביערות של "קומי" בצפון הרחוק. ואחר כך החיים העלובים באסיה התיכונית בין עמים זרים וגזעים שונים: אוזבקים וקזחים. נסיעות הרבה שבועות ברכבות משא בתנאים תת־אנושיים ולבסוף הרפטריאציה וחזרה לפולין, שם פגשתי בית עלמין יהודי גדול, יהודים שאיכלסו את פולין ולא נשאר מהם שום זכר, רק חורבן ושואה והריסות של בתים בעיירות שם היהודים גרו מאות בשנים.

בראותי שאין טעם להתחיל בחיים חדשים על קברי אבות, נדדתי הלאה עם "הבריחה", כשהרעיון הציוני הולך לפני כמו עמוד־האש ונותן לי כוח לעבור את כל המכשולים הקשים בדרך לארץ ישראל.

ארבע השנים במחנות דפ"י באוסטריה היו תקופה מעניינת. למרות התנאים הקשים בכמה מחנות היתה זו תקופה בלי דאגות פרנסה על הקיום הפיזי. חיינו על חשבון "העולם", המוסד "אונר"א" סיפק לנו את מזוננו וגם את ההלבשה. כנראה "העולם" ובמיוחד ארצות ברית הרגישו את החובה לעזור ליהודים - שארית הפליטה מעַם שמיליונים ממנו הושמדו באופן אכזרי במשרפות ובגזים ובמחנות השמדה על אדמת פולין.

את החוב המוסרי הזה שילמו העמים בעלות הברית שנחלו ניצחון מוחלט על האויב.

אבל שנאת היהודים שהיו מושרשים עוד בין שליטי העם האנגלי, והם לחמו בחורמה עם העלייה הסטיכית שפרצה גבולות בכדי לחדור לארץ הכיסופים כשהמטרה הסופית של שארית הפליטה למודי הסבל, להקים בית עצמאי שם יוכלו סוף כל סוף לבוא אל המנוחה והנחלה.

אחרי מאבק בלתי פוסק התקבלה בחבר העמים בלייק־סקסס ב־29.11.47 ההחלטה שלעם היהודי יש את הזכות לארץ משלהם, אמנם קטנה ומפוצלת, אבל תכנית חלוקת הארץ נתקבלה ברוב קולות.

ב־14.5.48 מועצת העם בתל־אביב מתכנסת במוזיאון תל־אביב ובן־גוריון מכריז על הקמת מדינת ישראל וקורא את מגילת העצמאות.

מסמכים מקום המדינה של חיים ובתיה סנדרוביץ עם עלייתם ארצה עם האוניה "גלילה" לנמל חיפה, 6 למאי 1949

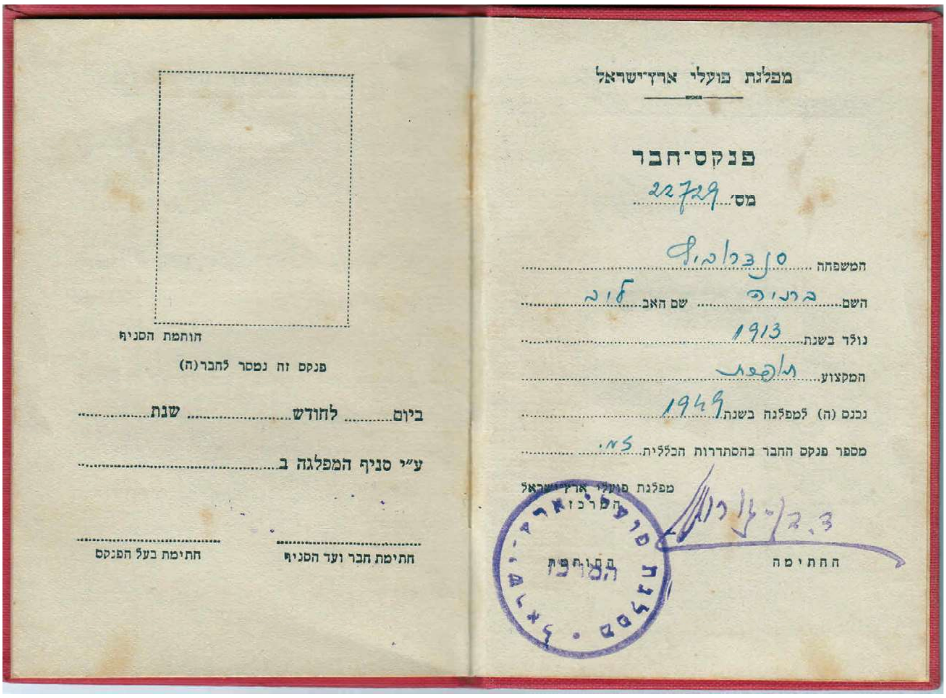

פנקס החבר של חיים סנדרוביץ — מפלגת פועלי ארץ ישראל
בחתימת דוד בן־גוריון

פנקס החבר של בתיה סנדרוביץ — מפלגת פועלי ארץ ישראל
בחתימת דוד בן־גוריון

תעודות רישום להקצבת מזון ע"י מדינת ישראל משרד ההספקה והקיצוב-אגף המזון 28.11.1949 מחוז תל אביב אזור חולון למשפחת סנדרוביץ חיים, בתיה, משה וברכה, שקיבלה עם עליתם ארצה

מדינת ישראל
תעודת רישום מס.
Nº 58446 ג
בזה הננו מאשרים כי סנדרוביץ חיים בן (בת)
שם המשפחה / שם הפרטי / שם האב
שנולד(ה) ביום 8 לחודש שנת 1910 בעל(ת) אזרחות פולני
הגר(ה) באופן קבוע ב חולון נרשם(ה) ב חולון בספר התושבים.
חתימת פקיד הרישום
28.11.49
שמור היטב על תעודת רישום זו. תמורתה ימסר לך פנקס זהוי של מדינת ישראל במקום ובמועד שעליו תפורסם הודעה.
אם חל שנוי בפרטים שמסרת בטופס הרישום, עליך להודיע על כך למשרד הרישום תוך שלושים יום.
ד. מ. 263־751־5.49־750×100×2

מדינת ישראל
תעודת רישום מס.
Nº 58447 ג
בזה הננו מאשרים כי סנדרוביץ בתיה בן (בת)
שם המשפחה / שם הפרטי / שם האב
שנולד(ה) ביום 25 לחודש 12 שנת 1913 בעל(ת) אזרחות פולני
הגר(ה) באופן קבוע ב חולון נרשם(ה) ב חולון בספר התושבים.
חתימת פקיד הרישום
28.11.49
שמור היטב על תעודת רישום זו. תמורתה ימסר לך פנקס זהוי של מדינת ישראל במקום ובמועד שעליו תפורסם הודעה.
אם חל שנוי בפרטים שמסרת בטופס הרישום, עליך להודיע על כך למשרד הרישום תוך שלושים יום.
ד. מ. 263־751־5.49־750×100×2

מדינת ישראל
תעודת רישום מס.
Nº 58448 ג
בזה הננו מאשרים כי סנדרוביץ משה בן (בת) חיים
שם המשפחה / שם הפרטי / שם האב
שנולד(ה) ביום לחודש שנת 1943 בעל(ת) אזרחות פולני
הגר(ה) באופן קבוע ב חולון נרשם(ה) ב חולון בספר התושבים.
חתימת פקיד הרישום
28.11.49
שמור היטב על תעודת רישום זו. תמורתה ימסר לך פנקס זהוי של מדינת ישראל במקום ובמועד שעליו תפורסם הודעה.
אם חל שנוי בפרטים שמסרת בטופס הרישום, עליך להודיע על כך למשרד הרישום תוך שלושים יום.
ד. מ. 263־751־5.49־750×100×2

מדינת ישראל
תעודת רישום מס.
Nº 58449 ג
בזה הננו מאשרים כי סנדרוביץ ברכה בן (בת) חיים
שם המשפחה / שם הפרטי / שם האב
שנולד(ה) ביום לחודש שנת בעל(ת) אזרחות פולני
הגר(ה) באופן קבוע ב חולון נרשם(ה) ב חולון בספר התושבים.
חתימת פקיד הרישום
28.11.49
שמור היטב על תעודת רישום זו. תמורתה ימסר לך פנקס זהוי של מדינת ישראל במקום ובמועד שעליו תפורסם הודעה.
אם חל שנוי בפרטים שמסרת בטופס הרישום, עליך להודיע על כך למשרד הרישום תוך שלושים יום.
ד. מ. 263־751־5.49־750×100×2

תעודות גיוס לעולה מס' 7722 של חיים סנדרוביץ לצה"ל
עם הגעתו באוניה גלילה 6.5.1945 - חיפה
מספר תעודת העולה 9721

לשרות העם

מדינת ישראל
משרד הבטחון / אגף הגיוס

תעודת מתיצב זמנית
לעולה

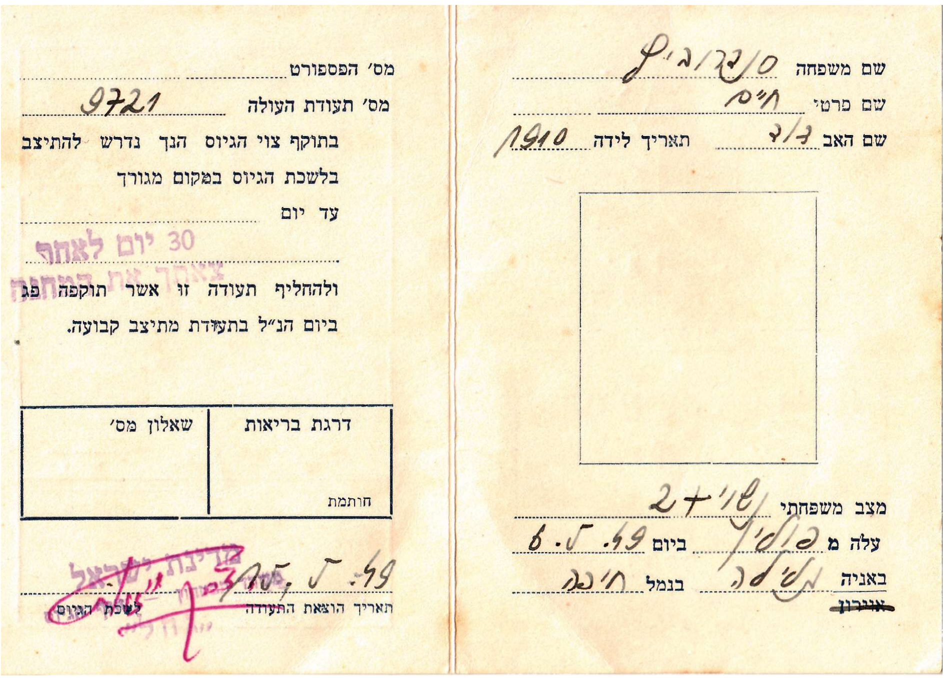
№ 7722

דחיה עד ....
תאריך .... חתימה וחותמת ....

דחיה עד ....
תאריך .... חתימה וחותמת ....

דחיה עד ....
תאריך .... חתימה וחותמת ....

דחיה עד ....
תאריך .... חתימה וחותמת ....

שם משפחה סנדרוביץ
שם פרטי חיים
שם האב [illegible] תאריך לידה 1910

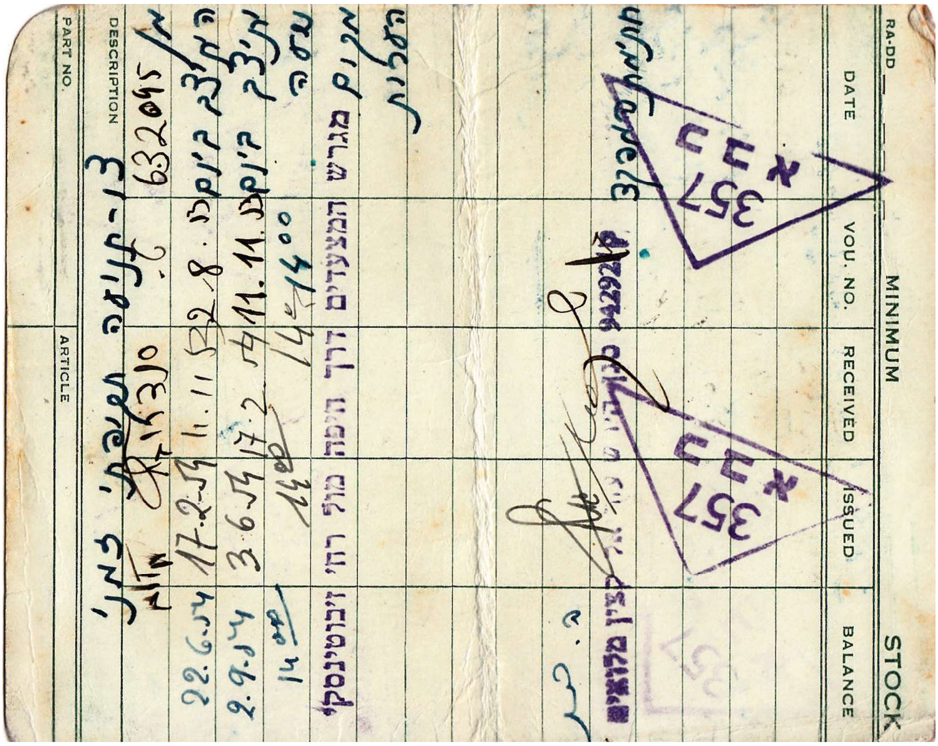
מצב משפחתי נשוי+2
עלה מ פולין ביום 6.5.49
באניה גלילה בנמל חיפה
~~אוירון~~

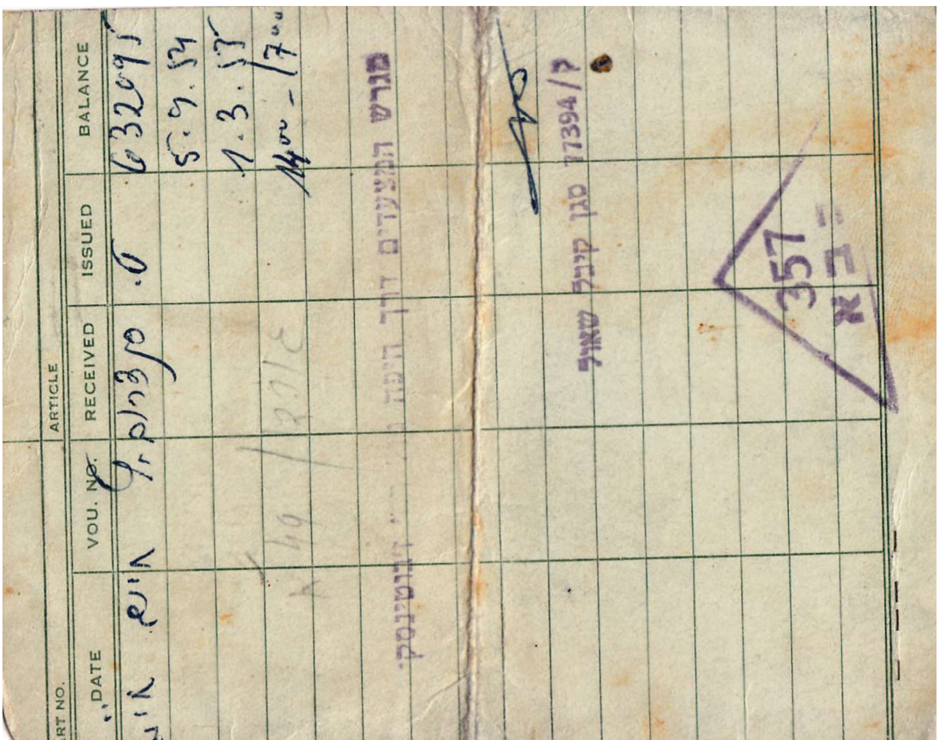
מס' הפספורט ....
מס' תעודת העולה 9721
בתוקף צוי הגיוס הנך נדרש להתיצב
בלשכת הגיוס במקום מגורך
עד יום ....
30 יום לאחר צאתך את המחנה
ולהחליף תעודה זו אשר תוקפה פג
ביום הנ"ל בתעודת מתיצב קבועה.

דרגת בריאות	שאלון מס'
חותמת	

תאריך הוצאת התעודה [illegible].5.49
מדינת ישראל ... לשכת הגיוס

תעודות התייצבות של חיים סנדרוביץ לצה"ל

תעודות שחרור פטור - מס' אישי מ632095 של חיים סנדרוביץ מצה"ל

צבא־הגנה לישראל

תעודת

פיטור

תעודת פיטור מס' 342209

מס' אישי	דרגה	דרגת הג"א	שם משפחה	שם פרטי	חיל	סיבת הפיטור
מ632095	טור		סנדרוביץ	חיים	הגא	גיל

תאריך הפיטור	מס' פקודת הפיטור	מתאריך	כ/ג בעת הפיטור	מס' הזיהוי הממשלתי
30 9 59	כא 50 15 10400	16 8 59		58446

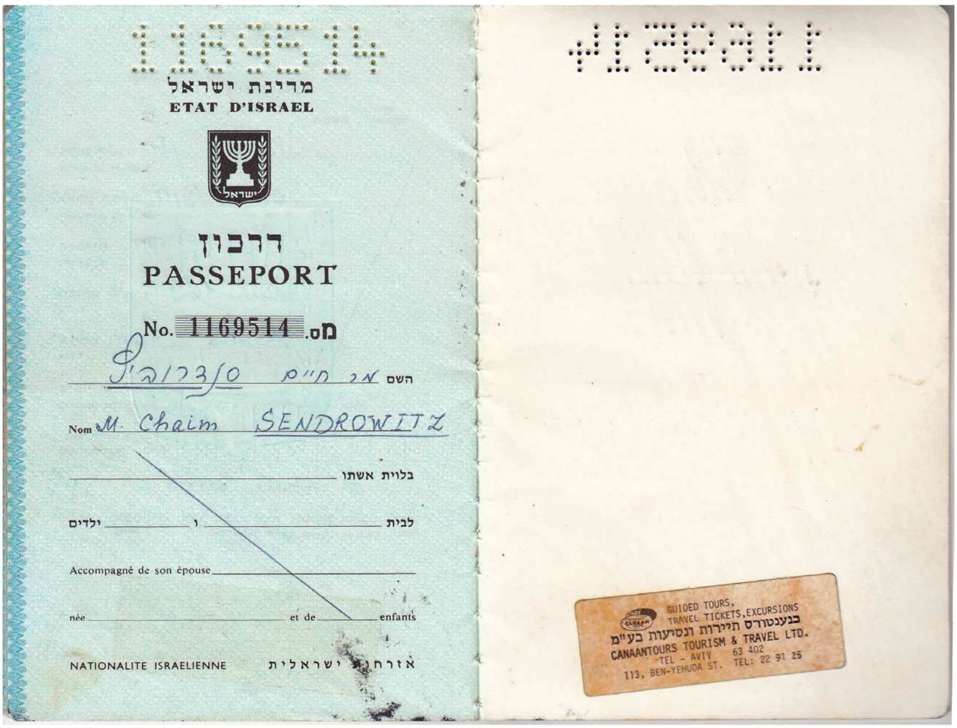
תאריך חיול	תאריך גיוס	תאריך שחרור	אותות
8.11.50			

הערות	תאריך	חתימה
	1.9.59	

ק/104911 רסן כפו אהרן

הדרכון הישראלי של חיים סנדרוביץ

הדרכון הישראלי של בתיה סנדרוביץ

סמלים שניתנו לחיים סנדרוביץ בפעילויות שונות

סמל פעילי הבריחה, סמל חיל כללי עם גיוסו לצה"ל, סמלי בחירות לקלפי, סמל התנועה של הנוער העובד והלומד, סמל קרן היסוד, סמל יום ההגנה ועוד...

חיים סנדרוביץ (באמצע התמונה) **בפגישה כפעיל מפלגת העבודה - מפא"י 1960 עם גולדה מאיר (ראש ממשלת ישראל)**

צילום מקור "פוטו אוניברסל" לוד

כרטיס ציר של חיים סנדרוביץ לועידה השביעית של מפלגת פועלי ארץ ישראל

כרטיס־ציר

לועידה השביעית של מפלגת פועלי ארץ־ישראל

כנס ראשון

תל-אביב, ב׳-ו׳ באלול תש״י (15-19.8.50), אולם „הבימה״

ישיבת הפתיחה ביום ג׳, 15.8.50, ב־8 בערב, בבנין־רינה (רח׳ בן־יהודה)

שם הציר סנדרוביץ חיים

נבחר בסניף משמר־השבעה

המזכירות

ההסתדרות הציונית העולמית

שקל תש״ט-תש״י

א

№ 190084

ישראל

לקונגרס הציוני הכ״ג

שם המשפחה סנדרוביץ | השם | סך | התאריך 11.8.50

מקום | רחוב | מס׳ | המפיץ

ההסתדרות הציונית העולמית

שקל תש״ט-תש״י

№ 942037

ישראל

לקונגרס הציוני הכ״ג

שם המשפחה | השם | סך | תאריך

מקום | רחוב | מס׳ | המפיץ

תרומות ע"י חיים ובתיה סנדרוביץ להסתדרות הציונית

השמחה גדולה מאוד ביישוב, בארץ ובין שארית הפליטה היושבים במחנות באוסטריה ובגרמניה והעלייה הגדולה התחילה - רבבות באים ארצה באין להם מגורים, מקימים מחנות עולים והעולים אשר היתווספו ולהם ילדים קטנים יושבים באוהלים, חלק בצריפי עץ ומחכים בסבלנות לסידור בארץ והשתלבות בחיים נורמליים.

הגענו ארצה כמעט בדיוק שנה אחרי הכרזת המדינה. בינתיים חלו שינויים כבירים ביישוב בארץ.

המוסדות הציבוריים ביישוב הפכו למוסדות ממלכתיים, הפקידים היהודים שעברו בממשל המנדטורי האנגלי הפכו לפקידים של מדינת ישראל, כמו: האוצר, הדואר, המכס והמשטרה, ובעיקר מכל פלגי המחתרת, "ההגנה", "הפלמ"ח" וה"אצ"ל", קם הצבא - "צבא הגנה לישראל" שנקרא בקיצור "צה"ל".

מנגנון ממלכתי מסודר שאחרי קרבות עזים והרבה קורבנות הביא לניצחון על האויבים הערבים שהתנפלו על המדינה החדשה ורצו להשמידה ולהכחידה כליל.

איני יודע באם זה היה נס שהמדינה הצעירה ניצלה מכיליון. נכון יותר, זו היתה מלחמת אין ברירה. אחרי השואה הגדולה, הלוחמים במלחמת הקוממיות, שהרבה מהם היו מניצולי השואה, היו בהכרה שזו מלחמת קיום לעם להישאר בחיים, או חס וחלילה ללכת בעקבות ההשמדה של יהודי אירופה.

הרצון לחיים ולקיום היה הנשק הסודי של הלוחמים שבנשק דל, אבל ברצון עז, הביאו לניצחון על האויב: המצרים, הירדנים וכל הכנופיות הערביות הרבות והפלא הגדול ממש - לא יאומן - האוכלוסייה של הרבה ערים, כמו יפו, לוד, רמלה, חיפה, טבריה וצפת, ברחו בהמוניהם מי לחבל עזה, מי לירדן וללבנון.

כמו שכתוב בדברי ימי ישראל: "פחדם נפל עליהם". קשה להגיד עכשיו מה היתה מחשבתם של מנהיגי הערבים שדרבנו את תושבי הערים האלה לעזוב.

איך שלא יהיה, הניצחון היה גדול ומוחלט וזרם הפליטים היהודים שבאו ארצה כוונו בראשונה למקומות אלה, היכן שהערבים עזבו והתמקמו באופן זמני בבתים הערבים הנטושים במשך זמן קצר. התארגן השלטון המוניציפאלי במקומות האלה והתחילו חיים יהודיים במקומות הנטושים.

אחרי שנה, המקומות הנטושים היו כמעט מלאים. פה ושם הסוכנות היהודית תיקנה בתים ערביים וסידרה בהם סידורים סניטריים בכדי לחיות כמו אנשי תרבות. אבל, רבבות אלפי עולים חדשים עוד לא היו מקומות כדי ליישבם.

לכן הסוכנות והמדינה הקימו בתי עולים של אוהלים וצריפים, שם העולים יחכו עד שיקבלו סידור של שיכון שהתחילו כבר לתכנן בשביל הזרם הגדול.

בזמן שאנו הגענו ארצה כבר לא היו דירות פנויות. וכמו רוב העולים הצטרכנו להשלים עם הגורל, שצריכים לחכות עד שיהיה לנו איזה סידור.

אבל הכול הולך פה לאט, לא ממהרים... המילה "סבלנות" מקבלת משמעות מיוחדת. אם פונים לאיזה פקיד בדרישה כל שהיא, לא עונים לך בלאו, אלא מסבירים לך שצריכים לחכות, וצריכים סבלנות עד שיוכלו למלא את בקשתך, וכי לכל דבר יש תור, הכול לפי הסדר. אבל בימים הראשונים בהיותי בארץ עוד לא ידעתי על עניין הפרוטקציה וקבלת הפתק הפותח לך שיערים סגורים. זה היה אז דבר מקובל בכל זרמי המפלגות. היו צריכים לדעת למי לפנות בכדי לקבל את הפתק הדרוש ואז התחילו הריצות הרבות לסידור העניינים שלא תמיד הצליחו מסיבות שונות ומהתחרות הבין מפלגתית.

כמובן, אין לי עוד כל מושג מה מתרחש בארץ ואיך מסדרים עניינים. באמריקה מהגר חדש נקרא "ירוק", פה אני "עולה חדש" וזה אומר הכול, זהו הסטטוס החדש שלנו.

עוד לא ראיתי את הארץ. המחנה שלנו נקרא "סן־לוקס" או בעברית, "שער עלייה", מגודר מסביב עם חוטי תיל דוקרני. הנוף מסביב דומה למחנות הדפ"י באוסטריה: צריפי עץ ואוהלים של ברזנט ירוק. בעצם כמעט לא מרגישים שינוי, רק המחשבה שאנחנו נמצאים במדינה שלנו - מפיגה את המתח ומתחילים לראות את המציאות בעיניים פקוחות.

שוב עומדים בתור עם פחיות לקבל אוכל מבושל וגם מזון יבש. כל זה מוּכּר לנו ואנחנו רגילים לזה. בינתיים אין כל שינוי, חוץ מזה שעברנו אני ומשפחתי לצריף גדול, שם קיבלנו מיטות מתקפלות למנוחה. אבל אל הנחלה הדרך עוד ארוכה מאוד.

אני עומד בתור ומקבל כסידור ראשון כמה לירות ישראליות. כסף משלי לא היה לי כלל ואני מתכנן לנסוע לדודי יעקב לנמן בבני ברק וגם לחברי אברהם לנגלבן לתל־אביב.

דמי נסיעה לאוטובוסים יש בכיסי ואני מתעניין איך מגיעים לתל־אביב.

בשער הראשי של המחנה ישנה שמירה, לא נותנים לצאת אבל כמונו, שרוצים לנסוע לתל־אביב, ישנם עוד כמה אנשים. אנחנו מחפשים פִּרצה בגדר - ואני כבר בכביש הראשי.

על בתיה והילדים אין מה לדאוג, הם נמצאים תחת קורת־גג והאוכל מובטח.

אני צריך לחפש קשר עם משפחתי בארץ ועם חברי אברהם ואת זה אני עושה.

אני מגיע לתחנה, שם עוצר אוטובוס לתל־אביב, קונה כרטיס ומתיישב על הספסל כנוסע רגיל. חושבני שהייתי אז מאוד נרגש שאני נוסע לתל־אביב. שמעתי הרבה מאוד על עיר יהודית זו ועכשיו אני בעצמי נוסע לשם. פעם זה היה חלום רחוק ועכשיו זו מציאות. בעוד כמעט שעה אהיה שם ואדרוך ברחובותיה.

על ידי יושב יהודי מבוגר ואני שואל אותו כמובן בעברית לאן הוא נוסע והוא עונה לי בעברית משובשת, שהוא נוסע לרעננה, שם גר אחיו. לפי העברית שלו חשבתי שהוא גם עולה חדש ושאלתי אותו מתי הוא הגיע ארצה. הוא הסביר לי שהוא כמעט כבר שבע שנים בארץ, הוא בא מגרמניה עם הטרנספר הראשון כשהיטלר עלה לשלטון וכך הוא ניצל מהמלחמה והשואה. הוא ערבב בדיבור העברי מילים גרמניות.

כשסיפרתי לו שרק לפני כמה ימים הגעתי ארצה ואני בא מאוסטריה, הוא נראה מופתע מהדיבור העברי שלי ואמר לי בשמחה: באם אתה אוסטרי, אז נוכל לשוחח בגרמנית, ככה זה יהיה יותר קל. התחיל לדבר גרמנית ולספר לי כל מיני דברים, במה הוא עובד ואיך קשה היה לו להסתדר. עכשיו הוא גר בחיפה והוא כבר הסתגל לתנאים בארץ. רק השפה העברית קשה עליו. זו שפה קשה, הוא התלונן. הוא היה הטיפוס הראשון שקוראים לו בארץ "יֶקה" שנתקלתי בו.

הנסיעה עברה מהר, הסתכלתי החוצה וראיתי מרחוק על מבנים וגדרות כל מיני כתובות באותיות עבריות וזה עשה עלי רושם שאני באמת נמצא במדינה יהודית.

אבל זכורני שכתובת אחת באותיות עבריות גדולות לא הבנתי. ראיתי בכמה מקומות כתוב "תיקון פנצ׳רים". מה זה תיקון ידעתי אבל מה זה "פנצ׳רים" שמתקנים את זה, לא הבנתי. כי למיטב ידיעתי בשפה העברית לא נתקלתי אף פעם במילה פנצ׳רים. לא עלה בדעתי שזו מילה אנגלית שנכנסה כסלנג לשפה העברית ומשמעותה בעברית "תקר".

לבסוף הגעתי לתל־אביב.

הגעתי לתחנה המרכזית ואני קצת מבולבל מהתנועה. אני רואה הרבה אנשים צעירים וגם מבוגרים הולכים במכנסיים קצרים בצבע חאקי - זה מין ירוק־זית ובחולצות בשרוולים קצרים גם בצבע זה.

החודש הוא חודש מאי. השמש עוד לא לוהטת, אבל מספיק חם וגם אוורירי. החלטתי ראשית כול לבקר את חברי אברהם. אני שואל על רחוב יבנה ואומרים לי שזה לא רחוק מהתחנה המרכזית - ואני צועד לשם.

אני הולך על מדרכות ורגלי דורכות על פלטות רבועות ועיגולים של ברזל יצוק ועליהם חרוטים באותיות בולטות בכתב עברי - שפה טמונים כבלי טלפון או חשמל ושם של החברה או העירייה.

זה עושה עלי רושם חזק - תראה, תראה, הכול פה מראה שהכול יהדות, אפילו מהמדרכה בולטים לנגד עיניך אותיות עבריות. אני נכנס למצב של התפעלות כי מהיכן שהגעתי לא יכולתי אפילו לחלום על דברים כאלה. ופה הכול שונה וקרוב ללבך, אפילו המדרכות...

הגעתי לסימטה צרה ומהר מצאתי את הבית.

לנגלבן גר בקומת קרקע עם מרפסת קטנה לרחוב בדירה של שלושה חדרים. היה לו רק חדר אחד ובחדר השני גר זוג עם שני ילדים ובחדר הקטן חמותו של אברהם.

לא זוכר איך היתה הפגישה ואיך אני נראה בעיניהם. היתה לי הרגשה שאני בא מכוכב אחר, אבל זר לא הרגשתי כי כולם התייחסו אלי בחמימות, כאילו רוצים לפצות אותי על הסבל שעברתי עד שהגעתי לשם.

החדר שבו גרו אברהם ואשתו חיה ושתי בנותיו כשהצעירה היתה עוד תינוקת, היה חדר לא גדול, אבל הרבה אור נכנס דרך החלונות הגבוהים והצפיפות בחדר היתה ניכרת. אך לא שמעתי כל הערה ותלונה. המושגים של אותה תקופה היו לגמרי אחרים בקשר לדיור. דירה של כמה דיירים עם מטבח משותף היתה הסטנדרט הבינוני של מעמד הפועלים והפקידים והמצב היה טבעי ובלי טרוניות. אני בתומי חשבתי שצורת דיור זו היא בסדר גמור ולא איחלתי לעצמי מצב יותר טוב.

נשארתי ללינת לילה אצל לנגלבן. חיכיתי שאברהם יבוא מעבודתו והיה כבר מאוחר בשבילי לנסוע לבקר את דודי יעקב לנמן בבני־ברק.

למרות הצפיפות בחדר, הקימו עבורי מיטה מתקפלת ונרדמתי מאוחר כי דיברנו ושוחחנו עד חצות הלילה.

למחרת יצאתי באוטובוס לבני ברק. המושבה היתה מפוזרת, בתים קטנים עמדו בגינות או ליד פרדסים והתנועה ברחובות היתה קטנה מאוד. את שם הרחוב שבו גר דודי לא ידעתי, אבל חשבתי שוותיקי בני־ברק מכירים אחד את השני. לכן נכנסתי לחנות של כלי ברזל. עמד שם יהודי עם זקן וכיפה לראשו ושאלתי אותו היכן גר יעקב לנמן. הוא יצא איתי לרחוב ותיאר לי בדיוק איך להגיע והיכן ללכת.

הבית של הדוד עמד בסוף המושבה. הלכתי כברת דרך ארוכה עד שהגעתי למקום המשוער. לא רחוק מהכביש בתוך פרדס עמד צריף גדול. נכנסתי ופגשתי אישה שמנה עם פנים יפות. שאלתי האם גר פה יעקב לנמן? והיא ענתה לי: כן, כאן הוא גר.

ומי אתה? שאלה אותי.

אני בן אחותו, חיים.

היא פלטה קריאת שמחה ואמרה לי שהיא אשתו של טוביה בנו של דודי

והזמינה אותי לשבת ולנוח עד שהדוד יגיע. בינתיים הסתכלתי סביבי, זו היתה דירה של כמה חדרים. החדרים היו מטויחים ולא ניכר שזה צריף של קרשים. הריהוט היה דל וצנוע. על הקיר הכרתי את השעון הגדול שהדוד לקח מדירתו מורשה. זה הזכיר לי תקופה שהדוד היה גר בשכנות לבית שלנו ברחוב זמנהוף ועוררה בי רגשות נעלמים.

כעבור זמן מה הגיע הדוד יענקל. התרגשנו שנינו מהפגישה, כי מכל הדודים הייתי הכי קשור אליו.

עברו כבר עשר שנים שלא ראיתי אותו, מלפני פרוץ המלחמה כשביקר אצלנו בורשה.

הדוד לא השתנה הרבה, חוץ משערות השיבה שזרקו בזקנו שהיה פעם שחור כפחם. הוא היה עוד זריז. אם הוא עובד עוד במשהו לא אמר לי, רק סיפר לי שמהפרדס שלו אין לו הרבה הכנסה וכי המים להשקייה עולים ביוקר.

אחר כך הגיע בנו טוביה שכמעט ולא הכרתי אותו כי לא ראיתיו עשרים וחמש שנים ומאוד השתנה מזמן שנסע ארצה בהיותו בן שש־עשרה. הוא עוסק בעבודות בניין ועכשיו עובד כטייח אצל קבלן בניין.

ישבנו כמה שעות וסיפרתי לו מה שעבר עלי במשך המלחמה בורשה, ברוסיה ובמחנות עד היום.

מסופקני אם כל היהודים, הקרובים והרחוקים, שהיו רחוק מזירת המלחמה ושואת היהודים בפולין, הבינו את גודל האסון והסבל שעברו ניצולי השואה ושארית הפליטה במשך עשר שנים, בדרכם מערבות סיביר ובקוטב הצפוני, בקולחוזים של אסיה התיכונית ואחר כך במחנות דפ"י בגרמניה ובאוסטריה.

מניסיוני ראיתי שכל מי ששמע סיפורים כאלה נד בראשו לאות השתתפות ותו־לא!

אינני מאשים מישהו בקשיחות לב, כי ככה זה האדם, אין להשוות את זה שעמד בניסיון של אירועים, לזה שנודע לו מפי השמועה.

רק מעט בני אדם חדרו לעמקי הדברים וההתרשמות שקרו בימי השואה.

נפרדתי מהדוד יעקב ובן דודי טוביה ואשתו. אני זוכר שהדוד נתן לי חמש לירות שהיו לו להוצאות הדרך וגם סיפר לי שבנו הצעיר אהרון הוא עכשיו משרת בצבא בחיפה והוא נתן לי את הכתובת של המחנה הצבאי.

עוד באותו יום נסעתי בחזרה לתל־אביב וחזרתי עם האוטובוס למחנה שער העלייה, שם השארתי את משפחתי.

למחרת יצאתי לחיפה לחפש את בן־דודי אהרון. כשהוא נסע ארצה הוא היה ילד בן ארבע. עכשיו הוא משרת בצבא שלנו וכלל אני לא מכיר אותו.

אחרי חיפושים בחיפה, הגעתי לשער מחנה צבאי, שם היה מחסום ומשטרה צבאית. מ.צ. שומרים על הכניסה.

שאלתי את השומרים באם יש פה חייל ששמו אהרון לנמן. הם אמרו כן. אמרתי להם שאני בן דודו שבאתי כעולה חדש ואני מבקש שיקראו לו.

אחד מהשומרים הלך וכעבור זמן מה חזר עם עוד חייל שלבש כובע של מ.צ., בחור צנום בלונדי עם עיניים כחולות. שיערתי שזהו אהרון כי קצת היה דומה לאמא שלו. הוא ניגש אלי ושאל: אתה חיים? ואתה אהרונק. זה אתה! התחבקנו והיינו נרגשים, עמדנו בצד ודיברנו בינינו. הוא סיפר לי שכבר חצי שנה הוא בצבא סדיר ומזמן לזמן הוא נוסע לבני־ברק. סיפרתי לו שאני ואשתי וילדי נמצאים במחנה שער העלייה ואינני יודע לאן ישלחו אותנו, כי המחנה הזה זה מחנה מעבר לעולים.

אהרון הבטיח לי שמחר יבוא למחנה ועכשיו הוא צריך ללכת כי הוא בתפקיד. נפרדנו וחזרתי למחנה.

אהרון בא למחרת למחנה שער עלייה. הוא מצא אותנו בצריף. הכיר את אשתי וילדי והיה מאוד חביב. הוא לא יכול לעזור לנו וגם לא היה במה לעזור... רק לנו היה נעים, כי מישהו, חייל יהודי בן משפחה מבקר אותנו. ההרגשה היתה טובה.

אינני זוכר כמה ימים היינו בשער עלייה. ביום אחד עמדתי שוב בתור לרישום ורשמו שמעבירים אותנו למחנה אחר לבאר־יעקב, קרוב לעיר לוד.

בינתיים קיבלנו את כל המזוודות שלנו. לא היה חסר בהן דבר. רק מנורה של הרדיו הקטן שלנו נשברה מטלטולי הדרך ועוד בשער העלייה כתבתי מכתב לחברים שנשארו באוסטריה במחנה בינדרמיכל. המכתב חזר כעבור שבועיים בציון שהנמען עזב את אוסטריה.

ושוב אנו עולים על משאיות עם כל המטען שלנו ונוסעים למחנה באר־יעקב.

כפי שכבר ציינתי, כל המחנות דומים זה לזה. באר־יעקב היתה מושבה חקלאית שנוסדה לפני הרבה שנים אבל משום מה הקימו בה בית חולים לחולי־נפש. עומדים שם הרבה צריפים בשולי המושבה, כנראה עוד מזמן האנגלים. אולי היה פה גם מחנה של הצבא.

למקום הזה הביאו אותנו, אנשי משפחה עם ילדים וגם רווקים. זה לא היה כל־כך טוב על הלב, כשהביאו אותנו למגרש גדול, עמדו שם בשורות אוהלים ירוקים כהים והכניסו אותנו לאוהל כזה שאין שם שום דבר, רק כמה מיטות מתקפלות של ברזנט עבה. ביום חם ומחניק ובלילה קר.

בתיה היתה מאוד מאוכזבת אבל אני התנחמתי שזה רק זמני ויעבירו אותנו למבנה יציב. אבל מה עושים? הילדה שלנו חלתה פתאום ובתיה הלכה איתה במחנה לאיזו מרפאה, שם הרופא קבע שיש לה צהבת.

בלילה ירד גם גשם שזה מאוד־מאוד נדיר בתקופה זו וגם קצת נרטבנו. אני הלכתי למשרד של בית העולים ודיברתי במרירות על התנאים שהכניסו אותנו. ואני גם איש עם זכויות של עסקן ציוני. כנראה שזה עזר ולמחרת הוציאו אותנו מהאוהל והכניסו אותנו לתוך צריף גדול משותף שהיו שם אולי שלושים איש. בשני הצדדים של הצריף הגדול עמדו שורות של מיטות מתקפלות, אנחנו קיבלנו ארבע מיטות כאלה ובין המיטות סידרנו את המזוודות שלנו והחיים בבית העולים התחילו.

ושוב הולכים למטבח ומביאים משם אוכל מבושל וגם לחם ובמיוחד אנו מקבלים הרבה ריבה שלא יודעים מה לעשות בה.

אנו יושבים על המיטות ואוכלים את ארוחתנו ומסביב המולה ורעש, אין לנו כל פרטיות ואתה חשוף לכל האנשים. אתה רואה הכול מסביבך והאנשים רואים אותך. התנאים בבית העולים גרועים לאין־ערוך יותר מאשר במחנות באוסטריה וזה כבר במדינת ישראל. בתיה מאוד מאוכזבת והיא אומרת: "זאת ארץ ישראל"? ואני שותק...

אחרי כמה ימים אני נוסע לתל־אביב. עוד לא ראיתי את כל המשפחה, את הדוד אברהם ויתר בני הדודים שכולם בתל־אביב.

אני הולך לשכונת מחלול דרך שדרות קרן קיימת ואני מגיע סמוך לשפת הים, שם עומדים בצפיפות כמו אחד על השני הרבה צריפים מקרשים בלתי מהוקצעים עם גגות של רעפים אדומים.

הצריפים מאוד עלובים, עם חלונות גדולים ודלתות לא כל כך ישרות כהלכה. רואים שהאנשים שגרים שם הקימו את הצריפים במו ידם. הרבה מקומות מכוסים עם פסים של נייר זפת שחור, כנראה חדרו מים בימות הגשמים.

אני שואל ומראים לי על הצריף שגר הדוד אברהם והדודה פולה. אני דופק בדלת. למרות שלא ראיתי את הדודה הרבה שנים, תיכף הכרתיה והיא גם אותי.

הפגישה היתה מאוד חמה ותיכף היא הביאה לי כוס תה וגם עוגה. שאלתי איפה הדוד והיא סיפרה לי שהוא נמצא עכשיו בעבודה. יש לו איזה מקום קטן ברחוב שבזי ושם הוא מתקן כל מיני פרימוסים ומדי פעם עוסק באינסטלציה. הוא לא מרוויח הרבה אבל ב"ה את הפרנסה הוא מוציא ואנחנו מתקיימים ממה שהוא מרוויח.

אני מסתכל סביב, צריף עלוב של שני חדרים, אחד הוא חדר השינה שם עומדות שתי מיטות ברזל ועל יד החלון שולחן קטן. בחדר הראשון נמצאים רק שולחן גדול וכיסאות ואיזה שידה וזה כל הריהוט. באיזה כוך נמצא המטבחון הקטן ושם מסודרות הצלחות על כונניות. הכול נקי ומסודר, על השולחן מפה לבנה וזה הכול.

הדודה לא מתלוננת והיא מקבלת את אורח־חייה בהבנה ובסבלנות, העיקר שנהיה בריאים.

הדודה מספרת לי על ילדיה. הבן הגדול יצחק התחתן ויש לו כבר שלושה ילדים. הוא גר בצריף על ידם. אבל לא מזמן הוא יצא לדירה לתל־אביב והוא עובד כמנהל במלון "פַלגה" ברציף הרברט סמואל.

מן המשטרה הוא השתחרר אבל בזמן האנגלים הוא עבד כל הזמן במשטרה הבריטית.

הבת חנק'ה גם התחתנה וגרה ברחוב הירקון. להם לא רע. בעלה שגם שמו יצחק עובד בחברת החשמל ומרוויח די טוב, יש להם שני ילדים, בן ובת.

ומה עם הבן הקטן, משה? הדודה צחקה. הוא כבר לא קטן. גם כן התחתן ויש לו בן. אבל הוא עוד נמצא בצבא הבריטי במצרים. הוא היה בבריגדה היהודית וטרם השתחרר, אבל מקווים שמיד יחזור הביתה.

הדודה נתנה לי את הכתובת של אשתו של משה. הם גרים ברחוב אלנבי בתל־אביב מול בית הכנסת הגדול. ישבנו כשעתיים ודיברנו וסיפרתי קצת על עצמי, אשתי וילדי אשר נמצאים בבית עולים.

הדודה פולה עוד היתה זריזה והכינה ארוחת צהריים, כי עוד מעט יגיע הדוד אברהם. כבר חיכיתי כי רציתי לראות את הדוד והוא חזר ומאוד שמחנו.

הדוד תמיד היה במצב רוח טוב והיה קצת מתבדח. אבל ראשית כול בטרם הלך לאכול יצא החוצה, שם היו שירותים פרימיטיביים ועשה לו מקלחת של מים קרים, החליף משהו מהבגדים ואחר כך הדודה הסכימה שהוא יישב ליד השולחן והגישה לו את המרק שבישלה. גם אותי כיבדה בקערת מרק. דיברנו וסיפרנו על המשפחה והדוד שאל שאלות על תקופת המלחמה. מכל זה הגעתי למסקנה שלמרות שהם יודעים שלא נשאר אף אחד מכל המשפחה, הם לא תופסים את גודל האסון וחיים עוד באשליות שיימצא עוד מישהו מהמשפחה במשך הזמן.

הדוד אברהם והדודה פולה חיו את חייהם באופן צנוע ופרימיטיבי, אבל הם לא התלוננו וקיבלו את המציאות כדבר מובן מאליו. העיקר הדוד הרוויח כמה לירות למחייתם וזה הספיק. בצריפון העלוב לא הרגישו את העוני שבצבץ מכל פינה כי הכול היה מצוחצח ונקי והעיקר מצב רוחם של הזוג הזה היה טוב ובלי התמרמרות. הם קיבלו את חייהם היום־יומיים כדבר מובן מאליו וזה היה האושר הכי גדול בחייהם.

חזרתי עם אוטובוס לתחנה המרכזית וחיפשתי את בן דודי יצחק, הבן של הדוד יעקב. זה היה באיזה רחוב בשכונת שפירא.

אני נכנס לבית ישן ועולה לקומה הראשונה, אני דופק בדלת, פותחים לי ואישה שואלת אותי את מי אני צריך.

פה גר יצחק לנמן?

כן, היא אומרת, מה רצונך?

אני בן דוד של יצחק, שמי חיים ובאתי לראותו. ראיתי שהיא מאוד מופתעת ומיד ביקשתני להיכנס לדירה. היתה מאוד אדיבה אלי ואמרה לי לשבת והציגה את עצמה. אני אשתו של יצחק. כרגע הוא איננו אבל הוא צריך עוד מעט להגיע מהעבודה.

ישבתי והסתכלתי סביבי, חדר לא יותר מדי גדול עם ריהוט סטנדרטי כמקובל באותם הזמנים משנות הארבעים. החדר הזה היה גם חלק מדירה של שלושה חדרים. בדירה שלמה גרו אנשים מסודרים טוב, או עשירים כמו סוחרים או בעלי תעשייה וחדר אחד היה מקובל כסביר אצל השכבה של הפקידים והפועלים.

אשתו של יצחק הסבירה לי שכל הבית שייך למשפחה שגם היא היורשת אבל כל הדירות בבית תפוסות על ידי העירייה. יש בו בית־ספר יסודי והעירייה לא רוצה לשחרר את הבית וככה היא ועוד בן דוד אחד צריכים לגור בצפיפות בחדר אחד, ויש להם בן, שמו עמוס והוא כבר בגיל 12 ומתכונן לבר־מצווה.

לא לקח הרבה זמן ויצחק הגיע. לא ראיתי אותו הרבה שנים והוא השתנה לגמרי מאז שנסע כנער ארצה.

הפגישה היתה לבבית. ישבנו ודיברנו הרבה זמן. הוא סיפר לי שכמה שנים עבד ברקמה בתל־אביב ברחוב הרצל ועם קום המדינה הוא נכנס לעבוד כמחסנאי בעירייה והוא עכשיו מנהל באחד המחסנים של ציוד טכני והוא מרוצה מעבודתו. הוא אמר לי באם אני רוצה הוא יכול ללכת איתי אל רוקם אחד בתל־אביב ובינתיים עד שאסתדר במשהו רציני אני יכול לעבוד אצלו.

נדברנו שבאחד הימים אני אבוא אליו ונלך לראות את הרוקם שהוא ממליץ. בינתיים אני צריך להרוויח משהו כי אין לי כל כסף בכיס. נפרדנו ונסעתי למשפחתי לבאר־יעקב.

החיים בבית העולים מתנהלים כרגיל. יום רודף יום, קמים בבוקר בצריף המשותף המאוכלס בכמה עשרות נפשות, אנשים, נשים וילדים. כל אחד רובץ על מצעיו ושומר על רכושו. כל אחד מדבר מילה והכול ביחד נשמע כרעש אבל לכל דבר מתרגלים, מפסיקים להביט על מה שמסביבך, כל אחד מתרכז בענייניו הקטנים ואיזה שינויים יביא המחר, אף אחד אינו יודע.

אני זוכר יום שבת אחר הצהריים, היה יום חם מאוד. האוויר לוהט מהשמש היוקדת על הגגות של צריפי העץ של בית העולים במושבה. בחצי היום קצת יותר אוורירי. רוח קלה מנשבת בחלל ומרגישים קצת הקלה אחרי היום החם

מחזורי תפילה עתיקים של חיים סנדרוביץ שהשתמרו בישראל נמצאים אצל בנו משה סנדרוביץ (ששרדו את השואה)

שייך לחיים סנדרוביץ

מחזור

מראשית השנה עד אחרית השנה

כמנהג המדינות

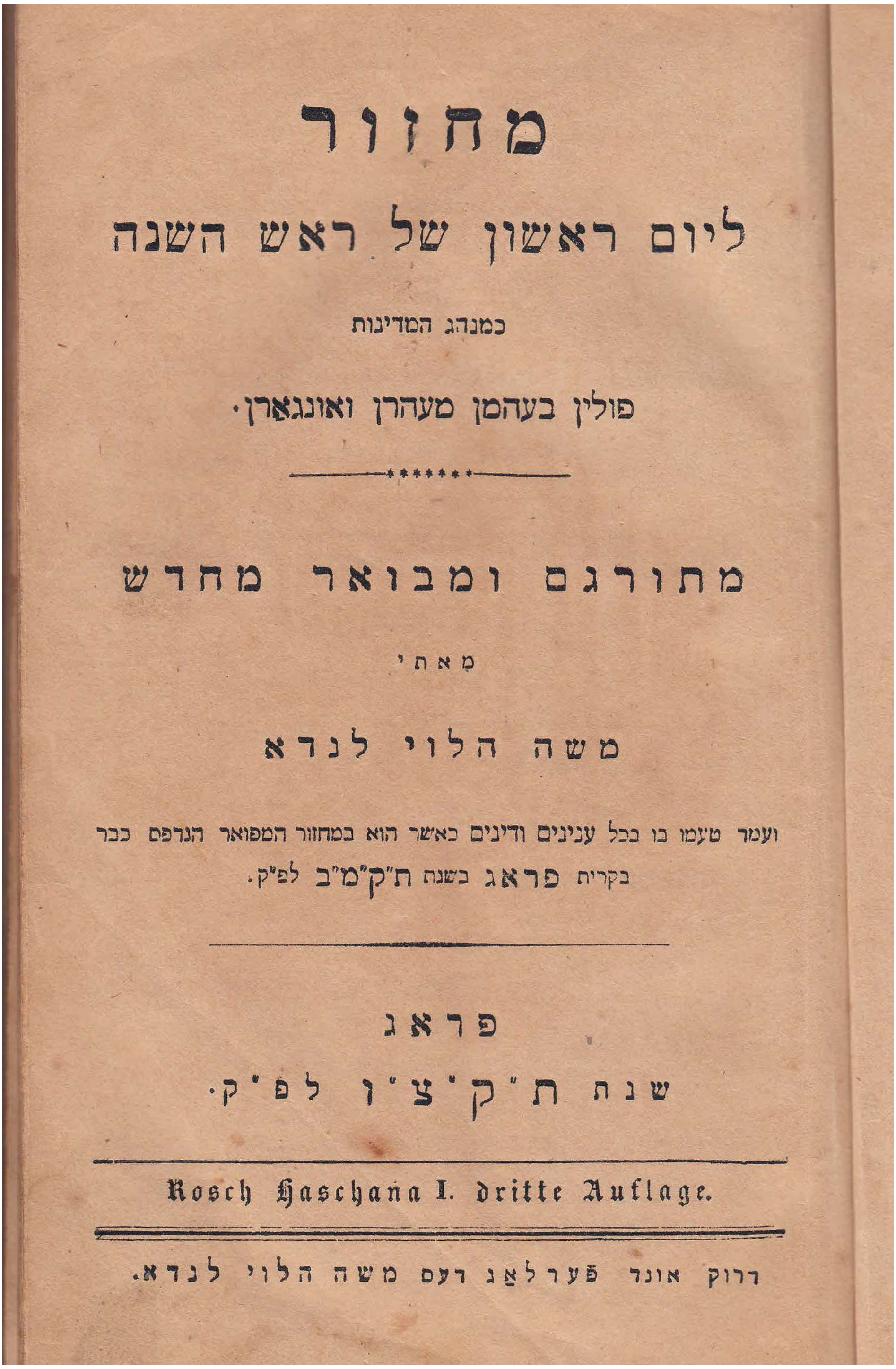
פולין בעהמן מעהרן ואונגארן׃

Prag 1836.

Druck und Verlag des M. J. Landau.

מחזור תפילה לראש השנה תקצ"ו, פראג מ־1836

מחזור תפילה לראש השנה תקצ"ו פראג מ־1836
בהוצאת משה הלוי לנדא (ששרדו את השואה)

מחזור

ליום ראשון של ראש השנה

כמנהג המדינות

פולין בעהמן מעהרן ואונגארן׃

מתורגם ומבואר מחדש

מאתי

משה הלוי לנדא

ועמר טעמו בו בכל ענינים ודינים כאשר הוא במחזור המפואר הנדפס כבר
בקרית פראג בשנת ת"ק"מ"ב לפ"ק.

פראג

שנת ת"ק"צ"ו לפ"ק.

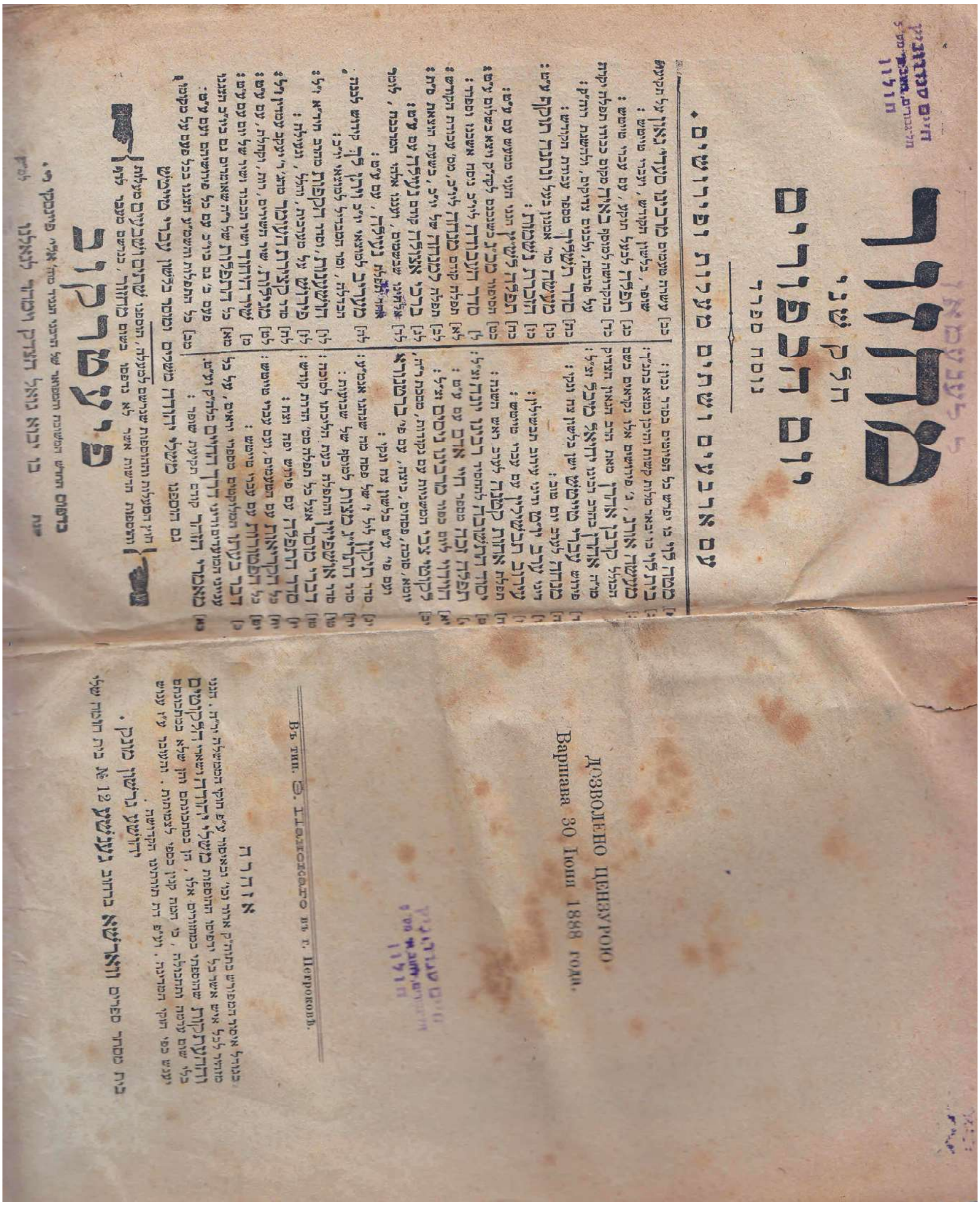
Rosch Haschana I. dritte Auflage.

דרוק אונד פערלאג דעם משה הלוי לנדא.

מחזור תפילה ליום כיפור, תרח"ם מ־1888 (ששרדו את השואה)

מחזור תפילה ליום כיפור, 1888
הודפס בורשה בהוצאת יהושע גרשון (ששרדו את השואה)

מחזור
יום הכפורים
נוסח ספרד

ДОЗВОЛЕНО ЦЕНЗУРОЮ
Варшава 30 Iюня 1888 года.

Въ тип. ... въ г. Петроковъ.

מחזור תפילה לחג הפסח, תרס"א מ־1901 (ששרדו את השואה)

חלק רביעי

מחזור

אמרי נועם

חג הפסח

דיא גוטע מַחֲזוֹרים וָוענֶען מִיט

אמרי נעם.

משלי יעקב. דברי חכמים. תרית מצות.

אונ מיט נאך הונדערט אונ פונפציג מעלות. אזוי וויא עס איז אויס

גירעכענט אין דיא שערים.

שנת תרס"א לפ"ק

פיעטרקוב

בדפוס ובהוצאות של האחים לעווין־עפשטיין

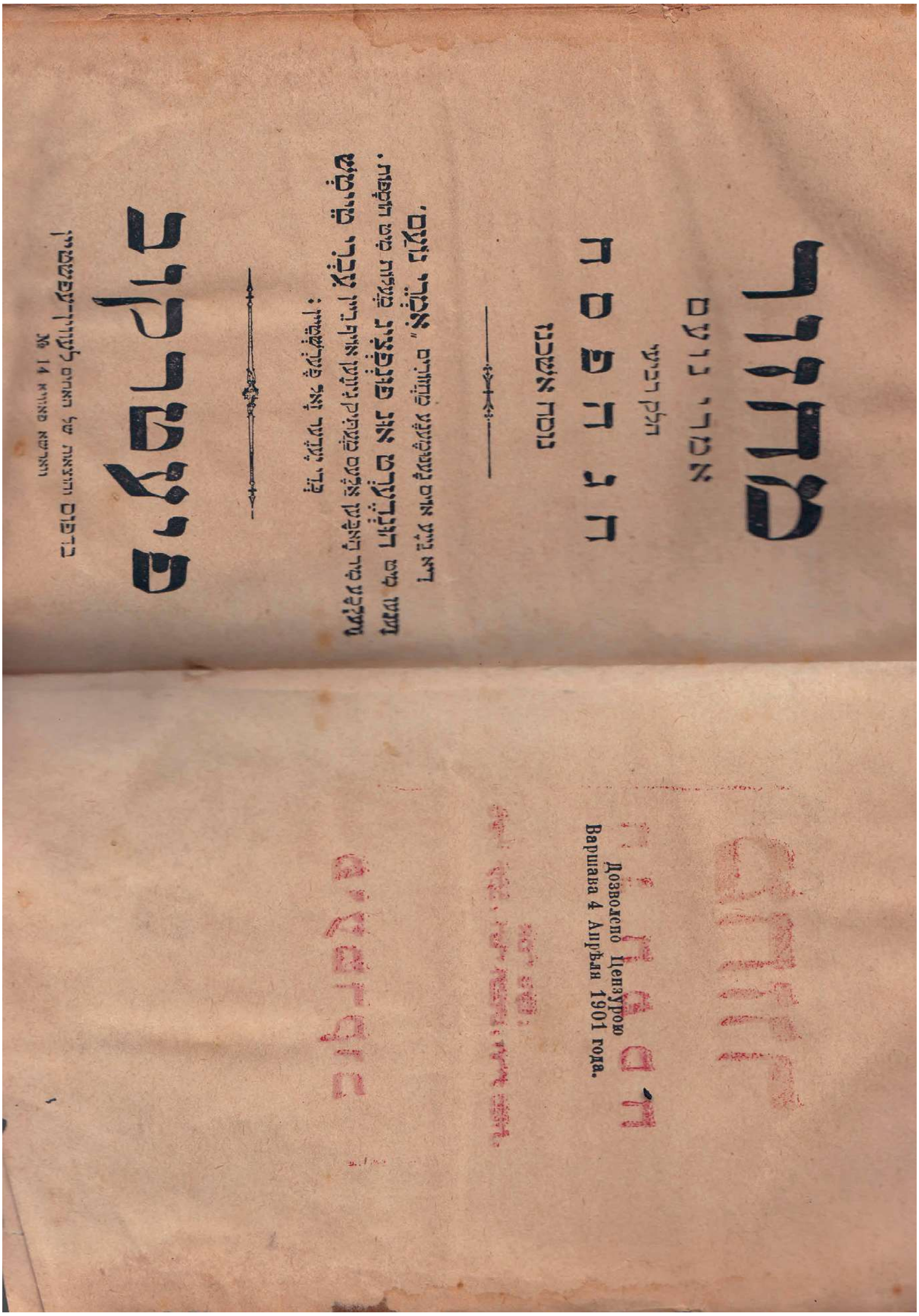
МАХЗОРЪ Часть IV.

т. е. Праздничныя молитвы.

Типографія ЛЕВИНЪ-ЭПШТЕЙНА

Варшава Павлиная 14

מחזור תפילה לחג הפסח, תרס"א מ־1901
הודפס בורשה בהוצאת האחים לוין אפשטיין (ששרדו את השואה)

סידור תפילה - כריכת כסף

ספר תפילה לשבת ויום טוב

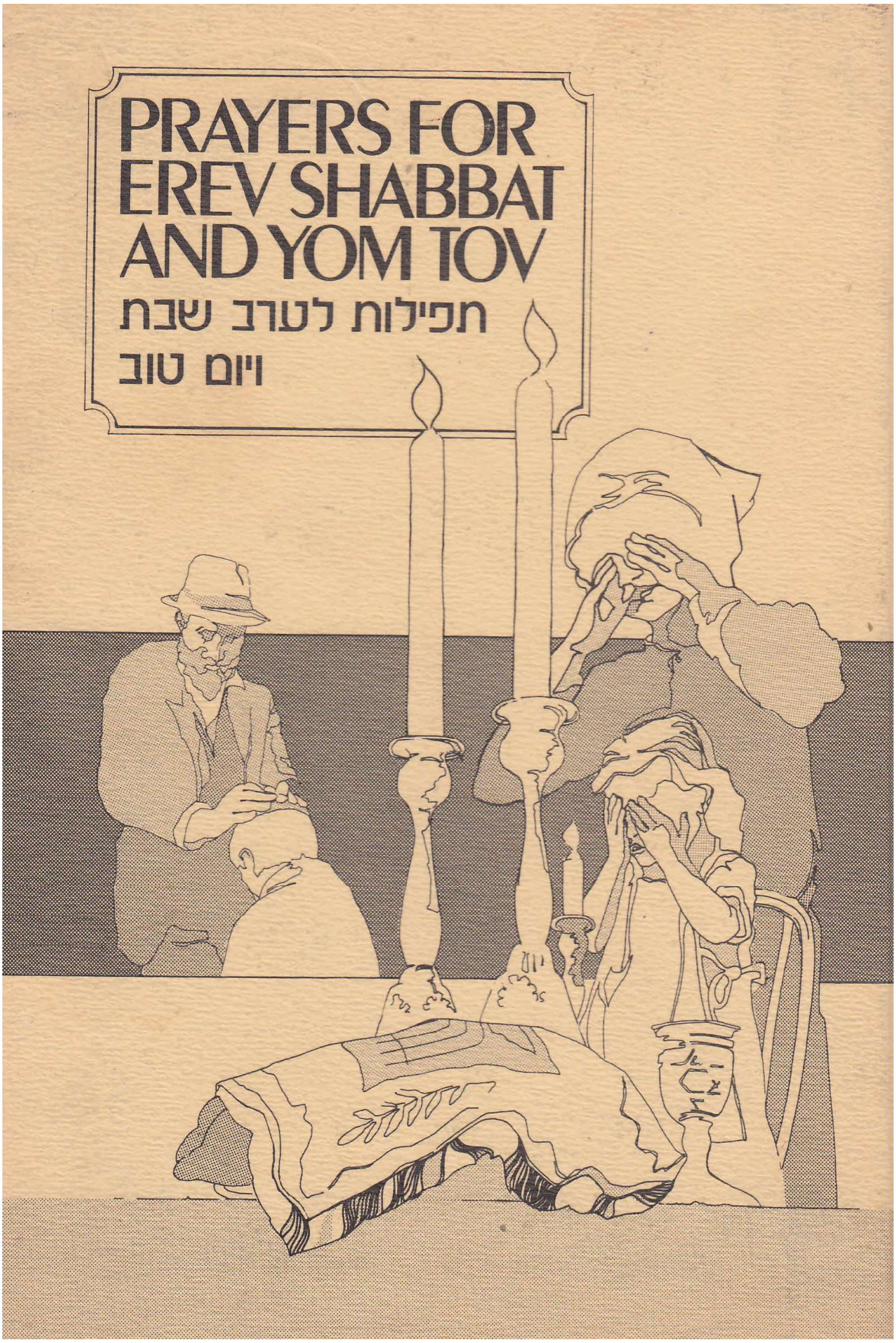
הופק והוצא לאור ע"י בנו משה סנדרוביץ - דרום אפריקה

(בית הדפוס Snap Print ביוהנסבורג)

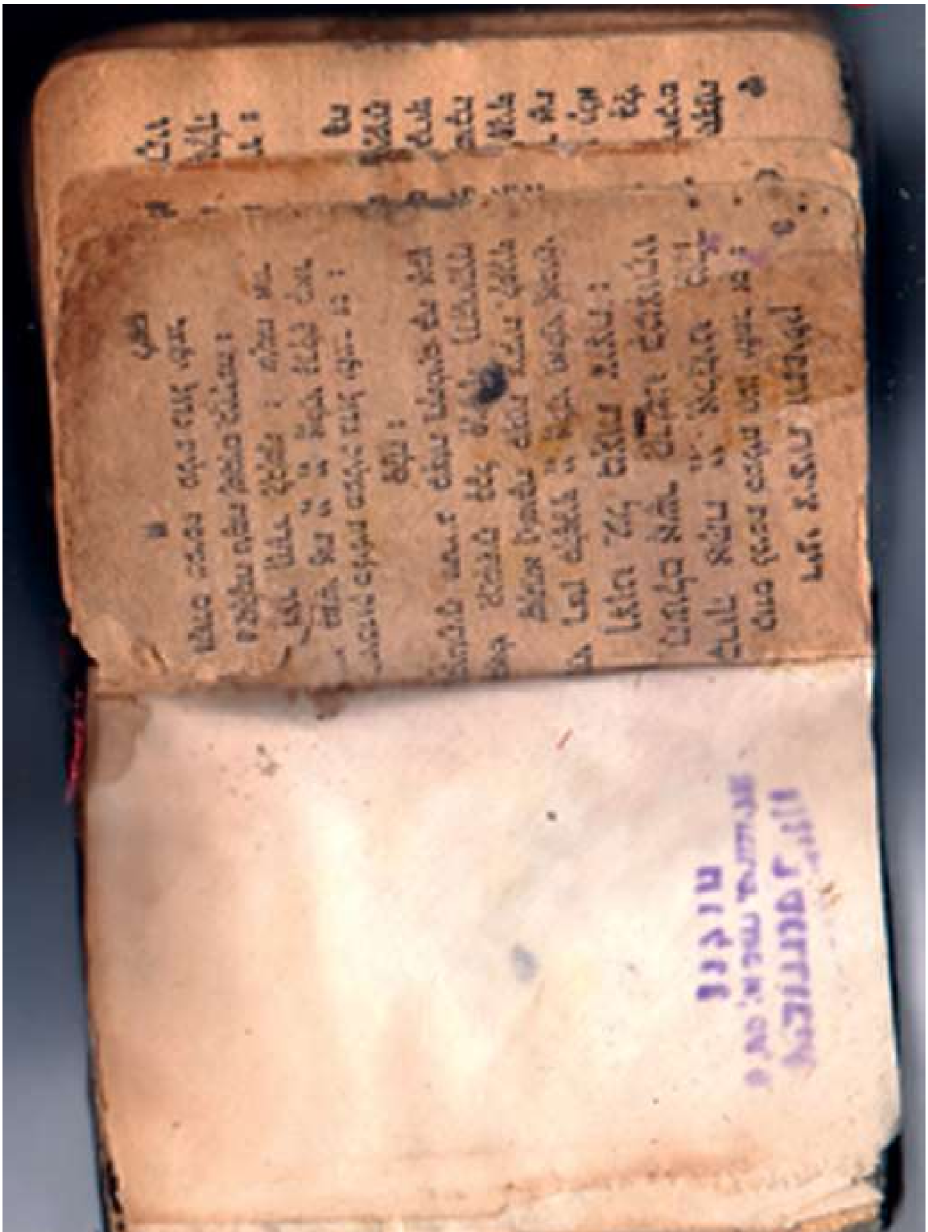
Printed & Published by SNAP PRINT (Pty) Ltd.
Colosseum Building 38 Von Brandis Street
P.O. Box 4314, Johannesburg, 2000
Telephone 21-9611, 21-9711
South Africa

ספר תפילה לשבת ויום טוב 1983
הופק והוצא לאור ע"י בנו משה סנדרוביץ (דרום אפריקה Snap Print)

ספר תהילים ששרד את השואה

שחיים סנדרוביץ לקח איתו מבית הוריו בורשה הכבושה ע"י הנאצים
ושמר (בזמן המלחמה) במחנות ברוסיה עד הגעתו לישראל
ורשם בתוכו את תאריך הלידה של הבן משה סנדרוביץ 15.12.1942
ז' בטבת ה'תש"ג ותאריך הברית 8.1.1943 ב' בשבט ה'תש"ג
ד'זמבול קזחסטן ברית המועצות

שהולך לקיצו. מכל הצריפים יוצאים העולים החדשים לשאוף קצת אוויר צח ולהתרענן.

משפחות שלמות: גברים, נשים וילדים ואנחנו בתוכם, הולכים על הכביש הרחב והסלול. זוהי הדרך הראשית של המושבה. אנו כבר יצאנו מהתחום של הצריפים שעומדים בשורות ופה כבר המושבה של הוותיקים. משני צידי הכביש עומדים בתים קטנים ובחזית גינות עם פרחים. יש הבדל גדול בין הבתים הקטנים והשקטים והצריפים הצפופים באנשים והרעש בהם, לעומת השקט השורר כאן.

פתאום אני רואה בצד מבנה עם חלונות גבוהים מקומרים וחצי עגולים, מצוירים כמו ויטרז'ים בצבעים שונים – זהו בית־הכנסת של המושבה, בנוי בסגנון של בתי־כנסת בגולה. אני כבר רוצה לעבור לפני בית־הכנסת, אבל פתאום הגיע לאוזני קול ניגון שהיה מוכר לי מאוד ואשר החזיר אותי בחזרה לימים עברו. אני שומע את הניגון של הסעודה השלישית בדיוק כמו שהיה שר אבא שלי ביום שבת לפנות ערב בזמן שערך לפי המסורת את הסעודה השלישית והמילים של הזמר הזה מתחיל במילים בשפה הארמית: "בני היכלא דכסיפין למחזי זון דזעיר אַנפין". הניגון הזה הוא מאוד עתיק, יכול להיות בן מאות שנים אשר עבר מדור לדור מאבא לבן.

בניגון הזה יש כל כך הרבה תוגה ועצב, ואחר כך הוא עובר לאוקטבות מלאי תקווה ואמונה, עושה לך כל כך טוב ורך מתחת הלב ומזור לנשמה...

את הניגון הזה עזרתי לשיר לאבא הרבה שנים בסעודה השלישית של שבת, כשהחשיך היום והשמש עברה מערבה על סף הערב של ימי החול שבאים אחרי יום שבת. ועכשיו, התעוררו בי אסוציאציות של שנים שחלפו, של ימי שבת שעברו, ולא יחזרו עוד בצורתם אף פעם.

זה היה כהד של עולם אחר שהיה פעם, והוא נמחק ביחד עם אנשי כל הדור ההוא...

עמדתי לפני בית־הכנסת ורציתי להיכנס פנימה ולהתיישב בקצה של שולחן, שם מניין יהודים עורכים את הסעודה השלישית. אבל נזכרתי שאין לי כיסוי על הראש ואינני יכול להיכנס למקום קדוש.

עמדתי קצת מטושטש ומרוגש, עד ששמעתי את הפסוקים האחרונים של הזמר אשר הכניסוני לעולם אחר והעבירו בי מחשבות וזיכרונות של ימים נשכחים שחלפו.

– מה אתה עומד וחושב, אומרת לי בתיה ואני כמו מתעורר משינה, מתחיל שוב לצעוד על הכביש, אבל עוד בתוכי המחשבות, כי חבל היה לי לחזור למציאות הנוכחית במחנה הזה.

עברו ימים וביום אחד באו לבית העולים באר־יעקב עולים חדשים. אבל אלה לא היו אותם היהודים האירופאים מכל מיני ארצות שהיה לה מכנה משותף בלבוש ובהתנהגות ובדיבור היידיש בדיאלקטים שונים.

העולים האלה דיברו בשפה לא מובנת, כנראה ערבית, שפה גרונית הנשמעת כצרצור ובקולות רמים וצרודים.

לבושים היו בגלימות ארוכות, לבנות ואפורות, עטופים ברדידים וטורבנים על ראשם. להרבה מהגברים היו פיאות מסולסלות כמו קפיצים עגולים אשר התנודדו משני צידי הפנים השחומים. חלק מהם הכניסו לחורי האפים מין עלים ירוקים, כנראה שזה היה מין טבק שהריחו ונראו מאוד משונים.

הנשים היו עטופות בסמרטוטי בדים פרחוניים ולרגליהן סנדלים קרועים ועקומים.

אמרו לנו שאלה יהודים שהביאו אותם ממקום הנקרא "חצר־מות" ממדינת תימן.

קשה היה לי לתפוס שאלה יהודים, אחים שלי שהיו בגלות ועכשיו הביאו אותם ארצה במרבד הקסמים והם יצטרכו להשתלב כאזרחים של מדינת ישראל.

גם אנחנו באנו מגלות למדינת היהודים, אבל המרחק בינינו היה הרבה יותר גדול מאשר המרחק התרבותי והגזעי בין יהודי לגוי מארצות אירופה.

קשה היה להסתגל לזה ולאמיתו של דבר לא הרגשתי שאנו עם אחד, כי כה שונים היו מאיתנו - שום דבר לא היה משותף, לא בחזות החיצונית ובהתנהגות ולא בדיבור - רק אולי הגורל המשותף הדומה, שהם היו בארצם נחותי דרגה וסבלו מדיכוי לאורך תקופות ממושכות וחיו בהשפלה ובעוני תחת משטר של עריצות של שליטים ואוכלוסייה עוינת במשך דורות.

מה יש להגיד? לא הייתי כל כך מאושר ממיזוג גלויות זה שנראה לי כל כך מוזר וזר.

אבל זו לא היתה הבעיה שלי. זו בעיה כללית של המדינה, של הסוכנות היהודית ותנועת הציונות. אותי מטרידה הבעיה מה תהיה תכלית הישיבה בבאר־יעקב.

יום עבר ויום חדש בא, אבל בהווי והחיים במחנה אין כל שינוי. תושבי המחנה לא עוזבים את בית־העולים חוץ מיחידים שהולכים למשפחות הנמצאות בארץ, או יחידים שיש להם מספיק כסף לקנות דירה בתל־אביב או במקום אחר.

מחנה העולים לא מצטמצם והסיכויים לצאת לשיכון הם אפסיים, כי דירות חדשות לא הספיקו עוד לבנות. אבל מדברים שיתחילו לבנות בלוקונים בשביל העולים.

הבתים במקומות שבהם גרו הערבים ועזבו אותם בימי המלחמה כולם היו תפוסים. נשארו רק פה ושם בתים חצי הרוסים שבמאמץ גדול אולי אפשר לשקמם. אבל גם לזה צריכים כסף ואמצעים טכניים ואין הרבה קופצים על החורבות האלה.

מעט הכסף שנשאר בכיסי אוזל, זה יספיק בקושי לאוטובוסים ואני מחליט לנסוע לתל־אביב לבן דודי יצחק. הוא הבטיח לי כשהייתי אצלו לסדר אותי אצל מכר שלו בעבודת הרקמה שהיתה פעם לפני המלחמה מקצועי.

באחד מימי יום ראשון בהשכמת הבוקר נסעתי לתל־אביב וישר הלכתי מהתחנה המרכזית לשכונת שפירא, שם גר יצחק.

פגשתי אותו לפני צאתו לעבודה ושנינו הלכנו לרחוב צדדי הגובל עם רחוב המלך ג׳ורג׳. בעל הסדנא של הרקמה שמו היה יונס. יצחק הכיר אותו עוד מזמן שהיה עובד במקצוע זה.

פגשנו אותו בדירה שהיתה בקומת קרקע ויצחק אמר לו שאני עולה חדש ואני יודע לעבוד בעבודת הרקמה ובאם הוא יוכל להעסיק אותי.

הדירה היתה של שני חדרים, בחדר אחד עמדו שתי מכונות רקמה אחת מול השנייה.

יונס, כפי שראיתי בהתחלה, פקפק ביכולתי שאני באמת יודע לעבוד ואני ראיתי ליד המכונה ערימה של פסים מבד לבן וכחול שהיו רקומים בחוטים צבעוניים.

עברו כבר יותר מחמש־עשרה שנה שלא עבדתי על מכונת רקמה, אבל הייתי בטוח שחמש־עשרה השנים הקודמות שעשיתי במקצוע זה לא יאכזבו אותי.

נו! נראה באם אתה באמת יודע לעבוד ותוכל לעשות את הרקמה הזאת? אומר יונס בסימן שאלה וחיוך על פניו.

למה לנו לדבר? אמרתי והתיישבתי על כיסא ליד המכונה, השחלתי חוט מסליל ועל פיסת בד לבן התחלתי לעבוד באחזי בידית המכונה. עשיתי על הבד עיטור שבלשון הרוקמים נקרא "תאנה ושמינית". עשיתי את העיטור בדייקנות כמי שלא הפסיק בעבודה תקופה כל כך ארוכה של חמש־עשרה שנים.

אני כבר רואה שאתה יודע לעבוד, אמר יונס, אתה יכול אפילו כבר עכשיו להתחיל בעבודה.

אבוא בעוד יומיים, אני אומר, אני מוכרח להסתדר עם מקום לינה בתל־אביב, כי יהיה לי קשה לנסוע כל יום מבאר־יעקב וחוץ מזה אני צריך להודיע לאשתי הנמצאת בבית־העולים.

הודיתי ליצחק על טרחתו ונפרדנו מיונס. הלכתי עוד באותו יום לאברהם

וסיפרתי לו שאני יכול לקבל עבודה בעבודת הרקמה, אבל הבעיה היא שאין לי היכן ללון ויהיה לי קשה כל יום לבוא ולנסוע בחזרה לבאר־יעקב.

אברהם אמר לי שלגיסו זאב יש צריף בתל־אביב קרוב לים. בחצר הצריף גרה משפחה והחצי השני עומד ריק ובאם זאב יסכים אוכל ללון שם זמנית בלילות. הוא ידבר איתו ויביא לי מפתח.

נסעתי לבאר־יעקב וסיפרתי לבתיה על כל הדברים. למחרת בבוקר הגעתי שוב לתל־אביב והלכתי ישר לאברהם ברחוב יבנה. אשתו חיה אמרה לי שעוד אתמול דיברו עם זאב ואין כל בעיה. זאב מסכים שאוכל לישון בחדר הריק היכן שעומדת מיטה עם מזרון של קש. יש גם שם שמיכה וכרית. נכון שלא יהיה לי כל כך נוח, אבל בלית־ברירה זה פותר את השאלה של לינת לילה. היא נתנה לי מפתח של החדר, ככה שאני לא אהיה תלוי במישהו.

הלכתי ישר ליונס. שמתי לב שהוא מרוצה מאוד שבאתי וישר התיישבתי לעבוד ליד המכונה. עשיתי את כל מה שיונס נתן לי ולא שמעתי שום הערות בקשר לעבודתי.

אחרי שמונה שעות עבודה, הלכתי לרחוב צדדי ברחוב אלנבי, שם היה מטבח פועלים ובכמה פיסטרים אפשר לאכול ארוחה שלמה. הארוחה היתה טעימה והייתי שבע.

לפנות ערב הלכתי לרחוב הירקון ללינת הלילה בצריף. בדרך קניתי במכולת לחמניות ובקבוק שתייה ואכלתי את זה על ספסל באיזה רחוב.

לא יכול להגיד שהיה לי כל כך נעים לישון בצריף העלוב שחוץ מהמיטה לא היה שם כלום. הקירות היו מקולפים ושחורים וריח מוזר היה בחדר אבל לא שמתי לב לזה. התכרבלתי עם רוב הבגדים שהיו עלי ונרדמתי עד הבוקר.

היה לי מאוד עגום להיות לבד בצריף המכוער והעלוב. בבוקר קמתי, יישרתי את העצמות, בפרוזדור שטפתי את הפנים ורחצתי את הידיים ליד הכיור, המים הקרים מהברז החזירו אותי לשיווי המשקל.

בשמונה בבוקר הייתי שוב אצל יונס לעבודה. ככה עבדתי כל השבוע וכמעט כל יום ביקרתי אצל לנגלבן ברחוב יבנה. אמא של חיה, חמותו של אברהם, מאוד התעניינה בגורלי ונתנה לי עידוד במצבי ואני סיפרתי לה על הכול. ביום שישי קיבלתי את משכורתי. כבר אינני זוכר כמה אבל היתה כמה לירות מנדטוריות.

נסעתי לתחנה המרכזית ובדרך לאוטובוס קניתי כל מיני ממתקים ושוקולד עבור הילדים וגם עוגיות ולפנות ערב הייתי בבאר־יעקב בצריף המשותף אצל משפחתי.

המרגש היה טוב כי בכיסי היו כמה לירות שהרווחתי במו־ידי. זאת אומרת, שאני עוד שווה משהו ויש סיכויים להרוויח על החיונה.

בתיה סיפרה לי שבאמצע השבוע בא ברוך קמין, מי שהיה שליח באוסטריה ושאל עלי כי יש לו עבודה עבורי מטעם ההסתדרות להיות הנציג של לשכת המס במחנה העולים. בתיה אמרה לו שאני בינתיים עובד בתל־אביב וכשאחזור היא תגיד לי על זה. קמין אמר שזה דחוף והיה מאוכזב שלא פגש אותי.

אני למעשה ידעתי מעט מאוד במה אעבוד שם, לכן לא הלכתי לחפש את ברוך קמין. חשבתי, בינתיים יש לי במה להתעסק ולמה לי להחליף דבר שידוע לי בדבר בלתי ידוע. שילך כפי שהולך...

ביום ראשון נסעתי שוב לתל־אביב להמשיך בעבודה אצל יונס. ככה עברו כמה שבועות והגעתי למסקנה שהישיבה בבית העולים לא מביאה לשום תכלית וצריכים להשתדל לצאת כמה שיותר מהר משם.

החלטתי שצריכים להשתדל אצל המוסדות המפלגתיים שיעשו משהו עבורי.

מרכז המפלגה היה ברחוב אלנבי ושם ישב חיים רוקח שהכרתי והוא מנהל את מחלקת הקליטה לעולים חדשים הנמצאת ליד המרכז. החלטתי ללכת אליו.

כאשר אמרתי ליונס שאני צריך כמה שעות להפסיק את העבודה כי אני צריך לסדר את העניינים שלי בכל מיני מוסדות, יונס לא היו מרוצה ואמר לי שהוא לא מסכים שאלך באמצע העבודה. נתתי לו להבין שאני לא עושה את זה בכוונה כי רק בשעות המוקדמות אני יכול לפגוש את האנשים שיכולים לעזור לי וזה דחוף, כי אשתי וילדי נמצאים בבית העולים ואני מוכרח לחפש סידור איך לעזוב ולצאת משם והוא צריך להבין את זה.

אבל ראיתי שהוא לא תופס או לא רוצה להבין והוא בשלו. באמצע העבודה אני לא יכול ללכת.

ראיתי שאין עם מי לדבר, אין לו כל הבנה לבעיות של העולים החדשים בכלל ושלי בפרט וזה הרגיז אותי מאוד ואמרתי לו באם הוא לא מסכים, אני יכול לעזוב את העבודה כבר עכשיו. באם אין לך הבנה לבעיות שלי, אני לא יכול לעבוד אצלך. תשלם לי מה שמגיע לי ואין לי כל טענות.

הוא נשאר המום ולא היה לו מה לענות. בכדי לא לנתק לגמרי איתי את הקשר אמר לי לבוא בסוף השבוע והוא ייתן לי את מה שמגיע לי.

ככה עזבתי את עבודת הרקמה אצל יונס. לא הסתכסכתי איתו והלכתי במצב של לא ברוגז ולא שלום. אמנם כעסתי על היחס כלפי אבל הייתי החלטי בדבר שאני מוכרח לחתור לעבודה אחרת ואתקדם בסידורים שלי.

החלטתי ללכת למרכז מפא״י לחפש שם את חיים רוקח שהכרתי מאוסטריה והוא במרכז עוסק בקליטת עולים של חברי המפלגה.

דירת המרכז היתה ברחוב אלנבי בקומה השלישית. כשבאתי לשם היתה

שם תנועה של הרבה אנשים שהתרוצצו בחדרים. הכרתי שהם גם עולים חדשים כמוני ובאו גם כן לקבל פרוטקציה לכל מיני סידורים.

עניין "הפתק" או הפרוטקציה היה אז שיטה מקובלת בן מפלגתית. כל זמן שזה היה תמים ולא משוחד זה היה נסבל כי לא היתה דרך אחרת. השיטה של הפתק מאוד עזרה לאנשים ופתחה לפניהם כל מיני דלתות שקודם היו סגורות.

המנגנון המדיני והמפלגתי היה חדש ומי שהיה בר־סמכא שלט וקבע בהרבה עניינים, במיוחד מי שיעסוק במנגנון המדינה ומוסדות הציבור.

לאחר ששאלתי על חיים רוקח פגשתי אותו באחד החדרים. הוא לא היה מופתע מביקורי והרגשתו אלי לא היתה חמימה במיוחד. אפשר להגיד אפילו מספיק אדיש, כאילו הוא ראה אותי רק אתמול. כנראה שאני לא הייתי היחידי. הוא יודע במה מדובר ומה לוחץ עלי.

חיים רוקח היה טיפוס קצת מוזר ולא כל כך סימפטי במראהו אבל היה לו ראש חריף ויכול היה להעריך נכונה באם מישהו מתאים למשהו.

הוא היה קצת פוזל בעיניו ובכל זאת היה לו מבט חודר כאילו רצה לדעת מה אתה חושב עליו.

בחדרו ישבו על יד שולחן קטן מזכירה עם שערות בלונדיניות שנראתה קצת רדומה וחולמנית.

חיים רוקח הביט כל פעם לצידה ושאל אותה על כל מיני עניינים. כנראה שהיא היתה מעורבת בסידורים של עניינים השייכים לו. שמה היה פנינה.

פתאום נכנס לחדר מרדכי או מוטק הורביץ שהיה גם שליח המפלגה באוסטריה והוא הכיר אותי משם. הוא כאילו היה מופתע שפגש אותי וחיוך רחב היה על פניו. בזמן שהושיט לי את ידו, אני אז לא ידעתי שהוא המרכֵּז הראשי של סניפי המפלגה החדשים שנפתחו בכל מיני מקומות ויישובים חדשים שם התיישבו עולים חדשים.

הוא כאילו נמלך בדעתו ופנה לחיים רוקח. יש לי משהו בשביל סנדרוביץ, חושבני שזה יתאים עבורו הסניף ביזור כן! איפה שרה? והוא אמר גם את שם משפחתה שאני כבר לא זוכר עכשיו. ראיתי אותה כרגע פה והיא כבר תסביר לסנדרוביץ על כל העניין.

לא ידעתי במה מדובר ושתקתי. ובינתיים פנינה שלחה מישהו לחפש את שרה שכנראה הסתובבה בשטח חדרי המרכז. כעבור רגע היא הוצגה בפני. היא היתה אישה לא רזה עם פנים עגולות ומספיק פטפטנית. דיברה עברית וגם יידיש והיא סיפרה לי שהיא ובעלה גרים ביישוב לא רחוק מתל־אביב. זהו כפר ערבי נטוש שגרות שם כמה מאות משפחות יהודיות מכל ארצות אירופה, פולין, הונגריה וגם בולגריה.

היא מורה בבית ספר עממי בכיתה נמוכה והטילו עליה את התפקיד לארגן את חברי מפא"י. אבל צריכים לכך אדם מיוחד שיתמסר לעבודה ומחפשים מזכיר בכדי שיארגן סניף מקומי. היא יכולה לעזור כי היא מכירה את התושבים ויש ביניהם הרבה "מפא"יניקים" וגם במפלגות אחרות מתארגנים סניפים ובמיוחד "אחדות־עבודה ומפ"ם", ומי שיעבוד בין העולים באופן נמרץ תהיה לו השפעה מכרעת ביישוב ולמפלגה זה מאוד חשוב והיא שמעה שהורביץ אמר שהייתי מזכיר המפלגה באוסטריה אז עבורי זו תהיה עבודה מתאימה במשרה מלאה.

לא ידעתי מה להשיב והחלטנו שאני אבוא ליזור ואראה מה יש שם.

היא נתנה לי את הכתובת איך להגיע אליה הביתה וקבעתי מתי לבוא לשם. חשבתי, צריכים להתחיל במשהו, אולי זה יהיה משהו ממשי.

כעבור כמה ימים הגעתי ליזור. זה היה כפר ערבי מפוזר עם בתים קטנים, לרוב מקולפים בלי טיח, מבלוקים ומאבני כורכר. רוב הבתים היו עם סורגים וחלונות גבוהים ועם דלתות מסיביות וחצרות קטנות.

כנראה לפי אורח־חייהם של הערבים שנטשוהו, הם לא נתנו אמון בשכניהם והיו מסוגרים עם משפחותיהם בתוך ד' האמות של בתיהם.

בין הבתים שהיו עוד ראויים לשימוש, היו הרבה חורבות וערימות פחים וגרוטאות וזה לא עשה רושם מעודד וטוב.

אבל אני ידעתי מעט מאוד על יישובים ערביים ועל טיבם. וכשראיתי פה ושם בין הבתים עצי־תות עבותים, ניחמתי בזה שמצאתי קצת מקומות ירוקים.

הסימטאות היו כבר מסומנות באותיות של האלף־בית, בלתי מרוצפות ומלאות חול ואבק.

לקח לי מספיק זמן עד שמצאתי את האישה ששמה שרה והיא זאת שצריכה להיות עבורי המפתח להכיר את היישוב הזה.

שרה קיבלה אותי בחמימות והשתדלה לתאר את המצב ביישוב בצבעים מעודדים. היא התחילה לספר על החברים הפעילים מטעם המפלגה שיכולים להיות לעזר. אבל אין מי שיארגן את הסניף כי כולם עסוקים וטרודים בעבודתם ולזה צריכים אדם מיוחד - מזכיר שיחזיק את החוטים ויארגן את החברים ושיהיה קשור עם מרכז המפלגה.

היא תומכת בי שאהיה המזכיר בסניף ביזור, וגם עבורי זה יהיה פתרון להיות עסוק ולהוציא פרנסה.

למען האמת לא הייתי נלהב מכל ההצעה הזאת, כי ראיתי את הכול תלוי באוויר ואין דבר ממשי במה להתחיל. אבל שרה התחילה לספר לי על אחד ששמו יצחק לרר, שהוא אגב ותיק בארץ והתיישב ביזור והוא הכול יכול ומוכן לעזור בארגון הסניף.

חשבתי בליבי, מה אני יכול להפסיד? נדבר עם יצחק לרר ונראה במה הוא יכול לעזור והאם יש בזה משהו ממשי. לדחות את כל ההצעה אני יכול תמיד והלכנו אליו הביתה.

הסימטה בה הלכנו היתה חולית וארוכה מאוד. בשני הצדדים היו פה ושם בתים קטנים בלי טיח. במקום אחד שמעתי תקתוק של מוטור דיזל, שבאופן מונוטוני דפק והוציא קול עמום. שרה הסבירה לי שיש פה ביישוב הזה כמה בארות מים. המים רק לשתייה, וגם יצחק לרר שאנו הולכים אליו הוא מומחה למשאבות אלה והוא המפקח מטעם הסוכנות על הבארות שמספקות מים לשתייה לאוכלוסייה עד שיחברו את היישוב לרשת המים של "מקורות".

פגשנו את אשתו שדיברה חצי יידיש וחצי עברית בקול צעקני.

שרה שאלה איפה יצחק. הוא למטה בבאר, תיכף אקרא לו. היא ניגשה למבנה בודד והתחילה לצעוק: יצחק, יצחק, בוא למעלה, באו אליך מהמפלגה.

כעבור זמן קצר הופיע האיש. הוא היה איש נמוך קומה, ידיו ופניו היו מלוכלכות משמן שחור והוא חייך כמו שאומרים מאוזן לאוזן... היה פטפטן ודיבר בלי הרף. הוא התחיל לספר לי על בעיות הכפר, הזכיר פעילי מפלגות המתחרות כאילו אני מכיר אותם וסיפר לי שמפ"ם היא החזקה ויש לה רוב במועצה שנבחרה זה עתה.

וזה הכול בגלל שאין לנו פעילים ואין סניף מאורגן. אבל, בטוחני, הוא דיבר בלהט, שנארגן את אנשי מפא"י ואנו נהיה הרוב ביישוב. והוא מצידו, ייתן את מלוא העזרה, כי הוא מכיר את האנשים, וגם יש לו קשרים עם מרכז המפלגה ומה ששייך לכסף שצריכים להקים בו את הסניף, הוא בטח יקבל. הוא כבר תלה מנעול על מבנה בחורבה שיהיה למועדון המפלגה וצריכים רק לעשות את הגג. הוא יארגן את זה ובאם יהיה לנו סניף למקום פגישות אנחנו נגיע לרוב ביישוב.

לאחר ששמע מפי המורה שרה שבאה איתי אליו, שבחוץ־לארץ הייתי מזכיר המרכז ופעיל מאוד, לרר התחיל לשדל אותי שאקבל את המשרה של מזכיר מפא"י ביזור.

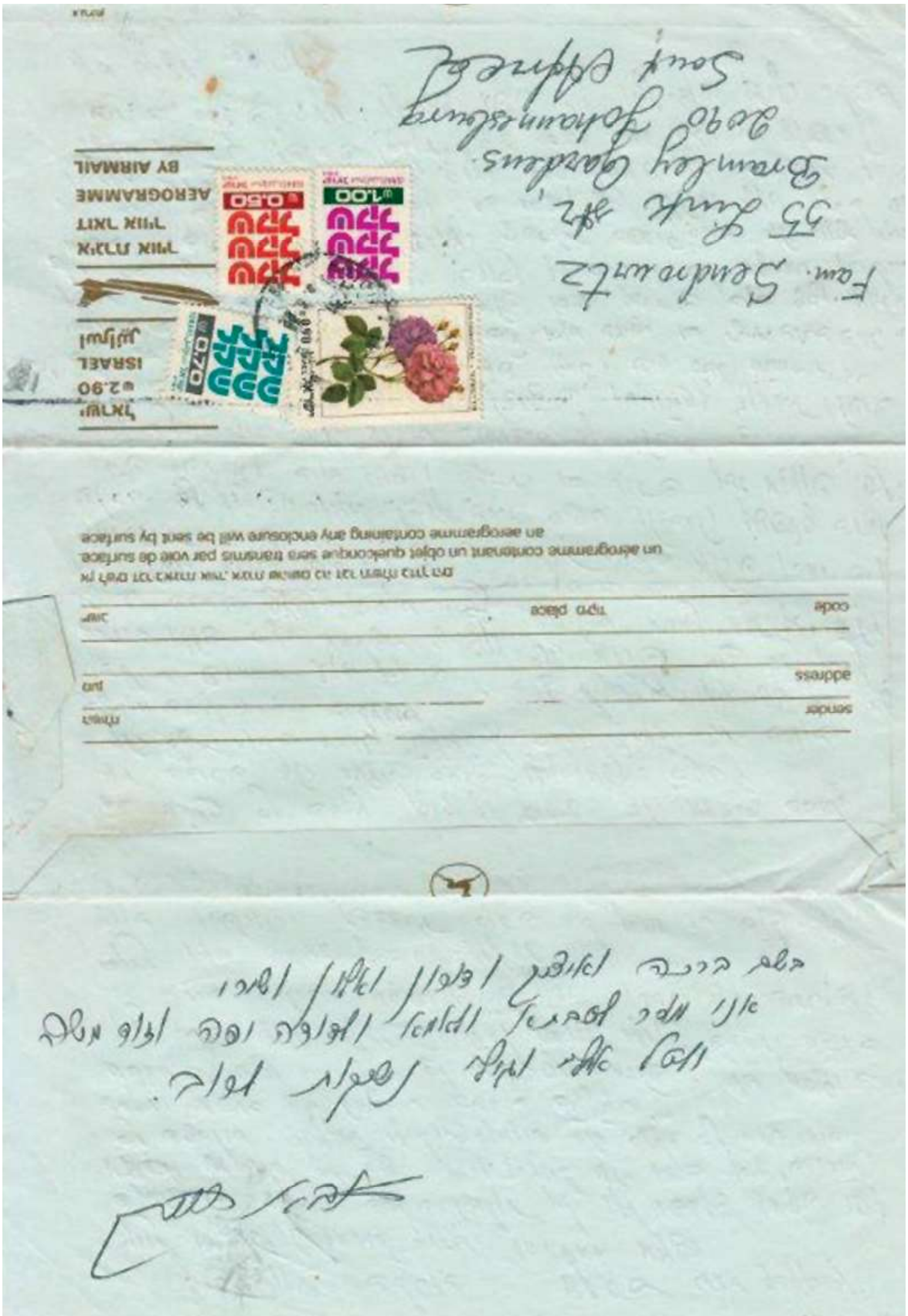
העבודה לא תהיה קשה, רק אצטרך לבוא כל יום לכמה שעות והוא יעזור לי לארגן את החברים.

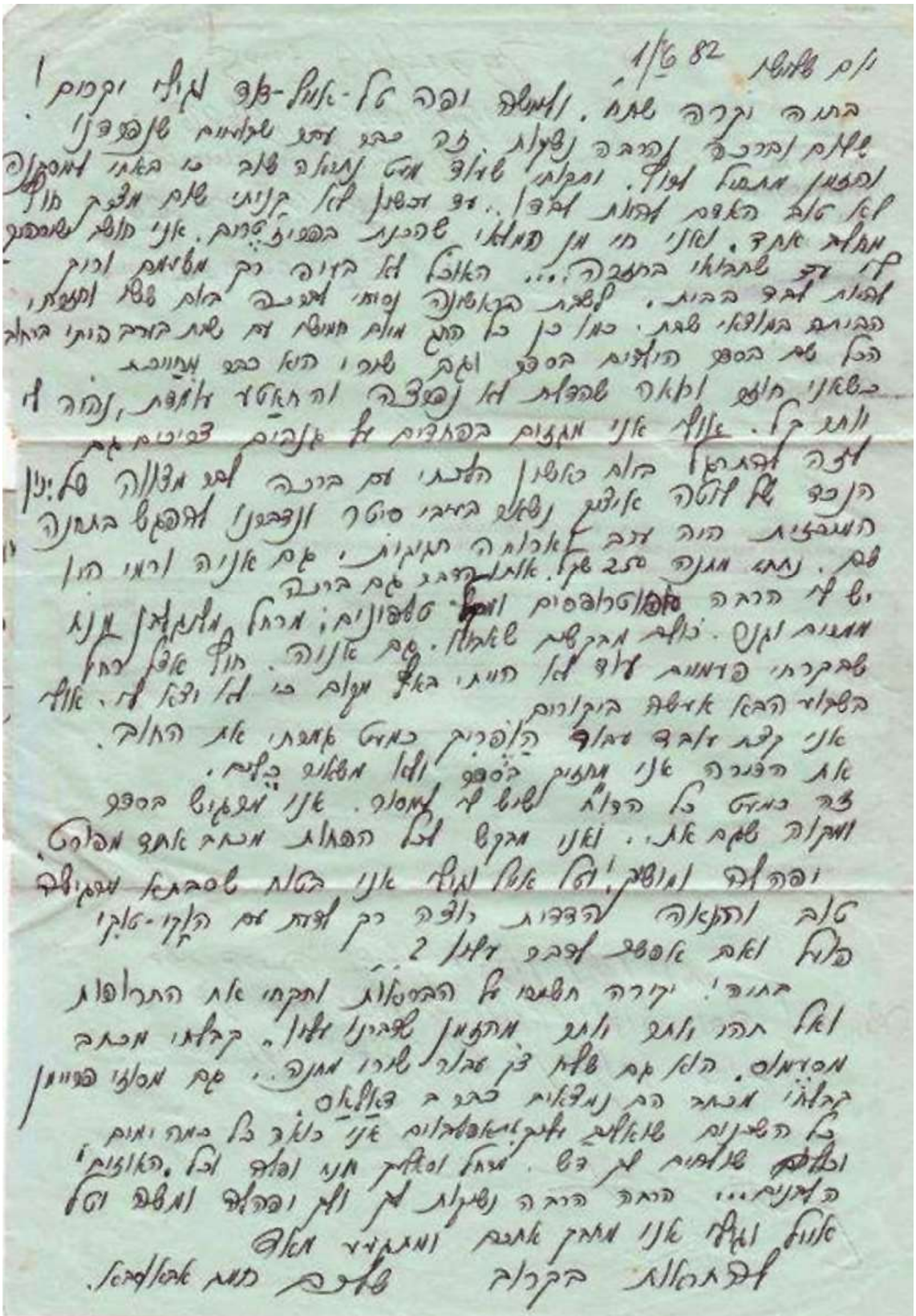
מיד במקום התחיל לרר להרכיב רשימה של חברים שהם בטוחים והם יהוו את הגרעין של סניף המפלגה.

לאמיתו של דבר היססתי מאוד באם לקבל עלי את התפקיד הזה, כי לא רציתי להתעסק יותר בענייני ציבור. עיקר דאגתי היתה איך יוצאים מבית העולים הזה, שם נמצאים בתיה והילדים.

סיפרתי את זה ללרר ואמרתי לו: העיקר זה דירה, שם אוכל לגור בכדי שאוכל להתמסר לעבודה כמזכיר עבודה במקום.

מכתבים שחיים סנדרוביץ כתב לאישתו בתיה סנדרוביץ בביקורה ביוהנסבורג, 55 לינק ברמלי גרדנס ב־1982 אצל יפה, משה, טל, אייל-דוד וגיל סנדרוביץ

יום שלישי 1/6/82

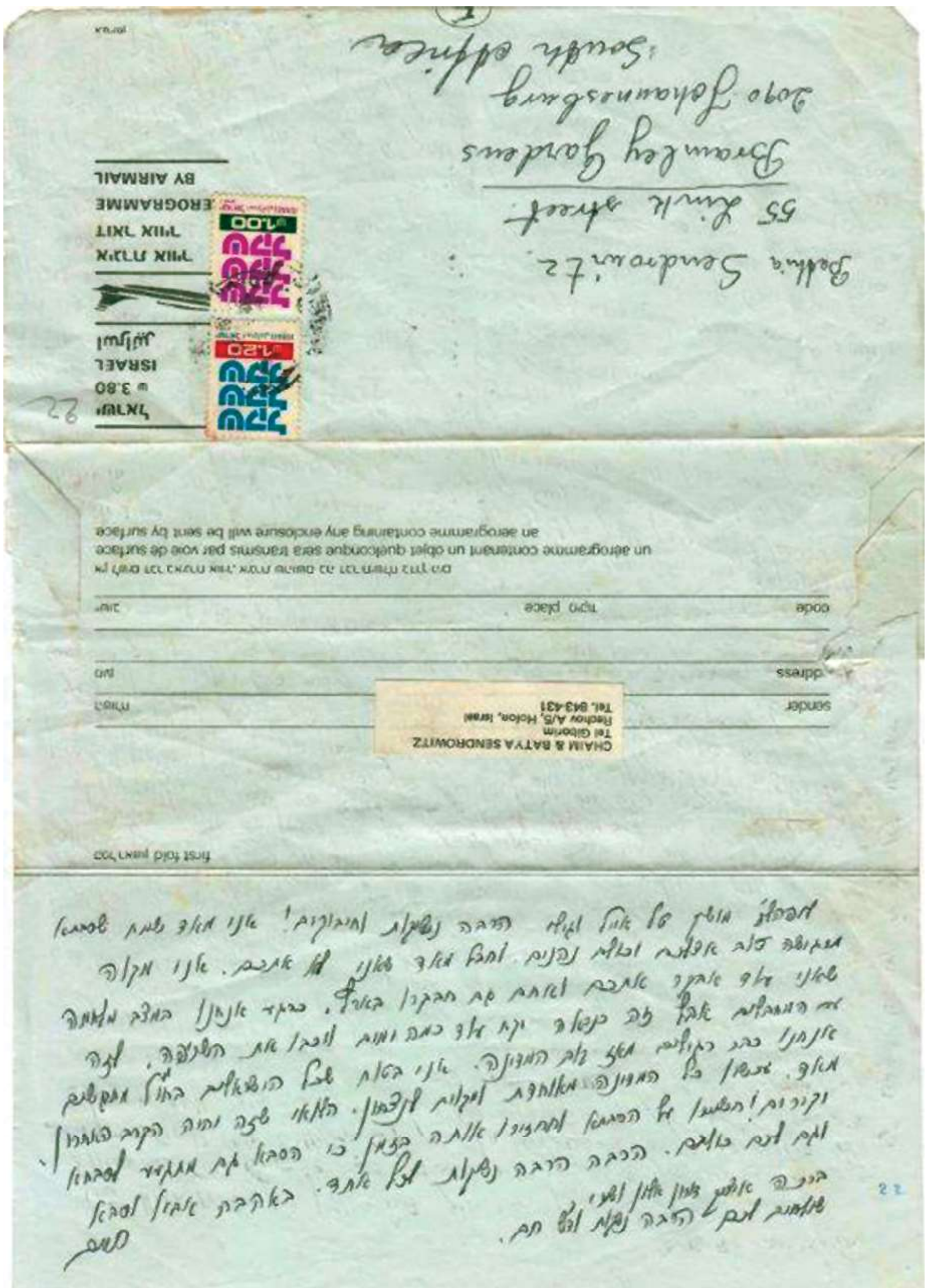
בתיה יקרה שלום. למשה ויפה [illegible] גילי ויקרים!

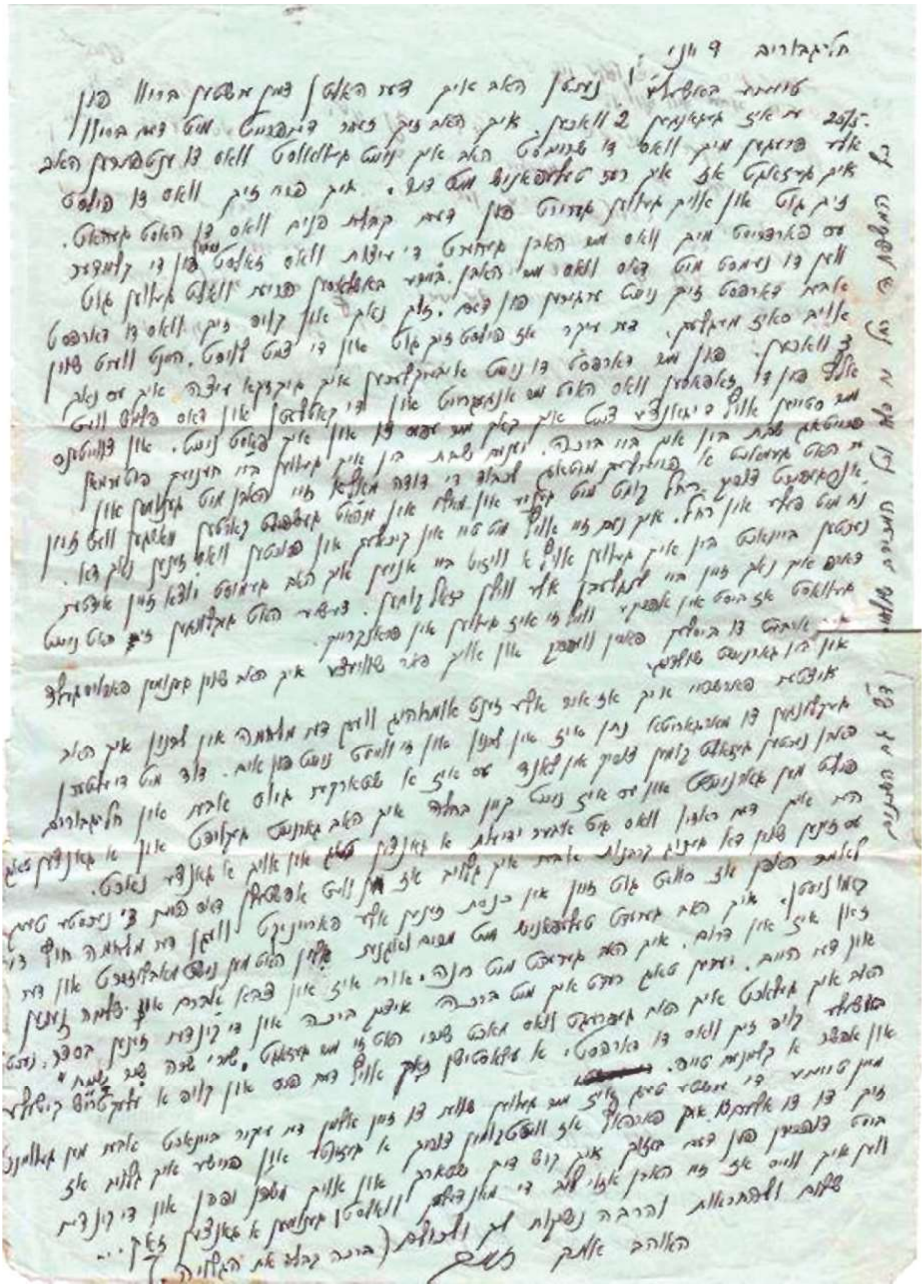
שלום וברכה והרבה נשיקות. [illegible]

[illegible]

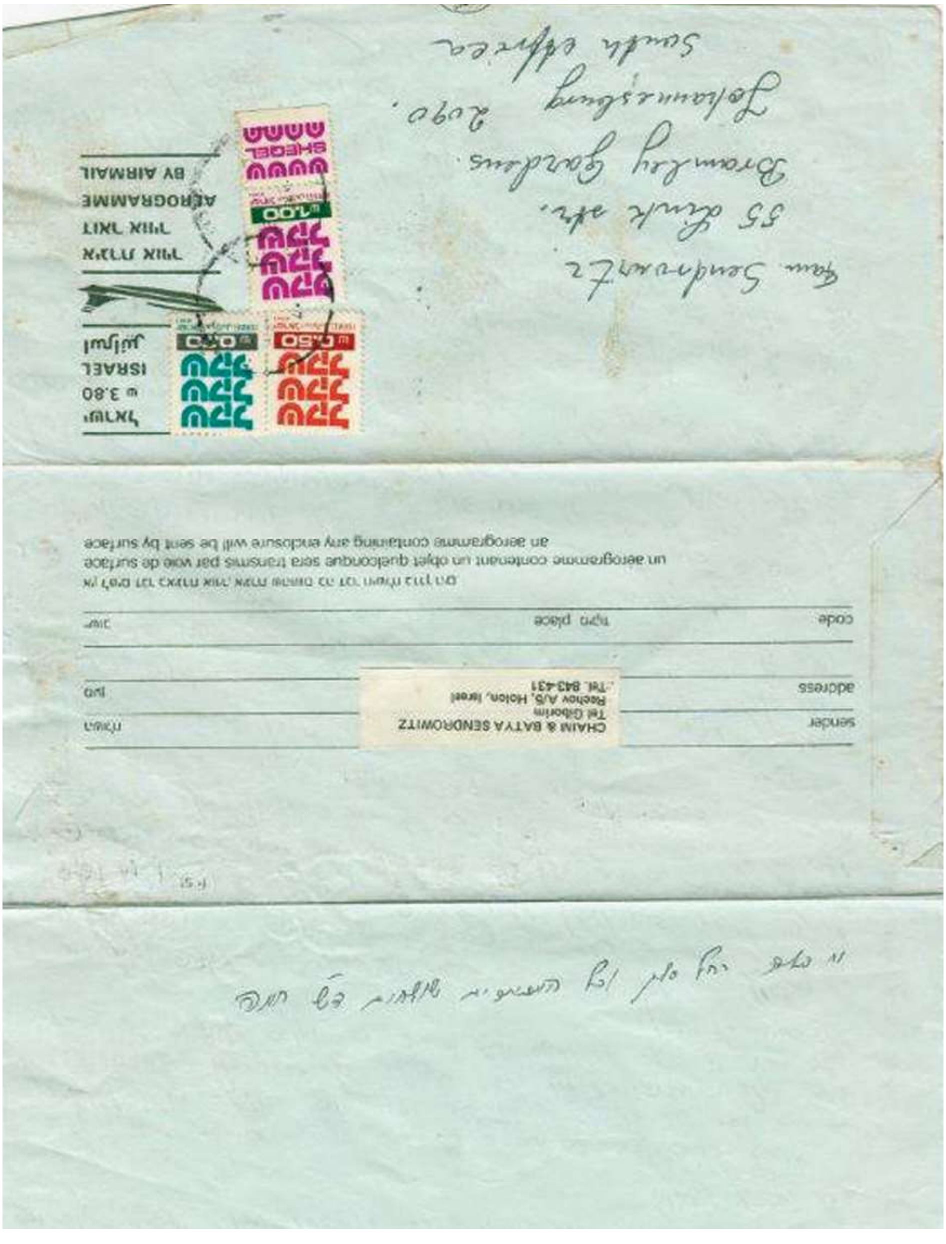
ביקורה של בתיה סנדרוביץ בביתנו ביוהנסבורג 55 לינק ברמלי גארדנס - דרום אפריקה
מימין לשמאל: יפה, אייל, (טל מוסתרת) **גיל וסבתא בתיה סנדרוביץ.**
יוני 1982

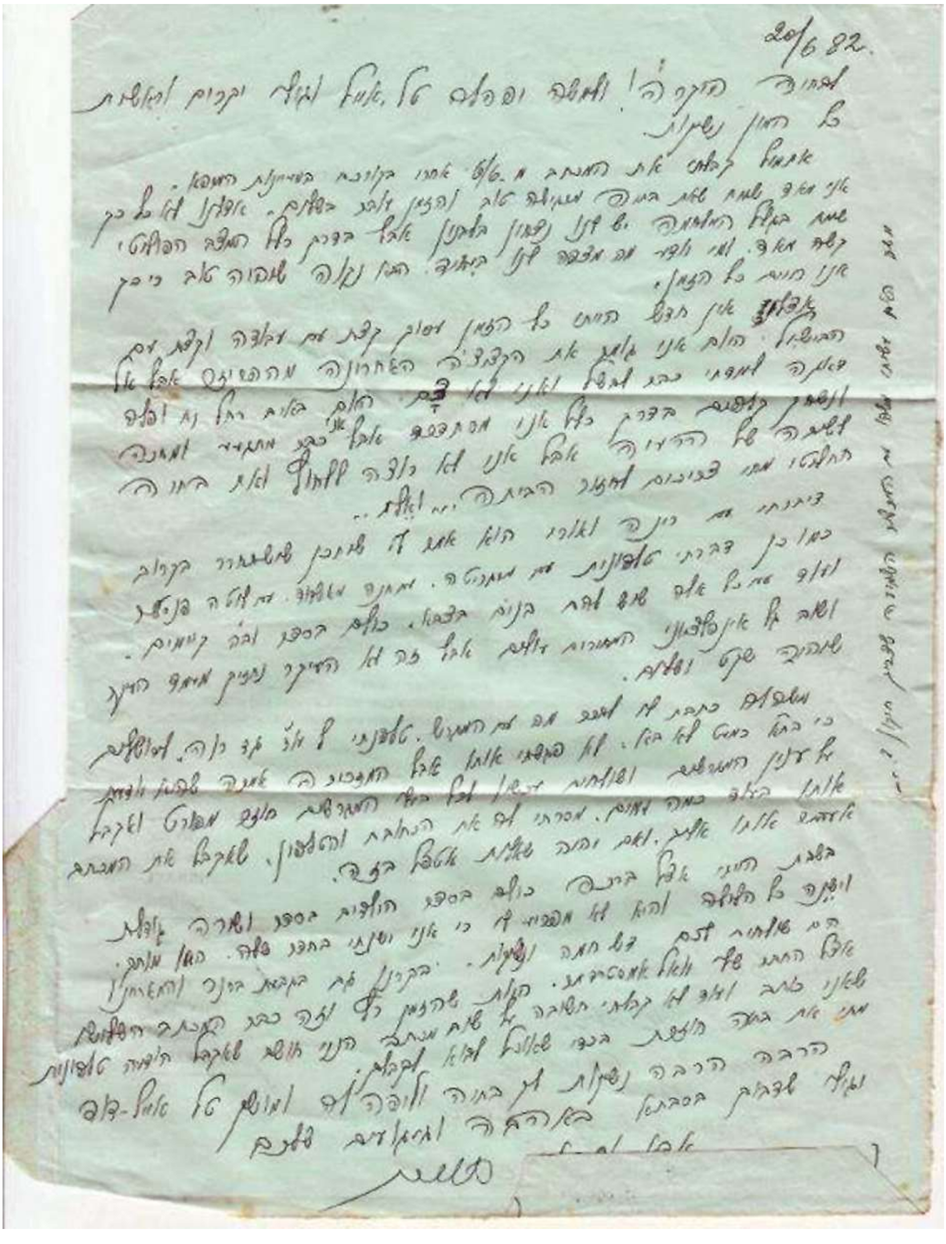

South Africa
Johannesburg
Bramley Gardens
Bathia Sendrowitz
CHAIM & BATYA SENDROWITZ
Rechov A/5, Holon, Israel
BY AIRMAIL

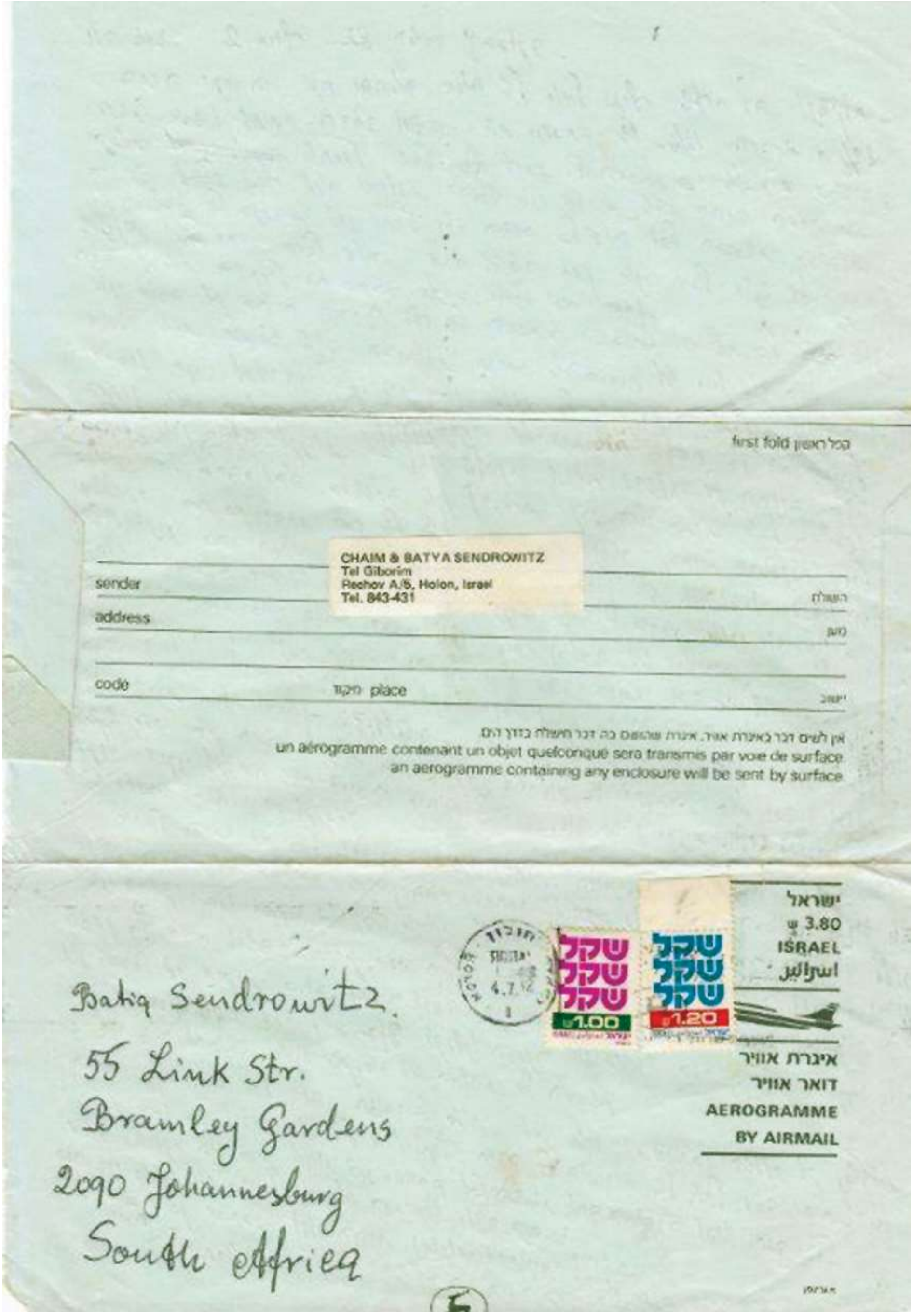

נכתב ביידיש

20/6/82.

first fold קפל ראשון

CHAIM & BATYA SENDROWITZ
Tel Giborim
Rechov A/5, Holon, Israel
Tel. 843-431

sender השולח
address מען
code מיקוד place ישוב

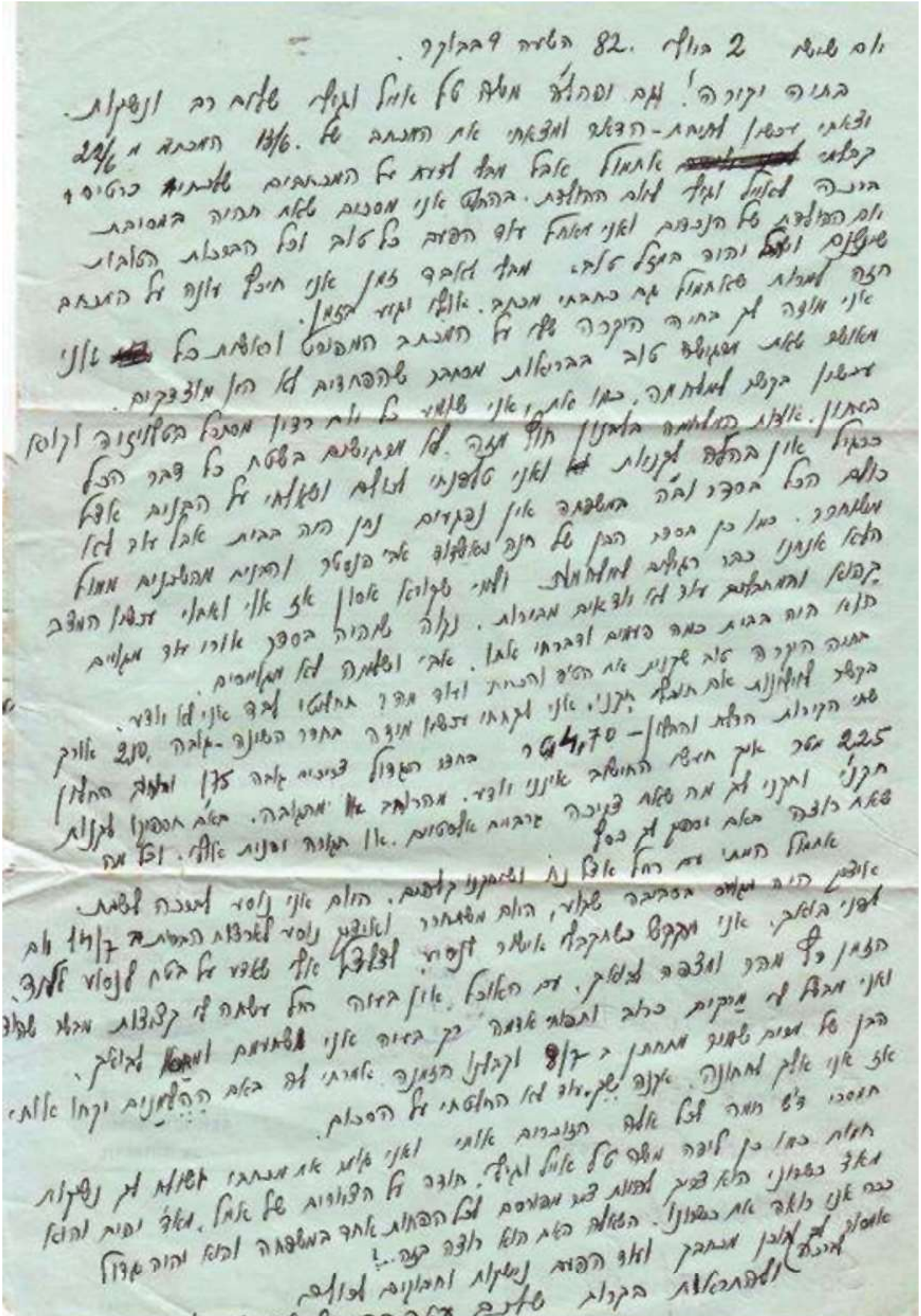
אין לשים דבר באיגרת אויר. איגרת שהושם בה דבר תישלח בדרך הים
un aérogramme contenant un objet quelconque sera transmis par voie de surface
an aerogramme containing any enclosure will be sent by surface

ישראל
3.80
ISRAEL
اسرائيل

שקל שקל שקל 1.00
שקל שקל שקל 1.20

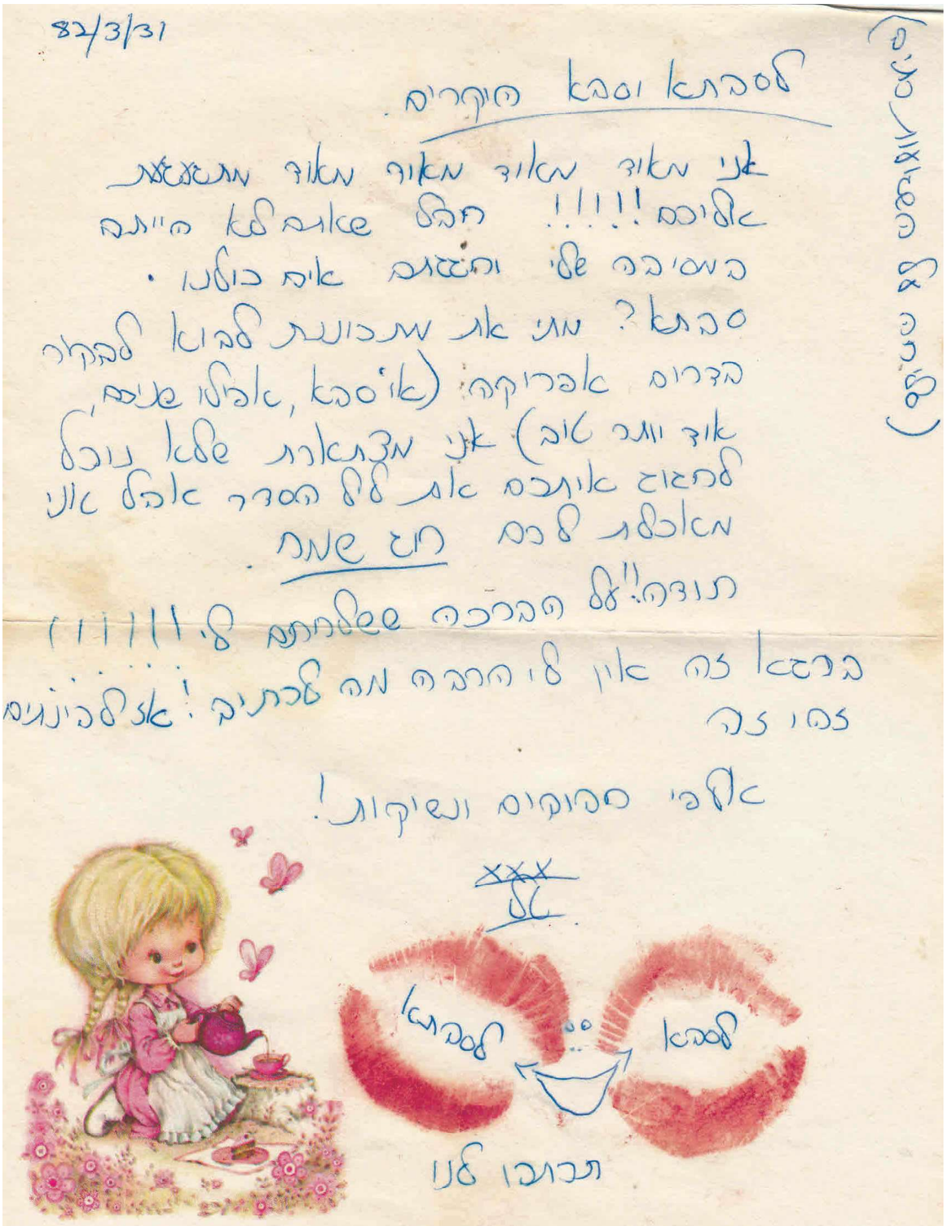
איגרת אוויר
דואר אוויר
AEROGRAMME
BY AIRMAIL

Batia Sendrowitz
55 Link Str.
Bramley Gardens
2090 Johannesburg
South Africa

יום שני 2 ביולי 82. השעה 9 בבוקר.

בתיה יקירה!

מכתבים וציורים שכתבו ושלחו הנכדים טל ואייל סנדרוביץ מדרום אפריקה יוהנסבורג לסבא חיים וסבתא בתיה סנדרוביץ לתל־גיבורים

82/3/31

לסבתא וסבא היקרים.

אני מאוד מאוד מאוד מאוד מתגעגעת
אליכם!!!!!! חבל שאתם לא הייתם
במסיבה שלי ותחגגו את כולנו.
סבתא? מתי את מתכוונת לבוא לבקר
בדרום אפריקה? (או סבא, אפילו שניכם
עוד יותר טוב) אני מצטערת שלא נוכל
לחגוג איתכם את ליל הסדר אבל אני
מאחלת לכם חג שמח.
תודה!! על הברכה ששלחתם לי!!!!!!!
ברגע זה אין לי הרבה מה לכתוב! אז [illegible]
זהו זה

אלפי חיבוקים ונשיקות!

xxx
טל

1982/7/22.

לסבלא היקר.

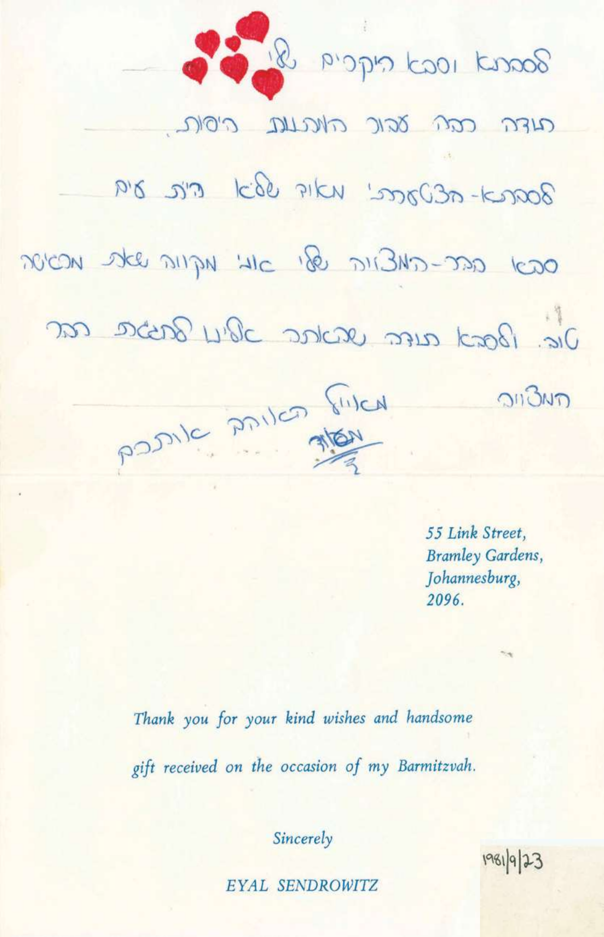
איך אתה מסתדר בארץ בלי סבתא? אנחנו בשום אופן
לא רצינו שסבתא תחזור לישראל אבל גם יש אליך לחשוב.
אני אליך מאוד, מאוד, מאוד מתגעגעת. אולי אתה יכול לשכנע
את אבא לחזור לגור בארץ במכתבים שאתה כותב, בבקשה.
חבל שסבתא לא יכולה להשאר עד סוף החופש שלנו!!!!!
אני קבלתי 84.0% בתעודה שלי לממוצע. סבתא קנתה כבר
תספר לך שאני וחברה שלי מארגנים ימי הולדת לילדים.
אבא גם הדפיס לנו כרטיסי ביקור ואני יכניס לך אחד
במכתב הבא.
מטל המתגעגעת, ואוהבת
אותך מאוד.

נשיקות ממני

אני בטוח שסבתא כבר תספר לך את
שאר העניינים.

SJM
4 Selo Court
46 Frances Street
Yeoville
Johannesburg 2001
Tel. 43-8889
Jaffa & Moshe Sendrowitz

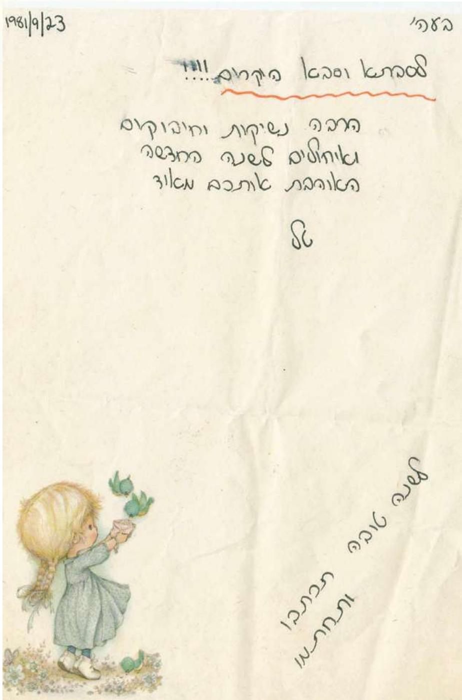

לסבתא וסבא היקרים שלי
תודה רבה עבור המתנות היפות.
לסבתא-הצטערתי מאוד שלא היית עים
סבא בבר-המצווה שלי. אני מקווה שאת מרגישה
טוב. ולסבא תודה שבאתה אלינו לחגיגת הבר
המצווה מאייל האוהב אותכם
אייל

55 Link Street,
Bramley Gardens,
Johannesburg,
2096.

Thank you for your kind wishes and handsome gift received on the occasion of my Barmitzvah.

Sincerely

EYAL SENDROWITZ

בע"ה
23/9/1981
לסבתא וסבא היקרים.....!!!
הרבה נשיקות וחיבוקים
ואיחולים לשנה החדשה
האוהבת אותכם מאוד
טל
לשנה טובה תכתבו ותחתמו

לסבא וסבתא היקרים!
איך אתם מרגישים
אני מאוד מתגעגע אליכם ורוצה
לראות אותכם סבתא ואמי אוהבת
הות. ואני מאוד ממהר.
מאייל האוהב אותכם

תחרות ציורים על ירושלים

תחרות ציורים על ירושלים - יוהנסבורג

אייל-דוד סנדרוביץ זכה בפרס ראשון נסיעה לישראל

תחרות ציורים על ירושלים - יוהנסבורג

טל סנדרוביץ זכתה בפרס שני

Zionist RECORD and SA Jewish Chronicle

Vol 79 No. 20 — JUNE 7, 1985, 23 + 3c GST — Weekly Newspaper — ORGAN OF SOUTH AFRICAN JEW[...]

Registered at the GPO as a Newspaper — NATIONAL DISTRIBUTI[...]

Proud winner of the Jerusalem poster competition — and a free trip to Israel — Ayal Senderowitz, a standard seven pupil of King David, Linksfield.

טקס קבלת פרס ראשון הזוכה הגאה בתחרות הפוסטרים על ירושלים שזכה בכרטיס נסיעה לישראל - אייל סנדרוביץ תלמיד סטנדרט 7 בבית הספר היהודי "קינג דויד" לינקספילד יוהנסבורג

טקס חלוקת פרסים ע"י יושב ראש הפדרציה הציונית יוהנסבורג
פרס ראשון בתחרות ציורים פוסטרים על ירושלים
אייל סנדרוביץ תלמיד בית ספר "קינג-דויד"
לינקספילד יוהנסבורג - פרס שני טל סנדרוביץ, יוני 1985

אבל יצחק לרר אמר לי שעל זה יש לו גם תרופה. הוא מכיר ביזור עוד הרבה בתים, חצי חורבות והוא יחפש מקום כזה ובטח ימצא.

על כן השארתי את הבעיה פתוחה ואמרתי לו שאני עוד אראה איך יתפתחו הדברים. הבטחתי לו לבוא בעוד כמה ימים ולתת לו תשובה.

למחרת היתה לנו הפתעה גדולה – רפאל־ייעקב עם אשתו ובתו באו ארצה. נודע לו דרך הסוכנות שאנחנו נמצאים בבית־העולים באר־יעקב והוא בא לראות אותנו.

הוא נמצא במחנה עולים אחר לא רחוק מבאר־יעקב. הוא היה זמן מה בשער העלייה בחיפה. לא היתה לו סבלנות לשבת בבית־העולים באפס מעשה וזה הביא אותו לעצבנות מסוימת. הוא גם חי בטעות, כשחשב שתיכף ומיד נותנים לו דירה. הוא היה איש מקובל ומנהל המחנה וצלר והחברים שלו מן המחנה כבר הסתדרו איך שהוא בעיירות לוד ורמלה כי הם נסעו לפניו ואז היו עוד בתים פנויים במקומות הנטושים של הערבים.

"כל הקודם זוכה"! ועכשיו אין כמעט לדבר על מקומות פנויים כי אינם. וחוץ מזה אין עם מי לדבר... צריכים סבלנות ולחכות עד שיבנו משהו ועד אז חזון למועד...

רפאל אמר לי שהוא יבקר בלוד את חבריו הקרובים ויברר אם אפשר משהו לעשות בקשר למגורים, או להסתדר באיזה עבודה.

כששמע ממני שיש לי איזו הצעה לעבודה וגם החברים מאוסטריה שהיו להם יותר קשרים ממני קיבלו מקום מגורים במקום הנקרא תל־עריש (תל־גיבורים), שידל אותי שגם אני אבקר אותם ושלא אשב בחיבוק ידיים. צריכים משהו לעשות בכדי לצאת מבית העולים.

הייתי תמים דעים איתו וקבענו להיות בקשר הדוק אחד עם השני ולא לחכות יותר, אלא לקחת את היוזמה בידיים.

למחרת נסעתי לתל־עריש לראות את פנסטר וגם את אייזנשטט שהיו ביחד איתי חברי המרכז. אולי הם יכולים משהו לייעץ לי?

אחרי נסיעה כבדה בדרך משובשת הגעתי לתל־עריש. תל־עריש היה כפר ערבי נטוש בין יפו וחולון. במשך שנים הכפר הזה הציק לתושבי חולון ביריות מתמידות. הם בנו על הגבעה מצודת בטון ומשם ירו על חולון ועל מקוה ישראל.

היהודים גם הקימו מקומות ביצורים של בטון וירו בחזרה וככה הלכה המלחמה בין יהודים וערבים עד שאחרי קרבות קשים היהודים כבשו את הגבעה וערביי תל־עריש יצאו עם רוב ערביי יפו עד גבול מצרים והשתכנו שם במחנות.

תל־עריש – "הקוץ" שלא נתן מנוחה לתושבי חולון והטריד אותם בלי הרף

סולק. המקום יושב על ידי עולים חדשים משארית הפליטה אשר התיישבו שם.
הכפר היה מפוזר והעריכו אותו בכמה אלפי דונמים. רק רחוב אחד היה יותר קומפקטי עם בתים חד־קומתיים ברווחים קטנים אחד מהשני ועכשיו הסימטה הזאת מסומנת בשלט באות "א" וככה קראו את הרחוב רחוב אלף.
התחלתי לחפש בתל־עריש את צבי פנסטר. לא לקח זמן ומצאתי את מגוריו ברחוב ב', היכן שהוא גר עם משפחתו בשני חדרים גדולים.
בית של בלוקים, בלתי מטויח בחוץ, אבל בפנים היו כבר שירותים: בית שימוש ומקלחת, וזה היה נחשב כסידור טוב מאוד.
פנסטר היה מרוצה, במיוחד אשתו שקיבלה הכול ברוח טובה. ואני לא איחלתי לי סידור יותר טוב כי בהשוואה לבית עולים זה היה ארמון.
דומני, אני לא זוכר בדיוק, שלא פגשתי את צבי פנסטר בבית. הוא שהה כנראה בתל־אביב ולא היה עוד מסופק בעבודה. עם לוטה אשתו דיברתי והיא היתה מרוצה מהמצב ולא התלוננה.
משם הלכתי לחפש את אייזנשטט. הוא היה גר גם בדירה של שני חדרים, אבל זה היה ברחוב אלף. זה היה בית עם גג של בטון, שני חדרים גבוהים עם חלונות של סורגים מברזלים עבים.
בכל הרחוב ראיתי שבכל החלונות היו סורגים, חוץ מהחלונות הקטנים של השירותים שהיו צמודים מבחוץ - הם היו מבנים קטנים שהסוכנות כבר בנתה לשיפוץ הדירות.
כמו כן היתה כבר רשת של צינורות מים לשתייה ולרחיצה בכל הבתים. מקודם בתל־עריש היו רק בארות ששאבו מים על־ידי מוטור דיזל, ובריכות היו כמעט על יד כל בית וזה היה להשקות את הפרדסים, שהיו פעם בשפע וסיפקו את התפוזים שנקראו תפוזי יפו.
האייזנשטטים, צבי ואניה, קיבלו אותי בשמחה. ישבנו וסיפרתי להם הכול, על בית־עולים ועל התנאים הגרועים שלנו ואינני רואה מוצא.
אייזנשטט הסביר לי שבתים שלמים כבר אינם, אבל ישנן חורבות של בתים שאפשר לשקמם וכדאי שאני אעשה את זה, כי גם את זה אפשר לאחר ואצטרך לחכות הרבה זמן עד שיבנו איזה שיכון לעולים. הוא הסביר לי שישנו בכפר אחד ששמו דרפר והוא נציג של הסוכנות בכפר, אולי הוא יכול לעזור במציאת איזה חורבה שאוכל לשקמה.
הלכתי לבסוף לראות את דרפר.
הוא גם היה עולה חדש שבא מגרמניה. שאלתי אותו מאיפה ומתברר שהוא בא ממחנה וצלר היכן שרפאל־יעקב היה מנהל המחנה.
אז אני סיפרתי לו שאני גיסו של דובז'ינסקי שאתמול בא אלי והוא נמצא בבית־עולים.

דרפר מאוד הצטער שדובז'ינסקי לא בא ארצה יותר מוקדם ואז היה בטח מקבל בית מוכן ללא קשיים והוא כחבר טוב היה עוזר לו.

אבל עכשיו, כבר מאוחר, אבל באם אני רוצה, הוא יכול לתת לי אישור על איזה חורבה ועל סמך זה אקבל הלוואה מהסוכנות לשפץ את הבית.

קבלת חורבה בכפר ערבי תל־עריש - תל־גיבורים

הלכתי עם דרפר לראות את החורבות שנמצאות עוד בתל־עריש. לבסוף ראיתי חורבה, זאת אומרת מבנה של שני חדרים גדולים בנויים מבלוקים בלתי מטויחים עם רצפה של בטון אבל ללא גג עם חלונות מסורגים.

חשבתי, באם יעשו גג עם תקרה ואתקין דלתות וחלונות אחרים אפשר יהיה לגור בחורבה זו. אך לא ידעתי כמה כל זה צריך לעלות.

דרפר אמר לי שישנם בעלי מלאכה לעשות את כל אלה הדברים ישנם וצינורות מים אפשר להתקין וכל האביזרים, כגון דלתות וחלונות אפשר לקנות משומשים בתחנה המרכזית בזיל הזול ושעד 100 לירות יעלה לי כל השיפוץ של הבית. לא יכולתי להחליט במקום וקבעתי שאני אתייעץ עם רפאל, ומאחר שהוא מכיר אותו, שיבוא איתי לראות את המקום אולי גם הוא ימצא חורבה לתיקון וככה נהיה ביחד.

כעבור כמה ימים רפאל שוב בא אלינו לבאר יעקב והוא סיפר לנו שראה את קרוב המשפחה מצד אבא שלו ששמו אריה כהן והוא עסקן ותיק אצל פועלי הבניין ועכשיו הוא עסוק מטעם ההסתדרות בסידור עולים.

כששאל אותו מה הוא יכול לעשות עבורנו, הוא השיב, שהוא מצטער מאוד, כי איחרנו את הזמן וכל הבתים הנטושים מהערבים כבר חולקו. צריכים סבלנות עד שיתחילו לבנות שיכונים בשביל עולים ואז יוכל לעשות משהו.

זה היה המצב לאמיתו, אבל רפאל־יעקב היה מאוד מרוגז. באם לא קרוב משפחה, אז מי יכול לעזור?

כשסיפרתי לרפאל מה עשיתי בתל־עריש ושפגשתי שם חבר שלו ששמו דרפר, רפאל מיד הסכים שהוא ייסע איתי לתל־עריש ראשית כול לראות את דרפר ושנית אולי יהיה זה אקטואלי לקחת איזו חורבה ולשקמה, כי אין זה מן התבונה לשבת ולחכות עד שיבנו שיכונים. נמאס לו והוא לא יכול להתנוון במחנה העולים.

אבל מהיכן לוקחים כסף, אפילו 100 לירות, כשאין לי שום כסף וגם לרפאל אין? מעט הכסף שהוא חסך במחנה בגרמניה הוא הוציא על קניית כל מיני דברים. אז החלטנו שכותבים לבני הדודים הנמצאים בקולומביה.

נמצאים שם שלושה אחים, בניו של טוביה יחיאל דובז'ינסקי, שיעזרו לנו בכסף שנוכל לצאת מבית העולים. אומר ועושה. בו במקום כתבנו מכתב לקולומביה לפי הכתובת שהיתה לנו בתקווה שהם לא יאכזבו.

נדברנו שלמחרת אנו שוב יוצאים לתל־עריש לראות ולקבל אישור על החורבה.

דרפר מאוד שמח שרפאל בא אליו. הוא כיבד אותו מאוד, אבל פה השתנו הדברים. בוצלאר רפאל היה בשלב גבוה של צמרת המחנה וגם עשה הרבה טובות לאנשים שסחרו בשחור ועם כל מיני מצרכים, סיגריות וגם דולרים. דרפר היה בין הסוחרים האלה כשפעם המשטרה הצבאית תפסה אותו והחרימה משלוח של סיגריות ואז בא לרפאל שהיה מנהל המחנה והכול יכול וביקש ממנו שיציל כסף יהודי מידי גויים...

רפאל הוציא אישור עם חתימת המחנה שהסיגריות היו מיועדות לאנשי המחנה וביקש לשחררו.

זה עבד והמשלוח ששווה היה הרבה כסף, שוחרר. עכשיו פה, בתל־עריש, דרפר היה על הגובה והוא קבע בענייני הסוכנות במקום אבל הרבה לא יכול היה לעשות כי כל הבתים חולקו.

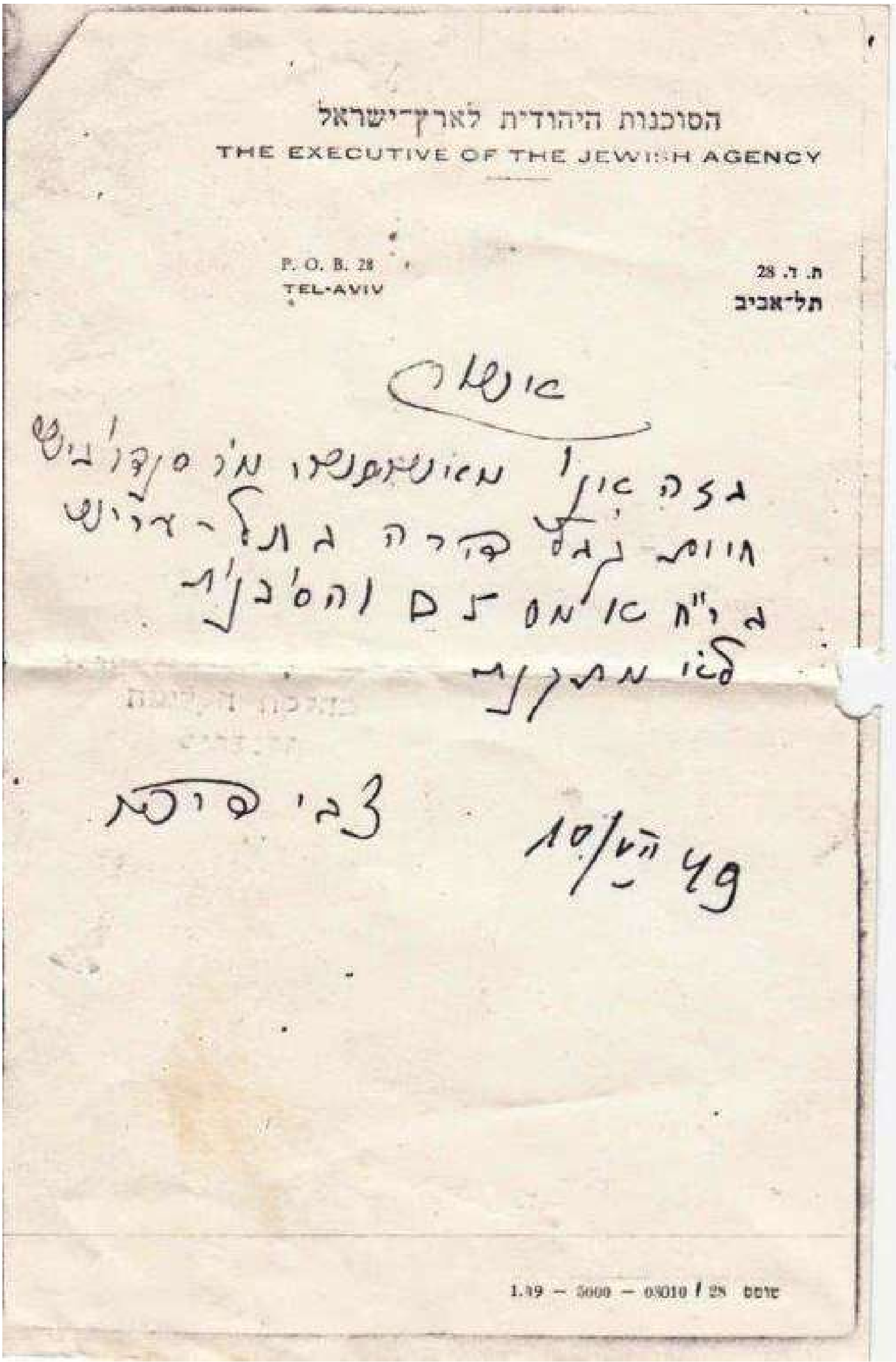
דרפר אמר לנו שבאם לא נחליט לקחת איזו חורבה גם זו לא תהיה, כי עכשיו ישנם הרבה קופצים על חורבות. לאחר שראינו עוד הפעם את הבית הבלתי גמור, רפאל שידל אותי שניקח בשותפות את החורבה. ישנם שם שני חדרים גדולים ובאם נוסיף מטבחים ושירותים, יהיה לכל אחד מאיתנו חדר גדול למגורים ומטבח. לשנינו ביחד לא יעלה השיפוץ הרבה ונעמוד בזה. גם לשנינו יחד יהיה יותר קל לארגן הכול.

לאמיתו של דבר לא רציתי לוותר על חצי הבית ואמרתי לו: בוא נחפש עוד איזו חורבה, אז תהיה יותר רווחה למגורים. אבל לרפאל לא היה חשק לעסוק בענייני בנייה והוא סמך עלי והתחיל לדבר על ליבי שנעשה הכול בשותפות, הלא גם הכסף שנקבל מהקרובים יהיה משותף ואת ההלוואה דרך הסוכנות נשתדל לקבל ביחד, ככה שלשנינו במשותף זה יותר טוב.

לא יכולתי לאכזב אותו ולהגיד לו שאיני רוצה, למרות שפחדתי שיתעוררו בעיות עם אשתו של רפאל. ומה בתיה תגיד? אבל ראיתי שאין בינתיים מוצא אחר והסכמתי.

מיד ביקשנו את דרפר שייתן לנו באופן רשמי אישור לכל אחד לחוד שאנחנו מקבלים את החורבה בהסכמת הסוכנות בכדי שנוכל לקבל הלוואה. הוא כתב שהסוכנות נותנת לנו את החורבה בתל־עריש והיא לא מתקנת אותה. אני התחלתי בכל המרץ לארגן את ההלוואה וגם לתכנן את בניית הבית.

אישור על קבלת הדירה (חורבה) בתל־עריש, ברח' א' מספר 5
ע"י דרפר מהסוכנות שלא מתקנת את החורבה, 10 ליולי 1949

הסוכנות היהודית לארץ־ישראל
THE EXECUTIVE OF THE JEWISH AGENCY

P. O. B. 28
TEL-AVIV

ת. ד. 28
תל־אביב

אישור

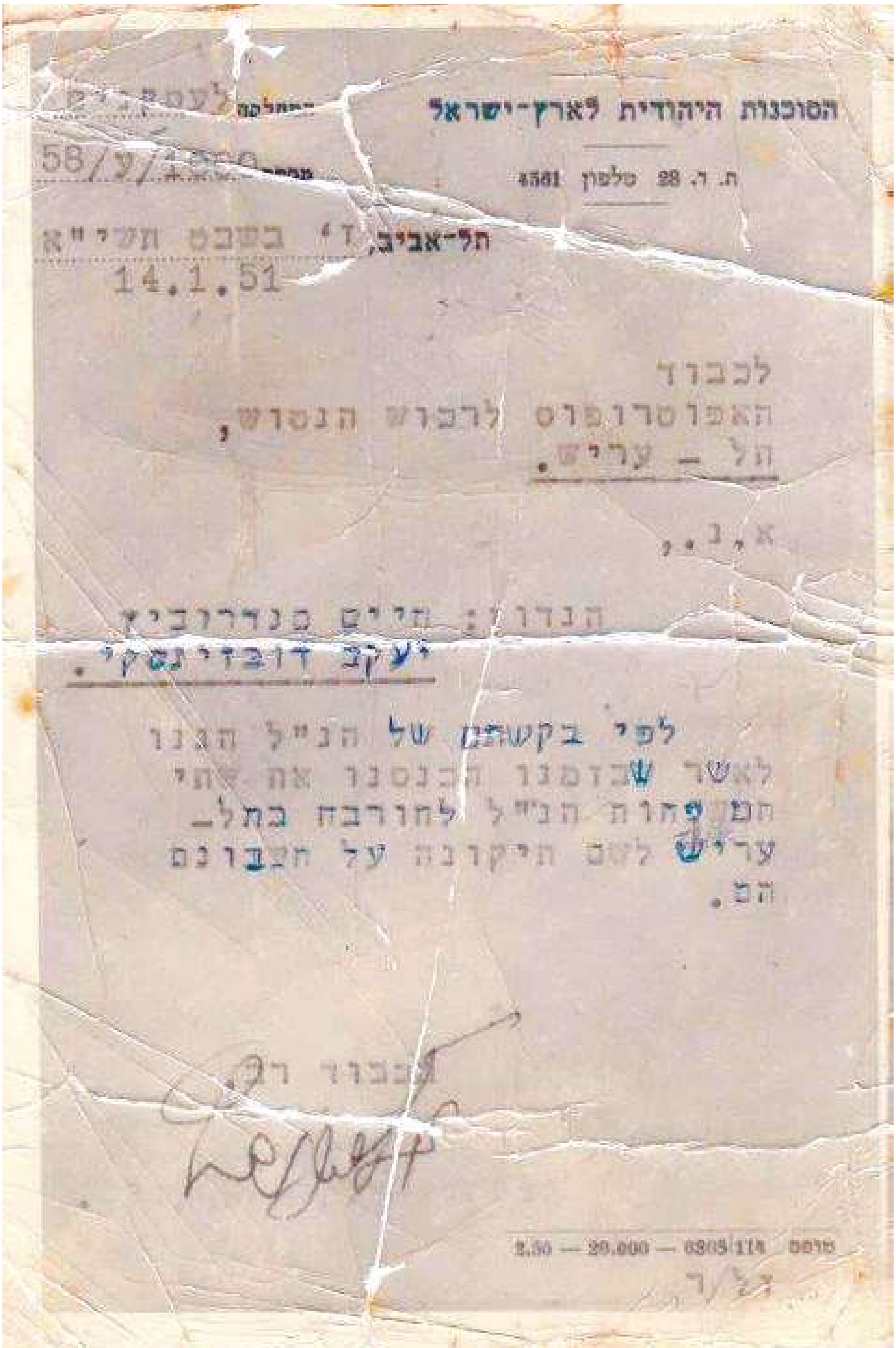
בזה אני מאשר מר סנדלביש
חיים נכנס לדירה בתל־עריש
ברח' א' מס' 5 והסוכנות
לא מתקנת

צבי דרפר

10/VII 49

1.49 — 5000 — 03010 / 28

מכתב לאפוטרופוס על רכישת "חורבה" בתל־עריש (תל־גיבורים) ושיפוצה ע"י חיים סנדרוביץ ויעקב דובז'ינסקי (אח של בתיה)

הסוכנות היהודית לארץ-ישראל

ת. ד. 28 טלפון 4561

מספר: 58/ע/

תל-אביב, ד' בשבט תשי"א

14.1.51

לכבוד

האפוטרופוס לרכוש הנטוש,

תל - עריש.

א.נ.,

הנדון: חיים סנדרוביץ

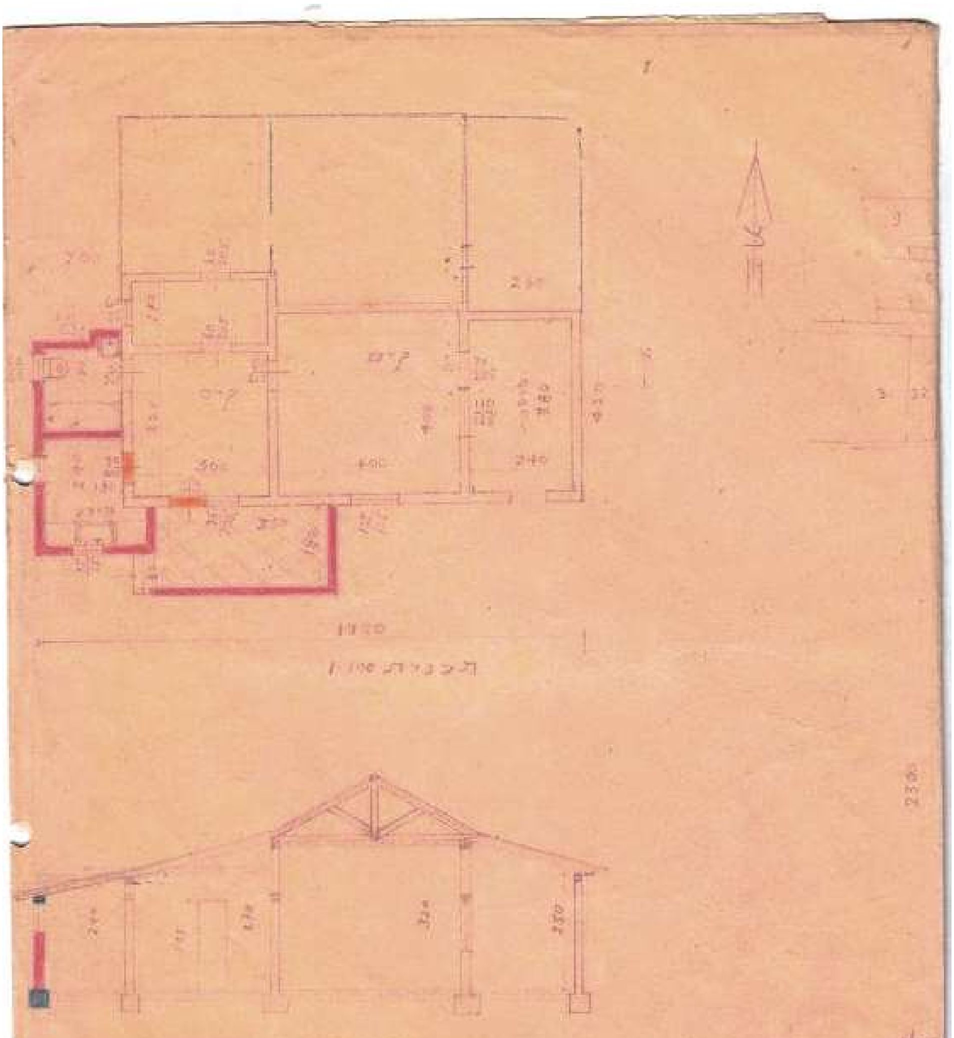
יעקב דובז'ינסקי.

לפי בקשתם של הנ"ל הננו לאשר שבזמנו הכנסנו את שתי המשפחות הנ"ל לחורבה בתל-עריש לשם תיקונה על חשבונם הם.

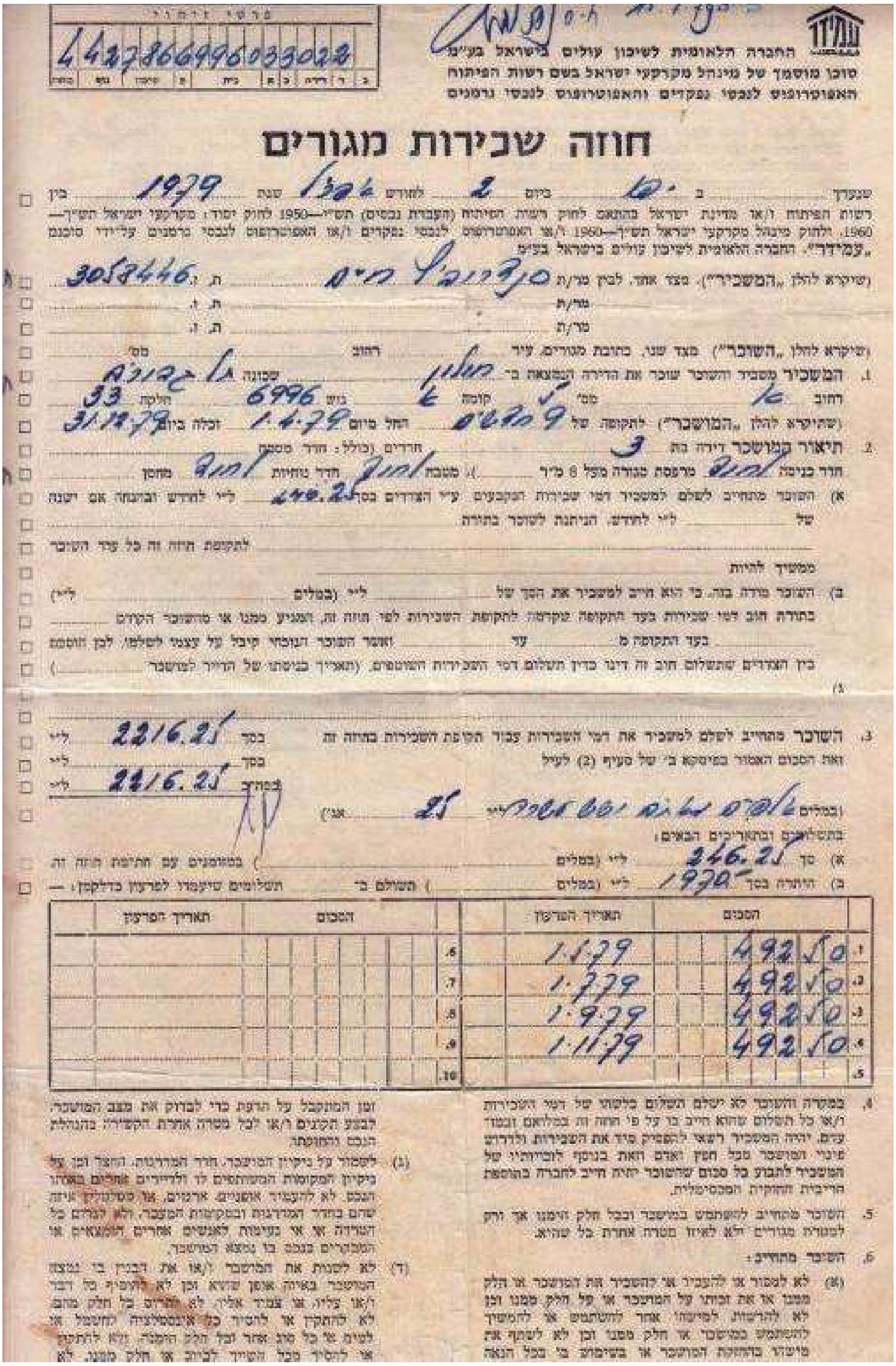
בכבוד רב,

2.50 — 20.000 — 0305/114

תוכניות השיפוץ של "החורבה", תל־גיבורים

חוזה שכירות

מספר זהות

4427866496033022

עמידר החברה הלאומית לשיכון עולים בישראל בע"מ

סוכן מוסמך של מינהל מקרקעי ישראל בשם רשות הפיתוח

האפוטרופוס לנכסי נפקדים והאפוטרופוס לנכסי גרמנים

חוזה שכירות מגורים

שנערך ב יפו ביום 2 לחודש אפריל שנת 1979 בין

רשות הפיתוח ו/או מדינת ישראל בהתאם לחוק רשות הפיתוח (העברת נכסים) תש"י—1950 לחוק יסוד: מקרקעי ישראל תש"ך—1960, ולחוק מינהל מקרקעי ישראל תש"ך—1960 ו/או האפוטרופוס לנכסי נפקדים ו/או האפוטרופוס לנכסי גרמנים על־ידי סוכנם „עמידר", החברה הלאומית לשיכון עולים בישראל בע"מ

(שיקרא להלן „המשכיר"), מצד אחד, לבין מר/ת [illegible] ת. ז. 3052446

מר/ת ת. ז.

מר/ת ת. ז.

(שיקרא להלן „השוכר") מצד שני, כתובת למגורים, עיר רחוב מס'

1. המשכיר משכיר והשוכר שוכר את הדירה הנמצאת ב־ חולון שכונה [illegible]

רחוב [illegible] מס' [illegible] קומה [illegible] גוש 6996 חלקה 33

(שתיקרא להלן „המושכר") לתקופה של 9 חדשים החל מיום 1.4.79 וכלה ביום 31.12.79

2. תיאור המושכר דירה בת 3 חדרים (כולל: חדר משפחה

חדר בכניסה [illegible] מרפסת סגורה מעל 8 מ"ר), מטבח [illegible] חדר נוחיות [illegible] מחסן

א) השוכר מתחייב לשלם למשכיר דמי שכירות הנקבעים ע"י הצדדים בסך 246.25 ל"י לחודש ובהנחה אם ישנה של ל"י לחודש, הניתנת לשוכר בתורת

לתקופת חוזה זה כל עוד השוכר

ממשיך להיות

ב) השוכר מודה בזה, כי הוא חייב למשכיר את הסך של ל"י (במלים ל"י)

בתורת חוב דמי שכירות בעד התקופה שקדמה לתקופת השכירות לפי חוזה זה, המגיע ממנו או מהשוכר הקודם

בעד התקופה מ עד ואשר השוכר הנוכחי קיבל על עצמו לשלמו; לכן הוסכם

בין הצדדים שתשלום חוב זה דינו כדין תשלום דמי השכירות השוטפים. (תאריך כניסתו של הדייר למושכר)

ג)

3. השוכר מתחייב לשלם למשכיר את דמי השכירות עבור תקופת השכירות בחוזה זה בסך 2216.25 ל"י

ואת הסכום האמור בפיסקא ב' של סעיף (2) לעיל בסך ל"י

בסה"כ 2216.25 ל"י

(במלים [illegible] ל"י 25 אג')

בתשלומים ובתאריכים הבאים:

א) סך 246.25 ל"י (במלים) במזומנים עם חתימת חוזה זה.

ב) היתרה בסך 1970.— ל"י (במלים) תשולם ב־ תשלומים שיעמדו לפרעון כדלקמן: —

	הסכום	תאריך הפרעון		הסכום	תאריך הפרעון
1.	492.50	1.1.79	6.		
2.	492.50	1.7.79	7.		
3.	492.50	1.9.79	8.		
4.	492.50	1.11.79	9.		
5.			10.		

4. במקרה והשוכר לא ישלם תשלום כלשהו של דמי השכירות ו/או כל תשלום שהוא חייב בו על פי חוזה זה במלואם ובמועדם, יהיה המשכיר רשאי להפסיק מיד את השכירות ולדרוש פינוי המושכר מכל חפץ ואדם וזאת בנוסף לזכויותיו של המשכיר לתבוע כל סכום שהשוכר יהיה חייב לחברה בתוספת הריבית החוקית המכסימלית.

5. השוכר מתחייב להשתמש במושכר ובכל חלק הימנו אך ורק למטרת מגורים ולא לאיזו מטרה אחרת כל שהיא.

6. השוכר מתחייב:

(א) לא למסור או להעביר או להשכיר את המושכר או חלק ממנו או את זכותו על המושכר או על חלק ממנו וכן לא להרשות למישהו אחר להשתמש או להמשיך להשתמש במושכר או חלק ממנו וכן לא לשתף את מישהו בחזקת המושכר או בשימוש בו בכל הנאה

וכן המתקבל על הדעת כדי לבדוק את מצב המושכר, לבצע תקונים ו/או לכל מטרה אחרת הקשורה בהנהלת הנכס והחזקתו.

(ג) לשמור על ניקיון המושכר, חדר המדרגות, החצר וכן על ניקיון המקומות המשותפים לו ולדיירים אחרים באותו הנכס. לא להעמיד אופניים, ארגזים, או כל חפץ איזה שהם בחדר המדרגות ובמקומות המעבר, ולא לגרום כל הפרעה או אי נעימות לאנשים אחרים הנמצאים או המבקרים בנכס בו נמצא המושכר.

(ד) לא לשנות את המושכר ו/או את הבנין בו נמצא המושכר באיזה אופן שהוא וכן לא להוסיף כל דבר ו/או עליו, או צמוד אליו, לא להרוס כל חלק ממנו, לא להתקין או להסיר כל אינסטלציה לחשמל או למים או כל סוג אחר ובכל חלק הימנה, ולא להתקין או להסיר מכל השייך לבית או חלק ממנו. לא

בינתיים ביקרתי את הבת דודה חנק׳ה, בתם של הדוד אברהם ופולה לנמן. הם גרו בת״א בדירה מסודרת של שני חדרים ברחוב הירקון. חנק׳ה קיבלה אותי בחמימות ואפילו הציעה לי שאני יכול ללון אצלה.

בעלה יצחק היה אדם מאוד סימפטי וחביב. כששמע שאני מתמצא בעבודות חשמל הציע לי שהוא ייסע איתי לבאר־שבע ושם אוכל לקבל מקום מגורים ואיזה חנות והוא יודע את כל המקורות של מוצרי החשמל והוא יערוב עבורי שהם ייתנו לי קרדיט על סחורה וככה אוכל לפתוח איזה מסחר עם מוצרי חשמל וגם לעסוק בתיקונים. הוא בטוח שאני אצליח ותהיה לי פרנסה.

ייתכן שפספסתי הזדמנות להיות עצמאי ובמקום חדש היתה הזדמנות לפתח עסק עצמאי. אבל כבר הייתי קשור עם רפאל וארגנתי כבר הלוואות שאני צריך לקבל בעוד כמה ימים. על כן הייתי אדיש להצעתו של יצחק טסלר, בעלה של חנק׳ה בת־דודי.

אצל חנק׳ה פגשתי גם את אליעזר, בנו הבכור של הדוד יעקב. היה לו איזה חדר ללון ברחוב בן יהודה אבל אחרי העבודה בא לחנק׳ה והוא אכל אצלה ארוחת צהריים וישב אצלה כל הזמן אחרי הצהריים, עד שהלך לישון בחדר שלו. שמעתי שזה היה איזה צריף קטן ועלוב.

אליעזר היה איש מוזר וקצת חולני. הוא היה רווק ולא הקים משפחה. הוא היה שתקן גדול אבל הוא התמצא בפוליטיקה. כשדיברו איתו ראו שהוא כלל לא טיפש, אבל משום מה היה מדוכא מאוד. הוא עבד כפועל פשוט אצל ירושלמי, בית חרושת לחבלים וחוטים הרבה שנים וכבר כנראה היה לו גם כסף, כי לא היתה לו הוצאה גדולה, רק בשביל האוכל ששילם לחנק׳ה.

היא החזיקה אותו כבר שנים כי בזמן שהילדים שלה היו קטנים הוא היה הבייבי סיטר שלהם.

סיפרתי לאליעזר כי אני ומשפחתי יושבים בבית עולים ואני רוצה לשקם חורבה בתל־עריש ובינתיים אין לי כסף.

אליעזר חשב וחשב ובסוף הוציא את הארנק ונתן לי 50 לירות והוא אמר כשירווח לי. אחזיר לו...

הייתי מופתע מג׳סטה כזו כי כלל לא חשבתי שהוא ייתן לי כסף וזה הציל את כל המצב. אני יכול כבר להתחיל בתכנון הבית. 50 לירות היו אז סכום די נכבד ולא פיללתי שדווקא אליעזר ייתן לי הלוואה כזאת והייתי לו אסיר תודה.

בחוץ היה חמסין גדול ועלי לנסוע לבית עולים. יצחק טסלר וחנק׳ה רצו לבקר אותי ואת בתיה בבית־העולים, יצחק שעבד בחברת החשמל גם ידע לנהוג והוא הלך והשיג איזו מכונית והחזיר אותי הביתה לבאר־יעקב.

אני זוכר שנסענו בחום גדול, האוויר היה מחומם כמו בתנור. רק בתנועת המכונית היתה קצת רוח פרצים וזה קצת הקל לנשימה.

הגענו לצריף לבאר־יעקב. בתיה קיבלה את חנק'ה ויצחק בחביבות אבל המרחק בינינו היה גדול. יצחק טסלר היה ותיק בארץ והיה איש מבוסס וגר בדירה יפה ומסודרת. אנחנו יושבים על המיטות ובין המיטות המזוודות שלנו ואין אפילו מקום לארח מישהו.

ומה הבאתם מאוסטריה? שאלו יצחק וחנק'ה. שמענו שכל העולים מביאים מוצרי חשמל ופסנתרים ועושים מזה כסף. לא הבאתי, עניתי. יש לנו קצת מטען שנמצא בחיפה ומי יודע מתי נוציא את זה. העיקר הבאנו שני ילדים וזה הרכוש שלנו.

חיים לא עשה מסחר בשוק השחור, הוסיפה בתיה, ומה שחסכנו זה רק מהמשכורת, העיקר שנהיה בריאים... חנק'ה הזמינה את בתיה לבוא לביקור והיא תוכל ללון אצלה והם נסעו הביתה.

עכשיו כמעט כל יום הייתי בתל־עריש. רציתי קודם כול לכסות את המבנה עם גג. אבל בראשונה הצטרכתי להוסיף את הבנייה של המטבחים ולזה צריכים בלוקים. לא רחוק גרו האחים שמעון ודב רוזנצוויג. היה להם סוס ועגלה והם העבירו כל חומר ועשו כל מיני עבודות. נדברתי איתם ואמרתי שאני צריך כמאה בלוקים ושמעון אמר שזו לא בעיה, ישנן בסביבה הרבה חורבות של בלוקים בלי טיח וזו לא בעיה לפרקם ולהביאם וגם בנאי הוא ייתן לי שיקים את הקיר.

הגעתי איתו להסכמה והוא עם העגלה שלו הביא מקרבת מקום בלוקים מלאים וכבדים. הבנאי התחיל להקים את הקיר. סיד וחול קניתי אצל זלקוביץ שהיה לו באמצע הרחוב מגרש עם חומר בנייה. גם קניתי קצת בלוקים חדשים של עשרה סנטימטרים לעשות את המחיצות הפנימיות.

לקח כמה ימים והבנייה היתה גמורה. עכשיו נסעתי לתל־אביב ובמחסנים על יד התחנה המרכזית קניתי 2 דלתות חיצוניות חזקות ו־4 דלתות פנימיות יותר צרות וחלונות עם תריסים.

במחסנים האלה היו מבחר גדול של דלתות וחלונות. זה היה מסחר גדול, כי הרבה אנשים אז בנו והוסיפו לדירות שלהם וכל פריט עלה כמה לירות.

50 הלירות שקיבלתי מאליעזר הספיקו לי. לרפאל בינתיים לא היה כסף והוא הבטיח להחזיר לי את חלקו בבניין הבית רק שנקבל את הכסף מקולומביה.

בינתיים אישרו לנו את ההלוואות שביקשנו מהסוכנות. הצטרכנו לתת כערבות שטרות. ההלוואות היו ללא ריבית והתשלומים קטנים. עבורי חתמו על השטרות צבי אייזנשטט ורפאל ועבור רפאל חתמתי אני ודרפר.

אינני זוכר כמה כסף קיבלנו אבל דומני ששנינו קיבלנו כמאה לירות ויש לנו כבר גג.

בתל־עריש גר מהנדס בניין אחד שלא עבד ושמו היה פיקרציק. הגענו איתו להסכם שהוא עם עוד פועל בניין אחד עושים את הקונסטרוקציה של הגג.

הוא בא, מדד ורשם לי כמות הקרשים שאני צריך לגג והוא, פיקרציק, תכנן את הקונסטרוקציה. נסעתי לתל־אביב ובמחסן עצים קניתי את הקרשים וגם דיקטים לכסות את התקרות.

המהנדס פיקרציק ביחד עם פועל הבניין משכונת גרין התקינו במשך כמה ימים את הקונסטרוקציה של הגג.

הבנאי הכניס את הדלתות והחלונות. חיברו את הדיקטים לתקרה ויש לנו כבר דירה לגור.

אבל מים בדירה אין וצריך להתקין בית שימוש וכיורים, אז אנחנו צריכים קצת לחכות כי אין לנו מספיק כסף. עברו שבועיים בלי כל התקדמות ובאפס מעשה. אבל אני לא נח לגמרי. שברתי קיר שעמד ליד הבית ותפסתי שטח מסביב לבית. היו עוד שם עצי תפוז מפרדס שגדל שם. ניקיתי מסביב לעצים וגזמתי את הענפים היבשים. עשיתי בורות ושפכתי כמה דליי מים שהבאתי, כי ראיתי שיש עוד סימני חיים על העצים. בכמה מקומות היו עלים ירוקים. חשבתי! אולי ניתן הרבה מים והם יקומו לתחייה. אבל זה צריך לקחת זמן וזמן יש לי.

לא לקח הרבה זמן והגיע מכתב מקולומביה עם צ׳ק של אלף דולר. הלכנו לבנק וקיבלנו את הכסף. המשפחה מקולומביה לא אִכזבה. אני זוכר שדולר היה שווה 33 גרושים וקיבלנו שלוש מאות ושלושים לירות.

עכשיו הוקל לנו מאוד לגמור את הבית ועוד נשאר לנו כסף לסידורים אחרים.

אנחנו קונים רעפים לכסות את הגג וטייח עושה טיח מבפנים ומבחוץ. קונים אסלה וכיורים ואחר כך שכן ששמו קופלמן מתקין לנו את הצינורות לכל האביזרים ומחבר אותם לקו המים ברחוב. יש לנו כבר מים בדירה.

בחוץ, לא רחוק מהבית, אני מגלה ג׳ורה עגולה מכוסה בפלטה של בטון. אני קונה צינורות בטון ולבד מניח את הצינורות מבית השימוש עד לג׳ורה ויש לנו כבר את כל מה שצריכים. רק חשמל לא היה - כי בכלל בכל תל־עריש לא היה חשמל וזה דבר כלל ציבורי. צריכים ראשית כול להקים עמודים ולעשות טרנספורמטור וזה יבוא עם הזמן. על כן מוכרחים עדיין להסתפק במנורות נפט ולחכות בסבלנות עד שנפתור את בעיית החשמל.

בינתיים הייתי בקשר עם המורה שרה ויצחק לרר מיזור ואני מוכן לקבל את המשרה של מזכיר הסניף. יצחק לרר הוא מלא שמחה - הוא הולך איתי לתל־אביב למרכז המפלגה והוא לוחץ לקבל כסף בכדי לגמור את בניית מקום הסניף. צריכים לעשות שמה גג ולהכניס ספסלים ושולחנות ויש לנו כבר מקום היכן להתכנס ולפתח איזו עבודה מפלגתית.

מרדכי הורביץ רושם אותי בתור מזכיר, ושאני מהיום והלאה אקבל משכורת מהמרכז, שישים לירות לחודש זה שכר המקובל לפקיד מפלגתי ומשפחה יכולה להתקיים מסכום זה.

קיבלתי גם איזה סכום על החשבון, כי אמרתי שאני צריך להוצאות נסיעות. במילה אחת, אני כמעט כבר מסודר עם מגורים ועבודה, אבל בתיה לא ממהרת לצאת מבית העולים, כי היא לא כל כך בטוחה בכלל מהדירה המשותפת עם אחיה וגיסתה שיש לה כלפיהם הסתייגויות. היא שמעה בין הדברים מפי רפאל, שהם לא כל כך תקינים וגם בגלל העבודה שלי שהיא לא כל כך ממשית ויציבה.

אני לא לוחץ עליה. חיכינו עד עכשיו, נחכה עוד קצת, הזמן יגיד ויכריע.

אני מוכרח להתחיל בעבודה, אבל מיזור קשה כל יום לנסוע לבית עולים באר־יעקב. יותר קל להגיע משם לתל־עריש ויש שתי דרכים: דרך הכביש הראשי ודרך חולון. באם הולכים אחורנית בסמטאות מגיעים עד כמעט הרחוב הראשי בחולון, רחוב סוקולוב.

ניסיתי תחילה ללכת עם הכביש הראשי. ההליכה היתה קלה עלי ומהר הגעתי עד מקוה ישראל ושם ישנם שטחים ירוקים שהיו תפוסים על ידי המזבלה של חולון. ריח המזבלה היה מורגש באוויר. הכביש הישר לתל־אביב עוד לא היה קיים, רק ריח ספציפי של זבל שרוף עמד באוויר.

מתוך המזבלה והמגרשים הירוקים נשמעו יללות של תנים רבים שאכלו מהמזבלה. התנים התקרבו לאנשים בלי פחד. למרות שלא היו מסוכנים הם הטילו בכל זאת פחד על האנשים, במיוחד על אלה שלא היו רגילים לזה. מהר התרחקתי משם, אבל יללת התנים ליוותה אותי כל הדרך.

הלכתי לישון בתל־עריש הלילה, כי למחרת הצטרכתי להיות במקום לסדר כל מיני עניינים..

הכנסתי לחדר מיטה צבאית מתקפלת ואיזו שמיכה וכרית קטנה שלוויתי ויש לי כבר מקום ללינת לילה, מבלי שאצטרך לחכות לאוטובוס לבאר־יעקב.

כעבור כמה ימים רפאל הביא את משפחתו לגור בתל־עריש - התחלקנו עם הבית. לי היה חדר ומטבח בחזית וגם לרפאל אותו הדבר אבל מצד השני צמוד לבית אחר. רק בית השימוש היה משותף והיה באמצע וכניסות עם דלתות היו משני הצדדים ואפשר היה לעבור מהדירה שלי אליו וככה ההיפך.

רפאל הביא באוטו את מזוודותיו ולאחר שקיבל מהסוכנות מיטות ברזל עם מזרונים - אפשר לגור כבר.

כעבור כמה ימים הם קנו ארון ישן ושולחן עם כיסאות ויש להם דירה מסודרת.

"אבל דא עקא" - התחלתי להיות עד למריבות בין רפאל ואשתו שהיתה

מאוד עצבנית ודרשה ממנו שיקנו כל מיני דברים. על זה רפאל אמר שהוא עוד לא עובד וכמה לירות שנשארו צריכים אותן למחיה יום־יומית. הם התחילו לריב ואני לא רציתי להיות נוכח בזה ועזבתי את הבית.

כשסיפרתי לבתיה אודות המריבות בין רפאל ואשתו, היא לא רצתה לצאת מבית־העולים ולעבור לגור בתל־עריש באווירה של מריבות וסכסוכים.

אני כל יום הלכתי ברגל. הלכתי ליזור מתל־עריש. הדרך היתה דרך קצרה, ישר עם רחוב סוקולוב שהיה הרחוב הראשי עד הסוף, ומשם למקום שהיה נקרא "מפדה אזרחי" היה כבר קרוב לחולון. באותה הסימטה היה שם בית המפלגה שהתחילו כבר לכסות אותו בגג. זה הכול ארגן יצחק לרר לאחר שקיבל מהמפלגה סכום כסף לכך.

כעבור כמה ימים הגג היה מוכן ונגר עשה כמה ספסלים ארוכים ושני שולחנות והמועדון של מפלגת מפא"י מוכן.

אני כמעט כל יום באתי וישבתי בערך שעתיים וגם אחר־הצהריים. ביזור הפיצו שמועה שהמועדון של מפא"י פתוח כל יום והתחילו מפעם לפעם לבוא אנשים ואני רושם אותם ברשימה. אני מבקש מהם שאם הם מכירים אנשים נאמנים למפא"י שיגידו להם לבוא להירשם, כי במידה מסוימת זה גם לטובתם.

אני זוכר כמה שמות של אנשים שהתחילו להתעניין בסניף המפלגה כמו: קריספין, גולדבלט, בצלאל ועוד שלעתים קרובות הראו את פניהם והם היו מעורבים במה שמתרחש ביזור והם סיפרו על ראש המועצה ועל תחבולותיו כאיש שנון וחזק.

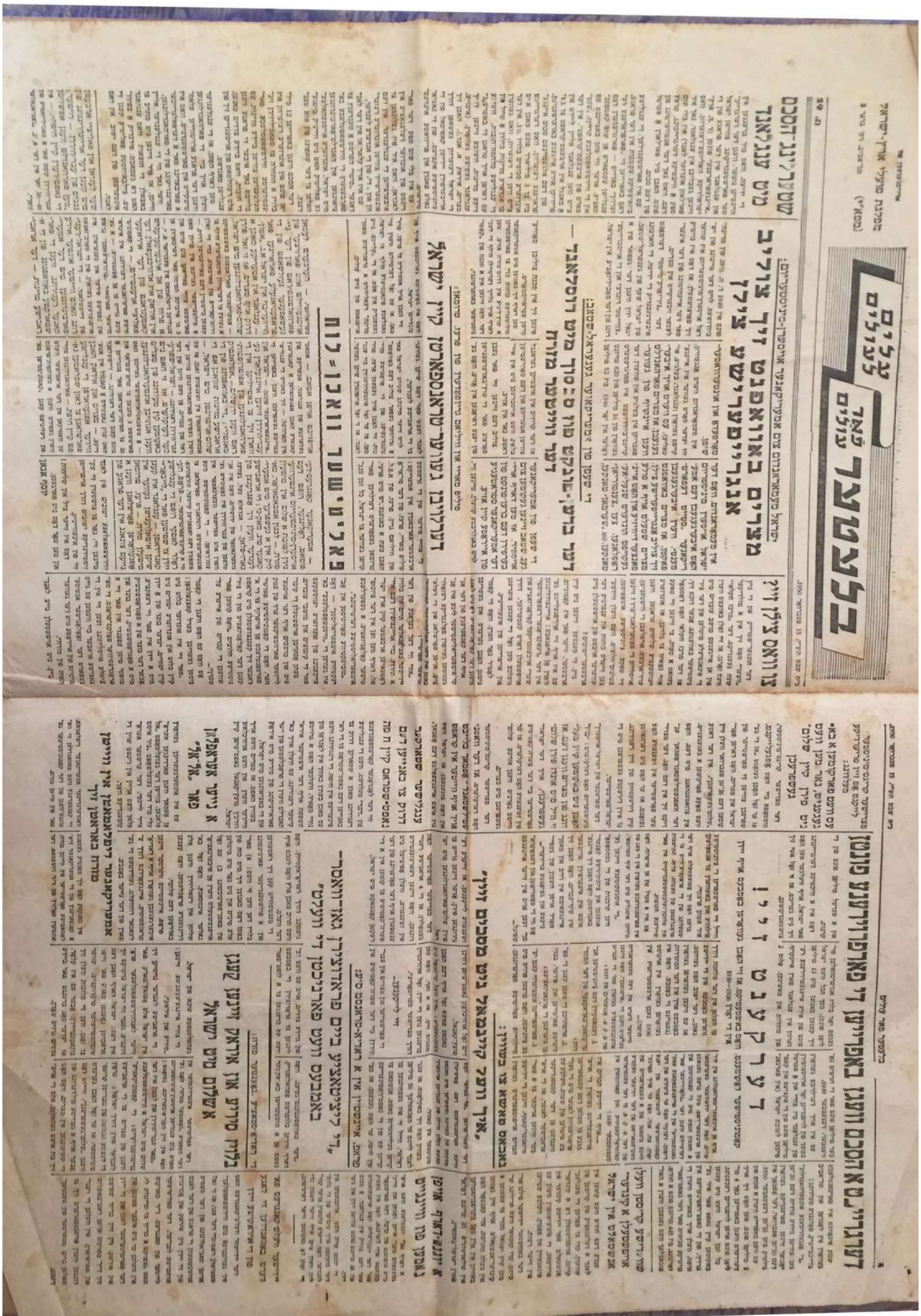
אליבא דאמת, לא מצאתי כל כך עניין בכל האינטריגות שהיו ביזור ומסביב למועצה. די, מספיק הייתי מעורב בחיי המפלגה כשהייתי באוסטריה ופה בארץ רציתי עבודה שקטה. אבל באין ברירה, נסחפתי עם הזרם, עם התקווה שפעם ייגמר העניין ויהיה לי עיסוק אחר.

כשביקרתי פעם במרכז המפלגה קיבלתי עבור הסניף עיתון מפלגתי שהופיע בשפת יידיש כמעט כל שבוע.

כשנודע להם שאני גם כתבתי מאמרים ופיליטונים בעיתון של שארית הפליטה "אונטרווגנס" שהופיע בשפת יידיש בעיר לינץ באוסטריה, נתבקשתי לכתוב משהו על היישוב החדש אזור.

על כן, התישבתי וכתבתי מאמר בשני המשכים שהודפסו בעיתון המפלגתי "בלעטער פאר עולים" ב־8 בפברואר 1950 ואני מתרגם את המאמרים לשפת העברית.

שם העיתון - "דפים" **עבור העולים - בלעטער פאר עולים** - שהודפס ע"י מפלגת פועלי ארץ ישראל - מפא"י עבור העולים שהגיעו לישראל (עיתון מפלגת פועלי ציון ארץ ישראל)

מאמר ראשון - 8.2.1950

יזור - משמר השבעה - אזור

אני לא בטוח באם כל אזרחי המדינה שמעו את השם יזור שהיה פעם כפר ערבי ועכשיו קיבל שם נוסף - "משמר השבעה" לזכר שבעה בחורים שלחמו במקום בכדי להבקיע את הדרך ירושלימה ונפלו שם.

עכשיו שוב החליפו את השם לאזור והשם משמר השבעה חל על נקודה חקלאית שנוסדה לפי יוזמתו של אחד ההורים של הנופלים.

בסך הכול המקום הזה נמצא מאחורי תל־אביב וכמה דקות נסיעה באוטובוס.

כדאי שהציבור הרחב יידע משהו על המקום הזה: זה כבר יותר משנה שהסוכנות קיבלה על עצמה את ההתיישבות מחדש של כפר זה, אשר משתרע על שטח של קרוב ל־15 אלף דונמים ונמשך ממקוה ישראל עד הכפר הערבי בית־דגן. זהו שטח די ארוך על המפה של ארץ ישראל.

המתיישבים הראשונים היו יהודים מבולגריה ומיוגוסלביה ואלה דווקא היו גרעין בריא שלא נושאים על עצמם את החותמת של הגלות, מה שאופייני לחלק מיהדות אירופה.

יהודים אלה מהווים את החלק "הגויי" בין העולים אשר ממלאים עם הקווים הבריאים בכור ההיתוך של קיבוץ גלויות על אדמת המולדת הישנה החדשה.

אלה היהודים, המהווים אלמנט בריא, לא נרתעים מעבודה קשה, רק שתהיה. האלמנט הזה מהווה חלק גדול מקרב העולים החדשים ביישוב החדש.

החלק השני בגודלו מהווים יהודי פולניה שעברו גם הכשרה טובה בשטחים ברחבי רוסיה הגדולה. חלק באו ממחנות הסגר "קֶצטן" בונקרים ופרטיזנים.

האלמנט הפולני: הם יותר בעלי מקצוע ואחוז של פועלים שחורים יותר קטן אצלם מאשר עדות אחרות. לכן רואים אותם הרבה פחות בלשכת העבודה.

ועכשיו, אחרי עונת החורף, שאלת העבודה השחורה קשה במיוחד בגלל האקלים המשתנה וזה מביא לתגובות לא רצויות בגלל הביקוש הקטן שלא יכול לספק את מבקשי העבודה העומדים בתור ליום עבודה.

לפני כמה חודשים היו תנאי העבודה ביזור יותר טובים מאשר במקומות אחרים. ליזור היה שוק נרחב בחולון השכנה, אשר סיפקה בשביל יזור הרבה ימי עבודה. אבל עם הקמת שיכון לעולים חדשים של כמה מאות משפחות על גבול חולון ויזור, התעוררה שאלה חדשה. תחת מי ישתייכו העולים מן הבלוקונים ומי יגיד עליהם בקשר לעבודה.

התנהל על זה ויכוח ער במוסדות המוסמכים. לעת עתה, זה מקום של אף אחד, לא של חולון ולא של יזור והעולים החדשים לא יודעים אל מי לפנות בקשר לעבודה.

"החיים התרבותיים ביעזור - משמר השבעה - אזור"
מאמר ע"י חיים סנדרוביץ - בן דוד שפורסם בעיתון "דפים" עבור העולים
(בלעטער פאר עולים)

(אשי)

אמעריקאנער פראַצעסן אין ישראל

ווידער זייבען פול די ווענט פון תל־אביב מיט ריזן־פלאקאטן, און אויף זיי מיט קידוש־לבנה־אותיות וואַרפט זיך אין די אויגן א מאָדנע טעמע אלס מאָטיוו פון א פראָטעסט־מיטינג: „אמעריקאנער פראַצעסן אין ישראל"...

דערפון אליין איז שוין פארשטענדלעך, אז דאָס מוזן זיין פלאקאטן פון אונדזערע היימישע קאָמוניסטן... ווייל וועמ איז עס אזוי באזאָרגט וועגן דער אָריגינאַליטעט און אומאָפהענגיקייט ₪ון די פראָצעסן אין ישראל, — און בכלל וועגן אונדזער זעלבסטשטענדיקייט און אומאָפהענגיקייט פון פרעמדע מוסטערן און דיקטאטן אויף אלע פראָנטן פון פאָליטיק און ווירטשאפט, קולטור און לעבן, ווי אונדזערע „סופער־פאטריאָטן: „מק"י"?

אונדזער תל־אביבער ווענט זייבען זייער געדולדיק, און נאָך מער דאָס פאפיר פון די פלאקאטן. קענען זיי אלץ איבערטראָגן, אויך אזעלכע משונה־מאָדנע „מיטינג־טעמעס". און אויך אמעריקע איז א גענוג שטארקע מדינה, כדי אפילו אויף אַן אטאָם פון א הערלע פון אזעלכע נאַאיווע פראָטעסט־מיטינגען ניט דערשיטערט צו ווערן; וועט זי זיך אויך ניט איבעריק צום הארצן נעמען די אזוי סטערעאָטיפישע און גלאַט אזוי טפשע „זלזולים" מצד דער פאלעסטינעזישער יעווסעקציע אויף איר קאָנטאָ.

אָבער צוויי זאכן פארבלייבן פאר מיר אומפארשטענדלעך. ראשית: פארוואָס איז מ'קוניס דער אנאָנסירטער רעדנער אויף אָט דעם פראָטעסט־מיטינג אזא קעגנער פון „אמעריקאנער פראָצעסן", ביי וועלכע אפילו מיליטאַנטע קאָמוניסטן בלייבן פונדעסטוועגן ביים לעבן... איז עס באמת אזא בענקעניש נאָך „ניט אמעריקאנער", בכן נאָך „זיינע פראָצעסן", ביי וועלכע קיין שום קאָמוניסט, אפילו ער אליין בכבודו ובעצמו, איז ניט זיכער מיטן לעבן... ווייל נאָר איין לייכטער קראַץ גענוגט, — און דער דאמאקלעס־שווערד פון זיין „ציוניסטישן עבר" הענגט איבער אים ווי א בלוטיקער מעמענטאמאָר"...

און שנית, וואָס פלוצים איז איינגעפאלן אונדזער רעגירונגס־שעף אָנצוקלאָגן דעם אָרגאַן פון „מק"י" וועגן

יעז״ר – משמר השבעה – אזור

איך בין ניט זיכער צו אלע בירגער פון דער מדינה האָבן געהערט פון געוועזענעם אראבישן דאָרף יעזור, וואָס האָט געקראָגן דעם נאָמען משמר־השבעה נאָך די 7 געפאלענע יידישע בחורים, וואָס האָבן דאָרטן געקעמפט ביזן לעצטן אָטעם־צוג בכדי דורכצוברעכן דעם וועג קיין ירושלים. איצט האָט מען ווידער געענדערט איר נאָמען אויף אזור און דער נאָמען פון משמר־השבעה איז חל אויף א לאנדווירטשאפטלעכן פונקט וואָס איז דאָרטן געגרינדעט געוואָרן לויט דער איניציאַטיוו פון איינעם פון די עלטערן פון די געפאלענע. און בסך הכל ליגט די דאָזיקע אָרט אונטער די פלייצע פון תל־אביב, עטלעכע מינוט פאָרן מיטן אויטאָבוס.

ס'איז כדאי, אז די ברייטע עפנטלעכקייט זאָל עפּעס מער וויסן פון דאָזיקן אָרט.

שוין העכער א יאָר צייט ווי די סוכנות האָט איבערגענומען דאָס באַזעצן דאָס דאָזיקע דאָרף, וואָס שפרייט זיך אויס אויף א שטח פון קנאפע 15 טויזנט דונאם און ציט זיך פון מקוה ישראל ביזן אראבישן דאָרף בית־דגון. דאָס איז א גענוג לאנגע טראסע אויף אונדזער ישראל־מאַפּע.

צום ערשטן איז אָנגעקומען א ביסל שווערלעך דאָס באזעצן דאָרטן די נייע עולים. די ערשטע מתישבים זיינען געווען בולגארישע און יוגאָסלאַווישע יידן. דאָס איז א קערנדיקער, געזונטער עלעמענט, וואָס טראָגט ניט אויף זיך דעם שטעמפּל פון גלותדיקייט, וואָס איז כאראקטעריסטיש פאר אנדערע טיילן פון אייראָפּעאישן יידנטום. זיי זיינען, אזוי צו זאָגן, דער „גויאישער עלעמענט", וואָס דערגענצט מיט זיינע געזונטע שטריכן דעם צורויפשמעלץ פון א קיבוץ גלויות אויף דער ערד פון דער ניי — אלטער היים. זיי שרעקן זיך ניט אָפּ פאר שווערע ארבעט, אז ס'איז נאָר דאָ. זיי בילדן דעם צאָלרייכסטן עלעמענט אין דאָרף. די צווייטע שטארקסטע גרופּע זיינען די פוילישע יידן, וואָס האָבן אויך אדורכגעמאכט א גוטע הכשרה אין די ווייטע שטחים פון דער רוסישער ערד און א טייל אין די קאַצעטן, בונקערס און פארטיזאנער גרופּן. דער פוילישער עלעמענט איז מער ספּעציאַליזירט אין

דער דערנעבנדיקער חולון, וואָס האָט געגעבן פאר יעזור א סך ארבעטסטעג. אָבער מיטן אויפשטעלן אויף דער גרענעץ פון חולון דעם נייעם שיכון־עולים פון עטלעכע הונדערט משפחות, איז אנטשטאנען דאָס פראָבלעם וועמען וועלן אונטערליגן די נייע בלוקונים. א געוויסע צייט האָט זיך וועגן דעם געפירט א וויכוח אין די מאסגעבנדע אינסטאנצן און דערווייל איז דער שיכון געווען „קיינעמס לאנד" און די דאָרט אריינגעפירטע משפחות האָבן ניט געוווסט צו וועמען זיך צו ווענדן וועגן ארבעט. עס איז צוליב דעם אנטשטאנען א פארביטערונג צווישן די נייע מתישבים, ביז ענדלעך איז געפאלן די דעציזיע; דער נייער שיכון געהערט צו חולון און ממילא אונטערליגן זיי אויך דער דאָרטיקער לשכת עבודה. עס איז א גרויס באדערפעניש אפר די איינוווינער פון דעם שיכון, אז אויפן אָרט זאָל געעפנט ווערן אן אָפּטיילונג פון דער חולונער לשכת עבודה.

דאָס אנטשטיין פון דעם נייעם שיכון האָט אָפּגענומען ביי די יעזורער תושבים א גרויסן ארבעטס־פלאַץ און באַשווערט די לאגע. קיין מעגלעכקייטן פון קטיף־ארבעט איז אויך ניטאָ, ווייל קיין לעבעדיקע פּרדסים איז אין דער געגנט ניטאָ. זיינען טאקע די ארבעטסמעגלעכקייטן אין יעזור ביים איצטיקן מאָמענט באגרענעצט. איצט האָט מען אָנגעהויבן פלאַסטערן א נייעם וויכטיקן שאָסיי, וואָס שניידט אדורך יעזור. דאָס וועט, גלויבט מען, א ביסל פארלייכטערן דעם מצב.

צו דעם אלעם איז נאָך צוגעקומען א פרישע זאָרג פון א טייל פון די יעזורער איינוווינער. דאָס איז בשייכות מיט די גרויסע אנטוויקלונגס־פּלענער, וואָס ווערן געפּלאַנט פארן דאָזיקן אָרט. אין אלגעמיינעם פּלאַן פון אנטוויקלען און אינדוסטריאַליזירן דעם ירושלימער קאָרידאָר, ווערט געפּלאַנט אין יעזור אויפצושטעלן אַן אינדוסטריע־צענטער, וואָס וועט געבן באשעפטיקונג פאר עטלעכע טויזנט ארבעטער. פארן דאָזיקן אינדוסטריעלן צענטער איז באַשטימט געוואָרן א שטח פון 2 טויזנט דונאם אויף דער רעכטער זייט פון שאָסיי. אָבער אין דאָזיקן שטח געפינען זיך צענדליקער אראבישע הייזער, וואָס

החיים התרבותיים ביעזור - משמר השבעה - אזור
מאמר ע"י חיים סנדרוביץ - בן דוד (המשך)

באמת אזא בענקעניש נאָך „ניט אמעריקאנער", בכן נאָך „זיינע פּראָצעסן", ביי וועלכע קיין שום קאָמוניסט, אפילו ער אליין בכבודו ובעצמו, איז ניט זיכער מיטן לעבן... ווייל נאָר איין לייכטער קראַץ גענוגט, — און דער דאַמאָקלעס־שווערד פון זיין „ציוניסטישן עבר" הענגט איבער אים ווי א בלוטיקער מעמענטאמאָר"...

און שנית, וואָס פלוצים איז איינגעפאלן אונדזער רעגירונגס־שעף אָנצוקלאָגן דעם אָרגאַן פון „מק"י" וועגן שקרים, דיבות און עלילות מכל המינים? איך פארשטיי לגמרי ניט זיין רוגז און ברוגז. וואָס דען זאָל שרייבן דער „קול העם", וואָס איז דאָך כידוע ניט קיין „קול" נאָר א „ווידער־קול" (עכאָ) פון דיקטאַטן און דירעקטיוון פון א „מאכט" וואָס איז „איבער" און „מחוץ". און פון „העם" האָט דאָך „קול העם" קיינמאָל ניט געוואָלט וויסן, ווייל זיין אינהאלט און צוועק איז פון שטענדיק געווען: „דיבות הארץ" בחוץ לארץ. „דיבות המדינה" במדינה און בחוץ המדינה... זייט איר אנטשטייאונג נערט זיך דאָך די דאָזיקע ווילד־פליייש־סעקטע נאָר פון שקרים און פארשווארצן ציוניזם, ציון און ציוניסטן. פארשטיי איך ניט: וואָס האָט מען צו זיי?

און איך פארשטיי אויך ניט, אָבער לגמרי ניט, דעם זין פון דעם פּראָ־

(המשך זייט 4, שפּ. 1)

דער ערד פון דער ניי — אלטער היים. זיי שרעקן זיך ניט אָפּ פאר שווערע ארבעט, אז ס'איז נאָר דאָ. זיי בילדן דעם צאָלרייכסטן עלעמענט אין דאָרף. די צווייטע שטארקסטע גרופּע זיינען די פּוילישע יידן, וואָס האָבן אויך אדורכגעמאכט א גוטע הכשרה אין די ווייטע שטחים פון דער רוסישער ערד און א טייל אין די קאַצעטן, בונקערס און פּארטיזאַנער גרופּן. דער פּוילישער עלעמענט איז מער ספּעציאליזירט אין פאכן און דער פּראָצענט פון שווארצע ארבעטער איז צווישן זיי א קלענערער ווי ביי די אנדערע עדות און דעריבער זעט מען זיי טאקע ווייניקער אין דער לשכת עבודה. אין איצטיקן ווינטער־סעזאָן ווען דאָס ארבעטס־פּראָבלעם איז צוליב די קלימאַטישע באדינגונגען הארבער, רופט דאָס ארויס ניט געוואונטשענע שטימונגען און דער מרכז פון דער לשכת עבודה האָט דעריבער א שווערע אויפגאבע, ווייל די איצטיקע קליינע ארבעטס־מעגלעכקייטן קענען ניט זעטיקן די ארבעטס־באדערפענישן פון די אלע, וואָס ווארטן אין תור נאָך אַן ארבעטס־טאָג.

מיט איניקע חדשים צוריק זיינען די ארבעטס־באדינגונגען אין יעזור געווען בעסערע ווי אין אנדערע שכנותדיקע ערטער. יעזור האָט געהאט א גרויסן ארבעטס־מארק אין דאָזיקן אָרט. אין אלגעמיינעם פּלאַן פון אנטוויקלען און אינדוסטריאליזירן דעם ירושלימער קאָרידאָר, ווערט געפּלאַנט אין יעזור אויפצושטעלן אַן אינדוסטריע־צענטער, וואָס וועט געבן באשעפטיקונג פאר עטלעכע טויזנט ארבעטער. פארן דאָזיקן אינדוסטריעלן צענטער איז באשטימט געוואָרן א שטח פון 2 טויזנט דונאם אויף דער רעכטער זייט פון שאָסיי. אָבער אין דאָזיקן שטח געפינען זיך צענדליקער אראבישע הייזער, וואָס דארפן לויטן פּלאַן צעשטערט ווערן. זיינען טאקע די משפחות, וואָס באַוווינען די דאָזיקע הייזער שטארק באַזאָרגט. זיי ווייסן ניט וואָס וועט מיט זיי ווערן? זיי האָבן שוין ווי עס איז זיך איינגעאָרדנט, מיט קליינע גערטנער און הינער־שטייגן און אריינגעלייגט דאָרט זייערע לעצטע גראָשנס און איצט דארפן זיי פון דאָרט אוועקגיין. ביז היינט, נאָך די פיל אָנפראגן אין פארשיידענע אינסטאנצן, איז נאָך קיין קלאָרער ענטפער ניט געקומען ווער עס וועט פאר זיי זאָרגן. דאָס רופט ארויס פיל פארביטערונג און זאָרג. עס איז נויטיק א שנעלע אויפקלערונג.

ווי זעט אויס דאָס געזעלשאפטלעכע און קולטורעלע לעבן אין יעזור?

אבער וועגן דעם אין קומענדיקן נומער.

בן־דוד

זה הביא להתמרמרות בקרב העולים, עד שנפלה ההכרעה: השיכון החדש שייך לחולון וממילא הם שייכים ללשכת העבודה המקומית. אבל יש צורך לפתוח במקום סניף של לשכת עבודה חולונית.

הקמתו של השיכון החדש, "הבלוקונים", לקחה מיזור הרבה מקומות עבודה וזה מכביד על המצב. עבודת קטיף אין, יען פרדסים חיים לא קיימים בסביבה על כן תנאי העבודה כרגע מצומצמים.

עכשיו התחילו לסלול דרך חדשה אשר תחצה את יזור וזה יקל מעט על עבודת הלשכה. נוסף לכל זה, באה על חלק מתושבי יזור דאגה חדשה – וזה דווקא בשייכות לפיתוח המקום.

בתכנית הפיתוח לתַעֵש את המקום יש להקים מרכז תעשייה שייתן עבודה לכמה אלפי עובדים. עבור מרכז זה הקציבו אלפיים דונם אדמה מצד ימין של הכביש הגובל עם חולון, אבל בשטח הזה נמצאים עשרות בתים ערביים שצריכים לפי התכנית להיהרס.

המשפחות שגרות בבתים אלה מודאגות מאוד, הן לא יודעות מה יהיה איתן. הן כבר הסתדרו איך שהוא עם גינות קטנות ולולים עם עופות והשקיעו את שארית כספן, ועכשיו הן יצטרכו ללכת משם.

עד היום אחרי שאילתות רבות בכל מיני אינסטנציות – אין על זה תשובה ברורה. מי ידאג לעשרות המשפחות האלה – לא ידוע. צריך הבהרה מהירה, שאנשים לא יחיו בלחץ.

איך נראים החיים החברתיים התרבותיים ביזור? על זה במאמר השני.

בכדי שלא יידעו מי הכותב של המאמר, חתמתי בשם בן־דוד – 15.2.1950

החיים התרבותיים והחירותיים ביזור 15.2.1950

בחודש יוני 1949 היו בחירות לוועד הכפר. בבחירות השתתפו רק שלוש מפלגות: מפא"י, מפ"ם וקומוניסטים. נבחרו 11 נציגים לוועד – 6 מפ"ם, 4 מפא"י ו־1 מק"י.

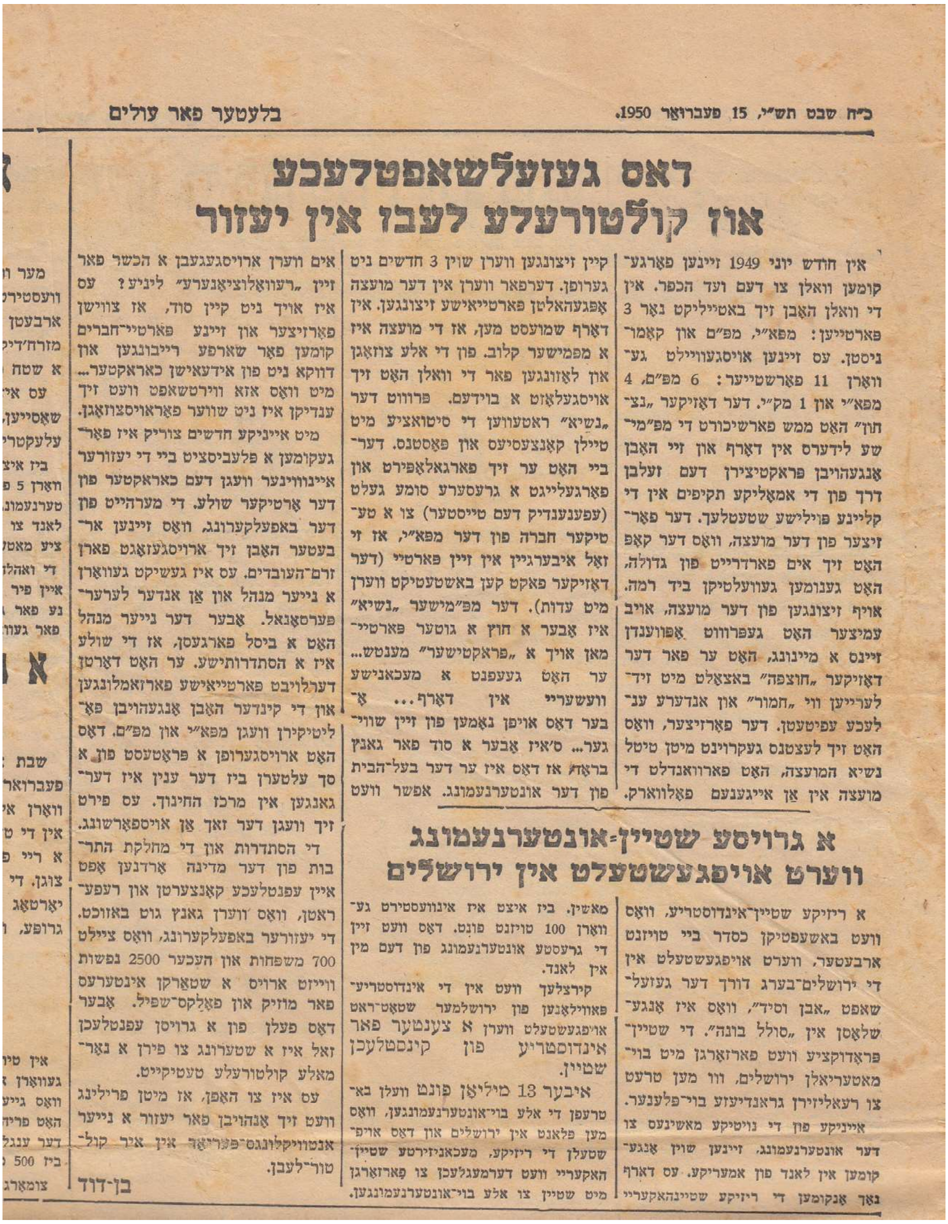
הניצחון של מפ"ם שיכר ממש את נציגיהם, והם התחילו להתנהג בדרך תקיפה ועריצות כמו שהיה פעם בעיירות הקטנות בפולין.

היושב ראש של המועצה שראשו הסתחרר מרוב גדולה, התחיל לשלוט ביד רמה על האסיפה של המועצה. באם מישהו לא הסכים לדעתו, אז בעד "החוצפה" הזאת שילם בזלזולים כמו חמור וכינויים אחרים.

היושב ראש הכתיר את עצמו בתואר "נשיא המועצה" והתנהג כמו בעל בית במשק הפרטי שלו.

ישיבות המועצה כבר לא קויימו 3 חודשים. במקום זה קיימים במועצה

"החיים התרבותיים ביעזור - משמר השבעה - אזור"
מאמר ע"י חיים סנדרוביץ - בן דוד שפורסם בעיתון "דפים" עבור העולים
(בלעטער פאר עולים) 15.2.1950

דאס געזעלשאפטלעכע און קולטורעלע לעבן אין יעזור

אין חודש יוני 1949 זיינען פארגעקומען וואלן צו דעם ועד הכפר. אין די וואלן האבן זיך באטייליקט נאר 3 פארטייען: מפא״י, מפ״ם און קאמוניסטן. עס זיינען אויסגעוויילט געווארן 11 פארשטייער: 6 מפ״ם, 4 מפא״י און 1 מק״י. דער דאזיקער „נצחון" האט ממש פארשיכורט די מפ״מישע לידערס אין דארף און זיי האבן אנגעהויבן פראקטיצירן דעם זעלבן דרך פון די אמאליקע תקיפים אין די קליינע פוילישע שטעטלעך. דער פארזיצער פון דער מועצה, וואס דער קאפ האט זיך אים פארדרייט פון גדולה, האט גענומען געוועלטיקן ביד רמה. אויף זיצונגען פון דער מועצה, אויב עמיצער האט געפרווט אפווענדן זיינס א מיינונג, האט ער פאר דער דאזיקער „חוצפה" באצאלט מיט זידלערייען ווי „חמור" און אנדערע ענלעכע עפיטעטן. דער פארזיצער, וואס האט זיך לעצטנס געקרוינט מיטן טיטל נשיא המועצה, האט פארוואנדלט די מועצה אין אן אייגענעם פאלווארק. קיין זיצונגען ווערן שוין 3 חדשים ניט גערופן. דערפאר ווערן אין דער מועצה אפגעהאלטן פארטייאישע זיצונגען. אין דארף שמועסט מען, אז די מועצה איז א מפמישער קלוב. פון די אלע צוזאגן און לאזונגען פאר די וואלן האט זיך אויסגעלאזט א בוידעם. פרווט דער „נשיא" ראטעווען די סיטואציע מיט טיילן קאנצעסיעס און פאסטנס. דערביי האט ער זיך פארגאלאפירט און פארגעלייגט א גרעסערע סומע געלט (עפענענדיק דעם טייסטער) צו א טעטיקער חברה פון דער מפא״י, אז זי זאל איבערגיין אין זיין פארטיי (דער דאזיקער פאקט קען באשטעטיקט ווערן מיט עדות). דער מפ״מישער „נשיא" איז אבער א חוץ א גוטער פארטיימאן אויך א „פראקטישער" מענטש... ער האט געעפנט א מעכאנישע וועשערייי אין דארף... אבער דאס אויפן נאמען פון זיין שווינגער... ס'איז אבער א סוד פאר גאנץ בראזל אז דאס איז ער דער בעל־הבית פון דער אונטערנעמונג. אפשר וועט מען אים ווערן ארויסגעגעבן א הכשר פאר זיין „רעוואלוציאנערע" ליניע? עס איז אויך ניט קיין סוד, אז צווישן פארזיצער און זיינע פארטיי־חברים קומען פאר שארפע רייבונגען און דווקא ניט פון אידעאישן כאראקטער... מיט וואס אזא ווירטשאפט וועט זיך ענדיקן איז ניט שווער פאראויסצוזאגן.

מיט אייניקע חדשים צוריק איז פארגעקומען א פלעביסציט ביי די יעזורער איינוווינער וועגן דעם כאראקטער פון דער ארטיקער שולע. די מערהייט פון דער באפעלקערונג, וואס זיינען ארבעטער האבן זיך ארויסגעזאגט פארן זרם־העובדים. עס איז געשיקט געווארן א נייער מנהל און אן אנדער לערערפערסאנאל. אבער דער נייער מנהל האט א ביסל פארגעסן, אז די שולע איז א הסתדרותישע. ער האט דארטן דערלויבט פארטייאישע פארזאמלונגען און די קינדער האבן אנגעהויבן פאליטיקירן וועגן מפא״י און מפ״ם. דאס האט ארויסגערופן א פראטעסט פון א סך עלטערן ביז דער ענין איז דערגאנגען אין מרכז החינוך. עס פירט זיך וועגן דער זאך אן אויספארשונג.

די הסתדרות און די מחלקת התרבות פון דער מדינה ארדנען אפט איין עפנטלעכע קאנצערטן און רעפעראטן, וואס ווערן גאנץ גוט באזוכט. די יעזורער באפעלקערונג, וואס ציילט 700 משפחות און העכער 2500 נפשות ווייזט ארויס א שטארקן אינטערעס פאר מוזיק און פאלקס־שפיל. אבער דאס פעלן פון א גרויסן עפנטלעכן זאל איז א שטערונג צו פירן א נארמאלע קולטורעלע טעטיקייט.

עס איז צו האפן, אז מיטן פרילינג וועט זיך אנהויבן פאר יעזור א נייער אנטוויקלונגס־פעריאד אין איר קולטור־לעבן.

בן־דוד

א גרויסע שטיין־אונטערנעמונג ווערט אויפגעשטעלט אין ירושלים

א ריזיקע שטיין־אינדוסטריע, וואס וועט באשעפטיקן כסדר ביי טויזנט ארבעטער, ווערט אויפגעשטעלט אין די ירושלים־בערג דורך דער געזעלשאפט „אבן וסיד", וואס איז אנגעשלאסן אין „סולל בונה". די שטיין־פראדוקציע וועט פארזארגן מיט בוי־מאטעריאלן ירושלים, ווו מען טרעט צו רעאליזירן גראנדיעזע בוי־פלענער.

אייניקע פון די נויטיקע מאשינעס צו דער אונטערנעמונג, זיינען שוין אנגעקומען אין לאנד פון אמעריקע. עס דארף נאך אנקומען די ריזיקע שטיינהאקעריי־מאשין. ביז איצט איז אינוועסטירט געווארן 100 טויזנט פונט. דאס וועט זיין די גרעסטע אונטערנעמונג פון דעם מין אין לאנד.

קירצלעך וועט אין די אינדוסטריע־פאווילאנען פון ירושלמער שטאט־ראט אויפגעשטעלט ווערן א צענטער פאר אינדוסטריע פון קינסטלעכן שטיין.

איבער 13 מיליאן פונט וועלן באטרעפן די אלע בוי־אונטערנעמונגען, וואס מען פלאנט אין ירושלים און דאס אויפשטעלן די ריזיקע, מעכאניזירטע שטיין־האקעריי וועט דערמעגלעכן צו פארזארגן מיט שטיין צו אלע בוי־אונטערנעמונגען.

ישיבות מפלגתיות. בכפר אומרים שהמועצה הפכה למועדון מפ״מי.

מכל ההבטחות וההכרזות מלפני הבחירות לא קוימו שום דבר, אז ״הנשיא״ מנסה להציל את המצב בחלוקת כל מיני קונצסיות ומשרדים.

מרוב להיטות הוא פעם הרחיק לכת והציע סכום כסף לחברה פעילה של מפא״י שהיא תעבור למפלגתו. עובדה זו ראו כמה אנשים שיכולים לאשר את זה כשפתח את ארנקו ורצה לסלק לחברה סכום ניכר.

הנשיא המפ״מי הוא לא רק חבר נאמן למפלגתו, הוא גם איש פרקטי ויש לו חוש לביזנס, הוא פתח בכפר מכבסה מכנית אבל זה ע״ש חמותו. אבל זה ״סוד בעד כל ברוד״ שהוא זה בעל הבית של המפעל ועוסק בו.

אולי האינסטנצים של מפלגתו ייתנו לו הכשר בעד הקו ״הרוולוציוני״. זה גם לא סוד שבין היושב ראש וחברי מפלגתו ישנם סכסוכים קשים אבל כל זה לא מאופי אידיאולוגי. איך זה ייגמר קשה להגיד.

לפני זמן מה היה משאל עם אצל תושבי הכפר על האופי והזרם של בית הספר המקומי. רוב התושבים שהם פועלים היו בעד זרם העובדים. ואכן, נשלח מנהל חדש וכל צוות המורים הוחלף.

אבל המנהל החדש שכח שבית הספר הוא הסתדרותי והוא הרשה לקיים שם אסיפות מפלגתיות. הילדים התחילו להתווכח בפוליטיקה אודות מפא״י ומפ״ם.

מצב זה הביא למחאה והתנגדות של הרבה הורים עד שהעניין הגיע למרכז החינוך. בנושא זה מתנהלת חקירת ההסתדרות והמחלקה לתרבות של המדינה מארגנת מזמן לזמן קונצרטים והרצאות, אשר יש בהם הרבה מבקרים ומצליחים.

אוכלוסיית יזור מונה כיום 700 משפחות ולמעלה מ־2,500 נפשות. ישנה התעניינות גדולה בעד מוסיקה ומשחקי תרבות. אבל מפריע שחסר אולם גדול לנהל עבודה תרבותית סדירה.

יש לקוות שלקראת הקיץ תתחיל ביזור התפתחות חדשה בחיים התרבותיים.

בן־דוד

המאמרים הודפסו בדפוס לעולים בשפת יידיש ותורגמו על־ידי.

פתיחת המועדון ביזור

הגיע הזמן שהמועדון המפלגתי יהיה גמור. צריכים רק באופן רשמי להכריז על פתיחתו.

שלחנו הזמנות בסטנסיל לכל חברי המפלגה וביום מסוים בחודש אפריל 1950 ארגנתי אסיפה עם נוכחותם של נציגי המרכז, מרדכי הורביץ וסגנו אריה זז׳מסקי.

אולם הסניף היה די גדול וקישטנו אותו עם דגלים קטנים, כך שעשה רושם חגיגי.

אני כמזכיר הסניף פתחתי את האסיפה וציינתי את ההישג הגדול בפתיחת מועדון הסניף. כל הספסלים היו תפוסים עם אנשים ונשים שבאו למאורע הזה. ציינתי שזה מפנה גדול בחיי המפלגה במקום.

מרדכי הורביץ נשא נאום בציינו את ההישג של מפלגת מפא״י בארץ בכל שטחי החיים ובמיוחד בקליטת העולים. ועכשיו כשכל הדירות מהרכוש הנטוש תפוסות, נתחיל לבנות שמונים נוספות ולפי מפתח של עדיפות נשכן את העולים שיושבים עדיין בבתי־עולים.

האווירה באסיפה היתה חגיגית ואחרי כיבוד קל האסיפה נגמרה בשירת התקווה, בתקווה גם לזמנים יותר טובים.

העיתון הפיץ לעולים דפים בכמות יותר גדולה בקרב אוכלוסיית יזור במיוחד בגלל שני המאמרים על אודות המועצה המקומית והעומד בראשה.

שמעתי שכולם התעניינו, במיוחד מהפלג המפ״מי, מי כתב את המאמרים שלא היו מחמיאים לתהילה למפלגת מפ״ם אבל חתמתי בעילום שם - בן דוד ואף אחד לא גילה מי הכותב. זה עזר מאוד לפופולריות של מפא״י שהתעצמה והרבה חברים חדשים נרשמו בסניף. וכך נכנסתי לעבודה ביזור.

כל יום באתי לכמה שעות. הסתובבתי פה ושם ובאו אלי חברים לבקש כל מיני טובות שלא יכולתי לעשותן. אבל בכדי להצדיק את עצמי ואת תפקידי, רשמתי פתק ושלחתי את החבר למרכז המפלגה לחיים רוקח. באם אני לא יכול לפתור את בעייתו של החבר - שהמרכז יטפל בו. כי בכל זאת היו לי סמכויות ויותר אפשרויות. זאת היתה השיטה. אחד מסר פתק לשני ובאם הגיע למקום הנכון הבעיה נפתרה וזה היה נקרא שהמפלגה עזרה ומישהו התעניין בדבר.

סוף כל סוף שכנעתי את בתיה לעבור לגור בתל־עריש. למען האמת, התחרטתי על שנכנסתי לגוב האריות כי ראיתי שאין בין רפאל ואשתו שפה משותפת והיא דרשה כבר הכול בימים הראשונים בהיותם בדירה והם עוברים

למריבות בטונים גבוהים ואני הייתי עד לכל זה. למעשה, באופן ממשי רפאל לא עזר לי בסידור וארגון בניית הבית, יכולתי בשקט לעשות הכול לבד, אבל את הנעשה אין להשיב. בתיה עם הילדים מוכרחים לעבור לתל־עריש.

על זה דיברתי עם בתיה ולא קל היה לשכנע אותה לעבור לשם והיא משכה עוד שבוע ועוד שבוע עד שדיברתי קשות. מה עלי לעשות? הלא השקעתי כבר את כל הכסף בבית. ייתכן שעשיתי שגיאה, אז לא נתערב בוויכוחים שלהם, הלא הדירה גם ביחד וגם לחוד עם כניסה נפרדת, רק המקלחת ובית השימוש בשותפות. אז נשתדל למנוע סכסוכים. בתיה לא אשת מריבה, הלא גרנו במחנות ובקולחוזים עם שותפים ולא רבנו וגם פה לא נריב.

אבל פה עניין אחר, הלא רוזה היא גיסה ולמה לי להיות נוכחת במריבות שלהם?

למעשה, בתיה צדקה, אבל להחזיר את הגלגל לא יכולים ותנאי בית העולים נמאסו עלינו. הכל פתוח לרווחה ואין כל פרטיות. בלית־ברירה בתיה הסכימה. עוברים לגור לתל־עריש והלאה נראה...

הגיע יום 27.12.1949. בזה היום יצאנו את בית העולים באר־יעקב בהיותנו שם חצי שנה ושבועיים.

כששמעו במשרד הסוכנות בבאר־יעקב כי יש לנו חדר למגורים בתל־עריש, נראה היה כי הם היו מרוצים להיפטר מעוד משפחה בבית־העולים. לא הבטיחו לנו שום דבר - לא שיכון ולא רישום לשיכון. בתעודת העולה רשמו שאני ומשפחתי יוצאים לשיכון לתל־עריש.

לא הבנתי אז הרבה בענייני רישום בתעודות, לכן שתקתי מבלי לשאול דבר.

לפני הצריף שבו גרנו הגיעה משאית, העמיסו עליה את כל המזוודות. רק שתי מיטות מתקפלות אמריקאיות הצלחתי לקחת ואת מיטות הברזל החזרנו. ככה הגענו לתל־עריש להיות עצמאים.

למעשה, כבר עבדתי וקיבלתי משכורת חודשית, 60 לירות, שזו היתה המשכורת הממוצעת של פקיד ואפשר היה לחיות בתנאים דאז חיי צנע. זה היה לנו מובן מאליו, כי לא היו לנו הרבה שנים מושגים אחרים והסתפקנו עם זה.

בדירה היה חדר 4x4 מטרים והיה מספיק גדול. חוץ מזה המטבח היה גם כן קרוב ל־10 מטרים והתחלנו בכוחות עצמנו להקים לנו בית שיהיה שלנו כולו.

היה בזה גם סיפוק נפשי, למרות הגרעינים המרים שהיו בעיקר בחיי השותפות עם הגיסה שהיו בראשונה קורקטיים, אבל הכול היה לפי מצב רוחה ואופייה הנרגז.

תמונות משכונת תל־עריש–תל־גיבורים של משפחת סנדרוביץ
שנות הילדות, בגרות וצבא של משה וברכה סנדרוביץ

ב־15 לפברואר 1987 עברו ההורים חיים ובתיה סנדרוביץ
מתל־גיבורים לגור ברחובות

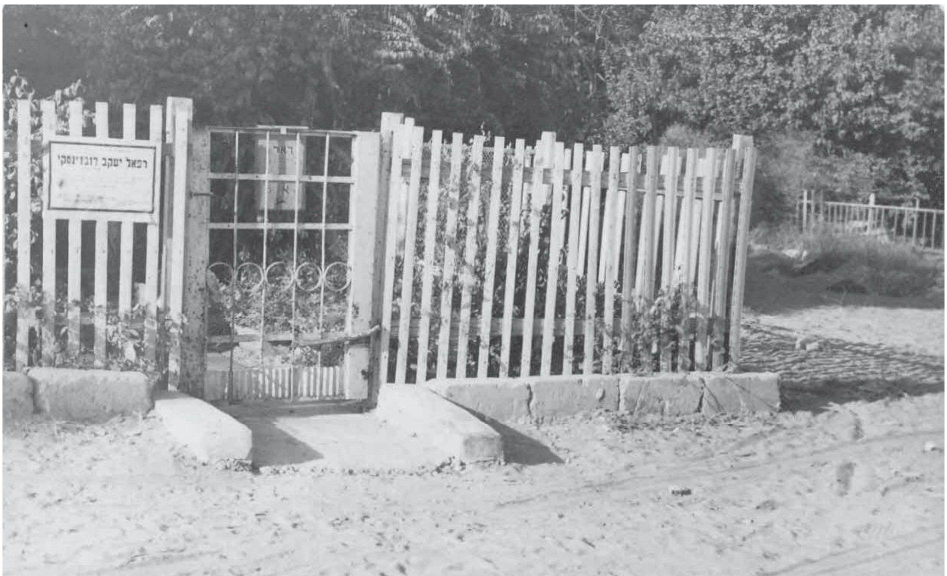

שכונת תל־גיבורים

רח' א מספר 5 (תל־עריש), מבט לרחוב לכיוון מערב

דודה רחל ומשפחתה כשהגיעו בשנת 1957 לארץ והתגוררו אצלנו
בתל־גיבורים בכניסה לבית
(אבא חיים סיים את פרק כתיבת קורות חייו עד הגעתם של בת דודתו רחל
ומשפחתה 1957 לישראל אליהם הביתה)

שכונת תל־גיבורים, הכניסה לחצר הבית
(מודעת אבל של הדוד יעקב פולה דובז'ינסקי נפטר ב־30.8.1973)

מבט בבית בתל־גיבורים - חיים, בתיה וברכה סנדרוביץ'

מבט בבית בתל־גיבורים -חיים והדוד פולה משחקים שח

מבט בבית בתל־גיבורים -חיים ובתיה סנדרוביץ

אמא בתיה סנדרוביץ בכניסה לבית
בתל־גיבורים בשנות ה־50

צילום מתחת לעץ התות בתל־גיבורים.
מימין: חיים, בתיה, ברכה ומשה סנדרוביץ

בכניסה לבית בתל־גיבורים. מימין: חיים סנדרוביץ, הדוד יעקב פולה
דובז'ינסקי וסלק פוטרמן

בחצר בתל־גיבורים.
למעלה: חיים ובתיה סנדרוביץ. למטה: ברכה ומשה

"משק העזר" בשנות ה־50

מבט על הבית בתל־עריש **"משק העזר"** שבתיה וחיים הקימו בשנות הצנע של דב יוסף בשנות ה־50, שדה הכרוביות

חיים ובתיה בלול התרנגולות

בתיה בלול התרנגולות

בתיה בערוגת הפרחים בתל־גיבורים

חיים חפר בונקר במלחמת סיני, 1957
בחצר בתל־גיבורים

המלונה של "גיבור" הכלב
בחצר בתל־גיבורים

חיים עם הכלב גיבור
מבט על הבית בתל־עריש / תל־גיבורים

בתיה עם אייל בחצר תל־גיבורים

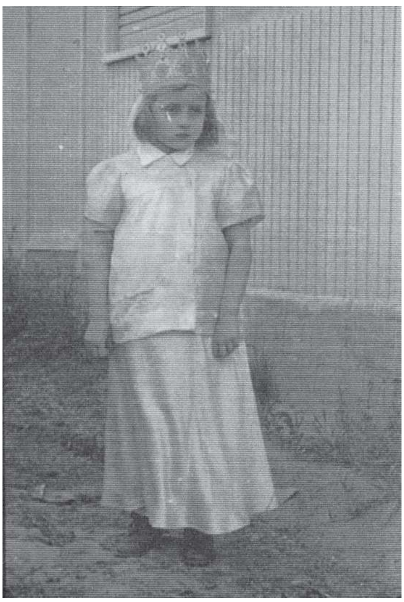
חיים, בתיה וברכה בחצר תל־גיבורים
(וטובה שפר משמאל)

חיים סנדרוביץ במחסן בתל־עריש תל־גיבורים

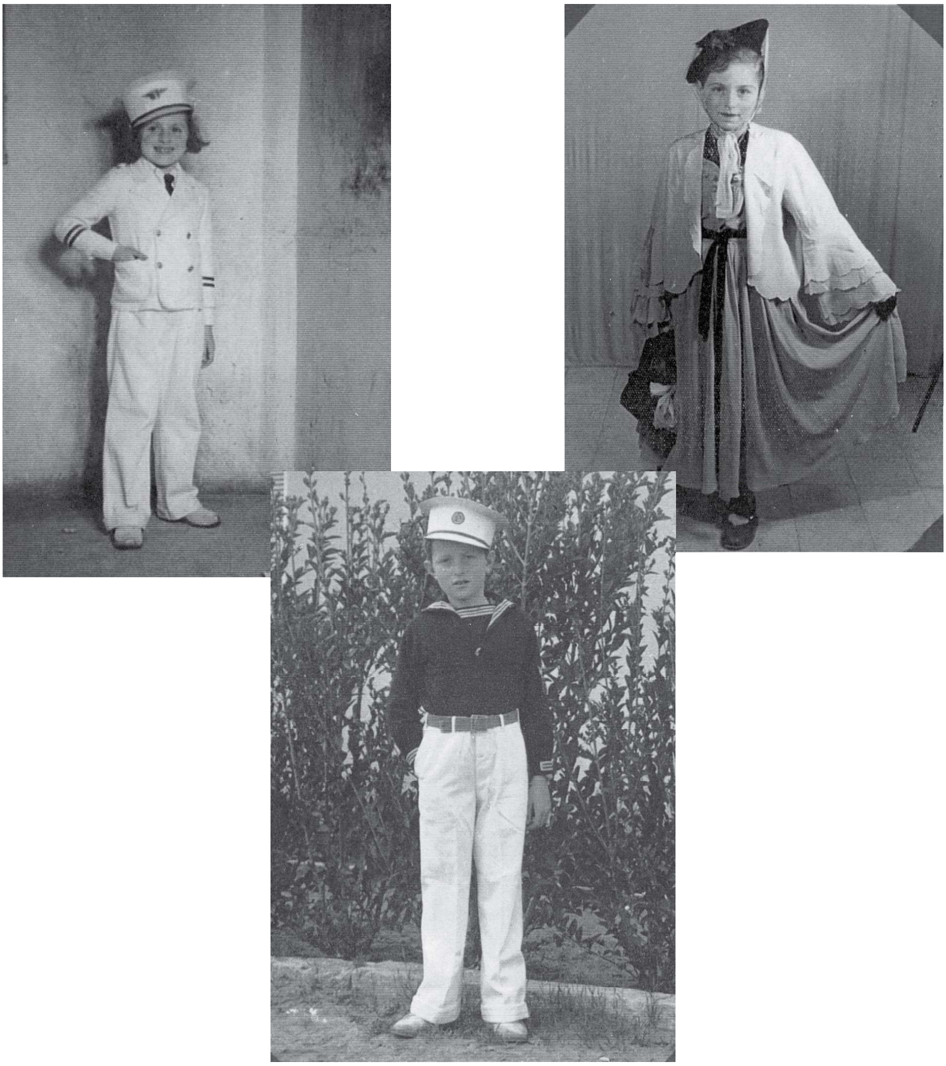

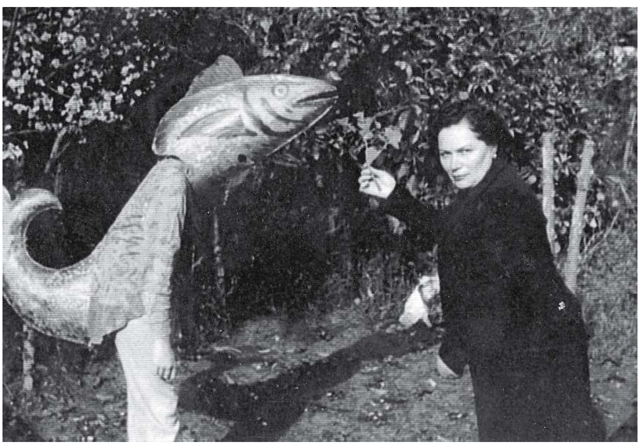

ברכה ואסתר דובז'ינסקי בתחפושת פורים

תחפושות פורים של ברכה ומשה שחיים ובתיה עיצבו

תל-עריש ליד עץ התות

מימין לשמאל:שורה עליונה: צבי פסנסטר, בתיה סנדרוביץ, אניה וצבי אייזנשטט, לוטה פנסטר וחיים סנדרוביץ

שורה תחתונה: דיטה פנסטר, משה סנדרוביץ, רבקה פנסטר, אבי פנסטר התינוק וברכה סנדרוביץ (צולם בחצר בתל־גיבורים 1951)

מסורת שליחת ברכות לראש השנה של חיים ובתיה סנדרוביץ

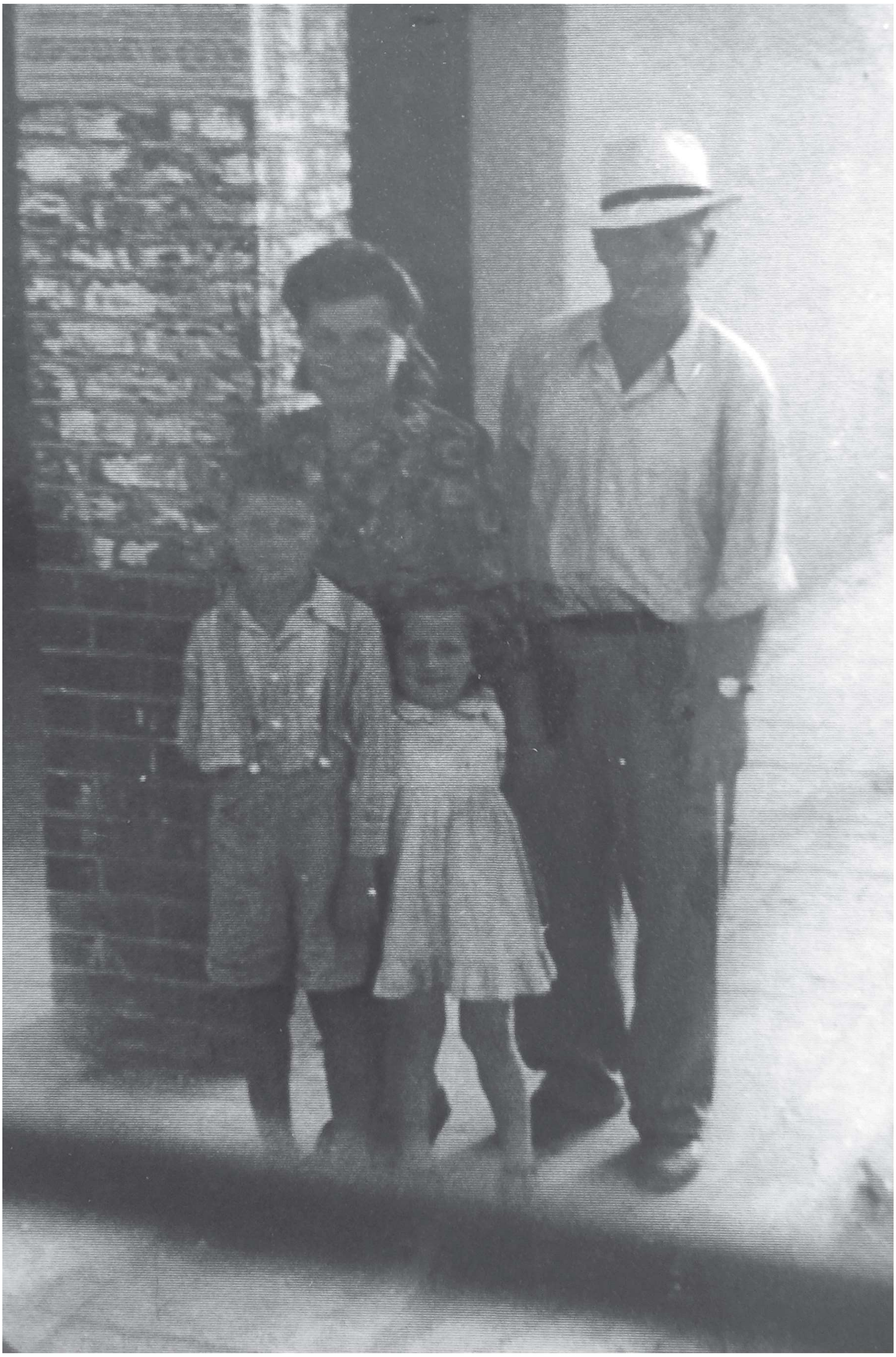
משפחת פנסטר בתל־גיבורים
מימין: לוטה, דיטה, רבקה,
צבי ואבי פנסטר

במרפסת בתל־גיבורים מימין לשמאל: צ'שה גרינוולד,
בתיה סנדרוביץ ויוסי גרינוולד (חי בבלגיה)

צילום בחצר בתל־גיבורים מימין לשמאל: בתיה, משה, חיים וברכה סנדרוביץ

צילום בכיכר סטרומה בחולון, ליד עמודי הלבנים האדומות בשנות ה־50.
חיים, בתיה, ברכה ומשה סנדרוביץ'

בתיה סנדרוביץ, רוזה
דובז'ינסקי, ברכה, חיים
ומשה סנדרוביץ, רפאל
ואסתר דובז'נסקי בחצר
בתל־עריש תל־גיבורים

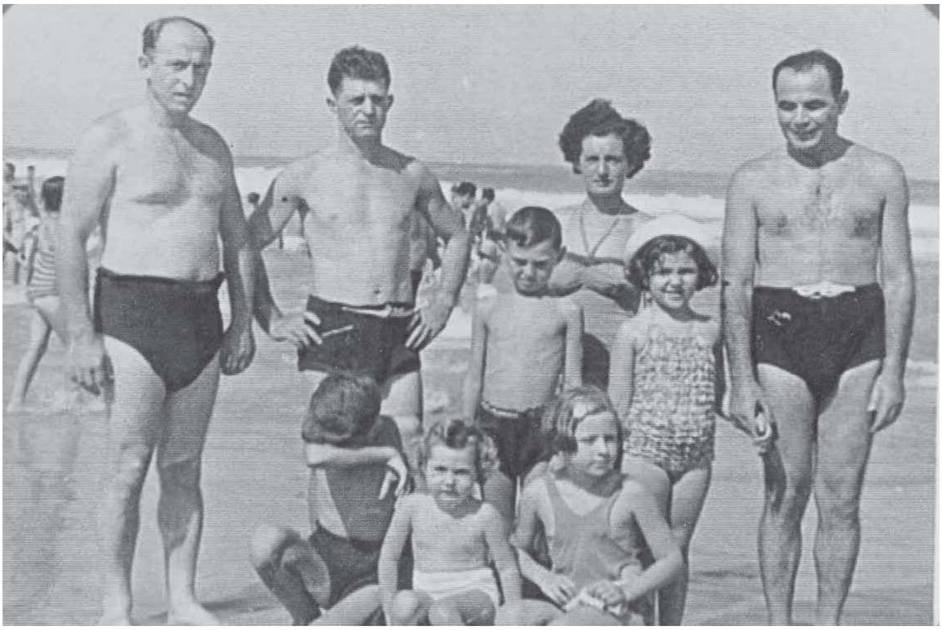
חיים ובתיה סנדרוביץ
במרפסת בתל־גיבורים

משה עם אמא בתיה סנדרוביץ
במרפסת בתל־גיבורים

במרפסת בתל־גיבורים מימין: גניה שפר ובתה טובה, משה, בתיה וברכה סנדרוביץ

בחוף הים בבת ים. מימין לשמאל: יעקב דובז'ינסקי, אסתר, ברכה.
משמאל: חיים ומשה

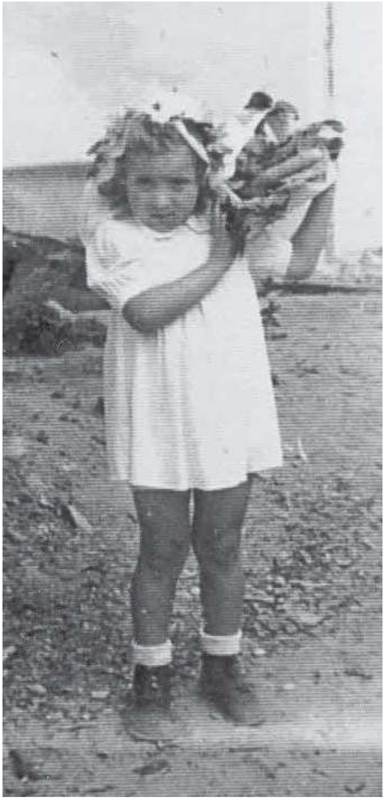
מימין: רבקה פנסטר וברכה סנדרוביץ בבית ספר יסודי (תל־עריש) תל־גיבורים

יוסי גרינוולד בכיתה א' בית ספר יסודי (תל־עריש) תל־גיבורים

הלונה פארק ביפו מימין: אסתר ודוד פולה, משה וברכה עם אבא חיים

גן הילדים **1951** ברכה סנדרוביץ
בחגיגות ביכורים

ברכה סנדרוביץ ונחמה לקס
מנגנות בטכס בחלילית

פסח 1967 צילום בחצר תל־גיבורים
מימין לשמאל: דוד פולה, בתו אסתר, ברכה, משה, אמא בתיה ויפה

מבט בבית בתל־גיבורים. בתיה, חיים וברכה סנדרוביץ

חיים מלאים שמחה. מימין: חיים, בתיה סנדרוביץ, יעקב פולה דובז'ינסקי, אניה ובעלה וינר, לוטה וצבי פנסטר

פסח 1967 בחצר בתל־גיבורים

מימין: אסתר דובז'ינסקי, יפה וברכה סנדרוביץ

פסח 1967 בחצר בתל־גיבורים

מימין: בתיה סנדרוביץ, דוד פולה ובתו אסתר דובז'ינסקי, חיים, ברכה ויפה סנדרוביץ

מפגש משפחתי. מימין: יפה, ברכה, בתיה וחיים סנדרוביץ,
אסתר ויעקב דובז'ינסקי

מפגש משפחתי. מימין: יעקב דובז'ינסקי, קרן ומוני שינברג, יפה, בתיה,
טל ומשה סנדרוביץ, כוכבה ושמואל חלואה (הורים של יפה) וחיים סנדרוביץ
(לפני הנסיעה לדרום אפריקה של יפה, משה ושני הילדים טל ואייל סנדרוביץ 1972)

הפרידה מתל־עריש — תל־גיבורים 15.02.1987

מבט לרחוב א', בתיה סנדרוביץ ליד החצר של משפחת אפלבוים.
משמאל המחסן של אפלבוים

בתיה סנדרוביץ בכניסה לחצר של הבית בתל־גיבורים

המרפסת בתל־גיבורים

המחסן המיתולוגי ובית המלאכה של
חיים סנדרוביץ בתל־גיבורים

הסוכה שחיים בנה (סוכה לעד)

אבא חיים סנדרוביץ' מבלה עם אחד מתחביביו במחסן ובבית המלאכה המיתולוגי בתל־גיבורים בציור ובצילום

הכניסה לחצר הבית של משפחת סנדרוביץ' בתל־גיבורים

המרפסת בצד דרום-מזרח בתל־גיבורים

מבט מהחצר והמחסן על הבית בתל־גיבורים

בתיה סנדרוביץ נפרדת
מפלה ובנו הלמן

בתיה סנדרוביץ נפרדת
מיעקב אפלבוים גבאי ביה"כ

החצר עם עצי הפרי, בתיה וחיים סנדרוביץ עם עזיבתם את
(תל־עריש) תל־גיבורים לרחובות ב־15 לפברואר 1987

בבית בתל־עריש היה מקום שם יכולתי לנצל את כשרונותי בעשיית הרבה דברים בעבודת יד. ראשית כול בניתי שולחן מקרשים שלקחתי מבית העולים. אמנם הכול על מסמרים. כמו כן סידרתי מקרשים איזה מתקן לתלות את הבגדים ויש לנו כבר ארון מאולתר. אבל רוב החפצים נמצאים עוד בחיפה במחנה קורדני וצריכים לנסוע לשם להביאם וזה לא דבר קל.

במטען שנמצא בחיפה ישנם הרבה דברים משותפים אשר קנינו בלינץ בשותפות עם צבי זילברמן. על כן נסעתי לזילברמן שהיה גר בדירה שכורה בשכונת התקווה באחד מהבתים הישנים שהיה באיזה סימטה. זה היה מין צריף שהיו בו כמה חדרים קטנים. חשבתי אז שזילברמן הסתדר על הצד הטוב ביותר, כי הכול מדדתי לפי תנאי בית העולים ובכלל לא היה לי מושג מה זה דירה טובה.

כפי שהזכרתי, עם הזוג צבי ובלומה זילברמן היינו מיודדים והם גרו ביחד עם ההורים של בלומה, כנראה שהיה לו מספיק כסף לסידור הדירה.

אמנם שכונת התקווה היתה פרבר עוני של תל־אביב, אבל זה נחשב שהם גרים במרכז.

הם קיבלו אותי בחמימות, אבל באופן ממשי לא יכלו לעזור לי וגם לא עלה במחשבתי לבקש מהם עזרה.

סיכמנו שצריכים להוציא את הדברים המשותפים ממחסני המכס ואחר כך נראה מה לעשות בהם. לזילברמן היה ידיד. הוא היה אדם מבוגר ודומני שהיה איזה קרוב רחוק שעבד כבר עבור זילברמן והרוויח כסף מקבלת תמונות להגדלה. שמו של האיש היה שייע פֶּקלר, הוא הלך לדיירי שכונת התקווה וקיבל הזמנות מתמונות קטנות לעשות העתקות גדולות.

זילברמן היה אומן בזה, הוא הגדיל את התמונות בדייקנות וככה הרוויח די טוב.

גם אבא של בלומה שהיה כבר קשיש התחיל בעבודה זו לקבל הזמנות להגדלת תמונות והפרנסה היתה בשפע. על כן צבי הפסיק לדבר על התכניות שהיו לנו באוסטריה לעשות משהו עם המכונות והכלים שהבאנו. הוא הציע שצריכים למכור הכול אבל ראשית כול צריכים להביא את זה מחיפה. קבענו ששייע פקר נוסע איתי לחיפה להביא את הארגזים הכבדים. קבענו יום ושנינו נסענו למקום שנקרא "קורדני".

החלטתי שחצי מהמטען אני מעביד לתל־עריש וחצי לזילברמן לשכונת התקווה. עם הוצאת המטען לא היתה בעיה. שכרנו אוטו משא והבאנו ארגז גדול עם כל מיני מכונות לנגרות וארגז שהיו בו אולי 50 ק"ג כרומוניקלין. אלה חוטי תיל לעשות ספירלים לגופי חימום, כמה מנועים חשמליים וכל מיני כלים.

יתר הדברים, כמו מכונת הקצעה לקרשים ומחרטה לעיבוד מתכת, העברתי אלי.

ללא כל מחשבה של חלוקת הדברים, הכול רק במקרה לפי מה שהיה בארגזים, חוץ מכמה ארגזים שהיו רק דברים השייכים לי.

מכיוון שהייתי משוכנע שמשותפות עם זילברמן לא יוצא שום דבר, נסעתי לרחוב הרצל בתל־אביב ומצאתי שם סוחר בעל חנות של מכונות משומשות והצעתי לו את מה שיש לי למכור. נסעתי עם הסוחר על אופנוע שלו, ישבתי מאחור לביתי בתל־עריש ומכרתי לו את כל המכונות והכלים. לקחתי משהו שווה ערך יותר ממאה לירות, זה היה סכום לא מבוטל, וכנראה זו היתה מציאה גדולה כי לא ידעתי את ערכם של הכלים והסוחר בטח לפי ערך המכונות שילם בזול כי לא היה לו מושג כמה הם שווים.

הכסף בכיס נתן לי קצת ביטחון עצמי. חוץ מזה הצטרכתי להתחשבן עם זילברמן כי גם הוא מכר את המוטורים ואת החוטים ועוד כלי עבודה.

לא היה כל סכסוך בינינו, כי היה לנו אמון אחד בשני ודומני שהוא נתן לי עוד איזה סכום כחלק השווה של הדברים שנמכרו.

בינתיים עבדתי כמזכיר ביזור, אבל לא היה לי כל סיפוק מעבודה זו. כל היום הלכתי לשם אבל לא היה מה לעשות. חברים שבאו לסניף, באו בעניינים שלהם ושאני בתור נציג המפלגה אעזור להם בכל מיני סידורים - כפי שהזכרתי, השיטה היתה "הפתק".

אני נתתי להם פתק למפלגה בת"א כי לבד לא היה בכוחי לעשות משהו ולבסוף הם באו בחזרה עם טענות שהעניין שלהם לא סודר, ככה שהחבר הרגיש מרומה. גם לי נמאס מכל העסק ורציתי כבר לגמור עם עבודתי זו.

באתי למרכז המפלגה בתל־אביב שהיה ברחוב אלנבי ודיברתי עם חיים רוקח. אמרתי לו דוגרי שיותר אינני מעוניין לעבוד במפלגה ושיסדר אותי בעבודה אחרת. לבסוף נתן לי פתק לישראל ריטוב שהיה מנהל הראשי של מרכז הקואופרציה, שהוא יטפל בי.

את ישראל ריטוב הכרתי אישית עוד בהיותו שליח המפלגה באוסטריה כך שלא הצטרכתי הרבה לדבר. הוא אמר לי שהוא ישלח אותי לעבוד בלשכת המס. רק אני צריך לקבל הפניה מלשכת העבודה בחולון. הוא נתן לי פתק למזכיר הלשכה פרייליכמן שישלח אותי ללשכת המס בתל־אביב. הוא גם נתן לי פתק עם המלצה למנהל לשכת המס ברחוב אסתר המלכה 6 בת"א שיסדר אותי בעבודה.

הכול הלך למישרין. פרייליכמן תיכף הוציא לי אישור הפניה ללשכת המס והלכתי לרחוב אסתר המלכה להתייצב לפני המנהל ששמו היה קנמון.

על לשכת המס ומה טיבה, כמעט לא ידעתי דבר. השיטה של רישום התשלומים של החברים היתה מאוד פרימיטיבית ומבחינה פקידותית היה

זה הדבר הכי קל. לא הבנתי למה המנהלים של מחלקת הזיכויים עושים מזה דבר חשוב מאוד.

הרבה ידע לא היה צריך לזה. היתה חשובה יותר הפרוטקציה הטובה בכדי להעסיק שם חברים שהיו פעילים במפלגות ולא היה במה להעסיקם בארץ. אני הייתי אחד מהפרוטקציונרים...

הגעתי למשרדו של המנהל קנמון. הצגתי את עצמי ולא דיברנו הרבה. אחר כמה שאלות קנמון ביקש ממני שאכתוב משהו בעברית והוא נתן לי פיסת נייר. כתבתי על הפתק בכתב קליגרפי שאני מבקש לקבלני לעבודה ואמלא את תפקידי כמיטב יכולתי. הוא הסתכל על הכתיבה. כמו כן מסרתי לו את פתק ההמלצה שקיבלתי מישראל ריטוב.

קנמון תיכף קרא לעוזרו, בחור מלא מרץ וזריז שאת שמו שכחתי ואמר לי שהוא מכניס אותי למחלקה של פיצרסקי שהוא המנהל.

ירדנו קומה ונכנסנו לחדר גדול שם עמדו חצי תריסר שולחנות כתיבה. הוא מסר לפיצרסקי את הפתק של קנמון והשאיר אותי שם. התיישבתי על יד שולחן הכתיבה והמנהל הביא ערימה עם גיליונות שבצד היו מודבקים עוד בולים והיו רשומים שמות של משלמי המס. לצדי על השולחן העמיד ארגז מלא כרטיסים שהיו מסודרים לפי האלף־בי״ת, שמות של החברים.

היו צריכים להוציא את הכרטיס לפי השם שרשם בגיליון ולרשום במשבצת על הכרטיס את הסכום ששולם לפי החודש ובגיליון היו צריכים לעשות סימן V שהזיכוי הוכנס לכרטיס.

את כל זה, מה לעשות ואיך לרשום, הסבירו לי רק פעם אחת ותיכף התחלתי לעבוד כמו מנוסה, לרשום בכרטיסים את הסכומים ולעשות את הסימן בגיליון ואחר כך להכניס את הכרטיס במקומו. העבודה היתה מכנית ומספיק משעממת ועל זה עובדים יותר ממאה איש בחורים ובחורות.

וכך התחלתי לעבוד במחלקת הזיכויים שהיתה מחולקת לפי מדורים של גבייה בודדת וגבייה מרוכזת.

כמה שהעבודה הזאת היתה פשוטה לא כל אחד הצטיין בה. בחור אחד שנתקבל לעבודה באותו יום לא החזיק מעמד ולא הוציא את כמות הזיכויים הממוצעת. לא היה זריז בהוצאת הכרטיס מהארגז, חוץ מזה כתב ידו היה משובש, על כן בסוף החודש פוטר.

שלושת החודשים הראשונים נחשבו כניסיון ובאם העובד נחשב לפי דעת המנהל כעובד טוב, הוא מקבל קביעות.

איתי לא היתה שום בעיה, לא קיבלתי כל הערה על עבודתי וכעבור 3 חודשים קיבלתי את כתב הקביעות ונחשבתי כעובד קבוע בלשכת המס.

כל יום בשעה 07:30 הייתי צריך להיות כבר בעבודה. לכן קמתי מאוד

מוקדם. בתל־עריש על הגבעה היה כבר אוטובוס שנסע על דרך משובשת וחולית עד שהגענו לכביש הראשי ומשם לתחנה המרכזית בתל־אביב משם שוב נסעתי עם אוטובוס אחר עד רחוב אסתר המלכה בסביבות רחוב דיזנגוף.

העבודה היתה עם הפסקת צהריים של שעתיים. עבורי זה היה סידור לא נוח, כי לא היה לי מה לעשות במשך השעתיים הפנויות. אז הלכתי לשפת הים וישבתי על ספסל או הסתובבתי בעיר. לאלה העובדים שגרו בתל־אביב זה היה טוב. הם הלכו לביתם לאכול ואני רק אחרי השעה חמש נסעתי לתחנה המרכזית ואחר כך לתל־עריש.

לאחר קרוב לשנה השתנה המצב. בחולון על ידי קולנוע "מגדל" נפתח משרד של לשכת המס שהשתכן בצריף ואז לא היו נסיעות לעבודה ועברתי לעבודה בחולון. מהבית הלכתי ברגל וחסכתי הרבה זמן. זה היה יותר קל.

המנהל בלשכה בחולון היה גרשון בורשטיין והוא היה תמיד חמור סבר־פנים. לא חייך אף פעם והחזיק מרחק מהעובדים.

צוות העובדים ביחד עם הגובים היו בערך חמישה־עשר איש וסגן המנהל היה ראובן גוטליב וחבר ההנהלה אליעזר גפן. אלה היוו הנהלת ותיקי עובדי הלשכה, יתר העובדים היו חדשים וגם עולים חדשים.

לאט־לאט הסתגלתי לעבודה במקום החדש והרגשתי יותר נוח לעבוד בחולון מאשר בתל־אביב. ראשית כול לא דאגתי יותר שמא אאחר לעבודה והזמן התחיל לרוץ במסלול רגיל ושקט.

לעתים קרובות ביקרתי אצל אברהם לנגלבן שהיה גר בסימטה לא רחוק מהתחנה המרכזית. נכנסתי לאברהם קצת לדבר על עניינים מענייני דיומא וגם לספר לו על העניינים שלי.

פעם השתהיתי אצלו זמן ממושך. בחוץ כבר היה חשוך ולנגלבן ליווה אותי לתחנה המרכזית לאוטובוס. התנועה מלפני 40 שנה היתה מעטה והפנסים לא האירו את כל השטח והיו שם הרבה פינות חשוכות.

הלכנו ודיברנו בקול רם ביידיש. פתאום במקום שבו עמדנו הסתובב מישהו, ניגש אלינו ואמר: אתה טוביה? הוא שאל.

לא, אני חיים, עניתי, אתה זה נח, נח רוזנפלד? מיד הכרתי אותו לאחר שלא ראיתי אותו יותר מעשר שנים עוד לפני פרוץ המלחמה.

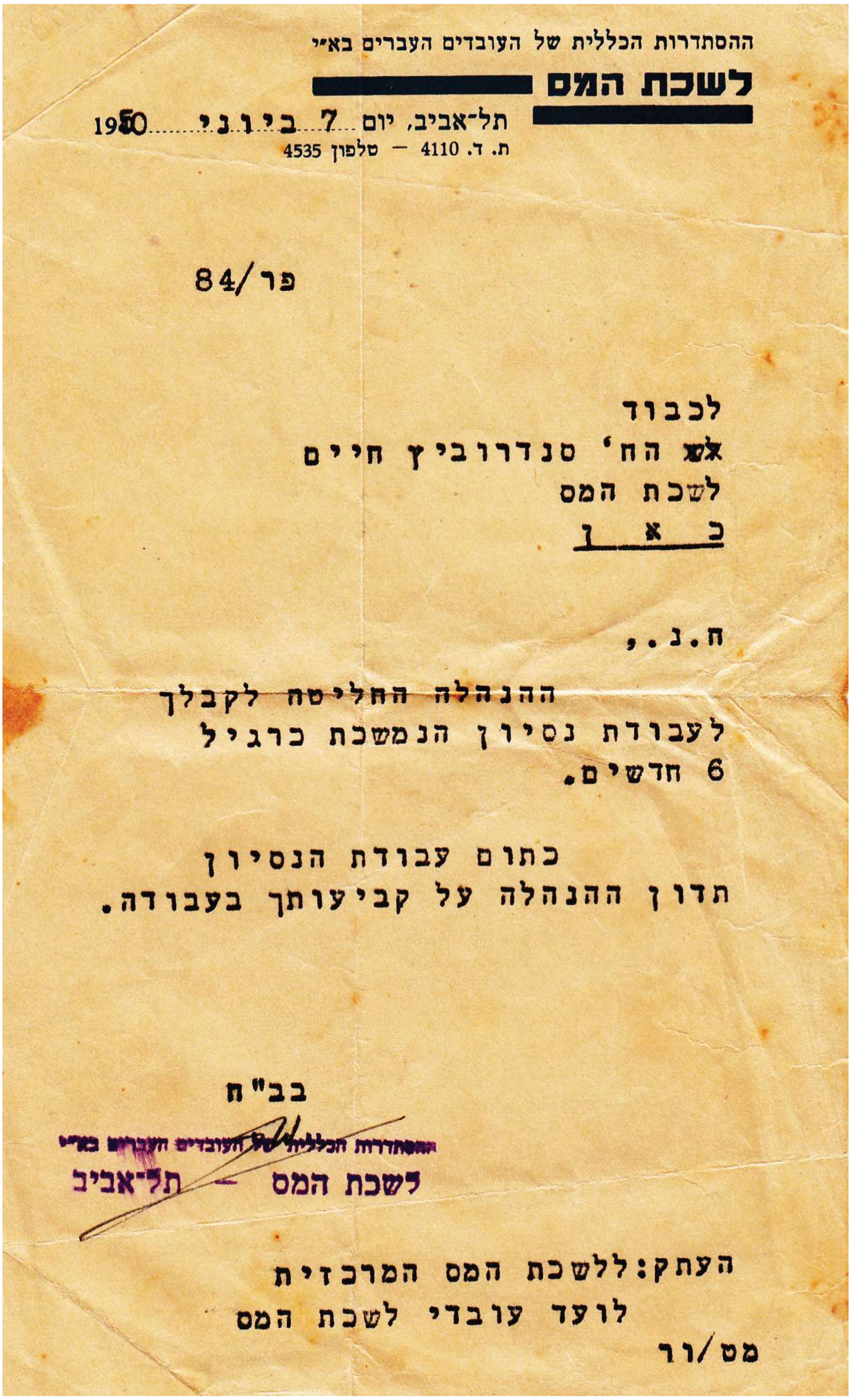
הוא הכיר אותי לפי קולי ולפי הדיבור היידישאי. כנראה שקולי היה דומה לקול של אחי טוביה.

הייתי מאוד מופתע מהפגישה הזאת ושמחתי מאוד שפגשתי בן משפחה, בן דוד. הוא הבן הצעיר של הדודה לאה אחות אבי.

חיים סנדרוביץ התקבל לעבודה בלשכת המס לחצי שנה ניסיון עם הגעתו לישראל, 7 ביוני 1950

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י

לשכת המס

תל־אביב, יום 7 ביוני 1950

ת. ד. 4110 — טלפון 4535

פר/84

לכבוד
הח' סנדרוביץ חיים
לשכת המס
כ א ן

ח.נ.,

ההנהלה החליטה לקבלך
לעבודת נסיון הנמשכת כרגיל
6 חדשים.

כתום עבודת הנסיון
תדון ההנהלה על קביעותך בעבודה.

בב"ח

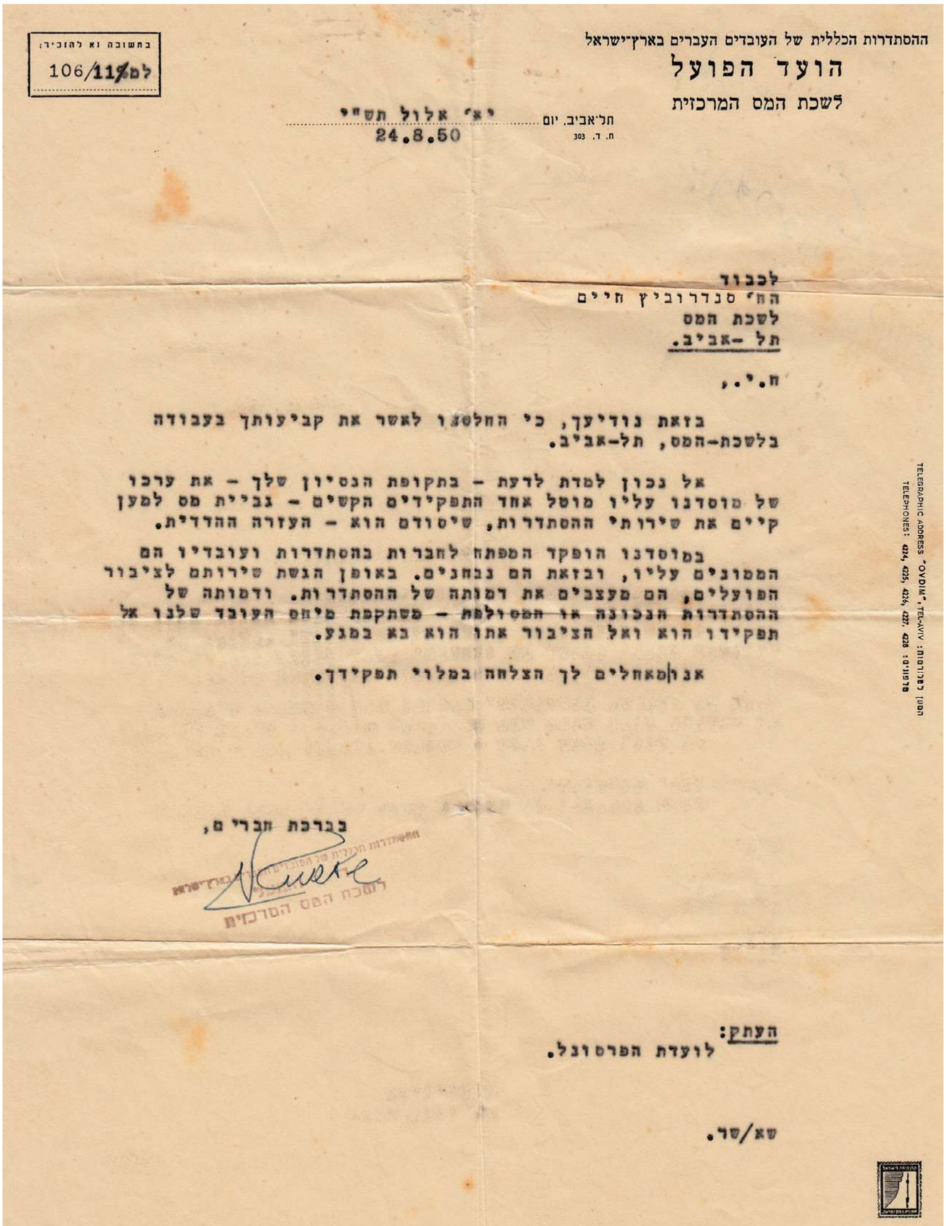
ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י
לשכת המס — תל־אביב

העתק: ללשכת המס המרכזית
לועד עובדי לשכת המס

מס/ור

חיים סנדרוביץ התקבל לעבודה בלשכת המס לחצי שנה ניסיון עם הגעתו לישראל, 7 ביוני 1950

מכתב קביעות לעבודה של חיים סנדרוביץ 24.8.1950 בלשכת המס תל אביב

בתשובה נא להזכיר:
למס/11/106

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל
הועד הפועל
לשכת המס המרכזית

תל-אביב, יום י"א אלול תש"י
24.8.50
ח. ד. 303

לכבוד
הח' סנדרוביץ חיים
לשכת המס
תל -אביב.

ח.י.,

בזאת נודיעך, כי החלטנו לאשר את קביעותך בעבודה בלשכת-המס, תל-אביב.

אל נכון למדת לדעת - בתקופת הנסיון שלך - את ערכו של מוסדנו עליו מוטל אחד התפקידים הקשים - גביית מס למען קיים את שירותי ההסתדרות, שיסודם הוא - העזרה ההדדית.

במוסדנו הופקד המפתח לחברות בהסתדרות ועובדיו הם הממונים עליו, ובזאת הם נבחנים. באופן הגשת שירותם לציבור הפועלים, הם מעצבים את דמותה של ההסתדרות. ודמותה של ההסתדרות הנכונה או המסולפת - משתקפת מיחס העובד שלנו אל תפקידו הוא ואל הציבור אתו הוא בא במגע.

אנו מאחלים לך הצלחה במלוי תפקידך.

בברכת חברים,

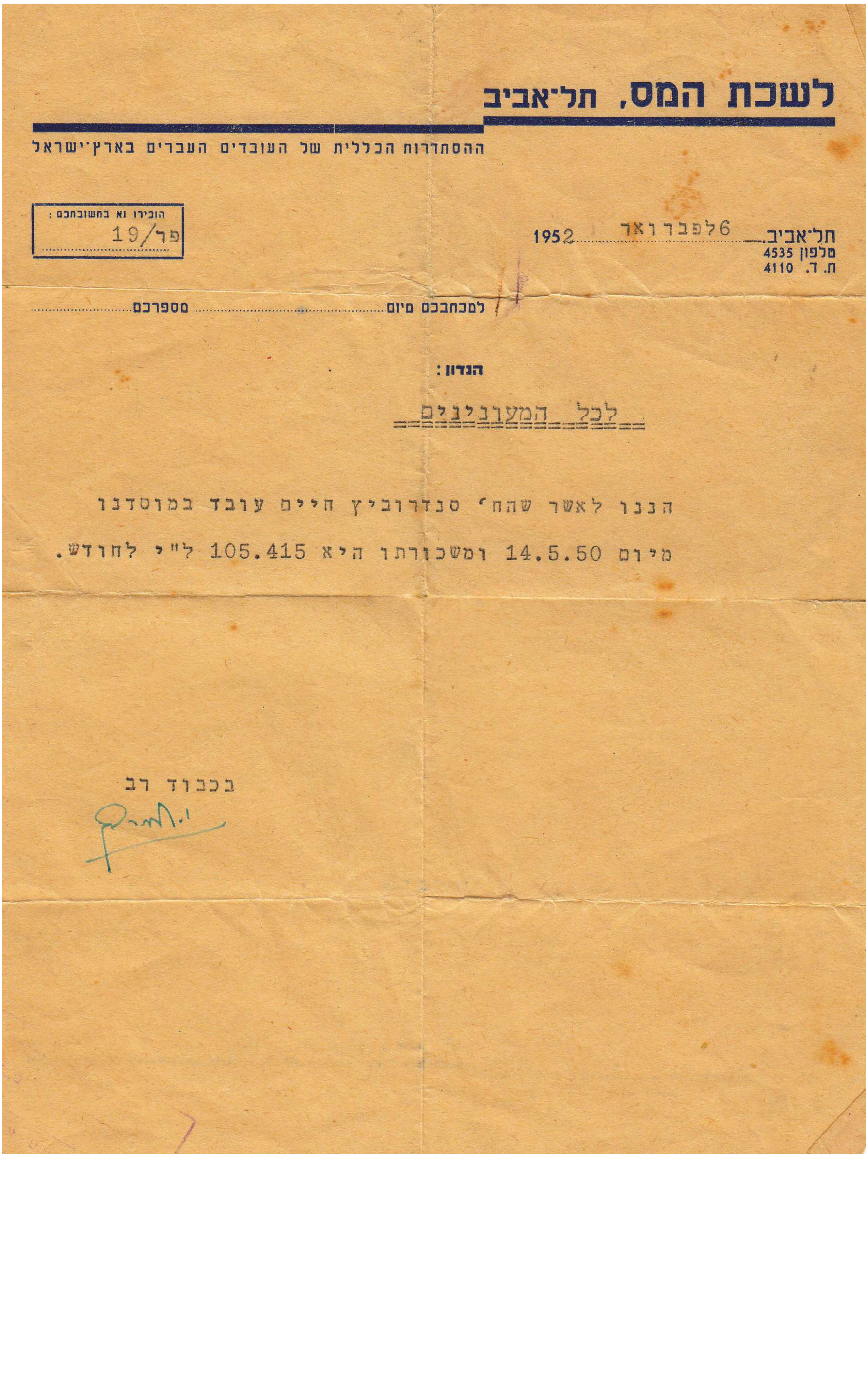
לשכת המס המרכזית

העתק:
לועדת הפרסונל.

שא/שר.

TELEGRAPHIC ADDRESS "OVDIM", TEL-AVIV
TELEPHONES: 4224, 4225, 4226, 4227, 4228

לכל המעוניינים: מכתב השתכרות בעבודה בלשכת המס של חיים סנדרוביץ 105 ל"י לחודש 6.2.1952

לשכת המס, תל־אביב

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ־ישראל

הזכירו נא בתשובתכם: פר/19

תל־אביב 6 לפברואר 1952
טלפון 4535
ת. ד. 4110

למכתבכם מיום .... מספרכם ....

הנדון:

לכל המעוניינים

הננו לאשר שהח' סנדרוביץ חיים עובד במוסדנו מיום 14.5.50 ומשכורתו היא 105.415 ל"י לחודש.

בכבוד רב

המצאת ייעול של חיים סנדרוביץ שעליה קיבל מכתב הערכה וגמול כספי ממקום עבודתו בהסתדרות בלשכת המס, 1958

תל-אביב,18.11.58

חיים סנדרוביץ,
לשכת המס האזורית לזכויים,
רחוב בלון 27,
ת ל - א ב י ב .

לכבוד
הנהלת לשכת המס האזורית לזכויים,
ב א ן .

ח.נ.,

כעובד לשכת המס,הנני שמח למסור לידכם,מכשיר להפרדת סרטי (מקלות) מפחח של הכרטיסיה,שהמצאתי אחר נסיונות ומאמצים רבים.

בניגוד לשטה הישנה של שבירת המקלות בידים, שיטה לא מעט [illegible] ובלבתם גם חלק לא מבוטל נשבר,וצריך היה להדפיסם מחדש-הרי שבמכשיר החדש שהנני מגיש לכם,המקלות נחתכים בעזרת ידית פלדה ובמהירות מינימלית של 50 מקלות לדקה אחת.

המקלות נפרדים אחד מהשני,בלי כל פגמים, חלקים,ובלתי שבירים.

היעילות במכשיר הנ"ל,מסתכם בזה שבערך בחצי שעה של עבודה,אפשר להוציא כמות שהוציאו קודם לכן בידים עבודה של יום אחד.

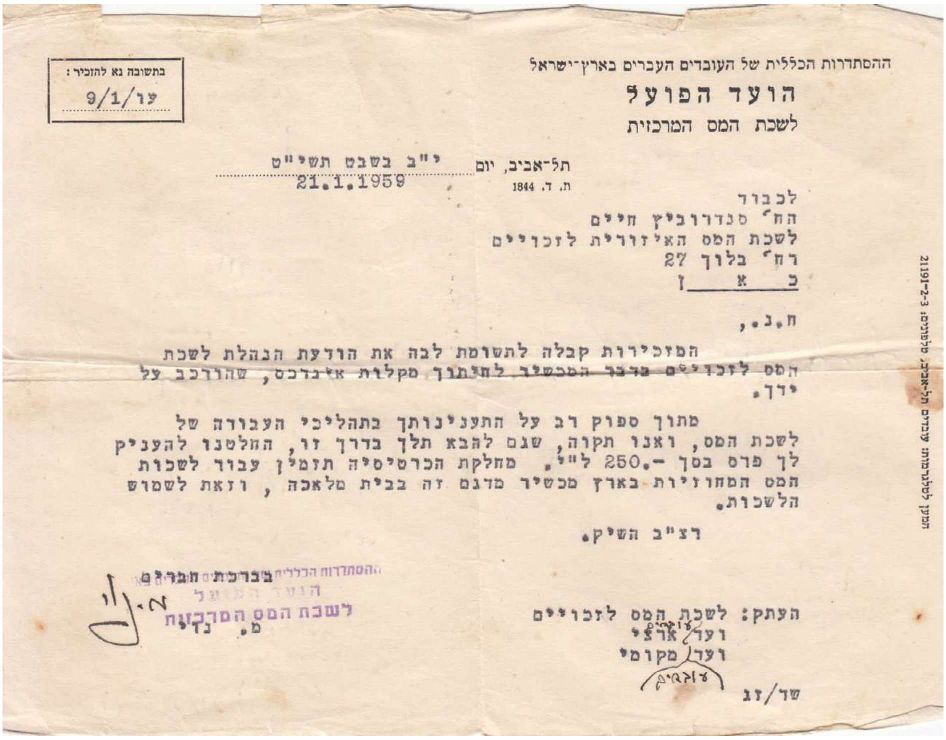
המכשיר איננו מסובך מבחינת בטיחות,ואיננו אצבא גורם כל חבלה.

הנני תקוה שתקבלו את המכשיר שלי כתרומה מכובדת ליעילות העבודה בלשכת המס.

בברכת חברים,

חיים סנדרוביץ

מכתב הערכה וגמול למכשיר שחיים סנדרוביץ בנה לייעול מחלקת הכרטיסים בלשכת המס, 1959

בתשובה נא להזכיר:
9/1/עז

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ־ישראל
הועד הפועל
לשכת המס המרכזית

תל־אביב, יום י"ב בשבט תשי"ט
21.1.1959
ת. ד. 1844

לכבוד
הח' סנדרוביץ חיים
לשכת המס האיזורית לזכויים
רח' בלוך 27
כ א ן

ח.נ.,

המזכירות קבלה לתשומת לבה את הודעת הנהלת לשכת המס לזכויים בדבר המכשיר לתיתוך מקלות איגדכס, שהורכב על ידך.

מתוך ספוק רב על התעניינותך בתהליכי העבודה של לשכת המס, ואנו תקוה, שגם להבא תלך בדרך זו, החלטנו להעניק לך פרס בסך -.250 ל"י. מחלקת הכרטיסיה תזמין עבור לשכות המס המחוזיות בארץ מכשיר מדגם זה בבית מלאכה, וזאת לשמוש הלשכות.

רצ"ב השיק.

בברכת חברים
ההסתדרות הכללית
הועד הפועל
לשכת המס המרכזית
מ. נדיב

העתק: לשכת המס לזכויים
ועד עובדים ארצי
ועד מקומי
שד/זג

בנק הפועלים בע"מ
ההנהלה הראשית
ת. ד. 27 – תל־אביב

תאריך 5.12.62

לכבוד
סנדרוביץ חיים
תל-גבורים א' 5
ח ו ל ו ן

א. נ.,

מצורף בזה שיק מס. № 1131 ע"ס -.75ל"י

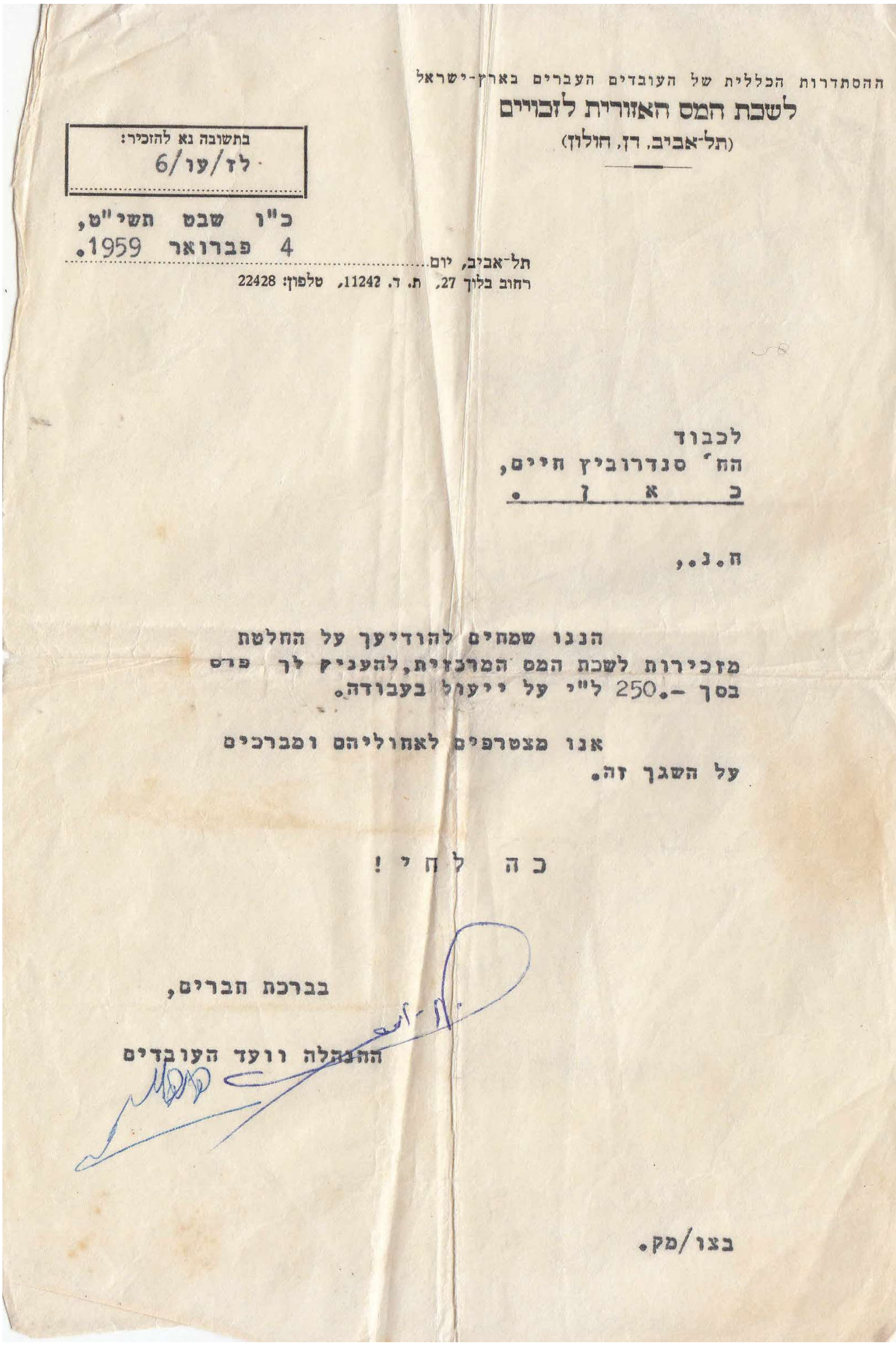
פרטים:
לכסוי חשבונך מ-29.11.62,
עבור מכשיר להפרדת סרט (מפתח לאינדקס)

נא לאשר.

המחלקה
צ.א.

בכבוד רב,
בנק הפועלים בע"מ
ההנהלה הראשית

מכתב על גמול כספי ועל ייעול בעבודה לחיים סנדרוביץ, 1959

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל
לשכת המס האזורית לזוביים
(תל-אביב, דן, חולון)

בתשובה נא להזכיר:
לד/עו/6

כ"ו שבט תשי"ט,
4 פברואר 1959.
תל-אביב, יום
רחוב בלוך 27, ת. ד. 11242, טלפון: 22428

לכבוד
הח' סנדרוביץ חיים,
כ א ן .

ח.נ.,

הננו שמחים להודיעך על החלטת
מזכירות לשכת המס המרכזית, להעניק לך פרס
בסך -.250 ל"י על יעול בעבודה.

אנו מצטרפים לאחוליהם ומברכים
על השגך זה.

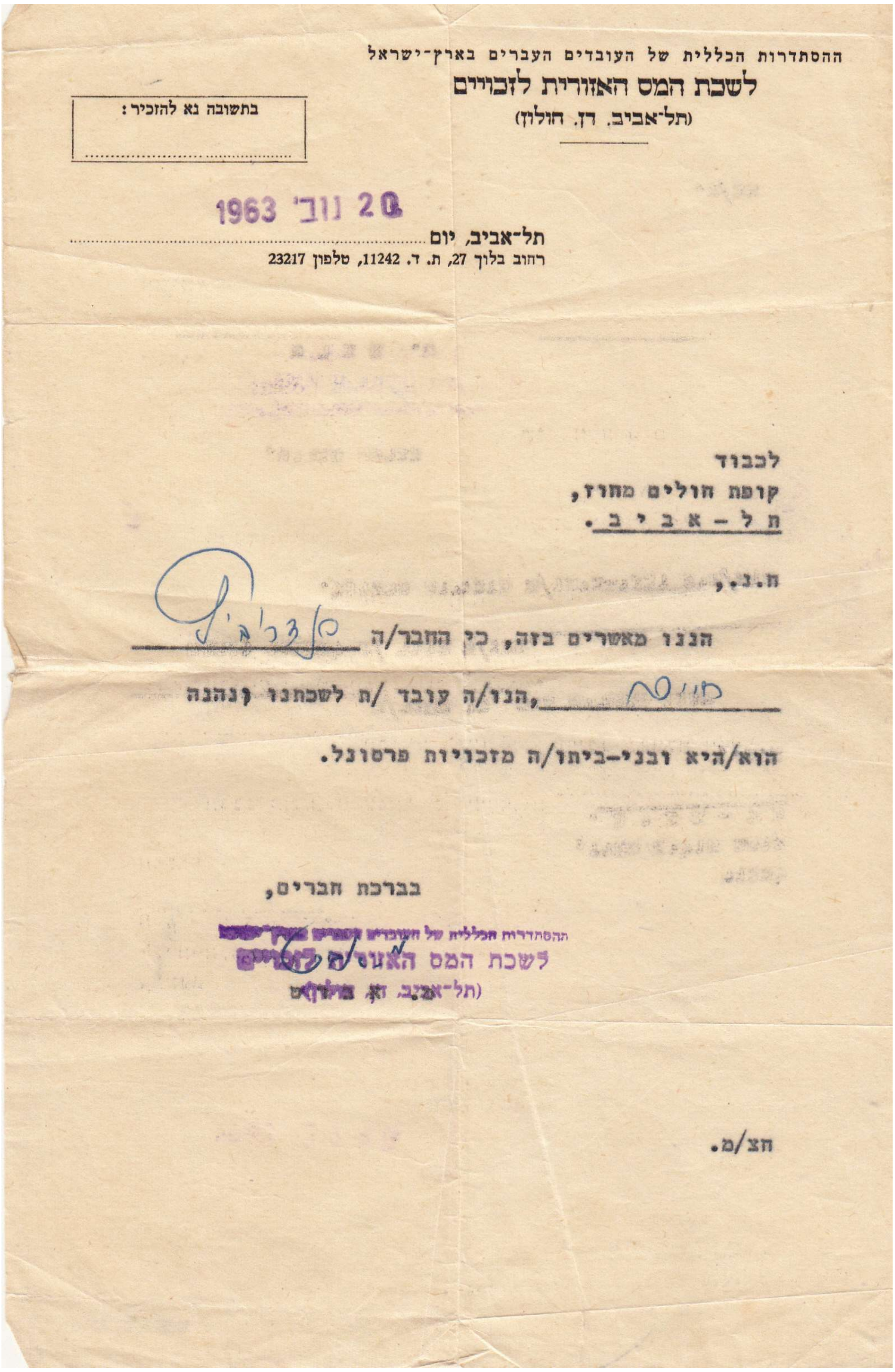
כ ה ל ח י !

בברכת חברים,

ההנהלה וועד העובדים

בצו/מק.

מכתב על זכויות פרסונליות של חיים סנדרוביץ ובני משפחתו

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ־ישראל
לשכת המס האזורית לזכויים
(תל־אביב. דן. חולון)

בתשובה נא להזכיר:
....

20 נוב' 1963

תל־אביב, יום ....
רחוב בלוך 27, ת. ד. 11242, טלפון 23217

לכבוד
קופת חולים מחוז,
ת ל - א ב י ב .

ח.נ.,

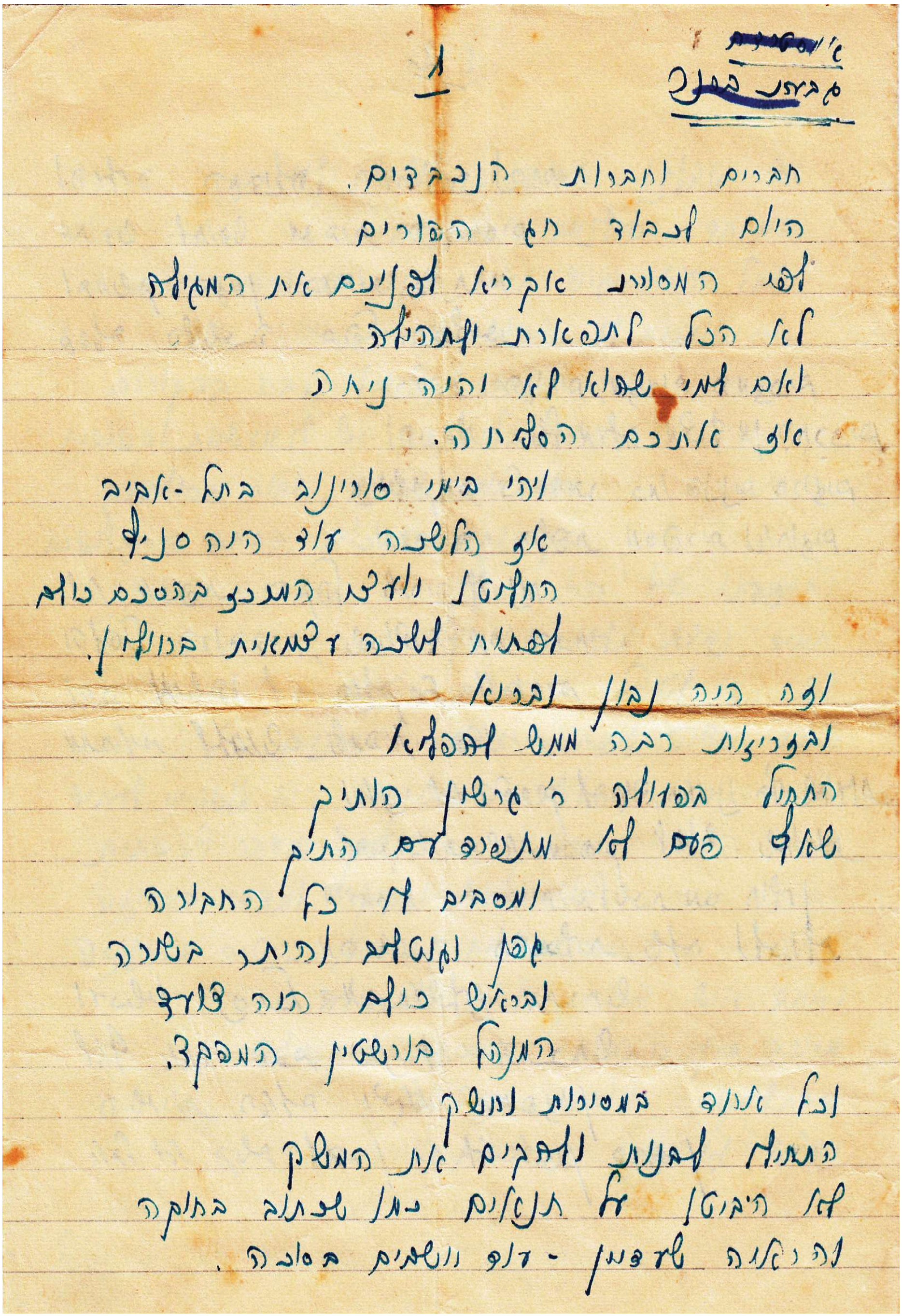
הננו מאשרים בזה, כי החבר/ה סנדרוביץ
חיים הנו/ה עובד /ת לשכתנו ונהנה
הוא/היא ובני־ביתו/ה מזכויות פרסונל.

בברכת חברים,

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ־ישראל
לשכת המס האזורית לזכויים
(תל־אביב. דן. חולון)

חצ/מ.

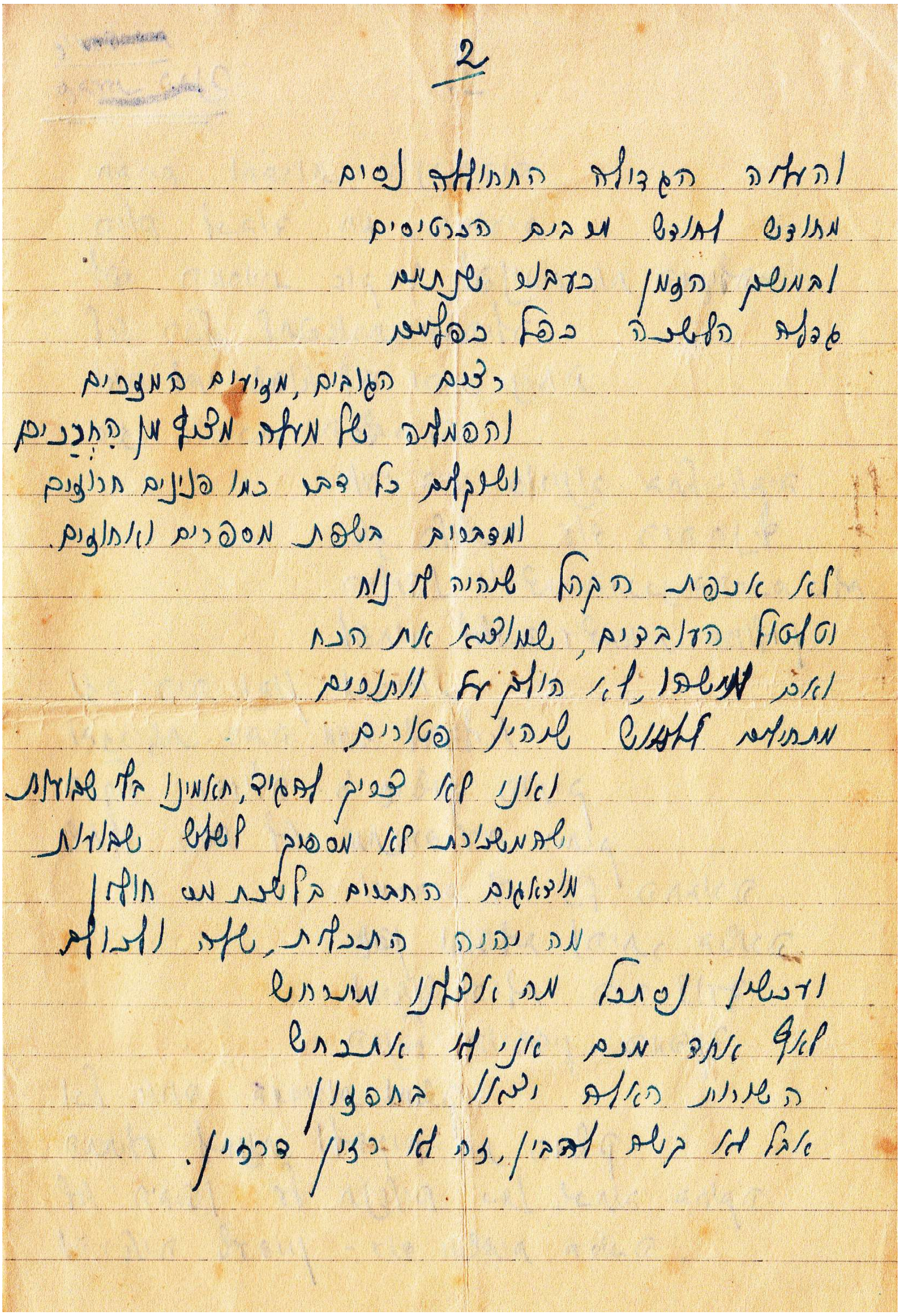
הומורסקה שכתב חיים סנדרוביץ בכישרון רב "נאום המגילה" למסיבת הפורים לעובדי לשכת המס בתל אביב

ג׳ [illegible]
מגילת המס

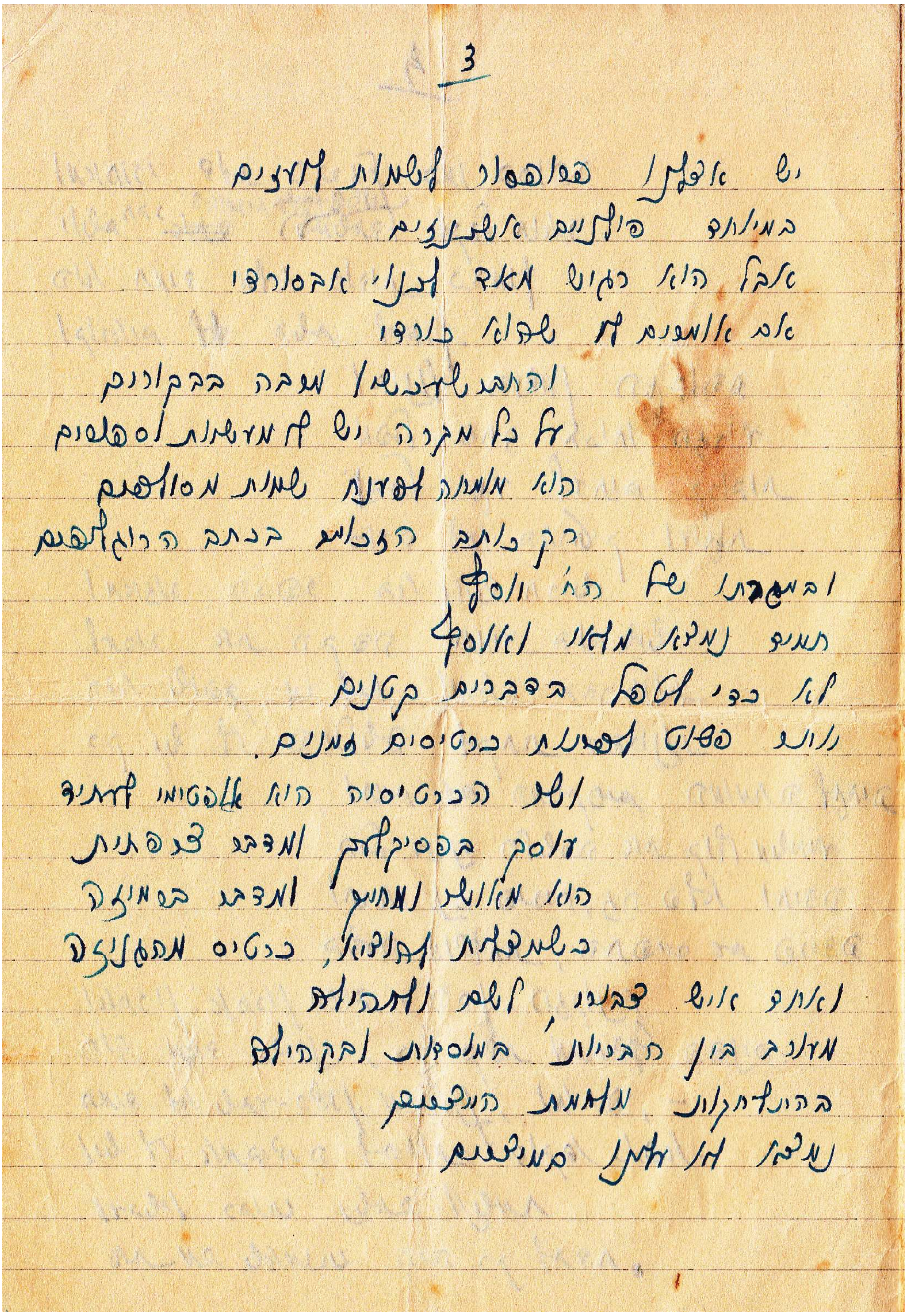
1

חברים וחברות הנכבדים.
היום לכבוד חג הפורים
לפי המסורת אקריא לפניכם את המגילה
לא הכל לתפארת ולתהילה
ואם למי שהוא לא יהיה נוח
[illegible] אתכם הסליחה.
ויהי בימי [illegible] בתל-אביב
אז הלשכה עוד היה סניף
המנהל [illegible] המרכז [illegible]
לפתוח לשכה עצמאית בחולון.
וזה היה נכון [illegible]
ובפריצות רבה ממש להפליא
התחיל בפעולה ר׳ גרשון הותיק
שאף פעם לא מתפשר עם התיק
ומסבים לו כל החבורה
[illegible] [illegible] להיות בשורה
[illegible] כיום היה [illegible]
המנהל בורשטין המפקד.
וכל אחד במסירות ונושק
התחילו לבנות ולהקים את המשק
[illegible] [illegible] כמו שכתוב בחוקה
[illegible] [illegible] - [illegible] [illegible] בסוכה.

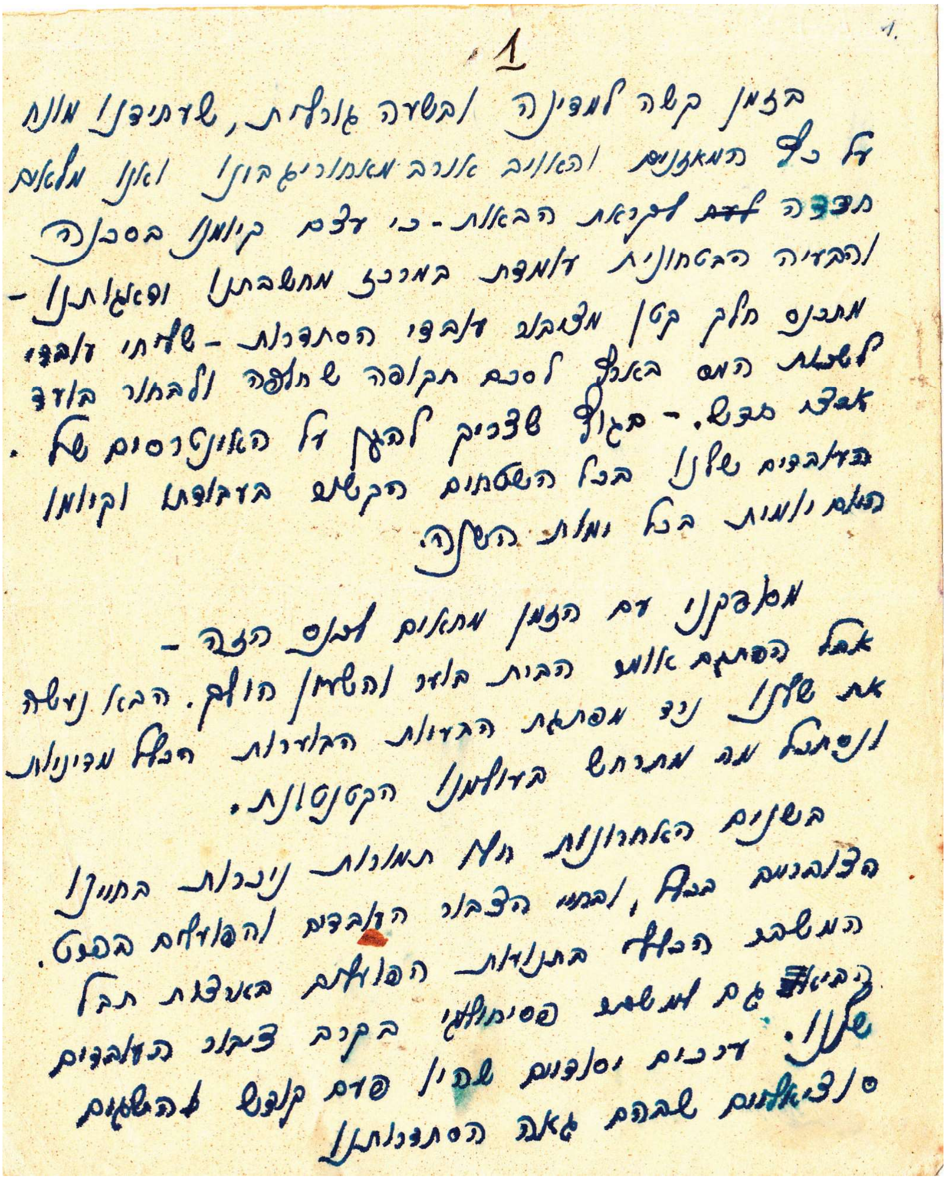
2

והעליה הגדולה התחוללה כנסים
מתחדש ומחדש מבנים [illegible]
ובמשך הזמן כעבור שנתיים
עברה העליה כפל כפליים
רבבות העולים, מעורים במעברים
והפתרון של עליה [illegible] אל הבניינים
ושכונות כל דבר כמו פנינים חרוזים
ומדברים בשפת מספרים וחרוזים.
לא איכפת הקהל שהיה לו נחת
וסוף הדברים, שמעתי את הכל
ואז [illegible], לו [illegible] וחולמים
מתרגשת [illegible] שהיו פטורים.
ואני לא פנוי להגיד, תאמינו בדי שבועות
שהמשכורת לא מספיק לשלש שבועות
[illegible] התחננו בלשכת מס [illegible]
מה נהנה התכלית, שלה ולכולם
ועכשיו נסתכל מה עשינו מחודש
ואף אחד מכם אינני מתבייש
השורות האלה [illegible] בתמצון
אבל זה קשה להבין, כי לא רציני ברצינות.

3

יש [illegible] [illegible] לשמות [illegible]
במיוחד פולנים אשכנזים
אבל הוא רגיש מאד לבני [illegible]
אם [illegible] יש שהוא כורדי
[illegible] טובה בבקורות
על כל מקרה יש לו [illegible] לספרדים
הוא מומחה [illegible] שמות [illegible]
רק כותב [illegible] בכתב [illegible]
ובמגרתו של הח' יוסף
תמיד נמצא [illegible] [illegible]
לא כדי לטפל בספרים קטנים
[illegible] פשוט לספרות בכרטיסים [illegible].
ושל הכרטיסיה הוא [illegible] [illegible]
עוסק בפסיכולוגיה ומדבר צרפתית
הוא [illegible] [illegible] ומדבר [illegible]
[illegible] [illegible], כרטיס [illegible]
[illegible] איש [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] בין חברות' במוסדות ובקהילה
בהתלהבות [illegible] [illegible]
[illegible] לו [illegible] [illegible]

"נאום ציוני" שחיים סנדרוביץ כתב לכנס של עובדי לשכת המס. התהוות הפער בין העובדים ויצירת פערים חברתיים

1

בזמן קשה למדינה ובשעה גורלית, שעתידנו מונח
על כף המאזניים והאויב אורב מאחורי גבנו ואנו מלאים
תקוה ~~לעד~~ לקראת הבאות - כי עצם קיומנו בסכנה
והבעיה הבטחונית עומדת במרכז מחשבתנו ודאגתנו -
מתכנס חלק קטן מעובדי ענפי הסתדרות - שלוחי עובדי
לשכות המס בארץ לסכם תקופה שחלפה ולבחור בועד
אגוד חדש. - מגיע שצריך להגן על האינטרסים של
העובדים שלנו בכל השטחים הקשורים בעבודתו וקיומו
החומרי והרוחני בכל ימות השנה.

מסורתנו עם הזמן מתאים לכנס הזה -
אבל הפתעת אותנו הבית בועד והשלטון חולף. הבה נעשה
את שלנו נגד מפתעות הבעיות הבוערות הכלל מדינות
ונסתכל עם מתרחש בעולמנו הקטנטנות.

בשנים האחרונות חלו תמורות ניכרות בתוכנו
הכלכלית בכלל, ובתוך הציבור העובדים והפועלים בפרט.
המשבר הכללי בתנועת הפועלים באגודת תבל
שלנו. דרכים וסלעים שהיו סדם קנוש להשגים
וציאליים שבהם גאה הסתדרותנו

2

— כהשגים שמסמנים - התקרבות להגשמת חזון
סוציאליסטי בנוים על יסודות שוויון וצדק נשכחו
ונמחקו במחי כף.

במקום ללכת קדימה נסוגנו אחור. כוח החלוציות
התנדף מאתנו ומקומה תפס [crossed out] המטריאליזם, בצורה
הגסה ביותר. ודומני שרבים מאתנו שכחו לשם מה
נוסדה התאגדותנו ואת המטרה שלה – חברה מתוקנת
למען הגשמת סוציאליזם. ודרכנו - שצריכה להיות
למופת לעם כולו.

קשה לומר אבל את האמת צריכים להגיד.
ואני מרגיש בטוח שצפו על לבו של כל אחד מאתנו
תמונות תקופת המשפחתיות [crossed out] אחד
ההשגים היפים ביותר בתנועת הקיבוצים
הביאו אותנו להתפררות - [crossed out].
והתנוונות מצדד [illegible] רמה [illegible] דמוקרטי'
כמו עכשיו. בלתי נכון זה אנו רואים
אנשי העולם [illegible]. הפרצה נפתחה ונחשול כביר ותקף
של מקורות קצב גדל [illegible] את החמום הקבוצים
חיינו ועתידנו...
אל נקח בקלות את השמועה האחרונה של
הרפסים והסתדרות אשר בתוכם חלק גדול

3

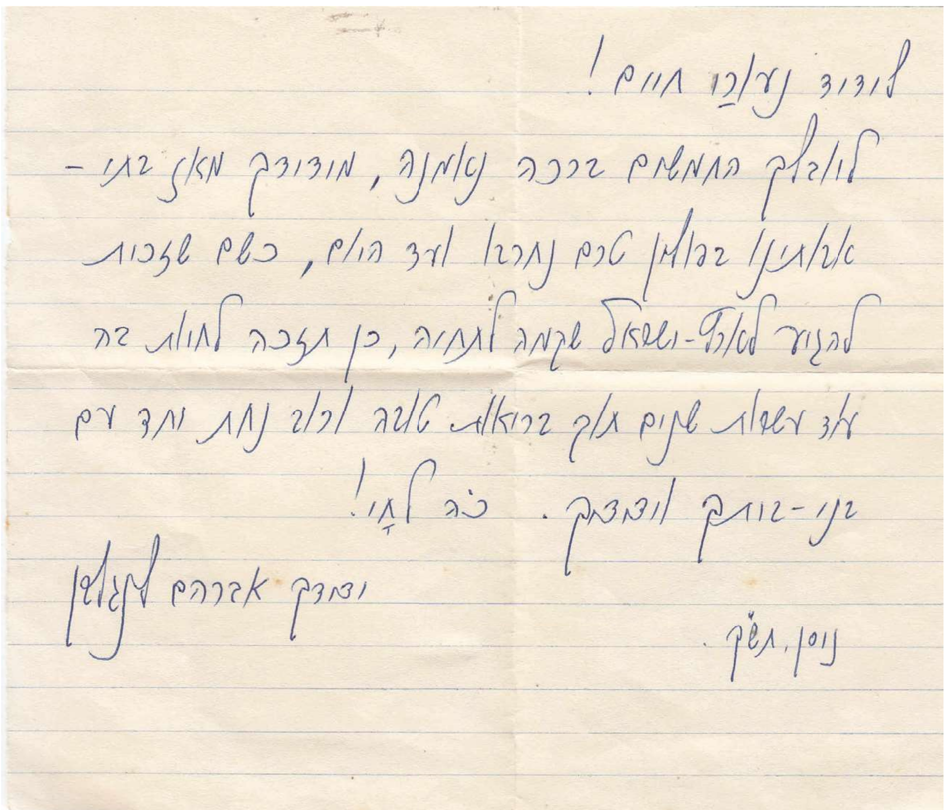
תבוא ההסתדרות. השביתה הכללית היא
סימן מובהק עד היכן הגענו. והאמת: ~~[illegible]~~ יושבים
אנחנו כבר לפני שלב של תגענו בשכבות שלנו
המשמרת נפגע והשפעתנו רופפת.

הקונסולידציה שבאה כדי להיות שמירי -
כבר להמוני העם מתרחקים ממנו וצפויה
סכנה שתקום סקטה של נבחרים מין אגף דתוני.
אין סכנה יותר גדולה שמדינה כולה ולדעתינו
פה בארץ מהפרופורציה הכללית בתוך התנועה
שלנו. עד עכשיו ידענו משתי מעמדות:
~~[illegible]~~ הבורגנות ומעמד הפועלים. עכשיו אנו
רואים איך מתהווה מעמד שלישי:
המעמד האינטליגנציה והפקידים הנבחרים.

מדברים בזמן האחרון הרבה מאד אודות הפער
ברמת החיים. ניתן מאומין שכל אחד
מאיתנו שואף לרמת חיים יותר גבוהה ועוד
יותר משנה. ~~[illegible]~~ השקפה זו הולמת ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ שלנו

מכתב ברכה ליובל החמישים של חיים סנדרוביץ
ששלח חברו אברהם לנגלבן

לידיד נעורַי חיים!
ליובלך החמשים ברכה נאמנה, מיודעך מאז בתי-
אולפננו בפולין טרם נדדנו לעבר הים, כשם שזכית
להגיע לארץ-ישראל שקמה לתחיה, כן תזכה לחיות בה
עד עשרות שנים תוך בריאות טובה ורב נחת יחד עם
בני-זוגך וצאצאיך. כה לחָי!
ידידך אברהם לנגלבן
ניסן, תש"ך.

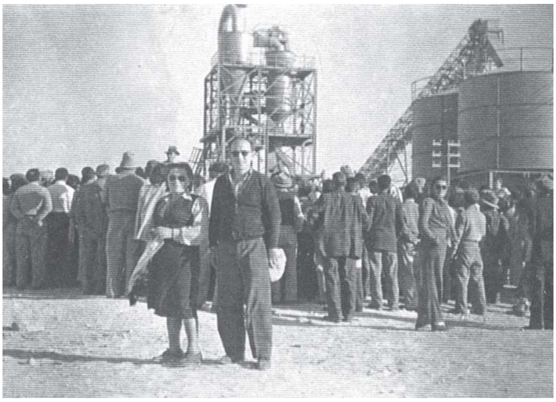
טיולים
שאבא ואמא עשו ברחבי הארץ.
ים כינרת, ירושלים - העיר העתיקה
אחרי מלחמת ששת הימים

ים כנרת

מבט על
העיר
העתיקה
ירושלים

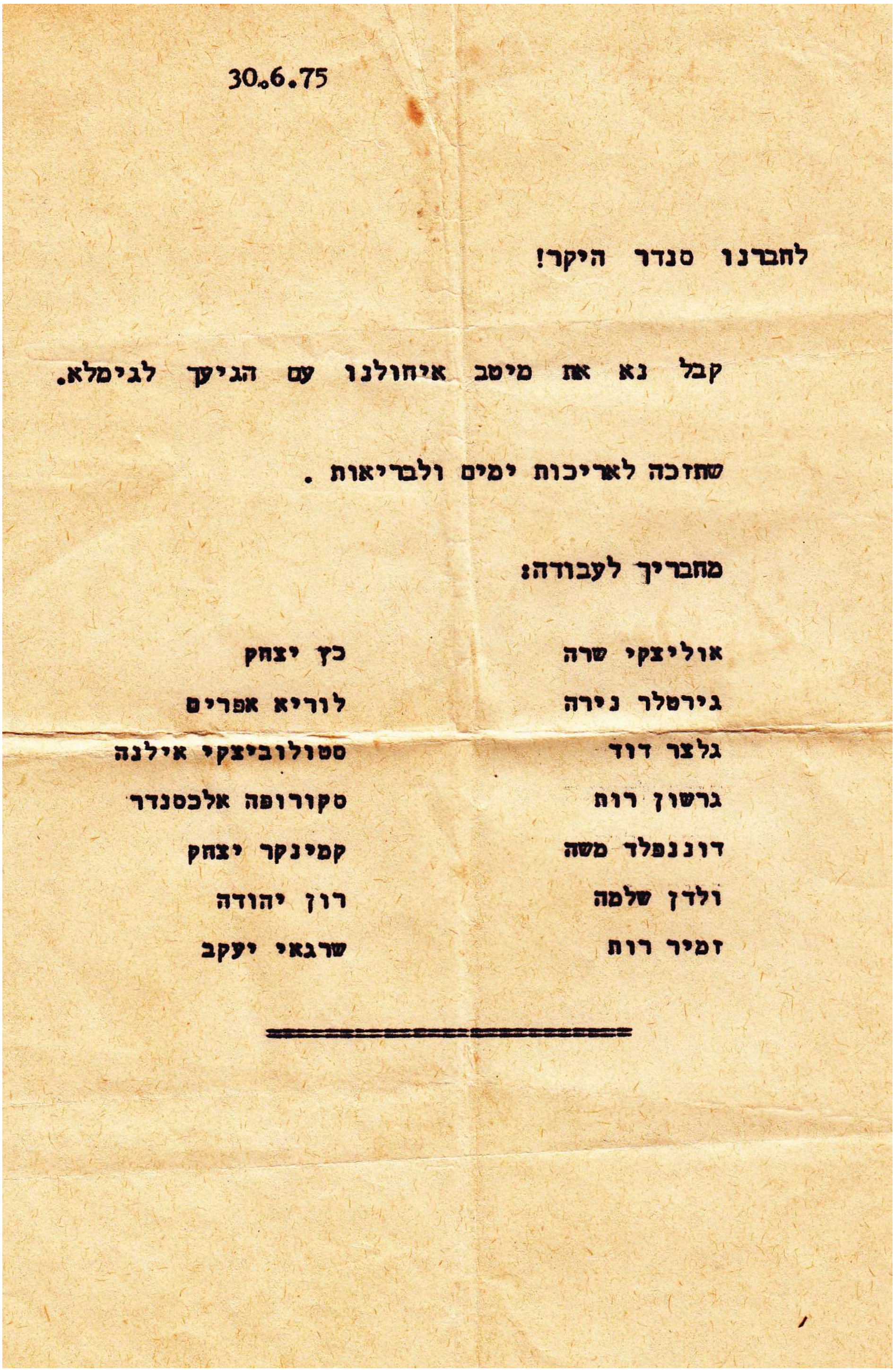

בית הבראה קריית ענבים,
מפעלי סדום, ירושלים העיר
העתיקה אחרי ששת הימים

איחולים ליציאה לגמלאות של חיים סנדרוביץ ע"י חברי לשכת המס, 30 ליוני 1975

30.6.75

לחברנו סנדר היקר!

קבל נא את מיטב איחולנו עם הגיעך לגימלא.

שתזכה לאריכות ימים ולבריאות .

מחבריך לעבודה:

אוליצקי שרה	כץ יצחק
גירטלר נירה	לוריא אפרים
גלצר דוד	סטולוביצקי אילנה
גרשון רות	סקורופה אלכסנדר
דוננפלד משה	קמינקר יצחק
ולדן שלמה	רון יהודה
זמיר רות	שרגאי יעקב

הוא סיפר לי שהוא גר ביפו בשכונת סחנה־דרויש בדירת חדר אחד והוא עובד כבנאי בתל־אביב. הוא עבר קורס של עבודות בניין ואיך שהוא הוא מרוויח לפרנסה עבורו ועבור אשתו.

התברר שהשכונה סחנה־דרויש היא מאוד קרובה לתל־עריש והבטחתי למחרת לבקרו. נפרדתי מאברהם ומנח ונסעתי הביתה.

למחרת הלכתי ברגל לסחנה־דרויש שם גר נח. זה באמת היה קרוב למקום מגורי. שכונה עלובה עם בתים קטנים ללא טיח, סורגים על החלונות אבל החדרים היו גדולים וגבוהים.

מצאתי את נח ואשתו פלה בבית. נח סיפר לי איך הוא נסע לרוסיה הסובייטית מעיר בריסק ועבד שמה בכל מני עבודות. לבסוף רצה לחזור כי החיים היו שם קשים, אך הוא לא הספיק כי פתאום פרצה המלחמה והוא נשאר שם במשך שנות המלחמה, עד שבא חזרה לגרמניה למחנה דפ״י ואז התחתן עם פלה והם עלו לארץ ישראל.

נח אף פעם לא היה ציוני ולא חשב על ארץ ישראל. אבל התנאים והגורל העיוור הביאו אותו ארצה.

התחלנו לבקר אחד את השני והקשרים התהדקו כמו בני משפחה מאז ימים ימימה.

סיפרתי לנח שאני עבדתי זמן מה ברקמה אצל הרוקם יונס בתל־אביב ושאלתי אותו למה הוא צריך לעבוד קשה בבנייה והוא צריך לעמוד על פיגומים בגשם בזמן שהוא יכול לעבוד כרוקם בעבודה במקצועו.

נח התגאה שהוא בנאי טוב והוא מוציא מתחת ידו בנייה לפי המטרז׳ שהוא כמו סוג א׳ א׳. על כן אין לו חשק ללכת לחפש עבודה במקצוע הרקמה. בכל זאת ביקש ממני שאכתוב לו מכתב יפה לבן דודו אידל רוזנפלד הגר בפריז ובדרך כלשהי קיבל את כתובתו.

אידל רוזנפלד היה הבן של הדוד מלך רוזנפלד, אחיו של אבא של נח והוא היה כל הזמן הזה בפריז לשם ברח כשרצו לאסרו בגלל פעילות קומוניסטית בורשה.

במכתבו לאידל ביקש נח שישלח לו מכונת רקמה ישנה, אולי הוא ימצא עבודה עליה ועל ידי זה ישפר את מצבו.

לא עבר זמן רב ונח קיבל מכתב מאידל שהוא מוכן לעזור לו וישלח לו מכונת רקמה משומשת והוא שמח לעזור לו בשיפור מצבו.

לאחר זמן קצר נח קיבל את המכונה ואני עזרתי לו לכוון אותה ונח התחיל לחפש עבודה אצל סוחרים ברחוב הרצל ועליה בת״א.

אמרתי לנח: בוא איתי ליונס, תעבוד אצלו זמן מה ותכיר את התנאים ואולי את הסוחרים וככה תיכנס למקצוע.

באחד הימים הלכתי עם נח ליונס. זו היתה סימטה על יד קינג ג׳ורג׳. היות ונח הוא בעל מקצוע מעולה ברקמה, הוא נשאר לעבוד אצל יונס זמן ממושך. במשך הזמן נודע לו על מקורות העבודה ואיפה מקבלים את החוטים והמשי ואת חלקי החילוף למכונת הרקמה וזה היה מאוד חשוב בהמשך עבודתו.

המעסיק יונס לא היה נדיב בשום משכורת ונח שבינתיים רכש מידע על המחירים של עבודת הרקמה, חשב שהוא מנוצל על ידי יונס ועל כן עזב אותו ועבר לעבוד אצל רוקם אחד, שם הרוויח הרבה יותר.

לבסוף הוא הכיר את הסוחר אלימלך שויצר שהיה מורשה ואחיו הגדול חיים עבד עבור אבא שלו שהיתה לו חנות ברחוב לווינסקי.

נח אהב לדבר על העבר ועל משפחתו בורשה, על כן מצא עם שויצר דבר משותף לשיחות ושויצר נתן לו עבודה הביתה והיה משלם בזמן. העיקר ששויצר היה דייקן בעבודה ונח מילא את דרישותיו ברקמת פרוכות ומעילים לספרי תורה וככה הוא נהפך לעצמאי והרוויח יפה. אשתו פלה עזרה לו בעבודה ובתפירה על מכונה ושניהם הרוויחו די טוב.

הזמן רץ מהר והחיים הולכים במסלול השגרתי. במשך הזמן שיפצנו את הדירה, הוספנו מטבח ושירותים עם מקלחת לחוד, קנינו דוד חשמלי והיו מים חמים בברזים. אבל רק השתמשנו בבית שימוש משותף.

נח עזר לנו לבנות מרפסת ואני גם עבדתי בבנייה ועשיתי חדר מהמרפסת השנייה. פתחנו דלת החוצה בצד המערבי אל הגינה והבית קיבל צורה מתקבלת על הדעת.

התחלנו לטפח גינה ושתלתי כל מיני ירקות. את הזמן הפנוי הקדשתי לגינה וגם ללול עם עופות והיו לנו ביצים טריות כל יום.

ככה שבזמן המשבר והתקופה הנקראת זמנים של ״דב־יוסף״ כשהכול היה בקיצוב, לא חסרו לנו ביצים ועוד מכרנו את היתר, ככה שמכרים עירוניים קינאו בנו שיש לנו הכול.

שתלתי גם עצים, כמו שזיפים ואפרסקים שנקלטו היטב, חוץ מכמה עצים של תפוזים ששיקמנו והתחיל להיות פרי בשפע.

בחוץ בניתי מחסן, שם סידרתי את הכלים שנשארו לי מהשותפות עם זילברמן, כמו המלחציים והמקדחה, ככה שהיתה לי סדנא שלמה ומצאתי לי משהו לעשות.

ביום שישי אחד בערב, אחרי הארוחה, הבן שלנו משה׳לה לא אמר לנו שום דבר והוא לקח את האופניים שהבאתי מאוסטריה ויצא לכביש לעשות סיבוב. הכביש היה אז ריק מתנועה. הוא נגמר אחרי רחוב אלף איפה שגרנו ולא

היתה סכנה לרכב. לא לקח הרבה זמן והוא חוזר ובהתרגשות הוא מספר שבאו אלינו עולים חדשים.

אני ובתיה שואלים איזה עולים באו אלינו והוא מספר שנסע אוטו משא גדול עם הרבה מזוודות והיו שם גם ילדים. הם עצרו את האוטו ושאלו אותו איפה זה תל־עריש ואיפה גר סנדרוביץ. זה אבא שלי, הוא ענה ותיאר לנהג איך לנסוע ולהגיע לבית שלנו.

אלה בטח עולים חדשים כי האיש שנסע בתא הנהג לא ידע לדבר עברית רק יידיש.

לא ידענו מי זה יכול להיות. כי אף אחד לא כתב לנו ולא הודיע על בואו.

אבל אין מה לחשוב הרבה, עוד מעט נראה מי אלה העולים החדשים. בתיה נכנסה למקלחת ואני יצאתי לראות מי זה בא.

בחוץ היה חושך. משה'לה שהיה אז בן שלוש־עשרה, יצא בחזרה על האופניים להראות להם את הדרך. הסימטה ברחוב א' היתה חולית והמשאית נסעה לאט־לאט בחשיכה.

אני זוכר שבחוץ היה שקט מוחלט ובכל שורות הבית היה כמעט חושך כי באין מה לעשות ואיפה לצאת רובם של השכנים הלכו לישון.

לאט־לאט התקרבה המשאית ולפי ההוראות של משה'לה נעצרה סמוך לכניסה והנהג כיבה את המנוע.

מתא הנהג יצא איש לא גבוה ובחיוך עמד מבלי לדעת מה להגיד. על המשאית עמדה אישה בגיל הארבעים ושני ילדים, אחד נער בן 7 וילדה בגיל 10.

אני ניגשתי למשאית והאישה צעקה אלי: חיים, זו אני רחל והיא התחילה להצטדק ולבקש סליחה שלא הודיעו לי מראש שהם באים.

ראשית כול אמרתי, תיכנסו הביתה ואחר כך תספרו לי הכול. הילדים בוודאי עייפים מאוד.

זאת היתה בת דודתי רחל פוטרמן, הבת של חונא והנה רוזנברג מהעיירה סטופניצה שבאו עכשיו כעולים מפולין, מהעיר לודז'. הם ירדו מהמשאית, התחבקנו וכולם נכנסו הביתה. כולנו היינו מרוגשים ורחל אמרה: זהו בעלי סַלֶק וזאת, היא מראה על הילדה, היא אינה וזה הבן שלנו הֶנִיק.

אני בכלל לא הכרתי את רחל מאז ראיתיה כשהיתה בת עשר שנים כשהייתי בעיירה סטופניצה ועכשיו היא אישה מלאה ומבוגרת ובעלה סַלֶק עשה רושם די טוב. למרות שהיה בדרך בנסיעה ארוכה הוא נראה מצוחצח ונקי.

בתיה יצאה בינתיים מהמקלחת ושוב היו התרגשויות והתנצלויות מרחל ומסלק.

היא סיפרה שכשירדו מהספינה לנמל רצו לשלוח אותם למחנה עולים לבאר־שבע, ככה שהם יהיו מנותקים מהמרכז מתל־אביב ומהמשפחה

והידידים שלהם שהם היו איתם בקשר מכתבים שבו הבטיחו להם עזרה בסידור עבודה והם לא ידעו מה לעשות. לנסוע לבאר־שבע למקום מרוחק, שם כל התכניות של סלק בקשר לעבודתו ישתבשו לגמרי.

אז רחל החליטה: מה שיהיה יהיה... הם ייסעו לחיים הביתה, ואחר כך נראה מה לעשות. וככה הם באו במפתיע.

מה היה לעשות? להגיד להם שייסעו בחזרה?... אז אמרתי, ראשית כול תורידו את המזוודות ותניחו. אז התחיל הנהג להוריד את המזוודות אולי יותר מעשרים והיה צריך לשלם לנהג עבור הנסיעה.

לסלק לא היה כסף בלירות, אז אני שילמתי סכום הגון בעד הנסיעה ונוסף לזה סלק נתן לנהג קופסת בשר משומרת שהיתה לו באחת המזוודות והנהג נסע.

ראשת כול היו צריכים להשכיב את הילדים ואין על מה. בתיה הלכה תיכף לשכנים שעוד לא ישנו והביאה מהם מיטות מתקפלות. העמידו אותן איכשהו בחדרים והילדים הלכו לישון.

אנחנו עוד ישבנו והאורחים סיפרו לנו מה שעבר עליהם בזמן האחרון כשישבו בורשה לסדר את משלוח המטען ואת הכלים של הסדנה המכנית של סלק שנשלח לחוד והם שילמו בעד המשלוח המון כסף.

כאן אבא חיים סיים את כתיבת קורות חייו עד הגעתה של רחל רוזנברג (סנדרוביץ) פוטרמן בת הדודה ששרדה את גטו לודג' והגיעה עם משפחתה לישראל ב־1957.

המשך הפרקים

ברכה ומשה סנדרוביץ המשיכו בפנורמה של תמונות.

אחרית דבר

אבא, חיים סנדרוביץ, סיים את כתיבת קורות חייו עד שנת 1957. שנה זו היתה משמעותית, כיוון שבת־דודתו רחל [בִּתם של הניה (סנדרוביץ) רוזנברג, אחותו של סבא דוד סנדרוביץ] היחידה ששרדה מכל משפחתה, הגיעה לארץ־ישראל, עולה חדשה מפולין. היא, בעלה סלק פוטרמן ושני ילדיהם אינה וחנן. חצי שנה גרו שתי המשפחות יחד תחת קורת גג אחת, בתל־עריש, לימים תל־גיבורים בחולון. כשהתאקלמו עברו לגור בדירה משלהם גם כן בחולון.

בשביל אבא, זו היתה פיסה של בית. זיכרון מתוק וחם מהעולם שנחרב מהמשפחה שנכחדה. שבעה אחים ואחיות היו לרב־סבא דוד סנדרוביץ, אביו של חיים סנדרוביץ. בני הדודים משתי אחיות, חסיה וברכה הצליחו להגר לאמריקה לפני כניסת הגרמנים לפולין ולהקים שם משפחה.

שישה אחים ואחיות נספו בשואה עם משפחותיהם. נותרו שני בני דודים בלבד, שעלו לישראל. נח בן הדודה לאה רוזנפלד ורחל בת הדודה הניה רוזנברג שהוריהם ואחיותיהם נספו.

כך שהשמחה היתה גדולה כששני בני־הדודות התאחדו בארץ. גשר לעולם שעזבו.

שתי המשפחות שמרו על קשרים הדוקים וחמים במשך כל ימי חייהם.

קרוב ל־40 שנה גרו ההורים באותו בית שטיפחו ובנו בתל־גיבורים בחולון. בית בו גדלנו והעברנו את שנות הילדות, בגרות וצבא.

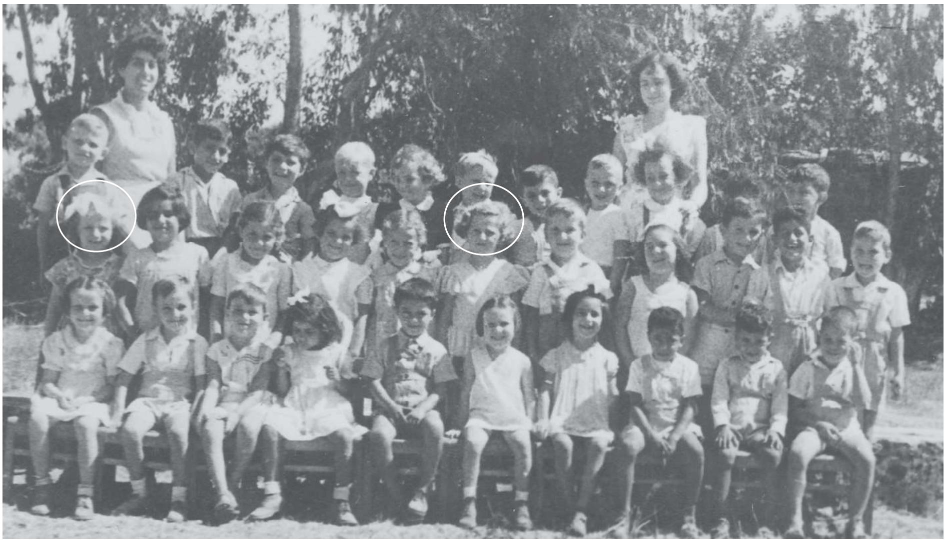
בשנת 1987 עברו ההורים לגור ברחובות ליד בִּתם ברכה (סנדרוביץ) בירן.
אבא חיים נפטר לאחר חמש שנים ב־9.6.1992 (ח׳ בסיון תשנ״ב) ואמא בתיה נפטרה בשיבה טובה ב־29.1.2002 (ט״ז בשבט תשס״ב).
ההורים זכו להקים משפחה, לרוות נחת מהנכדים טל, אייל וגיל מבנם משה ויפה (חלואה) סנדרוביץ ומנכדיהם דורון, אלון ושירי מבִּתם ברכה (סנדרוביץ) ואיציק בירן.

לימים חלק מהנכדים זכו להקים משפחה, ונולדו נינים.

אכן - הכל עבר ביעף, כ׳חלום יעוף׳ כשם הספר שאבא חיים כתב והשאיר מורשת לבנים, לנכדים ולנינים ולדורות הבאים שלא זכו להכיר.

משה וברכה סנדרוביץ 2017

ברכה סנדרוביץ
הילדות והבגרות וגיוסה לצה"ל

תעודת סיום גן הילדים (תל־עריש) תל־גיבורים 1951
מימין: רבקה פנסטר וברכה סנדריביץ

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י
המרכז לחנוך
גן הילדים בתל-עריש

תעודה

סמל עבודה
(ציור)

החניך(ה) ברכה סנדרוביץ
נתחנך(ה) בגננו במשך 1 שנים
וראוי(ה) לעבור לבית הספר לכיתה א'

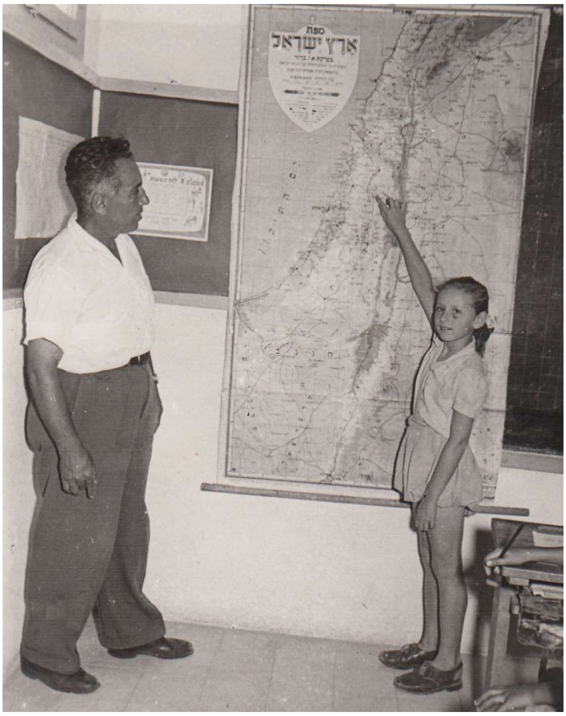
יום ו' לחודש תמוז שנת תשי"א חתימה

כיתה א' (תל־עריש) תל־גיבורים 1952
מימין: רבקה פנסטר וברכה סנדרוביץ

מימין: ברכה סנדרוביץ ורבקה פנסטר בכיתה א' בית ספר יסודי תל־גיבורים

ברכה סנדרוביץ כיתה ד' 1955 בשיעור עם שמואל נבון מנהל בית הספר

גן הילדים 1951 חגיגות ביכורים:
ברכה, ראובן דרפר ורבקה פנסטר

סמינר מדריכים כיתה ט' קיבוץ
נען תנועת הנוער העובד והלומד
מימין: נחמה, מילכה, ברכה ודובי

ברכה סנדרוביץ
סיום בית הספר יסודי ממלכתי "המגינים" חולון
מחזור א' תשי"ט 1959

החופש הגדול כיתה ט' קיבוץ עין חרוד 1960
עם אינה פוטרמן בת הדודה וברכה סנדרוביץ׳

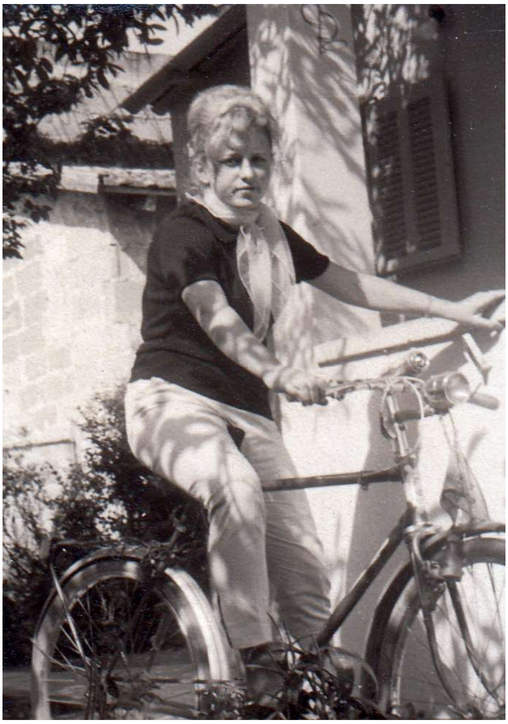

ברכה סנדרוביץ׳ 1964 צולם בחצר בתל־גיבורים

ברכה סנדרוביץ בצעירותה בתל־גיבורים

ברכה סנדרוביץ

ברכה סנדרוביץ 1964 צולם בחצר בתל־גיבורים

ברכה סנדרוביץ בשירות הצבאי בטירונות

ברכה סנדרוביץ בשירות הצבאי בטירונות

השירות הצבאי ברכה סנדרוביץ

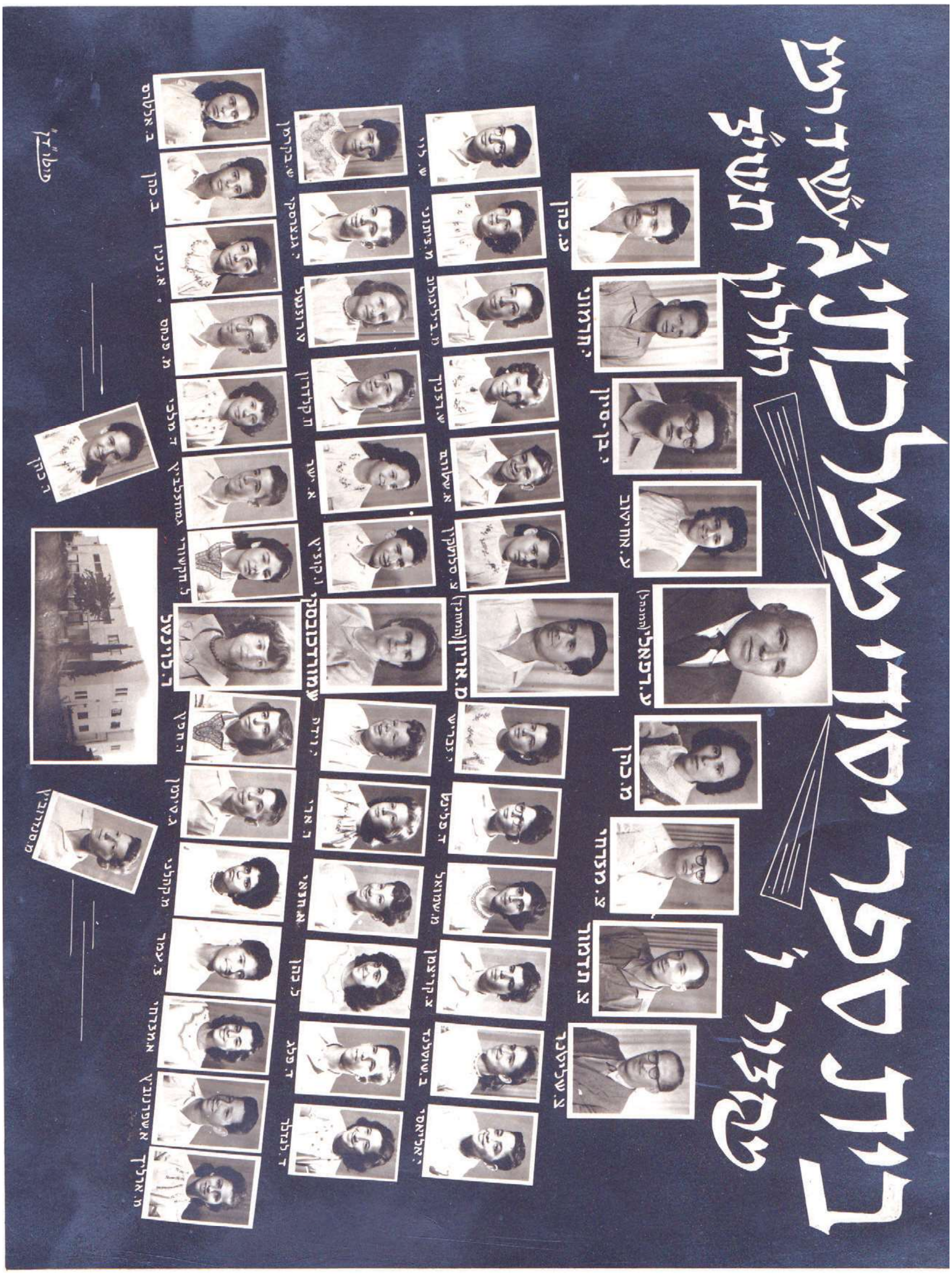

ברכה מורה חיילת-סמלת במחנה "מרכוס" חיפה

משה סנדרוביץ
סיום בית ספר יסודי ממלכתי
על שם רמז חולון מחזור ו' תשי"ז

בית ספר תיכון "עמל" - למקצועות הדפוס, רח' החרושת בתל אביב

משה סנדרוביץ בעיגול

הקיוסק המיתולוגי מול בית הספר ברחוב החרושת תל אביב

מגמת צילום אופסט במעבדת הצילום בבית הספר

מימין: אריה לוטן המורה למגמת צילום אופסט יהודה יבנאי, משה סנדרוביץ והרצל דיכנה

משה סנדרוביץ ליד המצלמה

יבנאי, הרצל ומשה במעבדת הצילום

התעודה צוירה ועוצבה בבית הספר לתחרות גמר. ע"י משה סנדרוביץ - זכה במקום ראשון

בי"ס תיכון למקצועות הדפוס

וזאת לאישור

כי התלמיד סנדרוביץ משה
שנולד ב רוסיה ביום ט' לחדש בשבט
שנת תשג"ג (15.1.43) נתקבל לכתה א'
בשנת תשי"ח (57 19) ל-4 שנות למוד, גמר את
חוק למודיו בסוף שנת הלימודים תשכ"א (61 19)
במחלקה ל אופסט והתמחה ב צילום אופסט

מצורף דף ציונים המהווה חלק בלתי נפרד מאישור זה

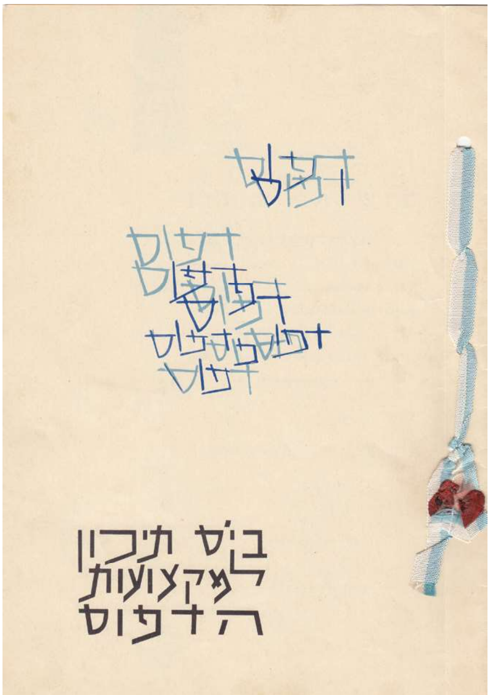
הנהלת ביה"ס

תל־אביב, יום ו' לחודש מנ"א שנת תשכ"א

מס' ביה"ס: תשכ"ב /

(אין אישור זה בא במקום תעודת משרד החינוך)

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בישראל
הועד הפועל
המחלקה לחנוך מקצועי
רשת "עמל"

משה סנדרוביץ סיום בית הספר התיכון למקצועות הדפוס מגמת צילום אופסט תשכ"א 1961

משה סנדרוביץ - הגיוס לצה"ל
מחזור נובמבר 1961

משה סנדרוביץ מתגייס, יום ראשון
בבקו"ם עם הקיטבק, תל השומר

מימין: החבר חשמונאי קלדרון ומשה
סנדרוביץ יום ראשון בצבא, תל השומר

משה סנדרוביץ יום ראשון בשק"ם בתל השומר

טירונות גדוד איכון

טירונות קורס מדידות בגדוד איכון 874 צריפין

מימין: משה סנדרוביץ, משה חורי ועבדי

חזרה לגדוד איכון 874 כקצין מפקד פלגת מדידות בתרגיל

מימין: סמל פאפו וסג"מ משה סנדרוביץ

סג"מ משה סנדרוביץ סיום קורס קצינים תותחנים, אוגוסט 1963
(סיים שירותו בצהל בדרגת סגן)

יציאה לקורס מכי"ם שיבטה

משה סנדרוביץ בקורס מכי"ם ב"שבטה", חלוקת אוכל בצהריים

משה סנדרוביץ בקורס מכי"ם בשיבטה בנגב תרגיל ירי במקלעים

קורס מכי"ם שיבטה

משה סנדרוביץ במסע ניווט בנגב במנוחה עם בדואים

תעודה

472154 טור סנדרוביץ משה חת"מ

מס' אישי דרגה שם חיל

עבר(ה) קורס הכנה לקורס קציני חת"מ מחזור ארץ 62

שהסתיים בתאריך 19 דצמ 62

בבסיס בי"ס למכי"ם (נח"ל 906)

מפקד הבסיס

ק/20607 סא"ל גרשן דן

מס' אישי דרגה שם

יציאה לקורס קצינים קורס אג"מ בהד-1 מחנה סירקין 1962

צוער משה סנדרוביץ בה"ד 1 מחנה סירקין, מחזור דצמבר 1962

עדד בתוך ים סוף • 14 ק"מ באפלה •
חבלים לרוחב הנחל • הליכה מתוך שינה

מראה מתחת לגשר

אפשר לקרוא לכך „שעה עם בית-ספר לקצינים"; אפשר לתאר זאת כהצצה בלבד. אך יותר מכל מעדיפים אנו לומר, שהיתה זו „שעה רטובה", שכן הצטרפנו לתרגיל פשיטה על גשר, בו חצו בין השאר הצוערים נחל, בדרכם אל יעד שנקבע כמשימת פשיטה.

בעוד הטור מתנהל בדרכו, הפרחנו „קושיה" תמימה: מה לה, לחבורת הצוערים ולמים הקרירים והאפלים? התשובה המיידית שקיבלנו, יצאה מפיו של אלמוני, אחד מאלה היוצרים, בלי ספק, את הפולקלור הצה"לי: „גם משה רבנו היה בשעתו צוער ואחד ממיבצעיו הראשונים היה — להעביר את עדרו בתוך ים-סוף". המשך ההסבר התייחס למובנה המדוייק של המלה „צוער", שהוא — למי שלא יודע — רועה-צאן צעיר. „רועי הצאן הצעירים צריכים לאגור נסיון, ורק אז הם יכולים לנהל עדר בבטחה".

★ ★ ★

יש חוקים בלתי כתובים, המאפיינים כל תרגיל פשיטה, אך לפשיטה מעין זו, של בי"ס לקצינים (בה שולבה, במקרה שלנו, חציית הנהל) יש חוקים מיוחדים משלה.

טול, למשל, טור רגלי של מחלקה רגילה. אף מבלי לחפש יתר על המדה תמצא בה רובאי, או מספר רובאים, המהלכים כמתוך שינה, לפעמים — ממש בעינים עצומות. ניכר בהם שהם סומכים על מפקדם, על הסמלים ואפילו על חבריהם, שכבר יובילו אותם.

לעומת זאת, נסה לעבור לאורכה של שדרת צוערים, ותיווכח כי התמונה משתנה מן הקצה אל הקצה. ערנות ומתח שקשה להגדירם מורגשים בתוך השורה. אחת הסיבות לכך טמונה, בלי ספק, בידיעה, שכל רגע עשוי כל אחד מההולכים בשורה „להתמנות" מפקד על שאר חבריו. אין זה נעים כל עיקר להיקרא לפיקוד באורה פתאומי, מבלי שתדע היכן אתה נמצא.

בשעת חציית הנחל חש כל אחד מהם כאילו הוא המפקד, המנהל את מיבצע החצייה. הרי יתכן, שמחר ייאלץ הוא להוביל את מחלקתו בדרך דומה. משום כך, חייב הביצוע להיות מושלם. האנשים והציוד מועברים בנחל, מבלי שתהיה בידם שהות להיסוסים.

אחרי הפשיטה אין הצוער לובש את בגדיו החמים ויוצא לחופשה נעימה. הוא עושה את דרכו חזרה לבסיס תוך נשיאת אלונקה כבדה.

ואחר-כך — רק אחר-כך... ניתן לראות אור דולק בחדריהם של הצוערים. הם מתכוננים לבחינה תיאורטית זו או אחרת, העתידה להתקיים למחרת, השכם בבוקר. כי הזמן קצר. כעבור ימים מספר כבר יהיו הם רועי צאן מוסמכים.

המרצע יצא מן השק. הציוד הכבד של הכוח שפשט דרך המים על הגשר — מועבר בעזרת מיתקן מאולתר.

כתב א. לנדאו צילם א. ורד

כריעת ברך על הדרך. חוליות האבטחה המהירות עוברות על הגשר שניות ספורות בלבד לפני פיצוצו.

חציית נחל משה סנדרוביץ

העברת ציוד בנחל: ניר ומשה סנדרוביץ

בה"ד 1 מחנה סירקין — תרגיל כיבוש גשר וחציית נחל.
מימין: משה סנדרוביץ ואלי אפשטיין-ברק (אל"מ)

סיום קורס אג"מ בה"ד 1 מחנה סירקין, דצמבר 1962
צוער משה סנדרוביץ מוביל את הפלוגה

סיום קורס אג"ם בה"ד 1 מחנה סירקין, הפלוגה שסיימה, דצמבר 1962

מסדר סיום קורס קצינים בה"ד 1 מחנה סירקין מחזור דצמבר 23.12.1962
משה סנדרוביץ

פיקוד הדרכה • בסיס הדרכה מס׳ 1 • בית ספר לקצינים

תעודת גמר

מס׳ אישי 472154 דרגה רב"ט שם סנדרוביץ משה חיל חת"מ

בסיסי לחילות
השתתף בקורס קצינים אג"מ מחזור דצמ׳ 62

מתאריך 23 דצמ׳ 62 עד תאריך 10 אפר׳ 63

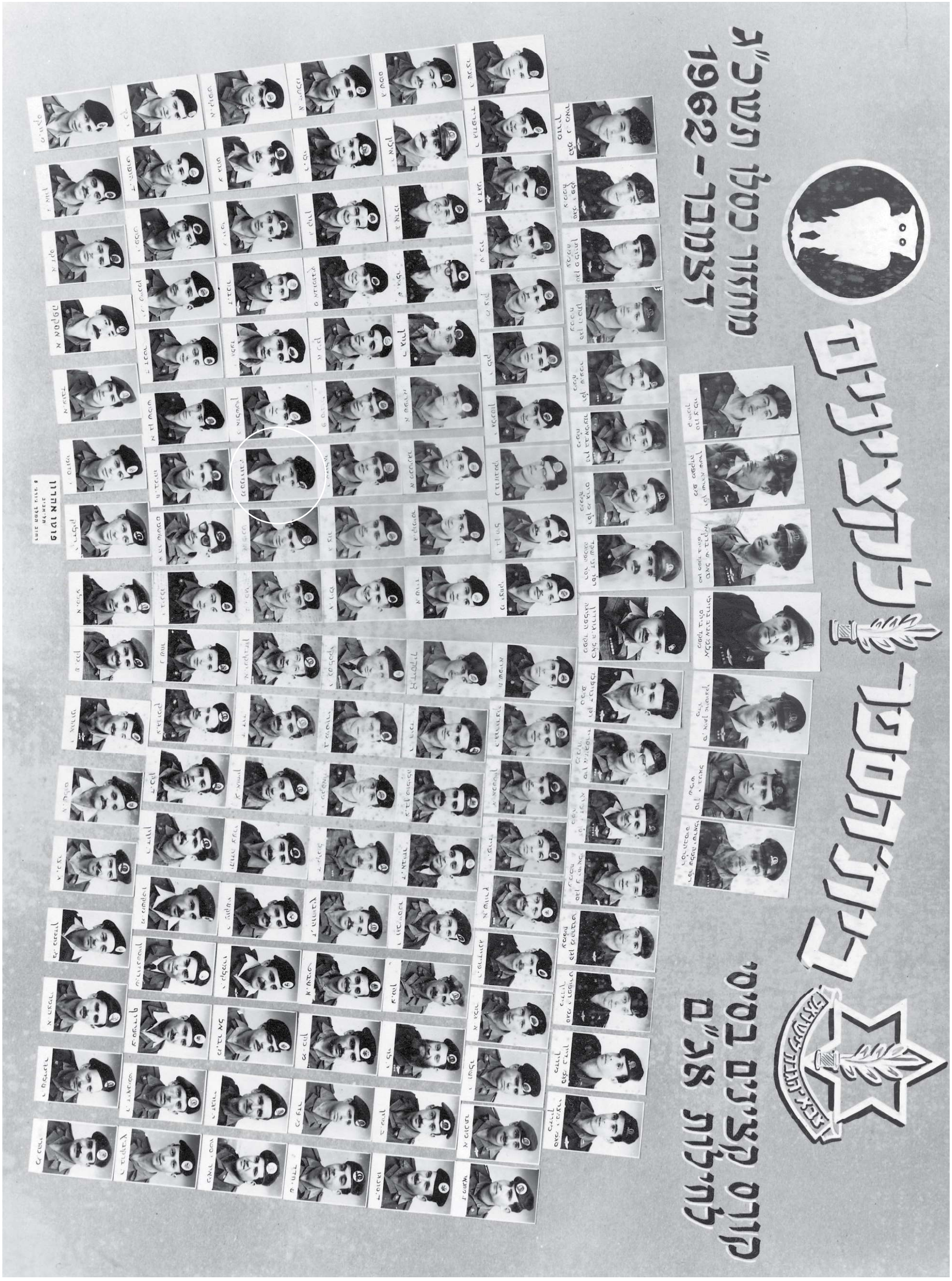
וסיים אותו בהצלחה

10 אפר׳ 63
תאריך

מפקד בית הספר

טופס 2520/4
(12/60)

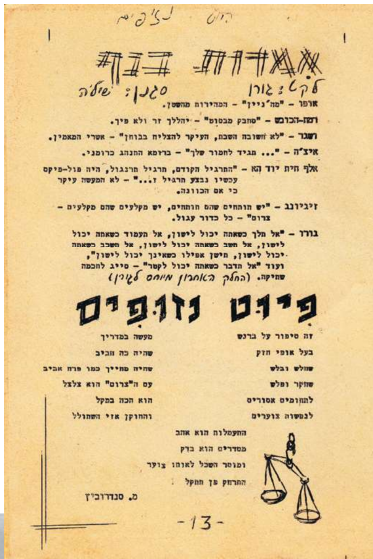
סיום בית הספר לקצינים - לחילות אג"ם מחזור דצמבר 1962
מחנה סירקין בה"ד 1

משה סנדרוביץ תרגיל קורס השלמה קציני תותחנים 1963

אגודת בבך

לקט: גורן סגנן: שילה

אופר – "מה'גיין" – המהירות מהשטן.

רסח-הכובש – "סחבק מבסוט" – יהלך זר ולא פיך.

רשגר – "לא חשובה השבת, העיקר להצליח בבוחן" – אשרי המאמין.

איצ'ה – "... תגיד לחמור שלך" – ברזמא ההנהג כרומני.

אלף חית יוד הא – "התרגיל הקודם, תרגיל תרנגול, היה פול-פיקס עכשיו נבצע תרגיל ז..." – לא המעשה עיקר כי אם הכוונה.

זיגילנב – "יש תותחים שהם תותחים, יש מקלעים שהם מקלעים – צרום" – כל כדור עגול.

בורר – "אל תלך כשאתה יכול לישון, אל תעמוד כשאתה יכול לישון, אל תשב כשאתה יכול לישון, אל תשכב כשאתה יכול לישון, תישן אפילו כשאינך יכול לישון", ועוד "אל תדבר כשאתה יכול לקטר" – סייג לחכמה שתיקה. (החלק האחרון מיוחס לגורן)

פיוט נזופים

זה סיפור על ברנש
בעל אופי חזק
שולש נבלש
שוקר ופלש
לתחומים אסורים
לנפשוה צוערים

מעשה במדריך
שהיה כה חביב
שהיה סחייך כמו פרח אביב
עם ה"צרום" הוא צלצל
הוא הכה במקל
והחוקן אזי השתולל

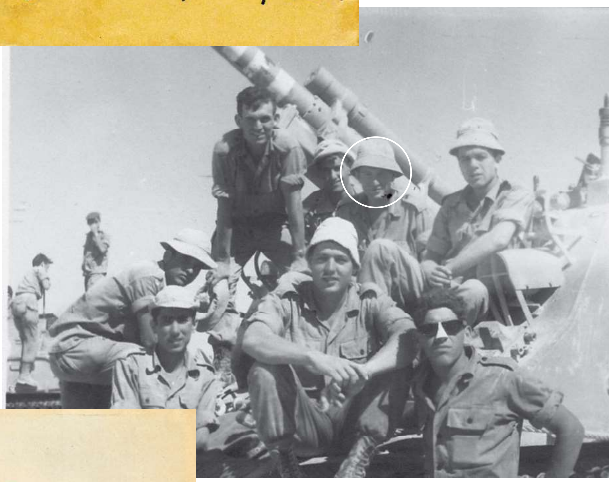
התעמלות הוא אהב
מסדרים הוא בדק
ומוסר השכל לאותו צוער
התרחק מן המקל

מ. סנדרוביץ

-13-

משה סנדרוביץ

תעודה

מס' אישי	דרגה	שם	חיל
472154	צוער	סנדרוביץ משה	תות"ם

עבר(ה) קורס קציני תות"ם בסיסי מחזור אפר' 63

שהסתיים בתאריך 21 אוג 63

בבסיס בה"ד 9

מפקד הבסיס

מס' אישי	דרגה	שם
16388/ק	אל"מ	גנכן אשר

2520 / 1 טופס

סיום קורס השלמה קציני תותחנים, בה"ד 9, אוגוסט 1963 משה סנדרוביץ

ראש המטה הכללי

מסמיך בזאת

את

472154	צוער	סנדרוביץ	משה	חת"מ
מספר	דרגה	שם		חיל

ששיים קורס קצינים

מחזור אפר' 63 בתאריך 21 אוג' 63

להיות

קצין

בצבא הגנה לישראל

רב-אלוף

רמטכ"ל

מלחמת ששת הימים
מחנה צריפין, מסדר יציאה

מימין: משה סנדרוביץ, משמאל: משה חורי
מדידות לאגד הארטילרי רמת רחל-ירושלים מלחמת ששת הימים

מימין: משה סנדרוביץ, משה חורי. רמת רחל, מדידות עבור האגד הארטילרי,
מלחמת ששת הימים, מבט על הכנסת ירושלים

מימין: משה סנדרוביץ, אבי מאיר משמאל: אסחייג
מלחמת ששת הימים, ירושלים

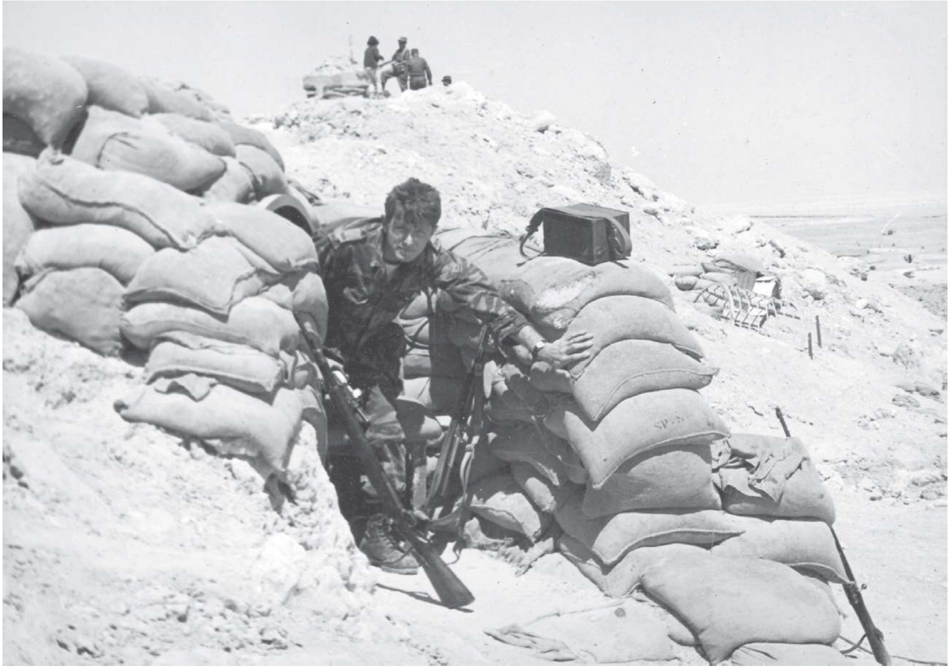
מלחמת ההתשה
תעלת סואץ 1968-1969 מילואים

מימין: גדי גלבאום ומשה סנדרוביץ "מוצב המזח" תעלת סואץ

מבט על תעלת סואץ מול קונטרה מצרים משה סנדרוביץ

מלחמת ההתשה
מול קונטרה תעלת סואץ 1969-1968 מילואים

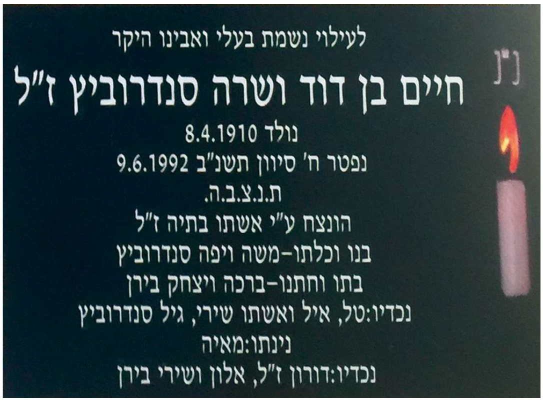

דף זיכרון לחיים ובתיה סנדרוביץ ז"ל

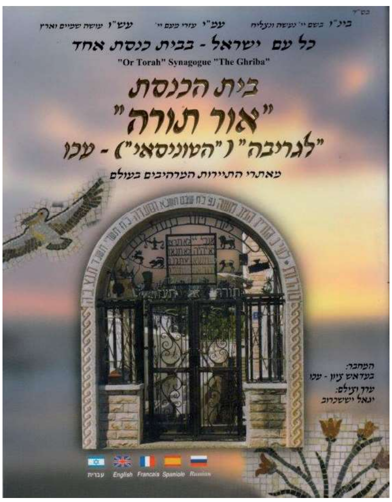

דף זיכרון לאבא ואמא חיים ובתיה סנדרוביץ - בית העלמין רחובות

שני לוחות הזיכרון לאבא ואמא נמצאים בבית הכנסת "אור תורה" עכו והודפס בספר התיירות "אור תורה"

דפי עד לזכר בני המשפחות סנדרוביץ ודובז'ינסקי שנספו בשואה ולא זכו להגיע לחוף מבטחים

לבני משפחת סנדרוביץ ,מצד אבא חיים ,שנספו בשואה.

סבא-דוד סנדרוביץ 1882-

סבתא-שרה סנדרוביץ (**לנמן**) 1882-

ילדים:

בנם של דוד ושרה –טוביה סנדרוביץ (אח של חיים).אשתו **בלומה** (רוזנבלום) וביתם **אדלה** סנדרוביץ.

אחים ואחיות:

אח של סבא דוד – **יחזקאל** סנדרוביץ, אשתו **צילה** ושני ילדיהם :**מאיר ונחה.**

אחות של סבא דוד- **לאה רוזנפלד** (סנדרוביץ) ובעלה **ישראל רוזנפלד** ושמונת ילדיהם: **חיים, שוע, בן-ציון, משה, תנחום, רייזל, אסתר-גיטל ורחל.**

(אחים ואחיות של נח רוזנפלד)

אחות של סבא דוד- **הנה רוזנברג** (סנדרוביץ) ובעלה **חונא רוזנברג** ושבעת ילדיהם (אחים ואחיות של רחל פוטרמן)

אחות של סבא דוד-**יהודית וירניק** (סנדרוביץ) ובעלה **פנחס וירניק.**

אחות של סבא דוד- **חיה** (סנדרוביץ) ובעלה.

אח של סבתא שרה- **יצחק לנמן,** אשתו **רוזשא** וארבעת ילדיהם: **מוטק** (מרדכי),**טבק** (טוביה)**, פרניה ואדזיא.**

אחיינים:

אחינית של סבתא שרה- **בלומה** (**לנמן**) בעלה ושני ילדיהם .ביתם של אברהם לנמן ופולה (אח של סבתא שרה).

שתי אחיניות של סבתא שרה- **חנה ופייגלה רוזנבאום**. בנותיה של **פרל לנמן**

(אחות של סבתא שרה).

<u>לבני משפחת דובזינסקי ,מצד אמא בתיה ,שנספו בשואה.</u>

סבא -אריה דובזינסקי .

סבתא-אסתר רייזל דובזינסקי **(זלזו).**

<u>ילדיהם:</u>

בתם של אריה ואסתר- קריינדל (קרולה)בת 17. (אחות של בתיה ויעקב-פולע))

בתם של אריה ואסתר- הלינה (חיה) בת 15. (אחות של בתיה ויעקב-פולע)

בתם של אריה ואסתר-סימה (נפטרה בצעירותה ממחלה- אחות של בתיה ויעקב-פולע).

<u>אחים ואחיות:</u>

אח של סבא אריה-ברוך דובזינסקי .מהעיר סוקולוב. הוא **ומשפחתו** (פרט לאסתר מאמריקה).

אחות של סבא אריה- סימה דובזינסקי **(בירמן).** בעלה **ברקו בירמן** מבריסק.

ביתם רוזה, בעלה משה-חיים הייבלום ונכדתם.

אחות של סבא אריה- לאה דובזינסקי.

אחות של סבא אריה- רויזה דובזינסקי.

אחות של סבתא אסתר-חיה זלזו.(ובתם בשה בת 17-נפטרה ממחלה)

אח של סבתא אסתר- לייבה זלזו ושמונת ילדיו.

אח של סבתא אסתר- ברל זלזו ובנו **בנימין.**

(ברל זלזו הוא אבא של **משה זלזו)**

<u>אחיינים:</u>

אברהם-יצחק דובזינסקי,אשתו וילדיו.

אסתר (דובזינסקי**)** מהעיר שדלץ ומשפחתה.

*שניים מתוך חמשת ילדיהם **של אח של סבא אריה- טוביה –יחיאל דובזינסקי** מלושיץ. **ואשתו לאה (ויסברג)** (השלוחה מקולומביה).*

אחיין של סבא אריה- הרשל שטרנפלד** אשתו **סלובה** ושני ילדיהם **מישה ומוסה**. בנם של **שרה** דובזינסקי **אחות סבא אריה, ושלמה שטרנפלד .

(הרשל הוא אח של אסתר סלוטקי).

***שלושה אחיינים ואחיינית- חיה**, ארבעת ילדיהם **של אחות של סבא אריה- הניה פרידמן (דובזינסקי)** ובעלה.*

*(אחים של **איצל ופסח פרידמן** מגרמניה)*

ת. נ. צ. ב. ה

תמו ונשלמו זיכרונותיהם של חיים ובתיה סנדרוביץ ז"ל.
למרות תלאותיהם וייסוריהם בעבר, זכו להקים משפחה לתפארת ולהמשיך את השושלת.
היום שבט הסנדרוביצים התרחב והם היו גאים, על שילדיהם ונכדיהם הצליחו לפרוח ולגדול כציונים במדינת ישראל.

סיפור חיי: מהעיר ורשה פולין, רוסיה הסובייטית,
תקופת השואה ומלחמת העולם השנייה
החזרה לפולין, מחנות דפי׳ (עקורים) באוסטריה,
והעליה לארץ ישראל

הרבה זמן חייתי עם המחשבה להעלות בכתב את קורות משפחתי ואת קורות חיי. אינני מתיימר לכתוב ספר ספרותי, אלא אך ורק לרשום ולתאר את כל מה שעבר עלי, ואת כל סיפורי המשפחה כפי ששמעתי בהיותי עוד ילד מהורי, מדודים ודודות. התלבטתי זמן ממושך באיזו שפה לכתוב; כמובן בשפת יידיש הייתי יכול לבטא ביתר שאת בביטויים ספרותיים את כל המאורעות וההתרחשויות של פרק זמן חיי. אבל הגעתי למסקנה שאני צריך להתמודד עם המשימה הלא קלה ולכתוב את סיפורי בעברית. היות ואינני כותב זיכרונות אלה עבורי בלבד, כוונתי שפעם הצאצאים שלי יקראו את זה ויקבלו מושג למקור מחצבתם וקורות חייו של הסבא שלהם. לכן אני עושה את המאמץ לכתוב בשפה המובנת להם בשפה העברית.
ובאם יהיו שגיאות סגנוניות ודקדוקיות בכתיבתי, אבקש סליחה ותיקון.
יהי רצון שאזכה לגמור את הסיפור עד הסוף ואחר כך לעשות עריכה ותיקונים, אמן.

חיים סנדרוביץ — 28.8.1979   *Chaim Sendrowitz — 28.8.1979*

ISBN 978-965-572-219-2
9 789655 722192

צילום השער: מחנה העקורים דפי׳ בינדרמיכל - אוסטריה 1948